

~~Jo. Jacomi Mau-~~

~~ouius:~~

JACOBI PONTANI

DE SOCIETATE IESV

PROGYMNASMATVM LATINITATIS, SIVE DIALOGORVM.

Volumen primum, cum Annotationibus.

DE REBVS LITERARIIS.

EDITIO DECIMAQVINTA.

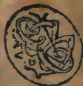
Accessit ex Codice Augustano de Scholasticorum, aliorumque ridiculis Farrago, eodem interprete.

ex Cg.° Ill.mi Cocci...

M.DC. X

Ex Typographéo NICOLAI HENRICI.
Impensis IOANNIS HERTSROY.

GENEROSO

ATQVE OMNIBVS REBVS ORNATISSIMO ADOLESCENTI, GEORGIO FVGGERO, IACOBI F. Baroni in Kirchberg & Weissenhorn, IACOBVS PONTANVS de Societate IESV.

S. P. D.

QVONIAM inueterata, eadémque laudabilis eruditorũ consuetudo me hortabatur, vt postea, quàm primo meorũ progymnasmatum dialogorúmq; volumini summum fastigium imposuissem, deliberarem mecũ, cuinam in aliquo dignitatis & excellẽtiæ gradu locato, idipsum inscribere ac donare potissimum oporteret, eã omnem deliberationem ab illustri adolescentia tua incisam planè, ac sublatã gaudeo, vehemẽterq́ue lætor. Etenim adeò multa, miniméq; leuia rationũ momẽta,

cur ſub tuo nomine hoc vigiliarum mearum opuſculum, & hunc primum perquam mediocris ingenii mei partum in vulgus exire ſinerem, etiam nil tale volutanti occurrerunt, vt niſi ore ſim duriſſimo, animoque longè ingratiſſimo, ad alium præter te, quantumuis omni genere nobilitatis eminentiſſimum, deferre illum neutiquam poſſim. Nam ſi quis vnquam in ampliſſima familia natus, proba & præclara mentis indole auctus, domeſticis virtutum exemplis abundans, aliquo coniunctionis vinculo cum altero colligatus: poſtremò, ſi quis adhuc extitit, qui iure ſuo ab aliis multa exigeret, cuncta hæc in te vnũ cõfluxerunt. Quanquam enim nondum permiſſa tibi liberius, ac tuo arbitratu viuendi poteſtate, apud familiam noſtram beneficia ponere hactenus non potueris, tamẽ haud parum iam in nos tuæ volũtatis contuliſti, tuamque erga Collegium noſtrum propenſionẽ ſatis declarauiſti. Et meruerunt quàm optimè de nobis parentes tui: meruerũt aui tui: meruerunt ambæ, FVGGERO-

RVM

RVM nimirum, ILSVNGORVMQVE domus, vnde tu paternam & maternam originem ducis. Quibus vniuersis atque singulis cùm pro amoris magnitudine, meritorũ verò etiam multitudine pares agere gratias (quid enim dicam referre?) nequeamus, quis tandem est, qui non intelligat, eorum nos minoribus in omne consequentis æui spatium teneri obstrictos? Deinde in nostram disciplinam traditus es à patre, & traditus ex florentissima gente vestra primus ante omnes: certè quidem in hac vrbe ac patria tua: magnumq́; Gymnasio Societatis ornamentum addidisti, quando inter condiscipulos, quorum permulti nobiles, ac patricii pueri, velut quoddam lumen præfulges. Iam qui nescit, quàm sancta inter Præceptores & discipulos, quàm coniuncta necessitudo intercedat, is se non plus cernere quàm pecudem fateatur necesse est. In parentum loco Magistri sunt colendi, & qui ab iis erudiuntur, vicissim in filiorum loco diligendi. At tu curæ nostræ, & institutioni commendatus, non vnum,

ſed multos patres inueniſti: ſiquidẽ nos omnes, quibus docendæ iuuentutis eſt mandata prouincia, ingenium tuum præceptis vtiliſſimis, & ſaluberrimis fingere percupimus, & tanquam filium certatim amamus, atq; in oculis ferimus: in ſpem certam ingredientes, te creſcentibus annis per ſemitam à maioribus tuis prius calcatam inceſſurum, in eorúmque mores & inſtituta abiturum, qui ſemper optimarum artium cognitionem cum maximis, clariſſimíſque virtutibus copulauerunt: ac proinde tantam ſibi, poſteritatíque ſuæ amplitudinem pepererunt, vt omnium pæne gentium oras nominis veſtri gloria famáque peragrauerit. Quid vtroque auo tuo ad opinionis celebritatem commendatius? aut quibus aliquando ciuibus fortunatior fuit hæc tam prædicata, veréque auguſta ciuitas? Paternus quidem, ANTONIVS FVGGERVS, cùm eſſet à potentiſſimis Principibus ad amiciſſimorum numerum adſcriptus, copiis omnibus circumflueret, nihilominus tanta moderatione, tanta modeſtia

in

in illa sua fecilitate enituit, quanta etiam nunc hominum sermonibus crebrò vsurpatur. Quis eodem aut fuit, aut esse debuit, prudentia, liberalitate, iustitia, constãtia, aut vllo demum genere laudis prestantior? Maternus autem, GEORGIVS ILSVNGVS, Eques auratus, Sueuiæ Præfectus, & quatuor Imperatorum Consiliarius, quo ardore, qua animi excelsitate præstitit in propugnando pro religione Catholica? Quanta eius apud Principes existimatio & auctoritas? Quàm magnas ille res, quanta cum prouidentia procurauit? quæ morum in illo integritas? quæ humanarum rerum despicientia? In nostram porrò Societatem quantam beneuolentiam nauauerit, quibus eam officiis coluerit, dictu est perdifficile. Cuius erga nos tam incensi amoris hæredem & successorem, experti iam sæpe didicimus quē reliquerit: Annam videlicet filiam suam, matrem tuam, præstanti religione erga Deum, commemorabili beneficentia in egentes, eximia humanitate in omnes, spectatissimam denique

atque optimam fœminam. Sed ad clarissimum patrem tuum festinat oratio, cuius laudes, quas ex sincerissimo numinis cultu, & ex amore, ac veneratione Ecclesiæ Catholicę, sacrisque ædibus omni magnificentia exornandis, & aliis præterea rectè factis capit egregias, hoc maiori tibi sunt ornamento, quò tu illi, & ille tibi est, sanguinis necessitate coniunctior. Declarauit is non Augustæ solùm, verùm etiam Landspergæ, & alibi, quem erga nos animũ gereret: nec id verbis tantùm honorificis, verùm etiam donationibus iisdem creberrimis, iisdem amplissimis: quam nos liberalitatẽ colemus, vti par est, memoria sempiterna. At enim nõ est in præsentia mihi decretum generis tui panegyrim contexere, cui par nulla potest reperiri laudatio: illud tantummodo carptim demonstrandum putaui, quale tibi à parentibus & maioribus relictum sit ad virtutis decus inuitamentum. Ac nulla sanè præcepta ad solidum, verumque honorẽ adipiscendum æquè valent, vt patrum facinora pulcherrima ante oculos nepotũ

obuer-

obuerſantia: quorũ vitia & peccata tanto notiora euadunt, quanto ipſorum parẽtes, & aui in maiore claritate vixerunt. Quemadmodũ ſcilicet in puriſſimo fonte, & in lucidiſſimo ſpeculo minutæ ſordes atque maculæ faciliùs conſpiciuntur. Tu verò GEORGI, à paruulo educatus es diligentius, quàm vt hoc tantum malum de te pertimeſcendum videatur. Huc accedit, quod nec oris tui dignitas, & egregia totius corporis conformatio, quæ plerumq; futurę probitatis indicium eſt, nec perſpecta nobis iam pridem indoles tua tale quidquam timere nos patitur. Suſcipies igitur hãc primam partem lucubrationum mearũ, tibi multò antè deſponſam, & ea ad vtilitatis tuę fructum aliquẽ vtère: vt noſtris legendis ſermonem tuũ cultiorem, plenioremq; efficias: & eàdẽ opera ad doctrinam acceſſionem qualem qualem adiungas. Quod vt tu, tecumque adoleſcẽtes, qui ad Humanitatem informantur, poſſetis, ſi minus ſum cõſecutus, omni tamen contentione, vt cõſequerer, mihi eſt elaboratum. Quemadmodũ au-

tem parens tuus literas ac literatos, virtutéq; condecoratos homines omni gratia, officio, charitate semper adhuc complexus est, & complecti perseuerat: sic tu, vbi maturior ætas virũ te reddiderit, eorundem esto præsidium atq; perfugium: nec puta vspiã melius te collocare beneficia. Nã vt de cælesti remuneratione taceam, illi maximè scriptis suis im̃ortalibus nomen tuum ab obliuione & silentio vindicabunt. Vale. E Collegio Societatis IESV, Augustæ, Kal. Decembr. Anno Domini M.D.LXXXVIII.

IN GENEROSVM ADOLESCENTEM GEORGIVM FVGGERVM.

Epigramma.

CVM te spectarent Iuuenem, Fors, Gloria, Virtus,
Padeia, has inter lis fuit orta Deas.
Hic meus est, Virtus: meus est hic, Gloria dixit:
Padeia esse suum, Fors ait esse suum.
Audiuit, magnamq; volens componere pugnam,
Addidit Astripotens: Cuiq; quod optat, erit.

Matthæus Raderus.

AD

AD HVMANIORVM ARTIVM STVDIOSAM IVVENTVTEM.

EX OMNI COPIA EORVM hominum, qui hac nostra tempestate, multò etiam ampliùs qui patrum, quíque maiorum nostrorum memoria ijs doctrinarum studijs deuincti penitus fuerunt, quibus Humanitatis nomen inde à priscis vsque temporibus est attributum, si diligenter comparare voluerimus, paucos omnino extitisse reperiemus, quorum esset bene latina, pura, nitida, propria, incorrupta, elegans & ornata oratio: siue illi sermocinarentur cum alijs: siue literis cogitationes suas, monumentisq; commendarent. Quod sanè quidem in illis artium disciplinis, quæ non ita in medio positæ, sed à communi sensu, intelligentiáque disiunctæ, abditis quibusdam è fontibus hauriuntur, minus est mirandum: quarum alumni, candidati, & doctores laudandi sunt, si non pessimè

latinè loquantur: ſin ſecus, non eſt id ab ipſis pertinacius requirendum; quando eos magis rem ſpectare, quàm verba pendere oportet. At verò quenquam ſe Humanitati addictum & conſecratum confiteri, cui parum percepta & cognita, parum vſitata ſit bona, à veteribus cuſtodita, nobíſque velut teſtamento legata latinitas, hoc demum admirabile, & vix tolerandum exiſtimari poteſt. Aut enim à nulla prorſus, aut ab iſtac eruditorum natione optimo iure Latini ſermonis candor, ſumma propemodum integritas, perfectioq́; poſtulari debet. Huius mali ecquænam cauſſa ſit, inueſtigemus. Non eſt certè librorum accuratè, compoſitè, illuminatè, copiosè conſcriptorum paucitas. Quanquam enim & iniquitate vetuſtatis, & negligentia, nequitiáque hominum plurimi interciderunt: nihilominùs diuino, vt arbitror, beneficio ad hanc ætatem adeò frequentes ſunt conſeruati, vt ſi quis omnes, nec rarò euoluere animum induxerit, ei propemodum annoſum Euboicæ vatis æuum à Deo efflagitandum videatur. Et planiſſimum eſt, ipſum huius linguæ antiſtitem M. Tullium, Salluſtium, Cæſarem, Liuium,

Plau-

Plautum, Terentium, alios prælerea politissimos scriptores assidua lectione ab innumeris celebrari, nec vnquam ferè de manibus deponi. Illud quoque in controuersiam adducit nemo, exercitationem scribendi, sine qua eius præstantiam nullus vnquam adipiscetur, à plerísque adhibitam: nec vllam ab ijs nauitatem & industriam desiderari iustè potuisse. Quo namq; modo omnes sedulitatis suæ neruos contenderint, quantum in hisce literis sudauerint, tot & tam grandia variarum commentationum, eademqúe vtilissima monumenta, quæ reliquerunt, pro testimonio dicunt. In quibus tamen, quod est in hac lingua mundissimum, cultissimum, electissimum, suauissimum, atque sanissimum, frustra quæras. Nec à iudicio eos fuisse desertos putandum est: siquidem eorum quidam commentariis sermonem Latinum sunt persecuti; qui vtique aut omnem, aut penè omnem eius rationem atque vias cognouerunt. Ac ne Magistri quidem eos, & ad latinitatem duces defecerunt. Nam sine præceptore in studijs liberalibus quis nostrûm quidpiam discit? quis aliquando didicit? Ad extremum, nec tempo-

ris

ris eguerunt: constat enim complures cùm sese huic politiori scientiæ dedidissent, ad præcipitem senectutem incolumes peruenisse. Quid ergo tandem his defuerit, quamobrem in eorum collegium, quos quærimus & suspicimus, cooptari minus potuerunt? Probabiliter mihi videor responsurus, si naturam defuisse dixero. Etenim cùm fermè nullum tersè, exquisitè, ac literatè vel scribere, vel loqui videamus, qui non idem sit ac iudicetur eloquens, ad eloquentiam autem natura & ingenium vim afferat longè maximam, non imprudenter coniectârit aliquis, hinc accidere videlicet, vt qui venire in eloquentium societatem atque numerum haud poßint, (non autem omnes possunt, etiamsi toto, quod aiunt, pectore nitantur, & sint alioqui præclaris ingeniis, magna diligentia, non vulgari doctrina homines) ijdem nescio quo modo salubres illos, atque dulces latinitatis natiuæ succos, aut pro derelicto habeant, aut non conspirante cum voluntate natura perbibere nequeant. Porrò hoc ipsum, eloquentem esse, quiddam excellentius ac magnificentius continet, quàm nonnulli suspicantur: qui

regi-

reginam rerum, & copiosè loquentem ſapientiam inani quadam verborum quamuis lectiſſimorum ornatiſſimorumqúe profluentia, inaníque ſonitu metiuntur. Quia igitur inter eos, quibus Humanitatis ſtudia ſunt in deſideratiſſimis, quíque in iiſdem plurimum operæ ac temporis conſumpſerunt, perpauci eloquentes cernuntur, mirari deſinamus, cur item non ita multi ſint, ſemperqúe fuerint, qui (quod ab eloquentia vix eſt vt cernatur ſeparatum) huius linguæ tot gentium tam communis lepores, feſtiuitatem, gazam vniuerſam, omnes numeros, omneſqúe copias poſſideant. Ac non neminem fortaſſis naturâ factum ad dicendum, hoc aditu laudis prohibuit & prohibet non ſatis commodus eius diſcendæ modus: qui idcirco eſt multiplex, quoniam multæ vigent docendi ac præcipiendi rationes. Sunt qui in ordines congeſtis & digeſtis rerum vocibus Nomenclatores edunt. Sunt qui de Terentio, Plauto, Cicerone, de his, inquam, præ aliis Phraſes, Elegantias, Syluas, Obſeruationes colligunt. Nonnulli parua quædam volumina conficiunt, in quibus ſeruata literarum ſerie vocabulorum

notio-

notiones, vſumqúe adiunctis ad confirmationem ſcriptorum illuſtrium locis declarant. Alij Dictionaria, (vt quidem ipſi nomen eis imponunt) Cornucopias, Theſauros, Calepinos conſtruunt; latiniſqúe germanicas etiam & græcas voces apponunt, quo vno labore in tribus linguis Studioſi proficiant. Quibuſdam placitum eſt continuato, nec vnquam interrupto orationis curſu de ſermone latino diſputare: vt olim Varro, & Iulius Cæſar ad Marcum Tullium. Alij Augiæ ſtabulum perpurgare pro re ſibi honorifica ducunt. Id eſt, barbariem, & inquinatiſſimas loquendi formas, ſubiectis puris & emendatis corrigere, quæqúe ex inſcitia irrepſerunt, impropria, ſordida, peregrina, ea per Indices, Scopas, Appendices, Farragines funditus tollere, & profligare. Alij inſuper ſuos ſibi modos habent. Poſtremò ſunt qui Colloquia & Dialogos ad imbuendam latinitate adoleſcentiam componunt. Horum omnium inſtituta ponderare, deqúe ijs affirmatè proferre ſententiam ſi velim, verendum ſit magnoperè, ne mediocritas noſtra nimium ſibi ſumpſiſſe, atque arrogâſſe exiſtimetur. Illud aſſeueratione omni con-

confirmare non verebor, singulorum laborem atque vigilias discentibus profuturas: maiores autẽ vtilitates afferre Dialogographos, si modò prouinciam rectè, & quemadmodum decet, explicauerint. Nihil adolescentibus vtilius, nihil iucundius Dialogis: nihil etiam, pueris præsertim, perinde necessarium. Quibus cùm Epistolæ Ciceronis à diuersis selectæ, & in vnum, duos, tresue libros collatæ soleant explanari; non ego quidem illas prætermittendas censuerim: sed vbi caussas memorauero, cur quarundam scholarum morem probandum iudicem, quæ pueris Dialogos potiùs, quàm epistolas iam pridẽ interpretantur, simulq́; de fructibus & iucunditate huiuscemodi Colloquiorum disseruero, faciam, opinor, vt liquidissimè appareat, Moderatorum nostrorum nec repentinum, & prudens fuisse consilium, qui hoc etiam itinere creditam suæ fidei, potestatiq́ue iuuentutem, legendis scilicet ac prælegendis Dialogis ad Romanam ciuitatem deducendam sibi cogitarunt.

Qui sumptuosa ac longiuscula veste puerum induunt, eiusdemq́ue pedi inauratum, & magnum calceum inducunt, non ideo inepti sunt, quod illum pretiosò, sed quod ad paruitatem corporis

poris nequaquam apto amictu contegunt. Nam ætatula illa & statura splendidi vestitus capax est: verum non ita laxi atque longi, vt adolescentum & virorum corpora. Similiter metuendum est, ne dum in gymnasio pueris solas Ciceronis Epistolas explicamus, idem prorsus cum ingeniis, quod illi cum corporibus agere iudicemur. Est profectò meri∫simum aurum, est purpura, sunt gemmæ, quæ in tabernis Ciceronianis venalia proponuntur: & hoc vno auctore in vniuersa lingua latina cum verborum vbertate, tum omne genus ornamentis nullus, concordibus omnium suffragiis, censendus opulentior, quem absolutum in eloquentia artificem, & omnis elegantiæ consummatum exemplar nuncupare possumus: at non omnibus illa conueniunt: non ad omne corpus illæ tanquam vestes: non ad omnem pedem illa velut calceamenta quadrant: quia non ad quemuis captum, non ad quoduis ingenium perinde sunt accommodata: quare nec tantum inde fructum capi necesse est à pueris. Hoc igitur primùm spectandum, quàm sit perceptu facile, quod discendum eis imponitur, & quàm copiosum ex eo fructum sint relaturi: non, primásne, an secundas, an

tertias

tertias in latinitate obtineat. Occurretur autem forsitan nobis ab aliquibus in hunc modum. Nos apertiores, breuiores, familiariores epistolas è toto corpore secernimus, in quibus nulla obscuritatum latebræ, nulli nodi, nulla difficultates. Vt ita sit; quanquam haud est ita prorsus, attamen fatendum est, res iis epistolis inclusas laboriosius & imperfectius à pueritia, tenerisq́ ingeniis comprehendi, quàm quæ cadunt in Dialogos, quorum argumentis atque rebus nihil est vsitatius, nihil notius, nihil magis obuium atque domesticum. Quid quod frequenter eiusmodi loci incidunt in his epistolis, quos ipsimet Magistri ex plebeis, & infimi subsellii interpretibus, vt Ascensio, Hubertino & similibus, quibus plerumq́, & solis vtuntur, & vti etiam coguntur, neutiquam intelligunt? Quod si vel Paulum Manutium explanatorem doctissimum, vel alium approbata eruditione scriptorem consultum adierint, remqúe didicerint; non consequentur tamen, vt pueruli intelligant; quod non ita promptè intelligere ipsi potuerunt. Laboriosè autem, maleqúe disci quod non cognoscitur, in hoc omnes vna mente consentiunt. Quæret quispiam, quæ tandē illa tam obscura, & inge-

niis puerorum aliena putem? Quæ? De negotiis, inquam, Reipub. de Asia, Ægypto, Græcia, Cilicia, Cappadocia, de exercitibus, & oppugnationibus vrbium, de summa Rom. Imperii, de quibus Cicero vel in breuibus epistolis sæpe loquitur. De Dolabellis, de Brutis, de Pompeiis, de aliis, aliorumq́ statibus, controuersiis atque caussis. De priuatis quidem etiam, & suis, non inficior: at in quibus declarandis longiore interdum oratione, principiis altius repetitis opus sit. Itaque ad familiares rectius & verius, quàm familiares appellantur illæ epistolæ: vt multis abhinc annis consensu doctorum cœptæ sunt appellari. In Dialogis ea discunt, quæ audiunt, quæ aspiciunt, quæ cogitant, loquuntur, experiuntur quotidie: quæ sunt familiarissima, tractatissima, communissima: in quibus propriè, purè, & cum aliquo ornatu exprimendis semper hærent, semper inopes reperiuntur: non modò postquam duodecim menses, sed postquam duodecim annos Magistro Ciceronem interpretanti operam dederunt. Ingentes sunt orationis in Tullio diuitiæ, magnifica verborum & infinita supellex: non tamen ex eodem vnico quiuis, & quocunq; tempore, & ad omnem omnino materiam diues ac fortunatus

tus

tus euaserit. Quamobrem minore cum labore percipientur à pueris Dialogi, quàm epistolæ, vt ostendimus. Hanc commoditatē primam, & eandē propè maximam ducere par est. Reliquæ mira cum voluptate coniungūntur. Nam quis dubitet eos propter incredibilem argumentorum varietatem personarumq́; colloquentium vicissitudinem, & naturas atque mores eleganter expressos, oblectatione summa delinitos, cupidissimè audituros? Quam audiendi famem (quod tibi de plano promiserim) non parum exacuent breuissimæ narrationes & suauissimæ, prouerbia apposita, electa apophthegmata, sententiæ argutæ, fabellæ dulces, aspersus ex omni facetiarum genere lepos, & aliæ demum huiuscemodi ingeniorum etiam puerilium, non modò confirmatorum illecebræ. Pascentur denique non Ciceronianis tantùm, sed elegantissimorum præterea auctorum, imprimisq́; Terentii & Plauti veluti conquisitissimis epulis: quorum amborum quanta sit post Ciceronem laus, quàm idonea ad congressiones, rerumq́; quotidianarum explicationem eloquentia, nouit, qui strictim saltem vtrumq́; attigit. Ac melius sanè Plautinæ, atque Terentianæ elocutionis vsus ex Dialogis, quàm

ex ipsa Comicorum illorum quanquam creberrima euolutione discetur. Ergo si Dialogorum sermo totus fuerit (esse autem debet) antiquus, concinnus, dilucidus, proprius, lautus, ac salibus conditus, cùm sit etiam familiaris, nónne ad loquendum scribendumqúe haud mediocriter iis siue legendis, siue audiendis profectum iri credendum est? Deinde si Dialogis partim de literariis rebus, partim de morum honestate & elegantia, partim de aliis quàm plurimis argumentis agatur (vt agendum videtur, quo sit absolutior scriptio) sine vllo difficultatis sensu etiã doctrina adolescentes, doctrina nimirum liberali, non abstrusa, non spinosa, & recondita augebuntur, moribusq́; temperatissimis, gratissimis, humanissimis instituentur. Ad prudenter quoq; sentiendum, & ad iudicium paulatim ex decoro rerum personarumq́; seruato excolendum proderunt: cùm necesse non sit semper garrire pueros, aut dici puerilia: modò ea dicantur, quæ à puerorum, adolescentumqúe intelligentia non sint abhorrentia. Parentes insuper, Pædagogi, Magistri, ac cæteri hominum ordines habent, quod ex Dialogis ingeniosè prudenterq́; conscriptis addiscant. Atque ipsi adolescen-

tuli

tuli olim Parentes, Præceptores, Pædagogi fient, & certos vitæ status amplectentur: quos nunc optimum est doceri, quàm honestè in futurum, quàm suo muneri conuenienter sese gerant. Et quoniam omnium expeditissima, vtilissima, iucundissima linguæ latinæ comparandæ ratio hæc apparet, cur non omnes, quotquot Humanitatis, ac proinde etiam latinitatis sunt studiosi, huiusmodi libros, quales nos iam informauimus, & quodammodo adumbrauimus, quàm diligentissimè euoluant, ego quidem caussæ nihil video.

Sed enim Moderatores nostri cùm nondum inuenirent, quem in hoc scripti genere certas, nec leues ob caussas, tantum probare possent, quantum quidem ipsi probare cuperent, & in suas scholas introducere, periculum virium mearum facere, mihiq; hanc imponere necessitudinem voluerunt, vt Dialogos scriberem. Ego verò cùm recusare imperata minimè auderem, quod ab eorum voluntate totius vitæ, actionumque mearum rationes suspensas habeo, & tamen ad tantum opus efficiendum æqualem me facultatem haud allaturum cognoscerē, malui imbecillitatem meam adducere in discrimen, quàm me ad ipsorum arbitriū non con-

formare, & quorum vtrumuis mihi turpissimum esset, aut noluisse, aut laborem fuisse existimari. Atque vt eò libentius huic oneri succederem, fecit perpetua mea in hanc nobilissimam partem studiorum inclinatio: quam florere ac celebrari etiam atque etiam, vehementerq́ue cupio: cùm & ad vsus vitæ plurimos, & ad res difficillimas atque grauissimas, ad Ecclesiam denique Catholicam cohonestandam, contráque vesanos hæreticorum furores tutandam nō leue in ea momentum inesse nulla ratione dubitandum sit. Tempus est iam, vt quid mihi in hisce voluminibus, atque in hoc toto progymnasmatum opere proposuerim, quàm distinctissimè potero, exponam.

Scopum Dialogorum ac finem potissimum decet esse eum, qui esset libri alicuius de lingua latina: vt nempe iis quasi quadam sementis fiat, & iuuentuti ad intelligentiam atque vsum non adulterinæ & infuscatæ, sed germanæ ac sinceræ latinitatis via muniatur. Iam cùm sermo vagetur latissimè, non est vnum duntaxat genus rerum, aut præcipuè deligendum iis, qui Dialogos meditantur: nec sunt 40. aut 60. tantùm conscribendi Dialogi. Res scholasticas, & eas semper minutas, nulla

nulla ferè interdum eruditione interpunctas, magnam partem apud alios videmus occupare. De moribus agunt illi quidem etiam: ſed neque tam diſtributè, neque tam cumulatè, quàm conueniebat: quanquam impiè ſatis, & ſceleratè is, cuius plena veneni, plena peſtilentiæ Colloquia, ad bonos mores corrumpendos diſertiſſimè ſcripta, quicunque de re Catholica bene ſentiens haud negabit. Quid ſi de aliis prætereà ſermo miſcendus? Num ad Ciceronem adoleſcentes mittemus? de quo ſuprà aperui ſenſum meum. Immenſitatem itaque rerum ac multitudinem in tres claſſes redigi, & in tria volumina ὡς ἐν ἐπιτομῇ includi poſſe ſum arbitratus. In primo de literariis atque ſcholaſticis egi: non ita, vt vllam diſciplinam traderem: verùm vt communia tantùm verba, locutionesqúe ad ſcholam & literas pertinentes tanquam ſub aſpectum ſubiicerem. Secundo morum præcepta ſum executus, non ſolùm ciuilium, ſed Chriſtianorum etiam Catholicorúmque: & de virtutibus nõ pauca, pinguiore, licet Minerua, diſputaui. In tertio, cuius iam bonam partem confecimus, pandunt ſeſe campi latiſſimi, earum videlicet rerum, quæ vno quodam communiq; nomine ſignificari nequeunt,

unt. Verbi gratia, de re militari, de nautica, de culinaria, de rustica, de funebri, de medica & morbis, de metallica, de nummaria, de architectonica, de equestri, de variis quoque opificiis. De istiusmodi argumentis apud Viuem, Corderium, Syluium, Schotenium, cæterosq́ vix aliquid, nedum de vno complures Dialogos inuenias, sicuti apud nos lector est inuenturus. Nec istud ita à me dictum accipi velim, quasi cuiusquam laudem coner imminuere: sed vt, quid ego ad vberiora discentium emolumenta, diuina confisus ope, moliri cogitauerim, plenius & planius queam ostendere. Ac de his quidem tam multis ea propter conscribemus, vt in colloquium voces & loquendi normas, ad illam rerum diuersitatem exprimendam idoneas pro virili inseramus, quibus, quando, & quoties vsus venerit (veniet autem nimiùm sæpe) adolescentes vtantur. Quem finem etiam in primo & altero volumine spectauimus, tanquam extremum scilicet: tractionem autẽ rerum, sine quibus sermo doceri nequit, tanquam medium. Hinc claret nos meritò vltimum locum libro destinasse tertio, propter copiam vtique & amplitudinem argumentorum: quem

fore

fore multi sudoris (atque ideo fortasse etiam legentibus perutilem) non tam arbitramur, quàm experti iam certò scimus. Quia verò de rebus ipsis per se atq; præcipuo fine non agimus: sed id ante omnia laboramus, vt latinè doceamus: si quid vel in medicis, vel in architectura, vel in alio quopiam ordine offenderimus, id tale peccatum reputetur, quale in poëtis κατὰ ζυμβεβηκὸς vocat Aristoteles: alterius scilicet, seu in altera, non in propria facultate: atque ideo facilius ignoscendum. Ergo Dialogos plurimos facere, ob caussam allatam constitui: verùm ita scriptos, vt eorum partim in tribus scholis inferioribus explanari, omnes autem à studiosis scholarum Humanitatis in manibus haberi possint. Atque hoc secundum me voluisse magis, non solùm numerus ipse Dialogorum haud exiguus, sed quàm plurimorum quoque materia & hypothesis indicat: quæ quidem quoniam paulò grauior & eruditior, puerili ingenio non est æqua: at mediocriter literatis adolescentibus non difficilis ad intelligendum, & grata quod spero, futura est. Hinc item suum errorem agnoscant & corrigant, qui cùm libros meos aperuerint, atque hinc inde, vt fit, oculis pererrauerint, quanis

personarum nomina tanquam puerorum nomina acceperint. Longè mihi alia mens: sæpius non indoctos iuuenes, sæpius viros, nonnunquam senes notant: quódque manu tangi, nedum communi sensu iudicari potest, dicuntur ea frequentius, quæ à pueris absurdissimè dicerentur. Hoc mihi latinam linguam copiosius & distributius docere laboranti necessariò præstandum fuit. Sine variarum quippe rerum tractatione ac disputatione id nunquam fuissem assecutus. Sunt autem disputationes meæ non subtiles, non litigiosæ, & concertationum plenæ, sed populares, ac sedatæ, magisqúe sermonis, quàm rerum cognitione diriguntur. Nec erit cur quispiam vel pueriles illos, quos ex duobus prioribus voluminibus selecturus, & duobus libris ad vsum primi & secundi Grammaticæ gymnasiorum comprehensurus sum, additis etiam aliquot nouis, si putabitur operæ pretium, parum familiari dictione factos, nimiumq; doctos, ideóque difficiliores fore quiritetur. Etenim si eam familiarem dictionem intelligit, qua nos hodie in sermonibus collocutionibusqúe nostris plerique vtimur, cùm ea nihil sit incomptius, abiectius, horridius, fateor me illam non curasse: si

est non curare, omni studio & animaduersione fugere. Quam tamen an vbique effugerim, tenuitatis meæ ipse mihi conscius, & communis naturæ haud ignarus, non ausim profectò affirmare. Sin autem Terentii, Plauti, Ciceronis: quod in me fuit, elaboraui, non quidem vt nihil aliud, nisi quod apud eos inuenissem, sed certè vt innumera inde sumpta in progymnasmata mea comportarem, ac veluti ex eorum vberrimis purissimisque fontibus riuulos quaquà versùm ducerem, quibus pratula mea irrigarem, & flores multiplices ac suaueolentes ex illis viridariis carperem, quibus hortulos meos201 consererem. Non igitur id à me factum nego, neque me piget, & deinde facturum autumo, vt est in Heautontim. Nec tamen vel Terentii, vel Plauti quibusuis sine delectu vtor, nisi si quando ioci, & emphasis caussa quibusdam. Ea non oscitans, neque imperitus lector facillimè ab iis internoscet, quæ vbiuis & semper rectè vsurpabuntur. Quam præterea intelligendi difficultatem creabit aliquis apologus, aliquod adagium, aliquod apophthegma, mos priscus, historia vetus, auctorisq́; cuiuspiam sententia, si Magister ipse non vsque adeò rudis, & ἄμουσος fuerit?

Si aliquid legerit, si viderit, si audierit? Aut quomodo ista non capientur à pueris, si doctor manu apprehensos paululùm deduxerit? si panem quamuis mollem adhibita sectione diuiserit? si nucem fregerit? A pueris, inquam; non agresti & seruili, sed ingenua & liberali indole, bonisq; ingeniis, quales ego mihi in Progymnasmatis meis propono. Socrates apud Platonem in Menone pusionem quendam de dimensione quadrati geometrica quadam tam dilucidè, tam facilibus quæstionibus interrogat, ac respondentem eò perducit, quasi geometrica didicisset. Et quid geometricis inuolutius? Ergo si peritus Præceptor pueros docere potest obscurrissima, nónne multò magis non obscura poterit? Si quis adhuc erit, cui non satis aliquando seuerus & grauis videbor, cuique ludicra mea displicuerint, is sciat me literis & otio abuti noluisse. Abutitur autem, Cicerone iudice, qui cogitationes suas mandat literis, cùm eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua afficere lectorem. Hoc extremum vbi tandem locum habet, si non habet in Dialogis? Qui cùm ad comœdiam quàm proximè accedant, ac nihil penè sint aliud, quàm soluta comœdia, est-

ne aliquis adeò ἀγέλαστος, adeò durus ac tetricus, qui iocum ac risum tollendum statuat è comœdia? Deinde cùm amplius trecentos Dialogos afferam in medium, si semel atq; iterum duntaxat, aut nunquam hilaritates aspersissem; si ludum & risum omnem fugere vt malam pestem voluissem, quis tam multa sine fastidio legere potuisset? Cui non absque leporibus, sine salibus mœsta semper ac tristis oratio satietatem citò attulisset? At crebrius iocamur quàm par sit. Comparentur libri mei non dico cum Roterodami codice, qui trimodio, seu ipso propemodum horreo demensas largitur facetias, sed cum aliorum Dialogis: pro rata portione nimium parcus iudicabor. Restat vt in iocando illiberalis, petulans, flagitiosus, obscœnus sim: id quod nō modò contra Christiani hominis, sed honesti etiam viri officium esset. Sic animatus nunquam fui, atque vti confido, nunquam ero. Illud alterum genus, liberale, elegans, vrbanum, ingeniosum, facetum, quod & in Plauto, & in antiqua Atticorum comœdia, & in philosphis Socraticis, qui eo etiam totos libros suos impleuerint, & in apophthegmatis à Catone collectis valde commendauit Cicero, si (habita nihilominus mo-

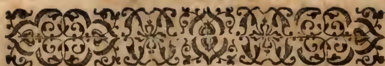
rum

rum puerilium, ætatisq́ immaturioris ratione) secutus sum pro ingenii modulo, nõ me prius, quàm illos quorum memini quisquam reprehendat. Sed non sum assecutus. Volui certè, & in magnis sat est voluisse. Et scitè in præfatione operis sui Plinius: etiam non assecutis, voluisse pulchrum atq; magnificum est.

Non autem omnes rerum ordines, qui in Nomenclatoribus, Dialogis persequendos suscepi; nec omnia vocabula illa sum complexus. Quis enim finis scribendi fuisset? Tantummodo maiorem partem, & vsum atque coniunctionem, seu phrasim ipsam tradere contendi, quod in illis nomenclatoribus non fit. Sciendum etiam, nonnulla quæ apud me suum titulum distinctum non habent, ea in alia classe inueniri: vt rei cibariæ in Dialogis culinariis: non paucarum herbarum appellationes in medicis. Idem dictum esto de aliis. Verborum tam sollicitus esse non potui, nec debui, vt non quædam parum quidem latina, veruntamen contritissima, & ad rem eandem toties notandam commoda retinerem. Talia sunt, si exempla quæris, studiosus, pro dedito literis, recitare, repetere, ascendere, pro ingredi maiorum studiorum rationem.

nem. Item Ecclesiastica nonnulla, vt communio, ieiunium, rosarium, benedictiones, confessio, campana, & similia. Nam semper hæc mutare, incommodum, valdeq; putidum esset. Nec pauca verba minus Romana, nec è Tulliano myrothecio prompta, nec illius sæculi, quod perfectissimum quidam & aureum vocant, totam orationem deformalũt, si alioqui splendida, illustris, & artificio quodam distincta fuerit. Conformanda est ad Ciceronis exemplar quantum fieri potest nostra oratio, tamen cum iudicio & delectu, non ex Cæsare tantùm, & antiquis illis, quin etiam ex recentioribus, Plinio, Tacito, Suetonio, Quintiliano, Seneca, bellissimum quodque, & quo quisque maximè videbitur excelluisse, depromendum est.

INDEX PROGYMNASMATVM PRIMI VOLVMINIS.

1. Deductio pueri ad Magiſtrum, & primum examen. pag. 1.
2. Conſimile argumentum.
3. Euntes in ludum. 18
4. Tardè ludum petentes. 22
5. Redeuntes à Gymnaſio. 25
6. Excuſatio abſentiæ. 34
7. Calami apparatio. 39
8. Elementorum conformatio. 42
9. Eiuſdem materiæ. 45
10. Orthographia. 49
11. Dimiſſio improuiſa. 53
12. Serus in ludum aduentus. 55

13. Si-

13. Silentium & attentio. 59
14. Suggeſtio. 63
15. Abſentes. 64
16. Accuſationes. 69
17. Petitio luſus. 74
18. Idem argumentum. 80
19. Ludus ex pacto conceſſus. 85
20. Nox tranſacta. 89
21. Virgæ. 95
22. Colloquium in ſchola. 100
23. Arma ſcholaſtica. 102
24. Inuitatio Magiſtri. 107
25. Ludimagiſter defenſus. 111
26. Dies remiſſionis. 114
27. Emendatio ſcriptionis. 118
28. Diuerſarum ſcriptionum emendatio. 125
29. Leges. 134
30. Aſcenſus. 143
31. Præmia. 148
32. Repulſam paſſi. 152
33. Vacationes. 163
34. Studium in ſiluis ac nemoribus. 170

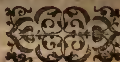
35. Mutuatio calami. 175
36. Frustratio petiti atramenti. 177
37. Ludendi potestas recusata. 179
38. Comparatio nominum, verborumq; coniugatio. 181
39. Explicationum repetendarum ratio. 183
40. Dicta alterna. 185
41. Interrogationes variæ. 186
42. Amissus & promissus liber. 189
43. Auxilium & consilium. 190
44. Chartæ in membra insutæ. 193
45. Nomenclatura. 194
46. Iterum Nomenclatura. 199
47. Exercitationes. 201
48. Temeraria suspicio. 204
49. Astutia puerilis. 206
50. Somnus in gymnasio. 208
51. Spes & metus ob certamen scholasticum. 210
52. Litigium. 212

53. Sim-

53. Simplicitas, & lentitudo Magistri. 214
54. Hora producta. 217
55. Pecunia vtiliter collocata. 219
56. Virtus in teneris. 221
57. Præceptor honesta imperat. 224
58. Pueri multandi verberibus. 226
59. Literæ Bellerophontis. 233
60. Minæ. 235
61. Recitatio. 237
62. Repetio. 239
63. Disputatio. 242
64. Concertatio scriptionis. 244
65. Examen. 249
66. Auditiones. 252
67. Industria discendi. 256
68. Pensum diurnum. 260
69. Obseruator. 265
70. Formulæ petendarum facultatum. 267
71. Certamen copiæ. 269
72. Cantus musicus. 284
73. Græcæ literæ. 287

74. Bibliotheca. 299
75. Deſcriptio gymnaſii. 301
76. Pædagogi. 304
77. Præceptores. 309
78. Auctores ſcholaſtici. 314
79. Formulæ ſalutandi atque valedicendi in congreſſionibus atque literis. 317
80. Cupiditas proficiendi. 325
81. Munditia librorum. 328
82. Academiæ. 330
83. Honores Academici. 334
84. Depoſitio. 340
85. Actio Latinitatis. 347
86. Litera Pythagoræ, ſeu biuium Herculis. 357
87. Laudatio eruditionis. 376
88. Studia politioris Humanitatis. 289
89. M. T. Cicero. 399
90. Epiſtolæ M. Tullii. 416
91. Rhetorica M. Tullii. 421
92. Orationes M. Tullii. 429
93. Phi-

93. Philosophica M. Tullii. 440
94. Tres linguæ principes. 446
95. Hebræa lingua. 451
96. Græca lingua. 453
97. Latina lingua. 457
98. Solutæ pedestrisque scriptionis varietas. 460
99. Poëticæ scriptionis varietas. 466.
100. Actio scenica. 473.

Quoniam hanc editionem postremam reor fore, quam ego auo meo propemodum perfunctus aspicio, priorum editionum lectores de quibusdam vocibus nunc demum emendatis admonebo: Hippocratem imitatus, quamquã in re pertenui. Is errores quosdam suos, ne eosdem errarent posteri, ingenuè confessus laudem promeruit.

p. principium pag. m. medium. f. extremum significat.

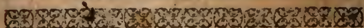
Pag. 9. pro Ciceronem *lege* Ciceronianum. *11. p. pro* onera palliolo humeros tuos, *lege*, coopertus palliolo tuo. *40. m. pro* caule, & caulem *scribi debuit* cauo, & cauum: *sic enim vocare poßis, quod Germani* die Kihlen an der Feder. *71. f. per* caligas, *corrige, per* femoralia : *caligæ siquidem propriè tegumenta crurum, quæ quibusdam tibialia* strümpff *dicuntur. Tamen vbi tegumenta femorum iisdem tibialibus continentia sunt, vnumq; indumẽtum efficiunt, vt quondam paßim, nunc apud rusticos fere,* gantze Hosen / *non video quo alio quam caligarum nomine appellentur. 92. in 7. versu Lucretij pro* genere bellum, *quod negligentia Correctoris irrepsim, repone*, cernere bellum. *127. p. versu 6. verba sic transpone*, non patiendi, sed agendi notio. *177. p. pro* goßipium, *lege* lanam. *185. f. lege* rubentibus papulis. *188. m.* experimur. *272. p. versu 3. sic scriptum oportuit. Quidam phrasin non intelligentes, inuerso verborum ordine dicũt*, vitam cum morte commutare, *quod ferri potest. 455. m. corrige numerum 29. vt sit 16. Alicubi in hoc volumine, ni fallor, male seu scriptum, seu impelli.* merces *pro* merx. *locum reperire non potui. Mox vtraq; sua mercede condigna est. Boni cosule, mi Lector.*

PRO-

PROGYMNASMATVM LATINITATIS, SIVE DIALOGORVM.

VOLVMEN PRIMVM.

PROGYMNASMA SIVE DIALOGVS PRIMVS.

Deductio pueri ad Magistrum, & primum examen.

PATER, MAGISTER, PVER.

PATER. Salute plurima doctorem te literarum impertio. M. Habeo gratiam, vir optime. Quid est negotii, quamobrem me velis? P. Si non grauaberis paruam dare operam mihi, paucis exequar qua caussa ad te accesserim. M. Aduerto animum. P. Ego germani patris officium secutus, paruulum hunc, quem cernis, filium meum honestissimis doctrinarum studiis, & virtuti à primordio ætatis deditum esse nimium quantum cupio. M. Laudabilis, & iustissimo atque præclarissimo desiderio incensa voluntas: quam

primùm enim, & quàm diutiſsimè diſcendum ſapientes prædicant, quod nunquam perdiſcitur, & proficit in perpetuum. Præterea multum refert, quibus odoribus teſta recens imbuatur. P. Eſt verò ita vt dicis. Hunc igitur puerum (quod mihi, familiæque meæ feliciter eueniat) tibi in manum do, tibi committo, tuæque mando fidei. Naturà ego ſum, amore, cura & ſollicitudine tu ilii pater eſto. Tua inſtitutione, ac diſciplina probitatem, & intelligentiam rerum (quanta quidem in iſtam teneritudinem cadit) adipiſcatur. M. Certè quidem haud repugnanter in album diſcipulorum ipſum retulero, ſi, vt eſt in more poſitum, ingeniolum eius, atque progreſſum, quem in literis hactenus effecit, periclitatus antè fuero. P. Teneas licet ſollemne tuum, & exquiras quodcunque tibi exquiſito opus videbitur. M. Age, mi fili, ede nomen tuum. PV. Mihi nomen eſt Iacobus. M. Quotum agitas annum? PV. Hic, opinor, nonus incipit. M. Elementa conformare noſtin? PV. Maximè: quanquam haud venuſtiſsimè. M. Quid? rudimenta Grammaticæ num doctè calles? etenim in hoc meo gymnaſio illa non traduntur: inſtructum ab iis venire ad me audiendum oportet. PV. Spero me ſcientia comprehendiſſe illas præceptiones, quantum potuerim. M. Cuius autem Grammatici erant illa tua rudimenta? PV. Emmanuelis Aluari Luſitani. M. Emmanuelis? Viſne explorem quàm ſtudioſè didiceris? PV. Explora, ſi placet. M. Cedò, inflexiones nominum quot ſunt? PV. Quinque. M. Hæc vox, ſenſus, quota declinatione continetur? PV. Quarta. M. Quo caſu efferturꝰ

fertur? PV. Nominandi, generandi, vocandi singulari: & rursum nominandi, accusandi, vocandi multitudinis numero. M. Bonus, cuius generis? PV. Masculini. M. Certúmne istud habes? PV. Certissimum. M. Eius fœmininum? PV. Bona. M. Neutrum? PV. Bonum. M. Da comparatiuum, & superlatiuum? PV. Melior, optimus. M. Cur non dicis, bonior: bonissimus: perinde vt doctior, doctissimus? PV. Dicerem verò, nisi esset anomalum, siue inæquale, vt illa quoque: malus, peior, pessimus: paruus, minor, minimus. M. Probè respondet adolescentulus. Dehinc Pronominis definitionem recita. PV. Quod loco nominis positum, certam, finitamque personam adsignificat. M. An emendatè sic loquemur: saluum te aduenire gaudemus? PV. Prorsus emendatè. M. Vndenam hoc intelligis? PV. Ex regula IV. M. Audiamus. PV. Verbum personale infiniti modi, postulat ante se accusandi casum. M. Pernosco, & demiror egregiam, singularemque diligentiam tuam. Hanc si in posterum similiter ad discendum attuleris (quod te facturum esse, mihi quidem dubitare in mentem non venit) promitto, ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditissimum venientibus annis euasurum. P. Diligentiam quidem pueri in spe optima ponat Magister. Ego item, quò minus illi cessare, & socordia, atque desidia bonum otium conterere sit integrum, curabo sedulò. PV. Ignauus non ero. M. Macte indole, sic facies, mi Iacobe, & cras postquam luxerit, cum libellis tuis, armisque scholasticis ad sextam in ludum hunc meum itare, Diuis bene iuuantibus, occipies. Tu interim

filium

filium reduces domum : quem propter ingenii bonitatem,&,quam facilè perſpicio, naturæ præſtantiam multò commendatiſsimum nobis, chariſsimumque fore credas velim. P. Liberalis iſta, & humanitatis plena pollicitatio, vir doctiſsime, omnibus neceſsitudinibus me tibi obſtringit. Bene vale. M. Et tu.

ANNOTATIONES.

PROGIMNASMA, SIVE DIALOGVS) *Qui tyrones ſuos ciendis belli ſimulacris, ſeu ludicris quibuſdam certaminibus & vmbratilibus pugnis ad ſerios conflictus, atq; ad vera prælia ineunda prius exercent, ac præparant: quiq; alijs in rebus & artibus idem faciunt, προγυμνάσαι: & antecedentes illæ, primæquè exercitationes προγυμνάσματα dicuntur, verbum è verbo præexercitationes, præexercitamenta. Poßis etiam proluſiones appellare.* Ego itaq;, *cùm iam inde vſque ab initio laboris mei progymnaſten me eſſe optauerim, & ſtuduerim, hoc eſt, adoleſcentes Humanitatis alumnos latinæ linguæ myſterijs initiare, & ad eius in omni vita vſum velati bellicis quibuſdam concurſionibus præparationẽ ipſis adhibere contenderim, nõ incommodè videbor hoc quidquid eſt, qualecunque eſt ſcriptorum meorum, nominaſſe Progymnaſmata. Quoniam autem in hoc genere ſcripturæ Dialogorum contritiſsima eſt appellatio, nec nos eam repudiamus.* DOCTOREM LITERARVM) *Magiſtros Grammaticæ nitidius, & honoratius ita vocabimus.*

mus, voce nimirum generali, respicientes ipsum nomen artis, quod à literis ductum est : ἀπὸ τῶν γραμμάτων quippe ἡ γραμματική, & pro Grammaticis dicti sunt literatores ; vt Sylla quidam apud Catullum. Et Sueton. de illust. Grammat. Appellatio Grammaticorum Græcâ consuetudine inualuit ; sed initiò literati vocabantur. Eodem respexisse apparet M. Tullium 1. de Orat. Quis musicis, inquit, quis huic studio literarum, quod profitentur ij, qui Grammatici vocantur, &c. studium literarum nominat Grammaticam. Idem aliàs cùm de Grammatica rebus loquitur, literas vocare solet. De Orat. 3. scribit literas ab Aristophane tractatas fuisse. De Seruio Sulpitio in Bruto. Sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam. In Pisonem. Quid nunc te, asine, literas doceam ? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam qua sum amictus : nec arma, scutum, aut gladium, & quæ sequuntur. Qui in Academijs hanc scientiam profitentur, latinæ linguæ Professores audire volunt, & ipsi hoc se nomine afficiunt. Id neque falsò, quod omnes vident, neque iniustè, quando Grammatici nomen hoc sæculo vilescit, ac despicitur. Et Seneca Epistola XCV. custodes latinitatis nuncupat. A PRIMORDIO ÆTATIS) *Propert lib. 3. eleg. 4.*

Me iuuat in prima coluisse Helicona iuuenta,
Musarumq; choris implicuisse manus.

Sunt eadem hisce. Ab adolescentulo, ab adolescentulis, ab ineunte, à prima adolescentia, ab ineunte, à prima ætate,

ætate, ab initio ætatis, à primis temporibus ætatis, à puero, à pueritia, à paruulo, à puero paruulo, à pusillo, à pauxillo puero, à tenero, à teneris, à teneris vnguiculis, de tenero vngui Horat. quod Græci ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. NIMIVM QVANTVM CVPIO) *Immane quantum, nimium quantum, mirum quantum, non aliud sibi volunt, quam illa, summopere, mirificè valde, maiorem in modum, & similia. Græci θαυμαστὸν ὅσον, ἀμήχανον ὅσον, &c. mirabile quantum, seu, mirabile admodum, difficile quantum, seu difficillimum, seu valde difficile.* Cicer. in Orat. *Huic generi orationis aspergentur etiam sales, qui in dicendo nimium quantum valent.* Sallust. apud Nonium. *Immane quantum animi exarserunt.* Horat. Ode 27. lib. 1. *Vino & lucernis Medus acinaces Immane quantum discrepat.* QVAM DIVTISSIME) *Tamdiu immorandum in studiis liberalibus suadet Seneca, quandiu melius agere animus nihil potest. Et tamdiu discendum est, quamdiu nescias, &, si prouerbio credimus, quamdiu viuas, epist. 76. Idem de philosophia, quæ laudatorum artium fons & parens est, epistol. 72. cui nullum tempus satis magnum est, etiamsi à pueritia vsque ad longissimos humani æui terminos vita protendatur.* QVIBVS ODORIBVS TESTA) *Horat. epistol. 2. lib. 2. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Quo carmine quàm nihil verius, tam nihil peruulgatius, Geminum huic est, quod legitur in 3. de Finibus de filio Luculli puero. Sed infici tamen debet iis artibus, quas si, dum*

est

est tener, combiberit, ad maiora veniet paratior. Et *quod ex eiusdem Hortensio producit* Nonius. *Vt qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: sic literis talibusque doctrinis antè excoli animos, & ad sapientiam concipiendum imbui ac præparari decet. Aristot. 2. de moribus.* οὐ μικρὸν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν. *Non parum refert, sed permultum, vtrum sic, an sic à pueris assuescamus: immò verò totum in eo positum est. Addamus & Fabium. Naturâ, inquit, tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepimus: vt sapor quo noua imbuas durat: nec lanarum colores quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt. lib. 1. cap. 1. Huc pertinent canes Lycurgi, dissimili ratione educati Plutarch. de liberis educant.* QVOD MIHI FAMILIAREQVE) *Cicer. 1. de Diuinat. Neque solum deorum voces Pythagorei obseruabant, sed etiam hominum quæ vocant omnia, quæ maiores nostri quia valere credebant, idcirco omnibus rebus agundis:* QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVMQVE SIT *præfabantur. Varro lib. 5. de lingua Latin. Vbi noctu in templum censura auspicatur, atque de cælo nuntiatum erit: præconi sic imperato, vt viros vocet. Quod bonum, fortunatum, felix, salutaréque siet populo Romano Quiritium, Reíque publicæ populi Romani Quiritium, mihíque, collegæqúe meo, fidei, magistratuíque nostro, &c. Liuius lib. 1. Quod bonum, faustum, felix*

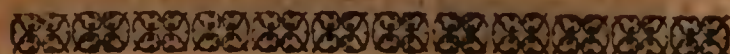
felixq́ue fit, inquit, Quirites regem create. Idem. Quod bonum, faustum, felixq́ue fit populo Romano ac mihi vobisq́ue Albani. Talia sunt apud Plautum. *Aulul.* *Dij bene vortant.* Ibidem. *Quæ res bene vortat mihíque, tibíque, tuæq́ue filiæ.* Et Capt. *Quæ res bene vortat mihiq́ue, meóque filio, vobisq́ue.* Et Trin. *Vxor venerare, vt nobis hæc habitatio bona, fausta, felix, fortunatáque eueniat.* Virgil. eclog. 9. *Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hœdos.* Liuius l. 1. *Quod bene vertat, castra Albanos Romanis iungere iubet.* Cicer. pro Muræna. *Idem ego precatus sum, vt ea res faustè, feliciter, prospereq́ue eueniret.* Fuit & hæc apud veteres præfandi ratio, θεὸς, θεὸς, vt ex Pausania recitat Rhodig. lib. 1. cap. 2. SOLEMNE TVVM) *Tenere, seruare sollemne suum, est tenere institutum ac morem suum.* Cicer. ad Attic. lib. 7. epist. 6. *Tantum igitur nostrum illud sollemne seruemus, vt ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus.* MIHI NOMEN EST IACOBVS) *Quatuor modis priscos Latinos in proprio nomine indicando vsos inuenio.* Dicebant enim. *Est mihi, est illi nomen Fabius, Fabij, Fabio.* Qui quidem tres modi in vulgus noti sunt satis, quartus non æquè, accusandi casu nimirum. Liuius lib. 1. *cui parentes Ascanium dixére nomen.* Eodem libro *Lucium Tarquinium Priscum edidere nomen.* Gellius quoque lib. 15. cap. 29. fatetur hanc nouam figuram esse, adducitq́ue ex annalibus Pisonis hoc exemplum. *L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuére: eumq́ue orat, vti sua voluntate Romam conten-*

contendat. Hoc perinde est, inquit, tanquam si ego dicam: mihi nomen est Iulium Virg. 3. Æneid. Æneadasque meo nomen de nomine fingo. Quasi dixerit: impono illis nomen Æneadas. Seruius in 1. Æneid. Dicimus est mihi nomen Cicero, Ciceronis, Ciceroni, Ciceronianum. QVOTVM AGITAS ANNVM?) *Verbum agitare, Sallustius in ore habet quàm sæpissimè. Vita hominum sine cupiditate agitabatur. Agitabatur magis magisque in dies animus ferox. Beneficijs magis quàm metu imperium agitabant. Gaudium atque lætitiam agitabant. Multa agitanti nihil processit. Rempub. agitauere. Cùm præcepta patris mei agitarem. Quæ mente agitaui.* IN HOC MEO GYMNASIO) *Loca in quibus nudi luctarentur, seseque exercerent, dicta sunt gymnasia, ἀπὸ τοῦ γυμνάζω nudo. Ipsa exercitatio palæstra. Placuerunt deinde illa loca philosophis, in quibus disputationes suas habere cœperunt, quod etiam 2. de Orat. testatus est Cicero. Nunc pro quibuscunque locis ad docendas literas destinatis ista vox capitur.* VENIENTIBVS ANNIS) *Horat. ad Pison. Multa ferunt anni venientes commoda secum. Multa recedentes adimunt. Veniunt anni dum ad æuum iuuenile viuendo progredimur: recedunt dum ad senectutem tendimus. Seu, anni venientes sunt ab infantibus vsque ad mediam, & virilem ætatem: recedentes, à virili ætate ad sepulchrum.* QVOMINVS ILLI CESSARE) *Cic. 1. de nat. Deor. Profectò Epicurus quasi pueri delicati, nihil cessatione melius existimat. At ipsi tamen pueri, etiam cùm cessant, exercitatione aliqua ludicra*

delectantur. POSTQVAM LVXERIT) *Simul atque cælum albescere cœperit, seu, vt Cæsar 1. de bello ciuili, albente cælo, & lib. 4. de bello Gall. orta luce. Cùm primùm dies orta fuerit. Primùm aurora nouo cùm spargit lumine terras. Cùm sol ortus sua luce conuestit, ac perfundit omnia. Dum rosea face sol inferret lumina cælo: quæ sunt Lucretij. Cum prima luce, diluculo, primo diluculo. Hæc omnia volunt, lucere: diem, inquam, ac lucem esse. Cic. pro Sex. Roscio. Occisus est à cœna rediens. Nondum lucebat, tùm Ameriæ scitum est. De Diuinat. lib. 2. Vbi lucere cœpisset. Epist. 4. lib. 15. expedito exercitu ita noctu iter feci, vt ad 3. Id. Octob. cùm lucesceret, in Amanum ascenderem. Catull. ad Caluum. Nam si luxerit, ad librariorum Curram scrinia. Plautus Milite. Priusquam lucet assunt. Apud hunc, & Terentium crebrò legas, lucet hoc, lucescit hoc: subaudiendum cælum, aut interuallum, quod inter cælestes orbes, terrarumque sola interiectum est, quod digito videntur ostendisse: vt proinde illud, hoc, δεικτικῶς accipiatur.* DIVIS BENE IVVANTIBVS) *Liuianum. Ennius dicit: cum magnis dijs volentibus. Profert Cicer. 1. de Offic. Sic Plaut. Persa. Et Milite. Agite, ite, cum dijs beneuolentibus. Vulgaria sunt illa, Deo fauente, Deo annuente. Iacobus Apostolus cap. 4. Christianos bene ominari docet in hunc modum. ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσομεν, καὶ ποιήσομεν τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Si Dominus voluerit, viuemus, & hoc aut illud faciemus. In Xenophonte ista passim occurrunt. σὺν θεῷ, σὺν τοῖς θεοῖς, ἢν θεὸς θέλῃ*

θεῶν

θεῶν συνθελόντων, θεῶν ἵλεων ὄντων, ἢν θεὸς μὴ βλάπτῃ, εἰ ὁ θεὸς μὴ ἐναντιοῖτο.

PROGYMNASMA SECVNDVM.

Consimile argumentum.

MATER; PVER; LVDIMAGISTER.

MATER. Narcissule, agedum, tectus palliolo tuo actutum sequere me. P. Quò concessura es mater? M. In locum periucundum, perque amœnum; & salutarem. P. In hortum? M. Etiam, in hortum ibimus. P. Tollam ergo mecum corbulam meam ad poma & flosculos colligendos. M. Non opus istis corbulis ad hæc poma, atque ad istos flores, eius de quo loquor hortuli asportandos: moue te ocyus. P. Non intelligo, mater, quorsum me ductura sis. M. In scholam ad Magistrum te ducam: ô fili: ibi latinitatis tyrocinium pones, posteaquam intra domesticos parietes à pædagogo vsque ad hoc temporis legere, & formas literarum quoquo modo conscribere doctus es. P. Hei, nolo in scholam itare. M. Caue sis malam rem: debes velle quæ pater & ego volumus. P. Virgas pertimesco, quibus me Præceptor assiduissimè tacturus est. M. Ne timueris, mitissimus atque lenissimus homo est, puerosque dociles, ac dicto audientes amat vnicè:

nec eos digito attingit. P. Missum me fac isto anno: insequenti quod constitutum habes transige. M, Opprime os, & sequere. P. Sequor. M. Hem, illæ sunt ædes illic est Gymnasium, quò maturo pergere. At ipse Ludimagister eccum prodit foras. Cùm proximè accesserimus, primum nudato capite inflecte aliquantum genua: deinde dexteram manum tuam osculatus eidem porrige. Astabis autem solo fixos tenens oculos, & quàm modestissimè, placidissimeque ad interrogata respondebis. P. Vt iubes mater. L. Salue bona fœmina cum istoc paruulo tuo. M. Saluue multùm vir literatissime. L. Tuáne isthæc soboles? M. Mea, Deo sint laudes, cui in acceptis refero. L. Quid venis? in meámne fidem ac potestatem permissura filiolum tuum? M. Ea propter huc me affero, mi Domine: & te per illos quos ipse genuisti liberos, rogo atque oro, institue mihi hunc puerum literarum atque morum præceptis, pro eo ac consueuisti diligenter. Pretium tibi largè comulatéque persoluam: & ille qui omnibus omnia muneratur Christus maioribus te præmiis in cœlo dignabitur. L. Ita spero quidem. Tibi autem affirmo me in iste puerulo informando nullam laboris partem prætermissurum. Hoc porrò fidelis, ac piæ matris est munus, quo tu perfungeris modo: optare scilicet & curare suos erudiri liberos: ne si manserint literarum imperiti atque rudes, haud minùs differant à doctis, quàm arbores infructiferæ à fructiferis, equi indomiti à domitis, & à viuis mortui. Quî vocare? mi paruule. P. Narcissus. L. Conueniunt rebus nomina sæpe suis. Perquàm

scitus

ſcitus puer natus eſt tibi, & præſagum ipſe nomen indidiſti. Viſura es aliquando hunc virtute, & ſapientia florentiſsimum. Deum quæſo, vt vitæ tuæ ſuperſtes ſit. M. Ille idem faciat, vt huic formæ mores conſimiles ſint, aptæque membrorum compoſitioni, & coloris ſuauitati præclara animi ſpecies olim, pulchritudoque reſpondeat. L. Iamne legere nôſti, Narciſſe? P. Noui. L. Et ducere literas? P. Ita. L. Lege quod typis impreſſum cernis in hac paginula. P. *Cùm & contra voluntatē meam, & præter opinionē accidiſſet, vt mihi cū imperio in prouinciam proficiſci neceſſe eſſet, in multis & varijs moleſtijs, legationibusq; meis hæc vna conſolatio occurrebat, quod neq; tibi amicior.* L. Sufficit; perfectè legis. Libentérne frequentabis ſcholas? M. Permetuit virgas Domine, vt pueritiæ mos fert: alioqui non inuitus diſcit. Veruntamen in hoc metu illum eſſe haud inutile eſt. L. O Narciſſule, habe bonum animum. Niſi fueris incredibiliter turbulentus & ſegnis (quod minimè futurum credo) nihil graue patieris: ſed primum apud me amicitiæ locum tenebis, diſputatorum duces familiam; ſedebis loco primariò, & quàm ſæpiſsimè brauio potiere. Nec me defectura eſt pomorum, ficuum, amygdalorum, & ſacchari copia, vnde crebra ſedulitati tuæ dem munuſcula. Tu, matrona, cures licet ne domi nimium luſibus vacet inter coæuulos ſuos; neue mulierum ancillarum blandimentis abſtrahatur à ſtudiis. Prouideas ne abſit à ſchola, niſi forſitan morbo teneatur. Progreſſus plurimùm impedit abſentia. M. Scilicet ita res eſt. Satis con-

tentè illum habeo: neque ſinam vt abſit à gymnaſio. M. Emes libellos illi ad hanc ſcholam neceſſarios, & in diebus paucis in ludum mittes. M. Etiam. L. Vale. M. Communis ille omnium magiſter & imperator Deus te noſtræ iuuentutis moderatorem lectiſsimum, longiſſimo tempore viuum ac ſoſpitem prę̨ſtet.

ANNOTATIONES.

QVÆSITVM eſt à doctis quo tempore literis tradendus foret puer. Summus ille iuuentæ moderator Quintil. etiam ante ſeptimum ætatis annum id fieri oportere cenſet. Cur, inquit, non pertineat ad literas, quæ ad mores iam pertinet? Chryſippus, vt idem ſcribit, cum nutricibus triennium daret, etiam tum ab illis infantiam optimis inſtitutis informandam iudicauit. Lege cætera lib. 1. cap. 1. Alia ponitur quæſtio, maiore ne cum fructu intra parietes domeſticos, an foris in ſchola, in celebritate coæuorum condiſcipulorumq́; erudiantur pueri. Complures, & ſanè quàm idoneas rationes idem Quintil. affert lib. 2. c. 2. quamobrem publicè docendi videantur, & aliud ſentientes refellit. Tertio loco quæri poteſt, et quid extra fines patriæ inſtitutionis cauſſa mittendi ſint. Hac de re legendus Maphæus Vegius lib. 2. c. 3. Cuius præterea conſilium eſt cap. 2. eiuſdem libri, ne ſubitò multo diſcendi labore obruantur ingenia puerilia: quando nec aratores, nec equorum domitores id faciunt: illi dum iuuencos iugo, hi dum equulos fræno aſſue-

assuefaciunt. *Eadem ante ipsum Quintil. cuius est illa omnibus notissima similitudo de vasculis angusti oris, quæ superfusam humoris copiam restuunt sensim autem influentibus, vel etiam instillatis complentur. Præcipitur hoc quoque prudenter à Maphæo: ne Magistri pueros assiduò in scholis cum cæteris morari cogant: sed spectatores magis, quàm discipulos esse patiantur. Sicut vinitores periti nouellas vites non solent multùm extendere, quò vinum proferant, donec in stirpem robustiorem succreuerint. Denique de officio Doctorum nec pauca, & perutilia differit lib. 2. c. 7. 8. 9. 10. sparsim nonnulla etiam Quintil lib. 1. & 2.* TACTVRVS EST) *Quam Græci* μείωσιν, & ἐλάττωσιν, *Latini imminutionem, & extenuationem dixêre: per quam se tetigisse aiunt, qui dicto factóue grauiter quempiam læserunt, aut durius etiam verberarunt. Terent. Eunuch. Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio. Id est, dicto aculeato vulnerauerim. Catull. velut prati Vltimus flos prætereunte postquam Tactus aratro est. Propertius libro 2. eleg. 34.*

Me iuuet æternis positum languere corollis:
Quem tetigit iactu certus ad ossa Deus.

Vsurpatur, item tangere pro fallere, fraudare, circumuenire, decipere. Plaut. Epid. Istis adeò tetigi te triginta minis, Et Pseudol. Si neminem alium potero, tuum tangam patrem. Sic vsus est verbo, ferire, Terentius. Phorm Geta ferietur alio munere. EA PROPTER HVC ME AFFERO) *Terentius Andr. Haud auspicatò huc me attuli.*

tuli. Id est, huc veni, huc accessi, hic mestiti. Cõtrarium, auferte hinc, abi, discede. Cicer. ad Tiron similiter locutus est. Vt te Leucadem deportares. Quomodo & Sophocles Antig. σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν εἰ θέλοις. PER ILLOS QVOS IPSE GENVISTI) In obtestationibus, & obsecrationibus nominabant aut res magnas, aut iis charas quos obsecrabant. Cic. pro Quin. Obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomẽ propinquitatũ, per ipsius coniugem & liberos. Plaut. Capt. Per deos atq; homines ego te obtestor Hegio, Ne tu istunc hominem perduis. Ibid.

Hac per dextram te dextra retinens manu
Obsecro, infidelior mihi ne fuas, quam ego sum tibi.

PRETIVM TIBI LARGE) δίδακτρον, mineral. Largè autem, dignissimi enim hi operarij mercede sua. Sed reperiuntur quibus Magistri nimis grande mineral exigere videantur, quíque mille denarijs mancipium, aut iumentum malint emere. Emant, & sibi habeant duo seu mancipia, seu iumenta, vt respondit Aristippus cuidam. Plutarch. de lib. ed. EQVI INDOMITI A DOMITIS) Aristippi est, qui praeterea interroganti, qua nã re melior esset euasurus filius, si eum instituendum literis curaret. vt nihil aliud, inquit, certè in theatro non sedebit lapis super lapidem. Quod sequitur de viuis & mortuis in dialogo, protulit Aristoteles, LEGE QVOD TYPIS IMPRESSVM) Cum pueri docentur legere, audiendus est Quintil. cuius hae sunt verba. Incredibile est quantum mora lectioni festinatio-

natione adijciatur. Hinc enim accidit dubitatio, intermißio, repetitio, plusquam possunt audientibus: deinde cùm errarũt, etiam ijs quæ iam sciũt diffidentibus Certa sit ergo inprimis lectio, deinde coniuncta, & diu lentior, donec exercitatione contingat emendata velocitas. FAMILIAM DVCES) *Qui in re aliqua primam merentur laudem, primumq́; locum obtinent, ij ducunt familiam. Tralatio ab his, qui, quod potestate, aut honore, aut scientia præstant, cæteros ducũt, & comites habent. Mur. lib.4 c.17. Man. in Cic. ep. 5. lib 17. Quint. lib.1. c.2. ducere classem. Cic. in Phil. ducere ordinem.* POMORVM, FICVVM) *De genere & inflexione vocabuli ficus. lege Vallàm. l. 1. cap. 4. Legitur etiam ficulus, pro fructu, apud Plaut. Sticho. Meminit huius moris Hor. sat. 1. l. 1.*

——Vt pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint vt discere prima.

Qui huiusmodi crusta & crustula parant, coqui & artifices crustarij & crustularij dicuntur, Kůchelbacher. *Plato in 7. de Repub. non vi cogi pueros ad disciplinas, sed ludentes potius inuitari vult: vt appareat, ad quod quisque genus studiorum naturâ sit idoneus. Veruntamen non debent iidem semper, & secundi quidem flare venti. Nunc pluit, & claro nunc Iupiter æthere fulget.* MVLIERVMQVE ANCILLARVM) *Sallust. Iugurth. Cum interim Hiempsal reperitur, occultans se in tugurio mulieris ancillæ. Omnis ancilla mulier, non quæuis mulier ancilla. Terent. And. Mirum verò, impudẽter mulier si faciat meretrix. Plaut. Menæch. frater geminus.*

Pœn. Lapis silex. Cæsar lib. 3. de bello Gall. digitus pollex. Ibid. homo adolescentulus. Huiusmodi apud classicos scriptores sunt, terra Gallia, terra Italia, terra Græcia, terra Campania, & alia. IN DIEBVS PAVCIS) *Idem prorsus valent, in diebus paucis, paucis diebus, intra paucos dies. Terent. Andr. In diebus paucis quibus hæc acta sunt, vicina hæc moritur. Cic. epist. 7. lib. 1. Paucis enim diebus eram missurus tabellarios domesticos. Catull.*

Cœnabis bene mi Fabulle apud me
Paucis, si tibi Dij fauent, diebus.

Propert. lib. 2. eleg. 19.

Tu quoties aliquid conabere, vita, memento
Venturum paucis me tibi luciferis.

PROGYMNASMA TERTIVM.

Euntes in ludum.

ANTONIVS, MARCELLVS.

ANTONIVS. Securúsne, & timore expeditus in phrontisterium vadis Marcelle? M. Quid tibi ista percunctatione vis? explicatum, non enim satis intelligo. A. Fabor ergo apertiùs. Contexuisti epistolam, quam à nobis hodie requiret Præceptor? M. Contexui, & descriptam porto mecum. A. Præcurrit alacritas tua meam tarditudinem. Quanquam haud ita pigritia me, vt chartæ penuria, qua premebar, remorata est, fecit-

que vt meam non totam deſcripſerim: ſeriùs quippe adeptus ſum papyrum. M. Quid acturus, ſi popoſcerit? A. Dum veſtras emendat, interea quod reliquum eſt nullo negotio deſcribam. Hoc conceſſurum mihi ſpes eſt: ſiquidem aliis aliâs conceſsit. M. Oſtende ſis tuam ſcriptionem. A. Hem. M. Quàm fœdè tu componis literas? gallinam ſcripſiſſe arbitror. Quàm item vacillant verſus? A. Dummodo legi queat ſcriptura, parui duco triſtia ſint, an læta, pulchra viſu, an deformia elementa: verſus ad amuſsim nequeo dirigere, quantumuis coner. Atqui non tam valde vtraque laude mihi anteſtas. M. Iudicium cæci. A. Aliter doceat me Præceptor, ſi ipſi diſpliceo cum iſtis illepidis, inuenuſtiſque characteribus. M. Abhorrent iſtæ partes ab eius munere. A. At vnde diſcam tandem? Quid tu nunc mihi auctor es? M. Aliquem peritum adoleſcentem pacta pecunia conducant parentes tui, quem hanc ad rem magiſtrum capias. A. Attamen doctrina quoque ſpectati & clari homines plerumq; inſcitè, & indecorè efformant figuras iſtas. M. Dici alter non poteſt: verùm non idcirco ſunt docti: & tamen multi illorum decenter. A. Parentes mei (quod vitium ſenectus affert) attentiores ſunt ad rem quàm ſat eſt: defraudant genium ſuum: vereor vt illis perſuadeam. M. Adhibe procuratorem Magiſtrum, cuius vnum verbum huc plus valebit, quàm centum tua. A. Rogabo vt hanc mihi opellam ſurripiat. M. Cæterùm, quæ heri explicata ſunt in Cicerone, ſi te forte nominauerit, poteriſné repetere? A. Niſi ipſemet opituletur, parum bene: oblitus enim ſum quorundam, &

quem

quem domi interrogem, habeo præter parietes neminem. M. Hærenti subueniet. Ego insuper, quoad eius facere potuero, tibi opem feram. A. Mi optime Marcelle. M. Sponden' te mutuum esse facturum mecum, si in eodem luto hæsitauero? si necessitudo postulauerit? A. Spondeo firmiter. M. Salua res est.

ANNOTATIONES.

TIMORE EXPEDITVS) *Quemadmodum apud probatos scriptores legimus curis expeditus & curis expeditis, curis solutus & solutis, soluere animum cura, soluere curam, ita licebit dicamus, timore expeditus, timore expedito, &c. Possunt etiam pronomen accusandi casu, & præpositio interponi. Expedire se ærumnis, expedire se ab occupationibus. Dicimus item expedire negotium, nodum, &c.* IN PHRONTISTERIVM) *à verbo* φροντίζω *cogito, meditor, commentor, deflectitur,* φροντιστήριον, *locus ad commētandum, meditandum, cogitandum. Locus nempe, in quo cogitationes & sensa nostra explicamus, atq; ad audientes proferimus. Accommodatur ad scholam: ibi siquidem Magistri discipulis sua, & auctorum quos interpretantur cogitata mentémque explanant.* διδασκαλεῖον *quoque dici potest, à docendo:* διδάσκω *namq; est doceo.* σχολὴ *est otium & cessatio. Hinc schola, quod à cæteris negotijs omnibus vacui atque liberi, in ea vnis tantùm studijs impertiri nos debeamus. Eodem vocabulo disputationes, & controuersiæ inter doctos agitatæ, & quæstionum denique*

non

non leuium tractationes significantur. Gellius cap. 26. lib. 1. diatribam nominat, græca item voce: ob studium scilicet, operámque liberalem, qua tempus discendo atq; audiendo consumimus. Latinè auditorium, Sueton. Item ludus, quoniam generatim locus in quo quis exercetur, sic dicitur Ludus gladiatorius, ludus musicus, ludus fidicinus, ludus palæstræ. Ac meritò quidem ludus, quando, vt 3. Off. Cicero ait, discendi voluptas potius est, quam labor. Addimus interdum, literarius. Hinc ludum aperire. Cic. 1. Tusc. loquens de Dionysio: quod parum latinè quidam: professionem suscipere. GALLINAM SCRIPSISSE) *Plautus initio Pseud. huiuscemodi lepidas literas, lepida conscriptas manu irridens, inter cætera.*

An obsecro hercle habent quoque gallinæ manus?
Nam has quidem gallina scripsit.

VACILLANT VERSVS) *Quid hoc sit, sequentibus statim verbis de amussi declaratur. Cicer. epist. 15. l. 16. Accepi tuam epistolam vacillantibus literulis. Nec mirum, tam graui morbo. Vacillare memoria, ad Atticum.* DOCTRINA QVOQVE CLARI) *Vulgata ac propemodum vera opinio. Isthuc enim negotium illi* ὐ πιμῶντει τῆς φροντίδος, *quemadmodum Anacreon Polycrati Samiorum tyranno quinque talenta, quibus ab eo donatus fuerat, & ob quæ duabus noctibus somno caruerat, restituens dixisse fertur. Theodosium minorem, Arcadij F. iam ad clauum sedentem Nicephorus cap. 3. lib. 14. describendũ librũ mirè delectatum, &* καλλιγραφώτατον.

τωτων, multaq́; eius manu exarata ad suam ætatem permansisse potuisseq́; ipsum ea scientia vitæ sumptum tolerare commemorat. QVOD VITIVM SENECTVS) *Tenacitas, & auaritia senũ, effusio iuuenum est. Illi quærunt, & inuentis miseri abstinent, ac timent vti quoque minus restat viæ, eò plus corradunt viatici. Nihil absurdius. Hi vtilium tardi prouisores, prodigi æris, vt inquit ad Pisones Horatius.* NECESSITVDO POSTVLAVERIT) *Necessitas & necessitudo, sicut suauitas & suauitudo, sanctitas & sanctitudo idem sunt, & vtraq́; vox coniunctionem beneuolentiæ seu familiaris rẽ amicitiã; consanguinitatem; & id quod necessum est significat, Gell. lib. 13 c. 3. apud Sallustium quidem posterius frequenter sanè. Vide insuper Manut. in epist. vlt. lib. 2.*

PROGYMNASMA QVARTVM:

Tardè ludum petentes.

EMMANVEL, EVSTACHIVS.

EMMANVEL. Saluus sis Eustachi. EV. O salue Emmanuel. Quò ire intendis? EM. In scholam. Quò te pedes? EV. Eôdem. EM. Vbi libri? vbi attramentarium? EV. Sub pallio & axilla gestito. EM. Audiuistin' primam? EV. Pridem. EM. Ain' tu pridem? Væ nobis. EV. Quid con-

consternaris? aut quid metuis? EM. Quid metuam? quod solent serò venientes. ah. EV. Ego sanè probabilem excusationem adducam. EM. Obsecro, quam? EV. Mater me cum mandatis ad sororium misit, cuius responsum renuntiandum fuit domum; & absunt illius ædes à nostris longiùs; eò tardiùs venio. EM. Quid si hanc rationem tanquam commentitiam repudiet? EV. Fiducia est id minimè facturum. Nam me ab huiuscemodi mendaciunculis temperare non rarò expertus didicit. EM. Me miserum, malique fati: quid machiner? quid confingam, cùm (vt hoc æstiuum, & pomeridianum tempus etiam magno natu homines inuitare solet) somno captus obdormiuerim super libro? in extremo sitæ sunt fortunæ meæ, nec quid agam certum est. EV. Si rem ipsam ingenuè confiteare, forsitan delicti gratiam faciet. Quid forsitan? certè faciet: exonera te metu. EM. Obtemperabo bene monenti: abstersisti metum. At enim ecce aliud mihi timorem obiicit. EV. Aliud? dic quæso. EM. Formido malè, ne hîc elapsus, alibi in casses incidam. EV. Vbi? EM. Quæ memoriter pronuntianda præscripsit, haud teneo absolutè. EV. Suspicari fas est, non te inter primos interrogatum iri: tum ego qui secundus tibi sedeo, oblita insusurrabo dissimulanter & fideliter. EM. Id, amabò, adiuta me. Summum tibi beneficium debuero, hoc si perfectum dederis: nam nunc spes, opesque meæ omnes in te sunt sitæ. EV. Ambulemus contentiùs. EM. Tam strenuè te consequi vix possum.

ANNO.

ANNOTATIONES.

QVO TE PEDES?) *Virg. Eclog. 9. Quò te Mœri pedes? an (quò via ducit) in vrbem? Subaudimus, ducunt, portant, aut simile quid.* AIN' TV PRIDEM?) *Ain' tu? &, ain' tandem? dicere consueuimus ea de re interrogantes, quæ ab alio dicta, admiratione nos affecit, Cicer. epist. 21. lib. 9. Ain' tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, vt scribis fulmina? Ad Att. lib. 4 epist. 5. Ain' tu? an me existimas ab vllo malle mea legi, probaríque, quàm à te? Et epistol. 1. lib. 6. ad famil. Ain' tu? Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem non fuisse? Terent. Andr. Ain' tandem? ciuis Glycerium est? Hecyra. Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter? Plaut. Asinaria. Ain' tu meum virum hîc potare? Manut. in epist. 21. lib. 9.* POMERIDIANVM TEMPVS) *De meridiatione, seu somno meridiano nos quædam differemus secunda voluminis tertij. cùm de re medica & morbis agemus. Plaut. Mostell. Non bonus somnus est de prandio.* SOMNO CAPTVS) *Varias & elegantes locutiones creat adiectiuum captus, per metaphoram. Exempla sint hæ, Captus mente, pro deliro, captus amore, errore, dolis, verbis, voluptate. Illa de valetudine prostrata, & offensione partium humani corporis quam venusta sunt? Captus membris omnibus, captus oculis, captus pedibus. Auderem quoque dicere, captus auribus, captus manibus. captus linguâ; captus naribus nō auderem. Etiam oculis*

captus

captus is dicitur, qui rei alicuius specie captus est, & allectus, vt eam vehementer concupiscat, & habere ardeat. Cic. 6. in Verr. Tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam, ac nefariam decidisti.

PROGYMNASMA QVINTVM.

Redeuntes à gymnasio.

ANDREAS, LVDOVICVS, TIBVRTIVS.

ANDREAS. Portenti ac prodigii simile numerandum. Hodie nullus plorauit in schola. L. Post meridiem fortaßis eueniet, vt tu princeps fleas. T. Quid si vterque vestrûm? A. Nos fleamus? quare fleamus? quid offendimus? L. Crimen aliquot fabricatus es, nisi aberrat suspicio, quod nobis inferres: ibi si litem perdiderimus, tu in nostra incommoda, & afflicta fortuna triumphabis gaudio. Si me audias, teipsum consulas, ad te prius referas, quid moliare: inest & formicæ sua bilis. T. Minimè gentium ego quidem: vestra vos singularis, eximiaque virtus ad tribunal reos citabit. Dixi. A. Iste Harpocrates indignißimè patitur, Ludouice, nos conferre capita, & interdum sermones communicare in auditorio. Tanto magis confabulabimur, vt tibi oculi doleant. Ecquid intellexisti? T. Vro hominem. Incedit laneis pedibus

noster doctor, & quò tardiùs, hoc grauiùs vindicare solet in noxios. Ecquid intellexistis? Quando autem excellenter vapulantes præ acerbitate plagarum miserrimè vlulabitis, duplicesque ad sidera palmas tendetis, tum scilicet cognoscemus, quibus malè sit, mihíne an vobis. L. Tun' optas virgis nos percuti? T. Opto vos cum silentio discere: si id contemnitis, opto condignis decorari præmiis, vt metatis nimirum, quemadmodum sementem facitis. A. Et quod lucellum ad te redibit, pessime, si nos diuerberabimur? T. Lucellum? imò enimuerò quàm plurimum lucri. L. Quodnam est istud lucrum, quod iste somniat? nequeo perspicere. T. Vt gaudeam de conseruata iustitia, quæ cuique quod suum est tribuit. A. Hoccine illud immensum, infinitumque compendium? credebam te exspectare tot talenta, quot Alexander Rex Phocioni Atheniensi misisse dono fertur. L. Estné aliud quod nobis exprobres maleficium? T. Est sanè. A. Quin dicis? T. Dicam liberrimè. Tantum non quotidiè, cùm è memoria recitandus est Cicero, libros veloci oculò inspicitis, & suggeritis inuicem, in quibus vacillat memoriam, ea astutia, vt Magister vix aduertat. L. Non me fefellit, te istuc exprompturum. Quid tua (malùm) interest quomodo nos geramus? nunquam tu huiusmodi præsidiariis indiguisti? T. Studiosus nunquam, desidiosus sæpissimè. A. Quis potest, nisi capite ferreo, & visceribus æneis vsque adeò se macerare studiis vt tu? L. Diligit se Tiburtius, & magnificè circumspicit: albæ gallinæ filius. Vtcunq; merebitur, non consulet in ipsum pauló duriùs Præceptor. T. Quanto

recti-

ſectiùs, ſi conaremini vos quoque penitius intrare in eius amicitiam? at bonis artibus, modeſtia nimirum atque induſtria, quas ille amat, cùm diſcipulos amat. A. Mortem habes deferendi condiſcipulorum nomina, & es clandeſtinus noſter Iudas: propterea nempe blanditur tibi. Phuy. T. Tu vt me tam malè dicè appelles? non hoc tibi ſic abibit, non. Haud feres tacitum: ad Magiſtri aures perueniet. L. Ne faxis Tiburti. Meminiſti, ob conuitium non diſsimile in Lambertum pronuper iactum, quàm atrocem pœnam ſuſtinuerit. T. Cur ergo (nefas) ictus piſcator non ſapuit? L. Quid vis? lingua mentem anteuertit. Roga veniam Andrea: alioqui cribrum carnificinum futurus. T. Parum etiam præ vt futurum eſt prædicas. A. Eia ignoſce Tiburti: & iſtuc inſipienter à me factum ſapienter ferto: præ vibicibus etiamnum vix poſſum ſedere. T. Itaque iam tergum dolabitur fuſtibus, quoniam alibi recentibus plagis, vt te affirmantem audio, non eſt locus. A. Obteſtor te per fortunas meas, chariſsime Tiburti, ſi vnquam poſt hac. T. Tam ſubitò ex Iuda factus ſum huic conuitiatori chariſsimus? quis riſum teneat? L. Quid quaſſas caput? ſine te placari. T. Egóne vt contumeliam tam inſignem in me accipiam? A. Per Chriſtum te rogo, ne inaudiat Præceptor. L. En quàm ſuppliciter. Ne ſic te obfirmaueris. Adeóne ingenio te eſſe inexorabili, vt precibus iſtis molliri non queas? an vis vt tibi flens muliebriter, ad pedes accidat? At meæ ſaltem voluntati, ac precibus iniuriam iſtam, doloremque tuum condona, eiuſq; memoriam abiice. T. In Chriſti gratiam tacebo

nunc quidem. A. Aspersisti aquam, rediit animus. T. In eiusdem gratiam, si denuo tale quid, siue aduersus me, siue aduersus alium quemcunque euomentem te audiuero, Præceptori palam faciam, ne inultum auferas. Satin' hoc planè, satin' disertè sum locutus? L. Cauto opus erit, Andrea.

ANNOTATIONES.

PORTENTI SIMILE) *Cic. 1. de Diuinat. Quorum quidem vim, vt tu soles dicere, verba ipsa prudenter à maioribus posita declarant. Quia enim ostendunt, portendunt, monstrant, prædicunt, ostenta, portenta, monstra, prodigia dicuntur.* PRINCEPS FLEAS) *Vocabulum princeps, apud maiorum gentium latinos auctores frequentißimè non dignitatis, sed ordinis est. Atque inde natum arbitror, vt dignitatem quoq; sonaret. Etenim qui aliquo in ordine primi sunt, fermè etiam cæteris antecellunt. Cic. de Inuent. Exordium princeps omnium debet esse. Idē ad Attic. lib 2. Ego princeps in adiutoribus, ego secundus Et Accusat. lib. 2. Omnium nationum princeps Sicilia se ad amicitiam, & fidem populi Romani applicuit. Cæsar. lib. 1. de bello Gall. Ea pars princeps pœnas persoluit. Lucretius lib. 1. de Iphianassa, seu Iphigenia Agamemnonis.*

Nec misera tali prodesse in tempore quibat,
Quod princeps patrio donarat nomine Regem.

Id est, quod prima patrem fecisset Agamemnonem, cùm ante sorores, & ante fratrem esset progenita. Horat. Ode 16. lib. 1.

Fertur

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam vndique
Desectam.

Principem limum vocat lutum, seu argillam, è qua poëtæ fictum primum hominem à Prometheo Iapeti filio fabulantur. Ouid. lib. 1. Metamorph. Rursum Horat. Ode vlt. lib. 3. Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos. Ait se primum inter Latinos Lyricum extitisse, ante se nullum. Virgil 5. Æneidos de nauibus Æneæ.

Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alij cursum contendere iussi.

Plura testimonia, pluresq; auctores mitto prudens, ne paullò humaniori videar soli lumen inferre. FLEAS) *Lamentari propriè mortuos dicimur, & mulieribus hoc verbum magis conuenit. Terent. Andr. Quia tum mihi lamentari præter cæteras visa est. Et Phorm. Miseram, suam matrem lamentari mortuam. Cicer. de Orat. Matrémne vt miseram, lamentantemq; videam? Pacuuius. Conqueri fortunam aduersam, non lamentari decet. Id viri est officium. Fletus muliebri ingenio additus. Flere est emittere lacrymas & vocem: plorare lacrymas tantùm. Gemere in pectore. Eiulare est sublata voce flere, quod ad mulieres pertinet. Lamentari est voce querula & tristi oratione calamitatem testari suam. Hæc Muret. in Terent.* DIXI) *Lepidè, quasi contra eos egisset in iudicio. Nam oratores caussa perorata addebant. Dixi. Et hoc erat mittere in consilium. Id est, Iudices dimittere*

 ad

ad dicendam sententiam. Lucian. εἴρηται ὁ λόγος. Solebant autem è consilio dimitti iudices per praeconem, ita pronuntiantem. Actum est, ilicet, id est, ire licet. Concio his verbis dimittebatur. Si vobis videtur, Quirites, discedite. Senatus hac formula. Nihil vos moramur. P.C. ISTE HARPOCRATES) Deus quidam apud veteres ita effingebatur, vt primo digito labris admoto silentium indiceret, qualis Romae Angerona Dea colebatur. De qua scriptum est apud Plinium lib. 3. cap 5. his verbis. Namque Diua Angerona, cui sacrificatur ad diem XII. Kal. Ianuarij, ore obligato, obsignatóque simulacrum habet. Reddere, seu efficere quempiam Harpocratem, est illi silentium imponere, eum quasi mutum, & elinguem reddere. OCVLI DOLEANT) Iis dicuntur dolere oculi, qui rem molestam sibi & odiosam coguntur aspicere. Iis etiam apud Graeos, qui rem pulchram atque iucundam cernerent, qua tamen frui non possent. Lege cap. 5. lib. 2. apud Victorium. LANEIS PEDIBVS, ET QVO TARDIVS) Paroemia, Dij laneos habent pedes. Qua docemur, diuinum numen ad capiendas de sceleratis poenas non festinare. In eos tamen nec opinantes tandem animaduertere, & plerumq; quò seriùs, eò seueriùs. Caesar l. 1. de bell. Gall. Consuesse Deos immortales, quò grauiùs homines ex cōmutatione rerum doleant, quos pro scelere eorū vlcisci velint, his secūdiores interdū res, & diuturniorem impunitatem concedere. Tibull. l. 1. Sera tamen tacitis poena venit pedibus. Valer. lib. 1. c. 1. Lento enim gradu ad vindictā sui diuina procedit ira: tarditatemq; sup-

supplicij grauitate compensat. PHOCIONI ATHENIENSI) *Centum talenta misit Rex Phocioni. Idem Xenocrati quoque magnam vim pecuniæ. Ad C. Fabricium, & Curium Romanos, Samnites multum auri attulerunt. Hi omnes qua animi magnitudine oblata recusauerint quidq́; fecerint ac responderint, vide Plutarchum in Phocione, & in Apophthegmatis Regum, ac Ducum. Cicer. in Catone. & in Off. & V. Tuscul. Athenæum lib. 10. c. 5. Ælian. lib. 1. c. 25. Laërtium in Xenocrate, Gellium lib. 1. c. 14.* VISCERIBVS ÆNEIS) χαλκέντερος, *id est, ænea seu ferrea intestina habens. Sic cognominatus est Didymus Grammaticus, quem librorum 4. millia scripsisse affirmat Seneca epist.* LXXXVIII. *vbi etiam docet, quàm inanes quæstiunculas sit persecutus. Propter indefessum in studijs, scribendisq́ue libris animum, etiam Origenes dictus est Adamantius.* AT BONIS ARTIBVS) *Latini & virtutibus, & vitijs artium nomen tribuunt. Terent. Andr. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro: sed his quas semper in te intellexi sitas, fide & taciturnitate. Plaut. Trin. Aut. si ægrotant in te artes antiquæ tuæ. Sallust. Catil. Namque auaritia fidem, probitatem, ceterasq́ue bonas artes subuertit. Et paullò suprà. Agitabatur magis magisq́ue in dies animus ferox inopia rei familiaris, & conscientia scelerum, quæ vtraque ijs artibus auxerat, quas suprà memoraui. Cicer. pro lege Manil. Sed multæ sunt artes eximiæ huius administræ, comitesq́; virtutis. At primùm, quanta innocentia, &c. Est ergo vnum hoc de*

cõmunibus, ancipitibus, medijs vocabulis: vt tempestas, valetudo, facinus, dolus, gratia, industria, periculum, venenum, contagium, pretium, fortuna. Gell. lib. 12. c. 9. In hunc ordinem referenda sunt, honesta turpitudo, felix scelus, & alia nonnulla cùm græca, tum latina. NON HOC TIBI SIC ABIBIT, NON) *Eleganter geminata negatio. Catull. Non, nõ hoc tibi salse sic abibit. Propert. Non, non humani partus sunt talia dona. Apud Terent. quædam interijciuntur. Adelph. Non æquum dicis, non. Et apud Cic. ad Atticum epist. 9. lib. 1. Non sunt ab obsequio nostro, non: suas radices habent, sic enim legendum censuit Manut. pro, nam: qui in eiusdem epistolæ comment. exempla plura huius figuræ loquendi ex Cicer. collegit. Eadem vis sentitur in voce. nihil. Agraria 2. Nihil sibi appetit præcipuè Pompeius, nihil.* LINGVA MENTEM ANTEVERTIT) *Præceptum Isocratis ad Demonicum.* πᾶν ὅ, τι ἂν μέλλῃς λέγειν, πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ. πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶττα προτρέχει τῆς διανοίας. *Quicquid dicturus es, prius expẽde apud animum. Sunt enim non pauci, quorum cogitationibus lingua anteuertat.* CRIBRVM CARNIFICINVM) *Plaut. Mostell.*

O carnificinum cribrum, quod credo fore.
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reueniat senex.

Indicat loris, flagris, & virgis eius pellem ita laceratum, perforatum, ac pertusum iri à lorarijs tanquam carnificibus, furcam in collo per viciniam gestantem, prædicantemq́;

temq́; delictum suum, quod serui alicuius facinoris compertu fiebat, vt cribri speciem exhibere videatur. Lam. PER FORTVNAS MEAS) *tuas, nostras, &c. genus obtestationis in re misera, nec vnquam sine dolore, quod omnia vndique ex antiquis libris collecta exempla testabuntur. Manut. in epist. 20. lib. 3 ad Att. Idem tamen in epist. 7. l. 10. ad eundem. Vsurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut certè cum summa cupiditate obsecrantis, &c.* NE INAVDIAT PRÆCEPTOR) *Huius verbi, inaudire, vis hæc est, vt nō nisi in rebus occultis ponatur. Vt in epistola ad Pætum. Aquini & Fabrateriæ consilia sunt inita de me, quæ te video inaudisse. Et apud Plautum, aliosq́; eiusdem generis sunt exempla. Manut. in epist. 1. lib. 9. ad Attic.* AD PEDES ACCIDAT) *Germana huic: ad genua seu genibus accidere, procumbere ad genua, ad genua se alicui summittere, ad pedes se abijcere, prosternere, ad pedes procumbere, procidere, ad pedes se prouoluere. Græci* προσπίπτειν. *Cur autē supplicantes ad genua caderent, eaq́; tangerent, caussa affertur, quod illi consecrata essent misericordiæ, vt dextra fidei, aures memoriæ frons pudori, seu Genio, digiti Mineruæ. Seruius in Eclog. 6. Iunius Animad. lib. 2. cap. 11.*

PROGYMNASMA SEXTVM.

Excusatio absentiæ.

MAGISTER, ANIMADVERSOR, ANTONIVS, IOANNES, MARCVS.

MAGISTER. Euge animaduersor, adesdum. A. Adsum, impera. M. Quinam hesterno die scholam non obierunt? A. Qui? Antonius Niger, Ioannes Faber, Marcus Syluius. M. Perpaucos memoras. A. Reliqui ad vnum omnes coram præsentes affuerunt. M. Extra eos videlicet, qui munusculis te elinguauerunt. A. Hoc quidem aliàs cùm tentarent nonnulli, semper Austrum perculerunt. M. Probatus es adolescens, & Magistro tuo fidebis, Heus, prodite vos in medium, repentè, statim, sine mora. An nondum etiam? confestim, inquam, aduolate. Quid habes Antoni dicere ad excusandam absentiam. A. Ingens quidam, & intolerabilis, dolor occupauerat sinciput meum. Quocirca mihi in mandatis dabat mater, extra ædes pedem ne vsquam ponerem. F. Fabulæ. Tibi vt credam? non ego te noui? A. Si verbis meis exigua apud te est fides, certum hominem ad matrem, & familiares indagatum allega. M. Logi. A. Haud secus reperies. M. Somnium. Quasi verò tu, vt es callidus, & versipellis, hoc tuis non imposuisses, tibi nimirum condolere

lere caput: Studebas verberationem effugere, quæ propter segnitiem te manebat. A. Neutiquam. Præceptor: non imposui profectò: reuera nihil finxi. M. Poteróne hodie verum ex isto puero exsculpere? Caue mihi mendacii quidquam. A. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi, caussæ nihil erit, quin tibi dem pœnas. M. I sessum: rem ego nunc quidem in medio relinquam. Tu bone Faber, quo negotio implicatus tenebare? I. Pater quopiam profectus ad animum suum relaxandum, remittendumque, me perduxit illuc secum. M. Quò profectus? I. In villulam nostram, quæ aliquot millia passuum ab vrbe distat. M. Cur pridie à me copiam non petebas? I. Noctu hac de re deliberauit pater: tum multo manè in viam nos dedimus, vt ad te adire nequiuerim, nec voluerim, quòd verebar vt cubitu surrexisses. M. Dictum inopinatum atque mirabile: te alioqui somniculosissimum, id temporis, sub galli cantum scilicet, experrectum. Monstra, ac portenta loqueris. I. Videre me somnum haud sinebat gratissimæ promissionis exspectatio. M. Quin tu exoraueras patrem, vt hoc promitteret? I. Factum est vt patre secundo villam amœnissimam petiuerim, ibique animum studiorum perpetuitate fatigatum triduo isto instaurauerim. Proinde, amabò mi Præceptor, parce vltrà quærere: quandoquidem te clam non est, quanto me opere schola delectet, nusquam vt sim libentiùs. M. Qui tibi incessit metus plagarum insolitus, hic de improuiso oratorem te reddidit. Nunc cōdonabitur erratum. Posthac nisi quoquo modo de absentia certiorem me feceris, verberibus

bus te cædam, vt si in pistrino moleres. Percepisti? I. Planissimè. M. Restat vt te quoque purges, solute adolescens, & omnium inertium inertissime. Quid egisti? aut vbi fuisti? aut quare in ludum non venisti? Quid est Sylui? quid taces? MAR. Existimabam esse ferias literarias. M. Ridiculum. Hóccine os tuum? istáne frons tua? Ecquid, ô insulse, nudius tertius, aut quartus primùm auditiones obire cœpisti? quomodo? an tu nesciebas vacationi diem Mercurii consecratum? Hîc ego te manifestum mendacii teneo. MAR. Ast mihi occurebat heri Mercurius. M. Ast ego faxo tibi hodie Tisiphone accincta flagellis occurrat. Lepidum capitulum. Téne errare in isto negotio tam antiquo, tam noto, tam vulgato? Quamobrem autem horis antemeridianis saltem non comparuisti in hoc loco? Prætexis culpam hoc figmento: non fit mihi verisimile quod ais. Illi illi sodales & congerrones tui aliquò te ambulatum, aut lusum auocarunt. Para: mox tibi virgis corium conscribam. MAR. Miser, ah miser, cui tam malè vertit dolus. Sed te obtestor, vnam hanc dimitte noxiam: si quando rursus admisero, tum occidito. M. Nihil agis.

ANNOTATIONES.

ADESDVM) *Ades, imperatiuum est, dum παρέλκον. Est enim productio, & adiectio syllabæ, vt Ehodum ad me. Donat. in And. Non tam verò significat, veni huc, quàm hîc esto, hoc age, attende, ades animo.* QVI?) *Festiuè per verbum eius quî cum loquimur, ac præsertim extremum respõdemus, aut interrogamus,*

ταυτο-

ταυτολογικῶς scilicet. Cuius festiuitatis exẽpla in Plauto, & Terentio sexcenta, & in hisce quoque dialogis nõ pauca. Adducamus tamen aliquot. Terent. And. Factum est hoc Daue? D. factum. Ibidem. Aut si tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. Cordi? Idem Phorm. Scisne hoc certo? G. Certò. Plaut. Amphit. In eodem lecto? A. In eodem. Ain' tu geminos? B. geminos. Cicer. ad Att. lib 7. Coronatus Quintus noster Parilibus? Parilibus. & pro Sex. Roscio. Patri, inquit, non placebat. Patri non placebat? AD MATREM, &c. ALLEGA) *Quæ sit proprietas & vis horum trium, allegare, legare, ablegare, quidq́; differant. Cardinal.* QVIN TIBI DEM POENAS) *Idem est quod dare alicui supplicium, puniendum, se præbere scilicet. Terentius And. Eunuch. Plaud. Epid. Catull.* SOMNVM HAVD SINEBAT) *Cura vehemens, & affectus ingens insomniam cõciliant. Quare sub noctem defæcãdus est animus, vt sopor suauis oculos operiat: quo se priuatum propter immodicam ex versuum eius elegantia conceptam delectationem. Catull. ad Licinium conqueritur. Et Cicer. ad Att. lib. 9. epist. 12. Sed cùm me ægritudo nõ solum somno priuaret, verùm ne vigilare quidem sine summo dolore pateretur.* PATRE SECVNDO) *Elegans huius voculæ vsus est pro fauente, amico, beneuolo, fœlice ac prospero. Horatius Ode. 10. lib. 2. Sperat infestis, metuit secundis. Alteram sortẽ bene præparatum Pectus. Sic apud eundem rumore, omine, Aquilone secundo. Secundis, & aduersis auribus aliquid accipere, Liuius. Secunda admurmurationes, fortuna secunda*

da

da. Cic. *Existimatio secunda, Sueton. Clamor secundus, cursus secundi, Virgil* TISIPHONE) *Furias Acherontis, ac Noctis filias tres inducunt Poëtæ, Tisiphonen, Alecto, & Megaram, de quibus Ouid in 4. Metamorph. & in 6. Æneid. Virgil.* TENE ERRARE IN ISTO) *Istiusmodi orationes per modum infinitiuum cum accus. casu ad animi affectum vehementiorem exprimendum apta sunt, subauditurque, oportet? æquum est? credibile est? censet? putet, credat aliquis? patiar? par est? verum est? &c.* Cicer. *epist. 1. lib. 14. Me miserum, te ista virtute, fide, probitate, humanitate in tantas ærumnas propter me incidisse? epist. 2. eiusdem lib. Hem mea lux, meum desiderium, vnde omnes opem petere solebant, te mea Terentia, sic vexari, sic iacere in lacrymis & sordibus? lib. 2. ad Attic. Facinus indignum: tibi hoc contigisse? Virg. 1. Æneid. Méne incepto desistere victam? & paulò post. Méne iliacis occumbere campis. Non potuisse, tuáque animam hanc effundere dextra? Plaut. Persa. Siccine hoc te mihi facere? Amphit. Ita me probri, stupri, dedecoris argutam à viro meo?* HORIS ANTEMERIDIANIS SALTEM) *De vi, & origine vocis, saltem, lege quæ tradit Gellius lib. 12. c. 14. & Donat, ad illud Terentius And. Vt aliquot saltem nuptijs prodat dios, & Adelph. ad illud. Meum mihi reddat, saltem quanti emptus est, Syra. Barbari dicunt, ad minus.* CORIVM CONSCRIBAM) *Plautus dixit, virgis dorsum scribere. Corium autem humani corporis pellem sæpius per iocum nominat, Pseud.*

Quasi

Quasi in libro cùm scribuntur calamo literæ,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.

Amphit. Eius ornamenta, & corium vti conciderent.
Huc etiam facetè transtulit verbum pingere. Epid.

Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas,
Quem Apelles, atq; Zeuxis duo pingent pigmentis vlmeis.

Catull quoq; ad contubernales. Namq; totius vobis Frontem tabernæ scipionibus scribam, & ad Thallum, à quo pallium sibi & sudarium surreptum indignatur.

Quæ nunc tuis ab vnguibus reglutina & remitte,
Ne laneum latusculum, manusq; mollicellas
Inusta turpiter tibi flagella conscribillent.

Hoc verbi, conscribillo, ex Varrone iterum affert Nonius.

PROGYMNASMA SEPTIMVM.

Calami apparatio.

VEDASTVS, BALTHASARVS.

VEDASTVS Cùm haud inuenustè exares elementa, doleo tibi nec chartam esse bonam, nec calamos aptos. B. Ab his singulis fateor me inopem. Charta nec candida multùm, nec firmam & plana: sed aspera, scabra, & pilis paruissimis plena: quos cùm à calami crena detraho, mora scriptioni affertur: quod si non detraho, scis ipse quales efformentur literæ. Sed quod intolerabilius mihi accidit, etiam perfluit: verùm hęc culpa sit atramenti potiùs, quod cùm esset heri

spissum

ſpiſſum valde, aqua nimia effecit dilutiſsimum, & ſubalbidum. Calamos ad vſum accommodare cultello prorſus neſcio: & te etiam atque etiam, vehementerque rogo, vt hanc rem me doceas, ſi ipſe ſcias. V. Miſeret me tui, qui pænè ſolus ignores, quod condiſcipuli tui didicerunt magnam partem. B. Libera tu me iſta ignorantia. V. Auſculta igitur. Anſerinæ pennæ ſunt ad ſcribendum inprimis appoſitæ, iiſque plures vtimur, ac ſæpiùs quàm pauonum, aut cygnorum: quarum illæ nimis ſunt duræ, hæ nimis amplæ: quanquam diutiùs bonæ permanent atque anſerinæ. B. Teneo. V. Ex his ipſis anſerinis meliores iudicantur, quæ ſunt pellucidæ, mediocriter duræ, cauo longiore, ampliore, firmiore. Quæ autem habent cauum breue, anguſtum, & ſunt admodum duræ, vt quæ inhærent extremæ alæ, non probantur. B. Iam nouerim diligere pennas. V. Vbi delegeris, ita apparabis. Reſcindes caudam, plumulas vtrinque detrahes, ſcalpelli tergo cauum penæ leuigabis, extremum caui, ſeu caput reſcindes ex vtraque parte, antrorſum & retrorſum: hoc modo, vt fiat bifurcata (aſpice.) Tantum porrò reſecabis, quantum latus eſt vnguis auricularis digiti, & medullam extrahes. B. Meminero. V. Poſt hæc in dorſo crenam facies: id eſt calamum cuſpide cultelli, ſiue extremo cultello iuſtè per medium ſcindes, ſic, vt fiſsio ſeu inciſura diametro dorſi pæne æqualiterque reſpondeat. Tum vbi adhuc aliquantillum deorſum à fronte exſecueris, à dextris, & ſiniſtris acuere calamum, & mucronem facere perges: ſeu æquabis duos illos pediculos, ſiue cruſcula. Nunc me vide, quomodo indita crena vtrumque

horum

horum abſoluam. B. Obſeruo. V. Raſtellum hoc, quem mucronem antea vocaui, temperatæ gracilitatis eſſe debet, de quo quanto plus abſcideris, tanto habebis calamum obtuſiorem, & grandioribus notis ducendis aptiorem: dextera tamen pars, in quem calamus dum ſcribimus incumbit, ſit aliquanto altior ſiniſtra, quod diſcrimen adeò ſit minutum, vix vt perſpiciatur. Age experiamur hunc noſtrum. Accipe, vide an placeat. Quare ſic eum capis? B. Sic aſſueui. V. Tene pollice, & medio digito, molliterque ſuperpone indicem, ſic: ita minùs vacillabit manus, & firmiùs eam chartæ imprimes. Sit autem brachium vſque ad cubitum liberum dum ſcribis, & pondere ſuo tabulæ, ſeu pluteo innitatur, tota autem manus auriculari. Intuere me ſcribentem. B. Imitabor te ad vnguem, & quibuſcunque officiis potero, tuam erga me humanitatem aut obruam, aut exæquabo.

ANNOTATIONES.

PARVISSIMIS) *Hoc ſuperlatiuo ſemel, iterum, ac tertiùm vſus eſt Lucret. lib. 1.*

Praeterea niſi erit minimum, paruiſſima quæque
Corpora conſtabunt ex partibus infinitis.

Vſus etiam Varro, librũ de re ruſt. A CALAMI CRENA) *Subtilem illam, & paruam ſectionem in dorſo calami, quo is atramentum remittat, ſimilitudine quadam crenam vocemus licet. Nam extremũ ſagittæ cui neruus inſeritur, & ſumma arcus cornua, quibus extrema neruĩ aptantur, crenæ dicuntur à ſectionibus, & inciſuris. Et crenata quædam herbarũ folia. Noſſe porrò quæ charta*

 proba,

proba, quæ non proba: quomodo rectè apparetur calamus scriptorius, & quæ sint eius genera: qua ratione excellens coquatur atramentum: quis sit modus venustè literas figurandi: quæ studiosorum deniq; instrumenta ad vsum commodiora, hæc, inquam, & similia nosse haud indecorum est adolescentibus ÿs, qui ad artes ingenuas omne suum studium cõtulerunt. Ea etiam ratio de ÿs rebus purè, ac propriè loquendi paucis nota: quandoquidem & simplices earum voces, & coniunctionem plurimi penitus ignorãt. Quorum ignorantiæ toto hoc volumine conabimur succurrere. Sciendũ nihilominus, in talibus circuitionem, metaphoram, catechresin esse necessarias. AVRICVLARIS DIGITI) *Habent sua cognomenta digiti vtriusuis manus, quorum satis est manifesta significatio. Lege nihilominus Isidorum lib. 11. cap. 1. &* Torrent. *in Sueton. Aug. c. 80. qui cur indicem dexteræ manus digitum salutarẽ nominet, causam adhuc nescire me fateor. Sed quare is qui minimo, siue auriculari est proximus, annularis dicatur, seu potius quamobrem annulo decoretur (nam inde adeptus est id nomen) causam explicant. Gell. lib. 10. cap. 10. Macrob. lib. 7. cap. 13.*

PROGYMNASMA OCTAVVM.

Elementorum confirmatio.

IOSIAS,

IOSIAS, EXVPERIVS.

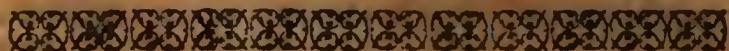
IOSIAS. O ſcitiſsimum archetypon; ô ſpecioſiſsimas literas, ô illecebras. Diuina, quod aiunt, virgula adeptus es hanc elegantiam. Sed vnde? E. Meus germanus patris iuſſu manu ſua mihi confecit. I. Vbi porrò ipſe didicit ductus hoſce belliſsimos? E. Semper huius artificii cupidus fuit, & in quendam magiſtrũ anno proximo ſuperiore incidit, qui Latinas, Græcas, Germanicas figurabat excellentiſsimè. I. Exemplar, & prototypon quoddam mihi quoque datum eſt muneri ab amico: verùm præ tuo ſordet. En. E. Quare contemnis? ſi ad iſtum modum ac formam effinxeris elementa, vti in hac tua papyro efficta conſpiciuntur, iudicabo te oleum non perdidiſſe. I. Atqui optima imitandi cupido aſsiduè verſat animum meum. E. Atqui hîc non quæritur optimum. I. Laudatur tamen. E. Non nego, I. Oſtende ſis mihi tuam manum. E. Ecce. I. Quaſdam formas propemodum perfectè: quaſdam non aſſequeris, quod pace dixerim tua. E. Paulatim, & conſuetudine imitandi aſſequar. I. Prô quàm docentia f. quàm decora p. q. & omnes deniquè caudatas literas facit ille frater tuus? E. Quid notas grandiores? nónne amas? I. Mirificè E. Aſpice A. vide D. & M. tanquam ſi ex typis æneis in chartam eſſent impreſſæ. I. Ipſa verò quæ alphabeto ſubiecta eſt ſcriptura, quàm ad lineam rectam ſine linea directis verſibus? quàm æqualibus ſurſum, ac deorſum elementis? Vnum te volo. E. Vel decem. I. Nónne tibi præcepta dat formandi, & lapſus corrigit? E. Certè: & nonnunquam ſua manu meam, tenentem

calamum comprehendit, atque alienis digitis rem peragit, vt ego figuris probè conficiendis hac ratione assuescam. I. Inires à me non vulgarem gratiam: si exemplum à fratre mihi curares. E. Difficulter inducam. Nihilominus quoniam te tanto studio pulchrè exarandorum characterum ardere animaduertero, curabo, vt voti compos fias. I. Quotum intra diem polliceris daturum in manus? E. Intra quartum. I. Perlubenter gratissimum hoc donum tamdiu expectabo, cogitaboque interim quo te honorario remunerer. E. Sic habeto me gratuitò hoc operis non esse facturum.

ANNOTATIONES.

TVAM MANVM) *Dicta est manus, vt vult Isidor, quod sit totius corporis munus. Ipsa enim cibum ori ministrat, ipsa operatur omnia atque dispensat: per eam accipimus, & damus. lib. 11. c. 1. Sunt autem notiones huius vocis diuersæ, quæ vt modò recenseantur, nõ est necesse. Tantum hoc breuiter monendũ, capi pro figura ipsa literarum, quas alij aliter, & quidam pulchriùs, alij deformiùs ducere solemus. Sic verò Ciceronis exemplo loquemur. Hoc est aliena manu, mea, tua, sua manu, subaudi scriptum. Hæc est librarij, Petri, mea, tua manus. Amo te de ista manu, seu, amo manum tuã. Scripsi istuc mea manu, nõ propria manu.* ET CONSVETVDINE IMITANDI ASSEQVAR) *Quid ni tantillam rem assiduitate, & diligentia consequamur, quando vel difficillima, & vix sperabilia nõ aliter consequimur. De quo dice-*

dicerem, nisi id aliis locis arbitrarer fieri posse cōmodiùs. Nunc, quoniam proximum est nomina scribere, postquā literas cœperit effingere puer, auscultemus Quint. illumq; hanc operam in vulgaribus, & fortè occurrentibus perdere ne sinamus. Plura dialogo sequenti.

PROGYMNASMA NONVM.

Eiusdem materiæ.

DAMASVS, ALBANVS.

DAMASVS. Tam artificiosè tamque graphicè characteres Romanos efformare, tanta proportione, & tam compositè mutuò respondentes, versibus præterea paribus interuallis à summa pagina ad imam vsq; diremptis, & nulla omnino in parte vacillantibus, dic sodes quid tandem vtilitatis affert? A. Modus ipse quęrendi tuus, clamat te istuc in quæstione ponere non debuisse. D. Quid ita non? A. Quoniam ostendit nōn displicere tibi hanc manus meæ elegantiam. Atque vt agam apertiùs: delectarísne, si quando quidpiam à me exaratum aspicis? D. Ac multùm profectò, non secus, quàm si nitidam, & collustratam picturam intuerer. A. Hæc igitur vna est vtilitas, vt mearum literarum veluti pictura tuis, aliorumque oculis blandiatur, lectoresque meos voluptate quadam nec illiberali demulceat. D. Bene tu quidem hactenus: sed plura desidero. A. Ego ipsę quoque (id quod

omnibus mei ordinis vsu venire existimo) propterea libentiùs, faciliùs, maioréque cum iucunditate scribo. Adde quòd lectu expeditior est venusta, quàm rustica, indocta, imperitáque manus: nec aliud in caussa est, quare tantoperè typis descriptos libros amplectamur, nobiscumque feliciter actum credamus, si calamo ad illorum typorum venustissimam speciem quàm proximè accesserimus. D. Negari non potest, manum tuam exquisitam, probè distinctam, & luculentam esse. Nunc da, qua via & ratione ad huius scientiæ facultatem perueneris. A. Quorsum id nosse expetis? D. Etiam tu hoc rogas? Vt facere queam similia. A. Si animum huc aduertas, narro tibi. D. Asto auidissimis auribus. A. Principiò percommodum fuit exemplar, in quo erat alphabetum maioribus minoribusque literis compositum. Nec ibi solùm completæ & integræ, verùm etiam imperfectæ, partesque, & frustilla earum visebantur. Ostendabatur item, quo pacto illa fragmenta coagmentanda essent, vt absolutum literæ corpus efficeretur. Verbi caussa: ducebatur ab alto virgula ad hunc modum l. appingebatur minutus semicirculus dextrorsum, seu inuersum c, sic, ɔ, vt docerer b componere, si illi porrectæ deorsum ad angulos rectos lineolæ hanc notam copulâssem. In d. idem præstabatur, præposito c. sic tamen, vt postquam c. illud cum virgula coiuisset, puncti instar de infimo eius extrà emineret. In maiusculis eadem planè ratio custodiebatur. Sed vt rem clariùs cognoscas, ipsum tibi prototypon demonstrabo, si fuerit occasio. D. Optatissimum acciderit. A. Posthæc binæ, ternæ, quaternæ connecteban-

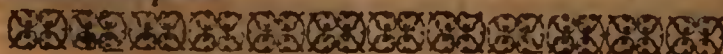
bantur, vt, ab. do. mu. ptu, flo. gram. trum. Subiiciebatur adhuc vocum series, quæ aliquam animantem, arborem, herbam, morbum, instrumentum indicarent, eæque haud ita vulgatæ ac tritæ. Tandem breuiores sententiolæ, vt illæ (nam edidici, sicuti vocabula de quibus dicebam) *Vacare culpa, magnum est solatium. Medio tutissimus ibis. Festina lentè. Nescis quid vesper serus vehat. Homo bulla.* D. Videtur Magister hoc exemplar ineditatus confecisse. A. Credo. D. Quid erat nouissimo loco? A. Longior scriptura, sex, septem versuum scilicet, quæ ad virtutem excolendam me hortabatur. Ex Platone, Tullio aut Seneca, vt reor, deprompserat. D. Nec illius te capere debuisset obliuio. A. Non cepit. Erat autem concepta his verbis. *Altum quiddam est virtus, excelsum, regale, inuictum, infatigabile: voluptas humile, seruile, imbecillum, caducum, cuius statio ac domicilium fornices & popinæ sunt. Virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentem manus: voluptatem latitantem sæpiùs, ac tenebras captantem: circa balnea ac sudatoria, ac loca ædilem metuentia, mollem, eneruem, mero atque vnguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollinctam.* D. Quid? tantúmne sæpius inspectanda hac formula perdidicisti hoc tuum artificium? A. Non. D. Quid egisti hoc amplius? A. Sua manu Præceptor meam complexus moderabatur ac dirigebat. Ludebat item tenuissimę, ac subtilissimæ papyro membranam substernere, in qua inessent festiuissimè effictà

elementa, cum egregiè concinnata scriptura, & calamum super literas per chartam satis tralucentes ducere, vt sic ductibus earũdem æmulandis assuescerem, & habitu quodam confirmarer. Quinimò stylo plumbeo interdum literas cùm exarâsset, eas me atramento tegere, & de liuidis nigras reddere volebat. Cæterùm ne facerem inæquales, eas, inquam, quæ vel sursum lineas non proiiciunt, vel infra non demittunt, vt vocales, & consonantes c. m. n. r. &c. applicata regula trahebat lineas duas angusto spatio distantes: intra has mandabat mihi vt scriberem aliquid. Idem in grandioribus seruaui, quarum inter se omnium æqua est magnitudo. His ego exercitationibus vsus, quantum cernis processum effeci. D. Si nancisci possem magistrum æquè scientem ac peritum, discerem hanc artem sanè. A. Si sollicitus quæras, puto te inuenturum. D. Difficillimè: paucorum est enim bella manus: contrà, deformiter scribentium numerus infinitior quàm frondium in syluis, piscium in vndis.

ANNOTATIONES.

QVID TANDEM VTILITATIS) *Duæ vtilitates καλλιγραφίας, infra ponuntur & ab illo loco:* Principio percommodum fuit, *rationes quinque enumerantur, quibus pueri elementa ductu calami cõficere docebuntur. Quint. Non est aliena res, quæ ferè ab honestis negligitur, bene ac velociter scribendi.* FESTINA LENTE) *August. Imp. & dicere in sermonibus, & scribe-*

scribere in epistolis solebat, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligẽtiæ tarditas. Gell. lib. 10. c. 11. Atq; hoc dictum nummis quoq; suis exprimebat, cùm terminum fulmini coniungeret, sicuti anchoram delphino Titus Imp. sic, vt eius medium velut temonẽ delphin obuolutus complecteretur. Crebrò etiam iactabat illud: sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene. Suet. Octauio. c. 25. Catonis quidem est: sat citò si sat bene. Quint. lib. 1. cap. 1. versus huiuscemodi morales pueris ad imitandum in scriptura proponendos suadet. Non otiosas velim, inquit, sententias habeant, sed honestum aliquid monentes. Prosequitur hæc memoria in senectutem: & impressa animo rudi, vsque ad mores proficiet. NOVISSIMO LOCO) *Gell. lib. 10. c. 21. hoc verbum Ciceronem fugisse narrat, vti etiam aduerbium, nouissimè, (quibus tamen plures illa ætate vterentur) quod ea veluti non latina haud ꝓbaret. Priore nihilominus vsus est pro Q. Roscio. Alterum inuenias epist. 24. l. 10. Planci ad Ciceronem.* SVA MANV PRÆCEPTOR MEAM) *Vide quæ sint hac de re apud eundem eodem capite, quo superiora, Quintilianum inquam.*

PROGYMNASMA DECIMVM.

Orthographia.

SEPTIMIVS, ANSELMVS.

SEPTIMIVS. Si tibi faciendum videtur, Anſelme, conferamus inter nos, quæ ante meridiem à Magiſtro de orthographia accepimus. A. Ordire, ego cœpta perſequar. S. Tu maior, & plura tenens memoria. Si quid effluxerit iam tibi, fortaſsis id mihi occurret, tum repentè ſubiiciam. A. Affirmabat igitur, illam ſe ſtatuere orthographiam probatiſsimam, & præcipuè complectendam, quæ conſtaret per benè formatis literarum figuris: quæ haberet verſus ad amuſsim extenſos, miniméque velut à recto tramite vſque deflectentes. S. In hiſce duobus ipſemet magno nobis exemplo eſt: quis enim eo literas ductitat ſpecioſiùs? quis tam recta linea? verùm hæc potiùs ornamenta ſunt quædam orthographiæ, quæ ne doctis quidem ſingulis contingunt; nec illi magnoperè inflammato eorundem ſtudio rapiuntur. A. Sic eſt vt ais. Attamen cùm ornamenta hęc amemus, & admiremur in aliis, quid eſt quod ipſi non conſectamur? S. Quod erat tertium? A. Quod? ſcire quæ cùm Latinæ ac Romanæ, tum Græcæ, hoc eſt, è fontibus Græcorum in latinitatem deriuatæ transfuſæque voces (quarum innumerabilis eſt multitudo) diphthongo: quæ vocali, & quanam ſcriberentur: quibus conſonantibus vbi addendum aſpirationis indicium. Quid ſequebatur? S De voculationibus, ſeu accentibus neſcio quid. A. Iam recordor. Noſſe etiam quo tono, acuto, graui, inflexo vbi vtendum. Adhæc de interpunctionibus, quæ videlicet nota hypodiaſtoles diſiungēda, quæ per ὑφ', ἕν coniungenda; quando demum ſyllabæ por-

porrecta ſuper ſe puſilla linea inſignienda: quando ſemilunula inferiore ad breuitatem indicandam: quando comma ſeu inciſum, quando puncta, quando bina puncta, ſeu colon, quando interrogationis ſignum, quando parentheſeos nota adhibenda. S. Dicebat in orthographia locum eſſe non deriuationibus duntaxat, notationibus ſiue etymologiis, originibus, ſed conſuetudini etiam: videndumque quid ſolerent eruditi: qui ſi diſcreparent, & alii hoc, alii alio modo verbum idem ſcriptitarent, plurium valere oportere iudicium. A. In reprehenſionem denique vocabat eos, qui cum peruicacia manuſcriptis codicibus, ſaxis ac numiſmatis vetuſtis adhærerent; quoniam illi ſculptores, ſcalptores, monetarii ſæpiùs illiteratiſsimi fuiſſent. Locutos quidem latinè, vti nos omnes patria lingua Teutonicè loquimur, non tamen idcirco ſciſſe Grammaticam: & ita falsò putari myſterium, atque auctoritatem grauiſsimam, quæ eſſet alicuius idiotæ opificis mera inſcitia. S. His addebat, inſpiciendos crebrò decoris typis in typographeo deſcriptos libros, illoſque imitandos. A. Vltimum proponebat hoc præceptum. Non ſolùm formas literarum decoras ſtudioſè contemplari: Sed aſtare etiam ſcriptoribus librariis, & ductus atque tractus quàm diligentiſsimè obſeruatos initimis ſenſibus mandare. Hoc quale eſſet, ſimilitudine ante oculos pondebat. Vt enim viua vox magis nos afficit quàm lecta in libris & muta: ſic ipſa manus ſcriptoris multò vehementiùs inprimit in animo ideam elementi: ſeu potiùs rationem ipſius conformandi,

quàm

quàm ipsum solum iam in charta absolutum, & relictum elementum. S. Hæc ferè audiuimus hodie : cras & deinceps reliqua exspectemus. A. Non omittendum illud præterea consilium quod dabat. Vt orthographicos libellos Aldi Manutij Pauli F. aliorumque volueremus. S. Diu est cùm hoc factito.

ANNOTATIONES.

HOC progymnasmate aliquot, & quidem, vt videmur, bona, nec difficilia orthographiæ præcepta complexi sumus, quæ Magister industrius distinctè discipulis, & paucioribus verbis ediscenda commendabit. Nostri autem propositi non est hæc & similia ex instituto persequi. Quin autem nonnulla ὁδοῦ πάρεργον, & tanquam aliud agentes tractemus, facere nequimus: quandoquidem latinitatem in re literaria διαλογικῶς persequimur. IN TYPOGRAPHEO) *τυπογραφεῖον locus est, in quo formis æneis libri describuntur, inuento duorum fratrum Moguntiæ: primiq; omnium excusi Lactantius Firmianus. & Augustinus de ciuitate Dei. Typographia, ipsa descriptio, seu γραμματόθεσις. Ineptè igitur ac falsò, In typographia fui, si locum intelligas. Verùm hæc & alia id genus infinita, quæ in lingua latina quasi herba irrigua succreuerunt vberrimè, quorumq; licet messem metere maximam, vt est apud Plautum, curiosiùs emendare velle ac diligentiùs, vereor ne sit apud simum odorem spargere, & boues inuitos plaustro subiungere.*

PRO-

PROGYMNASMA VNDECIMVM.

Dimißio improuiſa.

GORGONIVS, THEOBALDVS, EVSEBIVS

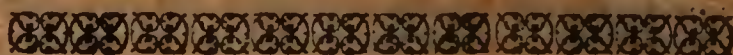
GORGONIVS. De ſcholáne? T. De ſchola. G. Proripuiſtis vos inde, an poteſtatem abeundi obtinuiſtis? T. Neutrum. G. Quid igitur exeundi tempus ante capitis? nec dum enim ſecundam audiuimus, & exiri ſolet ad quartam demum. E. Quin taces? non diſplicebit tibi, ſimul rem intellexeris. Bonum factum te in nos incidiſſe; lætitia & lubentia onuſti incedimus. G. Expedite breui. E. Præceptor nos dimiſit luſum. G. Hui, luſum? Dies Mercurij pręſtitutus eſt, ad quem exerceantur ludi, non dies Martis. T. Sciſcitare ex aliis ſi lubet, & ſi inueneris ſecus, mentitos dicito. G. Ain' tandem ita eſſe vt dicis? T. Quidni aiam? G. Quapropter dimiſit hodie? quid natum eſt noui? quid viro in mentem venit? E. Duplex cauſſa. G. Cedò. E. Vnà, quia miſit ſanguinem è brachio dextro, quod videbamus illum geſtare in mitella bombycina, & nigra. T. Altera, quia hodie dabit natalitia. G. Mulſa loquimini: iam aſſentior. Eſt enim vtraque cauſſa perquam veriſſimilis: & in memoriam regredior, aliàs quoque nos ideo iuſſos redire domum, quia cum amicis diem ſuum natalem acturus erat. T. Nobis nec opinantibus hæc

fortuna obtigit: siquidem ita ingressi eramus gymnasium tanquam veteri more exituri. G. Eu, probè. Nemo igitur hanc gratiam extorsit? E. Nemo, quod sciam: sponte sua benefecit bonis. G. Omnium quantum est qui viuunt hominum optimus est homo. Verùm in isto concessu, seu liberalitate sui magis quàm nostri rationem duxit: nam hæc lux, qua ipse primùm lucem hanc aspexit, & vitales auras hausit, omnino hilaris ei, & sine vlla perturbatione, molestiaque sumenda est. E. Nos lusum vadimus rectà. G. Siccine est sententia? E. Sic. G. Celeriter reuertar, & adiungam me vobis tertium. T. Vola curriculò: hunc diem suauem & amœnum agitabimus.

ANNOTATIONES.

BONVM FACTVM TE) *Plinius de viris illustribus, vbi de Scipione Africano. Bonum factum si in Capitolium eamus, Sueton. Vitellio c. 14. Et Chaldæos dicere, bonum factū ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem vsquam esset. Plaut. Pœnulo. Bonum factum est, edicta vt seruetis mea. Horum verborum vsus erit propriè in edictis, quib. illa veteres boni omnis caussa præponere, ac præscribere præfariq; solebant. Tertull. Edictum, cui adscribi non poterit, bonum factum; Turneb. lib. 3. cap. 22. & alij.* EV, PROBE) *Particula approbantis seu laudantis, Græcè εὖ, bene, rectè, optimè.* QVANTVM EST QVI VIVVNT HOMINVM) *Catullus creber est in illis. Et quantum est hominum venustio-*

nustiorum. O quantum est hominum beatiorum, pro, quotquot sunt, seu quàm multi sunt homines venusti, beati. Sic Plaut. Persa. Exi è fano quantum est hominum sacrilegißime. Idem, nisi fallor, alibi. Omnium quantum est qui viuunt hominum homo honoratißime.

PROGYMNASMA DVODECIMVM.

Serus in ludum aduentus.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Quousque tandem hoc festiuissimum, lepidissimumque frustum discipuli ad me audiendum, multò iam die, vltimum omnium ventitabit?

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit,

inquit apud Martialem glis. Eho, aspice ad me, somni mancipium. Videte vt illi turgent oculi, vt soporis adhuc pleni sunt. Impexum est caput, illota facies, non apparet circum collum intima tunica, pendet indecorè in sinistrum latus pallium. Quid est quod stata hora nunquam expergisceris? auscultate, vt componet sycophantias, & opplebit aures meas vaniloquentia. D. Credas mihi affirmanti, tam matutinus hic adessem, quàm istorum vllus, si quispiam domesticorum è somno me vellet excitare. M. Eia verò, quia laudator deest, ipse te

te lauda. Quid tu ais? non te ad quintam, ſerò vtique, capit dormiendi ſatietas: vt è lecto allubeſcat ſurgere, explicata relegere, ediſcenda ediſcere, quò paratior ſcholam intres? D. Enimuerò non poſſum profectò vltro expergiſci. M. Nullus ergo domi tuæ ſeruus, nulla eſt ancilla, quæ te ſtertentem expergefaciat? D. Sunt famuli, ſunt ancillæ: at enim ne ipſi quidem primo diluculo ſuos lectulos deſerunt, ſomnóque, vt nos pueri, æquè paſcuntur. M. Vah, iſta ratio ponderoſa eſt. Parentes autem quî tandem hoc patiuntur? D. Neſcio, conniuent. M. Auſim ſponſionem facere, ni tu ab illis excitêre. Sed illa ipſiſsima cauſſa eſt: è ſtrato, vbi concaluerit, inuitiſsimè te moues, nunc potiſsimùm ſumma hyeme, ne conglacies. D. Ama me, illa veriſsima cauſſa eſt quam expoſui, nec alia. Proinde iram tuam mollire velis, & animum in me quietiorem accipere. M. Tu igitur (turpè) ex tanta diſcipulorum frequentia repertus es vnicus, qui neque per te euigiles, neque per alium. Quàm timeo ne mihi verba des. D. Non te circumuenio. M. Dedam alicui negotium, qui domi quærat num ita ſit, vt tute narraſti modo. Si mentitum deprehendero, neq; fidem in poſterum dictis tuis tribuam, & pro fallacia iſta meritam tibi mercedem dabo. Iam ne hoc tenes? D. Oppidò. Fortaſsis non fatebuntur illi culpam ſuam. M. Immò fortaſsis fatebuntur culpam tuam, & dicent te ab ancilla clarè inclamatum nihil conſueſſe reſpondere: ſimiliter ac ſi etiam tum arctè, & grauiter dormires. Quòd ſi iteratò clamet, & minetur, te nonnihil ſurrigere caput, & ſtridulo gutture quidpiam murmurare, velut ianuam in cardine:

dine: rursumque super puluinum illud demittere, ac placidè, vt antea, sopori indulgere: & hanc esse vigilantiam tuam, viderique aut præacutis sudibus te fodiendum, aut faces tibi admouendas. D. Quod libido eorum feret comminiscantur: ipsi tamen gallos canentes nihil morantur: non surgunt. M. Tu verò ne post crebram quidem ancillarum vociferationem potes somnum excutere, ô pigerrime homuncio. Sed nunc intempestiuè de somnolentia tua longo sermone vtimur, diemque conficimus. Cognoscam de domesticis tuis. Si fueris verax, rem tuam feceris meliusculam: sin erit, vt vanitatis in te culpam admiseris, tuipse clamore tuo omnes Endymionas vigilantissimos præstabis. Assequeris, puto, quorsum hæc spectet comminatio. D. Admodum, Præceptor.

ANNOTATIONES.

FRVSTVM DISCIPVLI) *Qui non est integer, qui non est totus discipulus, non verus, non germanus discipulus. Caussa patet. Plaut. Rud. propriè, & per hyperbolen. Loquere tu etiam frustum pueri? Id est, qui propter breuissimam staturam tuam magis dicendus es pars pueri, quàm puer.* INTIMA TVNICA) *Sic Gellius lib. 10. c. 15. Valerius, interior tunica. Græcè* χιτώνιον ἐχέσαρκον. *Vide Brod. lib. 6. cap. 7. Vulgò indusium, subucula. De quibus ita Varro lib. 4. Subucula quod subtus: indusium quod intus, subaudi gestatur.* Nonius *sic. Indusium est vestimentum, quod corpori inter plurimas vestes adhæret:*

bæret, quasi intusium. Quidam nõ insulsè, linea, & lintea tunica. AVSIM SPONSIONEM FACERE) *Quid sit sponsio, quibus verbis conciperetur, vide Sigonium lib. 1. de iudicijs, c. 21. & Budæum in Pandect. Exponit etiam, quid sit sponsione, & sacramento contendere Manut in epist. 21. lib. 7.* NE CONGLACIES) *Verbum glaciare tanquam actiuum extulit Horat. Ode 10. l. 3. & positas vt glaciet niues Puro numine Iupiter Cic. conglaciandi verbum absolutè 2. de nat. Deor. Tum aquæ declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neq; niue pruináue concresceret. Cælius ad Cic. Curioni nostro tribunatus conglaciat.* GALLOS CANENTES) *Martial. lib. 14. Cristatas lucis aues pulcherrima periphrasi appellat.*

Surgite, iam vendit pueris ientacula pistor.
Cristataq; sonant vndique lucis aues

Ouid. autem 2. Fast. Iam dederat cantum lucis prænuntius ales. Plinius l. 10. c. 21. Proximè gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoq; somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartáque castrensi vigilia ad curas laboremq; reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemq; venientem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Et alia ibidem pulchra de gallis gallinaceis. Iam verò caussam, cur ante lucem galli canant, ex Democrito his verbis reddit Cicero lib. 2. de Diuinat. Depulso enim de pectore, & in omne corpus diuiso.

&

& modificato cibo, cantus edunt, quiete satiati: qui quidem silentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus. Lege fabulam Æsopi de muliere vidua & ancillis quas ad gallorum cantus excitare ad opera consueuerat. ENDYMIONAS) *Canunt poëtæ Endymionem à Ioue somnum petijsse perpetuum, & captum amore Lunæ, quoniam hominum primus, vt ait Plinius lib.2. cap.9. motus eius varietatem, ac dissimilitudinē deprehendit. Cicero 1. Tusc. Quasi verò quisquam ita nonaginta annos velit viuere, vt cùm sexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne sues quidem id velint, non modò ipse. Endymon verò, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui est mons Cariæ, nondum (opinor) experrectus.*

PROGYMNASMA

DECIMVM TERTIVM.

Silentium & attentio.

SIGISMVNDVS, CAELESTINVS.

SIGISMVNDVS. Dupliciter peccatur in gymnasio quotidie, ab aliis hoc, ab aliis illo modo. C. Quæ sunt ista peccata? S. Confabulari, & Præceptori non attendere. C. Qui prius designant, vtroque tenentur. S. Ita prorsus existimo. Verùm qui aliud agunt, alibi oculis curiosè diuagantur, pingunt animalia, equites, stultos, libellos ineptos

legunt, chartas & ſcamna conſcindunt, illi in poſteriore genere culpam caſtigabilem committunt. C. Verè dictum ſentio, & noui quorum iſta eſt conſuetudo. S. Tu ipſe vnus de illis es. C. Egóne? S. Ita, næ. C. Falsò hoc in me vitium confers. S. Mentiri non eſt meum. C. Attentiſsimè audio. S. Non ſemper. C. Si quando eorum quæ tu commemorâſti aliquid ago, quaſi ſi quid per tranſennam inſpicerem, & leui brachio id fit. S. Vt eleuat hic peccatum ſuum? C. Haud eleuo: vt loquor, ita res eſt. S. Quin eſt quando ſermunculos ſeris cum proximis. C. Demiror tantum tibi eſſe otii à rebus tuis, vt aliena cures. S. Tam ſine pudore id perpetratis, vt non poſsim non notare: videret vel cæcus, audiret etiam ſurdus. C. Viciſſim te captabo. S. Capta, non capies tamen. Sed extrà iocum: deſiſte, ſi te amas, ab huiuſmodi virtutibus, & noli cùm te ipſum priuare tantarum vtilitatum fructu, tum alios impedire. C. Quos alios impedio, cùm tenuiſſimo ſono loquar? S. Qui propriùs tibi aſsident, dextrà, ſiniſtrà, & à tergo. C. Apage cum ſuperſtitioſa iſta religione tua. S. Amicè monenti volens obſecunda, & boni conſule: alioqui coactus, non mihi, ſed Magiſtro flagris te operienti obſecundabis. C. Adeò infanda hæc tibi peccata videntur? S. Magna procul dubio ſuo in genere. Nam quid indigniùs, ac turpiùs in ſchola delinqui poſsit, haud diſpicio. C. Niſi aut ego mutus fiam, aut tu obſurdeſcas, difficile pax inter nos erit. S. Tu conſidera quorſum eas, & quid tibi futurum ſit. Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum; aues aſſueſcunt, ſæpe edunt: ſemel ſi ſunt

captæ,

captæ, rem soluũt aucupi. C. Intelligo parabolam. Opere maximo dabitur opera, ne fraudi sit hoc aucupium.

ANNOTATIONES.

PER TRANSENNAM) *Prouerbium, ortum à negotiatoribus & mercatoribus, qui cancellos vimineos, aut ligneos mercibus obijciunt, quæ transennæ dicũtur, quòd per eas aspectus transeat. Per huiusmodi igitur transennas non sigillatim, sed summatim, nec propè, sed procul res videntur. Cic. 1. de Orat. Quin tu igitur facis idem, quod faceres, si in aliquam domum plenam ornamentorum venisses? si ea seposita, vt dicis, essent, túque valde spectandi cupidus esses; non dubitares rogare dominum, vt proferri iuberet, præsertim si esses familiaris: similiter nunc petes à Crasso, vt eam copiam ornamentorum suorum, quam constructam vno in loco quasi per transennam prætereuntes strictim aspeximus, in lucem proferat, & suo quidq́ loco collocet. Vt igitur per transennam aliquid inspicere, est non propè, nec diligenter, & in transitu inspicere: sic quasi per transennam aliquid agere, erit idipsum agere obiter: translatione ab oculis ad sensus alios, id quod sæpe fit.* LEVI BRACHIO) *Hoc, vt etiam illo, molli brachio, opera indiligens significatur. Hinc molli brachio aliquem obiurgare, leui brachio aliquid agere. Cicero ad Atticum. Translatum à parentibus & magistris fortasse, qui remissiùs filios ac discipulos verberant.* QVID TIBI FVTVRVM

SIT) *Quod admirantes, aut de malo aliquo siue accepto, siue accipiendo interrogantes dicere solemus, quid illi contigit? quid de illo fiet? quid mecum agetur? quid de isto faciam? & similia, Latini sic multò venustiùs: quid illi, quid mihi fiet? quid illi, aut, illo factum est? per dandi scilicet atque etiam auferendi casum, omissa præpositione. Cic. epist. 1. l. 14. Si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? Ibidem epist. 4. Quid Tulliola mea fiet? In Verr. Quod hoc homine facies? Terent. Andr. Quid me fiet? Plaut. Trinum. Si quid eo fuerit.* NE FRAVDI SIT HOC AVCVPIVM) *Fraus pœnam quoque, damnum, periculum & incommodum veteribus significat: non modò deceptionem, fallaciam, atque dolum. Liuius lib. 1. Rex, facisne me tu regium nuntium popul. Roman. Quiritium? Quod sine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Cicero ad Lentulum ep. 5. Si quid ex his rebus, quas tibi fortuna largita est, nonnullorum hominū perfidia detraxerit, id maiori illū fraudi quàm tibi futurum. Et pro Cluent. Quæ res nemini vnquam fraudi fuit. Id est, nunquam pœna dignam existimarūt, vel, nunquam damno fuit. Terent. Heaut. In eandem fraudem ex largitate nimia, atque ex parsimonia incides. Id est, vtrumque perinde damnosum est. Sed prioris illius significatus sunt duo bellissima loquendi genera apud Lucretium, dare fraudem alicui, & induere se in fraudem; quomodo dicimus induere se in plagas, in laqueos.*

PRO-

PROGYMNASMA DECIMVM QVARTVM.

Suggestio.

MAGISTER, STEPHANVS discipulus.

MAGISTEER. Sæpenumerò cum minis seuerissimis interdixi vobis pueri, ne subueniretis recitantibus, vbi eos deserit memoria: vos nihilominus, qui mos est vester, idem peccatum peccare non desinitis, & patientia mea nimium abutimini. Iam postremum moneo, prædico, & antè denuntio, tibi præsertim capillate, tibi bone Stephane, quem obseruaui præter cæteros in ista noxia contrahenda diligentissimum, nisi temperaueritis ab ista intempestiua beneuolentia, non ego mihi temperabo ab iracundia. S. Non soleo tam frequenter. M. Non soles? nemo quisquam frequentiùs. Prospice rebus tuis: nam acriter vlciscar te, si vel semel ampliùs suggerentem conspexero. S. Spero mitiora. M. Spera quæ vis, quod acciderit patienter ferto. S. Oportet me gratum esse aduersus bene meritos. M. Etiam tu taces? Illa merita tua merebuntur, quod dixi, præmium. Itaque nisi finem datis mutuò bene merendi, & imperium meum minuendi, faciam ego vt huius diei, locique, meique in omnem vitam memineritis. Et ego quidem verberando, vos vapulando defatigabimini. S. Crudele promissum. M. Nihil hoc genere puerorum perniciosius in schola. Quid enim? dum

hinc inde, dextrà leuáque, antrorſum, retrorſum, recitantibus ſubueniunt, vbi eos memoria fugit, illos reddunt ignauiſsimos, & ipſi exſpectatione ſimilis beneficii ſocordia ſocordiores fiunt. Quiſque ſui memor, vt pœnam ne ſentiat, punienda ne deſignet.

ANNOTATIONES.

IDEM PECCATVM PECCARE) *Atticiſmus eſt χαίρειν χαρὰν, φόβον φοβεῖσθαι, σπονδὰς σπένδεσθαι, Æſchyl. Promet.* ἔα με νοσεῖν τήνδε τὴν νόσον, *& ſimilia multa, quæ etiam non luculenter græcè doctus nouit. Latini eodem modo, furere furorem, gaudere gaudium, canere cantilenam, currere curſum, ſomniare ſomnium, metere meſſem, pugnare pugnam, ludere ludos, aut ludum, quo poſtremo vſi ſunt Plaut. Moſtell. Terent. Eunuch. Horat. Ode 29. l. 3.* CRVDELE PROMISSVM) *Hoc quaſi non audiente magiſtro, ſummiſſa voce, aut auerſo ad condiſcipulos vultu dici intelligendum eſt, vt ſæpe fit apud Comicos. Tale fuit, quod dialogo ſexto in extremo poſuimus, cùm puer mendax iam cædendus ita loquitur. Miſer, ah miſer, cui tam malè vertit dolus.*

PROGYMNASMA DECIMVM QVINTVM.

Abſentes.

BENE-

BENEDICTVS, AVGVSTINVS.

BENEDICTVS. Multorum dierum interuallo non te vidimus in gymnaſio, Auguſtine: nec tamen fuit, quod miratus ſum vehementer, cùm præceptor te requireret, aut mitteret, qui, vbi eſſes, & quid ageres inueſtigaret. Cur abſuiſti? A. Malè me habebam: idque vt ne lateret Magiſtrum, curaui, quò bona cum eius venia, & tutò abeſſe liceret. B. Meritiſſimò non apparuiſti: ſi quidem eſt, vt autumas. Conualuiſtine? A. Nondum planè me confirmaui. B. Quamdiu ægrotâſti? A. Quamdiu me in ſchola non conſpexiſti. B. Haud equidem recordor quantum temporis abieris. A. Dies cōpluſculi, vndeuiginti omnino. B. Quid erat morbi? A. Febricula. B. Quo medicamento ei ſubueniſti? A. Inedia probè ſola, qua maximos quoſque morbos, & grauiſsimos depelli ſolere, aiebat Magiſter auctores in medicina claros & nobiles aſſerrere. Vacuus mihi venter crepitare: ego floccipendere. B. Facili negotio conſequêre, quæ interim præcepta nobis & explicata ſunt. A. Sic mihi perſuaſi: & in eam rem, ſi non recuſas, vtar tuis ſuppetiis. B. Repetam tibi omnia, & rectiſsimis tuis atque optimis ſtudiis non grauatè obſequar. Quanto te rediturum cenſes? A. Secundùm natalia Domini. At tu quid vagaris? cur non es in ludo? B. Eram in itinere cum libris: ecce tibi, pompa procedit ferentium inſtrumenta gladiatoria, ſiue athletica. Ego illos ſequi in aulam curiæ: ibi ludicrum illud certamen certantes ſpectaui voluptate mirifica. Nam vbi ætas maturuerit, eandem artem addiſcere cogito: quandoquidem diſciplinis liberalibus non eſt

aliena. Noui perplures literatos, eosdemque athletas non spernendos. A. Crastina luce quam expurgationem habebis? B. Intendenda erit aliqua fallacia, quæ me virgarum periculo eximat: nox dabit consilium. Si mendacium dixero, solens meo more fecero. A. Timeo ne aliorsum cadat res, & tu propter hanc curiositatem spectandorum gladiatorum sine vibicibus à Magistro non dimittare. B. Euasi non semel, confictis caussis absentiæ. A. Bestiæ quædam cùm canibus bis, ter, elapsæ fuerint, tandem capiuntur & pereunt. B. Oh, non adimet mihi vitam ista verberatio. Gymnasium flagrorum me appelles licet, quibus mea cutis induruit, vt si ad fumum pependisset. A. Tua res agitur. In quem exempla fient, quique clamauerit vsque ad rauim, illi, puto, aliquid dolebit.

ANNOTATIONES.

VNDEVIGINTI) *Sic vndetriginta, vndequadraginta, vndequinquaginta, & deinceps. Vnũ de viginti si auferas, manent decem & nouem: ita in aliis. Similis modus est, duodeuiginti, duodetriginta, duodequadraginta. Vtraque ratione dicendi crebrò boni auctores vtuntur.* QVO MEDICAMENTO EI) *Primum est cauere, ne in morbũ dilabamur. Cauebimus si seruemus quæ de tuenda valetud à Plutarcho, à Marsilio Ficino, & ab aliis scripta sunt. Proximum, vt ex illo cõualescamus: quod quidẽ si non per inediam solam, at certè nunquam sine*

sine inedia videmus fieri. Caussa enim sublata, etiam effectus tollitur. Atqui morborum caussæ quæ sunt aliæ, nisi humores vitiosi, ac nimij? humores autem vnde nisi è cibis oriuntur? Quorum moderationem ac delectum qui adhibent, & rariùs ægrotant, & citiùs curantur. VENTER CREPITARE) *Plaut. Menæch.*

MED Dic mihi, an vnquam tibi intestina crepitant, quod sentias?
M. Vbi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, tum crepitant.

Horatius sat. 2. l. 2. latrantem stomachum sale & pane bene leniri affirmat. NOX DABIT CONSILIVM) *Plutarch. lib. de Curiosit. noctem (velut amicam intelligentiæ) vocabant euphronen: videlicet arbitrantes quietem & assiduitatem illam, nullis interpellantibus aliarum rerum curis, multum habere momenti ad inuentionem eorum quæ inquiruntur. Cicer. 2. de Orat. Nox te nobis, Antoni, expoliuit, hominemque reddidit.* SI MENDACIVM DIXERO) *Inter mendacium dicere, & mentiri Nigidius apud Gellium hoc interesse vult, quod qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit, ipse fallitur. Vir bonus præstare debet ne mentiatur, prudens ne mendacium dicat. Nihilominus hæc sæpe confunduntur.* NON ADIMET MIHI VITAM) *Exemplum proiectæ in puero audaciæ. Tax tax tergo meo erit, inquit ille in Persa, non curo.* GYMNASIVM FLAGRORVM) *hominem in quo assiduè verberando flagra & virgæ exercen-*

ercentur. Salutatio duorum seruorum in Plauti Asin. hæc est. L E. *Gymnasium flagri salueto.* L I. *Quid agis custos carceris?* L E. *O catenarum colone.* L I. *O virgarum lasciuia.* TVA RES AGITVR) *Genus loquendi haud inelegans, cùm dicimus alicuius rem, famam, dignitatem gloriam, salutem, caput, rem agi. Id est, in discrimine, periculoq́; versari. Cicer. pro lege Manil. Aguntur bona multorum ciuium. De Orat. Agitur non solum ingenij nostri existimatio. In Philipp. libertas agitur populi Romani.* IN QVEM EXEMPLA FIENT) *Puniendorum peccatorum rationes tres adducit Gellius lib. 6. c. 14. Tertia ratio vindictæ est, inquit, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cùm punitio propter exemplum necessaria, vt cæteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Idcirco veteres quoque nostri exempla pro maximis grauissimisq́; pœnis dicebant. Iam Latini dicunt exemplum prodere in aliquo, vt Cic. pro Flaco. In aliquo exemplum statuere, vt idem in 4. Verr. Exempla cruciatus edere in aliquem, vt Cæsar 1. de bello Gall. Exempla edere, vt Terent. Eunuch. Exempla faciam ego in te: aut sine præpositione (vt quidam legunt) est apud Plaut. Mostell.*

PRO-

PROGYMNASMA DECIMVM SEXTVM.

Accuſationes.

HIERONYMVS, FELIX, MAGISTER, ALEXIVS, PANTALEON, BERNARDVS, EVARISTVS, GERVASIVS, CYPRIANVS, DAVID, IONAS.

HIERONIMVS. Papæ, quid tu audaciſsime locum alienum occupas? F. Alienum? H. ita loquor, alienum. F. Tuúmne? H. Meum, inquam. F. Non eſt hic locus tuus. H. Cuius eſt? doce me. F. Meus. H. Age ſi quid agis. F. Quid ego agam? H. Reſtitue meum mihi locum, quem inuolaſti. F. Si tuus ſit, reſtituam. Aufer hinc iurgium, ſi ſapis. H. Præceptor, iſte mihi iniuriam infert. M. Quid illic clamoris exoritur? H. Felix, dum ego aliquanto poſt tempus venio in ſcholam, impudenter vendicauit locum meum. F. Falsò me accuſat: teneo locum meum. M. Quid tu ad hæc? H. Quia honoratior eſt locus, idcirco me abſente auſus eſt in alienam poſſeſsionem irruere. F. Non irrui. H. Irruiſti: reſtitue debitum. F. Nihil debeo. M. Dirimam litem. Meridianis horis parati inſtructíque ad concertationem eritis. Tum ſi tu Felicem, Hieronyme, diſputando viceris, infimo ipſum loco, prope ianuam collocabimus, vt ei tutelam gerat, & humilietur qui ſe nouo exemplo exaltauerit. Sin ipſe te ſuperârit, retinebit hunc locum,

cum: quoniam te dignior omnium punctis censebitur qui hic sedeat, & iustè eum repetere non poteris, mea quidem sententia. F. Æqua conditio. H. Non detrecto hanc pugnam. Commutabo tibi nomen hodie, si viuam, vt pro Felice Infelix vocere. F. Minas tuas floccipendo. M. Quos ego post tergum meum confabulantes audio? Heus, quinam modò inter se confabulati sunt? A. Pantaleon & Bernardus. M. Linguati pueri, quare non silentio ediscitis, quę mox recitetis? P. Non sumus confabulati. A. Estis, & diu satis. B. Reuera non garriuimus. M. Quid fuit igitur? P. Interrogabam nonnulla Bernardum, quę minus intelligebam. M. Qua in re? B. In Catechismo. A. Hoc se facere simulabant illi quidem, verè autem de suis quibusdam nugis sermonem miscebant. P. Te tam audacter asseuerare? M. Hem astutiam: satúrne rem Alexius? B. Certè hîc minimè. A. Conuincam vos argumento palàm: etenim sententias quásdam retineo de sermunculo vestro. M. Premit aduersarius. Fateamini quod res est, & culpa vos soluam. Si pergitis inficiari, virgas cernitis: iis non tam ob ruptum silentium, quàm ob mendacium tangam vos vsque ad necem. B. Fatemur: de prandio hesterno, in quo simul accubuimus, colloquebamur. M. Cauete, aliòqui pessimè cœnatos dimittam. E. Est quod exponam, Præceptor. M. Expone. E. Heri Geruasius, & Cyprianus se conuitiis alternatim consectabantur, vicissimque pugnis onerabant egregiè. M. Vidistin'? E. Vidi cum fortè fortuna in eos ambulans incidissem. M. Quo tempore? E. Haud multò pòst, quàm solutæ sunt scholæ. M.

Quo

Quo in loco? E. In publico, ante domum Cypriani. Mirabantur prætereuntes, & conſiſtebant. Quin his auribus audiui qui dicerent: ô pueros malè moratos. Vtinam aliquis Magiſtro rem indicet, vt is ambobus pro dignitate ſtipendium numeret. M. Tantúmne eſt? E. Tantum. M. Facinus improbum. Surgite, & procedite in medium bellicoſi homuli. Háccine diſciplinam aut à parentibus veſtris, aut à me percepiſtis? hæccine vos flagiria conſciſcere? contumelias intorquere, & obſerere pugnis ſodales ſuos? G. Coëgit me Cyprianus. C. Tu me coëgiſti. M. Vtrumque nequitia ſua coëgit: ambo furore & amentia impulſi ab officio diſceſsiſtis; de hoc nulla eſt quæſtio. Me tamen cogitis vobis pro iſto conflictu mercedem liberalem, præſenti, & probata pecunia tribuere. Expedito mihi virgam, Euariſte, de virgis melioribus, actutum. E. Curabitur. M. Quæ porrò controuerſia conflauit hoc duellum? G. Irridebat me ſuſpenſo naſo Cyprianus, quod per femoralia induſium dependebat, & riſu pęne emoriens, multis, qui fortè circumſtabant, audientibus: en, inquit, iſte tam auidè cibum vorauit, vt ipſas quoque mappas deglutiuerit. M. Magna verò, & ſine dubitatione intolerabilis iniuria. Cur ad ſartorem ſubligaculum reficiendum non deportaſti? G. Non aduerti eſſe lacerum. M. Non aduertiſti? Sat argumenti, te morum ciuilitatem non attigiſſe vel extremis digitis. Ad ruſticanos cum iſto Geruaſio: qui cum vrbanus ſit, vrbanum nihil habet. Iam, quas tibi contumelias impoſuit? C. Nebulonem, & proditorem me appellabat. M. Quibus tu

Gerua-

Geruasium epithetis contrà cohonestâsti? G. Subulcum, & asinum me nominabat. M. Hoc fuit tubis cecinisse; deinde extemplò secutum est prælium, ventum ad manus, contudistis alterutrum: nónne? G. Factum. heu. C. Ac nisi me in pedes dedissem, cerebrum mihi diminuisset: sic iracundia & furore exarserat. M. Ego, vt munificus Imperator, istis duobus tam strenuis bellatoribus propter generosissimam velitationem dabo donatiuum. Et quia Geruasius ob caussam leuiorem tantoperè non debuit excandescere, dabo illi maius. Te quoque docebo Cypriane, huiusmodi scurrilibus iocis, & intempestiua dicacitate abstinere de cætero. Ite, & ad præmia capienda resolutis ligulis vos comparate. P. Præceptor, Alexius pingit. M. Alexi, quid facis? A. nihil. M. nihil? at iam faciam tibi aliquid. Exhibe chartam. A. nihil est. M. Ostende sine mora. A. Quæso. M. Videam. O Alexi, ecquando in ludum pictoris fuisti? quam graphicè adumbras canes & ceruos? Suppone sinistram ferulæ: suppone, ecquid audis? A. ah, ah, M. Concerpito. Si rursus deprehendero pingentem, scis quid tibi depicturus sim? A. Scio. D. Præceptor, licétne pauca? M. Quid dicturus? D. Ionas non habet librum. M. Vbi est liber tuus? I. Amisi. M. Siccine rem tuam custodis? Domi ne, an in schola, an in via? I. Nescio. M. Quæsiuisti? I. Tanquam si aciculam quærerem. M. Nisi tu ante noctem repereris, cras in te exemplum edetur, vt ne quis deinceps perdat libros suos.

ANNO.

ANNOTATIONES.

OMNIVM PVNCTIS) *Horatius ad Piſones. Omne tulit punctũ qui miſcuit vtile dulci. Omne punctum ferre, eſt omnibus omnium ſententijs atq; ſuffragijs aliqua re dignum, ſeu in aliquo præſtantem iudicari, ſeu placere vniuerſis. In ſuffragijs, in quibus magiſtratus, vel leges, vel tale quid rogabatur, binæ, niſi fallor, tabellæ ſingulis ſuffragium laturis dabantur: quarum altera punctum ſine dubitatione, altera nihil, vt ego puto, ſcriptum habebat. Itaque qui fauebant, tabellam puncto inſcriptam: qui aduerſabantur, alteram in ciſtam conijciebant. Hinc Cicer. pro Plancio dixit tribus nonnullas punctis totidem tulit. Idem Tuſc. 4. Quid de noſtris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? Quæ flamma eſt, per quam nõ concurrerint ij, qui hæc olim punctis ſingulis colligebant? Corrad. in Brut.* PVGNIS ES ONERABANT) *Plautus Amphit. Onerandus eſt pugnis probè. Sic onerare maledictis in Pſeud. Onerare lætitia ſenem, in Cap. Cicer. ep. 10. lib. 3. Onerare aliquem mendacijs. Plauti ſunt etiam, pugnũ impingere, Bacch. Pugnis aliquem contundere, ibidem. Pugnũ in os impingere, pugnis pectere, pugnis aliquem incurſare, Rud. & Pſeud. Pugnis cadere, Amphit. Pugnis conciſus, ibidem.* DABO DONATIVVM) *Munus, ſeu donum quod populo dat Princeps ſeu Imperator, dicitur Congiarium, de quo Sueton. in Octauio, Cap. 41. & Caligula cap. 17. Quæ autem largitio ſit in milites,*

vltra stipendia, videlicet ob victorias, adoptiones, inaugurationes Cæsarum, ea donatiuum vocantur. Budæus in Pandect. Steuechius ad cap. 20 lib. 2. Vegetij. Attamen idem Suetonius, non malus Latinitatis auctor, libello de claris Rhetorib. c. 3. cùm de Sex. Clod. agit, vocem, congiarium, pro dono vsurpat, quo quis priuatim à Principe afficitur, his verbis. A quo (Antonio) mox Consule ingens etiam cōgiarium accepit, vt ei Cic. in Philippicis obijcit. Eodem modo in Iulio cap. 27. Et in Vespasiano cap. 18. & Cælius epist. 1. l. 8. Plancus, inquit, magno congiario donatus à Cæsare. Seneca item ep. 29. Scrutabitur scholas nostras, & obijciet philosophis congiaria, amicas, gulam: Sic videtur Cic. vsus, epist. 6. lib. 10. ad Att. ANTE NOCTEM REPERERIS) *Quod Grammatici quidam ex versu Ouidij 1. Metamorph. Tu non inuenta reperta es; inter inuenire & reperire hoc discriminis esse volunt, vt illud sit cum labore diu quæsitam rem assequi: hoc, fortuitò oblatam nancisci, istuc nihil est. : Nam & reperio clarissimi scriptores dixerunt pro eo, quod est opera studioque adhibito adeptus sum: & inueniri ab ijsdem dici videas, quod non est quæsitum. Legendus Alex. ab Alexand. & in eum Tiraquellus lib. 4. cap. 17.*

PROGYMNASMA DECIMVM SEPTIMVM.

Petitio lusus.

PHI-

PHILIPPVS, MAGISTER, PVERORVM TVRBA.

PHILIPPVS. Memoriter memini, Præceptor, dixiſſe te aliquando nobis, neceſſariam eſſe in rebus viciſsitudinem, nec durare poſſe, quod alterna requie careat. M. Quid tum poſtea? quam ob cauſſam tu id mihi nunc ſubiicis? P. Haud ſanè inconſultò, ac temerè tuam hoc loco repetiui ſententiam. M. Ergo quid te mouit? dicito. P. Quoniam res quædam eſt, quam me à benignitate tua impetratam auferre volo. M. Memora puer. P. Si moleſtè non es laturus. M. niſi tu iniuſtum quid à me petas, indignè non feram, quidquid petiueris. Nam vt iuſta ab iniuſtis petere inſipientia eſt: ſic iniuſta à iuſtis impetrari non decet. P. Ne tibi lubeat ſiniſtrum ſuſpicari. Iuſtè ab iuſtis iuſtus ſum orator datus, & aduenio omnibus lubentibus, vt quod in rem noſtram communem ſit, hoc à tua lenitate obtineam. M. Eloquere, quid eſt quod obtinere geſtis? P. Paullum eſt. M. Quin tuo vno verbo dic, quid eſt? P. Iam dies effluxêre complures, ex quo libris ſemper affixi fuimus. M. Trabalibus clauis, opinor. Subolet quorſum euaſurus ſis. Benè habent tibi principia. Pertexe telam, ſed aptè; vt ne compellam te retexere. P. Et exercitationibus auditionum, ſcriptionum, recitationum, concertationum pænè exhauſti ſumus. M. Itáne verò? Exhauſti? O me in diſcipulos atrocem, ô crudelem. P. Nec vnquam nobis vel ad momentum reſpirare, vireſque feſſas reparare datum eſt. M. Vt res ſuas exaggerat? quodque contritum eſt vetuſtate prouerbium: ex

musca elephantum. P. Quare vehementer & summissè te rogamus, Præceptor noster, pomeridianis horis ad lusum remissionemque animi descendere tuo concessu licitum sit. M. Æquissimum postulas. Verùm ego his conditionibus hanc potestatem largior. Vt absque tumultu ludatis, nêue quis alteri turbas ciere insistat. Vt ante quintam ad libellos redeatis. Vt deinceps manibus pedibusque, cum hasta, cum scuto, quod aiunt, ad vestra studia incumbatis. P. Iustæ conditionis: accipimus, vt pro tota schola respondeam. M. Capesse cursum: condiscipulos affice tam bono nuncio. P. Gratias magnas, ingentes tibi agimus, humanissime atque optime Præceptor. Heus heus pueri. PV. Nunquid nam apportas noui? frontem exporrexisti, hoc omen placet. P. Oneratum lætitia pectus apporto. Ego vester hodie orator & exorator fui apud Magistrum. PV. In quo? P. In ludendi venia. PV. Voluptatem magnam nuntias. Habemus ergo rem factam? P. Factam. PV. Bene factum, & volup' est. Deus te bene amet. Ludemus igitur? P. Nisi mauultis inhærere libris. PV. Valeant libri. Ludamus; socii, euge ludamus. P. Silete, non permittit gratis ludere. PV. Qua mercede? P. Vt absque inconditis clamoribus, absque strepitu, crepitu, fremitu: sic enim interpretor quod dicebat de tumultu & iurgio vitandis. PV. Fiet. P. Vt ante quintam ad libros nos recipiamus. PV. Fiet. P. Vt deinceps neruis omnibus discamus. PV. Hîc melius est respondere, fiat, quàm fiet: optare, quàm promittere.

ANNO.

ANNOTATIONES.

PETITIO LVSVS) *Quomodo stirpes mediocribus aquis aluntur, abundantibus suffocantur: sic animus moderatis crescit laboribus, nimijs obruitur. Danda est ergo pueris à cōtinentibus laboribus respiratio: idq́; in animo habendum, totam vitam nostram in remißionem esse, seruiumq́; studium diuisam. Plutarchus de lib. educant. Quintil. lib. 1. cap. 3. Danda est tamen omnibus aliqua remißio: non solùm, quia nulla res est, quæ perferre poßit continuum laborem, atque ea quoque, quæ sensu & anima carent, vt seruare viam suam poßint, velut alterna quiete retenduntur: sed quod studium discendi voluntate, quā cogi non potest, constat. Plura ibidem de lusibus puerorum.* NECESSARIAM IN REBVS VICISSITVDINEM) *Seneca epist. 36. Obserua orbem rerum inter se remeantium. Videbis in hoc mundo nihil extingui, sed vicibus descendere ac resurgere: Æstas abit, sed alter annus illam adducit. Hyems cecidit, referent illam sui menses. Solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiget. Stellarum iste discursus quidquid præterierit, repetit. Pars cæli leuatur aßiduè, pars mergitur. Plutarchus de lib. educand. Quamob caussam non vigilia modò, sed & somnus inuentus est, neq; bellum duntaxat, sed & pax: neque sine serenitate tempestas: neq; feria negotia tantùm, sed & feriæ. Vtq́; in vnam summam contrahamus, requies laborum est condimentum, & quæ sequuntur.* ALTERNA REQVIE CA-

REAT) *Ouid. Quod caret alterna requie durabile nō est.* *Pub. Syr. Iucundum nihil est, nisi quod reficit varietas.* MEMORA PVER) *Vt Græcū παῖς, sic Latinis puer pro seruo, pro filio, pro eo, cui contrarium est puella, pro ætate, annisq́; primis capitur. Numero autem multitudinis vtrumq; sexum comprehendit Gell.* TRABALIBVS CLAVIS) *Claui trabales grandes claui sunt, quib. configuntur trabes. Figere aliquid trabali clauo, prouerbiū. Cic. in Verr. vt hoc beneficium (quemadmodum dicitur) clauo trabali figeret: id est, confirmaret & constabiliret. Telum trabale 12. Æneid. est ingens & magnum telū, instar trabis.* NE COMPELLAM TE RETEXERE) *Allusum ad dictū vetus, Penelopes telam retexere, id est, inanem operam sumere, & destruere q̃ effeceris. Hom. Odyss. 2. castissimā illam & fidissimā viro suo Penelopen procos connubiū, eius flagitantes, & impotenter iam instantes hoc modo elusisse fingit. Promittit se rupturam, vbi telam, quam tum haberet in manibus, pertexuisset. Quam conditionē cùm illi non repudiassent, callida mulier, quod per diem texuerat, per noctem dissoluebat. Bellè autem ea de re Propert. eleg. 9. lib. 2.*

Penelope poterat bis denos salua per annos
Viuere, tam multis fœmina digna procis.
Coniugium falsa poterat differre Minerua,
Nocturno soluens texa diurna dolo:
Visura & quamuis nunquam speraret Vlyssem.
Illum exspectando facta remansit anus.

NVM QVIDNAM) *Terent. Andr. Vt sciam nunquidnam hæc turba tristitiæ afferat.* Nunquidnam amplius

tibi

tibi cum illi fuit? & aliâs quoq; Cicer. 2. de Orat. Quid vos tandem, Crassus. Numquidnam, inquit noui? IN LVDENDI VENIA) *Hæc vox non semper ad culpam refertur, nec perpetuò ea vi effertur, qua in Amphitruone Plautus, vt hoc pro sexcentis adducam.*

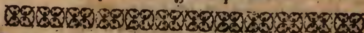
Per dexteram tuam te Alcumena oro, obsecro,
Da mihi hanc veniam, ignosce irata, ne sies.

Sæpiùs etiam potestatem, & petitionis concessionem approbationemq́; notat. Cic. pro Archia. *Quæso à vobis, vt in hac caussa mihi detis veniam.* 1. de Orat. *Date nobis hāc veniam, vt ea, quæ sentitis de omni genere dicendi, subtiliter persequamini.* Cornific. in 4. ad Herennium. *Veniam ad vos, si mihi senatus det veniam.* Plaut. Trin.

LY. Ob eam rem hæc, pater, autumaui, quia res quædam est quam volo,
Ego me abs te exorare. PH. Quid est? Veniam iam dare gestio.

Æmilius Probus in Themistocle. *Huius Rex animi magnitudinem admirans, cupiensq́; talem virum sibi conciliare, veniam dedit. Annum videlicet ei concessit, quem petebat, ad discēdam linguam Persicam. Iterum in Pausania. Quòd si eam veniam sibi dedisset. Sic, cùm verbum, licentia, in vitio semper putetur esse, proferaturq́ue è Terent. Deteriores omnes sumus licentia, id secus est. Aliquando enim honestam potestatem significat, & dare licentiam est,* ἐξουσίαν διδόναι. *Cicer. 1. Offic. Nec quenquam hoc errore duci oportet, vt si quid Socrates, aut Aristippus contra morem cōsuetudinemq́ue ciuilem fecerint, locutiue sint, idem sibi arbitretur licere. Magnis*

enim illi, & diuinis bonis hanc licentiam assequebantur. Et in 3. Nobis autem Academia nostra magnam dat licentiam, vt quodcunque maximè probabile occurrat, id nostro iure liceat defendere. His duobus locis haud existimo rectè facturum, si quis licentiæ nomen immoderatam libertatem, impunitatemq́; interpretetur.

PROGYMNASMA DECIMVM OCTAVVM.

Idem argumentum.

PHILIPPVS, MAGISTER.

PHILIPPVS. In memoria mihi est, commendasse te aliquoties nobis requietem, & otium à continuatis studiorum occupationibus, cùm, haud scio ex quo poëta, versiculum illum recitares, Interpone tuis interdum gaudia curis. M. Optimum est: vellem perinde fixisses animo tuo alia permulta, quæ non semel de me audiuistis. P. Compactò ad te venio. M. Quapropter venis? P. Vt quidpiam abs te auferam. M. Vt aliquid auferas? hem. Ergo furatum hunc venisti, quantum intelligo. Scin' quomodo se tibi res habet? tute auferaris faxo, cùm te in manifesto facinore deprehensum, loris adeò benignè cooperuero, vt vestigium facere non possis. P. Ridicularia nihil moror: alio, & interiore significatu hoc verbum cepi: quod præteruectum est mentem tuam. M. Impetrabundus, vt sic dicam, ingressus es. P. Facultatem ludendi

dendi vt abs te impetrarem, ideo huc aditum tuli. M. Morem antiquum, atque ingenium hic adolescens obtinet: magis de ludo & somno, quàm Alexander Macedo de orbe terrarum sub imperium subiungendo cogitat. Cùm dies status venerit, tum ludes ad lassitudinem, contradicente nemine. P. Mi Præceptor, sine nos lusitare secundùm meridiem. M. Non sino, neque tu istam rem in spe aliqua habueris. P. Quare tam præfractè recusas? M. Quod vos similiter satis præfractè indiligentes, & ignaui estis. P. Immò certè diligentes. M. Quàm iniquè comparatum est, vt nemo vnquam libenter semetipsum fateatur malum? omnes sese amant. P. De reliquo senties nos quàm studiosissimos. M. Quod promittunt pueri, in vento & rapida scribere oportet aqua. P. Obsecramus (nam ego totius scholæ personam recepi) ne te hodie inexorabilem præbeas. M. Res ex composito geritur, quod sentiebam equidem à principio. Actum agis, abi. Tempus discendi, tempus ludendi. P. Hodie sudum ad deambulandum per amœna camporum, & vmbrosa vallium nos inuitat, qua commoditate hoc toto mense caruimus: quippe cùm in singulos penè dies pluuiam tolerauerimus. Opprimenda videtur quæ præter spem obuenit occasio. M. Non moriemini, Philippe, hac quidem de caussa, si lusionem differatis in perendinum. P. Sed si rursum cadant pluuiæ, & cogamur domi residere, tànquam si dati simus in carcerem? M. Tum vos indignissimè vexatos prædicabunt etiam ipsi lapides. Licet domi quoque sub tecto, & securiùs ludere. P. Licet sanè quidem, at foris sub dio longè iucundiùs: vbi

certamus cursibus in stadio, vt Olympionicæ, & venationes instituimus, aliaque delectamenta, quæ præsens sæpe vidisti. M. O importunum flagitatorem. Sit potestas ambulandi foras, & ludendi. Dicite Hypodidascalo verbis meis, vti vos prosequatur, prospiciatque sedulò, ne quid postea querimoniarum ad me deferatur. P. Deus det tibi, Præceptor integerrime, quidquid voles.

ANNOTATIONES.

INTERPONE TVIS INTERDVM) *Danda est remißio animis, meliores acrioresq́; requiete surgẽt. Vt fertilibus agris nõ est imperandum: citò enim exhauriet illos nunquam intermissa fœcunditas: ita animorum impetus aßiduus labor frangit. Vires recipiẽt paullùm resoluti & remißi. Nascitur ex aßiduitate laborum animorum hebetatio quadam & languor. Lege c. 15. Seneca, de Tranquill. animi.* ADEO BENIGNE) *Vsum quendam reconditum & elegantem huius aduerbij, cùm videlicet ei, qui nobis aliquid offert, significare volumus, gratiam quidem ipsi habere nos, sed tamen eius dono nullo vti explicat Muret. ex Horat. annotat. in Eunuch. Terent.* IN VENTO ET RAPIDA) *locus erit in promißis, & rebus inconstantibus, quæ nihil habent firmitatis. Græcis ἐς πέφραν γράφειν in cinere scribere. Nam & cinis, à vento facilè dispellitur, & commissa non retinet. Contrarium est, in mente insculpere, quod Cicero sæpiùs, & Græci dicũt γράφειν ἐν φρεσίν, Æschyl. Prometheo. ἐγγράφου σὺ μνήμοσιν δέλτοις φρενῶν. Inscribe tabulis mentis memo-*

memoriũ. Vide ſcholiaſten ibid. Terent. And. etiam nunc mihi ſcripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis. Victor. l. 9. c. 13. Sed de ſuperiore locutione pergamus dicere. Catull. ad Ortalum.

Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
Effluxiſſe meo forte putes animo.

Tibull. eleg. 5. lib. 1.

Hæc mihi ſingebam, quæ nunc Caurusq́ Notusq́
Iactat odoratos vota per Armenios.

Lucret. lib. 4. Tu fac ne ventũ verba profundam. Virgil. Æneid. 9. Sed auræ Omnia diſcerpunt, & nubibus irrita donant. Et 10. Nec ferre videt ſua gaudia ventos. Horat. Ode 26. lib. 1.

Muſis amicus triſtitiam & metus
Tradam proteruis in mare Creticum
Portare ventis.

Ouid.

Quæ tibi ſunt facienda tamen cognoſce, nec Euris
Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.

Exiſtimabant enim antiqui, ventos interpretes & nuncios eſſe, noſtrasq́ preces & vota ad deorum aures deferre, & noſtra verba, in ſumma omnia. Hinc eclog. 3. Partem vtinam venti diuûm referatis ad aures. Et Ouid. 10. Metamorph. Detulit aura preces ad me nõ inuida blandas. Quæ autem vota non eueniebant, & irrita cadebãt, ea ad deos non eſſe perlata à ventis, ſed vel diſsipata, vel procul in regionem longinquam auecta arbitrabantur. Hinc: quæ nũc Caurusq́ Notusq́, &c. atq́ his affinia. Deniq́ quidquid euenire nolebant, aut auerſabantur & abomina-

ominabantur, vento differri dissiciq; optare solebant, aut pernici cursu procul amandari & asportari iubebant. Tibull. lib.3.eleg.4.

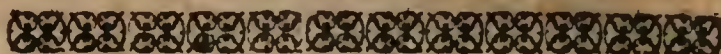
Hæc Deus in melius crudelia somnia vertat,
Et subeat tepidos irrita ferre Notos.

Turneb.lib.1.c.23.Victor. lib.30.cap.8. SVDVM) *Sine vdo, cælum serenum, sine nubibus, aut certe non pluuium.* Nonius. *Sudum dicitur quasi semiudum, vt est aër post pluuias, serenus & liquidus* Cicer. ad Tironem lib. 16 *Horologium mittam, & libros, si erit sudum.* Plaut. Milite.

Curate vt splendor meo sit clypeo clarior,
Quàm solis radij esse, olim cùm sudum est, solent.

Idem Rud. *Quin pertegamus villam dum sudum est.* Virgil.8.Æneid. *Arma inter nubes cæli regione serena, Per sudum rutilare vident.* Omittant ergo adolescentes dicere: *est pulchrum tempus, est bona aura, iam splendet sol,* similesq́ue modos inquinatissimos. AMOENA CAMPORVM) Græci substantiuum patrio casu solent efferre σπουδαῖα τῶν πραγμάτων, μεγάλα τῶν ξύλων, οἱ σοφοὶ τῶν ἀνδρῶν, αἱ πλεῖσαι τῶν πόλεων. Huiusmodi apud Poëtas quàm plurima. Virg.1. Æneid. *Miratur portas, strepitumq́; & strata viarum* pro, *stratas vias.* Sic Lucret. lib.1. *Strataq; iam vulgi pedibus detrita viarum, Saxea cōspicimus.* Idem, *clausa, opaca domorum, rara viarū,* vt Virg. *angusta viarum.* Apud Horatium *amara curarum, vana rerum, abdita rerum.* Apuleius vno loco habet hæc omnia: *ardua montium, lubrica vallium, roscida cespitum,*

tum, glebosa camporum. Plinius dixit, ouorum oblonga, & nigra lanarum, c. 48. lib. 8. Liuius, subita rerum, incerta casuum. Vides Latinū adiectiuum mutari in genus neutrum? idq; planè perpetuum est.

PROGYMNASMA DECIMVM NONVM.

Ludus ex pacto concessus.

MAGISTER, PVERI VII.

MAGISTER. Nimis crebrò ludendi copiam, perinde, vt si quæratis cibum ante famem, potum ante sitim, requiem ante laborem: vultis enim remittere cogitationes, priusquam eas post remissionem rursum intenderitis. Itaque vereor ne facilitas mea vestros corrumpat animos. P. I. Tantummodo duas horas largire nobis in gratiam D. Casiani, que à discipulis pueris, librariis scalpellis, stilisque æneis immisericorditer vita & spiritu priuatum perhibent. M. Permittam equidem ludere, sed qua conditione? P V. I I. Hoc tuæ potestatis est. M. Hac nempe, vt è vobis septem ludant ii, qui vel apophthegma, vt simile, vel sententiosum ex poëta versiculum, vel Ciceronis gnomicum aliquid, vel tria prouerbia, vel Æsopicam fabellam ex memoria protulerint. PV. I. Ego, si placet, fabellam narrabo. M. Audio. PV. I. Hœdus fortè à grege cùm deerrasset, eumq; lupus insequen-

sequeretur, conuersus insequentem sic est affatus, Mi lupe, quandoquidem tibi escam me futurum scio, quò iucundiùs moriar, quæso, primùm cane tibia, vt saltem. Lupus canere cœpit, & saltare hœdus. Tum canes id audientes, lupum acerrimè instituerunt persequi. Is sese ad hœdum vertens: meritò, inquit, hoc patior: oportebat enim me, cocus cùm sim, tibicinem non agere. Docet apologus, eos qui negligunt ad quæ natura sunt idonei, & quæ aliorum sunt exercent, in incommoda sæpiùs incurrere. M. Dicat secundus. PV. II. Virg.

Optima quæque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit: subeunt morbi, tristisq; senectus,
Et labor: & duræ rapit inclementia mortis.

PV. III. Cicero. Graue est homini prudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putat: ne id quod petat, exigere magis, quàm rogare, & in mercede potiùs, quàm in beneficii loco numerare videatur. M. Elegans, & verissima sententia. PV. IV. Ignis non extinguitur igni. M. Explica. PV. IV. Malum malo non emendatur: iram non sedat iracundia, sed lenitas: aduersos casus reddit leuiores patientia: iniuria superatur beneficio. M. Bellè: Iam secundum profer, nam tria imperaui. PV. IV. Annosa vulpes haud capitur laqueis. In eos valet, qui ob longinquam ætatem multarumq; rerum vsum callidiores sunt, quàm vt arte, dolisque decipi queant. M. Optimè. PV. IV. Canis sæuit in lapidem. In eos, qui mali sui caussam non veris auctoribus adscribunt. M. Audiamus iam quintum. PV. V. Nihil occurrit mihi. M. Nihilne? hem. PV. V. Nihil prorsus. M. Ne luseris.

Sextus.

Sextus. PV. VI. Vt grauiore pœna multandi censentur, qui venenum non in vnum aliquem craterem, sed in fontem iniiciunt, vnde omnes bibunt: sic sceleratiùs peccant, qui Principum, quàm qui priuatorum ingenia peruertunt. M. Præclarè dictum, à Plutarcho scilicet. PV. VII. Diogenes formosas mulieres, quæ pudicitiam in propatulo habent, similes dicebat mulso lætalibus succis temperato: quòd afferrent quidem initiò voluptatem, sed quam perpetuus dolor consequeretur. M. Sensibus hæc imis, res est non parua, reponite. Fugite fornicationem, & templa Dei ne facitote membra meretricis. Ergo omnes, dempto illo vno, qui fuit ἀσύμβολος ad ludendum properate: veruntamen, vt postulâstis, horas non amplius vnam & alteram. PV. I. Prægaudio vbi sim nescio.

ANNOTATIONES.

QVI VEL APOPHTHEGMA) *Tale pretiũ lusus à pueris magistri postulent, quo ipsi potius dantes, quàm accipientes rem faciant, atque ita etiam iudicia eorum exerceant, vt non sint quouis apophthegmate, versiculo sententioso, fabella, prouerbio contenti: sed ijs demum, in quibus plus acuminis leporis, grauitatis, vtilitatis inesse videatur.* COCVS CVM SIM) *Idem contigit lupo, qui aculeum roganti asino, quem deuoraturus erat, summis dentibus è pede extraxit. Cùm enim illisa calce frontem & nasum ei comminuisset, dentesque excussisset, & iam celeriter aufugeret: meritò, inquit lupus,*

lupus, hæc mihi merces redditur, quoniam qui didici iumentorum esse lanius, cur eorum volui esse chirurgus? OPTIMA QVÆQVE DIES) *Hos tres versus interpretatur Seneca libro de breuitate vitæ, c. 9. his verbis: Clamat ecce maximus vates, & velut diuino furore instinctus salutare carmen canit. Quid cunctaris? inquit, quid cessas? nisi occupas, fugit: cùm occupaueris, tamē fugiet. Itaque cum celeritate temporis velocitati certandum est. Velut ex torrente rapido, nec semper casuro citò hauriendum est. Hoc quoq; pulcherrimè, ad exprobrandam infinitam cogitationem, quod non optimam quamq́ue ætatem, sed diem dicit. Quid securus, & in tanta fuga temporum lentus, menses tibi, & annos, & longam seriem, vtcunq; auiditati tuæ visum est, exporrigis? de die tecum loquitur, & de hoc ipso fugiente. Lege cætera vsque ad finem cap. Epist. porrò 108. docēs quo pacto Grammaticus hos versus, & quo Philosophus consideret, rursus illos doctißimè explanat.* QVI PRINCIPVM, QVAM QVI PRIVATORVM) *Cic. de leg. Nec tantum mali est peccare Principes (quanquam est hoc magnum per seipsum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores Principum existunt. Nam licet videre quæcunque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo secutam, &c. Isocrates ad Nicoclem.* δέδεικται γὰρ, ὅτι τοιαύτας ἕξουσι τὰς βασιλείας, οἵας περ ἂν τὰς αὐτῶν γνώμας παρασκευάσωσιν. *Certum est enim, ita sese regna ipsorum habitura, quomodo ipsi animos suos excoluerint.* PERPETVVS DOLOR) *Notum*

tum illud Demosthenis de Laide: οὐκ ὠνῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. *Vulgò, pœnitere tanti non emo. Gellius lib. 1. c. 8. En quid in Prouer. Salomon sapientissimus de muliercula meritori 2. Inclinata est ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ ipsius. Nulli autem, vt Seneca scribit c. 6. de breuit. vita, turpiùs occupati sunt, quàm qui nulli rei nisi vino, & libidini vacant: cæteri etiamsi vanæ gloriæ imagine teneantur, speciosè tamen errant. Licet auaros mihi, licet vel iracundos enumeres, vel bellatores, omnes isti viriliùs peccant. In vinum, & libidinem proiectorum inhonesta labes est, &c.*

PROGYMNASMA VICESIMVM.

Nox transacta.

GABRIEL, LAVRENTIVS, NAZARIVS.

GABRIEL. Saluere iubeo sodales meos, te Laurenti, & te Nazari. L. Nos te vicissim. Vt vales? valuistin'? nam te quatuor ipsos dies nunquam oculis vsurpauimus. G. Paulò deteriùs, quàm heri, & nudius tertius, quartus, quintus. N. Quamobrem? G. Propterea quòd ista nocte quæ præcessit proxima, haud placatè dormiui. L. Malè narras. Aliquo fragore nimirum iterum iterumque expergefactus. G. Fragor quidem

nullus me perturbauit; ſed. N. Sed quid? G. Mirum atque inſcitum ſomniaui ſomnium. N. Quod ſomnium? G. Terriculamentorum pleniſsimum. L.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte.
Et pauidas mentes falſa timere iubent.

G. Non eò dico, quia nunc metuam: ſanè quidem nouo metu fractus omnino, ac debilitatus cohorrui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit. Videbar enim (oblitus ſum perpetrati piaculi) ad ſubſellia iudicum ſeueriſsimorum raptari à lictoribus, inde condemnatus ad mortem duci. Iam carnifex romphæam diſtringebat, vt caput meum à ceruicibus amputaret. Amabo, quid vos animi in illo omnium grauiſsimo; præſentiſsimoque periculo haberetis? L. Ingenuè dicam quod ſentio. Ego qui vel muſcas præteruolantes horreo, ante mortem ipſam morerer. N. Abeant ſomnia in malum cruciatum: nos vota Deo faciamus, vt mala ſomniorum tenus, & bona quæque vigilantibus nobis eueniant. G. Quid verò? vos hac nocte quieuiſtis ex ſententia? N. Ab octaua veſpertina ad ſeptimam matutinam iucundiſsimè: & toto proflabam pectore ſomnū. L. O factum pulchrè. Macte noua virtute puer, ſic itur ad aſtra. Ego ad intempeſtam noctem legi, donec me lucerna deſeruit. N. Tu alter Demoſthenes eris. Prô diſcendi ardorem inſolitum. L. Tibi inſolitum, & gregalibus tuis, qui libidinem in ſomno habetis. N. Parciùs iſta viris tamen obiicienda memento. Laurenti, nos, vt nôris, quieti noctem, labori diem impendimus, ad naturæ præſcriptum ſcilicet: cui repugnare, quid eſt aliud, quàm gigantum more cum diis bellare?

ait apud Ciceronem Cato. L. Apage cum iſtac propugnatione ignauiæ tuæ. Nam hoc, crede mihi, nunquam obtinebis, vt te ſomniculoſum, & laboris fugitantem me iudicem. N. Quod lubet. Ideóne aut ero qui non ſum, aut non ero qui ſum? G. Quî deinde, mi Laurenti, ſomnum inire potes, cùm ita peruigiles? L. Cœna terreſtris eſt mihi: quocirca inter me & ſomnum perbene conuenit: cùm volo, me obtinet: cùm nolo, me relinquit. G. Malim equidem tuas vigilias, quàm huius rhonchos. N. Ecce autem ſecundum aduerſarium. Noli tu quoque, Gabriel, me ludos facere, cùm hoc Laurentius affatim præſtiterit, & in iſto officio te anteuerterit. Quod niſi deſiſtitis, Magiſter mox aderit, quo diſceptatore bellum vtrique indicam. Ibi cognoſcetur, quantum veſtris peruigilationibus conſecuti ſitis. G. Caueto ne iſtos tibi ſpiritus comprimamus. N. Veſtras ego linguas ita occludam, vt de ſomno meo ne muſſare quidem audeatis. L. Eris mihi magnus Apollo. G. Res ipſa iam erit teſtimonio. Audióne aduenientem quempiam? Præceptor eſt, verè eſt, ipſius eſt.

ANNOTATIONES.

QVATVOR IPSOS DIES) *Quatuor integros dies. Locutio vſitata. Cic. ad Att. lib. 3. epiſt. 21. triginta dies erant ipſi, cùm has dabam literas, & epiſt. ad Cælium. Ego cùm Athenis decem ipſos dies fuiſſem. Et epiſtol. 8. lib. 6. ad Attic. Detraxit viginti ipſos dies.*

MALE NARRAS) *Cùm quid lætum & animo gratum*

nuntiaretur, diceretur ue, bene narras dicebant: cùm triste aut quod nollent, malè narras. Item vbi quid accidisset prosperè & optatò. *O factum bene. Bene factum, & gaudeo. Factum optimè.* In contrarijs *O factum malè. Malè factum.* Exempla multa in Plaut. Terent. Catull.
SOMNIAVI SOMNIVM) *de somnijs & somniorum generibus consule Macrob. in Som. Scip. lib. 1. cap. 3. Valerium lib. 1. cap. 7. Alexand. ab Alexand. lib. 3. cap. 26. Nihil autem tam præpostere, tam incondite, tam monstrosè cogitari potest, quod non poßimus somniare. Cicer. 2. de Diuinat. Vnde somnia tetra, ex Platone idem l. 1. explicauit. Somniare nos autem ea plerumque, quibus dediti sumus, & in quibus animo, cùm vigilaremus, occupati fuimus, docet his versibus ornatißimis Lucretius lib. 4.*

Et cui quisque ferè studio deuinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus antè morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In somnis eadem plerumque videmus obire.
Causidici causas agere, & componere leges,
Endoperatores pugnare, & prælia obire,
Nauta contractum cum ventis cernere bellum,
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inuentam patrijs exponere chartis.

NOVO METV) *Seruius in Eclog. 3. ad illum versum: Pollio & ipse facit noua carmina, exponit (noua) magna & miranda. Et rursum Eclog. 9. nouas lites, id est, magnas. Eadem vis est verbi huius in illo 4. Greg. Huic perculsa noua mentem formidine mater. Cicer. Nouum*

cum

cum vocibus inauditum, inusitatum, admirabile cõiungit. ANTE MORTEM IPSAM MORERER) *talia dicuntur ὀξύμωρα, id est sententiæ, quæ ita sunt acutæ, vt videantur fatuæ. Apud Græcos frequenter occurrunt. Eurip. Hecuba. νύμφην ἄνυμφον, παρθένον ἀπάρθενον Sophoc. Aiace. ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα, Aristoph. βίος ἀβίωτος, Huiuscemodi sunt Ciceroni, Cum tacent clamant. 1. Catil. In sepulta sepultura 1. Phil. Ipsam victoriam vicisse videris, pro Marcello. Eloquentia obmutuit, in Brut. Insaniens sapientia, Horatio Ode 34. lib. 1: Magnas inter opes inops Ode 16. l 3. Concordia discors epistol. 12. lib. 1. Plaut. Aulul. In opibus magnis pauperes, Et sitibundos in medio Oceani gurgite. Ouid. de fortuna. Et tantum constans in leuitate sua est. Vide Victor. lib. 10. c. 12.* ALTER DEMOSTHENES) *Vigilabat multùm Demosthenes, & ad lucernam orationes suas diligentissimè elaborabat. Id cùm ei Pythias per iocum obijceret, ac diceret orationes ipsius ἐλλύχνιον ὄζειν, lucernam olere, respondit: melius hoc quidem, quàm si hircum. Idem interrogatus quo pacto tantam sibi eloquentiam comparasset: plus olei, inquit, quàm vini consumpsi. Celebrantur prꝫterea lucernæ Aristoph. Grammat. & Cleanth. Epicteti autem Stoici lucernam fictilem tribus drachmarum millibus emptam tradidit Lucianus. Ac solent certè inter studiosos literarum qui ardentiùs amãt suas artes, atque in ijs cupiunt excellere, ad lucernam lectitare & scribere. Hinc Prouerb. de re meditata, magnáque cùm sedulitate facta: lucernam olet. Nisi forte à De-*

mosth. aliorumq́ lucernis natum est. Non queo præterire, quod Niceph. de Theodosio iuniore scriptum reliquit: cap. 3. lib. 14. Sacrorum librorum eorundemq́ interpretum congerendorum adeò fuit studiosus, vt ea laude Ptolemæo inferior non esset. Noctu eis legendis operam nauauit, lucerna se sponte sua, machinula quadam mouente: sibiq́ ipsi oleum infundente: vt ne quis ministrorum eius in laboribus huiusmodi molestiam quampiam subiret, neque vim naturæ cum somno colluctans inferret. IDEONE AVT ERO) *Aristoteles libro de interpretat.* οὐ γὰρ διὰ τὸ καταφαθῆναι, ἢ ἀποφαθῆναι ἔσται, ἢ οὐκ ἔσται. *Non quia affirmatum, aut negatum sit, ideo res erit, aut non erit. Apud Plaut. in Capt. cùm Hegio senex mortem Tyndaro seruo minaretur, à quo delusus fuerat, illeq́ subiecisset: Qui per virtutem peritat, non interit, excipit senex:*

Quando ego te exemplis excruciauero pessimis,
Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse vel perisse prædicent,
Dum pereas, nihil interdico, dicant viuere.

COENA TERRESTRIS) δεῖπνον αἷμα οὐκ ἔχον, *cœna sine sanguine, constans ex ijs, quæ è terra nascuntur, ex herbis & leguminibus, vilibus dapibus instructa, ob quã nullæ cæsæ animantes: eratq́ pauperum, & plebeiorum hæc cœna. vide Victor. l. 7. cap. 16.* MVSSARE) *Ex litera* μῦ, *v pronuntiato, vt Galli, u, fiunt mutire, mussare, mussitare. Et quoniam* μῦ *seu mu, proprium est mutorum, qui hanc syllabam proferre solam possunt, significãt*

illæ

illæ voces μῦ seu mu facere,id est,tacere,obmutescere,hærere,quid dicas non habere. Nonius, Mussare est hominum occulta & depressa voce loquentium, quod celatum velint.Nūc testes aliquot producamus, ad vsum vocu cognoscendum.Plaut.Milite. Ergo si sapis, mußitabis. Et Casina.Ita omnes sub arcis sub lectis latentes metu mussitant.Lucret.lib. 1 .Sed quia multa sibi cernunt contraria,mussant.Virg. 12. Æneid. mussat Rex ipse Latinus, Quos generos vocet,aut quæ sese ad fœdera flectat.Expone igitur(ne mussare quidem)vt est in adagio,ne μῦ quidem facere, quod est, omnino tacere: quanquam & μῦ, seu mu dicere,est nihil loqui.

PROGYMNASMA
VICESIMVM PRIMVM.

Virga.

VALENTINVS, SIMON.

VALENTINVS. Túne ignoras, Simon, Magistrum hesterno die pomeridianis explicationibus finitis,pueros aliquot virgatum misisse in suburbanum nemus? S.Prô dolor,qualem historiam, quam terribilem auditu? Quis retulit? V.Ipsemet vnus fui de illo ternario. S. Multásne confecistis? V. Bene multas, bene crassas, bene longas. S. Væ,væ. V. Haud libenter vtique in eam rem locaui operam. Sed quid agas? accersit, accurrendum: præcipit,faciendum: vetat,

intermittendum est. Nisi extemplò pareas, primò dum acris increpatio, increpationem acriores plagæ comitantur. Ego verò præoptârim quamuis multas ex arboribus defringere & colligare virgas, quàm virgarum caussa virgis lacerari. S. Non improbo quod mandanti parueris, cùm ipsemet non aliter facturus fuerim. Recentibus, & flexilibus virgis, atque vt tute confirmas, tam crassis peius metuo, quàm arefactis, gracilibus, vsuque ipso detritis. Huiuscemodi tres quatuorúe elapsa hebdomade, cùm primus scholam introgressus, nullum præter me conspicarer, confregi, confractas in hortum de fenestra abieci. V. Nulla te religione tactum tam periculosum fecisse facinus? S. Haud te præterit, non fieri sine periculo magnum & memorabile facinus. Non multum intercessit temporis, cùm Magister ira inflammatus auctorem, & conscios noxæ inuestigauit. Negantibus reliquis, ego quoque negare liquidò, & fingere alia omnia. V. Cur non es confessus veritatem? S. Cur? quia mercedem nimis grandem huic confessioni destinatam, summum scilicet in cruciatum me venturum esse intelligebam. V. Ne chorda oberres eadem: nam in tales (nec ipsorum immerito) sæuire mos est Præceptoribus: videntur quippe osores, & inimici iustitiæ. S. Volebam ista gratificatione meum honorare corpus, & vos singulos. V. At nullus exstitisset, qui si ob commissa verberibus accipiendus fuisses, ipse suum corpus pro te supposuisset. S. Rectè. Omnes sibi melius esse malunt, quam alteri. V. Cæterùm non est quod timeas; prius exarescent omnes virgæ, quàm tu cædare; eò tolerabilio-

biliores erunt. S. Ecquis præstabit me vel vnum diem fore tutum? frequenter vna interrogatiuncula, cui respondere nequeas, in extremum te periculum adducat. V. Quàm vellem reperiretur aliqua via euadendi istas percusiones, seu carnificinam potiùs. S. Alia nulla est, nisi vt discamus quàm diligentissimè, quò ab istis plagosis, & eiulantibus scholis, ad felices illas, tranquillas, & quasi beatorum insulas transferamur. V. Hoc intra triennium non erit. S. Eheu. V. Deterrimo loco sumus. S. Attamen eo, quo fuerunt quondam, qui nunc sunt Iurecons. Philosophi, Oratores: quo fuit ipse Præceptor: siquidem in pueris fuerunt omnes. Adhæc non est nobis dedecori mulctari virgis à doctoribus in gymnasio. Populo inspectante per vias oppidorum cædi atrociter à carnificibus ob edita scelera, hoc est inturpissimum sempiternumq; dedecus incurrere. Quòd si vocifereris elatissimè, minus sentiuntur ictus. V. Tantò ferit ille validiùs, quantò tu clamas horribiliùs. S. Ob clamoris magnitudinem cessare interdum cogitur. V. ô vafritiem. Caue ne os tibi obturet, aut lignum transuersum inserat. S. Hic esset Phalarissimus, meo quidem animo. Preces & obtestationes item non mediocri emolumento sunt illo tempore. V. Assentior: & nunc redeo in memoriam, te non ita multos ante dies ideo percussum leuiter, paucisque ictibus, quòd te statim moriturum clamares, & per diuina humanaque omnia, perque extremi Iudicii diem, vt temperaret obsecrares. S. Vnde vnde auxilium, Valentine, in tam horrendo discrimine accersendum est. Egomet mihi, sibi quisque est charus.

ANNOTATIONES.

VIRGATVM) *Vt aquatum, lignatum, pabulatum, frumentatum, quæ sunt bonis scriptoribus familiaria. Nouauimus igitur hoc verbum similitudine. Sic virgatores. Plautus. Asin.* Cæsar. *lib. 1. de bell. ciuil.* Cuius *etiam sunt, lignator, aquator: vt Liuij pabulator.* Rursus *Plauti virgidemia in Asin.* FINGERE ALIA OMNIA) *Dictum. vt, ire in alia omnia, quod est epist. 2. l. 1. & apud* Cælium *l. 8. ad Ciceronem. Sic præco clamabat boni omnis caussa, pro, qui non censetis. vide explanat. Manutij.* OMNES SIBI MELIVS) *Terent. Andr. Plato 5. de leg. Hoc est quod dicunt, vnumquemque sibi naturâ amicum esse, idq; rectè fieri. Aristot.* Et *hic. lib. 7. Nonnullis videtur quemque sibi potissimum amicum esse.* PRÆSTARE) *Præstare interdum Iurecos. pro exitum rei in se recipere, vel aliena culpæ dispendium velle luere: vt præstare euentum, præstare promissum alienum.* Sic Cicero *ad Vatinium epist. 11. l. 5. De seruo* Dionysio, *si me amas, confice: quamcunque ei fidem dederis, præstabo.* Et *1. de* Orat. *Perge verò, Crasse: istam enim culpam, quam vereris, ego præstabo. Id est, ego in me recipio. Græci* ἐγγυᾶσθαι. *Budæus in* Pandect. BEATORVM INSVLAS) *Plaut. Trinum.*

> *Sicut fortunatorum memorant insulas,*
> *Quò cuncti qui ætatem egerunt caste suam*
> *Conueniant.*

Vbinam sitæ sint istæ insulæ, & qualis earum natura, Muretus politissima descriptione docebit, cap. 1. l. 5. Horat.

rat. Ode 16. Epod. Homerus Odyss. 4. Strabo lib. 1. Plinius lib. 6 cap. 32. MINVS SENTIVNTVR ICTVS) Clamore corpus intenditur: intenta autē quàm remissa magis resistunt plagis, & pulsibus. Etiam qui armis & ferro concurrunt, hanc caussam habent, cur vociferentur. Nobiscum faciunt illa Cic. Tusc. 2. Nec verò vnquam ne ingemiscit quidē vir fortis, ac sapiens, nisi fortè vt se intendat ad firmitatem: vt in stadio cursores exclamant, quàm maximè possunt. Faciunt idem, cùm exercentur athletæ. Pugiles verò, etiam cùm feriunt aduersariū, in iactandis cæstibus ingemiscunt: nō quòd doleant, animóque succumbant: sed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitq; plaga vehementior. PERQVE EXTREMI IVDICII DIEM) Videamus num istud (extremus dies, siue extremum iudiciū) pluribus, & ornatiùs, planeq; oratoriè dici possit. Dies ille formidolosus, quo die vniuersi mortales in iudicium vocabūtur, totius vitæ rationem reddituri. Dies ille, quo hominū corpora è somno mortis ad lucem alterius vitæ excitabūtur. Dies, quo nobis omnibus iterum dabuntur vitæ lumina, & ad Christi omnes tribunal sistemur. Quando ad vitā reuocatis quotquot vnquā nati sunt, Dei filius è cælo ad iudicium exercendum, sententiamq; pronuntiandam descendet. VNDE VNDE) Huius ordinis sunt, vt vt, vbi vbi, qua qua, qualis qualis, quantus quantus, pro vndecunque, vtcunque, vbicunque, quacunque, qualiscunque, quantuscunque. Donat. in Andr.

PRO-

PROGYMNASMA VICESIMVM SECVNDVM:

Colloquium in ſchola.

GEORGIVS, THOMAS.

GEORGIVS. Oho Thoma, iam vlciſcar me. Frequenter abs te accuſatus, paria reponam. T. Aliquoties accuſaui te, non eo inficias: ſæpiùs, nego. G. Quare autem vel aliquoties? T. Quòd commerueras, & mihi quoque non plus eſt parſum ab aliis. G. Nunquam te læſi. T. Imò reum me feciſti. G. Nunquam. T. Quid eſt porrò quod me cogitas accuſare? quid culpæ contraxi? G. Scamnum cultello ſcriptorio conſcindis, quod prohibuit Præceptor: & tuum nomen incidis, quod grauiùs prohibuit: eaque de re flagris alios accepit. T. Oro te, tace: cera complebo ſulcos illos, aut radam lignum, ne appareant literæ. G. Hui conſilium callidum. Quid dabis in loco mercedis? T. Summiſsè, ne audiat Magiſter. Pulcherrimum de globulis meis. G. An tuliſti tecum? T. Non omnes. G. Quot habes? T. Septem. G. Monſtra, ſi placet. T. En. G. Sunt elegantes. Facíſne mihi copiam eligendi quem præcipuè probauero? T. Facio. G. Hunc eligo. T. Iſtum eligeres: meo enim iudicio relinquit alterum præſtantia. G. Non tam aptus eſt ad manum meam propter magnitudinem. T. Ergo iſtum, paullò minorem. G. Sine, tentem. Nimium paruus eſt. T. Retinebis igitur, quem

quem primum omnium sumpseras. G. Ita faciam. Quàm venustè nigro alboque distinctus venulas quasdam ostentat? Emistine, an lucro acquisisti? T. Lucro. G. A quo? T. A Leonardo nostri vicini filio, quî cum persæpe ludo. G. Si tam scitè factis abundat globulis, prouocabo illum ego similiter ad certamen. T. Vix aliquando vincitur: peritissimus enim huius scientiæ puer est. G. Et me lusorum non vltimum esse cognoscet. Atat, comprimamus orationem: Præceptor de cathedra descendit, ne confabulantes inueniat, & ad pœnam vocet. Profectò haud multùm abest à nobis infortunium.

ANNOTATIONES.

NATVRÆ pueriles & in hoc, & in alijs praeterea quamplurimis vtriusq; voluminis dialogis spero à me adumbratam, si minus expressam, & depictam imaginem. Mirum sanè, quàm illa iniuriarum impatiens, ad par pari referendum, ad delicta celanda, ad ludendum ingeniosa atque prompta sit, quæ quidem hoc loco à nobis insinuata sunt. Quæ autem alijs, & sparsim, eorum testem aduocare visum est Cicer V. de finibus. Eos, inquit, parui agnoscunt, à quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libenterq; se cum his cõgregant, dantq; se ad ludendum, fabellarumq; auditione ducuntur, deque eo quod ipsis superat, alijs gratificari volunt: animaduertuntq; ea quæ domi fiunt, curiosius, incipiuntq; commentari aliquid, & discere: & eorum quos vident nolunt igno-

ignorare nomina, quibusq; rebus cum æqualibus decertant, si vincunt, efferunt se lætitia: victi debilitantur, animosq; demittunt, & quæ sequuntur.

PROGYMNASMA VICESIMVM TERTIVM.

Arma scholastica.

MICHAEL, AMBROSIVS.

MICHAEL. Scholam petentibus nobis in dies singulos, ac, penè incolentibus, cùm instrumenta, vt aliis cuiusuis generis artificibus, sua necessaria sint; illorumque appellationes quædam mihi exciderint, obsecro, quod sine molestia tua fiat, redige illas in memoriam meam, & velut sub vnum aspectum subiice vniuersa. A. Forsitan non subibunt animo omnia: quanquam adeò multa non sunt. Verum si quid nesciero, ait Plautinus Pseudotyndarus, id nescium tradam tibi. M. Non vertam vitio, aut non recordari, aut nescire te, quod ipsemet vel nesciam, vel non meminerim in præsentia. A. Interroges licet, quò commodiùs accipias, quæ cupis. M. Sic agam, & ad duo capita, quò distinctiùs res agatur, argumentum totum reuocabo. A. Ad quæ? M. Scholastici aut legunt, aut scribunt: quocirca duorum generum instrumentis indigent: vnis quæ ad lectionem ipsis inseruiant: alteris quæ ad scriptionem. Videórne opportunè distribuisse? A. Et valde quidem. M. Enumera iam quæ

quæ referuntur ad primum genus. A. Liber, libellus, quò ſpectant pagina, pagella, margo ſeu ora libri, inuolucrum, ſeu operculum, quo veſtiuntur libri, vt ab iniuria vetuſtatis, vt puluerum conſeruentur. Huc filum, acum, ceram, quorum apud nos non infrequens eſt vſus, referre potes. Eodem pertinet pluteus. M. Quid eſt pluteus? A. Pluteorum alius dicitur armarium, ſiue repoſitorium librorum, qui etiam in forulis reponuntur. Alius eſt tabula, ſeu ſcrinium, quod ſibi ſcribentes ſubiiciunt: barbaris pulpitum. M. Habeo iſta: procede ad cætera. A. Reſtant nomina ſecundi ordinis. M. Quænam illa? A. Charta ſiue papyrus. Iam chartarum alia vocatur auguſta, tenuis nempe & candida ad epiſtolas accommodata: appellata ſic eſt ab Auguſto. Alia dentata, alia bibula, quæ tranſmittit literas, alia Claudiana, regia, imperialis, amplo folio, & craſſa, alia emporica mercibus inuoluendis idonea, vnde cuculli fiunt, alia charta virgo, ex qua nullum eſt deſcriptum exemplar, alia pura, in qua nihil eſt literarum, alia pergamena, quoniam apud Pergamum Aſiæ vrbem inuenta ſit: etiam membrana dicitur. Hæc de chartarum generibus. Atramentum ſcriptorium, ſiue librarium. M. Cur addidiſti ſcriptorium ſiue librarium? A. Quòd aliud eſt atramentum fuligineum, quo vtuntur typographi, aliud ſutorium: quanquam conſuetudo, quæ eſt verborum domina, nihil ſolet adiicere. Atramentarium, calamus abſolutè ſeu calamus ſcriptorius. Cultellum graphiarium, ſeu ſcalpellum, ſcalprum librarium vocat in Vitellio Suetonius, vt docti annotàrunt. Theca calamaria, ſeu graphiaria,

theca

theca, siue pixis pulueraria, siue arenaria. M. An non putas aliis quibusdam armis nos indigere? A. Immò: sed præcipua recensui. Sunt ergo insuper forfices, clepsydra, regula, circinus æneus, & nonnunquam, præsertim in æstate, cùm Sirius ardor findit agros, & versiculi componuntur, moderatus vini haustus.

Ingenium potis irritat Musa poëtis,
Bacche soles Phœbo fertilis esse tuo.

inquit Propert. M. Optatissimum verò instrumentum: nominasses hoc primo loco. A. Nam quia carmina lætum sunt opus, vt cecinit Ouid. vinum exhilarat animum. Et sæpe audisti illud Ecclesiastici: *Vinum lætificat cor hominis.* M. Probabilius dixisses, pecunia quoque in instrumento opus esse scholasticis, idque non interdum, sed continenter: qua suppeditante, multò hilarior fit mens, quàm vini potu: & pecunia vinum emi potest, vino pecunia non emitur: emi certè quidem non dicitur. Nunc de hoc in me collato beneficio multùm te amo, tibique gratias ago.

ANNOTATIONES.

ARMA SCHOLASTICA) *Armorum nomine non bellica modò, verùm etiam quarumuis artium atque rerum instrumenta intelliguntur. Agricolarum arma sunt ligones, sarcula, plaustra, vomeres, &c. Nautarum rudentes, vela, antennæ. Virgil. Georg. 1. Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. Æneid. 5. Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis. Et sua item pistorum.*

florum. Æneid. 1. Tum Cererem corruptam vndis, cerealiáque arma, Expediunt fessi rerum. Cocorum ollæ, sartagines, cochlearia. Studiosorum libri, calami, &c. Sacerdotum breuiaria quæ vocant, missalia, calices, &c. Cic. in Bruto, ingenij, auctoritatis: in Oratore, prudentiæ: in Catone, arma aptissima senectutis artes & exercitationes? Quintil. arma facundiæ dixit. IN FORVLIS REPONVNTVR) *Meminit forulorum in Octauio Tranquillus, c. 31. in hæc verba. Quidquid fatidicorum librorum Græci, Latiníque generis, nullis vel parũ idoneis auctoribus vulgò ferebatur, supra duo millia contracta vndique cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos. Hos quoque delectu habito: condiditq; duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi.* ALIA VOCATVR AVGVSTA) *De hoc, vt item de alijs chartarum generibus, Hieratica, Liuia, Saitica, Teneotica, Corneliana, Fanniana, legendus Plinius lib. 13. c. 12. & Turneb. lib. 7. cap. 2.* ALIA DENTATA) *Apri, aut etiam equi dente leuata. Quod item nunc, vbi quid scribimus accuratiùs, facere solemus, ad inæqualitatem chartæ complanandam: quò calamus quasi currat expeditius. Hæc Manutius in epistol. 14. lib. 2. ad Q. F. Reprehendit deinde Erasmum, qui charta dentata, pro acerbè, & iracundè scripta interpretatus sit.* ALIA EMPORICA) *Hac mercatores vtuntur pro inuolucris & integumentis mercium, tanquam ad scripturã inutili, & crassa nimis.* ALIVD SVTORIVM) χάλκανθος *Græcis, à quibusdam vitriolum. Galenus inter maximè*

noxia pharmaca numerat nec tutò ijs medicamentũ admisceri putat quæ per os assumuntur. Significat item colorem quo corium sutores ad calceos faciendos imbuunt. Cic. epist 21. lib. 9. Hoc verò qui Lilybæi à Pompeio nostro interfectus est, improbior nemo, meo iudicio fuit. Iã pater eius accusatus à M. Antonio, sutorio atramẽto absolutus putatur. Quem locum aliter explanat Manut. aliter Turneb. lib. 6. cap. 1. SIRIVS ARDOR FINDIT) *Caniculæ exortu accẽdi solis vapores quis ignorat? cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Plinius lib. 2. cap. 40.* MODERATVS VINI HAVSTVS) *Vinum parcè ac moderatè sumptum, ingenium acuit, vt alia multa bona quæ affert omittã. Immodicè, immoderateq́ hau stum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam imminuit, omnem animi vigorem quodammodo eneruat atque interficit. De hilari autem animo ad versus pangendos necessario, & de enthusiasmo in hunc modum Cicero ad Q. F. epist. 4. lib. 3. De versibus quos tibi à me scribi vis, deest mihi quidem opera, quæ nõ modò tempus, sed etiam animum vacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam ἐνθουσιασμός. Non enim sumus omnino sine cura venientis anni. Epist 5. Opus est ad poëma quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt.*

PRO-

PROGYMNASMA VICESIMVM QVARTVM.

Inuitatio Magistri.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Pater mihi pro imperio dixit, amantissimè doctor, vt simul ac docendi finis esset factus: & dimissus auditorum cœtus, nec latum pedem abs te discederem, nisi mecum ires domum nostram ad prandium. M. Præter opinionem ista vocatio, penitusq; insperata mihi accidit. Egóne ad prandium? Renuntia salutem à me patri tuo: tum isti eius humanitati verbis meis gratias age, & narra: Præceptorem tuũ de veterib. amicis in hunc ipsum diem exspectare quendam inuitatum ad prandium: timereq; ne ille postea in se illusum arbitretur, si inuitatorem suum non inuenerit. D. Legitimam excusationem tuam haud contemnet pater, vt reor. Veruntamen vt vnà esse velis hodie in cœna, te impensè, mi Præceptor, rogamus. M. Alienum est moribus meis cœnare foris, nisi quàm rarissimè, & si quis precibus me fortè expugnauerit. D. Qua de caussa? M. Rogas? Quoniam cùm non plus ferè quàm acetarium cum minutis pisciculis, cum frustulo agninæ, aut vitulinæ cœnitare consueuerim, vereri soleo, ne conuiuis hilarioribus ob istam, vt apparet, Xenocrateam victus moderationem aliquid molestiarum aspergam: sæpius item stoma-

chi auersionibus laboro. D. Vt ita sit, & te sine arte mensa delectet, tamen (quod ex ore tuo audiui plus millies) sermo festiuus, qui in conuiuiis adhibetur, etiam quidam cibus est, quo velut condimento epularis illa amicorum accubatio commendatur. Proinde si comedere de patinis omnibus minùs libuerit: at patrem, & qui vnà discubuerint tuorum leporum suauitatibus, illisque rerum gestarum, quibus multum dedisti studium, vtilissimis iuxtà, atque desideratissimis commemorationibus recreare etiam atque etiam, & hilares opera aduentuque tuo hilariores reddere poteris. M. Gaudétne parens tuus rerum antiquarum notitia? D. Vt qui maximè. Quidquid ipsi vacui, ac liberi temporis conceditur, perire non sinit, historiis legendis consumit. M. Pluresne affuturi sunt in cœna, & qui? D. Cur istud quæris? M. Imitor Chilonem, quem narrat Plutarch. cùm vocaretur, non antè foras promisisse, quàm eorum qui eôdem inuitarentur nomina singulatim cognouisset. D. Cur ita tandem? M. Dicebat quibusdam necesse esse vnà nauigare, aut militare, eorum etiam molesto comitatu atque contubernio vtendum esse. Vltro autem quibuscunque se admiscere conuiuis, non esse sani hominis. P. Præter patruum, auumque maternum, qui crebriùs adsunt, nemo mortalium. M. Qui vtrumuis nôrit, ambos nouerit: viri sunt honesti, & graues. Referes ergo patri, me hominem esse non multi cibi, sumptuosisque cœnis non amicissimum: atque ad eum, quando ita vult, colloquendi potiùs, quàm edendi caussa sub vesperam esse venturum. D. Quacunque gratia ad domi-

domicilium nostrum accesseris, tuo aduentu omnibus nobis magnam es lætitiam oblaturus.

ANNOTATIONES.

VOCATIO) *Vocare dicebant veteres, nihil adÿcientes, cùm ad cœnam, seu prandium subintelligerent. Plaut. Asin. Vocet conuiuam neminem, illam tu voces. Menech. Qui neque vocantur neq; vocant. Cic. epist. 20. lib. 9. Nos iam tantum habemus, vt Verrium tuum & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare sæpiùs audeamus. Catull. ad Fund. Qui tunc vocat me, cùm malum legit librum. Vocatores quoq; seruos nominabant, quorum opera in vocandis conuiuis vterentur. Ipsam præterea inuitationem vocationem. Catul. ad Porcium & Socrat.*

Vos conuiuia lauta sumptuosè
De die facitis, mei sodales
Quærunt in triuÿs vocationes.

Sic Græci κληθέντες, *subintelligentes* ἐπὶ δεῖπνον, *&* κλήσεις *ipsas vocationes, seu inuitationes huiusmodi. Victor. lib. 5. cap. 17. Vocandi verbo è regione respondet, reuocare: id est, eum apud quem cõuiuio acceptus hilarè fueris, vicißim ad te inuitare. Cætera Ianus Gulielmus Quæst. in Amphit. Plaut. cap. 8.* VT VNA ESSE VELIS) *Donat. illud Terent. And. fortè (ita vt fit) filium perduxere illuc secum, vt vnà esset, meum, exponit: vt simul cibum caperet, priore natura producta, à verbo edo. Sic in Eunuch. vt de symbolis essemus, id est, vt commessaremur. Apud aliquem autem cœnare, non est cum illo cœnare; sed*

sed in eius ædibus. Et potest aliquis cum aliquo, nec tamen apud eum cœnare. Plura Manutius in epist. 13. l. 4. ad Attic. CVM FRVSTVLO AGNINÆ) *Imbecillo stomacho omnes penè cupidi literarum. Cels. l. 1. cap. 1. Illis itaque cibi ad concoquendum difficiles dandi non sunt Arnobius lib. 7. Ne stomachum fatiget inualidum, hic bubulam duritiem vitat, & lactentium lenitatem, quò digerat expeditiùs, sumit. Negauit Cleanthes vllum cibum esse tam grauem, quin is die ac nocte concoquatur: cuius etiam in reliquijs inest calor ijs, quas natura respuerit. Cicer. 2. de natura Deor.* XENOCRATEAM VICTVS) *Singularis fuit philosophi huius frugalitas, qui sæpiùs obsonia iam rancida facta abiecit: nec rarò cùm cadum aliquem vellet relinere, vinum acidum factum inuenit. Prouerbium, Xenocratis caseolus: quod non ad cibum duntaxat, sed ad vestem, libros, aliasq; res, quibus ita parcè cauteq; vtimur, vt quàm diutißimè durent, accommodabitur. Laudatur & moderatio Platonis. Qui cùm in Academiam inuitasset Timotheum Cononis filium, principem in Atheniensium Republica, frugali eum cœna accepit. Itaq; videns sequenti luce philosophum Timotheus: vestræ cœnæ, inquit, non in præsens modò, verùm in posterum quoque diem sunt iucundæ. Ælianus lib. 2. cap. 18. reuersum à cœna suis dixisse tradit. Qui cum Platone cœnant, etiam postero die bene habent. Ipsi autem Platoni postea luce. Vos, ô Plato, meliùs cœnatis sequenti die, quàm præsenti. Meminit etiam Cic. Tuscul. 5. Plutarchus de tuend. valet. ad. Victor. l. 18.*

cap.

cap. 3. SINE ARTE MENSA) *Hoc vnum ex illis est, quæ pulcherrimo carmine vitam beatiorem facere canit Martial. lib. 10.*

PROGYMNASMA VICESIMVM QVINTVM.

Ludimagister defensus.

KILIANVS, IOACHIMVS.

KILIANVS. Etiamnum, Ioachime, eorium doleo, ita me blandis modis permulsit Magister. I. Mihi verò vola toties impacta ferula adhuc feruet. K. Quantum datur perspicere, morosus est homo iste, & infestus tardioris ingenii pueris. I. Non, sed tardioris diligentiæ pueris, Et certum scio, sanctèque adiurare possim, suaptè natura ad mansuetudinem esse propensissimum, ac personam tetricam, vultuosamque induere nosse, vicissimque deponere, cùm vsus venerit. Non solùm enim multa doctrina, sed plurimo etiam rerum vsu, summaque prudentia est. K. Sæpissimè cholera incensum, ac frementem notaui. I. Quia nimirum sæpissimè exstiterunt, qui ipsi bilem cierent: parcè ac moiter cætellro qui irascitur. K. Mihi Deum satis fuisse iratum scio, qui hunc virum nactus sim, à quo acciperem disciplinam. Qualis qualis sit, vtinam meus Præceptor non sit. I. Garris, cur istuc precaris tibi? K. Quia præstat verbis,

quàm verberibus puniri. I. Præstat : atqui vtrumque vsurpandum est, cum alterutro nihil efficitur. K. Quo tandem modo Ioachime? I. Est apud quem verbis, est apud quem plagis vti, est quem acriùs obiurgatum nihilominus virgis pulsare necesse sit. K. In illis primis profiteor nomen meum. I. Existimo totam rem doctoris iudicio reseruandum esse: qua scilicet ratione nos erudiat, & merentibus pœnam irroget. In sua caussa nemo incorruptus arbiter. Ac Senecæ quidem nulla videtur dura curatio, cuius effectus est salutaris. K. Vereor ne aliquà ad familiam hoc permanet, me percussum in Gymnasio, & ita insuper irridear, vt malum malo geminetur. I. Quod tu times, propulsabo facilè. Nullus mortalium indicium faciet, nisi fortè insaniat. K. Valde abhorret à me voluntas hominis: acerbè odit me, inquam, Præceptor: nunquam tamen sciens commerui, vt illum meritò caperet odium mei. I. Quo argumento id affirmas? K. Toties ingerit verbera. I. O Chrysippeum acumen: perinde quasi non etiam parentes filios dicto minus audientes pulsent frequentissimè, quos nihilominus amant, charosque habent. Nunquam pater pugnos tergo incussit? K. Etiam in capillos inuolauit frequens, meumq; caput impleuit fustibus. Postulas ergo, vt cùm pœnas à me repetit Magister, ego hoc signum amoris interpreter? I. Certè. K. Si Suadæ medulla sis, non persuadebis. I. At saltem signum sollicitudinis. Nam si neque amaret, neque nostri cura tangeretur, haud aliquando interrogaret nos, haud vnquam errantes corrigeret. K. Tu quantus quantus nihil nisi

sapien-

ſapientia es. Age, iam credo non ſine cauſſa ipſum virgas tam crebrò in meam pellem expedire. De cætero ſtudebo, vt ne tanto in me amori occaſionem ſæuiendi offeram. I. Si pluſculum ſedulitatis in diſcendo ſuſceperis, tute tibi conſules; alioqui nugas magnas egeris. K. Vel ad mortem diſcam, dum iſtis execrabilibus virgis corpus meum eripiam. I. Fac ſis verba ad rem conferas, ne audias: Promiſsis diues.

ANNOTATIONES.

TOTIES INGERIT VERBERA) *Lege hiſtoriam planè grauem & iucundam quam de Plutarcho & ſeruo philoſopho verberari iuſſo Taurus eiuſdem Plutarchi diſcipulus Gellio auditori ſuo narrauit, lib. 1. cap. 26. & diſce quo pacto ſimiliter conquerentibus reſpondeas.* CHRYSIPPEVM ACVMEN) *Ingenioſiſſimus, & acutiſſimus fuit Chryſippus, atque in dialecticis adeò excellens & inſignis, tantáque apud omnes opinione, vt pleriq; dicerent: ſi apud Deos eſſet vſus Dialecticæ, non alius quàm Chryſippeæ futurum. Laërt.* SI SVADÆ MEDVLLA SIS) *Ennius M. Cornelij Cethegi eloquentiam prædicans, poſt cætera de eodem ita ſcripſit: Flos delibatus populi, Suadaq; medulla. Vocat medullam, qua voce res recõditas & ſuaues ſolemus appellare, quod quæ talia ſunt, natura intimè recõdat, vti medullas. Suadam porrò Græci πειθώ, Quintilianus perſuadendi Deam, Horatius ſuadelam, Cicero lepôrem. Simile eſt illud Ariſtophanis. οὐ γὰρ πείσεις, οὐδ' ἂν εἰ πείσῃς. Non*

persuadebis, ne si persuaseris quidem. VT NE TANTO IN ME) *vt ne, eandem vim habet, quàm, ne. Cic. Fides tua patietur, vt socrus adolescētis rea ne fiat. Plaut. Mercat. At ego expurgationem habebo. vt ne succurrat. Ter. And. Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat. Eunucho. Vt ne impune in nos illuseris.* PROMISSIS DIVES) *Versiculus est Ouid. Promissis diues quilibet esse potest. Mos est Ciceroni, quos ex auctorib. adducit locos, primis duntaxat verbis indicare, quem licet imitemur, vbi tamen legentibus nostra loci illi noti fuerint. Obseruauit hoc Manut. in epist. 18. quae est ad Leptam, lib. 6.*

PROGYMNASMA
VICESIMVM SEXTVM.
Dies remissionis

POLYCARPVS, IGNATIVS.

POLYCARPVS. O dies Mercurialis, credibile non est, quàm optatus, & charus illuxeris, vt aliâs in hebdomadas singulas. Celebritatis, venustatisq; plenus es. I. Pernoui cogitationes tuas. Quia lusurus es, idcircò tam amicè salutas præsentem diem. P. Vellem alternis reuertere: nam continens biduum nauseabundus tracto literas. I. Votum asinorum: qui, si loquerentur, optare se dicerent cum Polycarpo meo, vt alternis tantum dorsa onerati inciderent. P. Non ego hoc solus, Ignati, complures mecum desiderant. I. Nempe

pe sic est profectò vt dicam tibi: multi tecum magis amant catellos suos, quàm studia bonarum artium, creduntque sibi dormientibus omnia confecturum Deum. P. Dum latinè loqui sciam modò, Aristotelem, & Euclidem tibi & aliis relinquam. I. At tu ne latinè quidem aliquando disces, si audiendi, legendi, loquendi, scribendi quandam perseuerantiam non adhibeas. P. Quorsus hæc tetrica, & iucunditatis omnis expertia, vt Catones aliqui fabulamur? Hodie insigniter ludendum esse aio, instaurandasque vires, quas labor tam longus delassauit. I. Nec Ignatius ludum quietemque necessariam recusauerit: quin paratus sum hac ipsa hora tibi colludere: nulla tibi hoc quidem in negotio à me difficultas erit. Reminsiones crebras, & extraordinarias odi: siquidem honestis moribus, optimarumque artium studiis detrimentosæ sunt. P. Tu fac, & senti quod collibuerit: mihi indulgentia vacationum nihil potest contingere gratiùs. Magistri viderint quid, quibus, quando indulgeant: nostrarum partium esse statuo, quod conceditur non inuitos accipere, quotiescunque conceditur. I. Olim cognosces te nimium lusisse. P. Et tu perspicies olim, te nimium studuisse; quando, inquam, oculi caligabunt, ventriculus cibum malè concoquet, corpus totum pallor, & macies obsidebunt. Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus. I. O falsidicum vatem. Haud ita me intemperanter iniurgito literis, vt istas præsensiones formidare oporteat. Audiui etiam eruditos plurimos ad decrepitam ætatem æuum extendisse, cùm assiduè in libris literisque essent

volu-

volutati. P. Ipse Thales ad sapientiam tuam merus nugator est. Desine philosophari: hæc lux hilariter consumenda est. I. Qua tandem ratione consumenda? F. Visne in prata virentia concedamus, ibiq; pila experiamur palmaria? I. Volo sanè, vtile & iucundũ est hoc ludendi genus. Ascende è vestigio in conclaue, & defer amborum pallia cum pila. P. Vbi est pila? I. In pluteo, aut certè in capsa ductili sub mensa. P. Eo vt afferam. I. Actutum redi, hîc te expectauero. P. illic sum, atq; hîc sum.

ANNOTATIONES.

SIBI DORMIENTIBVS OMNIA) *Allusio ad picturam, qua pingebant inuidi dormientem Timotheum Cononis filium fortunatissimum Atheniensium ducem, & vrbes vltro in ipsius nassam se induentes. Quã rem iniquo animo tulisse fertur, cùm sua egregia facinora, victoriasq; non fortunæ, sed virtuti adscribenda putaret. Refert Plutarch. in apophthegmat. Regum & Impp. additq; hoc dictum illius. Si tantas ego vrbes per somnum capio, quid me vigilantem putàtis facturum? Item ad poëtarum commentum, qui se ex somnijs Hesiodi, & Ennij fabulantur in monte Parnassa dormientes vna nocte poëtas fieri. Nihil hoc somno celebratius.* AVDIENDI, LEGENDI, LOQVENDI, SCRIBENDI) *Alit lectio ingenium, & studio fatigatum non sine studio tamen reficit. Nec scribere tantùm, nec tantùm legere debemus. Altera res contristabit & vires exhauriet: de stylo dico:*

dico: altera soluet ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum est, & alterum altero temperandum, vt quidquid ratione collectum est, stylus redigat in corpus. Seneca epistol. 84. VT CATONES ALIQVI) *Vtriusq; Catonis, Censorij, inquam, & Vticensis grauitas, sapientia, & virtus nota est. Posterior in Stoicis numeratur, & à Cicerone pro Murena in eum, sectamq; eius multa iocosè dicuntur, soletq; hoc nomen pro seuero & rigido vsurpari: quemadmodum illa philosophica disciplina tetrica ac morosa fuit.* VENTRICVLVS CIBVM) *Medicorum sententia, qui in studijs acres & assidui sunt, stomachos habent debiliores, parumq; calidos, quòd illa cogitationum & animi contentio calorem dissipat, & labefactat.* PLVRIMI AD DECREPITAM ÆTATEM) *De Platone, Isocrate, Gorgia, Cicer. de Senect. in hunc modum. Est etiam quiete, & purè, & eleganter actæ ætatis placida ac lenis senectus: qualem accepimus Platonis, qui vno & octogesimo anno scribens mortuus est: qualem Isocratis, qui eum librum qui Panathenaicus inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, vixitq; quinquennium postea: cuius Magister Leontinus Gorgias centum & septem compleuit annos, neq; vnquam in suo studio atq; opere cessauit. Democritus centum & quatuor annos vixisse traditur. Hippocrates quartum vltra centesimum superasse. Galenum accepimus ad centesimum quadragesimum peruenisse. Denique longæuos, eosdemq; eruditos in Catone iterum adducit non paucos his verbis M. Tullius. Num igitur hunc (Sophoclem) num Homerum,*

rum, num Hesiodum, num Simonidem, num Stesicchorum, num, quos ante dixi, Isocratem, Gorgiam, nũ Philosophorum principes Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Socratem, num postea Zenonem, Cleanthem, aut eum, quem vos etiam Romæ vidistis, Diogenẽ Stoicũ in suis studijs obmutescere senectus coëgit? an non in omnibus ijs studiorũ agitatio vitæ æqualis fuit? IPSE THALES AD SAPIENTIAM) *Septem sapientes fuerunt. Solon Atheniensis, Thales Milesius, Chilo Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus, Cleobulus Lindius, Bias Prienensis, Periander Corinthius. Eorum vitam memoriæ tradidit Laërt. Dicta singulorum versibus inclusit Ausonius. Est autem locus, ad quem fit allusio, in Capteiuis hic T.*

Eugepol, Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?

PROGYMNASMA VICESIMVM SEPTIMVM.

Emendatio scriptionis.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Perbreuem epistolam, Præceptor, ad parentem effeci, eam si tibi est otium, corrigere, quæso, ne abnueris. M. Quod

Quod est argumentum? Qua de re scribis? D. Explico rationem valetudinis meæ: hinc argentum partim ad nomina dissoluenda, partim ad libros coëmendos peto. M. Lege initium. D. *Andreas Pratorius Nicolao Pratorio amantissimo parenti S. P. D.* M. Rectissimè, iam progredere. D. *Quanquam haud ita pridem literas ad te dedi, mi pater.* M. Vox (quanquam) indicandi modo, æquè vt coniunctiuo iungitur? Nonne dicendum erat: quanquam dederim? D. Probè indicatiuo iungatur. M. Profer idonei scriptoris testimonium, si recordare. D. Etiam plurium. M. Tullius ad Curionem. Quanquam me nomine negligentiæ suspectum tibi esse doleo. Et pro lege Manil. Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus. Virgil. 2. Æneid. Quanquam animus meminisse horret. Terent. Eunuch. Quanquam illam cupio abducere. M. Sic enitere semper, vt quod loqueris aut scribis, bene latinum esse confidere possis. Quid sequitur? D. *Quibus te certiorem reddidi.* M. Emenda; certiorem feci. D. Atqui ego sæpiùs memini me legere, certiorem reddere; & doctos ita loquentes non semel audiui. M. Si pro Latinis ea ducamus, quæ vbicunque legimus, & à quibusuis audimus, nihil erit inquinatum, nihil parum proprium, nihil barbarum: omnia nitida, propria, & quasi ex hortulis Gratiarum delibata. Videndum diligenter, quæ verba quibus copulent Cicero, Sallustius, Liuius, Cæsar, Virgilius, Terentius, Plautus,

tus, & reliqui auctores, qui latinitatis lautum, copiosumque patrimonium nobis reliquerunt: horum sermoni assuefacti qui erunt, etiam nolentes non poterunt nisi latinè & ornatè loqui. Quare ipsorum pulcherrima simulachra ceu pictoribus ante oculos nostros in omne tempus versabuntur. Hoc primum. Deinde obseruandum studiosè, quid homines nostri, non tantùm eruditi (non enim est satis) sed etiam casti illius, incorrupti, minimè infuscati, & natiui sermonis periti aut amplectantur, aut aspernentur. Quare Paulus Manutius in explanatione epistol. 4. lib. 2. negat latinè dici, certiorem reddere: cuius viri non leuis est apud me auctoritas. Lege cætera. D. *Quibus te certiorem feci de omnibus, quæ te scire velle nō dubitabam: tamen cùm mihi præceperis.* M. Varia illud (præceperis.) D. Iusseris, in mandatis dederis, imperaueris, iniunxeris, imposueris. M. Perge. D. *Cùm mihi imposueris, vt quàm frequentissimas ad te literas darem.* M. Duo peccata. Primùm, quamuis præceperis, iusseris, & reliqua duo cum particula, vt, & Optatiuo, & Subiunctiuo non vitiosè coagmententur, tamen voces, iniungere, imponere, nisi cum accusandi casu non significant quod tu sentis: dicendum quippe, iniungere, aut imponere alicui munus, onus, necessitatem, prouinciam, seruitutem & similia. Itaque loquitur barbarè vulgus, cùm ait: Philippus iniunxit mihi, vt se expectarem. Pater imposuit filio, ne noctu eat ambulatū. Alterum, cùm suprà dixisses, ad te literas dedi, mutanda erat locutio, vt diceres: quàm frequentissimas, seu

cre-

creberrimas ad te epiſtolas mitterem. Oportet enim te non ſolùm purè, non ſordidè, propriè, non impropriè verùm etiam copiosè loqui, ſcriptáque tua verborum varietate, ac modis ſeu formis loquendi diſtinguere. Similitudo namq; tædium legentibus generat, & ſenſus aurium eſt faſtidioſiſsimus. D. *Et cùm haberem certum tabellarium, omnino ſcribendum putaui. Quod ad valetudinem meam attinet, quam tibi & ſuauiſsimæ matri magnæ ſollicitudini eſſe non me clam eſt, valeo rectè, & Chriſto Saluatori.* M. Conſiſte. Offendit pleroſque omnes Ciceronianus iſta vox, Saluator, pro ea vtuntur Seruator. Verùm accuratiſsimus ille Manutius commentar. in lib. 2. Act. 2. in Verrem, ſeu Verrinam quartam, docet non idem declarari hoc nomine, quod illo altero Chriſtiani declarant, & Saluatoris voce Græcum σωτὴρ exprimi. Eum leges cùm tempus venerit. Apud Arnobium lib. 2. eſt Soſpitator, quæ etiam in Chriſtum conuenit. D. *Chriſto Saluatori gratias ago, qui me viuum ac ſoſpitem huc-uſque clementiſsime conſeruauit.* M. Commodè, ſuauiter, religiosè. D. *De victu veſtitúque meo nihil eſt quod cogites, pater, non egeo. Pecunia non ſuppeditat, qua libros ſtudijs meis, in quæ menſe Octobri me ingreſſurum ſpero, oratoria videlicet, vtiles ac neceſſarios parare queam. Adde quòd ob eam cauſſam æs alienum conflaui. Id etſi pauxillum eſt, nihilominus eo quamprimùm exire cupio: atque id te quoque velle mihi perſuaſiſſimũ eſt. Quapropter 12. aureos in præſens te rogo pater*

mi charissime. Quos si miseris (mittes autem) filium me habebis ex sententia. M. Mirificè lætus sum ista industria, quam te in discendo adhibuisse claret. Fac ne abs te ipso desciscas. D. *Vale.* M. Aliter. D. Valebis, cura vt valeas, valetudinem tuam cura diligenter, da operam vt valeas. M. Quo pacto adscripsisti locum & tempus? D. *Augustæ, Idib. Febr. anno M. D. LXXXIX.* M. Mactè. Ecquid legendo obseruâsti, quemadmodum à nostratibus scriptoribus hoc idem variè efferatur? D. Maximè. Anno post Christum natum, Christi nati, anno à Deipara virgine, à puerpera virgine, à partu virginis, à salute humana, hominum generi data, restituta, recuperata, salutis per Christum restitutæ. M. Dignus es qui lauderis laudibus, & ad cuius exemplum cęteri omnes sese componere studio sibi habeant.

ANNOTATIONES.

MACTE) *Vox est, inquit Manut. in epist. 7. lib. 7. ad Atticum, qua rectè facientes laudamus simul, & hortamur: exempla declarant. Veteres ea & absolutè, & cum nominibus vsi sint. Hæc illæ, & plura. Est autem mactus pontificale verbum, quo in sacris, & libationibus vtebantur, valetq; magis auctus. Vide Isidor. lib. 10 Turneb. lib. 11. cap. 5.* NEMO *nos iure accuset, opinor, si, cùm in hoc progymnasmate, & deinceps sequenti Præceptorē breuiter doceamus, quo pacto is suorum scripta emendet, & aliquot super hoc officio leges, à nobis è doctissimorum com-*

commentarÿs de ratione docendi studiosè collectas, hoc loco, vbi id quàm commodissimè videtur posse fieri, in medium proferamus.

1. Inter emendandum vacet omni acerbitate, & contumelÿs Magistri oratio.

2. Si quis emendatus irascetur, ipse nihilo secius emendet: ceterorũ enim ducenda est ratio, qui recta censebũt esse, quæ Magister non emendat, reliquerit.

3. Condonandum aliquid ætati, & ad vitia quædam conniuendum, quoad ingenium, iudiciumq́; confirmentur: ne videlicet ob emendationũ seueritatem desperent, doleant, & exercitationem cum Magistro oderint: dumq́ue omnia timent, nihil conentur. Non adhibent *teneris frondibus falcem agricolæ.*

4. Sit hilaris, & iucunda emendatio, vt remedia alioqui insuauia, parumq́ue grata leniantur. Quædam commendet, alia mutet, alia ferat, alia illuminet, nonnunquam sua interponat, rationem etiam facti aliquãdo reddat. Sed quæ bene posita fuerint, ea interdum laudet palam: quò & ipsi adolescentes hac gloriola deleniti in cursu alacriores fiant, & reliqui eiusdem honoris expectatione, exemplóque ad diligentiam incitentur.

5. Consueuerunt medici nonnulla in ægrotis laudare, non quia talia sunt, sed quò facilius talia esse possint. Ita conuenit Magistrum tardiores, negligentioresq́ue nonnunquam hyperbolicis laudationibus ad acrius bene scribendi studium inflammare.

6. Dum vnius epistolam, seu scriptionem corrigit, aliquando deimprouisò alios de ijs quæ in manu sunt interroget: quo & iudicium ipsorum cognoscat, & attentos faciat, eademq́ opera consequatur, vt interim in suis ipsi scriptionibus aliquid emendent.

7. Qui tam segniter, vitioseq́, & ineptè, ineleganterq́ scripserit, vt emendari scripta nō poßint, eū eadem de re deintegro scribere iubeat: data significatione spei, illum, si diligentiam modò adhibuerit, meliùs scripturum.

8. Sunt quædam vitia, quæ in adolescentibus displicere Magistris non debent, vt sublimior spiritus, verborum luxuries, nimiū exquisita vocula, sublecta hemistichia, aut integri versus, apertior imitatio, parua quædam furta, compositio curiosè numerosa, & similia. Dicendum, laudare nos ista adhuc, venturum tempus, quo ea non concederemus. Sic & ingenio gaudebunt, & iudicio non errabunt.

9. Seu quid laudes, seu quid reprehendas, vtrumuis modicè, & variè. Lauda in hoc sermonis puritatem, in illo perspicuitatem, in alio leporem, in quibusdam inuentionem, in alijs dispositionem, in his grauitatem: in illis ornatum. Contraria in vituperatione seruabis.

10. Quorundam illiberalibus ingenijs, ac rustico pudori blanda, & priuata monitione succurrendum.

11. Ne celeritatem compositionis requirat Magister. Danda opera, vt quàm optimè scribamus, celeriter deinde vt scribamus, consuetudo dabit. Et citò scribendo non fit vt bene, bene scribendo fit vt citò.

PRO

PROGYMNASMA VICESIMVM OCTAVVM.

Diuersarum scriptionum emendatio.

MAGISTER, DALMATIVS, GERARDVS, RVDOLPHVS discipuli.

MAGISTER. Quæ præterito die Lunæ super varietate exercitationis in vtraque oratione, soluta nimirum ac libera, & pedibus deuincta siue ligata à me disputata fuerunt, ea si minùs vniuersa, aut complura meminisse vnumquemque vestrûm existimo. Pedetentim ad singula genera aggrediemur, & modò in hoc, modò in illo consuetudinem capiemus, vt facultatem nobis quàm expeditissimam ad scribendum comparare posimus. Et quoniam triduum effluxit, cùm dictaui quibusdam, quem breuiter & planè explicarent, seu complecterentur apologum: aliis versiculos aliquot de Ouidio: aliis Germanicam epistolam, quam in linguam latinam transferrent: volo nunc tandem experiri, & reipsa cognoscere, qui vestri conatus fuerint, quique datum sibi pensum feliciùs confecerint. De primo igitur ordine ad me accedat Dalmatius. Recita scriptionem tuam. D. *Olim, cùm animalia loquerentur, ouis dixit domino suo: miror quod nihil vnquam præbes nobis,*

M. Miror quòd, puto quòd, & similia non esse barbaros & illotos loquendi modos, vt plerique ex inscientia latinitatis putant, prolatis è Cicerone, Varrone, Liuio, Suetonio, Plauto, Catone, testimoniis docuit Paulus Manutius, explanans epistolam 28. lib. 7. ad familiar. & vltimam lib. 9. item 4. lib. 10. ad Atticum. Latinius fortasse dicitur cum infinito modo, aut participio. Miror nihil vnquam nobis abs te præberi, puto hoc ita esse, credo te facturum. Tu, heus, qui extremus sedes scamno tertio, & cum vicino confabularis, attende, ac si quid tale peccâsti, corrige, antequam ad me adeas corrigendus. D. *Nihil vnquam nobis abs te præberi, compellíque miseras è terra victum petere, herbas scilicet & gramina.* M. Politùm hoc, victum è terra petere, olet rosas. Terent. E flamma cibum petere te posse arbitror. D. *Cùm tamen nos lanam tibi, caseos & ouiculas suppeditemus.* M. Scribe agnos, pro ouiculis. Quæ est differentia, Petre, ecquid audis? tibi dico, Petre, quod est discrimen inter ista duo? P. Ouicula, parua ouis, ein Schäflein/ agnus, recentior partus ouis, ein Lämblein. Virgil. Depulsos à lacte domi quæ clauderet agnos. M. Aptè respondisti. Procede vltra Dalmati. D. *Canibus autem, vndè horum fructuum nihil percipis, de mensa tua panem porrigis. Tum canis qui astabat, & hac auribus acceperat.* M. Venustum & hoc. Nota etiam illud Ciceronis, qui ex Odyssea quosdam versiculos conuertens, quod in Græco est, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς, ad verbum, vt nostram vocem audias, sic extulit.

Auri-

Auribus vt nostros possis agnoscere cantus. D. *sic locutus fertur. Non iniuria id fit: nam ego & domum, & dominum, & vos etiam ipsas, vestrumq; gregem custodio, ne vel in sylua à grassatoribus furemini.* M. Ne pecces, mi Dalmati. Furor, furaris, deponens est, & eius non patiendi, sed agendi notio: verùm obrepsit hoc tibi imprudenti. Fac vt sit: à grassatoribus insidiis excipiamini, quomodo Virg. eclog. 3.

Non ego te vidi Damonis pessime caprum
Excipere insidijs, multùm latrante Lycisca?

D. *ne vel in sylua à grassatoribus insidijs excipiamini, vel à raptoribus lupis auertamini. Quod si vestri curam non egerem, præ metu mortis ad pascua exire non auderetis. His dictis oues postmodum æquo animo passæ sunt canes apud herum potiores partes obtinere.* M. Non videtur contemnendus labor tuus, & auguror te magnorum oratorum in numerum aliquando venturum. Lege adhuc quod addere iussi ἐπιμύθιον, de vsu scilicet fabellæ huius. D. *Sic populum, seu multitudinem, atque ignobile vulgus.* M. Copia. D. *irasci non oportet, si Magistratus, & Principes, à quibus regitur & custoditur, in honoribus, rerúmq; affluentia, impositis per domos, & oppida vectigalibus vitam agere cernat, cùm Rectores subiectis omnium commoditatum sint auctores.* M. Acquiesco in hac diligentia. Ades Gerarde cum paraphrasi tua. G. Principium elegiæ 2. l. 1. Ouid. Nasonis de Tristib. παραφραστικῶς solutis verbis expressum. Dii maris & cæli, &c. *O dij, quiq; cælo, quiq; mari imperitatis, vos simul omnes*

(quando aliud quod agam, tanto in periculo salutis meæ constitutus, præter vota nihil relictum est mihi) vos ego obtestor per numen maiestatemq́; vestram, ne sinite quā conscendi nauim terribili procella iam conquassatam ac fatiscentem dissolui, ac me, vectoresq́ue omnes miserandum in modum hauriri fluctibus. M. Euge, dimidium facti, Gerarde. Quàm grauiter? quàm numerosè? quàm latinè? G. *Nolite, nolite Augusti Cæsaris in me concitatum furorem istà grauissimæ tempestatis indulgentia vno consensu approbare: cùm etiam vos ipsi sæpe non omnes eósdem oppugnaueritis sed alius aduersus alium alios tutatus sit.* M. Quod hoc genus schematis Antoni? A. Traductio. G. *Vulcanus & Pallas Troianis erant inimici atque infesti, Apollo contra & Venus amicissimi. Æneam persequebatur Iuno, pro quo Venus propugnabat. Quoties Vlyssem Neptunus conatus est perdere? atque hunc sæpius patrui insidijs liberatum Minerua conseruauit. Quanquam autem nos cum Ænea, & Vlysse viris laudatissimis comparandi non sumus, tamen cur aduersus Cæsarem veluti quendam in terris Deum ab aliquo saltem minorem gentium Deo non defendamur? O me perditum, nihil precibus efficio. En vt mihi iteratis aspergínibus caput totū permaduit? Eheu, discerpunt verba mea venti, & quas fundo preces, ad Deorum aures allabi non permittunt. Ita cùm nauim iactitent pro sua libidine, & precationem meam dissipent, dupliciter me affligūt.* M. Non video quid hic emendandum sit. G. *Ah, ah, nunc fluctibus instar*

mon-

montium ingentibus ad sydera extollimur: quis non exhorrescat? nunc discedente mari propè ad ipsos inferos descendimus: quis mente consistat? Quocunque oculos conuerto, cælum vndique & vndique pontus. M. Quomodo habet Ouidius? G. Nihil est nisi pontus & æther. M. Fortaßis illud Virgilianum, quod tu de 3. Æneidos mutuatus es, Nasoni occurrebat. Apposité sané hoc hemistichium inseruisti. G. *Et hic quidem vastis fluctibus, ille tonitribus & fragore horrendo præsentem nobis mortē intentat. Medio autē venti fremitu horrisono terrificant animos ipsum æquor cui parendum sit nescit.* M. Propemodum sine cortice nare, & tuo succo viuere iam poteris Gerarde. Attulisti hac tua ornatißima paraphrasi tibi magnum fructum, mihi lætitiam, istis exemplum. Rodolphe. R. Quid est, Præceptor? M. Quid est? aduola cum epistola, quam latinè de Germanico reddidisti. R. Adsum. M. Lege priùs Germanicam. R. Wie meine Sachen geschaffen seyn / hett ich dir gern vor längst mündelich erklärt/ dieweil ich aber bißher in solchem meinem Fürnemmen verhindert / hab ich mir fürgenommen dasselbig schrifftlich zuuerrichten. Von Jugendt auff hab ich ein sonders grossen Lust zu den Studiis getragen / vnnd bin denselben obgelegen jetzt mehr dann siben Jahr / wie ich vermein / vnnd zwar nicht ohne nutz: Weil aber mein Vatter / der an Haab vnnd Gut nicht der reichsten einer / vnnd neben mir vil Kinder hat / vermercket / daß meine Studia grössern Vnkosten bedörffen / dann er mir fürstrecken kan / vnnd

volutati. P. Ipſe Thales ad ſapientiam tuam merus nugator eſt. Deſine philoſophari: hæc lux hilariter conſumenda eſt. I. Qua tandem ratione conſumenda? P. Viſne in prata virentia concedamus, ibiq; pila experiamur palmaria? I. Volo ſanè, vtile & iucundũ eſt hoc ludendi genus. Aſcende è veſtigio in conclaue, & defer amborum pallia cum pila. P. Vbi eſt pila? I. In pluteo, aut certè in capſa ductili ſub menſa. P. Eo vt afferam. I. Actutum redi, hîc te expectauero. P. illic ſum, atq; hîc ſum.

ANNOTATIONES.

SIBI DORMIENTIBVS OMNIA) *Alluſio ad picturam, qua pingebant inuidi dormientem Timotheum Cononis filium fortunatiſſimum Athenienſium ducem, & vrbes vltro in ipſius naſſam ſe induentes. Quã rem iniquo animo tuliſſe fertur, cùm ſua egregia facinora, victoriaſq́ non fortunæ, ſed virtuti adſcribenda putaret. Refert Plutarch. in apophthegmat. Regum & Impp. additq́ hoc dictum illius. Si tantas ego vrbes per ſomnum capio, quid me vigilantem putatis facturum? Item ad poëtarum commentum, qui ſe ex ſomnijs Heſiodi, & Ennij fabulantur in monte Parnaſſa dormientes vna nocte poëtas fieri. Nihil hoc ſomno celebratius.* AVDIENDI, LEGENDI, LOQVENDI, SCRIBENDI) *Alit lectio ingenium, & ſtudio fatigatum non ſine ſtudio tamen reficit. Nec ſcribere tantùm, nec tantùm legere debemus. Altera res contriſtabit & vires exhauriet: de ſtylo dico;*

dico: altera soluet ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum est, & alterum altero temperandum, vt quidquid ratione collectum est, stylus redigat in corpus. Seneca epistol. 84. VT CATONES ALIQVI) *Vtriusq; Catonis, Censorij, inquam, & Vticensis grauitas, sapientia, & virtus nota est. Posterior in Stoicis numeratur, & à Cicerone pro Murena in eum, sectamq; eius multa iocosè dicuntur, soletq; hoc nomen pro seuero & rigido vsurpari: quemadmodum illa philosophica disciplina tetrica ac morosa fuit.* VENTRICVLVS CIBVM) *Medicorum sententia, qui in studijs acres & aßidui sunt, stomachos habent debiliores, parumq; calidos, quòd illa cogitationum & animi contentio calorem dißipat, & labefactat.* PLVRIMI AD DECREPITAM ÆTATEM) *De Platone, Isocrate, Gorgia, Cicer. de Senect. in hunc modum. Est etiam quiete, & purè, & eleganter actæ ætatis placida ac lenis senectus: qualem accepimus Platonis, qui vno & octogesimo anno scribens mortuus est: qualem Isocratis, qui eum librum qui Panathenaicus inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, vixitq; quinquennium postea: cuius Magister Leontinus Gorgias centum & septem compleuit annos, neq; vnquam in suo studio atq; opere cessauit. Democritus centum & quatuor annos vixisse traditur. Hippocrates quartum vltra centesimum superasse. Galenum accepimus ad centesimum quadragesimum peruenisse. Denique longæuos eosdemq; eruditos in Catone iterum adducit non paucos his verbis M. Tullius. Num igitur hunc (Sophoclem) num Homerum,*

rum, num Hesiodum, num Simonidem, num Stesicchorum, num, quos antè dixi, Isocratem, Gorgiam, nũ Philosophorum principes Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Socratem, num postea Zenonem, Cleanthem, aut eum, quem vos etiam Romæ vidistis, Diogenẽ Stoicũ in suis studijs obmutescere senectus coëgit? an non in omnibus ijs studiorũ agitatio vitæ æqualis fuit? IPSE THALES AD SAPIENTIAM) *Septem sapientes fuerunt. Solon Atheniensis, Thales Milesius, Chilo Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus, Cleobulus Lindius, Bias Prienensis, Periander Corinthius. Eorum vitam memoriæ tradidit Laërt. Dicta singulorum versibus inclusit Ausonius. Est autem locus, ad quem fit allusio, in Capteiuis hic T.*

Eugepol, Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?

PROGYMNASMA VICESIMVM SEPTIMVM.

Emendatio scriptionis.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Perbreuem epistolam, Præceptor, ad parentem effeci, eam si tibi est otium, corrigere, quæso, ne abnueris. M. Quod

Quod eſt argumentum? Qua de re ſcribis? D. Explico rationem valetudinis meæ: hinc argentum partim ad nomina diſſoluenda, partim ad libros coëmendos peto. M. Lege initium. D. *Andreas Pratorius Nicolao Pratorio amantiſſimo parenti S. P. D. M.* Rectiſsimè; iam progredere. D. *Quanquam haud ita pridem literas ad te dedi, mi pater.* M. Vox (quanquam) indicandi ne modo, æquè vt coniunctiuo iungitur? Nonne dicendum erat: quanquam dederim? D. Probè indicatiuo iungatur. M. Profer idonei ſcriptoris teſtimonium, ſi recordare. D. Etiam plurium. M. Tullius ad Curionem. Quanquam me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo. Et pro lege Manil. Quanquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter multò iucundiſsimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſsimus eſt viſus. Virgil. 2. Æneid. Quanquam animus meminiſſe horret. Terent. Eunuch. Quanquam illam cupio abducere. M. Sic enitere ſemper, vt quod loqueris aut ſcribis, bene latinum eſſe confidere poſsis. Quid ſequitur? D. *Quibus te certiorem reddidi.* M. Emenda; certiorem feci. D. Atqui ego ſæpiùs memini me legere, certiorem reddere; & doctos ita loquentes non ſemel audiui. M. Si pro Latinis ea ducamus, quæ vbicunque legimus, & à quibuſuis audimus, nihil erit inquinatum, nihil parum proprium, nihil barbarum: omnia nitida, propria, & quaſi ex hortulis Gratiarum delibata. Videndum diligenter, quæ verba quibus copulent Cicero, Salluſtius, Liuius, Cæſar, Virgilius, Terentius, Plautus,

tus, & reliqui auctores, qui latinitatis lautum, copiosumque patrimonium nobis reliquerunt: horum sermoni assuefacti qui erunt, etiam nolentes non poterunt nisi latinè & ornatè loqui. Quare ipsorum pulcherrima simulachra ceu pictoribus ante oculos nostros in omne tempus versabuntur. Hoc primum. Deinde obseruandum studiosè, quid homines nostri, non tantùm eruditi (non enim est satis) sed etiam casti illius, incorrupti, minimè infuscati, & natiui sermonis periti aut amplectantur, aut aspernentur. Quare Paulus Manutius in explanatione epistol. 4. lib. 2. negat latinè dici, certiorem reddere: cuius viri non leuis est apud me auctoritas. Lege cætera. D. *Quibus te certiorem feci de omnibus, quæ te scire velle nō dubitabam: tamen cùm mihi præceperis.* M. Varia illud (prę̧ceperis.) D. Iusseris, in mandatis dederis, imperaueris, iniunxeris, imposueris. M. Perge. D. *Cùm mihi imposueris, vt quàm frequentißimas ad te literas darem.* M. Duo peccata. Primùm, quamuis præceperis, iusseris, & reliqua duo cum particula, vt, & Optatiuo, & Subiunctiuo non vitiosè coagmententur, tamen voces, iniungere, imponere, nisi cum accusandi casu non significant quod tu sentis: dicendum quippe, iniungere, aut imponere alicui munus, onus, necessitatem, prouinciam, seruitutem & similia. Itaque loquitur barbarè vulgus, cùm ait: Philippus iniunxit mihi, vt se expectarem. Pater imposuit filio, ne noctu eat ambulatū. Alterum, cùm suprà dixisses, ad te literas dedi, mutanda erat locutio, vt diceres: quàm frequentissimas, seu cre-

creberrimas ad te epiſtolas mitterem. Oportet enim te non ſolùm purè, non ſordidè, propriè, non impropriè verùm etiam copiosè loqui, ſcriptáque tua verborum varietate, ac modis ſeu formis loquendi diſtinguere. Similitudo namq; tædium legentibus generat, & ſenſus aurium eſt faſtidioſiſsimus. D. *Et cùm haberem certum tabellarium, omnino ſcribendum putaui. Quod ad valetudinem meam attinet, quam tibi & ſuauiſſimæ matri magnæ ſollicitudini eſſe non me clam eſt, valeo rectè, & Chriſto Saluatori.* M. Conſiſte. Offendit pleroſque omnes Ciceronianus iſta vox, Saluator, pro ea vtuntur Seruator. Verùm accuratiſsimus ille Manutius commentar. in lib. 2. Act. 2. in Verrem, ſeu Verrinam quartam, docet non idem declarari hoc nomine, quod illo altero Chriſtiani declarant, & Saluatoris voce Græcum σωτὴρ exprimi. Eum leges cùm tempus venerit. Apud Arnobium lib. 2. eſt Soſpitator, quæ etiam in Chriſtum conuenit. D. *Chriſto Saluatori gratias ago, qui me viuum ac ſoſpitem huc-uſque clementiſſime conſeruauit.* M. Commodè, ſuauiter, religiosè. D. *De victu veſtitúque meo nihil eſt quod cogites, pater, non egeo. Pecunia non ſuppeditat, qua libros ſtudijs meis, in quæ menſe Octobri me ingreſſurum ſpero, oratoria videlicet, vtiles ac neceſſarios parare queam. Adde quòd ob eam cauſſam æs alienum conflaui. Id etſi pauxillum eſt, nihilominus eo quamprimùm exire cupio: atque id te quoque velle mihi perſuaſiſſimũ eſt. Quapropter 12. aureos in præſens te rogo pater*

commentarijs de ratione docendi studiosè collectas, hoc loco, vbi id quàm commodissimè videtur posse fieri, in medium proferamus.

1. Inter emendandum vacet omni acerbitate, & contumelijs Magistri oratio.

2. Si quis emendatus irascetur, ipse nihilo secius emendet: ceterorū enim ducenda est ratio, qui recta censebūt esse, quæ Magister non emendat, reliquerit.

3. Condonandum aliquid ætati, & ad vitia quædam conniuendum, quoad ingenium, iudiciumq́; confirmentur: ne videlicet ob emendationū seueritatem desperent, doleant, & exercitationem cum Magistro oderint: dumq́ue omnia timent, nihil conentur. Non adhibent teneris frondibus falcem agricolæ.

4. Sit hilaris, & iucunda emendatio, vt remedia alioqui insuauia, parumq́ue grata leniantur. Quædam commendet, alia mutet, alia ferat, alia illuminet, nonnunquam sua interponat, rationem etiam facti aliquādo reddat. Sed quæ bene posita fuerint, ea interdum laudet palam: quò & ipsi adolescentes hac gloriola deleniti in cursu alacriores fiant, & reliqui eiusdem honoris expectatione, exemplóque ad diligentiam incitentur.

5. Consueuerunt medici nonnulla in ægrotis laudare, non quia talia sunt, sed quò facilius talia esse possint. Ità conuenit Magistrum tardiores, negligentioresq́ue nonnunquam hyperbolicis laudationibus ad acrius bene scribendi studium inflammare.

6. Dum vnius epistolam, seu scriptionem corrigit, aliquando deimprouisò alios de ijs quæ in manu sunt interroget: quo & iudicium ipsorum cognoscat, & attentos faciat, eademq́ opera consequatur, vt interim in suis ipsi scriptionibus aliquid emendent.

7. Qui tam segniter, vitioseq́, & ineptè, ineleganterq́ scripserit, vt emendari scripta nõ poßint, eũ eadem de re deintegro scribere iubeat: data significatione spei, illum, si diligentiam modò adhibuerit, meliùs scripturum.

8. Sunt quædam vitia, quæ in adolescentibus displicere Magistris non debent, vt sublimior spiritus, verborum luxuries, nimiũ exquisita voculæ, sublecta hemistichia, aut integri versus, apertior imitatio, parua quædam furta, compositio curiosè numerosa, & similia. Dicendum, laudare nos ista adhuc, venturum tempus, quo ea non concederemus. Sic & ingenio gaudebunt, & iudicio non errabunt.

9. Seu quid laudes seu quid reprehendas, vtrumuis modicè, & variè. Lauda in hoc sermonis puritatem, in illo perspicuitatem, in alio leporem, in quibusdam inuentionem, in alijs dispositionem, in his grauitatem: in illis ornatum, Contraria in vituperatione seruabis.

10. Quorundam illiberalibus ingenijs, ac rustico pudori blanda, & priuata monitione succurrendum.

11. Ne celeritatem compositionis requirat Magister. Danda opera, vt quàm optimè scribamus, celeriter deinde vt scribamus, consuetudo dabit. Et citò scribendo non fit vt bene, bene scribendo fit vt citò.

PROGYMNASMA VICESIMVM OCTAVVM.

Diuersarum scriptionum emendatio.

MAGISTER, DALMATIVS, GERARDVS & RVDOLPHVS discipuli.

MAGISTER. Quæ præterito die Lunæ super varietate exercitationis in vtraque oratione, soluta nimirum ac libera, & pedibus deuincta siue ligata à me disputata fuerunt, ea si minùs vniuersa, aut complura meminisse vnumquemque vestrûm existimo. Pedetentim ad singula genera aggrediemur, & modò in hoc, modò in illo consuetudinem capiemus, vt facultatem nobis quàm expeditissimam ad scribendum comparare posimus. Et quoniam triduum effluxit, cùm dictaui quibusdam, quem breuiter & planè explicarent, seu complecterentur apologum: aliis versiculos aliquot de Ouidio: aliis Germanicam epistolam, quam in linguam latinam transferrent: volo nunc tandem experiri, & reipsa cognoscere, qui vestri conatus fuerint, quique datum sibi pensum feliciùs confecerint. De primo igitur ordine ad me accedat Dalmatius. Recita scriptionem tuam. D. *Olim, cùm animalia loquerentur, ouis dixit domino suo: miror quod nihil vnquam præbes nobis,*

M. Miror quòd, puto quòd, & similia non esse barbaros & illotos loquendi modos, vt plerique ex inscientia latinitatis putant, prolatis è Cicerone, Varrone, Liuio, Suetonio, Plauto, Catone, testimoniis docuit Paulus Manutius, explanans epistolam 28. lib. 7. ad familiar. & vltimam lib. 9. item 4. lib. 10. ad Atticum. Latiniùs fortasse dicitur cum infinito modo, aut participio. Miror nihil vnquam nobis abs te præberi, puto hoc ita esse, credo te facturum. Tu, heus, qui extremus sedes scamno tertio, & cum vicino confabularis, attende, ac si quid tale peccâsti, corrige, antequam ad me adeas corrigendus. D. *Nihil vnquam nobis abs te præberi, compellísque miseras è terra victum petere, herbas scilicet & gramina.* M. Politùm hoc, victum è terra petere, olet rosas. Terent. E flamma cibum petere te posse arbitror. D. *Cùm tamen nos lanam tibi, caseos & ouiculas suppeditemus.* M. Scribe agnos, pro ouiculis. Quæ est differentia, Petre, ecquid audis? tibi dico, Petre, quod est discrimen inter ista duo? P. Ouicula, parua ouis, ein Schäflein/ agnus, recentior partus ouis, ein Lämblein. Virgil. Depulsos à lacte domi quæ clauderet agnos. M. Aptè respondisti. Procede vltra Dalmati. D. *Canibus autem, vndè horum fructuum nihil percipiu, de mensa tua panem porrigis. Tum canis qui astabat, & hac auribus acceperat.* M. Venustum & hoc. Nota etiam illud Ciceronis, qui ex Odyssea quosdam versiculos conuertens, quod in Greco est, *ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς*, ad verbum, vt nostram vocem audias, sic extulit.

Auri-

Auribus vt nostros posſis agnoſcere cantus. D. *ſic locutus fertur. Non iniuria id ſit: nam ego & domum, & dominum, & vos etiam ipſas, veſtrumq́; gregem cuſtodio, ne vel in ſylua à graſſatoribus furemini.* M. Ne pecces, mi Dalmati. Furor, furaris, deponens eſt, & eius non patiendi, ſed agendi notio: verùm obrepſit hoc tibi imprudenti. Fac vt ſit: à graſſatoribus inſidiis excipiamini, quomodo Virg. eclog. 3.

Non ego te vidi Damonis peſſime caprum
Excipere inſidijs, multùm latrante Lyciſca?

D. *ne vel in ſylua à graſſatoribus inſidijs excipiamini, vel à raptoribus lupis auertamini. Quod ſi veſtri curam non egerem, præ metu mortis ad paſcua exire non auderetis. His dictis oues poſtmodum æquo animo paſſæ ſunt canes apud herum potiores partes obtinere.* M. Non videtur contemnendus labor tuus, & auguror te magnorum oratorum in numerum aliquando venturum. Lege adhuc quod addere iuſsi ἐπιμύθιον, de vſu ſcilicet fabellæ huius. D. *Sic populum, ſeu multitudinem, atque ignobile vulgus.* M. Copia. D. *iraſci non oportet, ſi Magiſtratus, & Principes, à quibus regitur & cuſtoditur, in honoribus, rerúmq́; affluentia, impoſitis per domos, & oppida vectigalibus vitam agere cernat, cùm Rectores ſubiectis omnium commoditatum ſint auctores.* M. Acquieſco in hac diligentia. Ades Gerarde cum paraphraſi tua. G. Principium elegiæ 2. l. 1. Ouid. Naſonis de Triſtib. παραφραστικῶς ſolutis verbis expreſſum. Dii maris & cæli, &c. *O dij, quiq́; cælo, quiq́; mari imperitatis, vos ſimul omnes*

 (quan-

(quando aliud quod agam, tanto in periculo salutis meæ constitutus, præter vota nihil relictum est mihi) vos ego obtestor per numen maiestatemq́; vestram, ne sinite quã conscendi nauim terribili procella iam conquassatam ac fatiscentem dissolui, ac me, vectoresq́ue omnes miserandum in modum hauriri fluctibus. M. Euge, dimidium facti, Gerarde. Quàm grauiter? quàm numerosè? quàm latinè? G. *Nolite, nolite Augusti Cæsaris in me concitatum furorem ista grauißimæ tempestatis indulgentia vno consensu approbare: cùm etiam vos ipsi sæpe non omnes eosdem oppugnaueritis, sed alius aduersus alium alios tutatus sit.* M. Quod hoc genus schematis Antoni? A. Traductio. G. *Vulcanus & Pallas Troianis erant inimici atque infesti, Apollo contra & Venus amicißimi. Æneam persequebatur Iuno, pro quo Venus propugnabat. Quoties Vlyssem Neptunus conatus est perdere? atque hunc sæpius patrui insidijs liberatum Minerua conseruauit. Quanquam autem nos cum Ænea, & Vlysse viris laudatißimis comparandi non sumus, tamen cur aduersus Cæsarem veluti quendam in terris Deum ab aliquo saltem minorem gentium Deo non defendamur? O me perditum, nihil precibus efficio. En vt mihi iteratis asperginibus caput totũ permaduit? Eheu, discerpunt verba mea venti, & quas fundo preces, ad Deorum aures allabi non permittunt. Ita cùm nauim iactitent pro sua libidine, & precationem meam dißipent, dupliciter me affligũt.* M. Non video quid hîc emendandum sit. G. *Ah, ah, nunc fluctibus instar*

mon-

montium ingentibus ad sydera extollimur: quis non exhorrescat? nunc discedente mari propè ad ipsos inferos descendimus: quis mente consistat? Quocunque oculos conuerto, cælum vndique & vndique pontus. M. Quomodo habet Ouidius? G. Nihil est nisi pontus & æther. M. Fortasśis illud Virgilianum, quod tu de 3. Æneidos mutuatus es, Nasoni occurrebat. Apposité sanè hoc hemistichium inseruisti. G. *Et hic quidem vastis fluctibus, ille tonitribus & fragore horrendo præsentem nobis mortẽ intentat. Medio autẽ venti fremitu horrisono terrificant animos ipsum æquor cui parendum sit nescit.* M. Propemodum sine cortice nare, & tuo succo viuere iam poteris Gerarde. Attulisti hac tua ornatisśima paraphrasi tibi magnum fructum, mihi lætitiam, istis exemplum. Rodolphe. R. Quid est, Præceptor? M. Quid est? aduola cum epistola, quam latinè de Germanico reddidisti. R. Adsum. M. Lege priùs Germanicam. R. Wie meine Sachen geschaffen seyn / hett ich dir gern vor längst mündelich erklärt / dieweil ich aber bißher in solchem meinem Fürnemmen verhindert / hab ich mir fürgenommen dasselbig schrifftlich zuuerrichten. Von Jugendt auff hab ich ein sonders grossen Lust zu den Studiis getragen / vnnd bin denselben obgelegen jetzt mehr dann siben Jahr / wie ich vermein / vnnd zwar nicht ohne nutz: Weil aber mein Vatter / der an Haab vnnd Gut nicht der reichsten einer / vnnd neben mir vil Kinder hat / vermercket / daß meine Studia grössern Vnkosten bedörffen / dann er mir fürstrecken kan / vnnd

auch zimblich lange Zeit / hat er beschlossen / mich von denen abzufordern / vnnd einen Handtwercker auß mir zumachen / welches mir hefftig wehe thut / vnnd von Hertzen leyd ist / der ich auff der Welt nichts liebers gehabt / dann eben die Studia. Nun weiß ich daß du denen sehr gůnstig bist die da studieren / derhalben ich mein Zuflucht zu dir hab / vnnd bitte dich auffs höchste / du wöllest meinen Vattern / bey dem du in grossem Ansehen bist / vnnd mit jhm grosse gemeinschafft hast / von disem Fůrhaben abwenden. Ich hoffe gäntzlich du werdest mich meiner Bitt gewehren / wie einem so freundtlichen vnnd grossem Mæcenati wil gebůren. Solches stehet mir allezeit nach vermögen zuverdienen. Hiemit GOtt befohlen.
M. Consideremus tuam interpretationem. R. *Quo pacto se res meæ habeant, libenter tibi iam pridem præsens exposuissem, sed quia huc vsque in tali proposito meo impeditus fui, proposui mihi idipsū scriptis efficere.* M. O teutscher Michel / cur ita inhæres verborum ordini? sententiam sententia, non verbum verbo oportet reddere: id munus est fidei interpretis: & voces appendere lectori, non annumerare, vt inquit Cic. Perge. R. *A puero erga studia literarum valde semper affectus fui, illisque supra septimum annum vacaui, ni fallor, cum vtilitate non spernenda. Quia verò pater meus, qui parum diues est, & præter me multos habet filios, animaduertit non exiguos sumptus, omninóque maiores, quàm ipse tolerare posit, & plurimum temporis requiri ad doctrinam acquirendam, decreuit*
auoca-

auocatum me à literis ad opificium aliquod diſcendum mittere: quæ res cordi meo dolet, quàm maximè, & magnoperè me excruciat, quem hactenus in rebus nihil æquè ac ſtudia delectarunt. M. Hui, tam citò expolitus. R. *Quæ cùm ita ſint, & ſciam te eorum, qui ſtudia diligunt, non vulgarem eſſe fautorem, ad te confugio, teque inprimis rogatum volo, vt patrem à ſententia detorqueas, pro auctoritate, qua apud illum vales magna, & amicitia. Spero planè, te hanc petitionem meam non reiecturum: ſed pro eo ac tam humanum, & tam magnum Mæcenatem decet, admiſſurũ. Hoc quibus potero officijs compenſabo. Vale.* M. Poſterior pars priorem bonitate ſuperauit. Noſtis me ſolere nonnunquam de iiſdem argumentis, quæ vobis præſcribo, epiſtolam contexere, eamque ad vos cumulatiùs inſtruendos (ne tantùm ſcilicet verba ſingula, aut phraſes emendentur, ſed totum filum orationis qualénam eſſe debeat videatis, & ideas animo concipiatis) in tabula iſta omnibus legendam, & cum ſuis conferendam deſcribere, quod nunc quoque faciam. Non oberit tamen antè eam lege. Aſcende ſuggeſtum Gerarde, & recita diſtinctiſsimè, articulatiſsimè, clariſsimè. En chartam meam.

Exemplum Præceptoris.

Quò minùs coram tibi ſtatum rerum mearum iam pridem, vti cupiebam, exponerem ad hoc vſque tempus impeditus ſum. Quocirca id nunc per literas agam. Iam inde ab adoleſcen-

leſcentulo ingenti Muſarum amore percuſſus, cum iiſdem toto ſeptennio rationem habui, profeciq; non mediocriter. Cæterùm pater meus, qui copiis familiaribus exiguis eſt, ac præter me complures ſuſcepit liberos, cùm ſentiat mihi ad eruditionem conſequendam &, ſumptu opus eſſe maiore, quàm tenuitas eius patiatur, & tempore longinquiore, quam vt exſpectare poſsit, deliberauit auulſum me à complexu literarum, ſordido atque illiberali artificio alligare. Quæ res, quia in vita nullas delicias ſtudiorum ſuauitatibus antepoſui, ſummum mihi acerbiſſimumq; dolorem inuſſit. Quapropter cùm te ſtudia colentium nobilem eſſe patronum haud ignorem, tuum imploro auxilium, te oratum volo, vt pro coniunctiſſima neceſſitudine, quæ tibi cum patre meo eſt, & pro auctoritate, qua apud ipſum potes plurimum, cauſſam hanc meam recipias, hominem à ſuſcepto conſilio deducas. Spe firma ſum, te huic petitioni meæ locum relicturum: te, inquam, Mæcenatum humaniſſimum atque illuſtriſſimum. Me viciſſim gratum, beneficiiq; memorem cognoſces.

ANNO-

ANNOTATIONES.

QVIS DIXIT DOMINO) *Hæc fabella è Xenophontis libro 2.* ἀπομνημονευμάτων *petita est, ad quam illustrandam valde opportuna erunt, quæ scribuntur à Seneca libro 1. de Clement. cap. 3. & 4. Docet enim ibi, quo pacto Magistratus, Principes & Rectores populo vtiles sint ac necessarij.* MIROR QVOD) *Quotusquisque de Ciceroniana gente, aut eorum saltem, qui puriorũ latinitatis alumnos sese profitentur, hoc pro barbaro non ducit, ac proinde non exsibilat? Atqui Manut. noster plurimorum stipendiorum, veteranusqúe miles vsq; ad satietatem è primæ classis auctorib. exempla congessit, quibus rem certissimam apud tam multos, dubiam, vel potiùs in partem contrariam certissimam faceret. Cautè igitur & cunctabundi aliquando barbaros reprehendamus: persuadentes nobis, in ipso Cicerone inueniri nonnunquam, quæ si ego aut tu diceremus, germanismos loqui putaremur. Et sunt in hoc sermone nostro quotidiano (quo tamen nihil incultius atque vitiosius) quædam à medio Plauto, Terentio, Cicerone & alijs, quod non rarò notauimus.* CVM PARAPHRASI TVA) *Ecphrasis est pura & dilucida enarratio. Paraphrasis vberior explicatio, vt cum auctore quasi contendere videaris. Metaphrasis pleraque mutat, & nunc grandiora, nunc humiliora, nunc longiora, nunc breuiora efficit.* AD OPIFICIVM ALIQVOD) *Lucianus in somnio suo narrat se quoque coactum à patre fieri statuarium è studioso lite-*

literarum. Sed tamen Pædia ingeniosum & discendi cupidum adolescentem recuperauit, ac non solùm rebus necessarijs egere passa nunquam est, verùm etiã immortali hominum memoriæ illum commendauit. IN TABVLA ISTA) *Tabulæ grandiores amplioresq́; annulos, seu ansas habent ferreas, quibus pendent ab vncis, seu è paxillis in pariete: paruæ autẽ capitula. Sic enim dicitur à Varrone appendicula illa lignea & rotunda ac perforata, capitulum, inquam, tabulæ ipsi vel impactum, vel cõtinens, quo suspenditur ad clauum, seu paxillum.*

PROGYMNASMA VICESIMVM NONVM.

Leges.

DIOMEDES, PHILOPONVS Magistri.

DIOMEDES. Iubeo Philoponum necessarium & collegam meum. P. Et ego te charissime Diomedes. D. Quò te agebas? P. Ad te rectà. D. Vide, & ego me capessebam ad te. Pro monstro est, quod vterque ad alterum abire statuerat. P. De nostra quàm gerimus Repub. volebam, & volo commentari tecum, siquidem modò à scholis est otium: nisi est, vt aliter tua sit sententia. D. A tuo nihil quidquam discrepat consilium meum, eadem mihi sententia, in commune consulamus. P. Ventum gaudeo, speróque &

& opto nobis hanc commendationem, faustam, felicem, ac fortunatam fore. D. Erit σὺν θεῷ. Tui discipuli vt valent? P. Bellè omnes diuino beneficio. Súntne tui frequentes? súntne assidui in ludo? D. De frequentia tibi hoc responsum habeas, esse frequentissimos. De assiduitate hoc affirmo: vicissim absunt multi, ob caussas tam commentitias & falsas, quàm veras & sinceras. Nam quid facias huic hominum generi? Abhorrent à schola pueri, & orationi vanitatem aspergunt: nec tamen, vbi resciui, impunitas à me peccantibus conceditur. P. Mei vtrumque facinus peræquè consciscunt. D. Vt porrò discunt? P. Quidam satis studiosè, quod mihi voluptati ac solatio est: quidam somniculosiùs: pauciores verò Theopompos, quàm Ephoros numero, & cogor equis asellos iungere. D. Non inscitè dictum. Intelligo te in gymnasio tuo Isocratem, & Platonem factum. Non eos cohortaris? non minas intentas? non verberibus insurgis? P. Horum nihil ægregiè præter cetera, & tamen omnia hæc mediocriter. D. Rectam instas viam: modus tenẽdus est in omnibus. Maior pars meorum, est literarum cupidissima, meóque imperio audiens. Deo sint gratiæ. P. Nondum me quidem tanta est amplexa felicitas: sed confido me quoque beatum aliquando futurum: quamuis Ausonius neget Grammaticos felices vnquam aut esse, aut fuisse. D. Sit fas iocari Poëtis, quibus, vt pictoribus, quidlibet, audendi semper fuit æqua potestas. P. Et nunc id operam do, vt esse queam felix quamprimùm. Cogitaui autem leges iis nonnullas ferre ad eruditionem

com-

comparandam idoneas: quas partim in schola dum versantur, partim domi obseruent, non hoc anno tantùm verum quamdiu in disciplinis ætatem habere voluerint. Ea in re, quæso te magnoperè, consilio atque opera me adiuues. D. A me omnia in te studia & officia exspectes velim: neque enim quisquam apud Diomedem Philopono plus valere potest vel auctoritate vel voluntate. Ac me vt hoc tanto præstem libentius, incredibilis amor in istas mansuetiores Musas, & in fidem nostram traditæ iuuentutis rationes, & istius nostræ ciuitatis gloria exstimulant. P. Tenes iam quid velim. Cùm euolueris autem plurium de docendi ratione commentarios, non dubito quin præclara quædam istius generis in aduersaria tua congesseris. D. Sæpe ac multùm legi quos dixi libros, & Germanis nostris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificanda, ornanda, & propaganda disciplinarum studia, istiusmodi volumina cōscripserunt. Inueni quas desideras leges, bonas, mirificéque frugiferas. P. Res igitur mihi iam in vado, & animo esse otioso licet. D. Licet verò, mi Philopone. P. Si me tantum amas, quantum profectò amas, aut vbi eas legam indica: aut exscriptas abs te mihi describendas da: aut si memoriæ mandauisti, recita. D. Hoc malo: recitabo, & nihilominus postea per amanuensem meum scriptas tibi transmittam. Ego verò, quemadmodum ad Lucilium scribens de se profitetur Seneca, omnia cupio in te transfundere, & in hoc gaudeo aliquid discere, vt doceam: nec me vlla res delectabit, licet eximia sit, quam mihi vni sciturus

sum,

ſim. Si cum hac exceptione detur ſapientia, vt incluſam teneam, nec enuntiem, reiiciam. Nullius boni ſine ſocio iucunda poſſeſsio eſt. P. Quid ad iſtam humanitatem addi poteſt? Sed de modo vt placet, ego ad audiendum ſum paratiſsimus.

D. Sapientiam à numine aſſiduiſſimè afflagitanto: interim ita laborioſè diſcunto, vt ſi à ſedibus æthereis nihil expectent.

Doctorem non ſecus quàm parentem colunto.

In ludum, quoad fieri poterit, ſeriùs ne ingrediuntor: ante tempus ſi poſſint adſunto.

In gymnaſio modeſtè conſidento, idque tantùm agunto, & cogitanto, cuius cauſſa locum peteſſunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne vlla ratione doctorem perturbanto.

Quotidianam Magiſtri auſcultationem priuato ſtudio anteponunto: ac niſi ſumma neceſſitate, nec ſemel abſunto.

Verbis ac ſermone cùm Magiſtrum, tum ſcriptores optimos qui explanantur effingere ſtudento.

Si quid haud probè perceperint, aut ſi de quo dubitauerint, Magiſtrum adeunto, interroganto, conſulunto; pudorem ruſticum exuunto.

M Quæ

Quæ retinere memoria, cùm audiunt, nequiuerint, chartis mandanto.

Quæ commodè calamo annotare non potuerint, cùm primùm domos repetiuerint, suis locis scribunto.

A schola digressi, ne statim omnem rerum auditarum curam, & cogitationem abiiciunto: tempus aliquod iis tacitè reuoluendis, aut cum alio conferendis consumunto.

Nisi cùm liber inspiciendus, aut scribendum est, aures atque oculos in præceptorem dirigunto.

P. Mihi gaudeo, qui te ad istas adeò iustas leges mecum communicandas inducere potuerim. Nunc illas audire video, quæ magis domi vsum habere videantur.

D. Quod hodierna luce disci potest, in crastinum ne differunto.

Néue eruditos se existimanto antequam sint, néue plus quàm sint.

P. Aureum præceptum, & in templo Delphico scribendum. Venit in mentem illius, Senecæ an Plinii? (neque enim satis recordor auctoris, immò iam recordor, Senecæ, libro de Tranquillit. animi.) Multi ad sapientiam peruenire potuissent, nisi se peruenisse putauissent. Sed nolo cursum istum impedire.

D. Tempore nihil pretiosius: proinde ne qua pars illius sine fructu effluat prouidento.

Diem

Diem in certas horas partiuntor, & quid quaque hora faciendum sit, certum ac definitum habento.

Antelucana opificum industria vinci se ne patiuntor.

P. Demosthenis hoc est, cuius vigiliæ cui non sunt auditæ?

D. Et illius dicti itidem recordantor: Aurora Musis amica.

Longioribus; implicatioribusque studiis honestam ac liberalem recreationem intermiscento.

A mensa ad libros post interuallum redeunto: nocturno studio temperanto: valetudinem ne offendunto.

Præter labores Magistro imperatos; alios sibi imperanto.

Multa & multum scribunto: chartis & atramento neu parcunto.

Quos libros Ecclesia Catholica impietatis leuitatisq; damnauerit, aut Magister improbârit, eorum lectionem ceu pestilentiam fugiunto: ista enim occidit corpus, at illi animos.

Harum, Philopone, legum memoria suppetebat. Si quas præterea requires, ante vesperam faxo optata consequare ex iis schedis, quas per seruum à manu ad te missurum promisi. P. Quibus verbis tibi gratias agam non reperio. Fecit hic dies &

congreſsio iſta me non paullò doctiorem. D. Nunquid aliud à me vis in præſentia? P. Nihil ſanè: aliâs inter nos agemus, de quibus agendum cenſebimus. Vale, & infirmitatem iſtam valetudinis intentiore ſtudio vexare noli. D. Egomet ſum proximus mihi, non me diſcendo ad mortem dabo, ne fruſtra ſis.

ANNOTATIONES.

VBI RESCIVI) *Qui factum aliquod occultius aut inopinatum inſperatumq́; cognoſcit, is dicitur propriè reſcire. Legas cenſeo totum cap. 19 lib. 2. apud Gell.* PAVCIORES VERO THEOPOMPOS QVAM EPHOROS) *E diſcipulis Iſocratis (cuius domus habita eſt officina eloquentiæ) quibus nemini vnquam plures fuiſſe quàm ſibi gloriatur orat.* περὶ ἀντιδόσεως, *cum tamen 10. minis, id eſt, centum aureis doceret, cæteris inſigniores extiterunt. Hyperides, Timotheus Cononis filius, Aſclepiades, Theodectes, Leodam*, Lacritus, Iſæus, Theopompus, Ephorus. In hoc poſtremo calcaribus, in Theopompo frænis ſe vti ſolere aiebat. Cic. 3. de Orat. Eorundem & in Bruto meminit, & in 2. de Orat. quo loco de hiſtoriæ ſcriptoribus diſſerit. Cur autem Ephorum etiam* δίφορον *idem magiſter nominauerit, cauſſam vide apud Victorium lib. 4. cap. 20. Proditum eſt etiam hoc literis. Ephorum vt tardiorem, ſic probiorem, & Theopompum vt celeriorem, ſic improbiorem condiſcipulo ſuo extitiſſe. Quod etiam hodie in diſcipulorũ turbis apparet.* EQVIS

ASEL

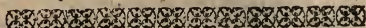
ASELLOS IVNGERE) *Plato conferens Xenocratem cum Aristotele, quorum ille ingenio tardior, hic celerrimus, cùm idem dicebat quod Isocrates, quodque postmodum etiam de Theophrasto, & Callisthene auditoribus suis Aristoteles, tum illud præterea: Hui, quali equo qualem asinum coniunxi? Sed quod Plutarchus lib. de Auditione prodidit memoriæ de Xenocrate, & Cleanthe, non tacebimus. Patiebantur se rideri ab ingeniosis, cùm ipsi tardiores condiscipulis non profugerent à discendo, nec animos desponderent, sed vltro in seipsos dicteria iaciebant: sed vasis angusti orificij, & tabulis æneis similes dicentes, vt qui ægrè doctrinam perciperent, perceptam firmiter constanterq́; retinerent.* QVAMVIS AVSONIVS NEGET) *Epigramma est hoc.*

Felix Grammaticus non est, sed nec fuit vnquam,
Nec quisquam est felix nomine Grammaticus.
Quod si quis felix præter fatum extitit vnquam,
Is demum excessit grammaticos canonas.

Vide epigrammat. græcorum l. 2. tit. εἰς γραμματικούς. MANSVETIORES MVSAS) *Cicer. epist. 9. lib. 1. scripsi etiã (nam etiam ab orationibus diiungo me ferè, referoq́; me ad mansuetiores Musas, quæ me maximè sicut iam à prima adolescentia delectarunt) scripsi igitur, &c. Sic vocat ibidem studia, quæ domi celebrata & culta, ad mansuetudinem humanitatemq́ue traducunt animos: cum orationes in foro dictæ contentionem & lites habeant. Epist. 12. lib. 16. Tu musis nostris para vt operas reddas. Pro literis absolutè ad Attic. epist. 5. lib. 2.*

Nunc verò quoniam quæ putaui esse præclara, expertus sum quàm essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. RES MIHI IAM IN VADO) *Vadum aquæ fundum, in quo qui constitit, periculum non est, ne submergatur. Itaque in vado esse, erit securum, & in tuto esse; & quod eodem sensu dicitur, in portu nauigare. Plaut. Aulul. Hæc propemodum iam esse in vado salutis res videtur.* IN TEMPLO DELPHICO) *Huius templi toto orbe fama inclyta fuit, ad quod omnium gentium concursus fiebat. Isocrates in Archidamo.* τὸ πύθιον μαντεῖον ὃ πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν ἀρχαιότατον εἶναι, κοινότατον καὶ πιστότατον. *Oraculum quod omnes & vetustissimum, & communissimum, & fide dignissimum fatebuntur. Scribebantur in foribus à sapientibus viris sententiæ graues, & præcepta salutaria, quorum auctores cùm deinde ignorarentur, tributa sunt Apollini, tanquam eo haud indigna. Talis sit fortasse; Nosce teipsum, q̀ de cælo cecidisse ait Iuuenalis. Quid dico fortasse? Plato certè hoc, & illud Ne quid nimis, septem sapientibus adscribit; quasi enim primitias quasdam Deo dedicâsse, & in eius templo scribi curauisse affirmat. Plinius & Hier. Chilonem auctorem prioris nominant. Cic. 1. Tuscul. hoc ipsum adducens, & explanans. Hunc igitur (animum) nosse nisi diuinum esset, non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum, sic vt tributum Deo sit. Acriorem quendam animum, virum nempe sapientem, non Apollinem eius auctorem facit.* NE FRVSTRA SIS) *Liuius. Ne te falsa opinio teneat. Frustra esse*

esse apud Plautum Amphit. Bacchid. Mercat. est falli, errare, decipi.

PROGYMNASMA TRICESIMVM.

Ascensus.

VINCENTIVS, TIMOTHEVS.

VINCENTIVS. Iámne erumperè hoc licet mihi gaudium? nunc pulchrè, nunc benè est Vincentio, circumfluo lætitiis profectò. Quis me vno viuit hodie felicior? quis fortunatior? T. Quid est quod sic gestis? quænam hæc noua insolitaque voluptas? V. O Timothee, optima opportunitate aduenisti: Hic me amœnitate amœna amœnus onerauit dies: maximas opimitates opiparasq; obtulit mihi: laudem, lucrum, ludum, iocum, festiuitatem, ferias. T. Quî tandem Vincenti? aut qualis est ista fortuna, qua te fortunatissimum hodie euasisse gloriaris? mihi enim consequutus quippiam videre, quod & diu expetiueris, & semper admiratus sis. V. Rem acu. Publicum & à Magistro, & iis qui statis definitisque temporibus scholasticorum progressus tentant (Examinatores vocamus) sedulitatis & doctrinæ auferre testimonium, quæro, numerare num debeam in bonis? T. Ac summis quidem atque amplissimis. Quantum coniicio, gradum studiorum altiorem ascendisti. V. Ascendi verò: quod

mihi, parentibus, familiæque nostræ felix, faustumque eueniat. T. Gratulor tibi honorem istum ex animo, & tua caussa ego quoque incedo lætitia. Quotus eras? V. Non ausim dicere, ne tu arrogantiùs quàm veriùs id à me dici interpretere. T. Audacter enuntia: nam mihi suspicionem mendacii, aut ambitionis mouere non potes. V. Tertius fui. T. Quot tecum ascenderunt? V. Vndequatraginta. T. Non leue argumentum eruditionis, inter tot tam propè ad primam palmam accessisse: Quis vester signifer, & coryphæus erat? V. Longinulus ille noster. T. Secundus? V. Frustrà nominem, quandoquidem non nôsti. T. Præstans ingenium sortitus est ille adolescentulus. V. Præstantissimum. Stupore complebat præfectos examini, ita promptè, & rectè respondebat ad quæsita singula, afficiebaturq; ab iisdem diuinis laudibus. Quoties me illius loco esse optabam? Quod si quid veritatis haberet, quam superioribus diebus Magister narrabat inuexisse Pythagoram μετεμψύχωσιν, illius pueri animam cum ingenio suo, & probitate in meum corpus vellem immigrare. Cæterùm anno vertente primas nulli cessero. Et quoniam amat victoria curam, non est mihi consilium pati per socordiam vires, tempus, & ingenium defluere: legendo, scriptitando, ediscendo etiam aliquid noctis assumam. Aliquando videlicet multùm ingeniosos à studiosis superatos & vidimus, & accepimus. Quid multa? enitar summa ope me præstare cæteris omnibus. T. At illud sectatoribus literarum apprimè cauendum duco: ne quid nimis. V. Si periculum impendere sensero, mode-

derabor cupiditati. T. Arbitror parentes tuos exſpectare huius felicitatis tuæ felicem nuntium. V. Hinc domũ rectà propero: à me primùm faxo audiant, quod geſtum eſt: mihi ipſi perſoluant ἐυαγγέλια. T. Ex gratulationibus vix eminebis. D. Domeſticos omnes mea gloria lætitiam ingentem agitaturos diuinat animus. Vale. T. Vale, ſed quid agis? V. Quid vis? T. Nempe otium à literis eſt hodie? V. Fugit te ratio. Madidúſne an ſiccus es, qui iſtuc me interroges? T. Tamen nihil obeſt.

ANNOTATIONES.

QVOD SIC GESTIS) *Feſtus, Geſtit qui ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter conſuetudinẽ exultat. Lætitia, voluptate geſtire Cicero, quorum ſenſus idem eſt cum illo, quod ex veteri poëta adducitur. 2. definib. Tanta lætitia auctus ſum, vt mihi nõ conſtem.* AMOENITATE AMOENA) *Plautus & Lucretius delectantur hoc loquendi genere, in quo nomen adiectiuum eiuſdem originis eſt, atque ſubſtantiuum cui copulatur.* METEMΨΥΧΩΣΙΝ) Μετεμψυχόω *animam ex vno corpore in aliud transfero, traduco: ipſa translatio, & traductio huiuſmodi, ſeu animarũ in alia corpora immigratio* μετεμψύχωσις, *quaſi dicas, tranſanimatio. Hoc dogma Pythagoreorũ fuit, aſſerentium animas hominum in corpora beſtiarum, atque etiam aliorum hominum ſe recipere. Plato in Phædone. Crin. l. 11. c. 3. Quorum placitum ſecutus Ennius ſcripſit ſomniaſſe ſe mortuum eſſe, & Homeri animum in corpus ſuum*

 mi-

migrasse: ex quo se optimum poëtam extitisse, & versus Homericis similes scribere. Horat. ep. 1. lib. 2. Atque hæc causa fuit, cur σαρκοφαγίαν, seu ἐμψυχοφαγίαν prohiberent illi Philosophi: ne fortè bubulam quis de proauo suo comederet. Plutarchus super ea re duos libellos edidit. Ad hanc mutationẽ allusit Horat. lib 4. Ode 2. cùm de Pindaro cecinit: Multa Dircæum leuat aura cygnũ, & cùm se in album alitem, id est, in cygnum mutari dixit, lib. 2. Ode 20. Credebãt enim eos, qui numeris poëticis delectati essent, alterius exordio vitæ in olores mutari, & aues canoras in cantores & poëtas renasci, & cantores atque poëtas in aues musicas verti. Turneb. lib. 10. cap. 22. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ) *Non modò fausti ac læti nuntij, verùm etiam præmia, quæ dantur læta nuncianti, hoc vocabulo indicantur, idq; vtroq; numero. Singularis quidem vsus est Homerus in Odyss semel & iterum, multitudinis Cic. ad Attic. lib. 2. O suaues epistolas tuas vno tempore mihi datas duas: quibus εὐαγγέλια quæ reddam nescio, deberi quidem planè fateor.* SED QVID AIS?) *Ita veteres, cùm aliquid aliud præter antè dicta, aut quæsita dicturi, aut quæsituri erant Plaut. Bacchid. Sed quid ais? B. Quid est? Item in Asin. & Amphit.* FVGIT TE RATIO) *Fugit me ratio. sermo est eius, qui errauit, id est, qui aliud dixit, aliud dicere voluit. Plaut. Amphit.*

SO. peccaueram,
Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.
ME. Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi me, seruum Sosiam:
Fugit te ratio.

Catull.

Catull similiter.

Istud quod modo dixeram me habere,
Fugit me ratio, meus sodalis
Cinna est Caius, is sibi parauit

Sumptum credibile est à ratiocinatoribus, qui interdum in deducendis & subducendis rationibus errant. In Bacchid. Plaut dixit: Vbi me fugiet memoria Mur. & Lamb.

MADIDVS AN SICCVS) *Siccos Latini nominant sobrios, ab ebriositate alienos. Cic. in Rullum. Vtrum esse vobis consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur? Idem in Academ Dormientium, & vinolentorũ. & furiosorum visa imbecilliora esse dicebas, quàm vigilantium siccorum & sanorum. Horat. Ode 18. l. 1. Siccũ omnia nam Deus dura proposuit. Et, Ode 5. lib. 4 dicimus integro sicci manè diè. Plaut. Persa. Iam diu factum est cùm bibimus, nimis sicci sumus. Opponitur autem huic voci contraria notione madidus, & vuidus apud Horat. Ode proximè nominata. Plaut. Aulul.*

EV. Non potem ego quidem hercle. ME. At ego iussero
Cadum vini veteris ad me afferier.
EV. Nolo hercle, nam mihi bibere decretum est aquam.
ME Ego te hodie reddam madidum, si vivo, probè.

Locus alius est in Asin. perelegans, in quo vtramque vocem habes.

ART At scelesta, ege præter alios meum virum sui nata
Siccum, frugi, continentem, amantem vxoris maximè.
PA At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortales pretij.
Madidum, nihili, incontinentem, atq; osorem vxoris suæ.

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVM PRIMVM.

Præmia.

PAVLVS, GREGORIVS, FAVSTINVS.

PAVLVS. Saluete te volumus, Gregori noster. G. Saluete suauissimi sodales mei: quid agitur? F. Mirabamur paulò antè ego, & Paulus vbinam delitesceres: etenim circumferentes oculos in omnem partem, cernere te non poteramus in loco, quo loco, nisi me fallit opinio, nunquam fuisses quàm hodie libentiùs. P. Aliqua de improuiso commotiuncula te ædibus exire, vt suspicor, prohibuit. G. Nulla Paule. F. Quid ergo, amabo te, creauit hanc absentiam? G. Dum per tabulata in summis ædibus curro incautiùs, claui cuspide è vetusto assere prominente me indui: id vulnus me vt claudum sutorem residere domi solum adegit, & iucundissimi spectaculi fructu priuauit. Sed vnde vos ad me? P. Celeri passu ex ipso theatro huc nos contulimus. G. Frons læta, & oculi ludimundi indicio sunt rem cecidisse vt voluistis. P. Et ideo addito gradu ad te approperauimus, vt voluptatis te nostræ participem faceremus. F. Haud aliquando æquè beati fuimus vt hodie. G. Audire expeto: præmia nempe, & secundam populi admurmurationem consecuti estis. P. Qui bene coniiciet, hunc vatem perhibeto optimum. Ita sanè, obtinuimus præmia. G. Vterque? P. Vterque: atque vt nihil

nihil omnino dubites, rem ipſam tibi auctorem proferemus. Ecce libellum. F. Ecce meum. G. O venuſtos, ô verè aureolos libellos: nam auro radiant, ac fulgent vndique. F. Conſidera Pauliſper emblemata & parerga frontium: quàm oculis blandiuntur? G. Iſte eſt tuus Paule? P. Meus eſt. G. Vt bene, vt feſtiuè impreſſus eſt multicipitem Lernæ belluam contundens Hercules? P. Verte. G. O imaginem pulchram. Æneas patrem ſuum Anchiſen humeris impoſitum ex incendio Troiano efferens: quem paſsibus etiã non æquis paruus Iulus ſequitur. F. Et meus, aſpice, quàm elegantibus ſignis inſignitus eſt? G. Sic eſt. Aperi, vt videam quis auctor, & qua de re ſcriptus. PVB. VIRGILIVS MARO. P. Ego Feſtum cum Scaligeri caſtigationibus, vide ſis. G. Anno proximo ſuperiore huiuſmodi ego quoq; conſecutus ſum: quem librum, vt gryphes in Riphęis montibus aurum, cuſtodio. Summoperè parentes recreabitis hiſce munuſculis tam politis, & micantibus. F. Spero equidem. P. Fecitne medicinam pedi tuo chirurgus? G. Accuratiſsimè. P. Qua demum ratione? G. Principiò expreſsit concretum ſanguinem: pòſt lauit vulnus, & ſubtili linteolo exterſit; tũ emplaſtrũ applicuit, & pedem vt videtis circumligauit. F. Optimè. G. Intra dies paucos, Deo annuente, in ſcholam me rediturum, & vobiſcum in campo ad Danubium curſura certaturum autumo. F. Ante noctem Præceptori nuntiabo de iſtoc aduerſo caſu tuo: nec me animi fallit, magno ei dolori futurum: amat enim te merito tuo, quod ſæpe cognoui. P. Condiſcipuli ad vnum dolebunt, cum intellexerint.

G. Per-

G. Permodicum, & pęnè nihil eſt. Quorſum tragœdias in nugis? F. Nunc vale Gregori, nos diſcedimus. G. Et vos bene valete. P. Craſtino te reuiſemus. G. Quod veſtra voluntas tulerit.

ANNOTATIONES.

CLAVDI CVSPIDE ME INDVI) *Sic locutus eſt Cæſar lib. 7. de bello Gallico. Seipſi accutiſſimis vallis induebant. Virg. 10. Æneid.*

——animo nunc huc nunc fluctuat illuc,
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem.

Genus dicendi inde natum, quod quæ in hærent corpori, è veſtimento videntur. SECVNDAM POPVLI ADMVRMVRATIONEM) *Signa & notæ approbantium* ἐπισημασίαι *Græcè. Cic. ad Att. admirādas* ἐπισημασίας *auferebamus.* QVI BENE CONIICIET) *Cic. 2. de Diuinat. Eſt quidem græcus vulgaris in hanc ſententiam verſus. Bene qui coniịciet, vatum hunc perhibeto optimum. Verſus Euripidis hic eſt.* μάντις δ᾽ ἄριστος, ὅστις εἰκάζει σοφῶς. *Cuius principium citat idem Cicero more ſuo ad Atticum epiſt. 13 l. 7.* O VENVSTOS) *Venuſtus, eſſe aliquando idem quod fortunatus ac felix, & contrà, inuenuſtus eandem habere ſubiectam vim, quam infortunatus & infelix, probat Nannius Miſcel l. 1. Quæ quidē nō ita vulgaris nota, ac publicæ monetæ ſignificatio videri meritò poteſt.* PARERGA FRONTIVM) *Quibus de frontibus loquatur, aut quæ ſint libri frontes, perſpicuū*

eſt

est ex illo Ouidij eleg. 1. Trist. l. 1. ad librum suum, exteriores videlicet eius partes.

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes,
Hirsutus passis vt videare comis.

De ijsdem epigram. 1. Catull.

Quoi dono lepidum nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum.

Martialis quoque lib. 1. pumicatam libri frontem dixit. Nam quomodo nunc, ita antiquitus libri pellibus tegebantur, quas leuigare ac perpolire pumicibus solebant. De volumine, cornibus, vmbilicis, frontibus librorum, vide Manut. in epistol. 7. lib. 3. VT GRYPHES IN RIPHÆIS) *Riphæi montes sunt in Scythia, in qua & gryphes animalia, capite, & rostro aquilis (nisi quòd auribus equinis) reliquo corpore leonibus similia, alata tamen, & equis vehementer infesta, vt indicat etiam Virgilius noto carmine eclog. 8. Iungentur iam gryphes equis, &c. ibidemq; Seruius. Plin. lib. 7. cap. 2. Sed & iuxta eos, qui sunt ad septentrionem versi, haud procul ab ipso aquilonis exortu, specúque eius dicto, quem locum Gesclitron appellant, produntur Arimaspi quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assiduè bellum esse circa metalla cum gryphis ferarum volucri genere: quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate, & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi, sed maximè illustres Herodotus, & Aristeas Proconnesius scribunt. Idem lib. 10. cap. 49. Pegasos equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate*

rostri

rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia. Lege Nicol. Leon. de varia hist. cap. 56. lib. 1.

PROGYMNASMA TRICESIMVM SECVNDVM.

Repulsam passi.

MARTINVS, IOSEPHVS, LVCAS, GYMNASIARCHA.

MARTINVS. En vnquam hoc durissimo & intolerando seruitio exibo? in orbe terrarum nihil est me vno ærumnosius, nihil perditius. Prô Deûm atque hominum fidem: iam sextum annum in pristino Grammatico miserabiliter molo. Timæum Platonis, quo non esse quidquam tenebricosius fama tenet, celeriùs credo, faciliusque caperem. Heus heus, cohibete gradum: quo ambulatis vos? I. Ad gymnasij Præfectum tendimus. M. Quas ob res? I. Depulsi sumus de spe, ego Humanitatis, iste Rhetoricæ: vterque præteritus est à Nomenclatore. M. Non igitur ego solus miser cum grege commilitonum meorum: me quoque (indignum facinus) excluserunt schola Syntaxeos. Ibo simul, & enitar exorare virum, vt misereatur mei, consiliaq; meliora capessat. Equidem si centũ annis sedero in ludo Grammatico, nõ plus addiscam quàm hoc sexennio: omnes bonæ felicitates aduersantur & inuident mihi. I. Me verò Mobile cum fixo (quod illud Dii perdant) fecerunt immobilem, & tanquam in cruce suffixerunt. Cur tu, bone

bone Luca, non ascendisti? L. Dic quibus in terris: nam cur vos non ascendistis? M. Perperam respondimus in examine, malè scripsimus. L. Eodem me crimine alligaui, vt isti Triumuiri asseuerant, qui doctrinam nostram periclitati sunt. Tam dignus ascensu fuissem, quàm alius quiuis. I. Neque nos tam sumus rudes, & inepti, vt non, si minùs ex iustitia, certè quidem ex liberalitate, & gratia potuerint nos illi Critici in scholas superiores ascifcere: id quod antehac factum. L. Non secus atque si quæstionem inter sicarios, aut sacrilegos exercerent, & crurifragium nobis perpetiendum esset, asperos se præbebant & rigidos. Æacum, Minoa, Rhadamantum de capitibus nostris iudicio decernere putares. Sed ipse Præfectus contrà tendit. G. Saluete adolescentes: quorsum hîc adestis? L. Reuerende Domine, prohibitus sum aditu scholæ Rhetoricæ. G. Quid narrat Iosephus? I. Ab humanitate reiectus sum. G. Et Martinus? M. â Syntaxi. G. Bene habet: sic merebamini. L. A Domine, tuam fidem obsecro. Liceat ascendere. G. Non perpendis quid contendas. M. Sextus labitur annus, cùm sedeo in schola Grammaticæ: pertæduit. G. Nisi tu doctior Grammaticæ fias, adhærebis ad scamnum tuum vsque ad annum sexagesimum. Tu similiter Iosephe, nec sequente autumno Humanitate donaberis, si ad sedulitatem non addideris vel plurimum. I. Atqui perpetuò disco, continenter in libris versor, vsque ad supremam lassitudinem, donec defessus sim medullis omnibus. G. Scriptio & responsa hoc quàm verum dicas demonstrârunt. Mitto barbarismos:

referta, & scatens erat solœcismis epistola tua: quod genus figuræ apud Lucam quoque elucebat: apud te, Luca, qui in Græcis alphabetum nescis, & neque soluta, neque pedibus deuincta oratione cum vllo eorum qui ascenderunt comparandus es. Præcepta insuper non tenebas, adeò, vt vix semel aptè responderis. L. Timor verba præpediebat, quo pænè exanimabar. G. Scitum, & ignauis istis vsitatum: ignorantiæ culpam timori assignare. Victores illi profectò non timebant: quia quæ tu ignoras, ipsi sciebant, & ad pugnam suis tecti, instructique armis procedebant. M. Tuam clementiam precibus omnibus oro & obtestor, absoluat me tandem aliquando ab ista schola: satis diu iam hoc saxum voluo: polliceor incredibilem diligentiam in Syntaxi. G. O te inconsultum, ô insipientem. Hoc laboras, vt domum ædificare tibi fas sit, nullumque fundamentum ponere. Sic faciunt omnes, qui ad grauiora, reconditioráque studia adiungunt animum, cùm leuiora vix primoribus labris attigerint: quodque in priore consequi scientia debuissent, id se in superiore ludo promittunt velle discere, nec stant promissis. Adhuc vidi nullum, qui Grammaticæ indoctus, eam in Humanitatis, Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ aliarumque disciplinarum officinis didicerit. Quare, Luca, ne imponas tibi: non consequêris quod cupis. L. Heu. At enim nisi audis, parentibus dare me in conspectum non sustineo: efferuescent ira, & stomachum in me erumpent. G. Facesse, tute hoc intriuisti, tibi exedundum est. Commentare, quo pacto illis propitiis, & beneuolis vtare.

re. Mea nihil intereſt: nec ob tuum incommodum abrogandæ videntur commodæ leges gymnaſii, & aperienda feneſtra diſcipulis ad ſocordiam. I. Ego, Domine, non audiui omnia à Magiſtro, in quibus interrogabar. G. Quid te impediuit? I. Occupationes variæ non ſiuerunt me tam frequentem eſſe in ludo. G. An tu ſubducere me iſtis dictis poſtulas? Credibile eſt temetipſum tua voluntate coactum, tibi interdum mandaſſe negotia non neceſſaria. Vtcunque ſit, danda fuit opera, vt etiam illa cognoſceres. I. A â mi domine Præfecte, ſum pauper; viuo alienis ſumptibus, & ni aſcendero, amiſſo Mæcenate, literis & ſcholæ cogar multam ſalutem dicere. G. Contra torrentem niteris. Dedecorabis Mæcenatem; ſi, quod petis, impetrabis. Non enim ille te alendum ſuſcepit, vt nunc in hac, pauló poſt in illa ſchola truncus ſuper lignum ſeſsitares; verùm vt eruditior ſemper teipſo effectus, eius poſtmodum vtilitatibus, cùm tempus veniſſet, commodares. Quòd ſi iſtas ratiunculas probauerimus: hæc aut illa non audiui cùm explicarentur: Mæcenas non me poſthac de ſuo alet: parentes è conſpectu ſuo fugabunt; ex hoc ero diligens: iam multos annos hanc ſcholam frequentaui: ſi, inquam, has ſimileſque ineptias pro aptè concluſis epichirematis receperimus, iiſque permoti, ſcholam eruditiorem aliquibus patefecerimus, nullum vtique in inferioribus relinquemus. Quiſnam ſtatus erit noſtræ prouinciæ? quæ facies? in me poſtea culpa omnis transferatur: in me retundet iſta calamitas. M. Patiare te flecti. L. Noli, propter Deum, reſpuere

N 2 ratio-

rationes. G. Immò ſi fiant, quæ vos futura aſſeritis, ad exemplum proderunt multis, feliciterque ſapient, qui malis alienis ſapient: & dum ſimilia formidabunt, acriùs ſe ſtudiis inuoluent. Cur Præceptorum veſtrorum pæne aſsiduæ cohortationes, obiurgationes, iſtorumque malorum, in quæ incidiſtis nunc, prædictiones nihil apud animos veſtros vnquam valuerunt? Ecce iam pretium fertis ob ſtultitiam. Æquè autem vtile cenſeo ſcholis noſtris, vos & ſimilem veſtri turbam multari hac ignominia, quàm alios veſtrûm diſsimiles, hoc eſt, induſtrios & doctos adoleſcentes cumulari gloria: vtraque nimirum re, vt aliqua Reſpub. continentur. Quocirca definite, iam conclamatum eſt: fruſtra operam conteritis. Auferte vos domum: abſcedite hinc: moleſti vltrà ne ſitis: nihil noui de vobis nouo aliquo edicto ſancietur. L. M. I. Dignare miſericordia miſeros. G. Cur vos ante veſtri ipſorum non miſerebat? quem modò amicum inuenietis, cùm vobiſmetipſi hoſtes extiteritis? Serò ſapiunt Phryges. L. Si poſt menſem idoneus fuero, nunquid non permittes me aſcendere? G. Si. L. Conabor manibus & pedibus, noctéſque & dies obnixè. M. Ego etiam laborem, ac ſtudium adhibebo. G. Nimium miris modis mira prodigia, ſi tu actum reddas vno menſe, quod ſexennio non reddidiſti. Magis iſtuc linguâ percipio dici, quàm factis credo fore. Nihilominus, vt ne atrocitatem meam accuſare poſsitis, indulgeo ſpatium. I. Quoniam ea conditio iſtis offertur, volo eam quoque accipere. G. Tui eſt arbitrii. Sed hoc antè vobis denuntio, non plus gratiæ inuenturos, quàm nunc inue-

inueniſtis. Præcipiam inſuper Magiſtris, vt deinceps auſteriùs vobiſcum agant, & verberibus ad diſcendum compellant magis quàm hactenus: ſi fortè hæc ratio ceu à brutis animantibus nonnihil poſsit extorquere. Trahunt aratrum fortiùs boues, ſi fodiantur ſtimulis: & ſub onere ambulant celeriùs aſini, ſi ipſorum latera identidem percurrantur fuſtibus. Abite vnde huc pedem attuliſtis, & rebus veſtris proſpicite. Quin adhuc pauca attendite. Cicadæ æſtatis tempore cantilenis aſsiduò ſeſe oblectabant, cùm formicæ, vt ſunt prudentes, ac non incautæ futuri beſtiolæ, ingentem farris aceruum populantes, magnis operibus in cauernas cibaria conueherent, quibus per hyemem victitarent. Fortè accidit, vt tritici grana terræ humoribus putreſcentia cubilibus exportarent, & ad ſolis radios deſiccarent. Præteriens cicada orat, vti alimoniam ſibi dignentur eſurienti impertiri. Tum formicæ; quid tu, inquiunt, per æſtatem agebas? cur tibi quod ederes non colligebas? Ego verò, ſubiecit cicada, non eram otioſa: canebam muſicè. Hîc arridentes formicæ reſponderunt: ſi æſtate ceciniſti, hyeme ſalta. Atq; ita vacuam, vt venerat, ínanemque diſcedere coëgerunt. Nunc æſtas eſt dum adoleſcitis: quando ſeneſcetis, hyems erit. Ibi tum iucundè, & ſuauiter fruemini, ſi quid modò vobis ſcientiæ pepereritis. Quod quia huc-uſque omiſiſtis, otio autem, ambulationibus, ludis potiùs tempus tranſmiſiſtis, cùm condiſcipuli veſtri ſtudioſè elaborârint in literis, an non idem illi quod formicæ cicadis, poterunt vobis exprobrare? O Luca, ô Ioſephe, ô Martine, qui hac proxima æſtate ceciniſtis.

nunc choros ducitote. Hæc in pectora vestra demittite, & ad frugem vos recipite. Verbum non addam: quin vos hinc amolimini. M. Occisissimus sum omniũ qui viuunt hodie vsquam gentium. I. Quam nunc ego spem, quam opem, quod consilium capessam? Nullus sum. L. Ærumnas Herculis supero ærumnis meis: nec quid me nunc faciam scio. Parum abest, quin me relinquat animus.

ANNOTATIONES.

EN VNQVAM) *id est, vnquámne, hoc est, aliquandóne? vt Seruius interpretatur ad illos versus eclog. 1.*

En vnquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen.
Post aliquot mea regna videns mirabor aristas?

Idem Poëta per interpositionem diuisit eclog. 8.

en erit vnquam
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta?

Plaut. etiam Rud. Quæso, en vnquam hodie licebit mihi loqui? & Trinum. ô pater, en vnquam aspiciam te? Terent. Phorm. En vnquam cuiquam contumeliosiùs Audistiù factam iniuriam? IN PISTRINO MOLERES) *Apud maiores nostros (inquit Seruius in 1. Æneid.) molarum non erat vsus, frumenta torrebant, & ea in pilas missa pinsebant, & hoc erat genus molendi: vnde & pinsores dicti sunt, qui nunc pistores vocantur. Hinc Virgil. frugesq́ue receptas. Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Inuentæ sunt deinde molæ asinariæ, quas circum-*

cumagerent asini: aliæ trusatiles, quæ hominum manibus versabantur maximo cum labore, & laßitudine. Inde cœptum vsurpari pistrinum, pro loco molestiarum laborumqúe pleno, & pro negotio nimiùm operoso. Terent. And.

Verberibus cæsum te in pistrinum Daue dedam vsque ad necem.
Ea lege atque omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.

Plaut. Mostell.

Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio
Quòd te in pistrinum scis actutum tradier.

TIMÆVM PLATONIS) *Adagium, Platonicũ numerũ obscurius, quo vsus est Cic. l. 7. ad Att. epist. 13. Plato quippe numeris Pythagoricis suam philosophiã inuoluit & obscurat, lectoríque nebulas, seu tenebras ingentes offundit, in dialogo præcipuè, qui Timæus, siue de natura inscribitur, quo nihil obscurius, de quo 2. de finib. cũ rerum obscuritas, non verborum facit, vt non intelligatur oratio qualis est in Timæo Platonis. Idem Acad. 1. in libris Platonis nihil affirmatur, & in vtramque partem multa disseruntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur.* DIC QVIBVS IN TERRIS) *eclog. 3. Damœtas pastor ex Menalca quærit in hunc modum.*

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli spatium non amplius vlnas.

Hanc quæstionem cùm Menalcas dissoluere non posset, æquè difficilem obiecit.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores,

Quem morem & hodie vulgus imitatur in congressibus. TRIVMVIRI) *Triumuiri, seu vt Plaut. sæpe vocat, Tresuiri, quidam capitales creabantur, quorũ munus in facinorosos, & seruos ius dicere. Iidem custodiæ carceris præfecti erant, ipsorumq; interuentu de maleficis supplicium sumebatur. Amphit. Quid faciam nunc, si tresuiri me in carcerem compegerint? Asin. Nam iam ex hoc loco ibo ego ad tresuiros, vestraq; ibi nomina, faxo, erunt. Capitis te perdam ego & filiam.* ILLI CRITICI) *Grammatici qui de scriptoribus & scriptis aliorũ, imprimisq; poëtarum ferrent sententiam, sic appellati sunt. Qualis apud Horatium Metius Tarpa, Quintilius: apud Græcos celebratissimus ille Aristarchus. Horat. epist. 1 lib. 2. Ennius & sapiens & fortis & alter Homerus, vt Critici dicunt. Tametsi vocem ipsam spectes, officium Critici malè grammaticis finibus includitur; non rectè, inquam, ipsa iudicandi facultas atq; peritia, quæ vis huius vocis est, tum actione confunditur, & κριτικὸς pro κριτὴς ponitur. Hoc non magis decet fieri, quàm pro eodem habere ποιητικὸν & ποιητὴν, εὑρετικὸν & εὑρετὴν, στρατηγικὸν & στρατηγόν.* ÆACVM, MINOA, RHADAMANTVM) *De his tribus inferorum iudicibus in 6. Æneid. Legendi mythologi, & maximè Natalis Comes. Propter iustitiam, qua in terris claruerunt, hoc bonore donati à Ioue finguntur.* A DOMINE) *ã aduerbium quiritantis, aut commisserantis est, & per aliquam harum interiectionum redditur ah, hei, hem. Est cùm terrorem, & perturbationem declarat, tum valet hem, & eho. Catull. qui eo gau-*

gaudet, prima notionē dixit. A te tam miseri, maliq́ fati. Hæc idcirco breuiter, ne quis insolentia huius particulæ deceptus, in Ab, commutandam putaret. HOC SAXVM VOLVO) *Sisyphum quòd Iouem prodidisset, fabulantur Poëtæ hac pœna apud Orcum in perpetuū cruciari, vt ingens saxum manibus & pedibus connixus, & sudans in aduersum montem prouoluat. Cùm autem non longè abest à montis vertice, tum vi quadam valida saxum repellitur, & in planitiem reuoluitur, ipseq́ iterare laborem cogitur. Sisypho ambitiosos comparet Lucretius in 3. bis versibus.*

Non petere imperium quod inane est, nec datur vnquam
Atque in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est aduerso nixantem trudere montem
Saxum, quod tamen à summo iam vertice rursum
Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

Hinc saxum voluere eos dicimus, qui inexhausto, nec tamen vtili labore cōficiuntur. Terent. Eunuch. Satis diu iam hoc saxum voluo. MVLTAM SALVTEM DICERE) *Dicendi ratio è græco fonte profluens, πολλὰ χαίρειν λέγειν. Cicero epist. 33. lib. 7. Ego verò multam salutem & foro dicam & curiæ: viuamque tecum multùm & cum communibus nostris amatoribus.* VT ALIQVA RESPVBLICA) *Solonis est, de quo ita Cicero ad Brut. epist. 15. Neque solùm vt Solonis dictum vsurpem, qui & sapiens vnus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. Is Rempub. duabus rebus cōtineri dixit, præmio & pœna.* G. SI) *Breuiloquentia delectatos fuisse Lacones constat. Inde λακωνίζειν, λακωνισμός. Paucißimis igitur*

verbis, sæpe vno, plurimum sententiæ complectebantur. Exempla sint αἴκα, si. Qua voce tantùm ad longam Legatorum Philippi orationē responderunt. Præterea cùm illis scripsisset Philippus. Si exercitum duxero in Laconicos fines, deuastabo vos, etiam rescripserūt. Si. Plutarch. de garrulitate. Item ὄ, cùm quæsiuisset, an ipsum in ciuitatem essent recepturi. Plutarchus eodem lib. cùm ipsorū agrū ingressus, per literas quæsiuisset, vellentne se vt hostem, an vt amicum venire, responderunt, οὐδέτερον, neutrum Contrariū est βαττολογεῖν, βαττολογία, hæc enim loquacitatem, & sermonem nimis effusum, & prodigum significant. ÆRVMNAS HERCVLIS) *Propter tam graues, & omnibus iam etiam tonsoribus notos labores, eósque non paucos, qui à diuersis Poëtis sunt descripti. Plaut. Persa.*

Qui amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superauit ærumnis is suis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, apro Ætolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Anteo deluctari mauelim,
Quàm cum amore.

PROGYMNASMA
TRICESIMVM SECVNDVM.
Vacationes.

PETRVS.

PETRVS, HILARIVS.

PETRVS. Cùm duodecim mensibus voluatur annus, Hilari, & is in quatuor tempora digeratur, in ver, æstatem, autumnum, hyemem: vnumquodque autem trimestri spatio terminetur; non sum animi dubius, quin tu, sicut in gradibus ætatis humanæ adolescentiam pueritiæ, constanti seu mediæ ætati, & senectæ præfers: ita in differentiis temporum æstatem cæteris anteponas: ac proinde æstiuis mensibus ampliùs delectere, quando pacatum nitet diffuso lumine cælum, rami baccarum vbertate incuruescunt, segetes largiuntur fruges, pellucidulis aquis manant fontes, quando suaues dædala tellus submittit flores, & rident æquora ponti. H. Esto sanè: quorsum tu istuc? P. Quorsum? nosse velim, ex Iunio, Iulio, Augusto: siue, vt veteres nominabant, Quintili & Sextili, ex his tribus, inquam, mensibus, ecquis tibi exspectatissimus venire consueuerit. H. An etiam id dubitationem habere potest? Idem, Petre, qui tibi. P. Quem ergo mihi amabilem, acceptumque procedere autumas? H. Quid credis? Iulium. P. Quibus de caussis? H. Quia Alcedonia sunt in scholis plus triginta, nedum quatuordecim diebus. Vacationum agitantur sollennes feriæ: licet deambulare, & sese dare lusibus. In patriam quoque abeundi potestas conceditur ad visendos parentes, fratres, sorores, propinquos & affines: vbi tam blandæ salutationes, tam beneuolæ ac festiuæ congressiones, tam multæ vocationes ad honesta & delicata conuiuia. Quid verbis opus est? iucunditates sexcentæ. P. De ista

re

re nunquam tecum contendere certum est. Laudo, laudo maiorum nostrorum prudentiam, qui adolescentum valetudini ista relaxatione consulendum putauerunt, quam continentibus atque diuturnis litterarum contentionibus offendi exploratum est; cœlo æstuante potissimùm, quali affligimur exorta canicula. Et mihi multò verissimum videtur illud epigrammatographi: pueri si æstate bene valent, satis discunt. H. Iam istuc vagandi, & vacandi tempus propinquat. P. Scio, fastos seu Kalendarium identidem adii. H. Quî traduces? P. Non omnino vsum librorum dimittam, nec me à nostris Musis proinde, vt si bellum ipsis indixissem, disiungam. H. Optimè verò, Petre, & fieri sic decet. Quid leges? P. Ea inprimis quæ liberalem & frugiferam delectationem pariant: vt sunt Græcorum, Romanorumque historiæ, & excellentium carmina poëtarum. Exercitationem styli haud intermittam, dictata recensebo, audita mecum pertractabo. Denique ita has hebdomadas vacationum transigere constitui, vt etiam otii mei rationem afferre possim. H. Ego natale solum, quod me sui immemorem esse non sinit, post quartum denique annum quàm discessi, videre destinaui. P. Et rectè. H. Addunt non mediocre calcar quas ab hinc triduum accepi literas: eæ sunt paterna manu. Ante diem tertium Nonas Quintiles iter in patriam ingredi iubent. P. Quando huc te reuersurum augurare? H. Si erit, vt illi me citò dimittant, citò: mater inprimis, quæ extra me stirpem virilem, aut muliebrem patri meo nullam generauit. Et nosti quanta sit matrum, in vnicos præsertim,

φιλο-

φιλοστοργία. P. Multas persæpe opportunitates corrupe-runt istæ matres, quæ sic efflictim amant liberos. H. Tamen per patrem impetrabo, vt ne vltimus omnium huc reuertar. P. Plane ita faciendum sentio.

ANNOTATIONES.

VNVMQVODQVE AVTEM TRIMESTRI) *Adscribamus super hac re versiculos Ausonij.*

Æternos menses, & tempora quattuor anni
Quatuor ista tibi subiecta monosticha dicent,
Martius, Aprilis, Maius sunt tempora veris.
Iulius, Augustus, nec non & Iunius, æstas.
Septembri, Octobri, autumnus, totoq; Nouembri,
Brumales, Ianus, Februarius, atque December.

IN GRADIBVS ÆTATIS HVMANÆ) *Quadripartitæ temporum commutationi Pythagoras hominum ætatem comparauit, & in quatuor eam partes distinxit, in pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, senectutem. Primam veri alteram æstati, tertiam autumno, vltimam hyemi similem esse confirmans: singulis autem 20. annos tribuit. Laërt. Ouid. 15. Metamorph. Eandem distributionem secutus est Horatius ad Pisones, vbi etiã cuiusqúe ætatis mores naturamq; depingit. Varro à die natali facit quinq; partes, siue gradus. In primo collocat pueros, qui sic dicantur, quod sunt pueri, sine pube, impubes, ad annum decimum quintum. In secundo adolescentes, ab adolescendo appellatos, ad annum trigesimum. In tertio iuuenes, quod domi forisqúe Rempub. iuuare possint,*

sint, ad annum quadragesimum quintum. In quarto seniores, tum enim senescere corpus incipit, ad annum sexagesimum. In quinto qui ad finem vitæ extenditur, senes, qua ætate corpus senio conficitur, & laborat. Singulis ergo, præter extremũ, annos quindecim Varro decernit. Hippocrates septem gradus constituit, infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, virilem ætatem, senectutem, senium. Primi finem esse vult annum septimum: secundi decimumquartum: tertij duodetricesimum: quarti tricesimum quintum: quinti quadragesimum secundum: sexti quinquagesimum sextum: septimi nouissimum annum vitæ humanæ. Vide insuper Gellium lib. 10. cap. 28. Iam quasdam loquendi rationes in ætatibus, & anni temporibus & mensibus quoque accipiant adolescentes. Ineunte, prima, extrema, exeunte adolescentia, iuuẽtute. Prouecta, præcipiti, adulta ætate, præcipiti, extrema senectute, &c. Sic ineunte, primo vere, exeunte, adulto, præcipiti. Virg. Vere nouo 1. Georg. Medio, adulto, prono vere. Iisdem de æstate vtemur (quam itidem nouam in 4. dixit Virgilius, Cæsar initam & exactum) & de reliquis partibus, quas etiam senescentes, vt Cicer. hyemem pro lege Manil. & 2. de nat deor. Item prouectas, vt Tacitus noctem, appellabimus. Quæ omnia facile erit ad menses accommodare. QVINTILI ET SEXTILI) *Romulus annum digessit in menses decem, fecitque Martium primum. Aprilem secundum, propter Martem & Venerem auctores Romanæ gentis, tertium à maioribus cognominauit, quartum à iunioribus: illum*

Maium,

Maium, hunc Iunium: reliquos à numero. Quintilem quod esset quintus. Sextilem quod sextus: & sic deinceps. Ouid. 1. Fastor.

Martis erat primus mensis, Venerisq; secundus,
Hac generis princeps, ipsius ille pater,
Tertius a senibus: iuuenum de nomine quartus;
Quæ sequitur, numero turba notata fuit.

Postea de nomine Iulij Cæsaris, quod eo natus esset, vt Festus inquit, seu M. Antonio legem ferente, vt scripsit Macrobius, Quintilis appellari cœptus est Iulius. Sextilem è suo cognomine Augustus nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quod eo sibi & prin. us consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Suetonius in Octauio c. 31. Hanc licentiam sibi permitti voluerunt Tiberius, qui Septembrem à se Tiberium, & Octobrem Liuium; Nero, qui Aprilem Neronem, Maium Claudium, Iunium Germanicum nominari iussit. Domitianus autem, vt refert Suetonius c. 13. Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumq; transnominauit: quod altero suscepisset imperium altero natus esset. Lilius de annis & mensibus. Commodus quoq; Marci Antonini filius Septembrem ad suum nomen transferre conatus est, vt Commodus diceretur. Eutrop. lib. 8. Argutum est, quod de Tiberio scripsit Dio. Dùm ei instaret senatus, staturétque Nouembrem (eo mense natus erat, XVI. Kalend. Decemb.) Tiberium appellandum esse, ita respondit. Si vobis Cæsares erunt XIII. quid facietis? ALCEDONIA SVNT IN SCHOLIS) Halcedones seu Halcyones sunt aues

pau-

paullò maiores passeribus, media hyeme in littore maris nidos faciunt, oua pariunt, pullos excludunt. Quibus diebus silentibus planè ventis summa est cæli serenitas, summa maris tranquillitas. Vnde dies illi Halcyonij. Vide Aristotelem de historia animalium libro 5. capite 8. Plinium libro 2. capite 17. libro 10. capite 32. Ælianum lib. 1. c. 36. Varronem de lingua latina lib. 6. Seruium in 1. Georg. Plautus Casina. ad quietem & tranquillitatem à turbis & litibus in foro transferens, parœmiam fecit. Tranquillum est, Alcedonia sunt in foro. Nos ad scholarum ferias, quæ in mensem Iulium incidunt, festiuè significandas adhiberi posse censuimus. IVCVNDITATES SEXCENTÆ) *Ingentem, infinitumque numerum hoc verbo Latini declarant. Cicero ad Attic. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas vno tempore accepi. Ad eundem. Belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea alia. Plaut. Trinum. Sexcenta ad eam rem caussæ possunt colligi. Idem alibi. Sexcenta sunt quæ memorem, si sit otium. Terent. Phorm. Sexcentas perinde potius scribito dicas. Licet etiam vti verbo mille, eadem ratione. Plaut. Amor mille modis ignorandus est.* OTII MEI RATIONEM AFFERRE) *Præclarus est locus in oratione pro Cn. Plancio, quem ad verba nostra illustranda totum adscribere non pigebit. Sed quid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne otium quidem vnquam otiosum? Nam quas tu commemoras, Cassi, legere te solere orationes, cùm otiosus sis; has ego scripsi ludis & ferijs, ne omni-*

omnino vnquam essem otiosus. Etenim M.Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum, semper magnificum & praclarum putaui: Clarorum virorum atq; magnorum, nō minus otij, quàm negotij rationem exstare oportere. Iustinus prafatione, eiusdem dicti à Catone meminit. Columella lib. 2.c.22. Sed cùm tam otij, quàm negotij rationē reddere maiores nostri cēsuerint. QVOD ME SVI IMMEMOREM) *Cicer. 1. de Orat. Patria nos omnium maximè delectat: cuius rei tanta est vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam asperrimis saxulis tanquā nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteposuerit. De Vlysse loquitur, de quo & Homerus hoc ipsum Odisseæ 5. Ouid. de Pont. lib. 1. eleg. 4.*

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patrijs posse videre locis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus vrbe fugit.
Cùm bene sint clausæ cauea Pandione natæ,
Nititur in syluas quaq; redire suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones,
Nec feritas illos impedit, antra petunt.

Scripsit encomium patriæ Lucianus, in quo sic inter catera. Si de vrbium electione optionéq; ageretur, nemo profectò contempta patria, aliarum splendorem diuitiasque sequeretur: non quod illas non cuperet, sed quod ijs patriam suam ornatam vellet: quam nihilominus qualiscunque esset, cateris anteponeret. ANTE DIEM TERTIVM NONAS) *Dicerem aliquid de hoc loquendi ge-*

O nere,

nere, ostenderemq́; quo pacto eum ipsum diem, qui exprimitur, non praecedentem significaret: item de illis, in ante diem, ex ante diem tertium Nonas, post diem tertium Kalendas. nisi me id iam pridem alibi praestitisse meminissem. Consulendus & Manut. in epist. 8. lib. 2. & 7. l. 3. ad Attic.

PROGYMNASMA TRICESIMVM QVARTVM.

Studium in syluis ac nemoribus.

MINVTIVS, POLYDORVS, Magister.

MINVTIVS. Non ita pridem, cùm essem fortè ex tristitia perturbatior, quærebam vbi illam miseriam ex animo velut expuerem. Dedi me itaque ad legendas epistolas Plinii, quas abs te vt breues, argutulas, disertas, suaues, eruditas, & facetas magnopere probari sæpius animaduerteram. Incidi autem in sextam libri primi, qua ille memorat Cornelio Tacito, quî cum ei familiaritas mutua intercedebat, se in sylua dum venaretur, & ad retia sederet, iaceretq́; in proximo venabulum, quo scilicet feras in plagas se induentes transuerberaret, meditatum esse, cogitationesq́ue suas stylo pugillaribus indidisse. *Non est quod contemnas,* inquit, *hoc studendi genus: mirum est, vt animus hac agitatione, motuq́; corporis excitetur. Iā vndi-*

vndique sylua & solitudo, ipsumquè illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde cùm venabere, licebit auctore me, vt panarium, & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Mineruam inerrare. His ita perlectis, egomet continuò mecum: conueniam Polydorum. ex eo sciscitabor, quid de hoc Pliniano iudicio ipse iudicet: arbitretúrne perinde Mineruam vt Dianam vagari per montes & nemora. P. Non ergo hoc de nihilo est, quod me conuentum esse expetisti. M. Non est Polydore, sed ausculta dum. Musis quidem certè, & μουσηγέτῃ Phœbo montes, nemora, syluas in quibus habitent, & choros agitent, non arces, & vrbes dedicatas nouimus. Capiuntur item eiusmodi locis poëtæ, & in ea secedere carmina composituri consueuerunt. De Orpheo quoties legimus, ipsum canentem bestias, & quercus insecutas? Quòd si hoc antiquissimum è doctis genus, poëtarum inquam, illic in suo negotio percommodè versari potest; cur alii non possunt? quid eos prohibet? Si solitudo ac silentium studiis conducunt, ibi neutrum desideratur. Si liber cæli aspectus, si lenes viridissimarum arborum susurri, si dulces auicularum concentus, si placido cum murmure de rupibus desilientes lymphæ cogitationem minimè confundunt ac remorantur; quin potiùs spiritum exsuscitant, animum hilaritate complent, atque ad propositam actionem attemperant, cur non stamus à Plinio, & aliquando cum stylo, & palimpsesto, aut cum libro in nemus ambulatum imus, ibique

ſumma iucunditate diem conterimus? Virgilium poëtarum excellentiſsimum in Campaniam frequenter, regionis amœnitate illectum ſeceſsiſſe, ibique bonam partem ſuorum carminum condidiſſe proditum eſt memoriæ. P. Quia ſententiæ meæ particeps vt eſſes, idcirco iſtuc ζήτημα in medium attuliſti, reſpondebo tibi, ſi ſpoponderis priùs, non emanaturum quod audieris: ſum enim homunculus vnus è multis, nondum oracula cano. M. Quod mihi credideris, ait Plautus, ſumes vbi poſiueris: alium putes licet rimarum plenum eſſe, non me. P. Locos ſolos, ac ſilentium quàm altiſsimum legentibus, ſcribentibus, commentantibus vehementer commodare fatendum eſt, nec inter arbitros, clamores, ſtrepitus quantumcunque mediocres animum pro eo ac vellet, debere, tque ſuum poſſe agere negotium. Hinc videmus literarum candidatos amare ſeceſſus, & locos interiores, ac penitus ſilentes captare, ne per idola, & imagines rerũ ſenſibus perceptarum mens ſeſe diuidere, ac pluribus impertiri cogitationem, & veluti pugnam quandam tolerare cogatur. Demoſthenes ille, cuius eloquentia obſtupuit vniuerſa Græcia, ſtudendi cauſſa latebroſè ab hominum conſpectu, loco ſubterraneo ſe occultabat, ex quo nulla vox audiretur, nihil videretur. quare? ne oculi, & aures aliò mentem auocarent. Si Philoſophorum, ſi Oratorum, aliorumque literis præcellentium vitam legas, non multos in turba magis quàm in ſolitudine, ſolis libris præſentibus, reſpondentibuſque ſuas res egiſſe inuenies. M. Prorſus tecum ſentio. P. At verò quod quis ad hoc idem aliquid valere nemora & ſyluas

ſyluas contendat, propter ratiunculas quas tu afferebas, hoc aliquid nihil eſt. Iucundi ſunt eiuſmodi ſeceſſus, verùm ad ea quæ nos quærimus non ſunt accommodati. Siquidem illa eadem quæ ſenſibus blandiuntur, & animum delectant, eum ipſum ab opere deſtinato quaſi retrorſum raptant: qui, quò pluribus eſt intentus (vt vulgatus inquit verſiculus) eò minor eſt, eò minus valet ad ſingula: valet, vbi totus intenditur. Ac miror equidem Plinium hunc à Magiſtro ſuo Quintiliano diſſentire voluiſſe, quem lib. 17. cap. 3. hanc opinionem euelliſſe è mentibus hominum non ignorabat. niſi forſan, (quod video fieri potuiſſe) hic illò poſteriùs Inſtitutiones ſuas in lucem emiſit. Syluæ porrò, nemora, montes, vt etiam flumina, fontes, cytharæ, cantus non ideo Muſis tribuuntur, quòd poëtas vel neceſſarium, vel vtile ſit in illis locis, aut circum illa loca verſari: ſed vt ſtudii ipſorum quod tractant ſuauitates, & vſitata materia iſto modo, iſtiſque fictionibus indicentur. Bene igitur Flaccus.

Me doctarum edere præmia frontium
Dijs miſcent ſuperis: me gelidum nemus
Nympharumq; leues cum Satyris chori
Secernunt populo, ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

M. Tibi profecto, & clariſsimo doctori Quintiliano ſuffragabor, amœnitatéque illa locorum, vt hortis, non niſi ad meram, & ſolam animi oblectationem cúm vtar ipſe, tum vtendum, ſi fuerit occaſio, ſuadebo.

ANNOTATIONES.

BESTIAS ET QVERCVS INSECVTAS) *Horat. Ode 12. lib. 1.*

Aut in umbrosis Heliconis oris;
Aut super Pindo, gelidóue in Hæmo,
Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea syluæ,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresq; ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

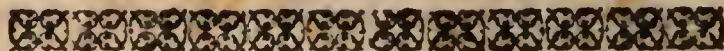
Propert. lib. 3. eleg. 1.

Orphea, te tenuisse feras, & concita dicunt
Flumina Threicia detinuisse lyra.

Fabulam hanc, vt item alteram de cantu & lyra Amphionis, explicat Horat. epist. ad Pisones. LOCOS SOLOS) *sola loca, seu locos solos (nam vtrumque in vsu est) vocant scriptores antiqui deserta infrequẽtia loca, & in quibus nemo habitet. Plaut. Rud. Neque magis solæ terræ solæ sunt, quàm hæc loca, atque hæ regiones. Lucretius libro 6. Cur etiam loca sola petunt, frustraq; laborant. Cic. de Diuinat. Cùm in locis solis mœstus errares. Probus in Eumine. Si per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem oppressurum. Terent. Phorm. solas terras. Virg. in eclog solos montes. Catull. solam rupem, solam arenam. Sallust. solas vias dixit.* A MAGISTRO SVO QVINTIL.) *Inter cætera: mihi, inquit, iucundus hic magis, quàm studiorum hortator videtur esse secessus. Namq; illa ipsa quæ delectant, necesse est auocent*

ab

ab intentione operis distinati. Neque enim se bona fide in mult s simul intendere animus totum potest: & quocunque respexerit, desinit intueri quod propositum erat. Quintilianum magistrum suum nominat Plinius epistola 14. lib. 2.

PROGYMNASMA TRICESIMVM QVINTVM.

Mutuatio calami.

CONRADINVS, PIGMENIVS.

CONRADINVS. Da mihi, oro, vtendum calamum. P. Nullos habeo calamos hodie, quos tibi dem mutuos. C. Thecam plenam apud te vidi. P. Per somnium fortassis. Sed dicam vno verbo rem totam: nullos habeo, quos tu commodatos retineas. C. Quæ tam mala mens in hanc te suspicionem impellit? tam peruersè de me existimas? eho, nondum nôsti mores meos? verùm, ne sis in mora, da mutuum calamum. P. Vbi tui? C. Melliusculos reliqui domi: deteriores portaui mecum per imprudentiam. P. At tu meum quoque disperderes, aut nimium premendo aut in ipso intinctu, ad fundum atramentarii alliden-do videlicet. C. Leuiter ducam per chartam, sensim intingam, salua cuspide. P. Multáne descripturus? C. Tantummodò versus aliquot à Præceptore post heram

explanandos: vt nimirum glossulas interserere queam: nam retinere eas non possum ob tenuitatem memoriæ, Si quid mutuaberis à me, seu calamos, seu papyrum, seu librum, seu quid aliud, dabitur mutuum haud grauatè. P. Ecce tibi probatum calamum, quem dono, tuus esto. P. Multùm te, mi Pigmeni, de istac liberalitate amo. C. Experiar. Profectò idoneus est, si quis alius, ad decorè formandas literas.

ANNOTATIONES.

DA VTENDVM CALAMVM) *Concedere, accommodare, pro mutuari concessum pro mutuum, concessio pro mutuatione, latina esse non puto. Nec dare, accipere commodatò, accommodatò. Dicamus ergo, commodare, mutuum, vtendum dare aliquid. Cicero, mutuum sumere, non accipere, & mutuum, non mutuò. Nos etiam commodatum, reddendum sumere. Plautus vtendum & mutuum coniunxit in Persa.*

Tecumq; oraui, vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos.

QVÆ TAM MALA MENS) *bona mens, mala mens Latinis sæpius est recta, peruersa voluntas. Exemplum in tanta copia vnicum proferam. Catull.*

Quænam te mala mens, misselle Rauide,
Agit præcipitem in meos iambos?

Interdum ipsa ratio, & ingenium seu natura. Vnde consilia, & voluntates bonæ aut praua existunt. Terent. Andr. mala mens, malus animus.

PRO-

PROGYMNASMA
TRICESIMVM SEXTVM.

Frustratio petiti atramenti.

SIMPLICIVS, ZEPHERINVS

SIMPLICIVS. Magnum apud me beneficium poneret, qui pauxillum atramenti in vasculum hoc meum, cuius linteolum pænè exaruit, infundere de suo dignaretur. Si lanam, aut tomentum imposuissem, & calamos intingendo corrupissem, & iam pridem atramento caruissem. Tu Zepherine, quoniam circumfers atramentarium instar lampadis, aut mortarii vastum & amplum, ne deneges mihi ad incitas redacto quam summissè peto stipem, seu eleemosynam. Z. Vix quarta pars horæ præteriit, cùm alius idem quoque me poposcit: & dedi. Nunc si tibi similiter dedero, veniet tertius, deinde quartus, deinde quintus, & ita me exarmabitis omnino, & mendicitatem mihi offeretis. S. Non venient, interpono fidem meam. Z. Quî scis? S. Vidi, cùm intingerent calamos, referre eos ex atramentariolis madidissimos. Z. Quin aquam infundis? S. Exeundum esset è schola, currendumq; ad fontem in forum propter sex septem aquæ guttulas. Z. Inspue. S. Linguam nimis siccam gero. Da si quid das: & si vis dare bis, da citò semel. Z. I, aliam quercum excute, aliunde exora quo indiges: attramentum hoc mihi coxi, non tibi. S. Saltem da mutuum, si non vis gratuitò, rem tan-

tillam. Z. Pergin' aures tundere? abi hinc. S. Aliquando tu etiam egebis aliquo: tum accedito ad Simplicium, par pari referet. Spectate huius Zepherini inhumanitatẽ & auaritiã. Ego te pro istis factis mactabo infortunio.

ANNOTATIONES.

LANAM AVT TOMENTVM) *Tomentum appellatũ, quod aut in filo, aut in tela tumeat. Isid. l. 19. c. 27. Lana breuis forpicibus desecta, aut in poliendo à fullono de pannis rudibus, aut interpolatis deducta, quâ infarciuntur culcita qualescunq;. Nomenclat. Suet. in Tiberio, cap. 54. Druso autem alimenta adeò subducta, vt tomẽtum è culcita tentauerit mandare. A τέμνω deducitur, incido.* AD INCITAS REDACTO) *Plaut. Trinum. Hem hic cuius est (ager vt ad incitas redactus? Idem Pœnul. Tace modò, profectò ad incitas lenonem rediget. De his dici solitũ, quos extrema premit egestas: incita enim pro egestate ponitur. Nonius.* SI VIS DAREBIS) *Prouerbium: bis dat, qui citò dat. Quomodo? quia altero tanto gratius est. Extat hac de re epigramma græcum Luciani, quod Ausonius in hunc modũ reddidit latinum.*

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namq;
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Aliter.

Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit, Ingratum gratia tarda facit.

Et nostrum.

Dulcior est multò cita gratia: tardior autem
Interit, & dici gratia non poterit.

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVM SEPTIMVM.

Ludendi potestas recusata.

FLAVIVS, AVRELIVS, IVLIANVS.

FLAVIVS. Magister iussit nos dare operam lusiunculæ; veni Aureli, veni Iuliane, venite sultis ambo. A. Quid hic narrat? F. Quod certissimum est, quodque iam ipse ludentium clamor nunciabit tibi. I. Siue ita est vt dicis, siue commirisceris aliquid, non ludo. F. Quare? I. Præstat me prælecta repetere, quàm lusu bonum tempus perdere. A. Ego inchoaui epistolam: si intermisero, multò postea difficiliùs, animo iam distracto, & aptis ad rem propositam cogitationibus tum dissipatis cœpta pertexam. F. Ohe, quàm parcos temporis habeo condiscipulos? non alii quoque exhibituri sunt Magistro epistolas? non debent alii quoque prælecta repetere? non facere quæ vos facitis omnia? A. Apage lusor, ne molestiam nobis exhibeas, fœtet tuus sermo nobis. I. Quisque sibi serit, sibi metit. F. At Magister iussit ludere. I. Falsum est: volentibus permisit, nolentes nunquam cogit: & sciò illum studentes quàm lusitantes habere chariores. Ac tu si rectè facias, ludum studiis posthabeas. F. Si ægrotabitis? A. Te Æsculapium inuocabimus. F. Interdicerem vobis libris. I. Quamdiu? F. Ad sex menses. A. Tum tibi porcus sacrificandus esset. F. Quî dum? A. Quia insanires.

F. Va-

sint, ad annum quadragesimum quintum. In quarto seniores, tum enim senescere corpus incipit, ad annum sexagesimum. In quinto qui ad finem vitæ extenditur, senes, qua ætate corpus senio conficitur, & laborat. Singulis ergo, præter extremũ, annos quindecim Varro decernit. Hippocrates septem gradus constituit, infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, virilem ætatem, senectutem, senium. Primi finem esse vult annum septimum: secundi decimumquartum: tertij duodetricesimum: quarti tricesimum quintum: quinti quadragesimum secundum: sexti quinquagesimum sextum: septimi nouissimum annum vitæ humanæ. Vide insuper Gellium lib. 10 cap. 28. Iam quasdam loquendi rationes in ætatibus, & anni temporibus & mensibus quoque accipiant adolescentes. Ineunte prima, extrema, exeunte adolescentia, iuuẽtute. Prouecta, præcipiti, adulta ætate, præcipiti; extrema senectute, &c. Sic ineunte primo vere, exeunte, adulto, præcipiti. Virg. Vere nouo 1. Georg. Medio, adulto, prono vere. Iisdem de æstate vtemur (quam itidem nouam in 4. dixit Virgilius, Cæsar initam & exactum) & de reliquis partibus, quas etiam senescentes, vt Cicer. hyemem pro lege Manil. & 2. de nat deor. Item prouectas, vt Tacitus noctem, appellabimus. Quæ omnia fas erit ad menses accommodare. QVINTILI ET SEXTILI) *Romulus annum digessit in menses decem; fecitquè Martium primum. Aprilem secundum, propter Martem & Venerem auctores Romanæ gentis, tertium à maioribus cognominauit, quartum à iunioribus: illum*

Maium,

Maium, hunc Iunium: reliquos à numero. Quintilem quod esset quintus. Sextilem quod sextus: & sic deinceps. Ouid. 1. Fastor.

Martis erat primus mensis, Venerisq; secundus,
Hac generis princeps, ipsius ille pater:
Tertius a senibus: iuuenum de nomine quartus;
Quæ sequitur, numero turba notata fuit.

Postea de nomine Iulij Cæsaris, quod eo natus esset, vt Festus inquit, seu M. Antonio legem ferente, vt scripsit Macrobius, Quintilis appellari cœptus est Iulius. Sextilem è suo cognomine Augustus nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quod eo sibi & primus consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Suetonius in Octauio c. 31. Hanc licentiam sibi permitti voluerunt Tiberius, qui Septembrem à se Tiberium, & Octobrem Liuium; Nero, qui Aprilem Neronem, Maium Claudium, Iunium Germanicum nominari iussit. Domitianus autem, vt refert Suetonius c. 13. Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumq; transnominauit: quod altero suscepisset imperium, altero natus esset. Lilius de annis & mensibus. Commodus quoq; Marci Antonini filius Septembrem ad suum nomen transferre conatus est, vt Commodus diceretur. Eutrop. lib. 8. Argutum est, quod de Tiberio scripsit Dio. Dùm ei instaret senatus, staturétque Nouembrem (eo mense natus erat, XVI. Kalend. Decemb.) Tiberium appellandum esse, ita respondit. Si vobis Cæsares erunt XIII. quid facietis? ALCEDONIA SVNT IN SCHOLIS) Halcedones seu Halcyones sunt aues

pau-

paullò maiores passeribus, media hyeme in littore maris nidos faciunt, oua pariunt, pullos excludunt. Quibus diebus silentibus planè ventis summa est cæli serenitas, summa maris tranquillitas. Vnde dies illi Halcyonij. Vide Aristotelem de historia animalium libro 5. capite 8. Plinium libro 2. capite 17. libro 10. capite 32. Ælianum lib. 1. c. 36. Varronem de lingua latina lib. 6. Seruium in 1. Georg. Plautus Casina. ad quietem & tranquillitatem à turbis & litibus in foro transferens, parœmiam fecit. Tranquillum est, Alcedonia sunt in foro. Nos ad scholarum ferias, quæ in mensem Iulium incidunt, festiuè significandas adhiberi posse censuimus. IVCVNDITATES SEXCENTÆ) *Ingentem, infinitumq́ numerum hoc verbo Latini declarant. Cicero ad Attic. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas vno tempore accepi. Ad eundem. Belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea alia. Plaut. Trinum. Sexcenta ad eam rem caussæ possunt colligi. Idem alibi. Sexcenta sunt quæ memorem, si sit otium. Terent. Phorm. Sexcentas perinde potius scribito dicas. Licet etiam vti verbo mille, eadem ratione. Plaut. Amor mille modis ignorandus est.* OTII MEI RATIONEM AFFERRE) *Præclarus est locus in oratione pro Cn. Plancio, quem ad verba nostra illustranda totum adscribere non pigebit. Sed quid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne otium quidem vnquam otiosum? Nam quas tu commemoras, Cassi, legere te solere orationes, cùm otiosus sis, has ego scripsi ludis & ferijs, ne*

omni-

omnino vnquam essem otiosus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum, semper magnificum & praclarum putaui: Clarorum virorum atq; magnorum, nō minus otij, quàm negotij rationem exstare oportere. Iustinus prafatione, eiusdem dicti à Catone meminit. Columella lib. 2. c. 22. Sed cùm tam otij, quàm negotij rationē reddere maiores nostri cēsuerint. QVOD ME SVI IMMEMOREM) *Cicer. 1. de Orat. Patria nos omnium maximè delectat: cuius rei tanta est vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam asperrimis saxulis tanquā nidulum affixam sapientißimus vir immortalitàti anteposuerit. De Vlysse loquitur, de quo & Homerus hoc ipsum Odisseæ 5. Ouid. de Pont. lib. 1. eleg. 4.*

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patrijs posse videre locis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus vrbe fugit.
Cùm bene sint clausa cauea Pandione nata,
Nititur in syluas quaq; redire suas,
Assuetos tauri saltus, assueta leones.
Nec feritas illos impedit, antra petunt:

Scripsit encomium patria Lucianus, in quo sic inter catera. Si de vrbium electione optionéq; ageretur, nemo profectò contempta patria, aliarum splendorem diuitiasqúe sequeretur: non quod illas non cuperet, sed quod ijs patriam suam ornatam vellet: quam nihilominus qualiscunque esset, cateris anteponeret. ANTE DIEM TERTIVM NONAS) *Dicerem aliquid de hoc loquendi ge-*

nere, ostenderemq́; quo pacto eum ipsum diem, qui exprimitur, non praecedentem significaret: item de illis, in ante diem, ex ante diem tertium Nonas, post diem tertium Kalendas, nisi me id iam pridem alibi praestitisse meminissem. Consulendus & Manut. in epist. 8. lib. 2. & 7. l. 3. ad Attic.

PROGYMNASMA TRICESIMVM QVARTVM.

Studium in syluis ac nemoribus.

MINVTIVS, POLYDORVS, Magister.

MINVTIVS. Non ita pridem, cùm essem fortè ex tristitia perturbatior, quærebam vbi illam miseriam ex animo velut expuerem. Dedi me itaque ad legendas epistolas Plinii, quas abs te vt breues, argutulas, disertas, suaues, eruditas, & facetas magnopere probari sæpius animaduerteram. Incidi autem in sextam libri primi, qua ille memorat Cornelio Tacito, quî cum ei familiaritas mutua intercedebat, se in sylua dum venaretur, & ad retia sederet, iaceretq; in proximo venabulum, quo scilicet feras in plagas se induentes transuerberaret, meditatum esse, cogitationesq́ue suas stylo pugillaribus indidisse. *Non est quod contemnas*, inquit, *hoc studendi genus: mirum est, vt animus hac agitatione, motuq́; corporis excitetur. Iã*

vndi-

vndique sylua & solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde cùm venabere, licebit auctore me, vt panarium, & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Mineruam inerrare. His ita perlectis, egomet continuò mecum: conueniam Polydorum, ex eo sciscitabor, quid de hoc Pliniano iudicio ipse iudicet: arbitreturne perinde Mineruam vt Dianam vagari per montes & nemora. P. Non ergo hoc de nihilo est, quod me conuentum esse expetisti. M. Non est Polydore, sed ausculta dum. Musis quidem certè, & μουσηγέτῃ Phœbo montes, nemora, syluas in quibus habitent, & choros agitent, non arces, & vrbes dedicatas nouimus. Capiuntur item eiusmodi locis poëtæ, & in ea secedere carmina composituri consueuerunt. De Orpheo quoties legimus, ipsum canentem bestias, & quercus insecutas? Quòd si hoc antiquissimum è doctis genus, poëtarum inquam, illic in suo negotio percommodè versari potest; cur alii non possunt? quid eos prohibet? Si solitudo ac silentium studiis conducunt, ibi neutrum desideratur. Si liber cæli aspectus, si lenes viridissimarum arborum susurri, si dulces auicularum concentus, si placido cum murmure de rupibus desilientes lymphæ cogitationem minimè confundunt ac remorantur; quin potiùs spiritum exsuscitant, animum hilaritate complent, atque ad propositam actionem attemperant, cur non stamus à Plinio, & aliquando cum stylo, & palimpsesto, aut cum libro in nemus ambulatum imus, ibique

ſumma iucunditate diem conterimus? Virgilium poëtarum excellentiſsimum in Campaniam frequenter, regionis amœnitate illectum ſeceſsiſſe, ibique bonam partem ſuorum carminum condidiſſe proditum eſt memoriæ. P. Quia ſententiæ meæ particeps vt eſſes, idcirco iſtuc ζήτημα in medium attuliſti, reſpondebo tibi, ſi ſpoponderis priùs, non emanaturum quod audieris: ſum enim homunculus vnus è multis, nondum oracula cano. M. Quod mihi credideris, ait Plautus, ſumes vbi poſiueris: alium putes licet rimarum plenum eſſe, non me. P. Locos ſolos, ac ſilentium quàm altiſsimum legentibus, ſcribentibus, commentantibus vehementer commodare fatendum eſt, nec inter arbitros, clamores, ſtrepitus quantumcunque mediocres animum pro eo ac vellet, debere tque ſuum poſſe agere negotium. Hinc videmus literarum candidatos amare ſeceſſus, & locos interiores, ac penitus ſilentes captare, ne per idola, & imagines rerũ ſenſibus perceptarum mens ſeſe diuidere, ac pluribus impertiri cogitationem, & veluti pugnam quandam tolerare cogatur. Demoſthenes ille, cuius eloquentia obſtupuit vniuerſa Græcia, ſtudendi cauſſa latebroſè ab hominum conſpectu, loco ſubterraneo ſe occultabat, ex quo nulla vox audiretur, nihil videretur. quare? ne oculi, & aures aliò mentem auocarent. Si Philoſophorum, ſi Oratorum, aliorumque literis præcellentium vitam legas, non multos in turba magis quàm in ſolitudine, ſolis libris præſentibus, reſpondentibuſque ſuas res egiſſe inuenies. M. Prorſus tecum ſentio. P. At verò quod quis ad hoc idem aliquid valere nemora & ſyluas

ſyluas contendat, propter ratiunculas quas tu afferebas, hoc aliquid nihil eſt. Iucundi ſunt eiuſmodi ſeceſſus, verùm ad ea quæ nos quærimus non ſunt accommodati. Siquidem illa eadem quæ ſenſibus blandiuntur, & animum delectant, eum ipſum ab opere deſtinato quaſi retrorſum raptant: qui, quò pluribus eſt intentus (vt vulgatus inquit verſiculus) eò minor eſt, eò minus valet ad ſingula: valet, vbi totus intenditur. Ac miror equidem Plinium hunc à Magiſtro ſuo Quintiliano diſſentire voluiſſe, quem lib. 17. cap. 3. hanc opinionem euelliſſe è mentibus hominum non ignorabat. niſi forſan, (quod video fieri potuiſſe) hic illo poſteriùs Inſtitutiones ſuas in lucem emiſit. Syluæ porrò, nemora, montes, vt etiam flumina, fontes, cytharæ, cantus non ideo Muſis tribuuntur, quòd poëtas vel neceſſarium, vel vtile ſit in illis locis, aut circum illa loca verſari: ſed vt ſtudii ipſorum quod tractant ſuauitates, & vſitata materia iſto modo, iſtiſque fictionibus indicentur. Bene igitur Flaccus.

Me doctarum edere præmia frontium
Dijs miſcent ſuperis: me gelidum nemus
Nympharumq́; leues cum Satyris chori
Secernunt populo, ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

M. Tibi profectò, & clariſsimo doctori Quintiliano ſuffragabor, amœnitatéque illa locorum, vt hortis, non niſi ad meram, & ſolam animi oblectationem cúm vtar ipſe, tum vtendum, ſi fuerit occaſio, ſuadebo.

ANNOTATIONES.

BESTIAS ET QVERCVS INSECVTAS) Horat. Ode 12. lib. 1.

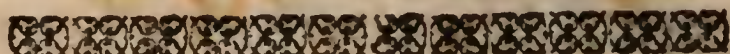
Aut in umbrosis Heliconis oris;
Aut super Pindo, gelidóue in Hæmo,
Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylua,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresq; ventos;
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

Propert. lib. 3. eleg. 1.

Orphea, te tenuisse feras, & concita dicunt
Flumina Threicia detinuisse lyra.

Fabulam hanc, vt item alteram de cantu & lyra Amphionis, explicat Horat. epist. ad Pisones. LOCOS SOLOS) *sola loca, seu locos solos (nam vtrumque in vsu est) vocant scriptores antiqui deserta infrequẽtia loca, & in quibus nemo habitet. Plaut. Rud. Neque magis solæ terræ solæ sunt, quàm hæc loca, atque hæ regiones. Lucretius libro 6. Cur etiam loca sola petunt, frustraq; laborant. Cic. de Diuinat. Cùm in locis solis mœstus errares. Probus in Eumine. Si per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem oppressurum. Terent. Phorm. solas terras. Virg. in eclog. solos montes. Catull. solam rupem, solam arenam. Sallust. solas vias dixit.* A MAGISTRO SVO QVINTIL.) *Inter cætera: mihi, inquit, iucundus hic magis, quàm studiorum hortator videtur esse secessus. Namq; illa ipsa quæ delectant, necesse est auocent*

ab intentione operis distinati. Neque enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: & quocunque respexerit, desinit intueri quod propositum erat. Quintilianum magistrum suum nominat Plinius epistola 14. lib. 2.

PROGYMNASMA TRICESIMVM QVINTVM.

Mutuatio calami.

CONRADINVS, PIGMENIVS.

CONRADINVS. Da mihi, oro, vtendum calamum. P. Nullos habeo calamos hodie, quos tibi dem mutuos. C. Thecam plenam apud te vidi. P. Per somnium fortasse. Sed dicam vno verbo rem totam: nullos habeo, quos tu commodatos retineas. C. Quæ tam mala mens in hanc te suspicionem impellit? tam peruersè de me existimas? eho, nondum nôsti mores meos? verùm, ne sis in mora, da mutuum calamum. P. Vbi tui? C. Melluſculos reliqui domi: deteriores portaui mecum per imprudentiam. P. At tu meum quoque disperderes, aut nimium premendo, aut in ipso intinctu, ad fundum atramentarii allidendo videlicet. C. Leuiter ducam per chartam, sensim intingam, salua cuspide. P. Multáne descripturus? C. Tantummodò versus aliquot à Præceptore post horam

explanandos: vt nimirùm glossulas interserere queam: nam retinere eas non possum ob tenuitatem memoriæ, Si quid mutuaberis à me, seu calamos, seu papyrum, seu librum, seu quid aliud, dabitur mutuum haud grauatè. P. Ecce tibi probatum calamum, quem dono, tuus esto. P. Multùm te, mi Pigmeni, de istac liberalitate amo. C. Experiar. Profectò idoneus est, si quis alius, ad decorè formandas literas.

ANNOTATIONES.

DA VTENDVM CALAMVM) *Concedere, accommodare, pro mutuari concessum pro mutuum, concessio pro mutuatione, latina esse non puto. Nec dare, accipere commodatò, accommodatò. Dicamus ergo, commodare, mutuum, vtendum dare aliquid. Cicero, mutuum sumere, non accipere, & mutuum, non mutuò. Nos etiam commodatum, reddendum sumere. Plautus vtendum & mutuum coniunxit in Persa.*

Tecumq; oraui, vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos.

QVÆ TAM MALA MENS) *bona mens, mala mens Latinis sæpius est recta, peruersa voluntas. Exemplum in tanta copia vnicum proferam. Catull.*

Quænam te mala mens, misselle Rauide,
Agit præcipitem in meos iambos?

Interdum ipsa ratio, & ingenium seu natura. Vnde consilia, & voluntates bonæ aut prauæ existunt. Terent. Andr. mala mens, malus animus.

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVM SEXTVM.

Frustratio petiti atramenti.

SIMPLICIVS, ZEPHERINVS

SIMPLICIVS. Magnum apud me beneficium poneret, qui pauxillum atramenti in vasculum hoc meum, cuius linteolum pænè exaruit, infundere de suo dignaretur. Si lanam, aut tomentum imposuissem, & calamos intingendo corrupissem, & iam pridem atramento caruissem. Tu Zepherine, quoniam circumfers atramentarium instar lampadis, aut mortarii vastum & amplum, ne deneges mihi ad incitas redacto quam summissè peto stipem, seu eleemosynam. Z. Vix quarta pars horæ præteriit, cùm alius idem quoque me poposcit: & dedi. Nunc si tibi similiter dedero, veniet tertius, deinde quartus, deinde quintus, & ita me exarmabitis omnino, & mendicitatem mihi offeretis. S. Non venient, interpono fidem meam. Z. Quî scis? S. Vidi, cùm intingerent calamos, referre eos ex atramentariolis madidissimos. Z. Quin aquam infundis? S. Exeundum esset è schola, currendumq; ad fontem in forum propter sex septem aquæ guttulas. Z. Inspue. S. Linguam nimis siccam gero. Da si quid das: & si vis dare bis, da citò semel. Z. I, aliam quercum excute, aliunde exora quo indiges: attramentum hoc mihi coxi, non tibi. S. Saltem da mutuum, si non vis gratuitò, rem tantillam.

tillam. Z. Pergin' aures tundere? abi hinc. S. Aliquando tu etiam egebis aliquo: tum accedito ad Simplicium, par pari referet. Spectate huius Zepherini inhumanitatē & auaritiā. Ego te pro istis factis mactabo infortunio.

ANNOTATIONES.

LANAM AVT TOMENTVM) *Tomentum appellatū, quod aut in filo, aut in tela tumeat. Isid l. 19. c. 27. Lana breuis forpicibus desecta, aut in poliendo à fullono de pannis rudibus, aut interpolatis deducta, qua infarciuntur culcitæ qualescunq;. Nomenclat, Suet. in Tiberio, cap. 54. Druso autem alimenta adeò subducta, vt tomētum è culcita tentauerit mandare. A τέμνω deducitur, incido.* AD INCITAS REDACTO) *Plaut. Trinum. Hem hic cuius est (ager vt ad incitas redactus? Idem Pœnul. Tace modò, profectò ad incitas lenonem rediget. De his dici solitū, quos extrema premit egestas: incita enim pro egestate ponitur. Nonius.* SI VIS DARE BIS) *Prouerbium: bis dat, qui citò dat. Quomodo? quia altero tanto gratius est. Extat hac de re epigramma græcum Luciani, quod Ausonius in hunc modū reddidit latinum.*

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namq;
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Aliter.

Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit. Ingratum gratia tarda facit.

Et nostrum.

Dulcior est multò cita gratia: tardior autem
Interit, & dici gratia non poterit.

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVM SEPTIMVM.

Ludendi poteſtas recuſata.

FLAVIVS, AVRELIVS, IVLIANVS.

FLAVIVS. Magiſter iuſsit nos dare operam luſiunculæ: veni Aureli, veni Iuliane, venite ſultis ambo. A. Quid hic narrat? F. Quod certiſsimum eſt, quodque iam ipſe ludentium clamor nunciabit tibi. I. Siue ita eſt vt dicis, ſiue comminiſceris aliquid, non ludo. F. Quare? I. Præſtat me prælecta repetere, quàm luſu bonum tempus perdere. A. Ego inchoaui epiſtolam: ſi intermiſero, multò poſtea difficiliùs, animo iam diſtracto, & aptis ad rem propoſitam cogitationibus tum diſsipatis cœpta pertexam. F. Ohe, quàm parcos temporis habeo condiſcipulos? non alii quoque exhibituri ſunt Magiſtro epiſtolas? non debent alii quoque prælecta repetere? non facere quæ vos facitis omnia? A. Apage luſor, ne moleſtiam nobis exhibeas, fœtet tuus ſermo nobis. I. Quiſque ſibi ſerit, ſibi metit. F. At Magiſter iuſsit ludere. I. Falſum eſt: volentibus permiſit, nolentes nunquam cogit: & ſciò illum ſtudentes quàm luſitantes habere chariores. Ac tu ſi rectè facias, ludum ſtudiis poſthabeas. F. Si ægrotabitis? A. Te Æſculapium inuocabimus. F. Interdicerem vobis libris. I. Quamdiu? F. Ad ſex menſes. A. Tum tibi porcus ſacrificandus eſſet. F. Quî dum? A. Quia inſanires.

F. Va-

P. Valete, ego ludo. I. Siccine ludum diligis? F. Ha, quid ni? At vos immodestè litteras.

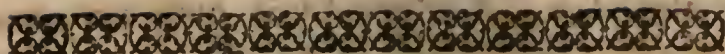
ANNOTATIONES.

SVLTIS) *Particula frequens Comicis. Plaut. Asin. Hoc agite spectatores sultis nunc iam, pro, si vultis, Ita sis, pro, si vis. Adduntur imperandi modo ad eum molliendum, vt aliàs persæpe addimus, si placet. Fac, si placet, dic, si placet.* TE ÆSCVLAPIVM) *Hunc Poëtæ Apollinis, & Coronidis filium, medicinæ præficiunt, eumq́; mortuos etiam in vitam reuocasse comminiscuntur, ob quam caussam à Ioue percussus sit & exanimatus fulmine. Lege Lilium, & Natalem. Arnob. lib. 1. Medicaminum repertor, custos & præses sanitatis, valetudinis & salutis. Idem lib. 7. Æsculapius salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor, & extinctor. De eius metamorphosi Ouidius lib. 15.* TIBI PORCVS SACRIFICANDVS) *Laribus immolabant porcum insani, quíque piaculum aliquod admiserant, & quibus liberorum prole aucta erat familia. Plautus Menæch.*

respondemihi
Adolescens, quibus hic percijs veneunt porci
Sacres, sinceri: nummos hos à me accipe.
Iube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.

Et infra. Iube, si sapis, porculum afferri tibi, &c. Iunius lib. 4. cap. 7.

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVM OCTAVVM.

Comparatio nominum, verborumque coniugatio.

ELIAS, ARNOLDVS.

ELIAS. Demus finem huic collocutioni temporiùs, extemplò coràm aderit Præceptor, exacturus quæ heri reddenda imposuit. A. Quid ergo facto opus est? E. Meditemur adiectiuum per accidentia, perque tres gradus & tria genera. A. Hoc agamus. Quod erat illud? E. Benignus. A. Declinemus in casus. E. Quoti ordinis? A. Virile & neutrum sunt secundi, muliebre est primi. E. Cuius speciei? A. Primitiuæ. E. Figuræ? A. Simplicis. E. Quotuplex est figura? A. Triplex: simplex, composita, decomposita. E. Dic nominandi casum. A. Benignus, benigna, benignum. E. Comparatiuum. A. Benignior, benignius. E. Cur non sunt hîc tres voces, vt in positiuo? A. Benignior est generis communis. E. Da superlatiuum. A. Benignißimus, benignißima, benignißimum. E. Vt habet in genitiuo? A. Benigni, benignæ, benigni, benignioris, benignißimi, benignißimæ, benignißimi. E. Cur est vnica vox in comparatiuo? A. Quia neutra in us habent oris. Datiuo, benigno, benignæ, &c. E. Iam tu interroga me de verbo quod coniungendum erat. A. Commendo erat.

E. Istuc

E. Istuc ipsum. A. Si quis didicit Amo, non poterit errare in Commendo. E. Nihilominus interroga. A. Indicatiuo præsenti? E. Commendo, commendas, commendat. Plurali numero, commẽdamus, commendatis, commendant. A. Pro certo credo te nunquam lapsurum. Verùm hæc facilia sunt: si anomala inflectere, & coniugare iusserit, tum sudabimus. E. Id forsitan hodie futurum est. Profectò cùm coniugarem nudius tertius Odi, multùm id verbi oderam: quia cùm sit defectiuum, faciebat vt deficerem. A. Recordaris, opinor, quemadmodum me vexabant infelicia heteroclita, & comparationes anomalæ. E. Si, auditur horologium: tussit, screat ante ostium Præceptor: parcamus voci.

ANNOTATIONES.

TEMPORIVS) *Ouid. & Columella vsurparunt hoc aduerbium, deductum à tempus temperis, Temperius autẽ antiquius est, à tempus temporis: quemadmodum dixére veteres pignus pigneris, vnde pignero verbũ: posteriores autem, pignus pignoris. Manut. in epist. 16. lib 9. Apud Plautum in Aulul. & in Persa est temperi, in Capt. tempori.* MEDITEMVR ADIECTIVVM) *De verbo meditor in 1. eclog. Virg sic scribit Seruius. Quod Græci μελετῶ dicunt, per antistœchon (id est, mutationem literæ, seu elementi) meditor dixerunt Latini, L. enim & D. interdum sibi inuicem cedunt: vnde & sella pro seda dicitur, à sedendo. μελετάω porrò est exerceo, nõ*

solùm,

ſolùm commentor : ergo meditari exercere. Virgilius. Sylueſtrem tenui Muſam meditaris auena. St) Communis nota eſt ſilentij, ſeu particula ſilentium indicans. Apud Plaut. Curcul. St tace, tace. Mercat. St, tace atque abi. Epid. St, tacete, habete bonum animum.

PROGYMNASMA
TRICESIMVM NONVM.
Explicationum repetendarum ratio.

VRBANVS, THEOPHILVS.

VRBANVS. Repetiſtine heſternam explicationem epiſtolæ Ciceronis? T. Nondum. V. Quid egiſti? T. Occupatus fui in aliis. V. In quibus? T. In præceptis Grammaticæ ediſcendis. V. Vtrumque faciendum fuit. T. Si ſocio non caruiſſem, hoc quoque forſitan præſtitiſſem. V. Vis tecum repetam? T. Nihil malo. V. Principiò reuocabo tibi in mentem ipſum argumentum epiſtolæ, verbis Germanicis: tu, ſi diffidis memoriæ, poteris in chartaceum libellum referre. T. Nullo negotio retinebo, ſi iterum audiero: nec enim eſt ita longum. V. Poſteà Ciceronem exponam, verbum verbo, ſequens conſtructionis ordinem: mox ſententiam ſententia, vt Præceptor ſolet. T. Et vt nos vult ſeſe imitantes facere in repetendo. V. Poſtremò themata indicabo

cum

cum accidentibus, & syntaxes quasdam faciliores. T. Obstringes me non vulgari beneficio. Secedamus in locum solitarium, ne quis hîc nostra dicta arbitretur.

ANNOTATIONES.

PRINCIPIO REVOCABO) *In repetendo explicationis ordo tenendus est, & quo quidque loco auditum, eodem posteà iterandum. Quoniam verò hic ordo repetitionis, & iste modus non videtur contemnendus, intelligant magistri eundem in exponendis auctoribus sibi opportunum fore. Seruent autem maximè illud (sequens constructionis ordinem) alioqui sensum euadere obscurum necesse est, tametsi verbum verbo explanauerint.* SESE IMITANTES) *Discipulus non quidem in tollenda, summittenda, inflectenda voce, sed in tota ratione expositionis, quantum memoria potest consequi, magistrum imitari debet. Quod non sit nuda enim verborum germanica, aut latina explanatione κατὰ συνωνυμίαν cùm pueri ipsi, tum Præceptores contenti sunt: & quamuis plura dixerint, plura tamen non reposcunt.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM.

Dictá alterna.

COR-

CORNELIVS, RVFVS.

CORNELIVS. Quid tam improuisò ante meridiem è schola euocabare? R. Vt negotium quoddam patri meo confectum darem. D. Cur eo curato non es reuersus? R. Perparum de hora superaret. C. Habes perfectam epistolam? R. Non. C. Haud igitur mecum in portu nauigas. R. Chirographum paternum affero, hoc me pœna eximet. Tu verò qua de caussa hesterno die toto abfuisti? C. Deterius valebam. R. Pedibúsne? C. Ita, pedibus. R. Sic opinabar. C. Sic tu opinabaris, scilicet: noui iocationes tuas. Verùm audi. Tua mater est impensè litigiosa mulier. R. Quo teste id probas? C. Interueni aliquoties dum velitaretur cum vicina vestra, in eamque omne quod illi ægrè esset euomeret: quæ suo vicissim gladiolo, quàm acriter oppugnabatur, tam se strenuè, intra dentes tamen, defendebat. R. Et tua nouit exhaurire calices: nec hesterno mero fœtet, quia in lucem semper bibit. C. Túne semel vidisti? R. Semel? quoties ipsam vidi, toties hoc vidi: est etenim facie ebriosa, rubentibus papulis ornata, longe ante alias specie, ac pulchritudine insignis matrona. C. In toto oppido non est mulier matre mea frugalior, magisque sicca & frugi. R. Ain' tu? vnde ergo tam potoria facies? C. Perfacilis est, & per expedita responsio. Medicos i percunctatum, quos illa consulit, & à contumeliis linguam coërce: alioqui futurum est, vt te maledicentiæ huius pœnitudo subeat. R. Quod habui summum pretium, persolui tibi. C. Ab alio exspectes, alteri quod feceris.

ANNOTATIONES.

DICTA ALTERNA) *Cic. 2. de Orat. dicere enim aiunt Ennium, flammam à sapiente facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quæ salsa sint. Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. Plaut. Capt. & Sticho dicta meliora vocat, quæ sunt magis faceto, magisq́; salsa.* NEC HESTERNO MERO FOETET) *Martial. lib. 1.*

Hesterno fœtere mero qui credit Acerram,
Fallitur: in lucem semper Acerra bibit.

Fœminis olim Romæ non licuit vinum bibere, ne in aliquod dedecus prolaberentur, nec earũ curæ cella vinaria committebatur. Egnatius hac de caussa vxorem occidit, & à Romulo absolutus est. Valerius lib. 2. cap 1. Gellius lib. 10. cap. 24. Ælian. lib. 2. cap. 58. Victor. lib. 24. c. 7. Apud Massilienses vini vsus fœminis in perpetuum lege erat interdictus. & Romæ ingenui etiam pueri, & seruitia eo carebant. Vide Leon. lib. 3. cap. 87. & 88.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM PRIMVM.

Interrogationes variæ.

LAZARVS, CELSVS.

LAZARVS. Quandocunque ad flagrum citaris, Celse, (id quod propter tuam omnibus testatam segnitiem, qua ingenium sinis tepesce-

pescere, non rarò fit) quid est quod tam difficiliter te moues, tamque inuitus, cum tantis vociferationibus & vlulatibus pœnam suffers? C. Velim tibi vel semel contingeret, quod mihi sæpius ais vsuuenire: statim scires caussam. L. Reuera (quod hîc dicendum sit) detrimentosus tibimetipsi es: nam si absque tergiuersatione te subiiceres: clamoribusque abstineres, clementiorem sentires vtique Magistrum. C. Id equidem cogito mecum, & statutum habeo penitus: sed cùm iam res est in acie nouaculæ, excidit repentè propositum. Sic est ingenium meum: suus cuique mos. Quanti tu hunc librum emisti? L. Dimidio floreni. C. Duc me ad tabernam huius bibliopolæ, vt mihi quoque emam auctorem istum. L. Maximè, dimissa schola. C. Vbi venduntur, quæso, pulueres scripturarii? L. Nescio: ego aut arena vtor, aut arefactis, & in puluerem redactis ouorum putaminibus. C. Non placet: ossei sunt meliores, ac puriores. Nonnulli scobem apud fabros ærarios lima abrasam colligunt, eaque ad siccandas in charta literas vtuntur. L. Quò istis heri ambulatum? C. In hortos nostros. L. Quid cerasa vestra, súntne matura? C. Matura. Proximè futuro die remissionis eôdem me euntem comitaberis, vt ipso gustatu experiare. L. Ago gratias, maiores acturus, si promissa patraueris.

ANNOTATIONES.

CLEMENTIOREM SENTIRES VTIQVE) *Quid clementia, quid crudelitas sit, Seneca lib. 3. cap. 3. & 4. de Clementia nos ita docuit, Clementia est*

VDALRICVS, OTHO.

VDALRICVS. Quid vult hic fletus? O. Amisi librum. V. Quem? O. Emmanuelis Grammaticam. V. In scholáne? O. In schola, mi Vdalrice. V. Quo tempore? O. Hoc ipso die, ante prandium. Cùm enim dato signo discedendum esset domum, egoque libellos meos colligerem, hunc non inueni. V. Quæsiuistine apud vicinos? O. Ac diligentissimè. Respondent omnes, se esse extra noxiam, nec habere, nec scire quis habeat. V. Non tu illico ad Præceptorem? O. Immò, sed iussit vt se appellarem denuo post meridiem. V. Appella. O. Despero me recuperaturum. V. Fuit cum alii suos amiserunt. O. Sic est. V. Nonne recuperarunt? O. Quidam, non omnes. Et hi, quòd rem suam malè seruassent, aut in ludo à doctore, aut domi à parentibus vapularunt liberaliter. Quòd si hodie librum meum non recepero, certiores faciam ipsos oportet, vt pro hoc malo mihi dent malum. V. Iuuabo te in quæritando Emmanuele tuo. Si non inueneris, est mihi aliquanto tritius ipso hoc exemplar eiusdem, id dabo tibi proprium. O. Si non simulatè promittis, porrigere dexteram. V. En. O. Affudisti aquam, rediit animus, & cura omnis ex corde excessit. V. Lætus sum, quòd te tranquillaui. Væ illi, qui se huius furti astrinxit: nam & librum minimè retinebit, & vberiùs quàm tu plorabit. O. Furem hunc mihi dari in conspectum gestio: coram in os laudarem ipsum, & capillo conscinderem.

ANNOTATIONES.

ESSE EXTRA NOXIAM) Cornel. Fronto. Noxa pœna est, noxia culpa. Festus. Noxa ponitur pro peccato, aut pro peccati pœna, cū lex iubet noxæ dedere pro peccato. Noxia apud antiquos damnum significat; sed apud Poëtas, & Oratores ponitur pro culpa. REM SVAM MALE CVSTODISSENT) *Inter breuia illa præcepta: Maiori cede, minori parce, &c. quæ cum distichis Catonis circumferuntur, est etiam hoc. Rem tuam custodi. Quod si cui suarum rerū cura est difficilis, quàm laboriosa erit alienarum? Dignissimi vel plagis sunt, qui quod sine magna cura & sollicitudine retineri poterat, id per summā socordiā, negligentiamq́; perire, aut sibi subduci patiuntur.* EST MIHI ALIQVANTO TRITIVS) *Humanitatis officium, vt qui habet duas tunicas, det alteram non habenti: & cui superest, succurrat fratri suo, cui nihil est, cùm id sine damno ac malo possit.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Auxilium & consilium.

EDMVNDVS, GALLVS.

EDMVNDVS. Tantum sudoris & laboris indipiscor in hac epistola componenda, quantum ad hunc diem in alia nulla. G. Quî fit? E. Ilia-

E. Iliade longior est: hoc primum. Secundo loco plurimæ insunt voces, quas in Germanicolatino Calepino cogor quærere, vt Gauckler / Ferberstangen / Muscatblüe. Præterea scatet modis loquendi & prouerbiis difficillimis, nisi velim germanismos inserere: vt, Die Leut zur Banck hawen / Er: Man soll die Läuß nicht an Beltz setzen / Item: Ich bin nicht dein Narr / ac similibus. Quis me non exsibilet, si dixero: non oportet pediculos ponere in pelliceo: non sum tuus stultus? Primum illud ne germanismo quidem exprimi potest. G. Coniicio significari eo genere loquendi, detrahere de fama aliorum: sumpta videlicet metaphora, seu ducta allegoria à laniis, qui carnes quas fecerunt iugulatis, excoriatisq; animalibus, in frusta secant bipennibus, & in officinis (in der Fleischbanck auff dem Laden) venales proponunt. Sic obtrectatores, & alienæ famæ carnifices occidunt quodammodo homines, eosque, vt carnes audientibus vendunt: apud quos nempe eos in summum contemptum adducunt, & planè despicabiles reddunt. Hoc ergo si ita est, vt equidem esse puto, ecquid animaduertis quanta vis & significatio sit in hac formula loquendi Germanica? E. Animaduerto, tuamque interpretationem amplector. Verùm quid das consilii? G. Quando in locos impeditos incidis, Magistrum ora, vt te expediat: sic enim iussit nos facere, egóque id non omitto. Nuper cùm nescirem quid esset latinè, Buttermilch / & Wassernudel / item quibus verbis dicerem: Er weiß wol wie es einem Schalck umbs Hertz ist / vtrumque ex eo cognoui.

E. Imitabor te posita verecundia, quæ me hucusq; absterruit.

ANNOTATIONES.

IN GERMANICO LATINO CALEPINO) *Calepinis, Thesauris, Dictionarijs, pharsiũ libris, Nizolijs ne sint nimium dediti adolescentes, & sciant eo fine hosce libros esse conscriptos, vt ijs quantum vsus, & quando postulat vtamur. Stultè peccant, qui illis ex instituto legendis, aut epitomis ex ijs conficiendis delectantur. Ars magna est, scire quo libro quomodo cum fructu vtaris. Est in fine huius progymnasmatis quiddam, quod optarem seruari à præceptoribus. Nempe vt se interrogari iuberẽt à discipulis, quo pacto, efferent quod in componendo aut conuertendo difficile occurrit. Ita animos ipsis adderent; partem de emendandi onere sibi demerent: discipulos religiosos in verbis, ac locutionibus efficerẽt; eosq; sibi multùm ista ad eos adiuuandos lubentia conciliarẽt. Me puero hoc apud nostrates seruatum memini, & meminisse iuuat. Porro illa allegoria,* die Leut zur Banck hawen/ *vsitata est alicubi terrarum Germaniæ: tametsi in Sueuia, & Bauaria non est.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM QVARTVM.

Charta in membranam insutæ.

CHRI-

CHRISTOPHORVS, HVGO

CHRISTOPHORVS. Mi Hugo, est quod abs te petam. H. Pete audacter. C. Tribue mihi paullum operæ. Insue in membranam hasce chartas puras. H. Ipsemet insueres. C. Expers sum huius artificii; atque id vt credas, inspice hunc librum, quàm sit inconcinnè, distortéque consutus. H. Nec me bibliopegus erudiuit. C. Attamen quasi eruditus, concinnè id facis. H. Si cui optimè placet, ei optimè facio. Complicastíne iam chartas tuas? C. Maximè: istæ sunt. H. Da filum, acum, membranam. C. Cape omnia. H. Filum oportet ceratum esse, vt opus euadat diuturnius. C. Heus pueri, quis secum affert ceram? H. In meo sacculo quæram. Aliquid certè reperio, ceram albam: commodissima est huic rei: nuper mihi hoc frustillum donauit æditus ad tales vsus. Tu porrò attentus aspice me suentem, & artem disce, quo posthac aliena opera ne indigeas. C. Aspicio intentis oculis. H. Ecce quemadmodum chartam chartæ arctiùs coniungo, vt spatium inter illas nullum intercedat. C. Video. H. Item quemadmodum suprà & infrà sunt æquales inter se, nulla prominet. C. Aptè, artificiosè. H. Nec foris in tergo fila superiora inferioribus longiora visuntur: nec primum à secundo maiore interuallo distat, quàm secundum à tertio, tertium à quarto. C. Peritè. H. Nodi parui, & intus omnes. C. Sanè. H. Nunc tu cultellum accipe sis, partesq; chartarum superiores cautè scindendo aperi. C. Pro ista opera referetur gratia tibi, mi Hugo. H. Satis gratiæ tum retuleris, si me amaueris; in studiis abs te socordiam

omnem reieceris, segnitiemque amoueris. C. Vtrunq; præstaturum tibi recipio.

ANNOTATIONES.

BIBLIOPEGVS) *πήγνυμι est arcto, compingo: βίβλος liber. Quem nunc vulgò compactorem,* Buchbinder / *cur non Græco nomine tam commodo potiùs, quàm barbaro & nouitio nominemus? præsertim cum id in mille aliis artificium artificiorumq; vocabulis soleamus, & in lingua latina nimis multa vsurpemus, quæ à Græcis manarunt, quorum copia longè maior.* SI CVI OPTIME PLACET) *Quæ minimè sunt pulchra, ea pulchra videntur amanti. Sententia est Theocr. Ita homines vt plurimùm, & frequentißimè non res tales iudicant, quales sunt: sed quales ipsi iudicant, tales esse credunt, & ab aliis credi volunt, in omni rerum, negotiorum, caussarumque varietate: quodque ab Horatio de vna quadam perturbatione dictum est, id patet latiùs, & ad omnes alios concitatos, ac turbidos animorum motus accommodari potest. Impedit ira animum, ne poßit cernere verum.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM QVINTVM.

Nomenclatura.

MAGI-

MAGISTER, CLEMENS, LIBERIVS, DONATVS pueruli.

MAGISTER. Vixdum exactis sideribus dies se mundo reddit, cùm vos puerorum flosculi ante alios omnes huc intro pedem infertis. Quînam cum prima luce potuistis expergisci? C. Mandatu matris famula nostra in dies me expergefacit: quanquam hodie maturiùs præter morem. L. Ast ego nunquam non sponte mea, & inuocatus, ac ferè semper bene manè consueui surgere. D. Ego etiam, Præceptor. M. Res difficilis ad credendum: pueri quippe, quibus sopore nihil est amicius, nihil dulcius, pro more non habent vltro, ac per se de strato surgere. D. Certè surgo, expergefactus à nemine. M. Ecquid ientâstis? C. Ita. L. Dum offa coquitur, visum est nimis longum: quapropter relicto ientaculo huc approperaui quàm maturrimè. M. Pulchrum in hac ætatula facinus. Quid si ego darem nunc tibi ientaculum? L. Cùm nihil sit tibi; quid dares? M. Quò nihil edis libentiùs. M. Mihi etiam, Præceptor. C. Et mihi, obsecro. D. Nimium satur fieres altero ientaculo. C. Eia, quæso. M. Liberi, si promptè & nunquam intersistendo recitaueris, quæ heri nomina tibi ediscenda præscripseram, ecce, istas septem ficus, cum hisce amygdalis præmium tolles. D. Ego quidem nomina mea teneo, vt qui perfectißimè. C. Ego, ego mea referam memoriter. M. Liberius esto primus: eum si memoria fefellerit, tum vos duo de istoc honorario in certamen venietis. Sed cuius ordinis sunt tuæ voces? L. Rerum cælestium. M.

Tuæ Clemens? C. Dignitatum, & munerum Ecclesiasticorum. M. Tuæ autem Donate? D. Dignitatum, functionumq; ciuilium. M. Incipe. L. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Sacrosancta Trinitas, Numen, Diuinitas, Creator, Saluator, Seruator, Dei mater, Deipara virgo, Dei genetrix, Cælites, Cælicolæ, Diui, Sancti, Beati, Angeli, Archangeli, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, Viduæ, Innocentes, cælum, sol, luna, stella, astrum. M. Num intelligis quæ singulis subiecta sit notio? L. Optimè, imò. M. Qui sunt cælites? L. Die lieben Heiligen. M. Archangeli? L. Die Ertzengel. M. Dei Matter? L. Die Mutter Gottes. M. En accipe munusculum & comede. Tu Clemens, edic tua. C. Quid erit præmii? M. Si omnia, & ea serie quæ se consequuntur reddas, erit quod dem tibi: non omnes ficus absumet Liberius. Si perperam, neque tunc indonatus abibis. C. Pontifex Maximus, Patriarcha, Cardinalis, Archiepiscopus, Episcopus, Præsul. M. Quid? hæres? Antistes, Abbas. C. Antistes, Abbas, Cœnobiarcha, Monachus, Concionator, Ecclesiastes. M. Quæ est vis Ecclesiastæ? C. Eadem quæ concionatoris. M. Quid ergo est Concionator? C. Ein Prediger. M. Perge. C. Parochus, parochus. M. Parochus, parochus: tene bis labi? Sacerdos. C. Sacerdos, Diaconus, æditūus, sacra Virgo. M. Cætera vbi sunt? C. Non iussisti plura. M. Haud recitâsti vt cupiebam. Tu meliùs Donate. D. Imperator, Imperatrix, Rex, Regina, Monarcha, Princeps, Dux, Comes, Baro, Dynasta, Heros, Heroïna, siue Herois, Præfectus, à cu-

à cubiculis, à pedibus, à poculis, apparitor. M. Qui ſunt iſti? D. Die Kämmerling/ die Lackeyen/die Kredentzer/ die Stattknecht M. Cape has quatuor ficus, & confeſtim in ventrem abſconde. D. Vt præcipis. M. Sedete ſuo quiſque loco & quæ adhuc præſcripſero, celeriter ac nauiter nomina ediſcite. L. Etiam. Vt ſapuerunt tibi ficus Clemens? C. Præceptor, Liberius me irridet. L. Commoui. C. Non impunè feres.

ANNOTATIONES.

EXACTIS SIDERIBVS) *Exiguntur cælo expelluntur[que] quodammodo ſtellæ, cùm ſoliſ luce paulatim per cælum ſe diffundente apparere deſinũt. Virgilius 3. Æneid. Iamq́ue rubeſcebat ſtellis aurora fugatis. Dicitur etiam ab Ouid. 2. Metamorph. Lucifer agmina ſtellarum cogere, & cæli ſtatione nouiſsimus exire. Propriè ſidus eſt quod Græcis ἄστρον, ſtella, quod ijſdem ἀστὴρ. Vide Macrobium in ſomn. Scip. libro 1. capite 14.* PVERORVM FLOSCVLI) *Sic appellant Latini, floris nomine videlicet, quod in re quaque puriſsimum, pulcherrimum, præcipuum eſt. Cicer. pro Flacco, flos legatorum. Pro Planco, flos equitum Romanorum, Philip. 2. flos nobilitatis & iuuentutis. Ennius Cethegum oratorem nominauit florem illibatum populi. In Curcul. anus bibula, flos, inquit, veteris vini meis naribus obiectus eſt. in Ciſtell. Quia adeò compleui me flore Liberi. Caſin. Niſi hæc meraclo ſe vſpiam percuſsit flore Libyco.*

Qui-

Quibus locis videtur Plautus vinum significare, cuius nō modo sapor palato, sed etiam odor naribus gratissimus sit. Idem Casin. Flos poetarum. Catullus flos iuuenū, flos Gymnasii & decus olei, id est, luctatorum, seu palæstritarum. Sic flos aui, flos ætatis, flos siliginis, flos lactis, flos cœnæ, flos flammæ, & alia infinita. Apud Catonem autem de re rustica, cap. 88. flos salis est nitidus, candidus, optimus sal: popularis autē sal, sordidus, vulgaris, niger. MATVRRIME) *Quid differat super vocabulo maturè, Gellius, vide lib. 10. cap. 11.* A CVBICVLIS, A PEDIBVS) *Latinè variarum rerum ministros atq; seruos sic appellabimus. A commentariis, ab epistolis, à manu, à rationibus, à secretis, à libellis supplicibus, à studiis, quales sunt hodie pædagogi, & quibus vtūtur principes pueri ad ingenij cultum domi ab ipsis capiendum. Vtuntur etiam præpositione, ad, idem volētes exprimere. Seruus ad pedes, canes ad venandum, leones ad fræna, custos ad limina, puer ad cyathos, ad baculum. De quibus Turneb. lib. 3. cap. 23. Seruus autem ad manum nō est amanuensis, vt idem semetipsum corrigens scribit. 5. cap. 11.* IN VENTREM ABSCONDE) *Respeximus ad illud Cicer. 2. de Orat. in tractatione facetiarum. Erras, inquit,*

Scaure: ego enim Magium non conseruasse dico,
sed tanquam si nudus nuces legeret in
ventrem abstulisse.

PRO-

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM SEXTVM.

Iterum nomenclatura.

ADALBERTVS, IODOCVS.

ADALBERTVS. Visne Iodoce, quemadmodum tu me consuêsti alicuius rerum generis interrogare nomina, sic ego vicissim aliquando te interrogem? I. Volo. A. Quænam ergo rectissimè complexus es animo? I. Musica. A. Recense primo loco instrumentorum musicorum appellationes. Sed maius industriæ tuæ documentum dabis, si ego germanicè & permixtè ea nominauero, tu inde latinè nomines. I. Vtroque versum haud imparatum offendes. A. Baucken oder Trummel. I. Tympanum. A. Harpff. I. Cithara. A. Geig. I. Chelys. A. Hackbret I. Sambuca. A. Imò sambuca, si ritè audita recordor, significat ein Holderstauden. I. Nequaquam: sambuci est illa notio, non sambucæ. A. Geigenbogen / Hackbretholtz. I. Plectrum. A. Zinck/Orgel/Laut. I. Cornu, organa, testudo. A. Leyr. I. Lyra. A. Pfeiff. I. Fistula. A. Posaun/ Schwegelpfeiff/Tromet. I. Buccina, tibia, tuba. A. Enumera nunc, seruato quem ego secutus sum ordine, artificum, seu musicorum nomina. I. Faciam in quibus potero, quorum meminero. A. Quod dederis, eo contentus ero. I. Tympanista, citharœdus, chelyus,

seu, χειλιωδὸς: dixit enim Magister, subiicienda Græca, cùm Latina desunt, quando innumera sunt Græca, quæ Latina iam, velut vsucapione putentur. A. Verum prædicas. I. Cornicen, organista vulgò, latiniùs, qui organis canit: sicut dicimus aliquem canere fidibus. Lucretio organicus. Lyricen, fistulator, buccinator, aulœdus, seu tibicen, tubicen. A. Restántne alia quædam vocabula ad musicen spectantia, nec ita abstrusa, vt diapente, & huic similia? I. Restant. A. Dic. I. Lingula tibiæ das Zünglein an der Pfeiff. Fides, die Seyten / vnde fidicen, ein Seytenspieler Verticuli, die Nägel / damit die Seyten gespannt oder abgelassen werden. Cantor, ein Singer. Psaltria, ein Singerin. Choraules, der zu Tantz macht / propriè, mit der Pfeiffen. Harmonia, das wollauten deß Gesangs. Pausa, das stillhalten im Gesang Cetera tute, si voles, à magistris disciplinæ huius petas. A. Polles memoria Iodoce. Obsonemus famem parum inambulando, & de rebus ludicris sermones cædamus vsque ad cœnam: tantum quippe spatii cessationis Magister indulsit.

ANNOTATIONES.

OBSONEMUS FAMEM) *Socratem ferunt cùm vsque ad vesperam contentiùs ambularet, quæsitumq́; esset ex eo, quare id faceret: respondisse, se quò meliùs cœnaret, obsonare ambulando famem. Cic. Tusc. 5. Plaut. Amphit. S. Vide sis, berus salutator oppessulatas ante fores graditur. B. Nihil est, famē exspectat obambulans.*

lans. Laudatur etiam à medicis ambulatiuncula ante cibũ. Thorius Balbus Lanuuinus vtebatur ijs exercitationibus, vt ad cœnam & esuriens & sitiens veniret: eo cibo, qui & suauissimus esset, idem facillimus ad concoquendum. Cicer. 2. de finibus. SERMONES CÆDAMVS) *Terent. Heaut. Verùm interea dum sermones cædimus, illæ sunt relictæ. More Græcorum, qui κόπτειν λόγους, aut κόπτειν ῥήματα dicitur. Priscianus lib. 18.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM SEPTIMVM.

Exercitationes.

ABRAMIVS, TRANQVILLVS.

ABRAMIVS. Quidnam esse in caussa putem, mi Tranquille, quod ab exercitationibus haud secus, quàm boni viri ab impuris facinoribus refugis: & quasi multarentur capite, qui se ad eas dedissent? cùm à doctore tam crebrò exercitationem dilaudari audias; quæ possit omnia; & sine quâ cùm nihil quidquam egregium præstari queat vllo in artificio, tum claritudinem in literis nemo sit aliquando adeptus? T. Quî tandem? A. Perrarò disputas, neque solùm non vltro, sed nec prouocatus, & iussus etiam caussaris, Frequenter cares epistolâ: sæpiùs germanicè loqueris: dum recitas memoriter Ciceronem; aut

Ouidium, hæsitas in singulis pænè versibus. Hæc ferè sunt genera, in quibus nos exerceri peropus est. T. Non dicam dolo, dificultas me absterret. A. Non plus tamen alienare te difficultas debet, quàm inuitare atque allectare multiplex quæ inde efflorescit & promanat vtilitas. Et quid præclarum atque singulare sine sudore partum est? T. Propono apud animum persæpe, ad quæ tu me cohortaris, volo ardorem quendam amoris assumere: sed nescio quomodo, cùm ad rem quasi dato iam signo aggrediendum est voluntas illa omnis elabitur atque euanescit. A. Principia perrumpenda sunt, capiendáq; consuetudo quædam, quæ sensum laboris imminuit. T. At nimis diuersæ & innumerabiles sunt exercitationes. Si vnum aliquod genus proponeretur: exempli caussa, si duntaxat scribendum, aut loquendum: aut disputandum, aut ediscendum esset; non lamentarer. Nunc ita vnumquodque horum frequentandum est, vt nullum cęterorum omittatur: hoc angit, hoc dolet, hoc cruciat. A. Possunt hæc fieri, cùm diuersa, nec eadem hora, quin nec eodem semper die facienda sunt, & sibi mutuò non aduersantur: nec sunt multa, nec tam (vt tu iocabare) innumera. Proinde istum qui te subegit veternum excute. T. Ad finem inclinat annus, polliceor sedulitatem in sequentem. A. Maneas promissis, quæso, vt cùm literas ad vtriusque nostrûm cognatos dedero (dabo autem non raras) te de meliore nota commendare queam: quod illis summo gaudio futurum tam non ambigo, quàm eos tuorum processuum cupidissimos esse penitus perspectum, planéq; cognitum habeo. T. Imitabor

bor

bor in morbum delapsos: medicinam, sectionem, vstionem volens nolens adhiberi mihi sustinebo: vt recte valeam. A. Si hoc egeris, erit cùm maiorem in modum lætaberis.

ANNOTATIONES.

MANEAS PROMISSIS) *Virgilius 2. Æneid Tu modò promissis maneas, seruatáque serues Troia fidem. Idem sunt, promissis stare, promissa seruare, promissis satisfacere, promissa soluere, exsoluere, efficere, &c.* DE MELIORE NOTA) *Veteres illi vini cados, testas, amphoras in cellis condere solebant notatas, id est, insignibus quibusdam literis, aut alijs notis, sed maximè Consulum nominibus distinctas, ad tempus ac præstantiam vini significandam. Pendebat è vasis vinarijs tabella, inquit Brodæus lib. 1. c. 3. in qua vini ætas scripta erat: id est, quo tempore, quibúsue Consulibus conditum esset. Quo ex more natum est illud loquendi genus: de meliore nota Curius ad Cicer. lib. 7. Quare, Cicero mi, perseuera constanter nos conseruare, & Sulpitij successori nos de meliore nota commenda. Catullus ad Manlium.*

Quare quod scribis Veronæ turpe Catullo
Esse, quod hic quisquam de meliore nota.

Lambin. in Oden. 3. lib. 2. & Turneb. lib. 1. cap. 1.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM OCTAVVM.

Temeraria suspicio.

BVRKARDVS, ALIPIVS.

BVRKARDVS. Me infortunatissimum. Nullus dies abit, quin amittam aliquid: nunc atramentariolum, nunc papyrum, nunc libellum aliquem, nunc calamum, vt in præsens. Schola ista est plena furum, nec pœnarum vllus iam hîc est metus. A. Ne tu nos tam inconsultò in crimen vocaueris. B. Aliquem vestrûm mihi surripuisse calamum oportet. A. Quî scis te attulisse? B. Quî sciam? nonne hoc literarum paullò ante exaraui? A. Vtere alio interim, dum priorem recuperes. B. Nec vnum præterea mecum attuli. A. Suadeo vt in posterum feras semper tres, aut quatuor. B. Scilicet vt sit, quos tu semper possis auertere. A. Libentiúsne tu cum malo quiescis, an sine malo, si copia est? B. Quis potuit clepsisse, nisi qui mihi sedet proximus? A. Quid ergo? Ioannes tibi à dextris non assidet, sicuti ego à sinistris? cur non potiùs illum quàm me arcessis furti huius? B. Ioannem noui, mallet spoliari suis, quàm minimum quippiam sublegere de meis, dissimilis tui est. A. Certè dignus es virgis. B. Tace de virgis: quarè me his dignum deputas? A. Quia de me falsum audacissimè, sine teste, sine argumento pronuncias. B. Hei, vtinam haberem calamum meum: quem

quem eò molestiùs amitto, quòd tertium iam mensem vsus sum; adeò bonus, & firmus est. A. Quid si reddidero tibi calamum tuum? B. Qui reddit, abstulit: atque hoc est, quod mihi dudum videbatur. A. Non est hoc semper consequens, inepte. Tu tibi abstulisti. B. Quomodo? quis post hominum genus natum sibi quidquam abstulit? A. Quia super auricula, vt mos obtinet, reposuisti, postea es oblitus: quodque non amiseras, quæsiuisti, & alios furatos putauisti. En tibi tuum optatissimum calamum: deinceps quoties amiseris, auriculam dextram interroga priùs, an viderit calamum: quàm de innocentibus mentiare. B. Mi Alipi, mi Alipi. Gratias ago tibi; ignosce, obsecro, quòd tecum egi suspiciosiùs, atque immodestiùs.

ANNOTATIONES.

VT IN PRÆSENS) *In præsens, in præsenti, in præsentia, hæc tria latinè dicuntur vt Græcè εἰς τὸ παρὸν, ἐν τῷ παρόντι. In præsentiarum vix latinum est, & solœcismum olet. Vtuntur tamen eo Probus in Hannibale, & Cornelius Tacitus: si scriptura est sincera. Immo & Gellius, & Cornificius, sed eos nihil moramur.* QVIS POTVIT CLEPSISSE) *Κλέπτω est furor. Vtitur aliquando verbis græcis ad latinam formam detortis Plautus ioci caussa. Vt hoc ipso, & ἁρπάζω Pseud.*

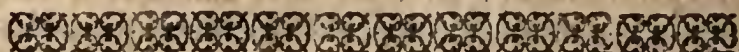
Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus.

Et in Truculento. Dum illi agunt quod agunt, cæteri clepta furantur, vel harpagant. Bacchid.

Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene, & malefacere tenet.

Improbis cum improbus sit, harpagat: furibus furetur quod queat.

Et in Aulul. Aurum mihi intus harpagatum est.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM NONVM.

Astutia puerilis.

MAGISTER, PVER.

MAGISTER. Quò tandem res euadet? quamobrem non desinis tu nouissimè huc te conferre? P. Non audiui campanæ pulsum. M. Ego tibi nolam ad aurem alligandam, eamque pulsandam curabo sub horam septimam ante meridiem & sub primam post meridiem, si quidem ita obsurduisti. Quid autem est, quòd istum quadrimum fraterculum tuum nunquam adducis tecum, nisi cùm reddere præscripta nescis, aut tardiùs venis? P. Mater illum sæpiùs non dimittit. M. Mater non dimittit? quare tunc dimittit, cùm, vt dixi, vltimus & imparatus ades? P. Nescio. M. O puerum versutum: at ego haud nescio. Eho dic mihi, mandátne tibi mater, vt trahas tecum pusionem istum? P. Aliquando. M. Mandauítne hodie? P. Non. M. Cur.

ergo

ergo hodie ducis? P. Ipsemet duci voluit. M. Postquam tu scilicet voluisti. Responde amplius. Nunquid ego te vnquam percussi, quando fratre isto paruulo comitatus venisti, & serò intrâsti? P. Nunquam. M. Quare? P. Fortassis propter vociferationes, & ejulatus quibus pænè dirumpitur, cùm me flentem, soluentemque ligulas ad plagas accipiendas intuetur. M. Itáne? Hæc, hæc, non alia ratio est cur ducas tecum: nempe vt pro tuo capite clamet ipse insolentissimè, ex sympathia videlicet, & ego eius, si minus tui, miseratione commotus, cruciatum tibi remittam. Nonne etiam idipsum vt faceret tu docuisti? P. Non docui. M. Habes pium & vtilem fraterculum, qui te toties perditum, conclamatumque seruauit. O calliditatem. Iam edico tibi, si in posterum non adfueris in gymnasio citiùs, pœnas depandes, seu adduxeris fratrem, seu non adduxeris. Quòd si ille clamitare non cessauerit, eum vnà tecum flagaris feruere faciam. P. Ad horæ ipsum articulum adero.

ANNOTATIONES.

EX SYMPATHIA VIDELICET.) Συμπάσχω, simul patior, simul afficior, compatior, coafficior, consentio, id est, simul sentio aliquid. Hinc Συμπάθεια, consensus in affectu seu affectibus, conuenientia affectuum. Cicer. 2 de diuinat, sic expreßit hoc abstractum. Quæ ex cognatione naturæ, & quasi concentu atque consensu. Item, conuenientia & coniunctio naturæ. Compatior tibi, latinè, miseret me tui, vicem tuam doleo, tua

 caussa

caussa doleo, moueor, capior misericordia cùm tuum infortunium considero, dolorem è rebus tuis capio, molestè fero casum tuum, excruciat me valetudo tua.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM.

Somnus in gymnasio.

FABIOLVS, ERASTVS.

FABIOLVS. Rabiosulum te autumo. E. Quam ob caussam? F. Quòd me modò fodicas, modò vellicas, modò pugnum in latus meum incutis. E. In laneum latusculum tuum. Cur dormitas? non decet hoc in schola. F. Mihi sic visus est: tu vt tibi opus est facto, ita facito. Tua quid refert? E. Mea quidem aliquantùm, tua verò permultùm. Nam si te dormire siuero, doctor me quoque vt infidelem custodem supplicio prosecuturus est. F. Itáne est? E. Itáne est? Etiam, dormitator, ita est. F. Permitte vt dormiam. Quomodo nunc est, aliter fieri non potest. E. Istam à magistro veniam pete. F. Irrides? quasi tu dicas: pete ab atroci cane vt te mordeat: sua sponte mordebit. E. Ego profectò non feram, non patiar, non sinam, vt dormias: vsque & vsque molestus ero: etiam acicula, en, te compungam, vt clames, téque ipsum vt forrex tuo indicio prodas. F. Heu, mitte me: vicissim indulgebo, si te somniculus corripuerit. E. Hanc abs te gratiam nolo. F. Tamen. E. Iam reddenda erit è memo-

memoria hesterna prælectio: excute somnum, frica paulùm oculos, & relege quæ edidicisti. Nisi fuxis, à tergo, supra caput, ante oculos vindicta est. F. Quid relege? nihil edidici. E. Tum tu ipsa es miseria. F. Non exiget à me quidquam hac luce: non enim omnes, id quod scis, quotidie recitare possumus, præ multitudine. E. Ponamus exigere: quid dices? F. Doce tu me quid dicendum. E. Pulchrè dictum. Egóne doceam te mendacem fieri? nihil attraxit funis tuus. F. Actum est, verberabor, recitare non potero. Quid ergo. proderit mihi si vigilem? vno dolore duo peccata expiabo: dormiam rursus. E. Dormi dormi, nihil moror. Si Magister me obiurgauerit, narrabo quid fecerim, quid dixerim tibi: quid tu contrà responderis. F. Tantùm ne me expergefacias. Si etiam hodie vapulauero, non moriar. E. Quæ tibi verberatio faustè, ac feliciter eueniat, mi Fabiole.

ANNOTATIONES.

PONAMVS EXIGERE) *Vsus verbi huius est in rebus controuersis, cùm videlicet dicimus, ponamus ita esse, faciamus esse, fac potuisse, sit ita, esto vt tu dicis: pro quibus barbari, præsupponamus quod ita sit. Ponamus casum, ponamus quod sit, concesso, dato, posito quòd acciderit.* NIHIL ATTRAXIT FVNIS) *Ab ijs ductum prouerbium, qui hamato funiculo pisces captant, & nullos tamen capiunt.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM. PRIMVM.

Spes & metus ob certamen ſcholaſticum.

PASCHASINVS, STEPHANISCVS.

PASCHASINVS. O quale, quàm venuſtum, modiſque omnibus elegans brauium in craſtinum diſputatoribus nobis à Magiſtro eſt propoſitum? Apelles ipſe nihil pinxiſſet lepidius. Et idcirco oſtendit ante, credo, vt diſputandi alacritatem ſummam nobis iniiceret, & tam electorum præmiorum ardentiore nos cupiditate inflammaret. S. Cogor ipſe fateri, nihil vidiſſe me pulchrius iſtis imaginibus. P. At nos victoria potituros, iſtaq; κειμήλια adepturos vix eſt vt ſperare auſim. S. Non? hem, quid eſt quod tibi deſperationem iſtam obiiciat? P. Iuſtinus & Anſelmus diſputatores ſunt feruidiſsimi, rerumque grammaticarum vt qui maximè gnari, & in certaminibus vincere ſoliti: ego autem pro more habeo vinci. Si auctor es, abeo, & præceptori conditionem renuntio: aut vt prodat dies aliquot diſputationibus iſtis, ab eo poſtulo. S. Támne demiſſo atque humili te eſſe animo? audacia hîc pro virtute vti licet: exue metum. Sunt mihi aliquot reconditæ quæſtiones, quas cùm antagoniſtis obiectauero, tanquam hamo piſces, viſco volucres capientur. P. Si ſuperati ceciderimus, væ

vic.

virgis quæ morientur in corpore non tuo, sed meo: vehementer enim doctor noster irasci solet succumbentibus, nec ignominia illorum contentus est, addit etiam acerbitatem supplicii. Tibi parcet, quoniam plerumque vincis, & vinceris ideo, quia solus duobus esse par nequiueris, cùm ego te nihil adiuuerim. S. Contrà est ac dicis. Ne sic te abieceris: nón desunt tibi ad hanc pugnam vires, modò animus non desit. P. Quid tu statuisti proponere? S. De heteroclitis. Quid tu? P. De Præteritis & supinis. S. Multa sunt ibi difficilia, bene elegisti. P. At hoc perquam incommodum, quod nunquam fas est librum inspicere. S. Si illis fas esset, nobis iniuria fieret: iam neutris fit. P. Si victoriæ compotes redierimus, dona, quæso, mihi tuam partem. S. Insane, quid petis? talentum mallem donare. Non abundo istis opibus: tu ditissimus es. P. Errat qui hoc de me credit, mentitur qui dicit. S. Egóne tibi mendax? P. Verbo lapsus sum: fallitur, volebam dicere. S. Intendamus ingenia, & ad certamen nos accingamus, quod illi colluctatores nostri sine dubio iam faciunt. P. Hac nocte somno parum apud me loci erit. S. Apud me permultum vigiliis.

ANNOTATIONES.

ISTAQVE κειμήλια) *Hoc nomine vocatur propriè & vsitatè, quod in nostra supellectile cæteris pretiosius, & tale, quod magna cum cura reponi solet, idem quod* θησαυρὸς, *qui & ipse ob eam caussam à* τίθημι *dicitur, Germa-*

Germanicè ein Kleynod. CONDITIONEM RENVNTIO) *Renuntiare pronuntium remittere, & salutem vltimam dicere, Cicero nunquam dixit. Quintil. in 10. Alia quidem sententia ciuilibus officijs renuntiabit. Budæus in Pandect. Conditionem latam renuntiare, est quod dicunt, resilire, vel digredi ab oblatione facta: quod si voluntate eius fiat, qui conditionem accepit, dicitur acceptam facere conditionem, hoc est, remittere oblationem. Idem in Forensib.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SECVNDVM.

Litigium.

PAEDAGOGVS, BLAESVLVS, CVRTIOLVS alumni.

PÆDAGOGVS. Germanus tuus, Blæsule, in discendo est impiger, citóque arripit omnia, tu autem lentè admodum, & ambulas gradu testudineo. B. Quid ergo tam crebrò obmutescit, cùm te interrogante respondendum est? P. Audin' Curtiole? C. Stimulat fratrem meum inuidia, ferre neutiquam potest cùm abs te laudor. B. Egóne tibi gloriolas tuas inuideo? scilicet laudatissimus homulus es, præsertim cùm manè surgendum. Ibi apparet generosum pectus tuum: nam ad lectulum quasi clauis affixus adhærescis. C. Tibi, obtrectator, hoc vitium est: nam ego vocatus soleo me cubili-

bili proripere. P. Amborum vna culpa. Mea hoc facit indulgentia: sed aliquando malis mala eueniunt. B. Nihilo sum te inferior. C. Quid erit impudenter loqui, si hoc non est? nondum declinationes deuorasti. B. Pridem concoxi. C. Hebdomade antegressa exarabatur tibi corium, quòd vocabulum iusiurandum, in casus malè inflectebas. B. Et tu ex vno errato colligis inflexiones me nescire? C. Si examinareris, vtique peccares in plurimis. P. Ne superbi, Blæsule: dabo enim potestatem Curtiolo te excutiendi, & introspiciendi penitissimè. B. Habet nihilominus in schola complusculos, quibus palmam cedit. C. At tu interea manes indoctior, quamuis me alij doctiores sint, vt sunt: ceterùm vix tres quatuórue ex omni frequentia. B. Si tam crebris donarer munusculis vt tu, forsitan alacriùs discerem. C. Immò tum acciperes, si alacriùs disceres. Non ante, sed post laborem veniunt præmia, si iustè veniunt. B. Abi argutule, consequar, te tametsi nolis. C. Si ego te cursuram incipiente consisterem, tu me nòn exæquares modò, sed etiam anteuerteres. Hoc tu si speras, despera. P. Satis verborum. Vterque contendat neruos: sic parentibus, mihi, cognatis futuri quàm charissimi.

ANNOTATIONES.

GRADV TESTVDINEO) *Iouem fabulatur Æsopus cōuiuium struxisse inuitatis omnibus animantibus. Cùm autem testudo postrema omnium finitisque epulis venisset, interrogata caussam, respondit*

οἶκος

οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος, *domus chara, domus optima. Inde eam damnauit hac pœna Iupiter, vt domum semper circumferat. Vide præterea prouerbiũ. Testudineus gradus.* HOMVLVS ES) *ab* ἄνθρωπος, *diminuta Græcis sunt* ἀνθρώπιον, ἀνθρωπάριον, ἀνθρωπίσκος, *Latinis, homuncio, homunculus, homulus. Hoc extremũ est apud Lucret. lib. 3.*

Hoc etiam faciunt vbi discubuere, tenentq;
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo vt dicant, breuis est hic fructus homullis,
Iam fuerit, neque post vnquam reuocare licebit.

Versus caussa geminauit consonam L.

PROGYMNASMA
QVINQVAGESIMVM TERTIVM.
Simplicitas, & lentitudo Magistri.

TORANNIVS, EGESIPPVS.

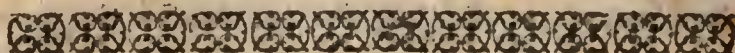
TORANNIVS. Terque quaterque beatus fuit hodie hic sodalis tuus. E. Quâ in re? T. Quòd euidentissimo periculo, imò periculis, diuino adiutus numine defunctus est. E. Quæ ista pericula? T. Quæ sibi creant, qui nec scriptionem reddendam habent, nec memoriæ quidquam mandarunt, nec quæ respondenda sunt sciunt, & ad extremum tardissimè ludum intrant. His virtutibus ornatus incessi hoc die. Carebam epistola, inquam, nihil

nihil edidiceram (quoniam in conuiuio apparatissimo domi nostræ accubantibus ad intempestam noctem ministraui, & saltatorium orbem versaui (nihil relegi, in lucem stertere perrexi : iam tu rationem subducito, quoties pulsationem promeruerim. Abii, excessi, euasi, erupi. E. Albo calculo hic dies notandus est tibi. An verò cras epistolam ostendes? T. Equidem. E. Qui tam breui compones? T. Particulam ab hinc biduum composueram, eam emendabit noster Cosmas, & reliquum addet de suo, iam enim promisit. Videbor præceptori vna nocte expolitus, laudabit me palàm. E. Nónne sentiet præstigias? T. Oh, non. Satis modicè literatus est: æra quid lupinis distent haud bene nouit: & est homo antiquus, cui persuaderi posfit, ouum exstitisse ante gallinam. E. Itaque illi fucum sæpe fieri à discipulis credibile est. T. Sic opinor. E. Si rescifcat, num maleficia vestra non vindicat? T. Etiam, sed molli brachio, Languidulus Præceptor est. E. Oleum flammæ. T. Vide quid mali faciant verbera : subigunt nos palpum Magistris obtrudere, & commenta proloqui : nam certò scio, non hæc committeremus, nisi plagas timeremus. E. Quin potiùs illius ingenium simplicius, & vitiosa lenitas hæc mala creant. Si enim vafriciem vestram odoraretur, atque perspiceret, & in reos acriùs sæuiret, vos istis technis abstineretis. T. Vtcunque sit, ego secundissima fortuna me vsum gaudeo. E. Ego autem te volentem ac scientem Præceptorem cogitâsse circumducere, non gaudeo. T. Equidem viri huius iram nullo in metu ponendam iudico.

ANNOTATIONES.

SALTATORIUM ORBEM) *Cic. in Pison. cùm illum suum saltatorium versaret orbem. Versant enim se, & in orbem circumagũt tripudiatores. Plaut. Sticho. versum appellat. Si istoc versu me viceris, aliò prouocato. Turneb. lib. 4. cap. 21. & lib. 21. cap. 15.* ALBO CALCVLO) *Plin. lib. 7. scribit Thraces consueuisse dies latos ac felices albo lapillo notare, infelices autem, inauspicatos, infaustos atro. Catull. O lucem dignam candidiore nota. Horat. Cressa ne careat pulchra dies nota. Ode 36. lib. 1. Quo loco non est quod quidam Thressa reponant. Valet enim idem quod alba, seu candida. Nam creta non solùm insulæ nomen est, sed etiam lutum illud album significat, quo vtebantur ceræ loco Græci Asiatici, ad obsignandas literas & priuatas & publicas, propterea, quòd in Creta magna esset huius luti copia.* HOMO ANTIQVVS) *Antiqui homines sunt boni, candidi; probo ac simplici ingenio viri: tales enim fuerunt antiqui, & anni veteres meliores anni. Ouid. Fast. 1. Laudamus veteres, sed nostris vtimur annis. Sic antiqui mores sunt boni probatiq; mores. Cic pro Sext. Roscio. Homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent. Et infra: In qua muliere, Iudices, etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli caussa vestigia antiqui officij remanent. Pro Quint. antiquam officij rationem dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. Ibidem: Tu aliquem patronum inuenies, hominẽ antiqui officij, qui*

Qui splendorem nostrum, & gratiam negligat? Ad Attic. lib.9.epist.18. Quod scribis asperiùs me, quàm mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse: vide quàm sim antiquorum hominũ. Te medius fidius hanc rem grauiùs putaui laturum esse, quàm me. Plaut. Capt. Ille demum antiquis est adolescens moribus. Et Trin. Meo modo & moribus viuito antiquis. Terent. Adelph. Homo antiqua virtute ac fide. OVVM EXTITISSE) *Lepidam disputationẽ habes hac de re apud Macrob. Saturn. lib.7. cap.16.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM QVARTVM.

Hora producta.

PATROPHILVS, ZACHAEVS.

PATROPHILVS. Hæc hora tam longa est, vt si dimidiatus sit dies. Z. Mihi pænè annus videtur. P. Retraxit à cursu is, qui horologium moderatur. Z. Non abest suspicio. Egisset hoc bonus vir antequam scholas ingrederemur. At ille perpetuò post meridiem errorem horologii sui, vel suam potiùs incuriam ista hora corrigit, ponderáque sursum reuocat: quo in dies singulos fermè ad dimidium horæ tempus nobis prorogetur, cùm alioqui totas quinque hîc sessitemus. P. Vbinam igitur hanc iniustitiam deplorabimus? apud quem de ista iniuria querimoniam habebimus? Z. Censeo apud Præceptorem. Verèm

 cùm

cùm ipſemet non ignoret tempus extendi, & tam leni animo id patiatur, videtur velle nos vltra definitum ſpatium hîc inter ſcamilla hæſitare: quod tamen ſine magna eius quoque moleſtia fieri non poteſt. P. Conſilium dabo. Z. Da. P. Conueniamus præfectum horologio, eúmq; totius ſcholæ verbis rogemus, & honorarium polliceamur, ne nos cruciet ampliùs: quin poſthac non ſolùm non productiores ſed anguſtiores etiam horas reddat: quippe cùm hîc ſedemus tam diu, & immeritò, tempus quod domi ad ſtudia, ad cœnam luſumque relinquitur, neceſſe eſt fieri contractius. Z. Noſtra ætas, prô dolor, valde expoſita eſt iniuriis: pueri enim contemnimur facilè, quia pueri ſumus.

ANNOTATIONES.

IS QVI HOROLOGIVM) *De inuentione horologij apud Romanos, vide quid ſcripſerit Plinius lib. 7. cap. 60.* INTER SCAMILLA) *Diminutum eſt à ſcamno, vt à mamma diminuitur mammilla. Priſcianus li. 3. Vitruuius genere virili dixit, per ſcamellos impares. Turneb. lib. 11. c. 2.* HONORARIVM POLLICEAMVR) *Quod permulti parum latinè ſcientes, & egregiè germanizantes, ex* Trinckgelt *ſolent dicere, bibale, & dare alicui bonum bibale: nos hanc ipſis elegantiam relinquamus, dicamusq; honorarium. Honoris enim cauſſa datur ea pecunia, etiamſi à quibuſdam ad pocula conferatur.*

PRO

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM QVINTVM.

Pecunia vtiliter collocata.

WOLFGANGVS, SEBALDVS.

WOLFGANGVS. In amoribus es parentibus tuis, Sebalde, & oculissimus filius. S. Quo signo, quóue indicio istuc? VV. Isto recentissimo tuo, & tam splendido amictu: quanquam aliôqui me non latet, quàm te in sinu & complexu semper habeant. S. Vsque adeóne te in admirationem traducit iste ornatus meus? VV. Sanè, quidem potest hoc domus vestra: diuitiis affluit. Hem zonulam pulcherrimam ex holóserico; bullis nitentem argenteis, è qua vt bella bellè dependet crumena? siquid pecuniarum custodit, optem illam mihi: si non, haud cupiam. S. Est intus pecunia & tanta, quantam tu vix credas. VV. Quanta ergo? S. Coronati duo. VV. Supra fidem est. S. At ego faxo vt aliter prædices, nam res ipsa dicet tibi. En. VV. Quis dedit? S. D. Nicolaus more patrio in meam patellam cum cingulo, & pusillo istoc marsupio imposuit. VV. Ita in me liberalis haud fuit. Quid acturus? in quo consumpturus tam grandem pecuniam? S. Emptūrus quod animo meo collibuerit. VV. Quid collibebit? S. Quod erit meo iudicio visendum. VV. Quid autem illud? S. Quid tibi arrideret inprimis? VV. Plumulas elegantiusculas emerem pri-

mo loco, quas pileolo assuerem: deinde pugiunculum: deinde ensiculum, atque etiam speculum. S. Quas tu mihi ineptias? mercabor libellos inauratos, & strenam præterea insignem, quam anno hoc vndenonagesimo ineunte Præceptori offeram. Nihil possum parare melius, nec quod prudentes magis approbent.

ANNOTATIONES.

IN AMORIBVS) *Quæ ex re magnam voluptatem ac delectationem percipimus, eam & amorem & amores latini appellant: etiam plurali numero, inquam in honestis rebus vtuntur, quod rudiores nesciunt: & eadem notione delicias vocant. Cic. 1 de Diuinat. Quid amores & deliciæ tuæ Roscius? In epist. ad famil. in amoribus mihi est: Et, Deliciæ verò tuæ Æsopus ad Attic. lib. 2. epist. 19. Pompeius nostri amores, quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit & lib. 6. Dionysius (Ciceronum puerorum magister) mihi quidem in amoribus est.* OCVLISSIMVS) *Sensum oculorum supra omnes diligimus: surdus certè quàm cœcus esse mallet vnusquisque nostrûm. Itaq; Plaut, Curcul. Hominem oculissimum dixit, pro æquè charo, vt sunt oculi, seu pro charissimo. Ibidem oculissimum ostium hyperbole quadam. Catull Ni te plus oculis meis amarem. Idem.*

Eripere ei noli multò quod charius illi
Est oculis, si quid charius est oculis.

ORNATVS MEVS) *Cultum corporis, ipsumq; vestitum*

tum hac voce frequenter auctores indicant; Cic. 1. Offic. Statuas videmus, ornatu fere militari. Plaut. Amphit: Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini. STRENAM PRÆTEREA INSIGNEM) *Strenarum origo, quibus felicem ominamur annum, ipsius auspicio & initio, à Tacito Rege manasse dicitur, qui primùm Romuli hostis, deinde collega in regno Romano fuit. Vide Turneb. lib. 10. cap. 26.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SEXTVM.

Virtus in teneris.

PARENS, LVDIMAGISTER.

PARENS. Operæ pretium facturum me credidi, si aliquando interrogarem te, vti se darent initia, quantumque proficeret meus Laurentiolus. L. Est cur Deo gratias agas: mirandum in modum procedit in literis. P. Iam huc accessum, & hoc abs te auditum gaudeo, tibique secundùm Deum ago gratias singulares propter tuam diligentiam. L. Similes illius vtinam essent omnes. Verùm alios plerosque minis, & ictibus ægrè promoueo ad discendum quomodocunque: iste tantùm laudibus alitur, nihilque peius timet, quàm dedecus. Quòd si quando in concertationibus frangitur (quod perquam raró contingit) plorat tanquam si parentem amisisset. Excellenti inpri-

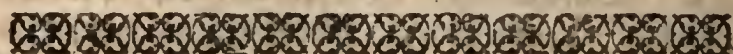
mis est memoria: nam cùm facilè percipit quæ audit & legit, tum fideliter continet. Quid multis? ducit classem suam: & cùm tempus aderit in scholam superiorem ascendendi, aut primus, aut à primo proximus est ascensurus. P. De moribus quid sperem? L. Non minora. Pius omnino puerulus est: Catechismum memoria tenet vt nomen suum: Rosarium secum assiduè, & in sinu semper libellum precationum gestat: cùm in templum venimus, quietissimus est, Deumque precibus colit quàm religiosissimè: quin & in ludo nemo ipso tranquillior, nemo ad parendum promptior. Aureum genuisti filium. Precare numen cæleste, vti sospitem annos iuueniles conficere patiatur: magnam vtique & claram Reipub. lampadem accenderis. P. Vix sum apud me præ gaudio. Insiste mihi puerum erudire, sicut facis: & scito te ob hoc vt fratrem fore mihi in medullis. Malo enim prorsus carere liberis, quàm eos non habere quàm præstantissimos: quales tua fideli opera me visurum spero. L. Deus votis tuis optatisque quàm cumulatissimè respondeat.

ANNOTATIONES.

Reprehendit Plutarchus parentes, qui postquam filios suos pædagogis, magistrisq; commendarunt, ipsi quid discatur, neq; inspiciunt vnquam, neque audire curant. Non enim oportebat in mercenarij voluntate spem omnem collocare, qui & ipse maiorem diligentiam pueris instituendis erat impensurus, si identidem sui sibi muneris

ueris rationem reddendam fore sentiret. Affert deinde illud equisonis: nihil esse quod perinde saginaret equum, atque oculus Regis. De liberis educand. CVM FACILE PERCIPIT) *Quintilianus lib. 1. cap. 3. Ingenij signum in paruis præcipuum memoria est. Eius duplex virtus: facile percipere, & fideliter continere.* DVCIT CLASSEM) *Quintiliani est. Idem prorsus quod sui ordinis primus est: nam classem hic pro vna quadam puerorum sedentium serie vsurpauit. Simile, ducit familiam, quod in dialogum secundum explicauimus.* PLORAT TANQVAM SI) *Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc desidiam nunquam verebor: Quintilianus lib. 1. c. 3.* CARERE LIBERIS) *Liberos voce multitudinis pro vnico filio filiáue dixisse antiquos oratores, histor. poëtas, confirmat Gellius lib. 2. c. 13. Cicero quidem 1. Philipp. Pax denique per eum (Antonium) & per liberos eius cũ præstantissimis ciuibus confirmata est. Habebat Antonius duos filios, ex Q. Fabij, cognomento Bambalionis, libertini hominis filia susceptos. Sed de vno hîc sermo est, quem orat. 2. puerum nobilem, Bambalionis nepotem nominat. Ipsemet Cicer. infrà declarat apertè, se de vno duntaxat locutum. Reipublicæ tuus paruus filius in Capitolium à te missus, pacis obses fuit. Pro lege Manil. cùm de filia M. Antonij, qui fuit auus huius Antonij, loqueretur, etiam liberos dixit, vt Terent. Hecyra. Qui illum decreuerunt dignum, suos cui liberos committerent, cum*

loquatur de vnica filia. Et Heaut. Chremes Menedemo, cui vnicus filius Clinia. Ingenio te esse in liberos leni puto. Et Virg. 10. Æneid. similiter vsus est voce, natis, pro vno tantùm. Argenti atq; auri memoras quæ multa talẽta, Gnatis parce tuis. Vide Seruium. Apud Iurecons. Liberorum appellatione nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes quoq; continentur. Crinit. lib. 15. c. 8.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SEPTIMVM.

Præceptor honesta imperat.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Summoperè, maioremque in modum oro, vti hanc prouinciam reos deferendi absentes, & alioqui tum in schola, tum extra scholam turbulentos, alteri velis imponere, qui eam explicet meliùs ac libentiùs. M. Quid te mouet, Paulemi, vt hoc tam flebili voce à me deposcas? D. Plena est dedecoris. M. Ne sic erumpas. Egóne, aut vllus cui cum virtute est commercium, te facere iusserit quod sit plenum dedecoris? D. Non quidem re, sed opinione. M. Quorum tandem opinione? D. Condiscipulorum meorum. M. Tui condiscipuli nondum sapiunt: fuit eos vbi laus, vbi turpitudo sita sit. Quid igitur de hoc munere loquuntur & sentiunt? D. Dicere nihil quid.

quidquam verentur, istos Corycæos numerandos in proditoribus: non aquam aquæ similiorē esse. M. Nomina mihi de ista puerorum nequam colluuie aliquot. D. Non recordor sigillatim. M. Vnum saltem. D. Toties hoc audiui de multis. M. E schola non exibis, nisi vnum mihi nominaueris, è quo cæteros extorqueam. D. Magis me odiosum, & inuisum reddam. M. Sic agam, vt quidpiam super hoc abs te ad me perlatum non intelligant. Tantisper fac sedulò quod tibi imperaui. Tu asiduus in gymnasio, tu discendi studiosus, tu probus es adolescens, & animo meo charus egregiè: ideo te ante alios delegi, cui hoc mandarem. Agitaui hanc rem in corde meo, & nollem hærere in te peccatum: hærebit si auctoritati meæ non parueris. D. Quando constanter id mihi præcipis, oratione & auctoritate tua victus, petitione desistam. Te rogo tamen, vt honori & rationibus meis consulas. M. Sollicitudinem istam abs te remoue.

ANNOTATIONES.

ISTOS CORYCÆOS) *Qui sint Corycæi, & vnde hoc illis nomen, docebit copiosè Paræmiographus, prouerb. Corycæus auscultauit: ne frustra paginas impleamus. Quod autem pleriq; eosdem appellant syndicos, parum propriè loquuntur. Sunt enim Syndici aduocati, qui vt patroni ad communem caussam defendendam mittuntur, & συνδικεῖν verbum idem quod συνηγορεῖν: at si syndicari verbum fingas pro defendere, & patrocinium præstare. Sunt etiam syndici ciuitatum, & aduocati &*

defensores iuris publici: quasi in caussam publicam communiter incumbentes. Budaeus in Pandect.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM OCTAVVM.

Pueri multandi verberibus.

PATER indulgentior, MAGISTER, seuerior.

PATER. Queritur Augustinulus meus, se in ludo sæpissimè abs te vapulare: quem quidem non mihi narrare somnia, è fletu rubentes oculi testantur. M. Si filius tuus iustè vapulat, noli quærere, rarône an sæpe. P. Atqui nec iustè videtur cædi, nec moderatè: sed iniquè & inhumaniter, si tam frequenter. Nam cui toties imponendæ sunt plagæ, ei posteriores semper grauiores imponuntur: quæ autem flagitia tam crebra filius iste meus, probus vtique & diligens puer admittere possit, non intelligo. M. Amor cæcus est, is facit, vt puerum meliorem, & in discendo alacriorem existimes, quàm ego experior quotidie. Ingenium sanè non deest illi, voluntas deest. Quod ad verberum atrocitatem attinet, hoc tantùm respondebo tibi, me adhuc intra limitem sæuiisse: petoque à prudentia tua, vt mihi potiùs fidem habeas, quàm pueris qui leuissima de caussa mentiuntur facillimè, & cùm virgas ac verbera impensè oderint, nunquam iusta animaduersione punitos se cõfiteri

fiteri solent. P. Quæso, Magister, fine me paucis oppugnare hunc morem vestrum cædendi pueros, & si possim, sceptrum istuc tuum, virgam, inquam, extorquere tibi de manibus. M. Patiar equidem te disserere aduersum nos quæ lubet: si tu etiam pati vis, me consuetudinem nostram tam antiquam, vsitatam, & necessariam defendere, quæque mihi in mentem venerint contrà respondere. P. Optimum & æquissimum est audire vicissim quem accuses. M. Clauam Herculi hodie nunquam extorseris, futurumque est, vt tu magis posthac flagellum ad multandos liberos in manus sumas, quàm mihi, vt id abiiciam persuadere vltra contendas. P. Tu fortasse eloquentia tua confidis, qua me supplantes: ego veritate sola nitor, illam mihi comitem & adiutricem aduersus te duco. M. Ausculto, dic virorum optime. P. Pulsare pueros, siue id à Magistro, siue à pædagogo, siue à parente fiat, deforme est: quoniam mancipia & bestiæ, quæ aliter ad officium faciendum adduci non possunt, non ingenui, & filii, teneræque ætatis alumni, & discipuli verberibus sunt vrgendi. Animum liberalem plagæ seruilem fractumque efficiunt, qui dum omnia timet, nihil audet eximium, sequiturque desidia & inertia, quibus corpus quoque elanguescit atque conficitur. Similiter pueris immoderata seueritas, vt nouellis stirpibus nimia siccitas nocet. In equulos, & vitulos calcaribus, stimulis, verberibus non vtimur: cur in pueros vtimur? quin & adulti boues, si acriùs stimulis subigantur, iuga persæpe detrectant, & frænorum iam patientes equi, si crebriùs verberentur, percontumaces, pauidique,

blanda

blandā autem manu attrectati, generosi & audaces redduntur. Inter canes item ii nobiliores, quos blanditiis, & licentia quadam excurrendi potiùs, quàm minis & verberibus venatores educarunt. Simile quiddam in hominibus accidere credendum est. Contrà verò in asinos, quoniam abiectissimæ naturæ pigerrimæque animantes sunt, si ex iis vtilitatem capere studemus, fustes & flagella solemus expedire. Sic prorsus agrestibus & virilibus ingeniis faciendum, quorum vitia non vt frondes teneræ stringendæ, sed vt spinæ & rubi penitus succidendā sunt. Quid, quòd multa vapulantibus dictu deformia, ac maximæ verecundiæ futura vel dolore, vel metu solent accidere? Hæc porrò non ideo dixerim, quòd existimem solutam ac liberam pueritiæ ad omnia voluntatem esse oportere, neque vllam ipsi pœnam irrogandam, quam ad delicta nimio plus propensam, & lubricam esse non me fugit: sed vt mitis quædam, & moderata pœna, cum iudicio prudentiáque, tanquam lene medicamentum ad ipsius curanda vulnera morbosq; sanandos adhibeatur: quò fiet, vt longè meliùs, longéque faciliùs à suis vitiis ad studium amoremque virtutis traducatur, neque Magistros odio prosequatur vt carnifices: sed amet vt parentes. Possit igitur non stultus ludimagister, si quid bene fecerint pueri aliquando commendare: si quid errauerint, dissimulare: nonnunquam blandè emendare, & cum laudationibus castigationes permiscere, munusculis etiam, & crustulis interdum eos ad diligentiam allicere: celebrare eos qui probitate & scientia claruerunt; detestari autem, qui veluti muta

peco-

pecora vitam silentio transierunt. Condiscipulos item peccantes coram ipsis reprehendere, & rectè facientes prædicare, mirum in modum proderit. His ego, similibusque modis plus profectum iri apud adolescentulos putarem, quàm atrocibus minis, assiduisque verberibus. Non nescis quid Terentius tuus quodam loco sentiat. Pudore & liberalitate, inquit, satius esse credo retinere liberos quàm metu. Nec Plutarchi auctoritatem contemnis, cuius verba memini è libello de instituendis liberis. Nõ verberibus, aut contumeliosa tractatione, sed verbis & adhortationibus ad liberalia studia pueri adducendi sunt. Torpent enim, & abhorrent à laboribus, partim ob dolores plagarum, partim ob contumelias. Apud ingenuos laudationes vituperationésque plus valent: illæ ad pulchra incitantes, hæ à turpibus arcentes. M. Pluráne tenes memoria? P. Etiam, hæc enim sequuntur ibidem. Alternis porrò increpationes, & collaudationes sunt adhibendæ, vt & cùm exultant animi, reprehensionibus etiam ad pudorem redigantur, & cùm deiecti sunt, rursus laudibus erigantur. Imitandæque in hoc genere nutrices, quæ infantes cùm ad fletum prouocarunt, rursum vt consolentur mammam præbent. M. Miror te patrem non paternè, sed maternè filii caussam agere, & esse animo tam indulgenti in puerum: nec illud etiam ex eodem auctore adducere voluisse, quod iis quæ recitasti proximum est. Vidisse se, ait, parentes, quibus nimius amor in caussa fuerit, ne verè amarent. Sententiæ tuæ in speciem graui & prudenti communis omnium gentium consuetudo reclamat, & sapientes hunc-

hunc modum cædendi pueros planè suadent; & sacrosanctæ literæ, quarum apud me non paulò maior quàm omnium poëtarum, oratorum, philosophorum est ad persuadendum vis atque auctoritas, non vno loco virgarum, flagellorumque meminerunt. *Qui diligit filium suum, aßiduat illi flagella, vt lætetur in nouißimo suo. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera illius dum infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Qui parcit virgæ, odit filium. Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ eradicabit eam. Noli subtrahere à puerò disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur.* P. Obruis me testimoniis. M. Quid si nullum omitterem? magis id diceres. Itaque D. Augustinus in libris Confeßionum, quòd socordior esset in discendo, se vapulasse, idque sibi profuisse narrat. Apud Lacedæmonas vituperationem subibat pater, si filium à Magistro percussum, & conquerentem non iterum percußisset. Quod si hoc sæculo valeret, melius forsitan ageretur cum Republica: tam perditam, ac rebellem iuuentutem non haberemus: nec tot facinorosi atque pestiferi ciues existerent. Persuadere sibi omnino & parentes, & præceptores debent, nisi principiis anteuerterint, puerosque flexerint, dum flecti possunt, fore, vt aliquando ex iis dolorem ingentem capiant, à quibus gaudium, voluptatemque exspectabant: & id est quod sanctæ Scripturæ oracula vaticinantur. Cæterùm ista verberatione vtendum est moderatè, nec quauis, etiam leuißima de caussa, nisi si frequenter committant, quamuis in re leui: vitiosa enim

enim consuetudo contrahitur, & à paruis delictis non punitis ad maiora fit progresſio. Submouēdi meo quoque iudicio à ſcholis, qui verberando voluptatem ſentiunt, omnemque culpam capitalem faciunt: nec magis parcendum pueris, quàm canibus exiſtimant. Cauendum etiam, ne irati quenquam plagis multemus: ira quippe mediocritatem ſeruare non poteſt: & ne caput, cæteraſque principes, ac vitales humani corporis partes lædamus, vnde valetudini incommodum generetur. Si quis erit tam liberali ingenio, vt literas & virtutem vltro diligat, verecundus, maioribus obediens, labores non recuſans, aliquando tamen peccans (quis enim vel ſapientiſsimus nunquam vlla in re offendit?) hic blandè, & dulci quodam modo corrigendus erit, ne ad iracundiam prouocetur, & puſillo animo fiat. Si qui vel reprehenſionibus, vel verberationibus, magis tanquam ſaxa indureſcant, iis pulſandis ſuperſedendum eſt. Quamobrem non eſt interdicendum Magiſtris hoc pœnæ ſumendæ genus: ſed ſi per ſemetipſos non vident, admonendi ſunt, vt modum ſeruent, ſciantque & quibus, & quando, & quantum pœnarum infligendum. P. Obſtruxiſti mihi os: ſerua inſtitutum tuum. Si in poſterum puer meus de te queſtus fuerit, Lacedæmonius illi fiam: iterum verberabo, vt conqueri deſinat: & cùm me approbare ſciat quidquid tu feceris, ſi effugere verbera concupiſcat, cupidius ad ſtudia ſua incumbat. M. Tali patre nihil laudabilius.

ANNOTATIONES.

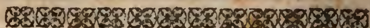
QVÆ AVTEM FLAGITIA) *Flagitium peccatum est ab aliqua animi mollitia, aut ignauia profectum, quod dedecus, & turpitudinē affert: scelus autem vel cum aliqua crudelitate & cæde, vel cum impietate coniunctum est. Itaque libidines flagitiosas dicimus: & flagitiosam vitam & militem flagitium admisisse, qui locum non tenuit, qui hostem extimuit, qui fugit, &c. Non esse cædendos pueros vult Quintil. extremo cap. 3. lib. 1. cuius ratiunculæ haud magnum pondus habent. Cur autem ibi potissimùm receptū sit virgis afficere pueros, vbi afficiuntur, in ea scilicet parte corporis, vide Rhodig. l. 4. cap. 8.* SCEPTRVM ISTVC TVVM) *Martialis ad magistrum ludi epigramma hoc est lib. 10.*

Ludimagister parce simplici turbæ:
Sic te frequentes audiant capillati,
Et delicatæ diligat chorus mensæ:
Nec calculator, nec notarius velox
Maiore quisquam circulo coronetur.
Albæ leone flammeo calent luces,
Tostamq; feruens Iulius coquit messem.
Scuticaq; loris horridis Scythæ pellis,
Qua vapulauit Marsyas Celænæus,
Ferulæq; tristes sceptra pædagogorum
Cessent, & Idus dormiant in Octobris:
Æstate pueri si valent, satis discunt.

IN EQVVLOS ET VITVLOS) *Nunquid nam æquùm est, grauius homini & durius imperari, quàm imperatur animalibus mutis? Atqui equum non crebris verberibus exterret domandi peritus magister: fit enim*

for-

formidolosus & cõtumax, nisi eum tactu blandiente permulseris. Idẽ facit venator, qui instituit catulos vestigia sequi, quiq; iam exercitatis vtitur ad excitandas vel persequendas feras. Nec crebrò illis minatur; contunditur enim animus, & quidquid est indolis comminuitur trepidatione degeneri: nec licentiam errandi vagandiq; passim concedit. Seneca de Clement. lib. 1. c. 16.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM NONVM.

Literæ Bellerophontis.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Tantùm non alternis diebus nusquam in schola cerneris: cùm deinde caussam volo noscere, nunquam te deficit aliqua huius tam frequentis absentiæ purgatio: aut enim paternum, aut maternum imperium aliquo te negotio irretitum tenuit. Miror si ita res habet. D. Non secus profectò: & vt minùs dubites in posterum, ecce schedam patris ipsius manu, eiusque signo obsignatam, qua mihi cauet. M. Legamus hanc schedam. O rem nec opinatam. Volebam tacitus quod hîc exaratum reperio legere, verùm rectiùs fecero, si clarè, toto audiente cœtu legero. Spe ista lapsus es. Infelices, & in caput atq; perniciem tuam scriptas attulisti literas. Attendite, vt si quis huius

pueri virtutem factaque imitamini, eiusdem exitum & exitium perhorrescatis.

SIMEON RHODOPHILVS CASSANDORO Ludimoderatori S.D.

FILIVM meum non nego aliàs à me, aliàs à coniuge mea negotijs occupari necessarijs, quãdo famulos, & ancillas non semper ad manum habemus. Cæterùm ille, quo tempore scholæ habentur, nimis sæpe in ædibus visitur: aut, quod narratum est mihi, in platearum angulis cum æqualibus certat globulis, ac nucibus. Cùm percunctor, quare in ludo non sit, respondet, aut non doceri, aut abs te sibi datam domi manendi potestatem. Ego te vel in functione tua adeò segnem, vt tam frequenter nõ doceas, vel pueri tam securum, vt sine iusta eum ratione abesse sinas, credere nequeo. Itaq; tametsi ipse hoc epistolium à me flagitauit, quo se tueretur, tu nihilominus pro officio tuo in eum quàm seuerißimè animaduertere: id erit mihi vehementer gratum. Bene vale.

Hem Carole, quid ais? pallor omnia membra tenet, obmutuit, contremuit. Teneo cassibus meis implicitam & impeditam vulpeculam. Nuda pellem, vt debitam artibus tuis mercedulam capias. En, vt me ductauit dolis. Qui mendacio confidit in caducum parietem inclinat.

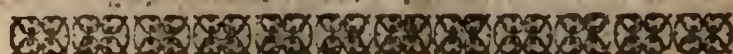
ANNOTATIONES.

LITERÆ BELLEROPHONTIS) *Cùm quispiam literas affert commendatitias, vt ipse quidem putat,* re

re autem vera accusatorias: aut cùm aliquis nunciat, fecitue quo se prodit, sibiq́; nocet. Quales ad Iobaten Lyciæ regẽ attulit Bellerophon, & in sacra historia etiam Vrias Hettæus ad Ioabum. Vide Homerum Iliad. 6. Lambin. in Oden 6 lib. 3. & adagium. Plaut. Bacchid.

Nullus homo dicit, hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attulisti. hæ te vinciri iubent. ahà,
Bellerophontem iam tuus me fecit filius,
Egomet tabellas retuli. Vt vincirer.

Historiam periucundam de puero commemorat Iouianus Pontanus, qui artificio quodam conciliato pallore & languore adduxit eò patrem, vt ipsum in ludum ire vetaret, De sermone lib. 2. pag. 207. edition. Aldin.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM.

Minæ.

PRÆCEPTOR, PVER præfractè indiligens, & hebetior.

PRÆCEPTOR. Asinum citiùs saltationem Pyrrhicam docuissem, quàm stipitem istum literas. Age puer; cape quod capiendum est: plus æquo tentâsti patientiam meam. Rogaui, iussi, obiurgaui, verberaui: tu manes idem, id est, ignorans, & à literis, vt videris, abhorrens. Si perstas in ista mente, patrem monebo, vt te ad molitorem;

carbonarium, aut carnificem adducat, vnius horum futurum discipulum. PV. Vt incumbam in eas toto pectore, nihil retineo literarum. P. Ipsa inscitia tua reclamat affirmationi tuæ. Quî enim posit fieri, vt tanta longinquitate temporis, si conatus fuisses, nihil profecisses? PV. Nescio quî fiat, fieri tamen planum est: nec sufficiens otium domi relinquitur. P. Nunc primùm ista excusatione vteris? apparet confictа. PV. Vsus essem pridem, nisi intellexissem nihil apud te valituram. P. Veritas apud me valuit & valebit semper. Conueniam parentes tuos, cognoscam ipsorum mentem. Si ab illis tibi nihil erit impedimenti, tu aut Grammaticam disces, aut opificium sordidum. PV. Non commorabor diutius in patria. P. Quando discedes? PV. Secundùm Pascha. P. Tum ego non laborabo amplius tua caussa: restat enim vnus tantùm mensis ad Pascha. beâsti me hoc dicto. Quò discedes? PV. In militiam, vt reor: commendauit enim me pater cuidam vexillifero. P. Sanè gladius, aut ænea fistula tuis digitis aptior est, quàm calamus.

ANNOTATIONES.

SALTATIONEM PYRRHICAM) *De hac saltatione, similibusq́; exercitationibus corporū lege eruditissimos libros Hieronymi Mercurialis de arte gymnastica. Præterea Leonicum varia hist. lib. 1. c. 87. Germanum huic est illud Plaut. in Persa Canis si in ludum iret, posset iam fieri, vt probè literas sciret.* ÆNEA FISTVLA)

LA) *Quidam sclopos vocant, & milites sclopetarios. Globulos autem qui inde emittuntur glandes & pilas plumbeas. Deinuenta bombarda Magius lib. 1. cap. 1. Brodæus lib. 2. cap. 26.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM PRIMVM.

Recitatio.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Heus Andrea, comprehendistin' memoria, quam hesterno vespere explanaui epistolam? D. Verò, comprehendi. M. Quod felix sit, claude librum & recita distinctè, clara voce. D. *Tullius Terentiæ suæ, & pater Tulliolæ duabus animis suis: & Cicero matri optimæ ac suauissimæ sorori S.P.D. Si vos valetis, nos valemus. Vestrum iam consilium est, non solùm meum, quid sit vobis faciendum.* M. Altiore voce, vt omnes exaudiant. Date vaciuas aures pueri. D. *Si ille Romam modestè venturus est, rectè in præsentia domi esse potestis, &c.* M. Andrea Andrea næ tu malè hanc tam bellam epistolam memoria sepsisti, atque custodisti. D. Reuera domi tenebam perfectissimè. M. Oh, tibi ego vt credam? Identidem inspiciebas librum, & verba furabaris. Antiquum obtinebas. D. Bis tantummodò, sum intuitus ter. M. Et mentiri

tiri non vereris? quoties clamaui, claude, claude? Quàm sæpe insuper ordinem verborum commutabas, priora posterius, posteriora prius pronunciando? & aliquando tua pro Ciceronis, scortea pro aureis videlicet substituebas. Frequenter præterea voces iam dictas repetebas, & denuo quasi deglutiebas: vt interim posses aut ipse librum aperire aliquantùm, aut vicinorum aliquis suggerendo hærentem te in salebris expediret: quod & nunc, & aliâs sollicitè præstitit Bernardulus. Abs te ne mihi hanc afferri fallaciam? Noui ego artes puerorũ ad vnguem omnes. Senex sum, & seni verba dare difficile est. D. Fuit nimiùm longa epistola, nequiui totam ediscere. M. Ecce, iam iam asseuerabas, domi te perfectè memoriter eam complexum. Itàne tandem? tu ex vno ore calidum & frigidum? & aliud stans, aliud sedens? Cur non ingenuè fassus es te nescire? D. Virgæ me terruerunt. M. Infelix puer, hoc magis pro commerita noxia te castigabo virgarum verberibus, quia ludificasti me, & ad socordiæ vitium vanitatis culpam addidisti. D. Volebam mihi consulere. M. Non consulit, sed nocet sibi, qui sic recitat. D. Ego alio intellectu hoc verbi dixeram: pœnam paratam effugere studui. M. Ne tuum exemplum, & impunitas corrumpat cæteros, hodie cædaris necesse est, puerorum verberabilissime. D. Eheu, mi Præceptor, modò tantùm parce. M. Idem rogasti antehac, & peperci: nunc luendum est commissum. D. Per tuum te caput, perque tuam senectutem, perque vitam tuam obsecro. M. Si per omnia diuina & humana obtesteris, nihilo plus assequa-

re.

re, quam si ab asino lanam petas, aut concioneris mortuo.

ANNOTATIONES.

VERBERABILISSIME) *Quis, obsecro, tam incogitans, atq; in iudicando praeceps ac temerarius erit, qui cum & hoc, & alia quaedam non dissimilia, ex Plauto, aut alio quopiam bono auctore depromta in hisce meis voluminibus legerit, nõ magis ioci, aut significationis & emphasis caussa, quàm seriò ita me loqui existimet? Ob quas easdem rationes multa ille idem, quem suprà nominaui, Comicus. Hoc te, mi lector, monitum etiam atque etiã volui, & in praefatione huius voluminis ante monui.*

PROGYMNASMA
SEXAGESIMVM. SECVNDVM.

Repetitio.

PVBLIVS, GAVDENTIVS.

PVBLIVS. Conferamus inter nos audita Gaudenti, antequam Magister huc aditum ferat. G. Non ausim. P. Quae huic est offusa religio? qua de caussa non audes, quòd ipse Praeceptor si rescìscat nos agere, tantum abest vt vlla castigatione afficiat, laudatione etiam prosequetur? G. Quia fit cùm periculo. P. Quo periculo?

G. Animaduersores isti me hoc aliàs cum alio facientem in gregem fabulantium per summum nefas aliquoties coniecerunt, vt ægrè postea, multa nimirum, diligentique purgatione vsus, constitutum garrulis supplicium euitauerim. P. Vix adiungere dictis tuis fidem queo. G. Putas me somnia narrare tibi? ecquando me cuiuspiam rei tibi falsiloquum reperisti? P. Nunquam. Sed cur ego non memini istuc accidere? G. Non semper es præsens in ludo; & te absente potest accidere, quod postmodum vel non credas, vel etiam mireris accidisse. P. Onus fortasse declinas, & aliud in pectore, aliud in lingua promptum habes. G. Aliter est, tutiora eligo. P. Quam tu veteris culpam, ego præstabo. Consuestine solus tecum domi repetere explicationes Magistri? G. Vt si conceptis verbis id me facturum iurassem. P. Non mirabor amplius, te nunquam non paratum inueniri, cùm iuberis auctorem exponere. G. Parum conducibile est audisse, Publi, nisi recolas quæ audieris: nec proxima tantùm, verùm longinqua etiam, quæque ante hebdomadem, ante mensem explicata fuerunt, repetendo iteranda sunt, quoniam Themistoclis aut Carneadis memoria non antecellimus, facilèque auditorum obliuiscimur. P. Possésne, non quidem in dies singulos (nam id neutri foret commodum) at festis, ac vacationum diebus, cùm scilicet otium est à scholis, pauxillum temporis mihi tribuere, méque adiuuare, & communicare mecum hanc meam prouinciam? G. Vt vnà repetamus, & vicissim quæ obscuriora sunt declaremus? istuc vis? P. Nempe istuc. G.

Equi-

Equidem possum, & tua caussa volo. Ventitabis igitur in ædes nostras. P. Habes musæum quietum, atque à strepitu remotum? G. Etiam, vbi nemo nos, ne musca quidem, néue musculus impediat. Sed satis verborum: iaciunt rete piscatores, sileamus.

ANNOTATIONES.

OFFVSA RELIGIO) *De conscientiæ scrupulis, vt vulgus loquitur, quo pacto per vocem religio varijs modis loquendum nobis esset, ostendimus annotatione quadam in dialog. 1. volum. secund.* CONCEPTIS VERBIS IVRASSEM) *Verbis conceptis iuratur, id est, verbis certa comprehensis formula. Nam concipere comprehendere est. Hoc iusiurandum multò religiosius erat, quàm reliqua. Huius generis erat præiuratio, cùm quis antè conceptis verbis iurabat, post quem alter in eadem verba iurans, tantummodo dicebat, idem in me. Plura Turneb. lib. 3. c. 10.* THEMISTOCLIS MEMORIA) *Themistocles quidem, cùm ei Simonides, aut aliquis alius artem memoriæ polliceretur, obliuionis, inquit, mallem. Nam memini etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ volo. Cicer. 2. de finib. De eodem Academ. lib. 2. ibidem de memoria Hortensi, & Luculli.*

S 5 PRO-

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM TERTIVM.

Disputatio.

EVCHARIVS, OPTATVS.

EVCHARIVS. Si cuipiam vestrûm tantum adest fidentiæ, prodeat exemplò in medium, ac certamine mecum congrediatur, & vel summis mecum copiis contendat. O. Quid tu garris audacule? E. Ad disputandum quemcunque de condiscipulis præsentibus prouoco, nemine excepto, ne teipso quidem, etsi videris esse quantiuis pretii. O. Quo fretus iam insolenter te iactas? E. Diligentia sola: tenes: O. Nos igitur hactenus dormiuimus, & tu, si cælitibus placet, didicisti omnia, cæteris nihil reliquisti. E. Qui se credit profecisse, surgat, veniat, digladiemur. O. Quasi tu sis præcipuus & inuictus disputator, ita gloriaris, ventosissime atque confidentissime humuncule. E. Recupio refelli, non meris negationibus & maledictionibus. O. Dolebis intimis sensibus, cùm tibi victo ruborem excussero. E. Tu opinione tua deiectus, & à me pudore affectus recedes. O. Quo de vis disputemus? E. Hoc tui est arbitratus. O. Paratus es in omnibus? E. In omnibus. O. De nominum verborumque inflexionibus agamus. E. Vt voles. O. Capiamus arbitrum: seu legamus, qui amborum errores totidem punctis notet. E. Ad id iam se Albertus comparat, vti

vides

vides. O. Euge Alberte, ne somniculosè hoc agas: nihil des gratiæ. E. Dimitte librum. O. Tu quoque abiice tuum. E. Nullum habeo. O. Suggestorem tibi nullum esse volo. E. Multò minùs ego tibi. Egredere de loco tuo, & conside in scamno longo, quod affixum est parieti. O. Tu idem facito, sed è regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & spatium iustum ad respondendum concedas. E. Geram me vt par est. O. At si te vicero, haud eo contentus ero. E. Quid petes? O. Tuũ mihi locum cedas oportebit. E. Haud recusem. Tuum, cùm meo inferior sit, non postulo: aliud victoriæ præmium persolues. O. Quale? E. Vel rosariolum tuum. O. Etiamne oculum adiecisti? E. Vel pulchram imagunculam: vel globulos aliquot de selectoribus. O. Iniqua conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratissimus locorum est: ista autẽ quæ abs te exacturus sum, honoris & ornamenti quid afferunt? O. Etsi non optima apparet conditio, nihilominùs quia fastum hunc tuum retundere discupio, hui, Martem vtrinque inuadamus. Pone tuas quæstiunculas. Mox vel ad terram ictus corrues: vel præcipitem te fugæ mandabis. E. Res tibi erit in angusto.

ANNOTATIONES.

HOC dialogo vti poterunt pueri tanquam procemio quodam concertationum suarum, & his sese verbis ad disputandum prouocare. In ipsis autem disputationibus vehementer velim eos quosdam sordidos loquendi

quendi modos vitare: quos cùm norint ipsi Præceptores, non est cur producam. MARTEM VTRINQVE INVADAMVS) *Militaribus metaphoris sæpe cum venustate vtimur, sæpe etiam poëticè dictum aliquid leporem habet. Ac Martem quidem inuadere, nihil est aliud quàm sese mutuò armis inuadere, noto illo tropo, quem Grammatici Metonymiam, Cornificius Nominationem dixit lib.4.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM QVARTVM.

Concertatio scriptionis.

GERARDVS, OCTAVIVS, LAMBERTVS.

GERARDVS. Magister die ab hinc tertia materiam nobis communem ad scribendum dictauit, cras ante meridiem ostendenda est scriptio. Lambertus suam prędicatione effert, meam vilipendit, quam tamen nondum vidit: ego me inferiorem illo in animum inducere non possum vt existimem. Restat igitur vt te oremus, Octaui, des iudicium, noster arbiter, noster Palæmon sis, & hanc controuersiam ex æquo & bono disceptes. O. Non audeo me in istam contentionem interponere. Non nostrûm inter vos tantas componere lites. L. Ludens potes, si libeat: siquidem vtroque nostrûm non paulò es literatior. G. Da hoc mutuæ fami-

familiaritati, ſine impetrèmus. O. Quid vultis faciam? G. Auſculta, dum legimus ſcripta, & quæ videbuntur commodè dicta, approba, quæ vitioſè, improba. O. Fiat ea lege hoc adeò, ſi neque laudatus ſuperbia, neque reprehenſione perſtrictus bile intumeſcat. L. Spondeo pro me. G. Et ergo pro me. O. Recitet ergo Gerardus principem periodum. G. *Ex tuo tam diuturno ſilentio, mi Petre, non leuē traho moleſtiam, cogorq́; ſuſpicari, ne fortè res aliqua te mihi immutauerit, vt iam non ſis, qui adhuc fuiſti, hoc eſt, mei cupidiſsimus.* O. Legat ſuum initium Lambertus. L. *Chariſsime Ioannes, propter tuum ſatis longum ſilentium non parum perturbor, & cauſſam habeo ſuſpicandi; quod forſitan mutaueris voluntatem erga me priſtinam, nec me, ſicut antea, diligas.* O. Preſsiùs Gerardus, & aliquanto nitidiùs. Ad cetera itote. G. *Si erro, tu, quæ proxima inciderit occaſio, eam noli prætermittere quin ad me ſcribas, & errorem hunc mihi eripias: ſi id non feceris, ne ægrè feras, cùm te in poſterum in meis inimicis numerauero.* L. *Si me falſum habet iſthæc mea ſuſpicio, tu, cùm primùm licebit, te mihi per literas aperi, & hanc opinionem ex animo meo euelle. Quod ſi præſtare detrectaueris, ne ſuccenſeas, ſi deinceps inimicorum te loco habuero.* O. Vterque haud ineptè, & paullò meliùs Lambertus. G. Simus itaque pares hactenus: ceterùm æqua manu ex hoc prælio non diſcedemus. L. Planum hoc & ad victoriam maximi id intereſt. O. Ad reliqua procedamus. G. *Pro mea parte.* L. Barbarum. O. Corrige.

rige. L. Quod ad me attinet. O. Rectè. G. *Quod ad me attinet, idem ſum erga te, quē cognouiſti à longo tempore.* L. Barbarum & hoc. G. Quî dicendum erat? L. Iam pridem. G. Qui tam acutùm cernis in meis lapſibus: videbo quos tu Ciceronianiſmos allaturus ſis in medium. O. Turpe eſt doctori, aiunt, Lamberte: proinde re circumſpicias, cautè rem geras. L. Haud reprehendiſſem; niſi me iiſdem locis latinè locutum certò noſſem. O. Abſolue circuitum, ſeu comprehenſionem iſtam. G. *Nec me vlla res ab inſtituta ſemel, & confirmata inter nos amicitia deſciſcere coget.* O. Lege quod ſequitur in tua Lamberte. L. *Quantùm meam perſonam attingit.* G. Barbarum. L. Quomodo? an non ſic loquimur: hoc negotium me attingit? G. Hoc & ſimilia dicimus quidem, verùm non ideo ſtatim proba eſt loquendi ratio qua tu vteris: olet merum rus, & eſt germaniſmus. Cur non adhibuiſti illud: quod ad me attinet? L. Credebam hoc quoque Romanè dictum. O. Bene monuit Gerardus. L. *Idem permaneo in te, quem expertus es iam pridem: nec me ab amore ſemel ſuſcepto quidpiam aliquando abſtrahebit.* G. Ho, ho ho, abſtrahebit. L. Abſtrahet, abſtrahet. Phuy, non aduerteram, obſtupeſco quî obrepſerit. O. Etiam non aduertere vitia, erratum eſt quoddam ſcribentium, quos conuenit quàm oculatiſsimos eſſe, & non ſolùm ſcribere, verùm etiam ſcripturam relegere, bis, ter, quater emendareque ſtudioſiſsimè. L. Non tantum eſt flagitium iſtuc, quantum ſi ex inſcitia pecces. O. Eſto:

G. Le-

G. Legam clausulam epistolii. O. Age. G. *Hæc breuiter, multis arduisq; districtus negotijs exaraui: cùm plus otij nactus fuero, & aliquid abs te literarum accepero, id quod vehementer & cupio & spero, longiores mittam. Vale.* L. *Ista conscripsi in magnis laboribus: quando plus mihi vacuitatis cõtigerit, & tu aliquid responderis, sicut multum desidero & spero, prolixiores à me accipies. Valetudinem tuam cura diligentissimè.* O. Seruabitis promissa? L. Vtique. O. Tu igitur, Gerarde, ne tibi vt victor placeas: tu Lamberte, ne vt victus excandescas. Quamuis semel iterumque minus latinè quædam inseruerit Gerardus, accuratiùs tamen epistolam contexuit, & loquitur latiniùs quàm Lambertus. Cede tu priores, cede palmam Gerardo, & iactura huius gloriolæ noli ad desperationem abuti, quod esset pusilli & abiecti animi, sed ad laborem ac nauitatem, quò tantò plus aliàs honoris reportes, quando ipsum victorem tuum superaueris. L. Tuis consiliis parere certum est. G. Iô triumphe.

ANNOTATIONES.

NOSTER ARBITER) *Capere & sumere arbitrum dicunt Latini. Est autem iudex petitoris, & eius à quo petitur consensu captus, non à Prætore, aut lege datus, aut à Prætore quidem datus, sed non nisi volentibus. Itaq; honorarius appellatur, quia honoris caussa totius controuersiæ arbitrium ei à litigatoribus vltro mandatur & defertur.* διαιτητὴς & μεσίτης *à Græcis. Sic*

Lamb.

Lamb.in Amphit. NOSTER PALÆMON) *eclog.3. à pastorib. certaturis inter se cantibus, siue carminibus, iudex adhibetur & arbiter Palæmon. Fuit item hoc nomine Grammaticus quidam Romæ, Tiberio & Claudio Impp. intollerabili arrogantia: quippe qui M. Varronem porcum appellaret, secumq; & natas, & interituras literas gloriaretur.* NON NOSTRVM INTER VOS) *Versiculus Virgilij ex eclog. 3. de cuius distinctione, & sensu consulendus est Seruius. Nihil tamē impedit, quin totum iungatur, & pro recusatione quadam specie prouerbij adhibeatur, quemadmodum ex auctoribus complura, alia quàm ij voluerunt, sententia.* PRO MEA PARTE) *Si id hac locutione velis, quod Germani,* So vil mich belangt / *barbarè loqueris, Sin autem id, quod illi,* So vilich kan vnd mag. Nach meinem vermögen / *tum latinè loqueris cum Cicerone. Est enim perinde ac si dicas, pro mea virili, pro virili parte mea, pro viribus meis.* CEDE PALMAM) *Ex Aristotele & Plutarcho tradit Gellius lib.3 .cap.6. si supra palmæ lignum ingentia pondera imponas, itaque vrgeas, vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palmam cedere, nec intra flecti: sed aduersus pondus resurgere, sursumq; niti ac recuruari. Propterea in certaminib. palmam signum esse placuit victoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus opprimentibusq; non cedat. Palmarium facinus apud Terent. Eunuch est palma, hoc est, victoria dignum. Cic. pro Rosc. Amer. Alter plurimarum palmarū vetus ac nobilis gladiator habetur.* IO TRIVMPHE)

PHE) *Vox militum lauro coronatorum, & imperatorem victorem prosequentium in vrbem. Ouid. Trist. 4. eleg. 2.*

Tempora Phœbea lauro cingentur, iôque
Miles, iô magna voce triumphe canet.

Hanc eandem vocem intellexit 1. Metamorph. illũ verbis de lauro loquens.

Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM QVINTVM.

Examen.

ADAVCTVS, OLYMPIVS.

ADAVCTVS. Examen, id quod nosti, propediem instituendum dies noctésq; ante oculos mihi obuersatur, penitusq; insedit in animo. O. Eadem res versat, & coquit mentem meam. Si huic tam graui periculo ereptus essem. A. Quòd iterum iterumque ac sæpius per annum non idoneas ob caussas declinaui ludum, id nunquam æquè sensi vt nunc sentio, quantum damni fecerim: quocirca non mediocri in dolore sum. O. Me pariter absentiæ meæ, quantumuis non tam frequentis pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ægritudinem, quòd diuinare non possum, quænam interrogaturi sint illi Quæsitores. O. Si scires? A. Addiscerem ea quàm acerrimè,

rimè. O. Estne aliquis ex omnibus, cui hoc detégere soleant? A. Nullus. O. Moderatè igitur feramus commune malum. A. Timor item solet obstare ne promam liberè & intrepidè quæ scio: itaque hæret mihi aqua sæpe. Hinc pro inscitia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne vt errans aliquantùm sinistrè respondeam, nihil quidquam vereor: sed ne vt illiteratus planè illiteratissimè respondeam, id verò nō mediocriter pertimesco. A. Quî te ad illud tremendum, & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, sæpiùs relego, ac repeto expositiones, quantùm me adiuuat memoria: in Cicerone, Grammaticis, Christiana Catechesi. Vbi quid non intelligo, de condiscipulis doctiorem aliquem interrogo. Adhæc, denuò mando memoriæ præcepta pro virili. A. Nimiùm operosus labor est tam multa discere. O. Operosus, at necessarius omnino. A. Certum est tamen non omnia quæsituros. O. Propterea instructum esse in omnibus conuenit, quia quod ipsis lubet interrogant de omnibus, prudenter. Si enim ordine interrogare velint vniuersa, idque de singulis, nimis longum sit, & fastidii plenum. Qui porro quæstioni cuicunque aptè respondet, is totam videtur scientiam consecutus. A. Non stultè dictum. O si præteriisset hæc turbulentissima tempestas. O. Subeunda & perferenda est, si optes ascendere. A. Tametsi hucusque segregaui à me ignauiam in ista præparatione, tamen cogor neruos magis contendere, tum ne reiiciar, tum ne de postremis fiam vnus: cui rei, præsertim quando est maior ascendentium societas, magna est adiuncta

turpi-

turpitudo & infamia. At enim, nisi examen istuc impendens me adigeret, nunquam studia forent mihi tanti, vt eorum gratia caput affligerem. O. Non ob examen duntaxat, sed ob futuras quoque prælectiones meliùs citiusque capiendas audita repetenda & recolenda sunt: vt sic feliciùs & fructuosiùs in superiore schola versemur. A. In scriptione haud leue momentum est: ibi barbarismos & solœcismos timeo, malas bestias. O. Non sine caussa, mordent atrociter. A. Ex tempore, sine vllo libro in schola de argumento improuiso scribendum. O. Omnia denique ad exploratam progressuum nostrorum cognitionem capiendam instituuntur: ideo reprehensioni affinia nequaquam putanda sunt. Et cùm huiuscemodi discrimina in annos recurrant singulos, nec vlla via euitabilia sint; reddamur studiosiores: nunquam vidi diligentes excludi. A. Opitulemur alter alteri dum comparamur. O. Operam meam tibi promitto. A. Ego meam promitto vicissim.

ANNOTATIONES.

SI HVIC TAM GRAVI) *Si interdum optantis est apud Latinos, quamuis sine particula ô. Virgil. 6. Æneid. Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat. Id est, vtinam se ostendat. Pers. satyr. 6. si angulus iste proximus accedat, qui nunc deformat agellum. Sic Eurip. Hecub.* εἴμοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραχίοσι. *Si mihi vox esset in brachijs. Vtinam brachia mea possent vocem mittere.* SOLOECISMVM) *barbarismum & so-*

lœcismum negat inueniri apud Græcos idoneos Gellius, qui βάρβαρον & σολοῖκον dixerint. Nostri quoque antiqui, inquit, solœcum facile, solœcismum haud scio an vnquam dixerint. Quod si ita est, neque in Græco, neque in Latino solœcismus probè dicitur. Vide cap. 20. lib. 5. & l. 13. c. 6. Reperitur tamen in 4. Cornificij ad Herennium solœcismus.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SEXTVM.

Auditiones.

ELEVTHERIVS, MODESTVS. DAMIANVS.

ELEVTHERIVS. Cur vos, Modeste & Damiane, hesterna luce, & nudius tertius non affuistis in Gymnasio? M. Nihil dissimulabo. Ob eruditatem minus bellè valui: nunc sum meliusculus. D. Ab amico in hortos suburbanos hoc mense anni amabilissimo, & lætissimo inuitatus, recusare nec potuissem, si voluissem, nec si maximè potuissem, voluissem: est enim ille de amicis meis veterrimus & fidelissimus. Inde autem aliquanto pòst, quàm putabam, in vrbem reuerti. E. Vndénam discetis, quæ nos intereà Magister docuit? M. Legi iisdam de rebus, quæ. nanno præterito accepi muneri à patruo meo commentarium. D. Ego ex autographo condiscipuli alicuius ea mihi describam. E. Arbitramini igitur vos isto modo

do eadem assecuturos, & intellecturos perfectè omnia? M. Quidni? Quin iam assecutus sum: nihil requiro. D. Perpaulùm, aut nihil interest, vt quidem opinio mea fert, audiueris ne, an postea descripseris. Et hoc est commune eorum solatium, qui vel voluntate, vel casu aliquo abfuerunt à ludo, posse aliunde describere. Sunt qui nullum idcirco angorem capiunt, nec ideo fortunis suis desperant, quanquam menses totos docentem non auscultauerint. E. Magno errore vterque ducimini. M. Si placet, demonstra nobis istum errorem. E. Longè præstat audire quàm legere, etiam si multò diligentissimè legas. D. Quid ita verò? Non egemus libris disertis, elegantibus, eruditis, vnde hauriamus scientiam: & quæ legimus intelligimus, neque enim adhuc nucibus ludimus, vt proinde iactura audiendi, paucorum præsertim dierum, tam grauiter & iniquè ferenda non sit. E. Legendi semper est occasio, non est semper audiendi. M. Non sit: quid tum? E. Lectio solitaria est veluti quidam somnus: auditio veluti vigilia. Viua vox Præceptoris magis nos afficit, pleniùs quasi pascit & alit, & altiùs descendunt in animum, in eoque tenaciùs inhærent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus docétis affixerit. Quid, quòd illa moderatio & variatio vocis cuiusdam commentarii efficacitatem obtinet, & quædam eorum quæ dicuntur est illustratio? Quid, quòd plura ferè dicuntur de vna eademque re in schola, quæ non item scribuntur: quia neq; possunt commodè scribi, neque vult ea Magister calamo excipi? M. Nihilominus acriora absolutioraq; sunt, quæ legimus in auctoribus. E. Vt

hoc concesserim, quoniam plus operæ consumunt, qui libros edunt, quàm qui de superiore loco docent, tamen obscuriora & inuolutiora esse quæ scribuntur, tu mihi vicissim concedas oportet. Non enim se liber ipsemet explicat, vt Præceptores facere consueuerunt, qui multis exemplis, sententiis, argumentis vtuntur, & nihil quod verentur non intellectum iri, prætermittunt quin declarent. Quod autem scriptum est semel, hoc per sæcula tale, quale fuit ab initio, siue clarum, siue obscurum, siue facile & expeditum, siue difficile impeditumque manet. Interroga millie quid hoc, quid illud sibi velit, nunquam respondebit liber tuus quem voluis. Conquerenti Alexandro Regi cum Aristotele, quòd libros Physicorum edidisset, quos Rex compressos teneri cupiebat: vt quomodo imperii, sic scientiæ gloria præstaret multis mortalibus, rescripsit Philosophus: sciret illos libros esse editos, & non editos: neque enim posse intelligi nisi ab iis, qui sibi docenti præsentes dedissent operam. Præterea fieri aliquando potest, vt tam probatus & doctus non sit liber, & ita te parum adiuuet, quinimmo multùm tibi noceat. Atque vt probatissimus sit, ego certè eximium Præceptorem malo, quem tanquam ex multis libris vnum quendam, viuumque librum contempler: qui scilicet multa, & multos peruolutauerit, & tanquam sedula apis è diuersorum flosculorum succo vnius cuiusdam dulcissimique saporis succum expresserit. D. Tam ingeniosi acutique nos haud eramus, vt ista animaduerteremus, quæ tu nos modò nec opinantes docuisti. M. Ad tuam sententiam meum aggrego iu-

dicium,

dicium. Prouidebo vt post hunc diem audiam quotidie, nisi morbi alicuius grauitas prohibuerit, aut medicus publico abstinere edixerit. D. Ego in dies festos conuiuia, & hortorum istas inuitationes reiiciam. E. Tantum tribui à vobis orationi meæ, & non displicuisse consilium, magnoperè, non mea quidem, qui tantũ nec agnosco nec postulo, sed vestra caussa lætus sum.

ANNOTATIONES.

Scopus & consilium meum hoc dialogo est, persuadere studiosis, ne parui ducant si vel vnam auditionem omiserint, & spem illam non audita per se suóque ingenio assequendi, spem inconsultam, ac temerariam opinētur. Quòd si caussa honesta inciderit, quæ à gymnasio abesse nos vnum alterumúe diem quodammodo cogat, in festũ diem, si potest, res differatur. IN VRBEM REVERTI) *Reuerti & redire, reuersio & reditus quid differant, Manut. in 1. Philip.* CONQVERENTI ALEXANDRO) *Vtrumq; epistolium gracè & latinè inuenies apud Gellium lib. 19. c. 14. in vtroque breuitatis elegantissimæ tenuissimum filum admiratur.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SEPTIMVM.

Industria discendi.

GORDIANVS, ALEXANDER discipuli, MAGISTER.

GORDIANVS. Ne defugias hoc officium: da mihi tantillum, mi Alexander. A. Mitte orare: tandem, en paratum habes, accedamus. G. Age sanè. A. Sollicitauit me dudum, & instigauit Gordianus, vt quiddam tibi in percunctando ponerem, venerande præceptor. M. Quid est quòd vicarium quærit? ipse per se, si quid est opus interroget. G. Non videtur referre vter hoc faciat. M. Ergo ipsemet faciat. A. Impedit hominem adolescentiorem verecundia. M. De rebus à me explicatis, aut disputatis num est aliquid? A. Nihil tale. M. Quid dicam fore? Enunciate paucis. A. Auemus scire nos duo, quinam discipulorum tuorum tibi in præcipuis sint amoribus: & hoc est, quòd te conuentum volebamus. M. Etsi quæstionem affertis neque necessariam, neq; tantoperè vobis vtilem, attamen responsum reddam, & sententiæ iudiciiq; mei rationes cùm exposuero, efficiam, vt peritiores abeatis, quã aduenistis. G. Id nobis in optatis est, studemusque sermone tuo etiam nunc doctiores fieri. M. Principiò apud me quidem certè formosus an deformis sit aliquis perparui refert: qui non nesciam, nec in omni pulchro capite inesse cerebrum: & vinum Lesbium in viliora, abiectioraque vascula, vt in pateras gemmatas & aureas infundi posse, iuxta mecum æquè intelligitis. A. Quid verò spectare soles in discipulis, propter quod apud te in numero aliquo, atque honore sint? M. Duo. G. Quænam? M. Ingenium, & industriam: hæ res duæ commendant, & charos mihi

mihi reddant auditores meos. A. Si quis ambabus excelluerit? M. Vnum multorum instar, & ambrosia alendum, à méque amari tanquam oculos meos affirmo. G. Si quis neutra? M. Eum fœnum esse oportere, & ad sordidum, quæstuosúmque opificium aliquod detrudendum. A. Si abs te in hac desperatissima colluuie numeramur, restim ememus, qui nos suspendamus. M. Meliora ominamini: tenetis apud me locum non infimum. A. Ingeniosos forsitan præferendos arbitrare diligentibus. M. Quî possim? G. Potiores partes dantur ingenio. M. A quibus? G. Ab vniuersis. M. Qui verò sunt isti vniuersi? eruditione rerumque vsu & ingenio præstantes, an illiterati & imprudentes? G. Eruditi, ni fallor. M. Falleris. Ingenium ignauum, segne, pigrum eruditus nemo celebrauit. Diligentiam siue industriam mediocri consociatam ingenio certatim omnes in magna gloria, & laude ponunt. Hæc sola est quæ plausum meretur. De hac poëta quidam verissimè cecinit: Omnia conando docilis solertia vincit. A. Iam perspicimus, industrios te præ ingeniosis admirari, illósq; tibi esse in deliciis. M. Fateor ita esse, vt dicis. G. Quamobrem? M. Auscultate, tum scietis. Primùm res mihi videtur amore dignissima labor multus & assiduus in honesto & præstabili negotio, animusque insaturabili sapientiæ cupiditate incensus, cuius ille (labor, inquam, indefessus) locupletissimmus certissimusque testis est. Nemo quippe in eo elaborare, operamque collocare velit, cuius amore ac desiderio nullo flagrat. A. Percepimus istam caussam, & alias, si quæ sunt, requirimus. M. Quid agit bonus Præceptor?

G. Docet. M. Studiosè an oſcitanter? G. Studioſè. M. Beſtias an homines? G. Homines vtique. M. Diſcentes, an animis & cogitatione alibi commorantes, ſoliſque corporibus præſentes? G. Diſcentes, & tota mente attentiſsimos. M. Nunc tu mihi reſponde Alexander. Quorum cenſes proprium eſſe diſcere: ingenioſorum quà ingenioſi, an potiùs induſtriorum, etſi ingeniis minoribus præditorum? nam induſtriam omnis expertē īngenii applicare ad literas, eſſet imbrem in cribro portare. A. Plurimi valentes ingenio non diſcunt, aut diſſolutè & languidè diſcunt: quocirca eorum hanc eſſe naturam, neutiquam ſentio: nulli enim ingenioſo deeſſet. M. Rem fabulare. Bene docentes igitur quos amare potiſsimùm & inprimis debent? A. Bene diſcentes, & qui literas vorant, ſine vlla controuerſia. M. Omnem rem tenes. Quid nunc ſupereſt quod quæratis? G. Dici poteſt, quàm tua iſtac tam ſubtili diſputatione delectati ſimus. Tulimus reſponſum ſapiens; & quod præterea requiramus, reſtat nihil. A. Perſpicimus probè, quid tu iure à nobis poſtules, enitemurque vt amóre tuo, & quidem illo non vulgari, ne ſimus indigni: quoniam quos vehementiùs diligas, manifeſtò cognouimus. M. Si verba ad rem contuleritis (quanquam hactenus non omiſiſtis; & ego magis inſtituti tenendi, quàm hortandi cauſſa hoc profero) ſi hoc, inquam, effectum dederitis, nomen veſtrum cum æternitate coniungentis.

ANNO-

ANNOTATIONES.

AD hunc dialogum, & ea, quæ de industriæ laudibus proferuntur illustranda, pertinere mihi videtur perlepida historia, quam de Furio Cresino Plinius libro 18. cap. 6. narrat. C. Furius Cresinus, inquit, è seruitute liberatus, cùm in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex amplissimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficijs. Quamobrem à Sp. Albino Curuli die dicta, metuens damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (vt ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasq́ue & sudores. Omnium sententijs est absolutus. Addit. Plinius. Itaque est profectò, opera, non impensa cultura constat. Ego verò similiter in re dissimili affirmo: non tam ingenio, quàm labore & sudore doctrina inuenitur, De eruditorum tamen assiduis contentionibus atque vigilijs non sæpe cogitamus. IN OMNI PVLCHRO) *Vide Æsopi apologum de vulpecula in officinam statuarij ingressa. Dialogum 66. legant, qui crebrò à ludo absunt, & 67. qui ingenio minus valent: vt & illi fiant assidui, & isti animosi.* ET CHAROS MIHI REDDVNT) *In primis ea habenda cura*

est, vt is (Præceptor) fiat nobis familiariter amicus, nec officium in docendo spectet, sed affectum. Nec sanè quisquam literis, saltem leuiter, imbutus, eum, in quo studium ingeniumq́; perspexerit, nō in suam quoque gloriam peculiariter souebit. Quintil. lib. 1. cap. 2.

PROGYMNASMA
SEXAGESIMVM OCTAVVM.
Pensum diurnum.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Non tu existimas, Antoni, ad progressus in eruditione liberali haud ita longinquo tempore consequendos permagni interesse, certósne tibi labores, libros, exercitationes proponas, quibus studium dedas in dies singulos: an, vt impetus tulerit, & quamdiu tulerit, ita quidque, & tam diu agas? D. Sanè quidem maximè interest: hæc mea est opinio. M. Nónne præterea intelligis quanti referat, vtrum confusè ac perturbatè, an distinctè, & ordine discas atque exerceas: quæ discenda & exercenda sunt? D. Ego verò perspicuè intelligo, & reipsa id experior. M. Num tu igitur consueuisti certa quædam tractare, & vnumquodque præstituta hora per diei spatium? D. Prorsus consueui. M. Commemora mihi quanam istuc ratione. D. Posteaquam ad primam auroram somno solutus de lectulo surrexi,

rexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem diuinis precationibus transigo, à cœlesti doctore opem auxiliumque efflagito: me illi cum studiis & actionibus diurnis totum offero & dedico. M. Castißimè: à Deo enim, qui est totius sapientiæ primus & antiquissimus parens, auspicari oportet, ab eo agendi sunt capienda initia. D. Tum me ad libros applico. Primò dum omnium, quæ ante meridiem in scholis pronuncianda sunt ex memoria, edisco. Reliquum tempus in vespertinis diei præcedentis interpretationibus dictatisque consumo: vt si iusseris, possim auctorem explanare. Ære campano interea in ludum arcessimur, ibi tuipse nosti quid agam. M. Et quid tu, & quid alii. D. A prandio rursum edisco & repeto, mecumque retracto ac reuoluo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accommodata, & idonea disserentem audiui. Si quid superest temporis, quemadmodum manè quoque, Adrianum Cardinalem, aut epistolas Ciceronis lectito. M. Rectißimè, Quando scribis? D. Secundum scholas pomeridianas vsque ad cœnam: id est, interuallum horæ & semis. Nunquam autem scriptioni manus admoueo, nisi priùs Ciceronem versauerim, animumque meum illius compositißimæ, ac splendidißimæ orationis illecebra delinitum, amore & diligentia similiter scribendi inflammârim. M. Euge, prudentißimum consilium. Quàm vellem te condiscipuli, & quotquot posthac se mihi in disciplinam tradent, imitarentur? Hoc si fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? D. Si non desunt

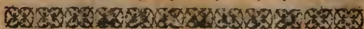
Lemb.in Amphit. NOSTER PALÆMON) *eclog.3. à pastorib. certaturis inter se cantibus, siue carminibus, iudex adhibetur & arbiter Palæmon. Fuit item hoc nomine Grammaticus quidam Romæ, Tiberio & Claudio Impp. intollerabili arrogantia: quippe qui M. Varronem porcum appellaret, secumq́; & natas, & interituras literas gloriaretur.* NON NOSTRVM INTER VOS) *Versiculus Virgilij ex eclog. 3. de cuius distinctione, & sensu consulendus est Seruius. Nihil tamē impedit, quin totum iungatur, & pro recusatione quadam specie prouerbij adhibeatur, quemadmodum ex auctoribus complura, alia quàm ij voluerunt, sententia.* PRO MEA PARTE) *Si id hac locutione velis, quod Germani,* So vil mich belangt / *barbarè loqueris, Sin autem id, quod illi,* So vil ich kan vnd mag. Nach meinem vermögen/ *tum latinè loqueris cum Cicerone. Est enim perinde ac si dicas, pro mea virili, pro virili parte mea, pro viribus meis.* CEDE PALMAM) *Ex Aristotele & Plutarcho tradit Gellius lib.3. cap.6. si supra palmæ lignum ingentia pondera imponas, itaque vrgeas, vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palmam cedere, nec intra flecti: sed aduersus pondus resurgere, sursumq́; niti ac recuruari. Propterea in certaminib. palmam signum esse placuit victoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus opprimentibusq́; non cedat. Palmarium facinus apud Terent. Eunuch est palma, hoc est, victoria dignum. Cic. pro Rosc. Amer. Alter plurimarum palmarū vetus ac nobilis gladiator habetur.* IO TRIVMPHE)

PHE) *Vox militum lauro coronatorum, & imperatorem victorem prosequentium in vrbem.* Ouid. *Trist.* 4. *eleg.* 2.

Tempora Phœbea lauro cingentur, iôque
Miles, iô magna voce triumphe canet.

Hanc eandem vocem intellexit 1. *Metamorph. illis verbis de lauro loquens.*

Tu ducibus latis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM QVINTVM.

Examen.

ADAVCTVS, OLYMPIVS.

ADAVCTVS. Examen, id quod nosti, propediem instituendum dies noctésq; ante oculos mihi obuersatur, penitusq; insedit in animo. O. Eadem res versat, & coquit mentem meam. Si huic tam graui periculò ereptus essem. A. Quòd iterum iterumque ac sæpius per annum non idoneas ob caussas declinaui ludum, id nunquam æquè sensi vt nunc sentio, quantum damni fecerim: quocirca non mediocri in dolore sum. O. Me pariter absentiæ meæ, quantumuis non tam frequentis pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ægritudinem, quòd diuinare non possum, quænam interrogaturi sint illi Quæsitores. O. Si scires? A. Addiscerem ea quàm acer-

rimè. O. Estne aliquis ex omnibus, cui hoc detegere soleant? A. Nullus. O. Moderatè igitur feramus commune malum. A. Timor item solet obstare ne promam liberè & intrepidè quæ scio: itaque hæret mihi aqua sæpe. Hinc pro inscitia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne vt errans aliquantùm sinistrè respondeam, nihil quidquam vereor: sed ne vt illiteratus planè illiteratißimè respondeam, id verò nō mediocriter pertimesco. A. Quî te ad illud tremendum, & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, sæpiùs relego, ac repeto expositiones, quantùm me adiuuat memoria: in Cicerone, Grammaticis, Christiana Catechesi. Vbi quid non intelligo, de condiscipulis doctiorem aliquem interrogo. Adhæc, denuò mando memoriæ præcepta pro virili. A. Nimiùm operosus labor est tam multa discere. O. Operosus, at necessarius omnino. A. Certum est tamen non omnia quæsituros. O. Propterea instructum esse in omnibus conuenit, quia quod ipsis lubet interrogant de omnibus, prudenter. Si enim ordine interrogare velint vniuersa, idque de singulis, nimis longum sit, & fastidii plenum. Qui porro quæstioni cuicunque aptè respondet, is totam videtur scientiam consecutus. A. Non stultè dictum. O si præteriisset hæc turbulentißima tempestas. O. Subeunda & perferenda est, si optes ascendere. A. Tametsi hucusque segregaui à me ignauiam in ista præparatione, tamen cogor neruos magis contendere, tum ne reiiciar, tum ne de postremis fiam vnus: cui rei, præsertim quando est maior ascendentium societas, magna est adiuncta turpi-

turpitudo & infamia. At enim, nisi examen istuc impendens me adigeret, nunquam studia forent mihi tanti, vt eorum gratia caput affligerem. O. Non ob examen duntaxat, sed ob futuras quoque prælectiones meliùs citiusque capiendas audita repetenda & recolenda sunt: vt sic feliciùs & fructuosiùs in superiore schola versemur. A. In scriptione haud leue momentum est: ibi barbarismos & solœcismos timeo, malas bestias. O. Non sine caussa, mordent atrociter. A. Ex tempore, sine vllo libro in schola de argumento improuiso scribendum. O. Omnia denique ad exploratam progressuum nostrorum cognitionem capiendam instituuntur: ideo reprehensioni affinia nequaquam putanda sunt. Et cùm huiuscemodi discrimina in annos recurrant singulos, nec vlla via euitabilia sint, reddamur studiosiores: nunquam vidi diligentes excludi. A. Opitulemur alter alteri dum comparamur. O. Operam meam tibi promitto. A. Ego meam promitto vicissim.

ANNOTATIONES.

SI HVIC TAM GRAVI) *Si interdum optantis est apud Latinos, quamuis sine particula ô. Virgil. 6. Æneid. Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat. Id est, vtinam se ostendat. Pers. satyr. 6. si angulus iste proximus accedat, qui nunc deformat agellum. Sic Eurip. Hecub.* εἴμοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραχίοσι. *Si mihi vox esset in brachijs. Vtinam brachia mea possent vocem mittere.* SOLOECISMVM) *barbarismum & so-*

lœcismum negat inueniri apud Græcos idoneos Gellius, qui βάρβαρον & σολοῖκον dixerint. Nostri quoque antiqui, inquit, solœcum facile, solœcismum haud scio an vnquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græco, neque in Latino solœcismus probè dicitur. Vide cap. 20. lib. 5. & l. 13. c. 6. Reperitur tamen in 4. Cornificij ad Herennium solœcismus.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SEXTVM.

Auditiones.

ELEVTHERIVS, MODESTVS. DAMIANVS,

ELEVTHERIVS. Cur vos, Modeste & Damiane, hesterna luce, & nudius tertius non affuistis in Gymnasio? M. Nihil dissimulabo. Ob eruditatem minus bellè valui: nunc sum meliusculus. D. Ab amico in hortos suburbanos hoc mense anni amabilissimo, & lætissimo inuitatus, recusare nec potuissem, si voluissem, nec si maximè potuissem, voluissem: est enim ille de amicis meis veterrimus & fidelissimus. Inde autem aliquanto pòst, quàm putabam, in vrbem reuerti. E. Vndenam discetis, quæ nos interea Magister docuit? M. Legi iisdam de rebus, quod anno præterito accepi muneri à patruo meo commentarium. D. Ego ex autographo condiscipuli alicuius ea mihi describam. E. Arbitramini igitur vos isto modo

do eadem assecuturos, & intellecturos perfectè omnia? M. Quidni? Quin iam assecutus sum: nihil requiro. D. Perpaulùm, aut nihil interest, vt quidem opinio mea fert, audiueris ne, an postea descripseris. Et hoc est commune eorum solatium, qui vel voluntate, vel casu aliquo abfuerunt à ludo, posse aliunde describere. Sunt qui nullum idcirco angorem capiunt, nec ideo fortunis suis desperant, quanquam menses totos docentem non auscultauerint. E. Magno errore vterque ducimini. M. Si placet, demonstra nobis istum errorem. E. Longè præstat audire quàm legere, etiam si multò diligentissimè legas. D. Quid ita verò? Non egemus libris disertis, elegantibus, eruditis, vnde hauriamus scientiam: & quæ legimus intelligimus, neque enim adhuc nucibus ludimus, vt proinde iactura audiendi, paucorum præsertim dierum, tam grauiter & iniquè ferenda non sit. E. Legendi semper est occasio, non est semper audiendi. M. Non sit: quid tum? E. Lectio solitaria est veluti quidam somnus: auditio veluti vigilia. Viua vox Præceptoris magis nos afficit, pleniùs quasi pascit & alit, & altiùs descendunt in animum, in eoque tenaciùs inhærent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus docétis affixerit. Quid, quòd illa moderatio & variatio vocis cuiusdam commentarii efficacitatem obtinet, & quædam eorum quæ dicuntur est illustratio? Quid, quòd plura ferè dicuntur de vna eademque re in schola, quæ non item scribuntur: quia neq; possunt commodè scribi, neque vult ea Magister calamo excipi? M. Nihilominus acriora absolutioraq; sunt, quæ legimus in auctoribus. E. Vt hoc

dicium. Prouidebo vt post hunc diem audiam quotidie, nisi morbi alicuius grauitas prohibuerit, aut medicus publico abstinere edixerit. D. Ego in dies festos conuiuia, & hortorum istas inuitationes reiiciam. E. Tantum tribui à vobis orationi meæ, & non displicuisse consilium, magnoperè, non mea quidem, qui tantũ nec agnosco nec postulo, sed vestra caussa lætus sum.

ANNOTATIONES.

Scopus & consilium meum hoc dialogo est, persuadere studiosis, ne parui ducant si vel vnam auditionem omiserint, & spem illam non audita per se suóque ingenio assequendi, spem inconsultam, ac temerariam opinetur. Quòd si caussa honesta inciderit, quæ à gymnasio abesse nos vnum alterumúe diem quodammodo cogat, in festũ diem, si potest, res differatur. IN VRBEM REVERTI) *Reuerti & redire, reuersio & reditus quid differant, Manut. in 1. Philip.* CONQVERENTI ALEXANDRO) *Vtrumq; epistolium gracè & latinè inuenies apud Gellium lib. 19. c. 14. in vtroque breuitatis elegantissimæ tenuissimum filum admiratur.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SEPTIMVM.

Industria discendi.

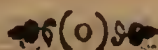
GORDIANVS, ALEXANDER discipuli, MAGISTER.

GORDIANVS. Ne defugias hoc officium: da mihi tantillum, mi Alexander. A. Mitte orare tandem, en paratum habes, accedamus. G. Age sanè. A. Sollicitauit me dudum, & instigauit Gordianus, vt quiddam tibi in percunctando ponerem, venerande præceptor. M. Quid est quòd vicarium quærit? ipse per se, si quid est opus interroget. G. Non videtur referre vter hoc faciat. M. Ergo ipsemet faciat. A. Impedit hominem adolescentiorem verecundia. M. De rebus à me explicatis, aut disputatis num est aliquid? A. Nihil tale. M. Quid dicam fore? Enunciate paucis. A. Auemus scire nos duo, quinam discipulorum tuorum tibi in præcipuis sint amoribus: & hoc est, quòd te conuentum volebamus. M. Etsi quæstionem affertis neque necessariam, neq; tantoperè vobis vtilem, attamen responsum reddam, & sententiæ iudiciiq; mei rationes cùm exposuero, efficiam, vt peritiores abeatis, quá aduenistis. G. Id nobis in optatis est, studemusque sermone tuo etiam nunc doctiores fieri. M. Principiò apud me quidem certè formosus an deformis sit aliquis perparui refert: qui non nesciam, nec in omni pulchro capite inesse cerebrum: & vinum Lesbium in viliora, abiectioraque vascula, vt in pateras gemmatas & aureas infundi posse, iuxta mecum æquè intelligitis. A. Quid verò spectare soles in discipulis, propter quod apud te in numero aliquo, atque honore sint? M. Duo. G. Quænam? M. Ingenium, & industriam: hæ res duæ commendant, & charos

mihi

mihi reddunt auditores meos. A. Si quis ambabus excelluerit? M. Vnum multorum instar, & ambrosia alendum, à méque amari tanquam oculos meos affirmo. G. Si quis neutra? M. Eum fœnum esse oportere, & ad sordidum, quæstuosúmque opificium aliquod detrudendum. A. Si abs te in hac desperatissima colluuie numeramur, restim ememus, qui nos suspendamus. M. Meliora ominamini: tenetis apud me locum non infimum. A. Ingeniosos forsitan præferendos arbitrare diligentibus. M. Quî possim? G. Potiores partes dantur ingenio. M. A quibus? G. Ab vniuersis. M. Qui verò sunt isti vniuersi? eruditione rerumque vsu & ingenio præstantes, an illiterati & imprudentes? G. Eruditi, ni fallor. M. Falleris. Ingenium ignauum, segne, pigrum eruditus nemo celebrauit. Diligentiam siue industriam mediocri consociatam ingenio certatim omnes in magna gloria, & laude ponunt. Hæc sola est quæ plausum meretur. De hac poëta quidam verissimè cecinit: Omnia conando docilis solertia vincit. A. Iam perspicimus, industrios te præ ingeniosis admirari, illosq; tibi esse in deliciis. M. Fateor ita esse, vt dicis. G. Quamobrem? M. Auscultate, tum scietis. Primùm res mihi videtur amore dignissima labor multus & assiduus in honesto & præstabili negotio, animusque insaturabili sapientiæ cupiditate incensus, cuius ille (labor, inquam, indefessus) locupletissimus certissimusque testis est. Nemo quippe in eo elaborare, operamque collocare velit, cuius amore ac desiderio nullo flagrat. A. Percepimus istam caussam, & alias, si quæ sunt, requirimus. M. Quid agit bonus Præceptor?

G. Docet. M. Studiosè an oſcitanter? G. Studiosè. M. Beſtias an homines? G. Homines vtique. M. Diſcentes, an animis & cogitatione alibi commorantes, ſoliſque corporibus præſentes? G. Diſcentes, & tota mente attentiſsimos. M. Nunc tu mihi reſponde Alexander. Quorum cenſes proprium eſſe diſcere: ingenioſorum quà ingenioſi, an potiùs induſtriorum. etſi ingeniis minoribus præditorum? nam induſtriam omnis expertē ingenii applicare ad literas, eſſet imbrem in cribro portare. A. Plurimi valentes ingenio non diſcunt, aut diſſolutè & languidè diſcunt: quocirca eorum hanc eſſe naturam, neutiquam ſentio: nulli enim ingenioſo deeſſet. M. Rem fabulare. Bene docentes igitur quos amare potiſsimùm & inprimis debent? A. Bene diſcentes, & qui literas vorant, ſine vlla controuerſia. M. Omnem rem tenes. Quid nunc ſupereſt quod quæratis? G. Dici poteſt, quàm tua iſtac tam ſubtili diſputatione delectati ſimus. Tulimus reſponſum ſapiens; & quod præterea requiramus, reſtat nihil. A. Perſpicimus probè, quid tu iure à nobis poſtules, enitemurque vt amóre tuo, & quidem illo non vulgari, ne ſimus indigni: quoniam quos vehementiùs diligas, manifeſtò cognouimus. M. Si verba ad rem contuleritis (quanquam hactenus non omiſiſtis; & ego magis inſtituti tenendi, quàm hortandi cauſſa hoc profero) ſi hoc, inquam, effectum dederitis, nomen veſtrum cum æternitate coniungentis.

ANNO-

ANNOTATIONES.

AD hunc dialogum, & ea, quæ de industriæ laudibus proferuntur illustranda, pertinere mihi videtur perlepida historia, quam de Furio Cresino Plinius libro 18. cap. 6. narrat. C. Furius Cresinus, inquit, è seruitute liberatus, cùm in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex amplißimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficijs. Quamobrem à Sp. Albino Curuli die dicta, metuens damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (vt ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasquè & sudores. Omnium sententijs est absolutus. Addit. Plinius. Itaque est profectò, opera, non impensa cultura constat. Ego verò similiter in re dißimili affirmo: non tam ingenio, quàm labore & sudore doctrina inuenitur, De eruditorum tamen aßiduis contentionibus atque vigilijs non sæpe cogitamus. IN OMNI PVLCHRO) *Vide Æsopi apologum de vulpecula in officinam statuarij ingressa. Dialogum 66. legant, qui crebrò à ludo absunt, & 67. qui ingenio minus valent. vt & illi fiant aßidui, & isti animosi.* ET CHAROS MIHI REDDVNT) *Inprimis ea habenda cura*

est,

est, vt is (Præceptor) fiat nobis familiariter amicus, nec officium in docendo spectet, sed affectum. Nec sanè quisquam literis, saltem leuiter, imbutus, eum, in quo studium ingeniumq́; perspexerit, nō in suam quoque gloriam peculiariter fouebit. Quintil. lib. 1. cap. 2.

PROGYMNASMA
SEXAGESIMVM OCTAVVM.
Pensum diurnum.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Non tu existimas, Antoni, ad progressus in eruditione liberali haud ita longinquo tempore consequendos permagni interesse, certósne tibi labores, libros, exercitationes proponas, quibus studium dedas in dies singulos: an, vt impetus tulerit, & quamdiu tulerit, ita quidque, & tam diu agas? D. Sanè quidem maximè interest: hæc mea est opinio. M. Nónne præterea intelligis quanti referat, vtrum confusè ac perturbatè, an distinctè, & ordine discas atque exerceas: quæ discenda & exercenda sunt? D. Ego verò perspicuè intelligo, & reipsa id experior. M. Num tu igitur consueuisti certa quædam tractare, & vnumquodque præstituta hora per diei spatium? D. Prorsus consueui. M. Commemora mihi quanam istuc ratione. D. Posteaquam ad primam auroram somno solutus de lectulo surrexi,

rexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem diuinis precationibus tranſigo, à cœleſti doctore opem auxiliumque efflagito: me illi cum ſtudiis & actionibus diurnis totum offero & dedico. M. Caſtiſsimè: à Deo enim, qui eſt totius ſapientiæ primus & antiquiſſimus parens, auſpicari oportet, ab eo agendi ſunt capienda initia. D. Tum me ad libros applico. Primò dum omnium, quæ ante meridiem in ſcholis pronuncianda ſunt ex memoria, ediſco. Reliquum tempus in veſpertinis diei præcedentis interpretationibus dictatiſque conſumo: vt ſi iuſſeris, poſsim auctorem explanare. Ære campano interea in ludum arceſsimur, ibi tuipſe noſti quid agam. M. Et quid tu, & quid alii. D. A prandio rurſum ediſco & repeto, mecumque retracto ac reuoluo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accommodata, & idonea diſſerentem audiui. Si quid ſupereſt temporis, quemadmodum manè quoque, Adrianum Cardinalem, aut epiſtolas Ciceronis lectito. M. Rectiſsimè, Quando ſcribis? D. Secundum ſcholas pomeridianas vſque ad cœnam: id eſt, interuallum horæ & ſemis. Nunquam autem ſcriptioni manus admoueo, niſi priùs Ciceronem verſauerim, animumque meum illius compoſitiſſimæ, ac ſplendidiſsimæ orationis illecebra delinitum, amore & diligentia ſimiliter ſcribendi inflammârim. M. Euge, prudentiſsimum conſilium. Quàm vellem te condiſcipuli, & quotquot poſthac ſe mihi in diſciplinam tradent, imitarentur? Hoc ſi fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? D. Si non

deſunt

desunt sodales, honestis facetisque sermonibus, aliquando symphonia, seu cantu musicó cum illis diem comburo. Si solus, tum aut testudinem pulso, aut fabellas Æsopi, apophthegmata, historiam planam, & disertè ac tersè conscriptam: quandoque etiam festiua & pudica poëmata lego, quibus lectiunculis oblecto otiolum meum, & tum ex ipsa rerum pulcherrimarum cognitione, tum ex sermonis elegantia, quasi aliud agens, vtilitatis fructum minimè pœnitendum excerpto. M. Liberalius, iucundius, conducibilius suadere tibi nihil potuissem: suprà ætatem sapis. Diebus festis quid rerum agis? D. Ad exercendam memoriam de poëtis veteribus, item ex Cicerone, Liuio, Sallustio locos insignes edisco, quia te id laudare solitum, non sum nescius. Præter ista in Græcis non parum temporis colloco. E sacris auctoribus ad animum emendandum etiam sæpe aliquid lego. M. Probo summoperè institutum. Quid? diem vacationis totúmne, dum cubitum concedas, in ludo exigis? D. Deus auerruncet: ne tu suspicere me vnum de inertium istorum esse sodalitio, qui ludum & ferias in primis; studia in postremis numerant. M. Quid ergo facis? D. Vbi horas aliquot corpus animumque iucundè recreaui, & ad omnem me hilaritatem effudi; mihimet receptui cano, ad libellos regredior. Nam me quemcunque diem, quo non didicerim, perdidisse statuo. M. Quàm non inuito ad aures sermo hic tuus accessit? O te solertissimum, ô summè industrium adolescentem. Tu non amandus? tu non gestandus in sinu? Mane in hac ratione semper, teque ex ea lucrum emolumentum.

tumque vberrimum; & immortalis gloriæ splendorem acquisiturum spera.

ANNOTATIONES.

CASTISSIME) *Cicero ad Terentiam epistola 4. Quando neque dij, quos tu castißimè coluisti, neque homines, quos ego seruaui semper, nobis gratiam retulerunt. Hic quidem quid valeat, castißimè, nemo non videt; idem quod integerrimè, sanctißimè, religiosißimè. Lege quæ affert Turneb. de verbis castè. castitas, lib. 30. cap. 36.* ÆRE CAMPANO) *Vsus campanarum quàm antiquus sit & varius, & quomodo sacris & profanis in rebus adhibeatur, deq; illarum pulsu ad studiosos in Academiam scholasq; conuocandos, lege Iunium lib. 3. c. 11. & Midendorp. lib. 1. c. 11.* DIEM COMBVRO) *Plaut. Menæch.*

ME. Hoc mihi abs te caueo cautius,
Clam vxore vbi sepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.
PE. Age sanè igitur, quando æquum oras: quàm mox incendo rogum?
Dies quidem iam ad vmbilicum est dimidiatus mortuus.

Cuius loci hæc est, quamuis allegorica explanatio. Græci & Romani mortuos in rogum imponebant, & comburebant. Menæchmus optat sepulchrum, id est, locū, vbi nesciente vxore diem iam ad occasum præcipitantē, & veluti animam agentem absumere poßit, hilariter nimi-

rum

rum & iucundè viuendo, epulando, & perpotando. Virg. eclog. .dixit: Cantando puerum memini me condere soles. Horatius Ode 5 lib. 4. condere diem. Parasitus autē, quàm mox, inquit, incendo rogum: id est, quàm citò prouideo, seu coquo obsonium, vt hunc diem comburamus, vt opiparè epulemur? Nunc enim dies in pomeridianum tempus inclinatus est, & ita quasi dimidiatus mortuus. Comburendus igitur. A COENA QVID, INCOEPTAS) *Aut nullum sit studium nobis post cœnam aut iucundum sit, non spinosum atque serium. Vult etiam Plutarchus, lib. de tuenda valetud. animum nō vexari à cœna, neque negotijs, neque curis neque sophisticis contentionibus. Historicarum, poëticarumq; quæstiuncularum exercitationes, quas aliqui studiosorum hominum secūdas mensas nominauerunt, non prohibet.* DEVS AVERRVNCET) *Rusticum verbum est auerrunco, amputo, succido, reseco, à runca instrumento, quo vitiū luxuries coërcetur. Inde per metaphoram pro depellere, auertere, remouere. Liuius lib. 8. Placuit auerruncandæ Deûm iræ victimas cædi. Cicer. ad Att. lib. 4. Dij, inquit, auerruncent. Lucilius apud Nonium. Dij amentiam auerruncassint tuam. Hinc Auerruncus Deus, à quo precari solebāt, vt pericula auerteret. Varro lib. 6.* RECEPTVI CANO) *Militaris locutio, crebra Liuio. Veget. lib. 2. c. 22. Tubicines ad bellum vocant milites, & rursum receptui canunt. Græci ἀνακαλεῖν. Receptus autem dicitur, quò se exercitus recipit.*

PRO-

PROGYMNASMA
SEXAGESIMVM NONVM.
Obseruator.

OBSERVATOR; ATHANASIVS, MATTHAEVS, BONIFACIVS

OBSERVATOR. Vos tres, linguas geritis impensè liberas & expeditas: loquacitas vobis dominatur: meam admonitionem contemnitis ac pro nihilo putatis. Ecce in fabulatorum indicem vos refero. Si Pegaso velociores sitis, nunquam hodie effugietis infortunium. A. Conniuisti aliàs, conniue nunc etiam, & muta istam mentem, rogo: tacebo deinceps vt piscis. M. Si nomina nostra in catalogum retuleris, erit mihi quod Praeceptori de te narrem. O. Quid dices? M. Cognosces. O. Minas iactare cuiuis obuium est. M. Experieris. O. Nullius in me maleficii crimen admisi, cuius me stimulet conscientia. M. Senties. O. Nullum, inquam, crimen incurri, quo tu me accersas: & non ignoro technas tuas. M. Videbis. B. Ne scribe nomen meum in tabula, donabo tibi quidpiam. O. Egóne vt patiar me abs te corrumpi muneribus? B. Lepidissimum est. O. Non curo. B. Simul aspexeris, appetes. O. Mitte nugari: nihil habes quod dones. A. Habet certè. O. Quin ostendis? B. Ecce imago longè venustissima: augustissima Dei mater puerum Iesum vlnis sustinens. Videtis vt amabiliter arridet nobis diuinissimus at-

que bellissimus infans? O. Hánccine daturus es? B. Daturus, si pollicere silentium. O. Polliceor, da. B. Quæ res feliciter ambobus eueniat, accipe. M. O factum bene, iam tu incorruptissime obseruator nec me, nec Athanasium audebis accusare. O. Quapropter non auderem? A. Quia nos te accusaremus, & tu penderes pœnas non leues, quòd Præceptori infidelis, ac perfidus extitisses. O. Ignosco vobis similiter, vt Bonifacio. M. Perplacet. Discede iam hinc, obserua alios. A. Prô, quantum boni adepti sumus hac luce, qui ab isto quidem obseruatore quoad voluerimus tuti simus? B. Quînam? A. Si de fracta lege silentii postulare quenquam è nobis meditabitur, obiiciemus illi, quam abs te accipere non recusauit elegantem picturam vt sileret: mutire non audebit. Nam tribus, tibi qui donasti, mihi & Matthæo testibus oculatis plus vtique quàm illi soli vel iurato credet Magister: periurissimum dicet, si deierauerit. M. Via reperta est commodissima ad euadenda verbera, propter istam congressionem nostram videlicet imminentia. Vah.

ANNOTATIONES.

PEGASO VELOCIORES). *De equo alato, qui capite Medusæ amputato à Perseo, ex eius sanguine natus repentè prosiluerit, quomodo eo vsus sit Bellerophon, Natalis Comes Mytholog. lib. 7. c. 11. & lib. 9. cap. 4. Fabulantur hunc eundem equum, cùm terram vngula percussisset, fontem elicuisse, vnde ipsi nomen inditum Pegasus,*

sus, πηγὴ enim fons: qui quoniam Musis consecratus est, dicuntur illæ Pegasides. Idem fons ἱπποκρήνη, & Musæ Hippocrenides.

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM.

Formulæ petendarum facultatum.

LVDIMAGISTER, NICOLAVS, CRISPINVS discipuli.

LVDIMAGISTER. Quas ob res, Nicolae, consueuerunt à Magistris potestatem petere pueri? N. Ob duas potissimùm. L. Scilicet. N. Ob exitum è schola, & absentiam à schola ad tempus. L. Quapropter solent exire è ludo? N. Vel vt corpus leuent; vel vt emant aliquid necessarium. Item ob caussam aliquam omnino fortuitam. L. Estne more Cynicorum Stoicorúmue simplicibus, propriis, apertissimis vtendum verbis, sine vlla præfatione honoris, cùm loquimur de iis naturæ humanæ necessitatibus, quas iam cogitatione præcipis: an potiùs tectis, ac prætextatis: vt quod re inhonestum non est, modò occultè fiat, id verbo ne turpe obscœnumque sit? N. Ita tu quidem nuper ex Cicerone nos erudiuisti. L. Velim petitiones aliquas iis verbis iteres, quibus à me accepistis. Agite pueri, auscultate atque operam date, & quæ dicentur percipite.

N. Caput, venter, dentes mihi condolent, Præceptor: quocirca precor, fac mihi copiam eundi domum.

Febriculam, tentatiunculam sentio: tua cum venia domum me recipere concupisco.

Necesse habeo exire, Præceptor, ad hoc illúdue emendum: si permittis exibo, & pòst paulò reuertar.

Vocor domum à seruo, ab ancilla: possum abire?

L. Quomdo, Crispine, absentiæ facultas roganda est?

C. Hoc illúdue negotium mihi curandum, transactum reddendum, transigendum, perficiendum est, lauandum, hospitibus seruiendum, ægrotanti sorori, fratri ministrandum.

Parentes mei hanc, illam rem vt peragrem mihi præceperunt: huc, illuc me mittunt: quamobrem hodie, cras, biduo, triduo in ludo adesse non potero. Hac de re certiorem te facere volui, amantissime Præceptor, quò id te conscio, ac non repugnante fieret.

A scholis abfui heri, nudius tertius, quatuor, quinq; dies, &c. ob hanc, ob illam caussam, quam excusationem ne repudies, te vehementer oro.

L. Hisce phrasibus edico à me potestatem petant omnes

omnes, & vſitatam ſibi, lutulentamq́ue barbariem valere iubeant. Qui contrà venerit, is quod petet non impetrabit, & modis accipietur tam miſeris, vt poſthac omnes barbariſmos odio Vatiniano oderit.

ANNOTATIONES.

MORE CYNICORVM) *Cynici non tantùm quod obuios allatrarent, vt canes faciunt, ſed etiam ob vitam illiberalem, ab humanitate & munditia remotam, appellationem hanc ſunt conſecuti in Græcia. Turneb. lib. 7. cap. 9. Teſtatur & Laërt. ob ignominiam ſic nominatos.* ODIO VATINIANO) *Vatinium hominem natum & ad riſum, & ad odium, ſcurram fuiſſe venuſtum ac dicacem memoriæ proditum eſt. In pedes ſuos ipſe plurima dicebat, & in fauces conciſas ſic inimicorum, quos plures habebat quàm morbos, & inprimis Ciceronis vrbanitatem effugit. Seneca lib. Quod in ſapientem non cadat iniuria, cap. 17.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM PRIMVM.

Certamen copiæ.

PAVLINVS, MAVRITIVS, EVGENIVS

PAVLINVS. Vter vestrûm paratus est mecum conserere manus, conferre pedem, suscipere bellum, certamen inire, prælio contendere, pugnam capessere, in arenam descendere, Martem lacessere, armis experiri, dimicare, pugnare, certare, decertare, præliari, confligere? M. O he, quorsum, tu inconsiderate, tot synonyma, tot loquendi genera idem valentia conglobas? diceres semel vno verbo quid velles. Ecquid tibi vis tandem? E. Quod istuc prælium nobis, quam dimicationem offers? gloriose miles. P. Demiror equidem non sentire, non videre, non animaduertere, non intelligere, non percipere vos quid cupiam, qua de pugna loquar. E. Nempe tibi admodũ plaudis de varietate sermonis atq; copia, & tanquam Crœsus aliquis in tua affluentia nos vt Codro pauperiores auersaris nostram paupertatem despicatui ducis. M. Legistin' mi Thraso (mi Pauline volebam dicere) quid Archidamus Lacedæmoniorum Imperator, cùm in Arcadiam irrupisset, cognouissetquе hostibus Eleos ferre auxilium, quid, inquam, ad eos scripserit? P. Quid scripsit? M. Hoc tantùm? quies bona. Ne igitur te commoueas cum tuis copiolis, vt ne incidas in permagnos & valentes exercitus, quibus re ad extremum perducta casum, fœdissima strage concisus cùm fueris, tum denique, discas quid moneat illud vetus adagium: satius est recurrere quàm malè currere: palma in medio est posita. P. Quod tuo capiti sit. Rem istam mecum recta reputaui via, subduxi rationes, delectus egi: absit verbo inuidia, est vnde vobis bellum faciam, copias magnas,

valen-

valentes, virum à viro lectum visuri estis. Quare si vos viri estis, non mulieres, si audetis, si vos vlla accendit tantarum gloria rerum, mouete, aciem instruite, & à iugulis vestris vim meam prohibete. M. Vt sæpe summa virtus in occulto latet? Hic Imperator quantis est ceruicibus? innumerabiles & munitissimas videtur vrbes expugnasse. E. In nobis mora non erit vlla, quoniam tibi insanire libet. Pone in quo nos copia tecum decertare desideras. P. Ponam verò. M O R I, quot modis aliter efferri potest Mauriti? M. Multis, quod neminem fugit, nisi qui literas fugit. P. Quot ergo? M. Tu numerato, ego proferam. P. Numerabo. At caue, quidquam inquinatum ac lutulentum, tanquam bonis mercibus adulterinas, & argenteis nummis plumbeos admisceas. E. Quorúmnam formas illas loquendi esse postulas? P. Ridiculus es. Interrogas qualem cocum, quales epulas stomachus meus appetat? examussim optimum, & conquisitissimas: architectorum nimirum, & principum latinitatis, M. Tullii, Cæsaris, Sallustii, T. Liuii, Plauti, Terentii, Virgilii, Horatii, &c. nec enim poetas excluserim: aliorum denique probatissimorum scriptorum, etiam nostri sæculi, qui imitatione ad sanitatem, & munditiem antiquorum accedere studuerunt. M. Facient ad stomachum tuum, vti spero. P. Ordire, Eugenius te excipiet, ego postremo loco occidam vos: trecentos enim modos ad hanc vnam rem explicandam recensebo. E. Basilicas edictiones hic habet. Mira confidentia. P. Mira diligentia. Iam pro castris militem producito, quem sub pellibus tutiùs

contineas, vt ego ſentio. Fuga ſalutem petet, ſi non oppetet. M. *Mortem cum vita commutare.* Quidam phraſin non intelligentes inuerſo verborum ordine dicunt, vitam cum morte commutare, quod ferri poteſt. P. Quis ita locutus eſt? M. Seruius Sulpitius diſciplina iuris ciuilis eruditiſsimus, & oratione maximè limatus ac perpolitus, epiſtola qua Ciceronem de obitu Tulliæ conſolatur: *Poſteaquam mihi renunciatum eſt, &c.* lib. 4. epiſtolarum ad familiares. P. Reperitúrne ibidem alius dicendi modus? M. Ita: *Diem ſuum obire.* P. Sic eſt, perge. E. Mauritius didicit literas Pauline, & perſonam adhuc bene gerit. P. Nondum me perculit. M. E voce, vita, frequentes naſcuntur formulæ. *Vitam reddere: interdum adiungitur, naturæ dandi caſus videlicet. Vitam deſerere, vitam dimittere, amittere, relinquere, edere, vita cedere. E vita cedere, diſcedere, decedere, recedere, excedere, à vita deſciſcere. Vita concedere, eſt apud Cornelium Tacitum. E vita ſeu de vita exire, migrare, demigrare. Extremum vitæ diem conficere, ſeu, morte conficere, vita carere.* Reſtant modi quidam conflati ex vocabulis, anima, lux, ſpiritus, corpus, & aliis, quos relinquam Eugenio repræſentandos. P. Quomodo? tu repræſenta, tu promus eſto, ſi quid habes conditum præterea. M.

Satis

Satis fore arbitror, si formarum numero ambo te quasi coniunctis castris, duplicatisque viribus superemus. Quòd si tu vni potes resistere, duobus profectò nō resistes: nam neque Hercules contra duos. P. Attulisti circiter quatuor & viginti: atqui plures exspectabam. M. Mox addetur cumulus, vt sint amplius quadraginta. Sudabis & algebis Pauline, si his nostris omnibus prætermissis (quod necessariò tibi faciendum est) plus quinquaginta in medium adducere volueris: quot nisi adduxeris, palmam nequaquam obtinebis. Et veremur magnoperè, ne leonem pollicitus cùm sis, murem ostendas. P. Ego contrà vereor, ne vos falsa teneat opinio. Mecum erit iste labor. E.

Animam efflare, edere, exhalare, agere, exspirare, amittere. Lucis vsuram reddere, amittere, ex hac luce discedere, migrare. Extremum spiritum, seu vitæ spiritum exhalare, spiritum, supremum vitæ spiritum edere, spiritum finire. Ab hominibus, seu ab hominum vitâ demigrare, inter viuos esse desinere. In viuis, inter viuos numerari, vitam & spiritum ducere, vitâ & communi spiritu frui, vitam propagare desiit, vitâ defecit, casu ablatiuo. Interclusâ animâ creditus est mortalitatem expleuisse, Cornel. Tacitus agens de Tiberio, annal. lib. 5. in extremo.

Poëtarum illa sunt, vitale lumen, lucem relinquere,

lumina linquere, occubare vmbris, linquere dulces animas: quæ duo sunt Virgil. in 3. Æneid. in quo & illud ad Æneam Andromache. Viuísne? aut si lux alma recessit? Idē in 11. perelegantèr, capi leto, cùm de Camilla loquitur. Ibidem de eadem moriente. Vitaq́ cum gemitu fugit indignata sub vmbras. Extremum efflare halitum, quo vsus est in secunda Tuscul. disputatione Sophoclis aliquot versus in latinum conuertens M. T. & in primo, leto potiri. Euthynous potitur fatorū munere leto. Vocant etiam mortuos carentes luce, cassos lumine.

M. Non pœnitet virium: vtrique nostrûm magnum dedisti decus. Desine plura, non vincet nos hodie. P. Vincam, ita sim felix: quando totus in hoc bellum, & animo & mente insistam. Ac primum simplices voces, quibus vti consueuerunt auctores Latini, cùm de morte verba faciunt, producam: quas tamen veluti calones & lixas, non veros, auctoratosque milites æstimari, nec, quod ad victoriam attinet, vllo ipsos numero esse postulo. M. Fiat sanè, dum fateare, nos quoque fungi potuisse hac opera. Quin etiam illas elocutiones commemores licebit, quibus præter naturam inuecta mors declaratur. P. Ita facere sedet animo. Demum ad eas aggrediar, quæ sunt vestræ clasis: eæque partim oratoriæ, partim poëticæ: hoc modo numerus aduersus numerum pugnabit: meus nempe maior contra vestrum minorem. E. Placet: iam proposita exequere: arrectis astamus auribus. M. Sed expediet fortaßis tuos milites in procinctu testamentum facere, quoniam satis est credibile, apud inferos hodie cœnaturos. P. Quod facil-

facillimum est facis. M. Quid istuc? P. Homines vt irrideas: verùm noli, quæso, istum vrbanitatis tuæ salem totum in me irridendo consumere. *Itaque pro, mori, etiam dicimus interire, perire, occidere, extingui, obire, decedere, excedere, absumi, decidere. Plautus Trin. Nemo extat, qui ibi sex menses vixerit: ita cuncti solstitiali morbo decidunt. Ibidem: Quin prius ad plures me penetraui? Et in Casina. Qui nunc abierunt hinc in communem locum. Terent. Phormione: E medio abiit: Horatius quoque.*

Nos vbi decidimus,
Quò pius Æneas, quo Tullus & Ancus,
Puluis & vmbra sumus.

Vixisse etiam dicuntur, & fuisse quos mortuos significare volumus, κατὰ συνεκδοχήν. *Tibull. lib. 3. Siue erimus, seu nos fata fuisse velint. Veteres quippe* δυσφημίαν *in mortis mentione admodum fugiebant. Quocirca etiam abiit dicebant, pro interiit, & abitionem vocabant mortem, vt auctor est Festus. Græci* οἴχεσθαι, *vt Germani* verscheiden. *Plura legetis apud Scaligerum in Festum & Varronem, si collibitum erit. Qui seu volentes, seu nolentes occiduntur, ij dicuntur vitam ponere, profundere. Virgil. animas proiicere, in 6. Vita priuari, exui, eiici, spoliari, expelli, extremum spiritum effunde-*

fundere, mortem capere, è viuorum numero exturbari, à vita eximi, morte affici, multari, mortem oppetere, morte seu mortem occumbere, quod Virgil. extulit in secundo, cum dandi casu. Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti. Cic. 1. Tuscul. è Poeta vetusto, Priamo vi vitam euitari, id est, extorqueri: mitti ad mortem, vbi Socrates de se cicutam bibituro disseruit, & 9. Philipp. Occidi, interfici, interimi, necari, mactari, obtruncari, iugulari. Iis item dicitur vita eripi, adimi, extorqueri. Liuius lib. 1. dare manibus dixit, pro interficere. Et Plaut. Asin. morti dedere. Virgil. 4. Georg dedere neci.
E. Vellem in rem præsentem venire, si liber Liuii adesset. P. Nihil est opus, memini verba & locum. De duobus Curiatiis tum à se peremptis, ac de tertio iam iamque perimendo sic ait victor Horatius. Duos fratrum manibus dedi: tertium caussam belli huiusce, vt Romanus Albano imperet, dabo. Malè sustinenti arma, gladium supernè iugulo defigit, iacentem spoliat. *Plaut. Menech. Quem ego hominem, si viuo, vita deuoluam sua. Ibidem: Anima priuabo virum. In Milite dixit, adimere animam. Bacchid. autem facetè.*

Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat,
Ni illum exanimalem faxo, si conuenero,
Niue exhæredem fecero vita sua.

Ecquid

Ecquid plura expeditis? M. Non his contenti sumus. Ad illa delabere, quæ sunt instituta concertationis propria: & memento quanta sit à nobis coaceruata locutionum multitudo: simul in mentem reuoca quid promiseris. Et cùm nos in summam exspectationem adduxeris, vide ne falsos turpiter deferas. P. Non excidêre animo promissa. Accipite. *E corporum vinculis euolare, ex his tenebris in lucem illam excedere, à Deo euocari, ad Deum abire, in cælum migrare, de vitæ statione decedere. Ad illud diuinum animorum concilium cætumque proficisci, ex hac turba & colluuione discedere.* Quæ quidem non de quibusuis morientibus vsurpanda esse, ipsimet intelligitis, quando hæc Romuli nepotum disertissimus Cicero de Romanis illis, Paulo Æmilio, Catone, aliisque sapientibus atque optimis viris, qui cum virtute scilicet æuum agitâssent, in somno Scipionis, in Catone, & in Tusculanis vsurpauit: *quos præterea dicit corpore laxari, & eorum animas in custodia corporis detineri: vt proinde talibus decedentibus dicere integrum sit, ipsos è custodia corporis euolare, elabi, emitti, Item vinculis corporum leuari. Si iam vocer ad exitum vitæ, ait de se epistola quadam ad Torquatum, lib. 6.* E. Eleganter animaduertisti hasce elegantias. P. *Vitam finire, destituere, vita fungi, defungi, vitæ*

modum

modum, finem imponere, supremum, vltimum vitæ diem agere, explere, rebus humanis eximi. Nodis corporeis eximi, apud Arnobium lib. 2. In eodem: animæ corporibus exutæ humanis. Inter homines agere desiit, legi apud Tacitum. In Sallust. in Iugurth. Quoniam mihi natura finem vitæ facit. Et Sueton. in Claudio. Ad finem mortalitatis accedere. Non præteribo illud, si quid ei acciderit; seu humanitas acciderit. Cic. 1. Philip. & 1. Tuscul. cui simile est, si quid eo factum erit, si quid eo fuerit, pro, si mortuus fuerit: quo abstinebant, ne malè ominari viderentur. Fato cedere, fato fungi, in fata concedere. E. Cuiusnam hoc est? P. Opinor Liuii. *Naturæ satisfacere, naturæ cedere, concedere.* M. Et hoc extremum? P. Sallustii in Iugurthino. *Naturam satietate viuendi expleuisse dicuntur à Cicerone, qui decrepita senectute de vita exierunt. Mors continuò istam occupat, Terentius. Mortem obire, vitam finire, claudere, alicui vitam deficere. Item accusandi casu, Petrum vita defecit. Finem viuendi facere, inuenire.* Transeo nunc ad formulas Poëtarum, quarum tu, Eugeni, bonas quidem illas, at paucas protulisti. E. Si libuisset protulissem plures. P. Quin tu dicis idem

idem quod in eclogis ille paſtor, Nunc oblita mihi tot carmina? M. Pauline, hîc Rhodus, hîc ſalta. P. Audite. *Fata ſubire, finiri leto, morte ſopiri, animas, vitam ponere, deponere, linquere, conſumi morte, ſupremam horam alicui veniſſe. Tibull. At mihi Perſephone nigram denuntiat horam. Idem. Quod ſi fatales iam nunc expleuimus annos. Agere ſpiritum, tenuem mutari in vmbram, mitti ad campos Elyſios, nigram tranare paludem, mors venit. Propert. Quandocunque igitur noſtros mors claudet ocellos. Martial. Cùm mihi ſupremos Lachesis peruenerit annos. Subire mortem, mortis iter adire. Eſt etiam in vſu apud eos rapi, pro emori. Virg. in epitaph. ſuo: Mantua me genuit, Calabri rapuere: nam in Calabria deceßit. Idem in 6. Æneid. de infantibus mortuis.*

Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.

Propertius. Viuam ſi viuet ſi cadat illa, cadam. Animam ponere primis cunis. Fata repellunt vitã, fata properant quietem, venire ad fata, petere aquas Stygias, intrare domos nigrantes animarum ſilentum, immites Parcas habuiſſe, ſenſiſſe. Lucretius vitæ pauſam vocauit mortem. Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta cuius item illud elegantiſsimum eſt, vitaï lampada tradere in 2. Vultis adducam verſus ipſos? E. Volumus, ſi comme-miniſti. P.

Sic rerum ſumma nouatur
Semper: & inter ſe mortales mutua viuunt.
Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur,
Inque breui ſpatio mutantur ſæcla animantûm,
Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt;

Rur-

Rurſum lib. 3. de Xerxe. Lumine adempto animam moribundo corpore fudit. De Epicuro ibidem. Ipſe Epicurus obit decurſo lumine vitæ. & in 5. quos à vita natura remouit. In eodem, quem vita reliquit. In 6. autem libro cùm peſtilentiam deſcribit, quæ vrbem Athenienſem ciuibus exhauſit, Deus bone, quàm venuſtis circuitionibus mortem, ſeu obitum effert? Prorſus vt illud muſæum mel, illumque muſæum leporem, quem toties nominat agnoſcas.

Octauóque ferè candenti lumine ſolis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.

Horatius pro mori dixit, ire Numa quo deuenit & Ancus, epiſtola ad Numicium lib. 1. Quem penes iam eſt victoria? equidem operâ haud parcus fui. M. Nunquam credidiſſem tam pæné infinitis rationibus vnam hanc rem explicari poſſe: multis poſſe haud ignorabam, & non paucas ipſe annumeraui. Videntur Romani ſcriptores in effingenda hac tam multiplici varietate mortem honorare voluiſſe: quam fugimus quidem omnes, non etiam effugimus. E. Tollamus digitum Mauriti, ſepulti ſumus. Viciſti Paulline, fuiſtique ambobus laborioſior in obſeruandis tot loquendi generibus ſub vnum velut ſignificationis iugum deuinctis, & memoria es meliore. P. Nullum acroama, nullius vocem libentius audiebat Themiſtocles, quàm eius, à quo ſua virtus optimè prædicaretur. M. Hoc Themiſtocleum habes: illud ad ſume, vt te Miltiadis trophæa è ſomno ſuſcitent. P. Teneo.

ANNO-

ANNOTATIONES.

QVOD CAPITI TVO SIT) *De hac locutione Turneb. lib. 11. cap. 12.* VIRVM A VIRO LECTVM) *Faciebant Romani aliquando potestatem militibus, vt singuli notos sibi, quorumque virtuti confiderent, legerent, atque id potissimùm, cùm periculum aliquod maius instaret, aut aliquis grauior casus vrgeret. Reliqua Victorius lib. 18. c. 19. & Turneb. lib. 25. cap. 7.* MORTEM CVM VITA COMMVTARE) *Sic Horatius ode 17. lib. 1. Velox amœnum sæpe Lucretilem mutat Lycæo Faunus. Id est, ex Lycæo, qui mons est Arcadiæ frequenter in Lucretilem montem in Sabinis commigrat. In Capt. apud Plautum Hegio senex de permutatione Philocratis captiui, quem habebat emptum, & Philopolemi, filij sui, qui seruiebat ipse quoque captiuus in Alide. Hoc illum me mutare confido fore. Hoc, (nempe Philocrate) mutabo illum (Philopolemum.)* EXTINGVI) *Antiqui quod calore foueri ac vegetari omnia, & frigere cadauera cernerent, animum igneæ naturæ putauerunt esse. Ex qua opinione verbum extinguendi, quod in igne proprium est, in animalibus quoque cœptum est vsurpari, & verbum viuere in ignem transferri. Hæc & plura Muret. lib. 7. cap. 6.* AD PLVRES ME PENETRAVI) *Cùm Tarentinis editum esset oraculum, res eorum meliores futuras, si vnà cum pluribus habitarent, ita sunt illud interpretati: si illos, qui migrassent è vita intra vrbem reciperent (nam*

ad id vsque tempus mortuos, vt alij quoque Græci, intra oppidum non cõdebant) Rempublicam *suam bonam fortunatamq́ fore. Verba oraculi hæc erant:* ἄμεινον καὶ λώϊον ἔσεσθαι σφισὶ ποιουμένοις τὴν οἴκησιν μετὰ τῶν πλειόνων. *Victorius lib. 2. cap. 7* QVI SEV VOLENTES, SEV NOLENTES) *De generibus mortis eruditè eleganterquè disputat Manut. in epist. 12. lib. 4. apud Ciceronem.* ANIMAM AMITTERE) *De hac locutione, & simul de varia notione huius vocis anima, lege c. 12. lib. 1. Miscell. Hieronymi Magij, qua vsi sunt Plaut. in Amphit. Cicero ad Terentiam, Sallustius in Catilin. Probus in Epaminonda.* MORTEM OBIRE) *Festus. Mortem obijsse ea consuetudine dicitur, qua dixerunt antiqui, ob Romam legiones ductas, & ob Troiam duxit exercitum, pro, ad. Similiterq́ vadimonium obijsse, id est, ad vadimonium ijsse, & obuiam, ad viam.* E CORPORVM VINCVLIS EVOLARE) *Animal vt constet, necesse est in corpore anima vinciatur. Ideo corpus* δέμας, *hoc est, vinculum nuncupatur, &* σῶμα *quasi quoddam* σῆμα, *id est, animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter vtrumque significans, corpus esse vinculum, corpus esse sepulchrum, quod carcer est sepulchrum, ait: Qui è corporum vinculis tanquam è carcere euolauerunt. Macrobius in somn. Scip. lib. 1. cap. 11.* NON ETIAM EFFVGIMVS) *Propertius eleg. 17. lib. 3.*

Sed tamen huc omnes, huc primus & vltimus ordo:
Est mala, sed cunctis ista terenda via est,

Ex-

Exoranda canis tria sunt latrantia colla:
Scandenda est toruis publica cymba senis.
Ille licet ferro cautus se condat & are,
Mors tamen inclusum protrahet inde caput.
Nirea non facies, non vis exemit Achillem,
Crœsum aut Pactoli quas parit humor opes.

Martial lib. 4.

Nullo fata loco possis excludere: cùm mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia est.

Eodem.

Lanificas nulli tres exorare puellas
Contigit: obseruant quem statuere diem.

Lucret. lib. 3.

Vitaq; mancipio nulli datur, omnibus vsu.

Ibidem.

Certè equidem finis vita mortalibus astat
Nec deuitari letum pote, quin obeamus.

TOLLAMVS DIGITVM) *Qui succubuerat in conflictu, hoc indicio victum se fatebatur. Similia sunt: tollere dare manum, dare seu porrigere herbam, fasces summittere. Hoc extremum à Coss. sumptum est, qui in concionem ascensuri, Publicolam imitati, de quo lib. 2. Liuius. fasces populo summittebant. Quod mirè gratum ipsi fuit, cùm ita confessio fieret, populi quàm consulis maiestatem vimq; maiorem esse.* ACROAMA) *Cicero hæc pro Arthia. Est autem acroama festiua & iucunda narratio, tralatione à symphonia musica, quæ olim in theatro histrionum actionem commendabat, & auribus percipiebatur, vt illa oculis. Cicero pro Sextio Clodium acroama appellauit, quod & histrionis & musici partes*

gereret. Ille ipse maximus Ludius nō solùm spectator, sed etiam actor & acroama MILTIADIS TROPHÆA) *Cicero Tuscul. 4. Noctu ambulabat in publico Themistocles: quòd somnum capere non posset: quærentibúsq; respondebat, Miltiadis trophæis se è somno suscitari. Plutarch. in Themistocle idem narrans, addit. Reliqui enim cladem barbarorum Marathoniam belli finem esse censebant: at Themistocles eam initium maiorum certaminum putabat; ad quæ se pro tota Græcia aßiduò præparabat.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM SECVNDVM.

Cantus musicus.

SABINVS, CRESCENTIVS.

SABINVS. Auditione accepi; te in ludum itare musicum Crescenti. C. Me? audisti vera. S. Quoties per hebdomadem? C. In dies singulos. S. Qua hora? C. Duodecima. S. Vltróne pater voluit, an tu ab eo precibus id extorsisti? C. Exoraui patrem: nec inuto factum. S. Cur quæso? C. Quæ nunc intemperiæ tenent? Haben' tu aures, an auriculas tantùm? S. Enimuerò habeo aures, nisi eas hoc temporis articulo perdiderim. C. Quid ergo interrogas, cur discam canere? S. Non absurdè id quæro. C. At ego dico, absurdißimè. Quid enim

enim musica dulcius? quid illa sonorum temperatione auribus gratius, aut iucundius? S. Scire fidibus (quod ingrauescente iam ætate Socratem Philosophum didicisse fama vulgauit) & canere cithara, testudine, barbito, multò esse suauius quouis pignore contendam: qua de vocibus, libentius audierim Sirenas, aut lusciniolam, aut cygnum in morte canentem.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

C. Ista reprehensio inscitiam tuam coarguit: nam si musicam scires, nunquam facultatem nobilissimam in vituperationem adduceres. S. Non diffitebor me artem hominum feriatorum, languentium, & nihil agentium ignorare. Aures permulcet illa quidem, in animo voluptatis nihil relinquit, vt literæ. C. Necesse non est, si literæ sunt bonum, musicam esse malum: nec si illæ plus prosunt, ideo hanc nihil prodesse. S. Acumen dialecticorum. Patet tamen in musica nimiùm deditos, esse idiotas ferè: tria verba latinè loqui nescire. C. Haud me dedam immoderatè: non dico ampliùs. S. Nolim ego tempus disperdere in repetendis, & vsque ad vomitum penè audientium recantandis per dies integros hisce 6. syllabis, vt, re, mi, fa, sol, la. Prætera in ligaturis, fugis, cantibus naturalibus, consonantiis perfectis, imperfectis, resolutionibus, diminutionibus, diapente, diatessaron, & similibus tricis. C. Mihi relinque istas tricas, & perpende in quos hoc maledicti conferas. S. In neminem. C. In multos præstantissima dignitate, & in

excelso ætatem agentes viros, qui animos pondere curarum lassos cantiunculis remittunt ac releuant. Sanctarum literarum summa est auctoritas, qua commendatur musica. S. Noui tamen clarissimos grauissimosque viros, qui, ne ponantur in suspicione leuitatis, canere cùm sciant, cantu consultò abstinent. C. Facesse hinc Mome: tempus est in ludum eundi. Vale. S. Ito, ito, & bonas horas malè perde. Canta ab vsque manè ad vesperam: canta in somnis quoque. C. Et tu quoad lubet in cælum iaculare.

ANNOTATIONES.

Nec mvto factvm) *Si pœniteret facti, muto factum, nolo factum: contra, si probarent: factum volo, factum cupio, factum gaudeo dicebant.* Avres an avricvlas) *A vocibus hauriendis dictæ sunt aures. Virg. 4. Æneid. vocemque his auribus hausi. Auricula est cartilago, aurium cauitatē circumdans, cuius ima parte nihil mollius, tenerius, aut flexibilius in toto humano corpore. Hinc prouerb. Auricula infima mollior, in hominē lenem, lentum, minimè asperum, & iracundum. Vtitur eo Cicero ad Q. F.* Sirenas, lvsciniolam, cygnvm) *De cantu Sirenum vide Odysseam. Et parœmiam, Sirenum scopuli. Isocrates ob dicēdi suauitatem Attica Siren cognominatus est. Eadem de caussa Xenophon Attica Musa, & apis Attica Sophocles. Luscinia, de qua multa Plinius lib. 10. c. 29. inde dicta, quòd cantu suo significare solet diei surgentis exortum, quasi luci-*

lucinia. Eadem & acredula. Cicero Prognost. Et matutinos exercet acredula cantus. Isidorus l. 12. Dicitur græcis nominibus philomela & aëdon, propter amorem perpetuum cantandi. Plaut. Bacchid. P. lego quoq; metuo, lusciniolæ ne defuat cantio. Cygnorũ cantu apud vulgus & poëtas nihil notius, quos Plato in Phædone non solùm cum cantu & voluptate mori, sed in vita reliqua musicos & canoros esse scribit. Lucianus tamen libello de cygnis. Ælianus l. 1. c. 14. Plinius cap. 23. l. 10. negant cygnos canere. PONDERE CVRARVM LASSOS) *Quomodo cantus animũ abducat à curis à mœroribus, quomodo sensum malorum minuat, quantamq; delectationem habeat, lege Ouid. eleg. 1. l. 4. Trist.* FACESSE HINC MOME) *Fingitur quidã Deus hoc nomine, qui cùm ipse nullum opus edidisset, aliorum deorum opera curiosiùs contemplaretur, & carperet quam liberrimè, si quid aut omissum, aut perperam factum putaret. In Venere quidem cùm aliud reprehendere nihil posset, reprehendit strepitum, & stridorem eius sandalij. Hinc licebit sandalium Veneris vsurpare, vt parœmiam de re quoquomodo, & iniustè etiam reprehensa.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM TERTIVM.

Græcæ literæ.

DOROTHEVS, MATTHIAS.

DOROTHEVS. Quid libri manu geris? M. Nicolai Clenardi Institutiones linguæ græcæ: quæ lamentariæ mihi sunt, neque eas ferè intueor, quin propemodum illachrymer: certè quidem suspiro. D. Hui egregium virum, & immortali virtute præditum. Num spicula vibrant quibus te conuulnerent? M. Telis non aspectabilibus sauciant pectus meum: quin cerebrum mihi excutiunt. D. Qui istuc fieri potest? M. Fieri sentio, & excrutior. D. Quæso, quid tu hominis es? abhorres nimio opere à lingua Græca: hoc illud est, hæc illa sunt suspiria. M. Non Pythium magis verum est responsum, quàm quod dixisti. Etiam, abhorreo. D. Et quibus tandem superatus rationibus? ne occultaueris. M. Ob inexplicabiles, immensas, infinitasque difficultates, quæ me potissimum impediunt, & deterrent ab hoc studio. Myriades contractionum in nominibus & verbis, in totidem partes distrahunt animum meum. Tot sunt declinationes, tot coniugationes, tot anomala, quot Athenis noctuæ. Quis vel abundantissimus otio ista penitus memoria comprehenderit? D. Præclarè, Terentius opinor. Nulla est tam facilis res, quin difficilis fiet, quam inuitus facias. Contrà Mantuanus Homerus. Labor improbus omnia vincit. Et alius. Amanti nihil difficile. Tuum ingenium, quod apparet, nō capitur, non oblectatur hac principe, & regina linguarum: ea re inuitus, & quod proximum est, minore cum diligentia, nulla cum nauitate ad hasce præceptiones discendas incumbis. Hæc vna res difficultatem exagge-

aggerat, vbi est aliqua difficultas: vbi autem nulla est, ibi eam progignit: sicuti ex altera parte, amor & desiderium rei alicuius adipiscendæ efficiunt, vt quamquis onerosus magnusque labor, aut perparum, aut minimè sentiatur. M. Tu si hic sis, aliter sentias. Scienti ac perito non videtur laboriosa scientia. Iam tu hæc liguriuisti & concoxisti, in quibus ego tam sudo, quàm si molares effoderem. D. Fatebor candidè, per somnum & iocum hæc disci non posse: veruntamen minui, vel potiùs minus sentiri aio laborem, si generosa discendi cupiditas affuerit, quæ frigidam suffundat. M. Tam fatuum & delirum non inuenies, qui nolit græcè nosse. D. Cùm de voluntate loquor non illam omnino desidem, & operum solutam intelligi postulo, qua cupiunt quidam pecuniam facere, & amplificari patrimonia, cùm vacui negotiis domi sedeant: qua honoribus augeri, cùm honore nihil dignum moliantur: qua eruditione præstare, cùm se erudiendos nulli magistro dedant. Perquàm insipienter vult, qui sic vult. Atque vt hoc tibi largiar, magnam inesse in præceptionibus difficultatem, tamen istuc ipsum cum multis præcellentibus rebus iis commune est, de quibus dictitare illud solemus: difficilia quæ pulchra. M. Haud dicam dolo: labore & studio me tantum non eneco, nec tantillo magis inhæreſcunt in mente mea illi canones. D. Non pauci affirmant se hoc facere, nec faciunt. M. Quomodo? D. Quia cùm studium à M. Tullio breui ac circumscripta definitione explicetur his verbis. Est vehemens & assidua ad aliquam rem applicata magna cum voluntate occu-

patio: ipsi autem non vehementer, autem non assiduè, aut si vtrumque, non adeò magnâ cum voluntate occupationem ad Græcas literas applicant. Tu tacitus temet interroga, te excute, tecum considera, num ita te geras. Si geris: nisi bardus & truncus, stipes, caudex sis, præterque figuram hominis nihil habeas, vtique addisces Græcam grammaticen. M. A tempore subsecare nihil possum, quod dem Græcis quotidie. D. An tu non potes minimum semihoram tribuere? M. Latina hoc quidquid est temporis sibi quoque vendicant. D. Attende paulisper animum. M. Do tibi operam, loquere. D. Si nostrorum studiorum præsides ac moderatores vidissent non sufficere nobis ordinarium tempus ad græca cum latinis coniungenda, nunquam in catalogis librorum explicandorum, qui quotquot annis describuntur formis æneis, & luci committuntur, vllum auctorem libellumue græcum nominassent: nec Magistri, homines considerati & prudentes, hoc pensum à nobis exigerent. M. Sophisma & captio ista tua nihil me conturbat: tu si quid es facturus, firmiora argumenta conquiras necesse est. Ambo curare non possum. D. Tu verò potes; & poteris si voles. Aliorum exempla, quos audisti & vidisti vtrumque studium persequi, tibi persuadeant. M. Abundant ingeniis. D. Do hoc de aliquibus: voluntate quidem pollent ac diligentia; nec adeò sunt imbelles vt tu. M. Postquam equis remisque contendero, non consequar tamen consummatam grammaticæ notitiam. Sic ego operam, parentes sumptum perdiderint. D. Desperatio quoque est mater ignauiæ, ac plurimos pessum dedit.

dedit. Extermina hanc pestem literariam ex animo tuo, speraque te adepturum omnia.

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.

Ferrum asiduitate vsus atteritur: & quid ferro durius? aquæ guttæ cauant marmor: & quid aqua mollius? marmore solidius? quî ergo asiduò impensa cura, perpetuatumq; studium doctiorem te non reddat, minus licet valentem ingenio, quo antestas compluribus? M. Quæ, per Deum, est tanta & tam fatalis huius transmarinæ linguæ necessitas? D. Multiplex, & præcipua. Ea (ne longum faciam) vt sine eius cognitione manca, & mutila sit omnis doctrina: & qui eius expertes sunt, ij, nec latinè quidem scripta penitus percipiant. M. Paradoxa mihi narras. Doctissimos viros habeo nominare, & te nouisse multos arbitror, qui alphabetum non teneant, & græcam legere vocem, cùm occurrit aliqua, nesciant funditus. Sunt qui in commentariis à se editis ita loquantur: græcum est, non legitur. Item. græcum hoc totum omitte. Isti profectò existimationis suæ non ideo iacturam faciunt, quia τιμὴ, & ἄνθρωπος quid velint, aut qua ratione per casûs inflectantur, nesciant: & suarum artium alumnos citra damnum istiusmodi otiosorum delectamenta negligere posse pro certo credunt. D. Bona verba. Commemini hac ipsa de re audire è Præceptore meo: cæterum ego tantus adhuc non sum, vt fusiùs hoc de argumento mihi agendum putem. Cùm legimus quæ ab eruditis de huius linguæ laudibus prodita sunt ad posteritatem, tum ratio-

rationib. firmissimis, & bene multis demonstrari cernimus, quàm sit ad omnem disciplinam vtilis & necessaria græcarum literarum cognitio : id nos credere oportet tantisper, dum reipsa experiamur : quemadmodum morbis impediti credunt medicis, ad sanitatem, bonitatemque valetudinis profuturam sibi potionem, & alia quæ ab iisdem dantur pharmaca, atque antidota. M. Sed Clenardus iste perturbatus, atque confusus est, & meo quidem animo docendi viam ac methodum nullam videtur custodiuisse. D. Hoc ipsum consensu iudicauerunt quidam docti homines: quocirca, quod in rem communem esset adolescentum, in ordinem certum ac facilem eius præcepta redegerunt. Eum librum in Galliis editum commercare : de tuis condiscipulis sunt qui parauerunt. M. Ante vesperam adibo ad tabernam librariam, empturus librum ; quantóuis pretio steterit. Abs te autem maximoperè pro nostra summa coniunctione, tuáque humanitate peto & quæso, si quando te interrogauero, ne deneges mihi operam & hoc addas ad tua in me officia: statui enim feruidiùs discere. D. De me sic tibi promitto atque confirmo: nihil cùm malim, quàm te græcè vel optimè nosse, non detrectaturum tua caussa pusillum hunc laborem. Tu modò fac animo erecto constantique sis, & caue vnquam in consilium desperationem adhibeas. M. Ero, ita me amabit fides : & hoc tuo facto ad eam quam erga te habui voluntatem magnus cumulus accedet, contráque omnia me, quæ potero, in te studia & officia collaturum polliceor.

ANNO-

ANNOTATIONES.

MANTVANVS HOMERVS) *Aliquot epitheta Virgilij ab optimis auctoribus ipsi tributa afferamus: quò in promptu sint studiosis. Alex. Seuerus Imper. Platonem poëtarum vocabat. Plin. celeberrimũ auctorem. Velleius, principem carminum. Marcellinus, eminentissimum vatem. Seneca, vatem maximum. Macrobius, Homericæ perfectionis per omnia imitatorem. Idem Mantuanum Homerum. Fabius, auctorem eminentissimum. Augustinus, poëtam maximum, omniumq́; præclarissimũ. Quidam Iouem poëtarum latinorum.* NON VIDETVR LABORIOSA) *Plures sunt verbi huius notiones. Homo laboriosus est, quem Græci dicunt* φιλόπονον, *nos industrium. Item is, qui molestia aliqua impeditus est, ex qua sese explicare nequit. Res etiam laboriosa dicitur, in quam multus impensus est labor. Catullus. Chartas doctas & laboriosas vocauit, magna diligentia studióque elaboratas. Secundam notionem confirmat illud ex Miloniana. Quid enim nobis duobus, iudices, laboriosius? quid magis exercitum dici potest? qui spe amplissimorum præmiorum ad Rempublicam adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus. Prima tam est manifesta, vt cõfirmationis ac testimonij nullius egeat. Est ergo hoc verbum de illorum ordine, quæ agendi patiendiq́; vim habet, seu in vtramq; partem significatione reciprocra & aduersa dicuntur: vt formidolosus, inuidiosus, suspiciosus, ambitiosus, gratiosus, infe-*

infestus, metus, iniuria, nescius, ignarus, &c. Gellius l. 9. c. 12. Huc etiam pertinet nobilis: dicimus quippe nobilis poëta, nobilis latro. DOMI SEDEANT) *Sedere significat interdum negligenter se gerere, pigrum, otiosum, ignauo animo esse vt apud græcos καϑῆσϑαι. Cic. in Pison. An potest vlla esse excusatio, non dicam malè sentienti: sed sedenti, cunctanti, dormienti, in maximo Reip. motu Consuli? Virg. 3. Georg. Et meliora deos sedet omnia poscens. Sic desidere, pro remisso animo esse. Suet. in Iulio. Victor. l. 16 cap. 20. & Torrent. in Sueton. Eandem vim habere apud Tullium verbũ, iacere, notauit alicubi Manut. in eiusdem epist.* QVOT QVOT ANNIS) *M. Varronẽ sæpiùs dicere, quotquot annis, quotquot mensibus, cùm singulis annis, singulis mensib. sine intermissione significare vult, animaduertit, & in eo sinistrorum correctorum errorem correxit Victor. l. 9. cap. 22.* FERRVM ASSIDVITATE) *Plutarch. de lib. educand. Multarum rerum contemplatione addiscere poßis, quantum efficacitatis habeat industria atque labor. Nam & aqua guttatim lapsa lapidem cauat: & ferrum atq; æs manuum contrectatione atteruntur: & rotas curruum magno labore curuatas nullo poßis conatu in pristinam restituere rectitudinem. Et quæ sequũtur. Seneca item epistola 50. Nihil est quod non expugnat pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Robora in rectũ quamuis flexa reuocabis, curuatas trabes calor explicat, & aliter nata in id finguntur, quod vsus noster exigit. Quanto faciliùs animus accipit formam, flexibilis, & omni humore obsequentior?*

Quim-

Quintil. lib. 1. cap. 1 *Præstat ingenio alius alium. Concedo sed vt plus efficiat aut minus. Non tamen reperitur; qui sit studio nihil consecutus.* AQVÆ GVTTÆ CAVANT MARMOR) *Lucret lib. 1. Stillicidij casus lapidem cauat. Idem lib. 4.*

Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Rei paruæ & humili magna est in hisce duobus versibus quæsita dignitas. Quos cum illo sane abiecto & plebeio, qui falsò Nasoni tribuitur, comparat Victorius.

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

Propert.

Quid magis est durum ferro, quid mollius vnda?
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

Idem lib. 2.

Sed tamen obscura teritur rubigine mucro
Ferreus, & paruo sæpe liquore silex.

BONA VERBA) *Quem sensum contineant ista, bona verba, & bona dicere, explanat Nannius lib. 1. Miscel.*

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM QVARTVM.
Bibliotheca.

ANTONIVS, CIRILLVS.

ANTONIVS. Vbi tu aut moratus, aut vagatus es tamdiu? C. Apud patruum erat quod transactum redderem negotium. A. Quid

A. Quid narras? quodnam negotium? C. Tua nihil refert: quare desine percunctari. A. Difficillimum creditu: propter negotium, vt dictitas, dimidiatum pene diem illic te hæsisse. C. Propter aliud etiam. A. Parcam exquirere, quid fuerit illud aliud: si vltrò aperueris, non inuitè auscultauerim. C. Bibliothecam maxima impensa, libris multis, variis, optimis refertissimam, locupletissimamque confecit. A. Quid hoc autem ad te? C. Quid ad me? ô Antoni. A. Etiam, quid ad te attinet, si ille bibliothecam comparauit? an te idcirco eam es adepturus? C. Adipiscar si vixero. A. Iam volo mihi pandas hoc mysterium. C. Audacter proloquar. Cùm defunctus essem mandatò, quod à patre acceperam, & rem absoluissem vt optaueram: adesdum Cyrille mi, infit meus patruus, paucis te volo: manúque apprehensum in conclaue perducit, bene amplum, lucidum, abundè instructum & ornatum. A. Lubido est porrò audire: iucundum aliquid magnúmque consequetur. C. Magis id dices, si audieris. A. Ergo narra. C. Visebantur ibi in ordines dispositi libri per conclauis latera: vnumquodque habebat octuplicem seriem: maioribus ascendendo minores semper magnitudine ac mole succedebant, cùm ipsa quidem receptacula seu loculamenta essent libris proportione interuallorum respondentia. A. Quàm multos diuinas fuisse? C. Minimum tria millia. A. Non aspernandus numerus. C. Plurimi insuper in aceruo soluti & rudes ex officina iacebant. Cæteri diligenter admodum compacti: alii tegumentis seu inuolucris erant ex albo corio, alii nigro, alii

rubro:

rubro: quidam membrana candida, & arida modò pumice polita tegebantur. Nonnullis, præſertim grandioribus, per quatuor vtriuſque frontis angulos ex orichalco bullæ vmbilicatæ cernebantur affixæ. Claudebantur hi vncis æneis (clauſuras vulgò vocant) illi loris ſericis, alii coriaceis. A. Quod genus ſcriptores? C. Omne genus. Nam etſi patruus Iuris ciuilis ſcientiam profitetur, attamen non in politiores duntaxat literas præterea, verum etiam in Philoſophiam, Medicinam, & aliquantum in Theologiam ſtudium tradidit. In Rhetoricis & Dialecticis excellit. Græcæ linguæ iam inde à prima adoleſcentia ſe perſtudioſum extitiſſe affirmare ſolitus eſt: quam interdum ſeriò quidem & ex animo, ſed ſuaui cum lepore promittit ſe mihi ſponſam cum lautiſsima dote relicturum,

Omnes quæ mecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat me prole parentem:

hos enim ſimul de poëtarum Latinorum Platone verſiculos recitat. Non fugit prudentiſsimum virum, me eandem hanc efflictim deperire. Ergo quia omnem doctrinam liberalem combibit, & opibus præditus eſt, hinc tanquam cornucopiæ librorum poſsidet. Nec illi confusè locati: verùm diſpertiti in ordines certos viſuntur: hîc ad hanc, illic ad aliam diſciplinam pertinentes. Ad vnumquemque verò ordinem porrectioribus elementis, ſeu literis cubitum longis, vt iocatur Plautus, præſcripta pendent lemmata: THEOLOGI. PHILOSOPHI. IVRISCONSVLTI. ORATORES & HISTORICI. PHILOLOGI. POETÆ.

A. Heu, cur ego quoque talem patruum sortitus non sum? vt nimiùm longè meis tuæ fortunæ præcedunt?
C. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

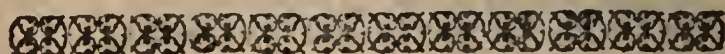
ADuersum eos, qui maximis impensis ingentem librorum multitudinem comparant, quibus non tam vtantur quàm glorientur, lege quæ sunt apud Senecam.cap.9.de tranquill.animi. Quò mihi, inquit, innumerabiles libros, & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita sua indices perlegit? onerat discentem turba, non instruit: multóq; satius est, paucis te auctoribus tradere, quàm errare per multos. Quadraginta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimum regiæ opulentiæ monumentū. Alius laudauerit, sicut Liuius, qui elegantiæ regum curâque egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illud aut cura, sed studiosa luxuria, &c. RECEPTACVLA SEV LOCVLAMENTA) *Posteriore voce appellat Seneca illos quasi cancellos, per quos libri in bibliothecis disponuntur. Cicero ad Atticū lib. 4. epistola 18. pegmata vocat: quanquam & aliud eodē loco significare potest. Vide Manut. epistola vero 4. lib. 4. cùm inquit: offendes designationem Tirannionis mirificam meorum librorum, intelligit eorum dispositionem, collocationem, descriptionem, & distributionem suo cuiusque loco. Argumento locus est epistolæ 8. non longè à principio. Posteaquam verò Tirannio mihi libros dispo-*

fuit,&c.Lamb.annot. Sittybos in extremo epist.5. lib.4. Manut. interpretatur membranulas, quarum integumento libri à pulueris temporisque iniuria diutius integri conseruantur. IN RHETORICIS ET DIALECTICIS) *In musicis, in dialecticis, arithmeticis, grammaticis malebant dicere veteres, quàm in musica, seu, in arte musica, in arte dialectica. Cic. 1. de Orat. in musicis numeri, voces, & modi, & lib.4. ad Att. epist. 16. musicis eruditos. Terent. Eunuch. fac periculū in musicis. Cicero ad Att. lib. 12. hominem remotum à dialecticis, in arithmeticis exercitatum. Et 1. de nat. Deor. Tantos ꝓgressus habebat in Stoicis. Obseruauit Manut.* MIHI SPONSAM CVM LAVTISSIMA) *Ciceronem quoque delectauit audacior ista metaphora. Nam ad Atticum libro 1. epist.8. sic ait. Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. Nam ego omnes meas vindemiolas eò reseruo, vt illud subsidium senectuti parem. Et epistola sequenti apertius. Libros verò tuos caue cuiquam tradas: nobis eos, quemadmodum scribis, conserua. lib.3. Libros tuos conserua, &c.* ILLVSTRIVM PICTORVM TABELLAS) *Imagines doctorum, clarorumq́ hominum in bibliothecis collocabant. Cicero ad Att. l.4. epist.9. Maloq́ in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis sedere, quàm in istorum sella curuli.* HÆREDEM EX ASSE) *De diuisione aßis in 12. partes lege Alex. ab Alex. lib.1.c.1. As interdum significat nummum æreum, qui sit decima pars denarij: denarius autem est octaua pars aurei Rhenensis,*

nensis, seu daleri. significat, inquam, nummum minimi precij. Hinc prouerb. Ne assis quidem. Catull.

Rumoresq; senum seueriorum.
Omnes vnius æstimemus assis.

Id est, penitus contemnamus. ad assem perdere dixit Horat. vniuersæ pecuniæ iacturam indicare volens.

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM QVINTVM.
Descriptio Gymnasii.

FABIANVS, SYLVESTER.

FABIANVS. Schola ista nostra, in quam ad ingenii culturam percipiendam in dies cœpimus commeare, pulcherrimè commodissiméque exædificata mihi videtur : idem tibi videri, nunquam in incerto habui. S. Bene : & antepono illam multis aliis, quas vidi, in quibus studiorum gratia versatus sum hactenus. F. Primùm (vt inde potissimùm laudationem exordiar) excitata est eo ciuitatis loco, qui omni strepitu, clamore, turbis caret. Non hîc esculenta, potulenta, non scruta venduntur : nullæ in hac vicinia cauponæ, nulli salsamentarii, salgamarii, myropolæ nulli. Non fabri assiduè incudem tundentes, non dolarii, non aurifices, non demum eiusmodi opifices. qui totum diem pulsibus perstrepunt, nulli circuli, non colludentes & concinentes pueri ac puellæ. Hîc

ſumma quies, hîc alta ſilentia: prorſus, ſicut illa prætoria, ſeu magiſtratuum palatia apud Perſas, de quibus Xenophon in vita Cyri. Nec enim carmina ſolùm, vt inquit vates Sulmonenſis, ſed vniuerſè, generatim ſtudia omnia bonarum artium ſeceſſum quendam & otium, hoc eſt, tumultus, negotiationumque vacuitatem requirunt, vel potius flagitant. S. Haud quidquam hac veritate verius. F. Tum ſalubri quoque ſub cælo condita eſt: quod in eadem vrbe non omnibus ſemper ædificiis contingit: quædam enim craſsiore, & corporibus humanis peſtilente circumfunduntur aëre. Academiam illam Athenis amœno, & nemoroſo, at minimè ad tuendam ſanitatem accommodato ſolo traditum eſt conſtructam fuiſſe. S. Vt memoria mea eſt, hoc ipſum quod affirmas alicubi ſcriptum legi. Et æquum eſt, cùm alioqui integra valetudo ſtudiorum diuturnitate ac vehementia corrumpatur, non ibi conſtitui gymnaſia, vbi procliuius eſt, eam omnino perdi quàm recreari & conſeruari. F. Nullæ domus ita contiguæ, vt officiant luminibus. Iam verò quàm excelſi parietes? quàm ſublime & ad pluuiarum defluxus præceps aptatumque tectum? Ipſa forma domus non proiecta in longum, non extenſa nimis in latum, non trilatera, ſed τετράγωνος ſiue quadrata: ita tamen, vt ſit aliquantò longior quàm latior, porta ingens, & aſpectu auguſta ac venerabilis, à ſcalptore & pictore emblematis inſigniter decorata. S. Illi ordines feneſtrarum, infrà quidem latis luminibus, ſuprà anguſtiorum, omnium autem inter ſe ad perpendiculum æqualium, ecquid ornamen-

samentum addunt? F. Eximium. Vbi ingressus fueris, ad læuam auditoria duo, ad dexteram totidem: ambulatiunculæ ante scholas, & inter scholas. Inde gradibus septendecim ex albo expolito lapide, quatuor cubitos longis, vnum penè latis ascenditur. Rursum ibi quatuor gymnasia, cum suis ambulatiunculis. Non se mutuò possunt impedire discipuli, nec magistri alter alterum clamoribus obtundere. Suggestus vt bellè laborati? supra velut tecta impendunt, ne dissipetur vox docentium: adhærentia autem ipsis, non vt in sacris ædibus, disiuncta à concionatorum cathedris. A terra quatuor gradibus eleuati, quò videri audirique ab vniuersis doctor facillimè queat. Non in dextro aut sinistro latere, sed ex aduersum portæ collocati, vt intrantes primo aspectui in Magistrum incidant, & ipse sine circumactu capitis auditores suos, & quemcunque ingredientem possit aspicere. Vt ordinatim disposita sedilia? sic, vt ex omni parte, à fronte, à tergo, à dextris, à sinistris inter ipsa & parietem spatia fieri queant. Vt dolatis è tabulis speciosa laquearia? vt circum fenestras decentissimè depictæ vites, rosæ, flores denique? quàm mundum, candidum ac subtile tectorium? nihil vsquam fractum, nihil ruinosum, aranearum nihil. S. Aulam omittis? F. Nónne hæc scholis incumbens, & in summis ædibus ampla, tabulatisque ornatissima, & picturis egregiis mirabiliter locupletata est? S. Assentior. F. Nónne ad oratorias exercitationes, ad comicas quoque actiones opportunissima? S. Nimirum. F. Nónne templo quàm similima? S. Etiam. F. Quid

igitur salubrius, quid splendidius nostra schola? S. Nihil. F. Quàm adhæc frequentes discipuli? quàm eruditi Magistri? Breuiter: si Musæ cum Apolline suo Heliconem relinquant, huc inprimis, & cupidissimè commigrent. S. Me adscribito huic tuæ sententiæ.

ANNOTATIONES.

SECESSVM QVENDAM) *Plutarchus de Curiosit. Siquidem & Musæa quam maximè procul ab vrbibus collocabant. Caussam ne quæramus: patet enim eo vel tacente.* SALVBRI SVB CÆLO) *Cælum pro aëre dicunt latini. Hinc loci & cæli grauitas, cæli salubritas, cælum graue salubre, pestilens. Cicer. 1. de Diuinat. Aspiratio cæli grauis & pestilens. Pro quibus barbari, mala aura, malus aër, insalubris aër. Plin lib. 2. cap. 28. Namque & hoc cælum appellauere maiores, quod alia nomine aëra: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit.*

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM SEXTVM.

Pædagogi.

EVTROPIVS, LEOPOLDVS, TIBERIVS.

EVTROPIVS. Lachrymas effudisti Leopolde, etiamnum quippe in tumore sunt oculi, &

& rubent. Hem, quæ caussa ploratus? L. Plorasses tu nihilo minus pro certo, si pædagogus tuus similem in modum tibi blanditus esset. T. Eia, blanditus? fortasse in te misello virgæ rursum exultauerunt. Factum est ho, Leopolde? L. Factum est. E. Quid ais? L. Dubium hac de re nullum est: nimis apertum atque indubitatum est, pellem mihi vsque ad saturitatem consauciatam flagris. E. Prædurum pædagogum prædicas. L. An vos nunquam à vestris flagellamini? T. Perquàm rarò, Leopolde. L. Nimis propitios ac lenes habetis: ac proinde vereor vt vos sitis boni pueri. E. Quin sæuissimi sunt: quare nos plagas & increpationes illorum suprà quàm cuiquam credibile est metuentes, officium vltrò exequimur: L. Meum, vt arbitror, sæuitia non anteibunt: qui tyrannidem in me quandam exercet. T. Tyrannidem? L. Inprimis omnia dicta, facta mea curiosissimè obseruat: non potest tamen nosse quæ mente agito (rumpatur licet) nam cogitata sunt cuique libera. E. Meus æquè, vt scias, non dormit. T. Nec meus profectò. L. Quandocunque non videt assidentem libro, suspicatur, suspicatur autem? immò credit me ludere, vixque ad naturæ requisita concedere patitur. T. Auges rem in maius: non equidem puto tam ab omni humanitate derelictum & agrestem. L. Nescio mentiri. E. Quàm sæpe rationem poscit eorum, quæ in schola audieris? L. Fermè in dies singulos. E. Quid facit tibi, si quærenti imperitè respondeas? L. Minatur. E. Si iterum? L. Ferociùs minatur. E. Si tertiùm? L. Vobis istuc cogitandum relinquo: dolet enim vel dictu, nedum

perpessu, quod iste plagosissimus homo mihi tertiam peccanti consueuit facere. T. At nostri (quod inter nos liceat dicere) tota hebdomade vix semel nos examinant: quia videlicet ponunt nos esse diligentes, vt reuera sumus. L. Quid igitur istuc est, quod diligentes isti tam crebrò in ludo vapulant? E. Nimium argutaris. Sinitne diutius te dormire? L. Dormire? propemodum ante galli cantum, multa adhuc nocte è somno me Stentorea voce excitat. Diebus festis ad quintam, & hyeme ad sextam ægerrimè sinit requiescere. E. Nos, Tiberi, præ Leopoldo beati sumus, quibus conceditur in lucem cubare sæpius. L. Num intelligitis iam verùm me dixisse: habere vos pædagogos plus æquo indulgentes? T. Non, non: hanc enim lenitatem & indulgentiam seueritatibus nonnullis affatim compensant. L. Quibus? T. Proferrem, si ex vsu tuo fore iudicarem. L. Cur non erit? nam hinc me non solum miserum esse cognoscam. T. Cogunt in sacris precationibus multum absumere temporis: insolenter ac rarò permittunt operam dare lusibus: ob leuissimam culpam interdicunt ientaculo: nonnunquam merendam quoque eripiunt: silentium vt Pythagoreis imperant. L. Clementior meus est aliquanto, confiteor. E. At tu paulò antè quasi quendam carnificem ipsum describebas. L. Verum enimuerò quod vos de vestris, idem ego nunc de meo: lenitatem vnam tribus seueritatibus compensat. Dies me citiùs relinquat, quàm enumerem quas mihi leges, quàm multas, quàm duras ciuilitatis & modestiæ imposuerit: quoties apud parentes coram & per literas

accusarit. Omnipotens & misericors Deus, da mihi alium pædagogum. E. Timendum, ne malo peior succedat, eueniatque tibi, & nobis, si idem quod tu optemus, illa asini calamitas apud Æsopum. L. Quæ calamitas? E. Seruiebat olitori, & quoniam ille præparcè pabulum dabat, multumq́ue laborare cogebat, precatus est Iouem asellus, vt alteri domino venderetur. Iussit figulo vendi. Hîc asinus iniquiore animo gestare cœpit onera, nempe testas & lutum. Rursus ergo cùm rogasset, vt sibi dominum liceret mutare, coriario est venditus. Tum peiorem prioribus herum nactus, vidensq́ue quid ille faceret, cum suspirio: Væ misero, præstabat apud priores manere dominos. Nam hic, vt video, pellem quoque meam conficiet. Consilium meum est, vt cuicuimodi sunt pædagogi nostri, eos toleremus. Et quoniam id quod volumus, fieri nunc haud potest, velimus quod potest: donec, vbi ex ephebis excesserimus, in tutelam nostram veniamus: tunc potestas dabitur viuendi liberius. L. Nunquam vidi melius dari consilium. E. Et isti pædagogi, quod more iam receptum est, fient patresfamiliâs, ducent vxores, quæ nos multimodis vlciscentur, & istis maritis suis magnum dabunt malum, postquam illi argento accepto, imperium dote vendiderint. L. Meus si pro peccatis in me commissis centum ducat vxores, parum est.

ANNOTATIONES.

STENTOREA VOCE) *Homerus Iliad. 5. Stentori attribuit vocem ferream, id est firmissimam, eumq́ue affir-*

affirmat clamoris magnitudine æquare alios quinquaginta simul. Hinc vox seu clamor Stentoreus, pro maximo. MERENDAM ERIPIVNT.) *Festus. Merendam antiqui dicebant pro prandio, quod scilicet medio die caperetur. Nonius. Merenda dicitur cibus, qui post meridiem datur. Isidorus lib. 20. c 2 Merenda est cibus, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda, & proxima cœnæ. Vide Hieronymum Mercurial. variar. lect. l. 4 cap. 17. & Muret. lib. 4. cap. 12. quoties antiqui cibum in die sumpserint.* EX EPHEBIS EXCESSIMVS) *ἐφηβία est finis pueritiæ, principium adolescẽtiæ, seu extrema pueritia, & prima adolescentia, seu prima pubertas. Terent. Andr. Nam is postquam excessit ex ephebis, liberius viuendi fuit potestas. Eodem modo Plaut. Mercat. Cicer. pro Archia. Nam vt primum ex pueris excessit Archias.* IN TVTELAM NOSTRAM VENIAMVS) *Tutela definitur à Iureconsultis vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui se per ætatem defendere non potest, iure ciuili data ac permissa. Quam vim ac potestatem qui habent, tutores appellantur. In suam tutelam venire aut peruenire, est ad pubertatem peruenire. Cicer. 1. de Orat. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam peruenisset, mortuus esset, &c. Item 2. de Inuen. Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem antè mortuus est, quàm in suam tutelam veniret.*

PRO-

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM SEPTIMVM.

Præceptores.

RVFINVS, SERENVS, FLORENTINVS.

RVFINVS. Quotus annus voluitur, Serene, cùm limina ludi nobiſcum calefacis? S. Iam octauus inſtat. Vos, quamdiu frequentaſtis gymnaſium? F. Ego annis ſeptem. R. Nec pluribus, nec paucioribus ego. Quis autem qualiſue fuit, quem primum es adeptus in patria tua didaſcalum? S. Nomen erat viro: illi nomen erat: iam iam verſabatur mihi in labris primoribus: ab aſpiratione inchoatur. R. Hieronymus? S. Non eſt. R. Hieremias? S. Non eſt. R. Hilarius? S. Non eſt. R. Henricus? S. Hem iſte eſt: ſatis intra labra atque dentes iacuit. Henricus ergo audiebat: cui indigenæ à promiſſa ad pectus, & rufa barba, ænobarbo poſtea cognomentum indidere. F. Cuias erat? Germanus, Belga, Italus? S. Germanus: &, quod quaſi per nebulam recordor, Miſnenſis: illa enim dialecto loquebatur: molliſsima nimirum ac ſuauiſsima, qualem teſtantur harum rerum periti fuiſſe linguam Ionum quondam inter Græcos. R. Vbi ſita eſt tua patria? S. Continens eſt cum terra Miſnia. Pergam vt exorſus ſum de illo Magiſtro dicere. F. Si moleſtum non eſt. S. Statura eius iuſta longior: vultus placidus & mitis. Deduxit domum non multò

pòſt,

pòst, quàm iniuit docendi prouinciam, prædiuitem viduam: etenim in nostra regione ludimoderatores sunt feliciores quàm alibi, quando perfacilè bene dotatas vxores inueniunt. Interpretor hoc dari literarum scientiæ à ciuibus nostris, & in parte beatitudinis numerari à fœminis, coniunctam esse eum erudito homine. F. Quemadmodum Henricus ille puerum te tractabat? S. Primis mensibus amanter, & perhumaniter, postmodum asperiùs & austeriùs, vt mihi tum videbatur. R. Curitâ? S. Audies. Sodales mihi erant puerili coæui tres, ciuium primariorum filii, cùm iis me separatim in humili scamno collocabat: eramus siquidem omnes pusilli ac teneri. Quoties autem ingrediebatur scholam, toties ferè nos ipsum propter adeò prolixam barbam nonnihil timentes (vt illa ætas metum in se concipit facillimè) placidissimis oculis aspectare, & capita nostra manu demulcere sæpiculè, insuper singulis aut aridas ficus, aut in cucullis coriandri grana, & amygdala saccharo obducta porrigere, hortarique nos suauiter subridendo, & multa pollicendo, vt disceremus alacriter. R. O dignum statua Præceptorem, & cui victus publicè in Prytaneo præbeatur. S. Dissimulabat præterea, si interdum confabulantes cerneret. Scholis finitis, domum suam, quæ in proximo erat, aliquando secum abductos, priuatim docebat: & nunc vuis passulis, nunc scriblitis donatos dimittebat. F. Aureum præceptorem narras. Nunquámne verò te cecîdit? S. Vsque hodie tangit animum memoria illius nefasti diei. Cùm malè legerem libellum Germanicum, hæsitarémque ad tertium aut

quartum quodque verbum, ille me obiurgare, ego hærere, pallere, tremere. Cùm autem perperam legendi hæsitandique finem non facerem, afferri virgam iussit. F. Oh, tam sæuiter? S. Tum, vt paruulis fieri mos est, super genua sua ipse sedens me composuit, perinde ac lanius ouiculam iugulaturus, méq; graphicè profectò tetigit, multumque eulantem à se repulit. R. Ha,ha,hæ. Non tu ibi cogitare: papæ, quid hoc prodigii? quæ ista est mutatio? vbi ficus? vbi saccharum? vbi scriblitæ? vbi tam mellita verba? S. Hæc ipsa voluebam, Ruffine. F. Sed quid ais? Qualis in reliquum tempus in te extitit? etsi suspicione iam præcurro. S. Non ampliùs blandus, sed rigidus: non pater, sed tristis quidam patruus. F. Quoties demulsit caput tuum? quoties munuscula? S. Hæc omnia in flagella, & verbera conuersa sunt. F. Multa ex quo fuerunt commoda, eius æquum est ferre incommoda. S. Rides? Meministíne verò tu illius temporis quo rudimenta literarum posuisti? F. Valde. S. Similíne modo actum est tecum? F. Ah, longè dissimili. S. Dic, oro. F. Altero statim die cæsus sum: &, si cutem meam speculere, nihil te vidisse magis lacerum iures. R. Quantum coniectura assequor, eras puer nequam, & parum aut nihil discebas: quandoquidem, vt tute commemoras, tam egregiè conscisum est tibi corium. F. Tu scilicet in rosa educabare. R. Summùm ter quaterúe triennio toto percussum me recordor: nec id tam propter studia, quàm puerilem insolentiam atq; licentiam. S. At hoc tempore, estísne adepti Magistros pro arbitrio? R. Diligentissimum scio esse meum:

venis

venire in ludum tempori: exigere rationem à discipulis quotidie: docere accuratè: emendare scriptiones sollicitè: tradere pietatem & virtutem: punire sontes pro delicti grauitate: amare & laudare industrios; hortari segnes & cogere. F. Meus sanè quidem nec omnia hæc, nec nihil horum. Fœcundos calices amat, & inuenitur non rarissimè vino madidus: hoc, si rectè ratiocinor, parum decet. Quod crebrò facit pueris ludendi copiam, non reprehendo; mallem tamen aliquando non luderemus. Scitè dictum: ne quid nimis. S. Nos quali Magistro vtamur in præsens, ex discipulorum doctrina moribusq́ue puto perspici posse. Quod querar, penitus nihil habeo. R. Gratulor tibi tanto bono.

ANNOTATIONES.

LIMINA LVDI CALEFACIS) *Calent loca, quæ frequentantur. Sueton. Octa. cap. 71. Lusimus per omnes dies, forumq́, aleatorium calefecimus. Verba sunt ipsius Augusti ex quadam epistola. Catull Galliambo. Mihi ianuæ frequentes, mihi limina tepida.* HENRICVS AVDIEBAT) *Græ verbum ἀκούειν, adhibent interdum pro vocor, dicor, nominor. Sic Latini, vt Horat. epist. 7. lib. 1. ad Mæcenatem, rexq́, paterq́ue Audisti coram, nec verbo parcius absens. Idem epist. 16. Tu rectè viuis si curas esse quod audis: id est, quod diceris.* DEDVXIT DOMVM) *Ducere & deducere domum ad matrimonium & nuptias etiam significandas adhibentur. Plaut. Trinum. Nunquid caussa est, quin vxorem*

rem cras domum ducat? Terent. Hecyr. Vt ad pauca redeam, vxorem deduxit domum. Tibul. Vt iuueni primũ virgo est deducta marito. CVI VICTVS PVBLICE IN PRYTANEO) Athenis erat domus hoc nomine publica, in qua victus præbebatur ex ærario ijs, qui bene meriti essent de Republica. Cic. 1. de Orat. Interrogatus Socrates, quam quasi æstimationem commeruisse se maximè fateretur, respondit, sese meruisse, vt amplissimis honoribus & præmijs decoraretur, & vt ei victus quotidianus in Prytaneo præberetur. TRISTIS QVIDAM PATRVVS) Patrum in filios impotentem amorem ignorat nemo. Patrui verò tametsi fratrum suorum liberos ament, illo tamen vehementi affectu sunt liberi, nec quemadmodum patres ad filiorum, sic illi ad nepotum suorum peccata conniuent, neque ea dissimulant, sed seuerè & acriter reprehendunt, incorruptéque de actionibus ipsorum iudicant. Vnde factum vt nomen patrui pro obiurgatore, castigatore, reprehensore seuero & acri poneretur à Latinis. Cic. pro Cælio. Qui in reliqua vita mitis esset, fuit in hac caussa pertristis quidam patruus, censor, Magister. Horat. Sat. 3. lib. 2. Siue ego prauè, seu rectè, ne sis mihi patruus. Et Ode 12. lib. 3. patruæ verbera linguæ, vide epist. 2. lib. 2. ad Att. & in eam Manut. Lambin. in Horat.

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM OCTAVVM.

Auctores scholastici.

VENANTIVS, FLORIANVS, EPIPHANIVS.

VENANTIVS. Triennium elapsum est, nisi quid erro, ex quo in ista Principiorum schola sessitas Floriane, prima, inquam, grammatices. id est, postrema & infima omnium. Ecquid studes? F. Quamobrem non potius decennium dicis, maior vt esset annorum numerus, atque vt magis falsum diceres, quoniam tibi voluptati est veri aliena effutire? E. Biennium effluxit, hoc saltem non refutabis. F. Etiam tu delicias faxis? proximo Octobri annus vnus cum semestri absoluetur: diutius non fui in eo gymnasio: & me breui condiscipulum tuum, Venanti, visurus es: sic enim augurat animus. V. Meus certè non eris: nam ego me Epiphanii futurum diuino. E. Non es futurus profectò: ego enim in scholam Humanitatis euolabo. V. Si modò qui examinabunt, alas tibi non interuellerint: aut si illas calor solis, vt quondam Icari, non liquefecerit. E. Tam dignus illa ego, quàm mea tu. V. Res ipsa documentum dabit. Tu, Floriane, in quibus interrogaberis ab iis, qui eo tempore cognitionem puerorum explorabunt? F. In iis, puto, quæ doceor. E. Et quæ sunt illa? F. Rudimen-

menta. V. Verrepæi, an Valerii, an Emmanuelis? F. Emmanuelis. Deinde epiſtolæ ſelectæ, breuiſsimæ illæ Ciceronis, diſticha Catonis, & Inſtitutiones Chriſtianæ fidei. V. Hi ſunt auctores tui? F. Hi ſunt. E. Quid Venantius hoc anno audiuit? V. Quæ quotannis ferè traduntur. Grammaticam Emmanuelis, quã Præceptor commendat mirificè: eiuſdem ſyntaxeos epitomen, ſelectas Ciceronis. E. Pauca ſunt hæc. V. Multa ſatis mihi quidem. De tuis velim cognoſcere, vt libros comparare poſsim, quomodo arma ante bellum miles. E. Eme Ouidium de Triſtibus. V. Mallem de Hilaribus, nam meopte nutu triſtis eſſe ſoleo. E. At nihil illa Naſoniana triſtitia lætius, nihil iucundius; quod experieris. Adde epiſtolas ad familiares, Catonem ſiue Lælium, & libellum de octo partibus orationis apud Græcos. V. Heu, ſtatui non diſcere Græca. E. Debebis volens nolens, non erit hoc arbitrarium. V. Non poſſum: ſemper ab iſta carnificina longiſsimè ratio voluntasque mea abhorruit. E. Et ægri ab amaris, at ſalutaribus potionibus abhorrent. V. Quid præter hæc explanatur? E. Proſodia Emmanuelis. V. Optimè: verſus factitare cupio, proſodiam non ingratis diſcam. F. Si fruſtra emeris hos libros? E. Minimè fruſtra: vtetur quippe anno nonageſimo, ſi hoc imminente non vtatur. V. Ad nihilum cauilli tui recident Floriane: ſcio te id nolle: aſcendam tamen ego, ſi me Superi adiuuant. E. Si doctrina tam incenſæ cupiditati reſponderit, non negauerim futurum de quo tu nec hilum dubitas. V. Mitte curas. Num quem alium mihi mercandum cenſes? E. Adrianum Cardinalem. Farraginem

sordidorum verborum, Scopas latinitatis, Aduerbiorum connubia, Epitheta Ciceronis. V. Vtiles tibi hos sensisti? E. Vt nihil possit suprà. Tu quoque, Floriane, cura vt instructus sis à libris. F. Pædagogi hoc munus est, ipse curabit, ego sine cura sum.

ANNOTATIONES.

AVCTORES SCHOLASTICI) *Solent quidam eruditi cùm de illis quasi præstãtissimæ, ac vetustissima notæ scriptoribus loquũtur, eos nominare auctores, & scriptores classicos. Aptè & eleganter vtique, id quod ex Gellio licebit discas lib.7.cap. 13.* VT QVONDAM ICARI) *Fabula de volatu Dædali & Icari eius filij est in 8. Metamorph. Mare in quod decidit, Icarium nomen obtinuit. Ouid. Trist. lib. 1. eleg. 1.*

Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icarias nomine fecit aquas.

Monendi sunt mihi vno verbo Magistri, vti ne temerè quenquam auctorem suis discipulis interpretandum suscipiant, & cogitent, vina recentia dulciora, vetusta autem salubriora esse. Deinde videant etiam quos libros emant pueri, ne dilapident pecuniam. Ipsi se interrogari super ea re iubeant, & quàm vtilissimos emendos suadeant. Quod quidem difficile non erit ijs, qui in multis libris diu volutati fuerint.

PRO-

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM NONVM.

Formulæ salutandi, & valedicendi in congreßionibus atque literis.

CLAVDIVS, ALBINVS.

CLAVDIVS. Quandoquidem latinitatis peritia multis partibus iam diu factum est postquam me vincere cœpisti, rogo atque ordo, si commodum est, da mihi paulum operæ. A. Vel multum, si id rationibus conducat tuis. Nolo tibi vllum commodum in me claudier. C. Vt si quidquam aliud: ne dubitaueris. Sed hoc die, quoniam te vacuum offendi, vnum quiddam me doceri peropto. A. Quid est illud vnum? C. Tritißimum cùm sit ita salutare factos obuiam, & in congressu: bonus dies, bonus vesper, bonum mane, bonum serum: & respondeatur salutantibus, Deo gratias. Item in digressu sub noctem, cùm his verbis bene precari soleamus: fausta nox felix nox, reddaturque idem responsum, more patrio videlicet, guten Morgen / guten Abendt / gute Nacht/danck euch Gott/ iis autem formis loqui necessitas nulla cogat, latinisque auribus ingratißimum sit: quo pacto tum salutando, tum valedicendo, siue cùm in alicuius colloquium congressumque veniendum est, siue alicui scribendum, nos geremus? Nō enim

me latet, ſolere te ſtudium acerrimum ponere in notandis huiuſmodi latiniſmis, cùm inter legendum occurrunt, aut à Magiſtro inculcantur. A. Haud equidem me tanto dignor honore. Nihilominus, quia tu hoc à me candidè petis, & poſſe me tibi commodare iudicas, parebo voluntati tuæ, mi Claudi, neque te quidquam celabo eorum, quæ in præſentia, nihil tale prouidenti memoriam ſubierint. Hoc tenebris primum, non ſemper opus eſſe reſponſione cùm ſalutamur: & interdum ſalutantem nō reſalutari, verùm reſponderi aliquid aliud, quod ille libens, ac volens audiat. Eſt quando ſalutationi quæſtiunculæ quædam adiiciuntur, de valetudine præſertim: nonnunquam reſalutantes etiam interrogatiunculam annectunt. Hæc omnia exemplis declarabuntur: tu auritum te facito.

Salue. Reſpon. *Salue.*

Salue Ioannes. R. *Et tu Paule.*

Salue. R. *Et tu.*

Myſis ſalue. R. *O ſalue Pamphile.*

Salueto.

Salueto: quid agis?

Mater mea, frater mi, ſalue. R. *Salue fili, ſalue mi frater.*

Antoni ſalue. R. *Salue Paule.*

Salue oculiſſime homo.

Iubeo Chremetem: ſubaudi, ſaluere.

O Iacobe ſalue. R. *Saluus ſis Cornelì.*

O ſal-

O salue bone vir. R. *Hem, Simo. O noster Chreme.*

Mi patrue salue. R. *Salue.*

Curculio exoptate salue. R. *Salue. Saluum te aduenire gaudeo.*

O noster Chremes. R. *Salue Geta.*

Salue Andrea. R. *O nutrix, ô mea nutrix.*

Salue mi germane. R. *O soror mea, quid agitur?*

Salue optate gnate mi.

Saluum te aduenisse gaudeo.

Venire te saluum volupe est. R. *Credo: quid agitur?*

Here salue, saluum te aduenisse gaudeo. R. *Oh, bone custos, salue.*

Plurimâ salute Parmenonem suum impertit Gnato: quid agitur?

O mi exoptate Clinia, salue. R. *Vt vales?*

Georgius plurimùm iubet saluere Stephanum.

Iubeo te saluere.

O pater, pater mi salue. R. *Salue multùm gnate mi.*

Charmidem socerum suum Lysiteles salutat. R. *Dii dent tibi Lysiteles quæ velis.*

O Thraso. R. *Saluete.*

Amphitruo vxorem salutat lætus suam. Valuistin' vsque? exspectatúsne aduenio?

Saluus atque fortunatus Euclio semper sies. R. *Dii te bene ament Megadore.*

O amice, salue, atque æqualis mihi: vt vales Ambrosi? R. *Et tu.*

Salue Gregori, Valen', Valuistin'? R. *Valeo, & valui rectius.*

Mi homo, & mea mulier, ego vos saluto. R. *Et nos te.*

In Andria Crito cùm salutasset ancillam, & ab ea fuisset resalutatus, subiicit secunda interrogatione. *Quid vos? quo pacto hîc? satísne rectè?* M. *Nósne? sic, vt quimus aiunt, quando vt volumus, non licet.* Quærebant etiam. *Satin' salue?* Exempla sunt apud Liuium. C. Habeo salutationum rationes: nunc quibus verbis valedicendum sit quæro, quocunq; diei aut noctis tempore. A. An potest vlli quidquam optari melius integra valetudine? qua nihil maioris æstimandum vita humana complectitur. Itaque has ferè formas inuenio.

Bene vale. R. *Et tu.*

Vale. R. *Et tu bene vale, Martine.*

Vale. R. *Et tu frater.*

In hoc quatriduum Antoni vale. R. *Mi Georgi, & tu: nunquid vis aliud?*

C. In

C. In extremis epistolis quonam modo valedicemus? A. *Vale.*

Da operam vt valeas, hoc mihi gratius facere nihil potes.

Tu me diliges & valebis.

Cura si me amas vt valeas.

Vale, & matrem meosque tibi commendatos habe.

Me velim, vt facis, diligas, valetudiniq́ tuæ & tranquillitati animi seruias.

Valebis, meq́ vt à puero fecisti, amabis.

Ama nos & vale.

Cura vt valeas, & me vt amas, ama.

Bene vale & me dilige.

Fac valeas, meq́ ames.

Fac valeas, meq́ mutuò diligas.

C. Vbi tam multa, tam varia legisti? A. In epistolis M. Tullii: ac miror te interrogare. C. Quid si ad amicos, & consanguineos scribemus, quibus tum vocibus vtendum censes? A. Nullus hac in re præstantior magister eodem Cicerone, ex cuius epistolis quædam exempla tibi recitabo, quorum similia licebit excogites, cùm vsus venerit.

Ad vxorem & liberos,

Valete mea desideria, valete.

Vale mea Terentia.

Mea Terentia fidissima atque optima uxor, & mea charissima Tulliola, & spes reliqua nostra Cicero, valete.

Vos, mea suauissima & optatissima Terentia, & Tulliola, si nos amatis, curate vt valeatis.

Etiam atque etiam vale.

Tu velim tuam & Tulliolæ valetudinē cures.

Valetudinem tuam cura diligenter.

Fac vt tuam & Tulliæ valetudinem cures.

Maximè autem date operam vt valeatis, si nos vultis valere.

Cura vt valeas, & ita tibi persuadeas, mihi te charius nihil esse, neq; vnquam fuisse.

Ad Q. Fratrem.

Reliquum est vt te orem, vt valetudini tuæ, si me & tuos omnes valere vis, diligentissimè seruias.

Cura mi frater vt valeas.

Fac mi frater est valeas.

Vale mi optime & optatissime frater.

Mi frater vale.

Te oro etiam atque etiam mi frater, vt valeas.

Cura mi suauissime & charissime frater, vt valeas.

Vale

Vale mi suauißime & optime frater.

Ad T. Pomponium Atticum.

Cura vt valeas & nos ames, & tibi persuadeas, te à me fraternè amari.

Cura vt valeas,

Etiam atque etiam vale.

Ad Tironem.

Cura vt valeas etiam atque etiam Tiro noster.

Quantum me diligis, tantum fac vt valeas: vel quantum te à me scis diligi.

Ama nos & vale.

Cura te etiam atque etiam diligenter.

Cura mi Tiro vt valeas.

C. Expone hoc loco, si placet, qua ratione in extremo literarum, aliorum nomine salutare nos oporteat.

A. *Saluebis à Cicerone, salue à Petro, salutat te Cicero meus. Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. Tullia tibi plurimam salutem adscribit. Terentia te saluere iubet. Cicero te salutat. Terentia tibi salutem. Terentia impertit tibi multam salutem. Domus te nostra tota salutat.*

C. Quo-

C. Quonam modo, quibus verbis quosdam salutabimus per eum, ad quem damus literas?

A. *Tulliolæ & Ciceroni salutem dicito. Multam salutem Filiæ. Dionysio plurimam salutem. Atticæ plurimam salutem velim dicas. Dionysium iube saluere. Dionysium velim saluere iubeas. Iubebis meo nomine saluere Paulum. Ex me salutato Præceptorem tuum. Saluta meis verbis Ioannem. Salutem Marcello. Salutem dic Petro meo nomine, quem ego in oculis fero. Molinio meo multam salutem. Salutem quibus videbitur. Saluta tu mihi istic quos videbitur, Contarellum præcipuè, & Gerardū. Communibus amicis à me multam salutē.*

C. Cumulatè omnem desiderii mei exspectationem expleuisti. A. Volui id quidem efficere certè, & lætus sum si, quod volui, assecutus sum. C. Arctiore vinculo tibi me astrinxisti, vtinam hoc meritum in me tuum referenda gratia aliquando consequi possim.

ANNOTATIONES.

QVAS *tu hîc legis salutādi resalutandiq́; formulas, non collegi nunc primùm omnes, collegi tamen aliquas, sed annum abhinc plus duodecimū alia occasione, & alibi à me comportatas & digestas, hunc in locum hoc tempore transferendas existimaui. Nō poterit autē quispiam conqueri de paucitate, nec elegantiā reprehendere: sunt enim Terent. Plaut. Cic. & eloquentissimorum hominum.*

PRO-

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM.

Cupiditas proficiendi.

PELAGIVS, SISINNIVS.

PELAGIVS. Malè est sodali tuo Sisinni. S. Malè? quî istuc, mi Pelagi? Deum oro vt bene sit potius. Verùm enuntia, cur secus est quam volumus? Quid tibi malæ rei euenit? P. Quoniam quod natura & voluntate facio libentissimè, id facere quantū velim haud permittor. S. Age, proloquere, quid illud? P. Discere. S. Quis mortalium præclaros conatus tuos, & incitatos ad laudem impetus retardat? P. Familia negotiosa, inquieta, turbulenta. S. Non habet pater tuus aliquod vltimis conclaue in ædibus, quod tibi attribuat? P. Hyeme vix habet: domus enim nostra non est tam multis conclauibus & hypocaustis: tum ligna stant magno. S. Experimur nos idem incommodum. P. Ergo in eodem hypocausto diuersantur serui, ancillæ, infantes: quorum inconditis clamoribus perturbatur animus, & ab eruditis cogitationibus aliò auellitur, atque abstrahitur. S. Tuarum fortunarum me miseret. Non te pater aliquò mittere deliberauit extra solum patrium? P. Anno futuro, quod Deus prosperè euenire iubeat, Dilingam mittet: ibi in spe sum, me quiete optata potiturum. S. Habésne in manu cætera quæ desideras? P. Nullo modo. S. Cur? P. Quòd

P. Quòd multò manè vetor surgere: timent enim parentes valetudini meæ. S. Quàm manè cuperes? P. Hora quarta æstate, quinta hyeme. S. Ætas imbecilla non ferret. Et cur tam maturè? P. Quòd duas tresue horas ante scholam possem repetere, ediscere, scribere, legere: matutinum quippe tempus percommodum est hisce rebus: nec mihi non audita est vigilantia Demosthenis, qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. S. Sufficit horam impendere. P. Tibi quidem adolescenti ingenioso, & fideli memoria: at non ei qui hebetior & obliuiosus sit. S. Quin me anteis vtroque. P. Ingenium ac memoriam creare mihi non possum: diligentia velim cedere nemini. S. Tantoperè adamasti studia? P. Vt nihil ardentiùs in vita. In hisce omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem omnem fixi & locaui sapientia quippe cælestes, immortalesq; diuitiæ. S. Quoties non obiisti ludum toto anno? P. Nec vnam hebdomadem Sisinni: hebdomadem autem? nec vnum diem: quid diem? nec vnicam horam abfuisse me tam certum scio, quàm me tecum modò congredi. S. Rarum decus. Quoties cæsus? P. Cæsus? nunquam. S. Obiurgatus? P. Nunquam. S. Commendatus? P. Quod apud amicum effari liceat, sæpissimè. Hoc ego stimulo non ad stultam arrogantiam, sed ad maiorem industriam excitor: nec considerare soleo, quàm longè à carceribus processerim: sed quàm procul adhuc à metis absim. S. Laudo: hoc virtutis opus. P. Si pedem alterum in sepulchro haberem, adhuc discerem, vt ille de se prædicabat.

S. Fru-

S. Frustra te rogem, quo pacto tempus transmittas, cùm tam inflammatam doctrinæ cupiditatem in te videam. P. Vt fatear verum, ludis & otio parum apud me loci est. S. Illustrabis familiam tuam. P. Faxit Deus, quèm ego præsidem & auspicem mearum literarum in dies singulos piè sanctéque venéror, & cœleste ipsius auxilium certis precationibus flagitare non desisto. S. Accessi ad ignem tuum, Pelagi, iam caleo plus satis.

ANNOTATIONES.

QVORVM INCONDITIS CLAMORIBVS) *Seneca epistola 62. etiam negotiorum tractatione sua studia cogitationesque affirmat minimè impediri: quod paucissimis arbitramur esse cõcessum. Verba eius subscribam. Vaco, mi Lucili, vaco: & vbicunque sum, meus sum. Rebus enim non me trado, sed commodo: nec consector perdendi temporis caussas, & quocunque constiti loco, ibi cogitationes meas tracto, & aliquid in animo salutare verso. Cùm me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis moror, cum quibus me tempus aliquod congregauit, aut caussa ex officio nata: sed cum optimo quoque sum: ad illos in quocunque loco, in quocunque sæculo fuerint, animum meum mitto. Audiamus etiam Quintilianum lib. 10. cap. 3. Silentium & secessus, & vndique liber animus, vt sunt maximè optanda, ita non semper possunt contingere, ideóque non statim, si quid obstrepet, abijciendi codices erunt, & deplorandus dies,*

dies, verùm incommodis repugnandum, & hic faciendus vsus, vt omnia, quæ impediunt, vincat intentio. Quam si totá mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum, quæ oculis vel auribus incursant, ad animum perueniet, &c.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM PRIMVM.

Munditia librorum.

AMANTIVS, MANSVETVS.

AMANTIVS. Si incumbere in libros, est cubito supra eos deposito niti, haud memini videre, qui magis incumbat te vno, qui Emmanuelem & alios codices tuos propè iam incumbendo contriuisti. M. Assiduitas hoc intetrimentum attulit, non cubitus. A. Quid? Ista assiduitas in meo cur non sic apparet? Præterea, quàm sunt commaculati intus & foris tui? quam habent oras paginarum infimas, & summas introrsus flexas? quas auriculas asinorum solemus vocare. Itáne est vt loquor? M. Tu aliquod artificium calles vt videtur, mihi adhuc ignotum: quod vbi didicero, habebo libros mundiores, minusque tritos. A. Nullum teneo artificium, omitte iocationes: munditiam librorum perinde vt corporis totius amo & complector. M. Quid tam te miseret librorum meorum? quid tam mirum in modum sollicitus es? breui nouos emam.

A. Si

A. Si ſanus es mentis, quare mauis prodigere pecuniam, quàm deponere ruſticitatem, & negligentiam? M. Eho, tu vt mihi ruſticitatem in probri loco obiectes? A. Non enim eſt vrbana elegantia: hoc quamuis iniquo iudice probauerim. M. Quid tibi mecum eſt negotii? cura tuos. A. Id ego ago: veruntamen odi malè ſordes iſtas in aliis quoque. Phuy, quàm habes item digitos atramento fœdatos, & os ſimiliter denigratum: vt non iniuria ſuſpicetur aliquis, te atramentum bibere ſolitum. Cur non caues? cur non aquâ purgas? M. Indicia, & veſtigia ſunt hæc diligentiæ magnæ, & laboris. A. Pigritiæ magnæ, & torporis: oportebat alioqui diligentes fieri immundos atque ſordidos. M. Deſine mihi exhibere moleſtiam, ſi ſapis. A. Tracta libros humaniùs, aut dicam tibi diem. Scis Magiſtrum in huiuſmodi peccata æquè, vt in diſcendi ſocordiam acrem ſe præbere vindicem. M. Crimine vacare debet, qui in alterum paratus eſt dicere. A. Quid iſtuc? M. Non deerit vnde tibi parem menſuram remetiar. A. Minæ iſtæ nihil ſunt niſi minæ. Vale ſordide. M. Vale nitidiuſcule.

ANNOTATIONES.

NON *placent, qui nimis diu nimis mundos, ac nitentes habent libros ſuos: id enim argumentum eſt, parum ſæpe ac multũ ab eis lectitari libros. Quod ſi fieret, contererentur etiam, ne dum vt munditiam ſuam perderent. Nec tamẽ ſi egregiè intus foriſque, & ſpurciſſimè contaminati ſunt, ſtatim eſt colligendum, id ex frequenti*

vsu, & euolutione accidisse, & quod est puerorum vitiũ, idetiam grauibus viris tribuere: nihil posse sine sordibus diu conseruare. Laudandi præterea nõ sunt quidam, qui quamuis iis non vtantur, aut mense toto vix semel, noctes tamen & dies apertos in scamnis, in mensis, in pluteis iacere, & pulueribus inquinari sinunt. Vnusquisq; artifex supellectilis suæ curam diligenter gerit, suaq́; instrumenta, si poßit, recentia semper habere velit: & studiosus literarum tam elegantia & pretiosa instrumenta, vnde non ferreum aliquod, lapideum, ligneúmue opus, sed eruditio comparatur, nihili pendet?

PROGYMNASMA
OCTOGESIMVM SECVNDVM.
Academia.

PANCRATIVS, TORQVATVS.

PANCRATIVS. Quod precatus sum à Deo, & à parentibus sæpe multũq; contendi, vt à triuiali gymnasio remotum me in aliquam Academiam, & in hanc potissimum, tanquam ad mercaturam eruditionũ virtutumque clarissimarum amandarent, eius me compotem aliquando factum in sinu gaudeo. Confido inanem me neutiquam rediturum, dedecorantem Præceptores meos, & mœstitudine luctuque complentem parentes, qui suæ dignitatis spem in me collocaue-runt,

runt, statuuntque ipsorum me urgenti iam senectuti multa solatia daturum esse. T. Quin præstiturus sis, quæ indolem tuam egregiam condecent, & quæ parentes ambo expectant, non mihi datur vlla dubitatio. Argumentum verò gaudendi idoneum & iustum. Etenim etiamsi quis Cicerone eloquentior. Aristotele doctior euaserit, idque vel domesticis vsus Præceptoribus, vel in istis scholis, (quibus quoniã in triuiis, hoc est, passim aperiuntur, triuialibus vulgò nomen est) nunquam gloria circumfluet, nisi eum in alicuius Academiæ luce versatum constiterit. Opinantur enim homines, ibi pænè solùm (procliuiùs quidem certè) ad solidæ perfectæque sapientiæ diuitias perueniri, vbi Doctores & multi, & optimarum artium studiis politissimi ex Regum, & Principum ærario stipendiis liberalissimis aluntur, & exercitationes disputationum, repetitionum, scriptionum, sermonis item Latini & Græci, diuersarum tractatio disciplinarum, æmulatio inter adolescentes eandem scientiam excolentes (quod ad progressum vehementer conducit) maximè vigent. P. Sic arbitror: cùm hoc ipsum animaduerterent Principes, & præterea secum attentè reputarent, quantum interesset Reipublicæ vel potius vniuersi orbis terrarum, quàm plurimos viuere abundanti doctrina homines, in suis prouinciis atque regnis Academias, tanquam publicas & communes diuinæ humanæque sapientiæ officinas idcirco instituere voluisse. T. Idem ego sentio prorsus, & sentiam. Quis autem est, in quo aliquod probitatis lumen eluceat, qui tantoperè à

maiorum curriculo deflexum esse dolenter non ferat? & nunc in istis sacrariis atque templis religionum, virtutum, scientiarumque tam multos cerni otiosos, tam multos inertes, poculis, impuræ libidini, cæterisque criminibus, & voluptati immersos? P. Sæpe interfui querelis grauium virorum, istam rerum conuersionem deplorantium. Quare initiò affirmabam, efferri me lætitia, quod huc essem missus: hæc siquidem Academia præclaram sibi famam longè latéque confecit: & à morum pietatisque disciplina celebratur: ad quam proinde, qui filiis suis bene cupiunt, eosque Christianis institutis formari desiderant, eosdem transmittere solent. T. Si isti commendandi sunt, vti sunt, malè merentur de liberis, qui eos mittunt, vbi Catholicæ veritati nefarium atque impium bellum indicitur: vbi, vt literas percipiant, pietate quidem nulla excoluntur, & quam attulerunt Catholicam religionem, ægrè tuentur, facillimeque prauissimarum ac letalium opinionum commentis ad exitium præcipitantur. P. Ipsi viderint quid Deo rationem reposcenti respondeant: præsertim quando Orthodoxæ in Germania Academiæ non desunt. Porrò me frequenter cupido incessit, eiusmodi librum volutandi, in quo de Academiis ageretur: si in talem incideris, mone me, quo eum vel emam, vel ad tempus à te mutuum sumam, & ita diuturnam hanc sitim meam restinguere queam: hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. T. Inuenisti quod quæris. P. Euax, inueni? T. Sequere me in bibliothecium meum, ibi monstrabo, & commodabo etiam quod optas. P. O fortunatum hunc diem. Haben-

tu

ɥu illum librum? T. Libros dic: nam duo ſunt. P. Cuius auctoris, & quales? T. Iacobi Midendorpii Iureconſulti, non indocti hominis, multæque lectionis. P. Quid alter differt ab altero? T. Primus continet celebriores Academias orbis terrarum, inſtitutiones, incrementa, interitus, progreſſus, & plurima demùm, quæ in Academiis fieri obſeruarique conſueuerunt. Alter hiſtoriam Academiarum orbis Chriſtiani, & ingenuis liberaliterque educatis adoleſcentibus dignam ſanè eruditionem complectitur. P. Beaſti. Eamus ad te. T. Eamus. P. Maiore opera ad eoſdem legendos me dedam: ſic ſtat ſententia.

ANNOTATIONES.

Optare debent adoleſcentes in Academias mitti, ſed ad diſcendum, non ad ludendum, noctúque obambulandum: ad diſciplinam, non ad licentiam. Non eſt laudabile in multis, & illuſtribus Academiis fuiſſe: ſed vel in vna bene profeciſſe, hoc prædicatione dignum eſt. At nunc inueniuntur, qui nulla re meliores, ſed tantummodo ſeniores ibidem fiunt. Spero deplorationem noſtram in dialogo, & querelam de Academiarum corruptelis cordatis viris non improbatum iri. Et quoniam mihi pulchrum eſt viſum, ſtudioſos cognoſcere res Academicas, indicaui auctorem qui diſtinctè, copioſè & eruditè hoc argumentum pertractauit.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM TERTIVM.

Honores Academici.

MARTYRIVS, SMARAGDVS.

MARTYRIVS. Quòd aſpectauerim te aliquoties circumferentem libellum ſententiarum Ciceronis, forma permodica (typographi in decimo ſexto vocant) & typis Plantinianis, quorum eſt in hoc genere præcipua commendatio: eam opinionem imbibi, eius lectionem pergratam, perque iucundam tibi ſolere contingere. S. Et perutilem, Martyri, quod creberrimè experiundo probaui. M. Recita dum vnum aliquod axioma, ſeu pronunciatum. S. En Tuſcul. 1. *Honos alit artes, omnesq́; incenduntur ad ſtudia gloria, iacentq́; ea ſemper, quæ apud quosq́; improbantur.* M. Vera effatum quis neget virum ſapientiſsimum, & Romanæ eloquentiæ principem? Atque hanc eandem ſententiam millies cantatam audiui in creationibus Baccalaureorum, Magiſtrorum, Doctorum, quas Promotiones nominare mos iam antiquus, & vulgaris eſt. S. Ibi potiſsimùm locus fuit, & eſt, meo iudicio, iſta ſimiliáque proferendi. M. Cur tandem? S. Quòd eos honores inprimis ſibi proponunt plerique, qui ad ſapientiæ ſtudia ingrediuntur: quorum adeptione velut gradus parant, viamque ſibi muniunt, qua ad ampliſsimas dignitates,

tum in Ecclesiastica, tum in ciuili Republica prouehantur. M. Res isto modo se habet. Nec mirum tamen, artes ingenuas sine spe singularium præmiorum non coli à multis, cùm vix vnum, alterumue inuenire detur, qui virtutem, qua constat nihil esse honestius, nihil amabilius: propter seipsam amplectatur. Et surdis canit poëta nescio quis: Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces. S. Est verò honestissima merces honor, & in eo omnes nationes concordissimè conspirant, atque consentiunt: quocirca qui illam affectant, citiùs in laude ponendi sunt, quàm qui esuriunt pecuniam. Diuinè, vt omnia, M. Tullius in Off. Nihil est tam angusti animi, tamque parui, quàm amare diuitias: nihil honestius magnificentiusque, quàm pecuniam contemnere, si non habeas: si habeas, ad beneficentiam liberalitatemque conferre. M. Ex eodem nobilissimo scriptore mihi occurrit illud: Insignia virtutis multi sine virtute assequuntur. Quod pro certo in istis quoq; scholasticis ornamentis valere debet: vt existimemus nimirum non omnes Magistros esse Magistros: siquidem non omnes qui habent citharam sunt citharœdi. S. Hi faciunt, vt inaugurationes istæ vilescant, & per summam inscitiam ac temeritatem suam non mediocria in ciuitates detrimenta important. M. Probas mihi ista quæ dicis. Quot sunt autem ordines siue gradus istarum dignitatum? Præter Baccalaureos, Licentiatos (quos Promagistros, seu Mellodidascalos mallent quidam nominare) Magistros & Doctores, mihi quidem nulli videntur. S. Quo pacto nulli? Esne tu Studiosus? M. Studiosus, vt si quisquam

quam alius. S. Estne istuc honoris vocabulum an minùs? M. Si negem, tu me iure optimo de mentis potestate exiisse dicas. S. Est ergo alius gradus, & quidem primus omnium, sine quo (in Academiis præcipuè Germanicis) nulli fas est illos, quos suprà recensebas, ascendere. M. Da veniam, non cogitâram. Superest igitur vt Baccalaureatum mediter, quandoquidem beanissimo exutus & absolutus, in numerum Studiosorum iampridem cooptatus sum. S. Meditare, licet: sed caue ne tu quoque vnus de illis reperiare, qui hoc insigne virtutis sine virtute assequuntur. M. Cauebitur. Nunc velim, quod sine magno labore tuo fiat, rationem istorum vocabulorum explices, si poteris, & rem breuiter ac perspicuè definias. S. Annitar sanè, vt postulatis tuis faciam satis. Beani nomen vnde procusum, & quare huc translatum sit, nescire me confiteor, nec me huius inscientiæ pudet. Vsurpatur autem de iis, qui quasi profani adhuc, & Musarum sacris initiati nondum sunt, de tyronibus nouitiisque scholasticis. M. Probè intelligo. Nunc de Baccalaureis age. S. Pedibus eo in sententiam docti cuiusdam viri, qui hanc vocem à militia deductam credit. Gallorum enim veteri lingua battalum prælium, & battalarios tyrones milites, quique castra sequi, & militiæ exerceri cœpissent, ac semel manum cum hoste conseruissent, nominatos: hinc postea in Academia Parisiensi perantiqua, vbi hæ promotiones videntur natæ, Battalarios appellari solitos, qui in studiis ingenuarum artium quasi tyrocinium posuissent, & publicè disputando specimen

cimen eruditionis ſuæ præbuiſſent, atque ita tanquam cum hoſte iam conflixiſſent. Quod ergo de bacca & lauro alii philoſophantur, friuolum eſt ac nugatorium. Laurus, id eſt, corona è lauri foliis contexta, debetur poëtis tantùm (de doctis loquor: nam quis ignorat etiam Imperatorum & militum triumphantium eſſe lauream?) præterea nullis: idque ob certas cauſſas, quarum hîc non eſt neceſſaria commemoratio. Ceterùm conſuetudo & ignorantia, vt alias innumeras, ſic iſtam vocem deprauauit, ac pro Battalariis, Baccalarios, deinde Baccalaureos in ſermonem Latinum induxit. M. Haud diſplicet opinio tua. Quis igitur erit Baccalaureus (retineamus vocem vſitatam, ne res nouas moliri videamur) quis, inquam, erit inter literatos? S. Qui confecto liberalium ſcientiarum tyrocinio, publicum progreſſus ſui teſtimoniũ, hócque ipſum nomen in conſeſſu, & frequentia Academica eſt conſecutus. M. De Licentiatis ſequitur vt diſſeras. S. A licentia deflexum eſt nomen, quòd illis liceat ſummam dignitatem petere & conſequi, cùm voluerint. Aptiùs Magiſtri, ſeu Doctores deſignati appellarentur, quæ poteſt eorum haberi definitio, vt agamus pingui Minerua, & paucis. M. Magiſtri nomen, aueo noſſe vnde extiterit. Quidam volunt à magis & ter, quòd nempe Magiſter emineat ſuper alios eruditos ter. S. Apage cum notatione iſta tam ridicula. Magiſtri Iurecoſ. ſunt, penes quos præcipua rerum cura eſt. Hinc dicti magiſtratus. Feſtus magiſtros appellatos docet, quòd cæteris magis poſſunt: vel quod magis quàm cæteri diligentiam, & ſollicitudinem rebus

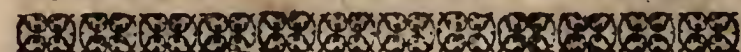
quibus præſunt debent. Nec ſolùm in ſcientiis liberalibus dicuntur aliqui Magiſtri, id eſt, præceptores & doctores: ſed etiam in aliis rebus permultis: nempe Magiſtri pagorum, ſocietatum, vicorum, collegiorum, conuiuiorum, equitum, qui pagis, ſocietatibus, vicis, collegiis, conuiuiis, equitibus præſunt, & præfecturæ illæ, magiſteria. Vnde magiſteria municipalia apud Suetonium in Auguſto. Et in Catone, cùm de conuiuiis loquitur Cicero. Me verò magiſteria à maioribus inſtituta delectant. Et magiſtrare Feſto eſt moderari, regere, temperare. Itaque illud, ter, nihil video aliud habendum, quàm adiectionem ſyllabicam, vt loquuntur Grammatici: ſicut fit in meditullium, quod ſignificat medium: in qua voce, tullium, nihil eſt: & pari ratione in aliis quibuſdam vocibus. Finiemus autem Magiſtrum: cui decurſis Philoſophiæ & artium ſeptem ſpatiis, ritè ac ſolemni cærimonia hoc nòmen eſt impertitum. De Doctoribus, ſiue illi Iuris, ſiue Theologiæ, ſiue Medicinæ ſint, facile ex his quid ſentiendum ſit, colligetur. Sed intra carceres reuocanda eſt aliquando oratio. Si quid vel nunc deſideras, vel aliâs ſuper his rebus deſiderabis, à doctioribus & dialecticis petes. M. Impleuiſti expectationem meam, erisque in poſterum mihi & propter facilitatem tuam charior, & propter doctrinam venerabilior.

ANNO-

ANNOTATIONES.

DE honoribus istis scholasticis, siue vt more iam receptum est loqui, de promotionibus, multa cap. 7. libro Academiarum Midendor. Rationem insignium istorum accipiendorum, & honorem denique cum victoribus apud Olympum coronatis comparat Iunius lib. 5. cap. 21. AXIOMA SEV PRONVNTIATVM) Quam Aristoteles ἀπόφανσιν propositionem, enuntiationem, Cicer. 1. Tuscul. more Stoicorum ἀξίωμα vocat, & interpretatur ibidem pronuntiatum. in 4. Academ. effatum. An tu dialecticis ne imbutus quidem es? Inprimis enim hoc traditur. Omne pronuntiatum (sic enim mihi in præsentia occurrit, vt appellarem ἀξίωμα, vtar post alio, si inuenero melius) id ergo est pronuntiatum, quod aut verum, aut falsum esse dicitur. Aristoteli in posterioribus analyticis axioma est aliud: nempe communis quædam sententia, quæ non tantùm vera est, sed etiam vera omnibus videtur. Eadem sunt axiomata, quæ & κοιναὶ ἔννοιαι. Ineptè autem faciunt, qui hanc vocem ἀξιώματα hoc significatu dignitates interpretantur. Lege Muretum cap. 2. lib. 6. SIBIMET PVLCHERRIMA MERCES) Seneca de Clement. lib. 1. cap. 1. Rectè factorum verus fructus est fecisse, nec vllum virtutum pretium dignum illis extra ipsas est. DE MENTIS POTESTATE EXIISSE) M. Tull. insanos, furiosos iracundos exisse dicit è potestate: hoc loquendi genus ex eo natum suspicor, quod qui furiosi erant, agnatorum

torum & gentilium potestati permittebantur, & domini rerum suarum esse vetabantur. Ita exierant è potestate sua, Rationem enim loquendi, quæ postea manauit latiùs hanc originem hunc fontem habuisse auguror. Nam & filij, qui parentum potestati subiecti erant, tamen quibus in rebus suæ spontis & arbitrij erant, suæ potestatis dicebantur esse. Cic. autẽ eleganter dicit: furiosos exiisse è potestate dici, quia non sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum est. Turneb. lib. 2. cap. 11. INSCIENTIÆ PVDET) *Piget damni, pudet turpium, tædet eorum, quorum satietas nos cepit.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM QVARTVM.

Depositio.

NARCISSVS, GVLIELMVS.

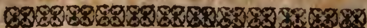
NARCISSVS. O Kalendæ Kalendæ Apriles, nulla vnquam dies delebit memoriam vestri ex animo meo. Quàm libens huic diei oculos effoderem, tantum gemitus, tantum acerbitatis mihi obtulit. Certum est, notabitur à me atro calculo. G. Cuia vox mihi aures verberat? quem prope me exclamantem audio? Túne eras Narcisse? N. Quid hic vult? G. Salueto: quid ais? N. Ambulo domum. G. Consistamus hic aliquantisper. Quam ob caussam huic diei tam

es

es iratus, eiuſq́ue in ſempiternum memorem te futurum aſſeris? N. Quia perpeſſus ſum hac luce horribilia. G. Ain' tandem? paſſus es horribilia? quid fuit? amabò: quanquam præcipere mihi ſuſpicione rem ipſam videor. N. Num te clam eſt, quiſnam libellus in propylæo Academiæ fuerit propoſitus? G. Edictum graue Bedelli ſignificas, quo pro auctoritate Beanis imperabat ille, vti ſe ad duodecimam pomeridianam, quo loco mos eſt, ſiſterent, audituri paſſuriq́ue quæcunque ius æquumq́ue poſtulaſſet. N. Iſtanc ipſam promulgationem aio mihi dolores, & iniurias multas peperiſſe. G. Enuntiabò liberè quod ſentio: nihil præter cæteros tibi ſingulare, acerbumq; contigiſſe arbitror. N. Prô Deum immortalem, ſi hoc modo accipiantur omnes, ſatius eſt, me iudice, mulionem aut bubulcum, quàm ſtudioſum creari. Quin cum meis commilitonibus humaniùs agebatur. G. Haud credo. N. At ego credo, vt qui oculis aſpexerim, & ſenſerim. Me ſicut præſtantem feram delegerant, quam aliis propè dimiſsis perſequerentur canibus ſuis venatores. Erant autem canes illi, vt in Captiuis ait paraſitus, moloſsici, odioſicique, & multùm incommodiſtici. G. O infelicitatem. N. Vt primùm ingredior, quidam me Archibeanum ſalutare, alii ſannis excipere, nonnulli medium digitum oſtendere, omnes denique me circumuolare, & vellicare, vt aues noctuam. Ibi tum cor meum in pectus emicare præ terrore, & animus impleri curis anxiis. Cogebar humi extenſus immotuſq́ue & ſupinus iacere, inſtar mortui. G. Quid te factum ibi? N. Inſtrumentis fabrili-

bus

dies, verùm incommodis repugnandum, & hic faciendus vsus, vt omnia, quæ impediunt, vincat intentio. Quam si totâ mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum, quæ oculis vel auribus incursant, ad animum perueniet, &c.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM PRIMVM.

Munditia librorum.

AMANTIVS, MANSVETVS.

AMANTIVS. Si incumbere in libros, est cubito supra eos deposito niti, haud memini videre, qui magis incumbat te vno, qui Emmanuelem & alios codices tuos propè iam incumbendo contriuisti. M. Asiduitas hoc intetrimentum attulit, non cubitus. A. Quid? Ista asiduitas in meo cur non sic apparet? Præterea, quàm sunt commaculati intus & foris tui? quam habent oras paginarum infimas, & summas introrsus flexas? quas auriculas asinorum solemus vocare. Itáne est vt loquor? M. Tu aliquod artificium calles vt videtur, mihi adhuc ignotum: quod vbi didicero, habebo libros mundiores, minusq́ue tritos. A. Nullum teneo artificium, omitte iocationes: munditiam librorum perinde vt corporis totius amo & complector. M. Quid tam te miseret librorum meorum? quid tam mirum in modum sollicitus es? breui nouos emam. A.Si

A. Si ſanus es mentis, quare mauis prodigere pecuniam, quàm deponere ruſticitatem, & negligentiam? M. Eho, tu vt mihi ruſticitatem in probri loco obiectes? A. Non enim eſt vrbana elegantia: hoc quamuis iniquo iudice probauerim. M. Quid tibi mecum eſt negotii? cura tuos. A. Id ego ago: veruntamen odi malè ſordes iſtas in aliis quoque. Phuy, quàm habes item digitos atramento fœdatos, & os ſimiliter denigratum: vt non iniuria ſuſpicetur aliquis, te atramentum bibere ſolitum. Cur non caues? cur non aquâ purgas? M. Indicia, & veſtigia ſunt hæc diligentiæ magnæ, & laboris. A. Pigritiæ magnæ, & torporis: oportebat alioqui diligentes fieri immundos atque ſordidos. M. Deſine mihi exhibere moleſtiam, ſi ſapis. A. Tracta libros humaniùs, aut dicam tibi diem. Scis Magiſtrum in huiuſmodi peccata æquè, vt in diſcendi ſocordiam acrem ſe præbere vindicem. M. Crimine vacare debet, qui in alterum paratus eſt dicere. A. Quid iſtuc? M. Non deerit vnde tibi parem menſuram remetiar. A. Minæ iſtæ nihil ſunt niſi minæ. Vale ſordide. M. Vale nitidiuſcule.

ANNOTATIONES.

NON *placent, qui nimiũ diu nimiũ mundos, ac nitentes habent libros ſuos: id enim argumentum eſt, parum ſæpe ac multũ ab eis lectitari libros. Quod ſi fieret, contererentur etiam, ne dum vt munditiam ſuam perderent. Nec tamẽ ſi egregiè intus foriſq́ue, & ſpurciſsimè contaminati ſunt, ſtatim eſt colligendum, id ex frequenti*

vsu, & euolutione accidisse, & quod est puerorum vitiũ, id etiam grauibus viris tribuere: nihil posse sine sordibus diu conseruare. Laudandi praeterea nõ sunt quidam, qui quamuis iis non vtantur, aut mense toto vix semel, noctes tamen & dies apertos in scamnis, in mensis, in pluteis iacere, & pulueribus inquinari sinunt. Vnusquisq; artifex supellectilis suae curam diligenter gerit, suaq; instrumenta, si poßit, recentia semper habere velit: & studiosus literarum tam elegantia & pretiosa instrumenta, vnde non ferreum aliquod, lapideum, ligneúmue opus, sed eruditio comparatur, nihili pendet?

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM SECVNDVM.

Academia.

PANCRATIVS, TORQVATVS.

PANCRATIVS. Quod precatus sum à Deo, & à parentibus sæpe multũq; contendi, vt à triuiali gymnasio remotum me in aliquam Academiam, & in hanc potißimùm, tanquam ad mercaturam eruditionũ virtutumque clarißimarum amandarent, eius me compotem aliquando factum in sinu gaudeo. Confido inanem me neutiquam rediturum, dedecorantem Præceptores meos, & mœstitudine luctuque complentem parentes, qui suæ dignitatis spem in me collocauerunt,

runt, statuuntque ipsorum me vrgenti iam senectuti multa solatia daturum esse. T. Quin præstiturus sis, quæ indolem tuam egregiam condecent, & quæ parentes ambo expectant, non mihi datur vlla dubitatio. Argumentum verò gaudendi idoneum & iustum. Etenim etiamsi quis Cicerone eloquentior. Aristotele doctior euaserit, idque vel domesticis vsus Præceptoribus, vel in istis scholis, (quibus quoniam in triuiis, hoc est, passim aperiuntur, triuialibus vulgò nomen est) nunquam gloria circumfluet, nisi eum in alicuius Academiæ luce versatum constiterit. Opinantur enim homines, ibi pænè solùm (procliuiùs quidem certè) ad solidæ perfectæque sapientiæ diuitias perueniri, vbi Doctores & multi, & optimarum artium studiis politissimi ex Regum, & Principum ærario stipendiis liberalissimis aluntur, & exercitationes disputationum, repetitionum, scriptionum, sermonis item Latini & Græci, diuersarum tractatio disciplinarum, æmulatio inter adolescentes eandem scientiam excolentes (quod ad progressum vehementer conducit) maximè vigent. P. Sic arbitror: cùm hoc ipsum animaduerterent Principes, & præterea secum attentè reputarent, quantum interesset Reipublicæ vel potius vniuersi orbis terrarum, quàm plurimos viuere abundanti doctrina homines, in suis prouinciis atque regnis Academias, tanquam publicas & communes diuinæ humanæque sapientiæ officinas idcirco instituere voluisse. T. Idem ego sentio prorsus, & sentiam. Quis autem est; in quo aliquod probitatis lumen eluceat, qui tantoperè à

maiorum curriculo deflexum esse dolenter non ferat? & nunc in istis sacrariis atque templis religionum, virtutum, scientiarumque tam multos cerni otiosos, tam multos inertes, poculis, impuræ libidini, cæterisque criminibus, & voluptati immersos? P. Sæpe interfui querelis grauium virorum, istam rerum conuersionem deplorantium. Quare initiò affirmabam, efferri me lætitia, quod huc essem missus: hæc siquidem Academia præclaram sibi famam longè lateque confecit: & à morum pietatisque disciplina celebratur: ad quam proinde, qui filiis suis bene cupiunt, eosque Christianis institutis formari desiderant, eosdem transmittere solent. T. Si isti commendandi sunt, vti sunt, malè merentur de liberis, qui eos mittunt, vbi Catholicæ veritati nefarium atque impium bellum indicitur: vbi, vt literas percipiant, pietate quidem nulla excoluntur, & quam attulerunt Catholicam religionem, ægrè tuentur, facillimeque prauissimarum ac letalium opinionum commentis ad exitium præcipitantur. P. Ipsi viderint quid Deo rationem reposcenti respondeant: præsertim quando Orthodoxæ in Germania Academiæ non desunt. Porrò me frequenter cupido incessit, eiusmodi librum volutandi, in quo de Academiis ageretur: si in talem incideris, mone me, quo eum vel emam, vel ad tempus à te mutuum sumam, & ita diuturnam hanc sitim meam restinguere queam: hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. T. Inuenisti quod quæris. P. Euax, inueni? T. Sequere me in bibliothecium meum, ibi monstrabo, & commodabo etiam quod optas. P. O fortunatum hunc diem. Haben-

tu

tu illum librum? T. Libros dic: nam duo ſunt. P. Cuius auctoris, & quales? T. Iacobi Midendorpii Iureconſulti, non indocti hominis, multæque lectionis. P. Quid alter differt ab altero? T. Primus continet celebriores Academias orbis terrarum, inſtitutiones, incrementa, interitus, progreſſus, & plurima demùm, quæ in Academiis fieri obſeruarique conſueuerunt. Alter hiſtoriam Academiarum orbis Chriſtiani, & ingenuis liberaliterque educatis adoleſcentibus dignam ſanè eruditionem complectitur. P. Beaſti. Eamus ad te. T. Eamus. P. Maiore opera ad eoſdem legendos me dedam: ſic ſtat ſententia.

ANNOTATIONES.

Optare debent adoleſcentes in Academias mitti, ſed ad diſcendum, non ad ludendum, noctúque obambulandum: ad diſciplinam, non ad licentiam. Non eſt laudabile in multis, & illuſtribus Academiis fuiſſe: ſed vel in vna bene profeciſſe, hoc prædicatione dignum eſt. At nunc inueniuntur, qui nulla re meliores, ſed tantummodo ſeniores ibidem fiunt. Spero deplorationem noſtram in dialogo, & querelam de Academiarum corruptelis cordatis viris non improbatum iri. Et quoniam mihi pulchrum eſt viſum, ſtudioſos cognoſcere res Academicas, indicaui auctorem qui diſtinctè, copioſè & eruditè hoc argumentum pertractauit.

tum in Ecclesiastica, tum in ciuili Republica proue-
hantur. M. Res isto modo se habet. Nec mirum tamen, artes ingenuas sine spe singularium præmiorum non coli à multis, cùm vix vnum, alterúmue inuenire detur, qui virtutem, qua constat nihil esse honestius, nihil amabilius: propter seipsam amplectatur. Et surdis canit poeta nescio quis: Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces. S. Est verò honestissima merces honor, & in eo omnes nationes concordissimè conspirant, atque consentiunt: quocirca qui illam affectant, citiùs in laude ponendi sunt, quàm qui esuriunt pecuniam. Diuinè, vt omnia, M. Tullius in Off. Nihil est tam angusti animi, tamque parui, quàm amare diuitias: nihil honestius magnificentiusque, quàm pecuniam contemnere, si non habeas: si habeas, ad beneficentiam liberalitatemque conferre. M. Ex eodem nobilissimo scriptore mihi occurrit illud: Insignia virtutis multi sine virtute assequuntur. Quod pro certo in istis quoq; scholasticis ornamentis valere debet: vt existimemus nimirum non omnes Magistros esse Mastros: siquidem nòn omnes qui habent citharam sunt citharœdi. S. Hi faciunt, vt inaugurationes istæ vilescant, & per summam inscitiam ac temeritatem suam non mediocria in ciuitates detrimenta importans. M. Probas mihi ista quæ dicis. Quot sunt autem ordines siue gradus istarum dignitatum? Præter Baccalaureos, Licentiatos (quos Promagistros, seu Mellodidascalos mallent quidam nominare) Magistros & Doctores, mihi quidem nulli videntur. S. Quo pacto nulli? Esne tu Studiosus? M. Studiosus, vt si quis-

quam alius. S. Eſtne iſtuc honoris vocabulum an minùs? M. Si negem, tu me iure optimo de mentis poteſtate exiiſſe dicas. S. Eſt ergo alius gradus, & quidem primus omnium, ſine quo (in Academiis præcipuè Germanicis) nulli fas eſt illos, quos ſuprà recenſebas, aſcendere. M. Da veniam, non cogitâram. Supereſt igitur vt Baccalaureatum mediter, quandoquidem beaniſimo exutus & abſolutus, in numerum Studioſorum iampridem cooptatus ſum. S. Meditare, licet: ſed caue ne tu quoque vnus de illis reperiare, qui hoc inſigne virtutis ſine virtute aſſequuntur. M. Cauebitur. Nunc velim, quod ſine magno labore tuo fiat, rationem iſtorum vocabulorum explices, ſi poteris, & rem breuiter ac perſpicuè definias. S. Annitar ſanè, vt poſtulatis tuis faciam ſatis. Beani nomen vnde procuſum, & quare huc translatum ſit, neſcire me confiteor, nec me huius inſcientiæ pudet. Vſurpatur autem de iis, qui quaſi profani adhuc, & Muſarum ſacris initiati nondum ſunt, de tyronibus nouitiiſqúe ſcholaſticis. M. Probè intelligo. Nunc de Baccalaureis age. S. Pedibus eo in ſententiam docti cuiuſdam viri, qui hanc vocem à militia deductam credit. Gallorum enim veteri lingua battalum prælium, & battalarios tyrones milites, quique caſtra ſequi, & militiæ exerceri cœpiſſent, ac ſemel manum cum hoſte conſeruiſſent, nominatos: hinc poſtea in Academia Pariſienſi perantiqua, vbi hæ promotiones videntur natæ, Battalarios appellari ſolitos, qui in ſtudiis ingenuarum artium quaſi tyrocinium poſuiſſent, & publicè diſputando ſpe-

cimen

cimen eruditionis suæ præbuissent, atque ita tanquam, cum hoste iam confixissent. Quod ergo de bacca & lauro alii philosophantur, friuolum est ac nugatorium. Laurus, id est, corona ė lauri foliis contexta, debetur poëtis tantùm (de doctis loquor: nam quis ignorat etiam Imperatorum & militum triumphantium esse lauream?) præterea nullis: idque ob certas caussas, quarum hîc non est necessaria commemoratio. Ceterùm consuetudo & ignorantia, vt alias innumeras, sic istam vocem deprauauit, ac pro Battalariis, Baccalarios, deinde Baccalaureos in sermonem Latinum induxit. M. Haud displicet opinio tua. Quis igitur erit Baccalaureus (retineamus vocem vsitatam, ne res nouas moliri videamur) quis, inquam, erit inter literatos? S. Qui confecto liberalium scientiarum tyrocinio, publicum progressus sui testimoniū, hócque ipsum nomen in consessu, & frequentia Academica est consecutus. M. De Licentiatis sequitur vt disseras. S. A licentia deflexum est nomen, quòd illis liceat summam dignitatem petere & consequi, cùm voluerint. Aptiùs Magistri, seu Doctores designati appellarentur, quæ potest eorum haberi definitio, vt agamus pingui Minerua, & paucis. M. Magistri nomen, aueo nosse vnde extiterit. Quidam volunt à magis & ter, quòd nempe Magister emineat super alios eruditos ter. S. Apage cum notatione ista tam ridicula. Magistri Iurecos. sunt, penes quos præcipua rerum cura est. Hinc dicti magistratus. Festus magistros appellatos docet, quòd cæteris magis possunt: vel quod magis quàm cæteri diligentiam, & sollicitudinem rebus

quibus præsunt debent. Nec solùm in scientiis liberalibus dicuntur aliqui Magistri, id est, præceptores & doctores: sed etiam in aliis rebus permultis: nempe Magistri pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, conuiuiorum, equitum, qui pagis, societatibus, vicis, collegiis, conuiuiis, equitibus præsunt, & præfecturæ illæ, magisteria. Vnde magisteria municipalia apud Suetonium in Augusto. Et in Catone, cùm de conuiuiis loquitur Cicero. Me verò magisteria à maioribus instituta delectant. Et magistrare Festo est moderari, regere, temperare. Itaque illud, ter, nihil video aliud habendum, quàm adiectionem syllabicam, vt loquuntur Grammatici: sicut fit in meditullium, quod significat medium: in qua voce, tullium, nihil est: & pari ratione in aliis quibusdam vocibus. Finiemus autem Magistrum: cui decursis Philosophiæ & artium septem spatiis, ritè ac solemni cærimonia hoc nomen est impertitum. De Doctoribus, siue illi Iuris, siue Theologiæ, siue Medicinæ sint, facile ex his quid sentiendum sit, colligetur. Sed intra carceres reuocanda est aliquando oratio. Si quid vel nunc desideras, vel aliâs super his rebus desiderabis, à doctioribus & dialecticis petes. M. Impleuisti expectationem meam, erisque in posterum mihi & propter facilitatem tuam charior, & propter doctrinam venerabilior.

ANNO-

ANNOTATIONES.

De honoribus istis scholasticis, siue vt more iam receptum est loqui, de promotionibus, multa cap. 7. libro Academiarum Midendor. Rationem insignium istorum accipiendorum, & honorem denique cum victoribus apud Olympum coronatis comparat Iunius lib. 5. cap. 21. AXIOMA SEV PRONVNTIATVM) *Quam Aristoteles ἀπόφασιν propositionem, enuntiationem, Cicer. 1. Tuscul. more Stoicorum ἀξίωμα vocat, & interpretatur ibidem pronuntiatum. in 4. Academ. effatum. An tu dialecticis ne imbutus quidem es? Inprimis enim hoc traditur. Omne pronuntiatum (sic enim mihi in præsentia occurrit, vt appellarem ἀξίωμα, vtar post alio, si inuenero melius) id ergo est pronuntiatum, quod aut verum, aut falsum esse dicitur. Aristoteli in posterioribus analyticis axioma est aliud; nempe communis quædam sententia, quæ non tantùm vera est, sed etiam vera omnibus videtur. Eadem sunt axiomata, quæ & κοιναὶ ἔννοιαι. Ineptè autem faciunt, qui hanc vocem ἀξιώματα hoc significatu dignitates interpretantur. Lege Muretum cap. 2. lib. 6.* SIBIMET PVLCHERRIMA MERCES) *Seneca de Clement. lib. 1. cap. 1. Rectè factorum verus fructus est fecisse, nec vllum virtutum pretium dignum illis extra ipsas est.* DE MENTIS POTESTATE EXIISSE) *M. Tull. insanos, furiosos iracundos exisse dicit è potestate: hoc loquendi genus ex eo natum suspicor, quod qui furiosi erant, agnatorum*

torum & gentilium potestati permittebantur, & domini rerum suarum esse vetabantur. Ita exierant è potestate sua, Rationem enim loquendi, quæ postea manauit latiùs hanc originem hunc fontem habuisse auguror. Nam & filij, qui parentum potestati subiecti erant, tamen quibus in rebus suæ spontis & arbitrij erant, suæ potestatis dicebantur esse. Cic. autē eleganter dicit: furiosos exiisse è potestate dici, quia non sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum est. Turneb. lib. 2. cap. 11. INSCIENTIÆ PVDET) *Piget damni, pudet turpium, tædet eorum, quorum satietas nos cepit.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM QVARTVM.

Depositio.

NARCISSVS, GVLIELMVS.

NARCISSVS. O Kalendæ Kalendæ Apriles, nullaǝ vnquamǝ dies delebit memoriamǝ vestri ex animo meo. Quàmǝ libens huic diei oculos effoderemǝ, tantumǝ gemitus, tantumǝ acerbitatis mihi obtulit. Certumǝ est; notabitur à meǝ atro calculo. G. Cuiaǝ vox mihi aures verberat? quemǝ propeǝ me exclamantem audio? Túneǝ eras Narcisseǝ? N. Quid hic vult? G. Salueto: quid ais? N. Ambulo domum. G. Consistamus hic aliquantisper. Quamǝ ob caussamǝ huic diei tamǝ

es

es iratus, eiusque in sempiternum memorem te futurum asseris? N. Quia perpessus sum hac luce horribilia. G. Ain' tandem? passus es horribilia? quid fuit? amabò: quanquam præcipere mihi suspicione rem ipsam videor. N. Num te clam est, quisnam libellus in propylæo Academiæ fuerit propositus? G. Edictum graue Bedelli significas, quo pro auctoritate Beanis imperabat ille, vti se ad duodecimam pomeridianam, quo loco mos est, sisterent, audituri passurique quæcunque ius æquumque postulasset. N. Istanc ipsam promulgationem aio mihi dolores, & iniurias multas peperisse. G. Enuntiabo liberè quod sentio: nihil præter cæteros tibi singulare, acerbumq; contigisse arbitror. N. Prô Deum immortalem, si hoc modo accipiantur omnes, satius est, me iudice, mulionem aut bubulcum, quàm studiosum creari. Quin cum meis commilitonibus humaniùs agebatur. G. Haud credo. N. At ego credo, vt qui oculis aspexerim, & senserim. Me sicut præstantem feram delegerant, quàm aliis propè dimissis persequerentur canibus suis venatores. Erant autem canes illi, vt in Captiuis ait parasitus, molossici, odiosicique, & multùm incommodistici. G. O infelicitatem. N. Vt primùm ingredior, quidam me Archibeanum salutare, alii sannis excipere, nonnulli medium digitum ostendere, omnes denique me circumuolare, & vellicare, vt aues noctuam. Ibi tum cor meum in pectus emicare præ terrore, & animus impleri curis anxiis. Cogebar humi extensus immotusque & supinus iacere, instar mortui. G. Quid te factum ibi? N. Instrumentis fabrilibus

bus, serra, securi, dolabra, bipenni pulchrè, & ad amussim (nempe ad funem bene crassum) ceu trabs aliqua ædificio constituendo accommodatus sum. Liberalissimè pulsata crura, brachia, latera: quid multis moror? totum corpus. Quamobrem si me graciliorem intueris, quàm heri & nudius tertius, nihil mirum: multum materiæ in sarmentis de me resectis perdidi. G. In eadem officina ab hinc triennium miserrima vidi, & eorum pars magna fui. N. Raserunt boni tonsores barbam meam, cùm imberbis adhuc sim penitus; lauerunt caput frigida, quam ego ipse è culina in cuprea & sordida trulla efferre compellebar. E qua proteruissimus vnus, cùm mihi ad latus iret, semper faciem meam sua manu aspergebat, & genu impacto me protrudebat. Posthæc pectebar tam subtili pectine, vt rastrum putarem. Recordabor Polyphemi, quem huiuscemodi pectine vsum scribit Ouidius. De linteo quo sum extersus, quid ego memorem? quandoquidem ex lixiuio, & pectine coniici potest eius leuor, & mollitudo. G. Quid vis fieri? patiendum fuit: nam qui ibi se resistendo defendit, nihilo plus agit, quàm si aquam tundat in mortario. N. Etiam cubitales pueri me subsannabant, carpebantq; manibus mentum meum sine intermissione: quæ vocantur participia. G. An te iratum simulabas? an rogabas vt misererent tui? N. Egóne vt simularem? non simulabam, verùm medullitus irascebar; & ex animo obsecrabam, ne putarent me pro cibo habere sic verberari: initiùs agerent, hominem esse me, non belluam. At illi nequissimi, quò id magis faciebam, eo me

infiste-

insistebant probris vexare cupidiùs : dicta in me falsa, & scurrilia ingerebant, recentioribusque participiis implebant. Quid credis? videbar agnus in gregem luporum deuenisse. G. Quàm vellem affuisse huic comœdiæ. N. Non erat comœdia, erat eculeus, & taurus Phalaridis. Ah, vt dolent omnia: vsque adeò raptatus, protrusus, & contusus sum. Quin etiam (infandùm) pro tantis iniuriis & ignominiis, tanquam bene meritis, nescio quantum argenti soluere necesse habui, gratias agere, & sacramentū conceptis verbis dicere, non me vltorem aliquando fore. Quod nisi dixissem, tenere me vix possem, quin aliquibus in me exagitando diligentioribus mutuam pro beneficiis gratiam referrem. Nunquam aliquid animo meo neque est, neque fuit ægrius. G. Quidquid perpetratum est, non maleuolentia & odio, sed leuitate & risus commouendi caussa perpetratum est. Ignosce: & puta alios æqualia vel passos hactenus, vel passuros in posterum. N. Rem perdifficilem suades. Audi insuper fallaciam admirabilem. Apponebant atramentarium torno factum, cum calamis & charta: iubebant aliquid literarum facere. Ego vasculum aperire cùm vellem, non poteram: epistomium quippe non erat inditum, quod amoueretur: sed erat totum opus solidum, &, vt dicebam, tornatile. Hîc prosiliens quidam, digitósque meos bacillo contundens: prô Superi, inquit, beanus iste necdum atramentarium aperire didicit. Omnes cachinnum tollere. Vt libenter homini caput commitigassem fuste aliquo, aut saltem os pugno percurrissem: valde profectò mihi manus pruriebant.

G. Mo-

G. Modestissimè tractatus hîc fuisti: ha ha ha. Non meream mihi vel talentum, vt in te hodie non inciderim. Restátne aliud quidpiam huius notæ? N. Restat, & superiore vel intolerabilius. G. Expone sis, do tibi operam. N. Furcifer quidam me imprudente iniecit in saccum meum, quem vesti interius assutum, & ad femora dependentem gesto, epistolion velut à matre missum, quod coram omnibus extractum recitauit. Deus bone, quàm effuso, & immodesto cum risu tam suo quàm aliorum quotquot aderant? G. Quid eo continebatur? N. Mater lamentabatur absentiam meam, & muliebriter, id est, ineptissimè blandiebatur, commemorans quantis me cum doloribus peperisset, quàm studiosè mammam dedisset, quàm crebrò osculata esset pulcherrimum infantem, quanta me denique cura eduxisset, & quàm ardenter me ab ineunte pueritia velut corculum suum dilexisset, qui ipsi fuissem ocellus aureus, hœdillus, agnellus, passerculus, & dulci melle dulcior. Tum adiiciebat, se somnum capere non posse, & vim lachrymarum profundere in dies singulos propter cruciamenta, quibus me inaudisset oportere affligari in depositione ista. Hæc omnia irrisores illi excogitauerant, & scripserant. Toto tempore nihil fuit ipsis iucundius. Vt risu pæne corruebant? vt mihi epistolam obtrudebant? vt pugnos impingebant? vt magis magisque participiis me cumulabant? Quid quæris? propemodum totus effectus sum vnum quoddam participium. Certè, plus satis illusum est mihi. Mori me malim, quàm vt hæc patiar denuo. Laruæ, insaniæ, & intemperiæ mise-

ros

ros in me stimulabant. Si scissem hæc futura, abiissem vbi sunt Academiæ, in quibus nihil istorum fieri perhibent. G. Do sanè, multis in Academiis non fiunt hæc: tamen cur introducta sint, & iam inueterauerint, potest afferri ratio verisimilis. Non inficias ierim porrò, quædam omitti, alia modestius comitti posse. N. Si aliorum initiationi interfuero, malo meo doctus sum, quo me pacto erga eos vicissim geram. Vale. G. Et tu bene vale Narcisse: atque audin'. N. Quid est? G. Quæ exprompsisti apud me, sile apud alios. N. Memorem mones.

ANNOTATIONES.

AD ingenium cuiusque, naturam, voluntatem explorandam, ad fastum reprimendum, ingenerandamque modestiam hic mos deponendi excogitatus primùm videtur, quod etiam eius cærimoniæ quædam ritusque communes omnium Academiarum (in quibus scilicet tenetur) satis indicant, si eos intelligas. Initium forsitan cœperit ab Atheniensis Gymnasii consuetudine, vbi nouitij captiosis interrogationibus vexari, irrideri, miroque tumultu, ac strepitu in balneum per forum deduci solebant. Qua de re multa D. Gregorius Nazianzenus in laudatione D. Basilij Magni, quem cùm Byzantio veniret Athenas, propter opinionem probitatis & doctrinæ, quàm haberet iam tum apud omnes, hac lege solutum fuisse affirmat. Lege cap. 10. lib. 1. Academiarum Mideñdorpij. In re igitur ludicra mihi ludendum fuit;

ex præcepto Isocrat. μηδὲ περὶ τὰ γελοῖα σπουδάζειν, μηδὲ περὶ σπουδαῖα γελοίοις χαίρειν. *Nec in ridiculis seriò, neque in seriis ridiculè agendum.* ERAT ECVLEVS) *Eculeus seu equuleus stipes erat, cui velut equo imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur, & distendebantur: id è Prudentio apparet. Cùm enim in D. Romani martyrio scripsisset,*

Iusserat
Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere, & vncis vinculisque crescere.

subiicit: iubet amoueri noxialem stipitem. Turneb. lib. 4. cap. 3. vbi & vngula, castata, laminæ quid fuerint declarat. Aliud tamen genus tormenti fuisse equuleum tradit Brod. lib. 2. cap. 9 NON MEREAM MIHI VEL TALENTVM) *Nec talentum quidem, ne dum minus aliquod pretium, seu mercedem mihi velim persolui, vt hodie in te non inciderim. Quod tibi occurri hodie, & abs te istâ narratione tam recreatus sum, maius est mihi omni pretio.* QVAM CREBRO OSCVLATA) *De osculandi generibus vide Donat. in Eunuch & Torrent. in Aug. Sueton cap. 49. Iam vt illa, amatio, infinitio, tactio, debitio, abitio, & similia; sic basiatio, osculatio, suauiatio leguntur.* OCELLVS AVREVS) *Ocellos & oculos vocare consueuerunt auctores optimi eas res, quæ tantum eiusdem generis rebus, quantum in corpore humano cæteris partibus oculi antecellunt. Sic Catull. villulam suam peninsularum ocellum. sic Cic. ad Attic. Cur ocellos Italiæ villulas meas non video? & in 3. de nat.*

Deor.

Detr. Corinthum & Carthaginem oculos oræ mariti-mæ vocat. Victor. lib. 9. cap. 9.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM QVINTVM.

Actio Latinitatis.

LATINITAS accusatrix, MIXOBARBARVS reus, M. T. CICERO disceptator, siue Quæsitor.

LATINITAS. Etsi res noua, atque ante hoc tempus ne fando quidem audita videtur, filiam ad parentis tribunal citato reo actionem intendere: quia tamen in caussa Romani sermonis tot sæculorum memoria apud vniuersas gentes summam decernendi potestatem tibi concedere; tuum iudicium exquirere & amplecti tanquam cælestia responsa omnes consueuerunt, visum est faciendum, charissime pater, vt ego in hac calamitosa afflictaque fortuna mea te quoque iudicem mihi deligerem, cuius integritate, prudentia, æquitate istius contumeliis atque iniuriis, quibus me onerare in dies singulos non desistit, finem impositum, veritatemque ab eodem nimium diu debilitatam & exagitatam, vindicatum iri magna spes me tenet. M. Contra aduersariam gratiosissimam, & facundissimam litem mihi perorandam scio. Atque vt hoc scio, sic illud minimè nescio, in hac summa esse quæ in me ne medio-

cria quidem inueniuntur. Veruntamen te. M. Tulli solitudini atque inopiæ meæ auxilium laturum, vti virum iustum condecet, qualis tu semper habitus es, & haberi voluisti, tuamque virtutem, & grauitatem solatio mihi futuram confido. T. Quamquam nihil dedit natura dulcius, quàm suos cuique liberos, mihique mei tum propter indulgentiam meam, tum propter excellens ipsorum ingenium sunt vita mea chariores, nihilominus fidei & iustitiæ, quas sæpe in aliis iudicibus laudaui, nihil anteponam. Habebo in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem, inuidiam, metum, cupiditates omnes amouebo: maximi æstimabo conscientiam mentis meæ, quam à Diis immortalibus accepi; quæ à me diuelli non potest. Quòd si tua fuerit secundùm veritatem, & æqua defensio, litem secundùm te dabo, te absoluam, hæc caussa cadet, hanc condemnabo: sin minus, tu cades, neq; sine tuo magno malo. An aliquid desideras præterea? M. Quî possim? T. Quid controuersiæ inter vos extitit? L. Mixobarbarus, pater, congressionibus hominum quà iure quà iniuria me prohibet, & à collocutionibus excludit ac repellit, tantumque domi in musæo, libris circumfusam, vt aliquam sellulariam mulierem mansitare vult, & tum demum disertam atque elegantem, & accuratam esse, cùm ipse mihi calamum in manum ad epistolam, orationem, seu quidpiam aliud conscribendum dedit. T. Vt nihil obscuritatis relinquatur, volo dilucidiùs, & vberiùs rem explanari. L. Licet. Hoc dico. Semidoctus iste negat & pernegat, in conuentu, seu in

mutuis sermonibus cogitatè, purè ac benè latinè loquendum esse, idque cum gregalibus suis vituperabile ducit: barbarè & inquinatè loquendi licentiam & ipse sibi audacissimè vendicauit, & aliis etiam proiectissimè largitus est. En quantos sibi spiritus, quantam arrogantiam sumpsit? Quòd si hodie tersiùs, limatiùs, curáque adhibita apud te disseruerit, calliditati eius assignato: nouit enim fraudulentus iste religiosissimas, & maximè teretes ac delicatas aures tuas orationibus sordidis, fluctuantibus, asperis ac salebrosis vehementer inimicas, & infensas. Si quid componat aliquis, non vetat quin ego consiliaria, magistra & emendatrix accersar, totámque scriptionem pro arbitrio moderer, & vt Lydius lapis explorem. T. Tetrum facinus de te prædicat puella. Ehodum bone vir, quid ais? expedi te hoc crimine. M. Negare nolo me istuc facere, quod autumauit. Ast ego huic instituto caput, dux & auctor non sum: in aliorum vestigiis pedem pono. T. Qui sunt illi? M. Docti viri. T. Necessarium fore existimo, vt momenta rationum tuarum antè in medium proferantur, quàm vlteriùs progrediatur Latinitas. Id si tu ipse per te agere vis, age: sin autem, ipsa proferet. téque refutare insistet. M. Nemo me magis quàm egomet intelligo, & sibi quisque est fidelissimus. Non abutar autem patientia tua M. Tulli: dicam breuiter. T. Censeo. M. Vnum hoc te rogo vt me benignè amicéque audias, & efficias, vt neque amor, quo filiam tuam, vtpotè sanguinem & genus tuum, prosequeris, mihi nocuisse, neque eiusdem eloquentia (cuius vt Gracchi Corneliam matrem, sic

ipsa te patrem suum auctorem, atque magistrum habet) me dicentem impediuisse videatur: quorum hoc vereor sanè, illud pertimesco. T. Depone timorem, & loquere quàm liberrimè. Boni iudicis est semper verum in causis sequi: id me, non aliud facturum hodie certus esto. M. Animaduerti ab eruditis quibusdam castigari eos, qui, cùm libenter latinum sermonem congredientes vsurpent, eundem nitidum, politum, floridum ac venustum adhibere pro deliciis habent: quoniam ferè contingit, vt qui accurationem, & diligentiam ad sermonem colloquiumque conferendam putant, minùs literatè scribant: siquidem necesse est, dum illarum rerum, quæ ad splendidè loquendum valent, iucunditate rapiuntur, in altero imperfectiores maneant. Quis enim res duas pari sedulitate, similique studio tractauerit? Proinde & illi affirmant, & ego assentior, neminem adhuc se eruditè scribentem cognouisse, cui promptum fuerit perbene latinè, ornatéque loqui. Haud inficiamur laudi dandum elegantiùs loqui, & quasi quasdam orationis ostentare diuitias: at dum nos huic rei totos impendimus, præclarissimas artes, quas consectari oportebat negligimus. Quòd si ex bene loquendo oriretur bene scribendi facultas, permittenda sermonis diligentia atque sollicitudo videretur: hoc autem non fit: de aliis enim rebus loquimur, de aliis scribimus. Loquimur de familiaribus, domesticis, nouis, quotidie nascentibus: scribimus de locis communibus, de Deo, de homine, de virtute, de vitio, de Republica, de pace, de bello, aliisque huiuscemodi, vbi de nugis antea quan-

quantumuis commodè, apparatéque locutum esse, quas tandem opportunitates habebit? Addere possum exempla Manutiorum, Sigoniorum, Budæorum, qui, cùm omnis latinitatis essent scientissimi, raro tamen, & perpaucis, & coacti latina lingua locuti perhibentur: malebat enim iste Gallicè, illi Italicè cogitationes suas efferre. Qui de scriptionis laude non cogitant, illis omni ope conatúque enitendum censemus, vt quàm politissimè res omnes eloquantur. Hæc vt breuissimè & apertissimè potui ad institutum meum ab istius calumnia tuendum, ita disserui. T. Vnam aurem huic dedi, filia, alteram tibi seruaui. Hic rationem facti sui reddidit pro viribus: tuum est dicta refellere & coarguere: meum iustam pronuntiare sententiam. L. Nisi teipsum ignoras pater, nisi à temetipso longissimè discessisti, non potes huius vllo modo probare ineptias. M. Obuium est maledicere: nisi temperas, reponam tibi par. L. Obmutesces: infans enim es, nisi cùm scribis. M. Fuerímne infans in hac defensione mea, parens tuus iudicabit: & vt sim indisertus, ira faciet disertissimum. T. Tollantur iurgia, certetur argumentis: dic caussam tuam filia. L. Rudem, omnisque animaduersionis expertem orationem in congressionibus adhibendum statuit Mixobarbarus: ego verò exquisitam atque diligentem. Ille idcirco hanc tuetur sententiam, quòd ita meliùs, & politiùs scribitur. Ridete quidquid est cachinnorum: rideret si viueret, & falsitatem opinionis huius audiret etiam ille, quem semel tantùm in vita risisse scripsit Lucilius. An illud huic erit impedimento?

immò adiumento præcipuo. Quemadmodum enim ad prælium capessendum paratiores sumus, & arma tractamus longè scientiùs, si in vmbratilibus pugnis nos priùs exercuerimus; sic prorsus à consuetudine, & exercitatione præclaræ locutionis ad scripturæ concinnitatem, & lautitiam instructiores accedimus. Fuerunt item, & sunt etiamnum, qui cùm in vtroque excellant, posśintque cùm optimè loqui, tum bellisśimè scribere, ex illo ad hoc, & vicisśim ex hoc ad illud se profecisse testificantur. Iam verò quid vnus & alter de numero literatorum aliquando egerit, id, quasi ab aliquo Deo factum sit, tantum habere admirationis, tantum valere ad exemplum minimè debet: potius quid ab vniuersis latinæ linguæ canditatis fieri posśit, ac deceat considerandum est. Quòd si meditatus, nec indiligens sermo nihil ad festiuè scribendum prodest, quæro, sitne profuturus inquinatus, omni cura vacuus, insulsus & incomptus: & an ideo quispiam in scriptione nitescat, quia sit in quotidiana locutione barbarus, ac lutulentus? multò opinor minùs. Attende paulisper, mi pater, inconsideratisśimam vocem cuiusdam de istorum colluuie: *Nulla prælectio mihi tanti est,* inquit, *vt cogitationis illi aliquid velim tribuere, id namq; me à scopo meo auerteret. Ea solùm profero, quæ primùm occurrunt, quæ exercitatio longa mihi comparauit.* Nónne hoc est disciplinarum professores iubere illotis manibus suggestum conscendere? Pergit. *Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem vnum præmeditarer:*

tam

tam libens ineptè, quàm aptè sententiam exprimerem. Satis insipienter hæc: sed extrema parum animo valentem, ac delirum videntur arguere. *Quòd si res maiorem curam postularet, talem rem, talem cœtum, veluti pestem fugerē, ac styli amorem cōtinerem in pectore.* Quis se huic erudiendum tradat, nisi qui æquè desipiat? num hîc è squilla rosam, & non potiùs è malo coruo malum ouum exspectabimus? Cæterùm illud nequaquam negabo, prompta & expedita bene loquēdi facultate haud multos præstare: neq; vlla aut ingenii bonitate, aut memoriæ excellentia, aut studiorum contentione, aut vsu fieri posse, vt tam docta, venusta, limatáque sit extemporalis oratio, quàm quieta, negotiis carens, multáque cum commendatione scriptura. Pleniora, maturiora, vberiora, elaboratiora sunt, quæ chartis mandamus, quàm quæ profamur. Cogitatio enim quodammodo alit, format, excolit, auget stylum, quem quidem tu, amantissime pater, latinitatis supremus architectus non semel commendasti. Quamobrem si cui vtraque facultas contigit: tametsi non æqualiter, gaudeat in sinu. Et ille sibi nihilominus plaudat, qui cùm loqui perbene ac scitè non possit, scribendi commoditate præstat, communéque multorum malum singulari paucorum bono compensat. Quod asserebas, accidere, vt qui accuratè loquerentur, parum eruditè scriberent, caussam, ego cur ita sentias nullam video: vt neque eorum quæ deinceps in tua oratione sequuntur. Non enim necesse est, vt si in hoc sis industrius, in altero segnis euadas. Et quisnam, quæso, cùm libenter, & cum voluptate loquatur purè ac venustè, scribendo velit

amplecti barbariem, ſcabriciem atque ſordes? aut quis ingenium nactus cùm ſit ad illud, in hoc ingenio deficietur? Neque ſunt iſtæ duæ res diuerſæ, latinè loqui ac ſcribere, ſed vna: niſi quòd in ſcriptione plus operæ curæque conſumitur, quæ etiam eſt ſermone perfectior: quam ſi bene loqui impedit, quod tu inconſultè fabularis, ergo aut malè loqui adiuuabit, quo nihil ſtultius: aut certè loqui ad ſcribendum non conducet, quod etiam eſt ridiculum. Præterea artes laudandæ non negliguntur: quin hoc ipſo, dum perfectè loquendi, ſcribendique affectatur gloria, quæ ſine multis rebus, & artibus non comparatur, præclarè diſcuntur: iidemque doctiſsimi qui latiniſsimi ſemper adhuc inuenti ſunt. Quod addebas, nō iiſdem de rebus nos loqui & ſcribere: vt ita ſit, quanquam ita non eſt omnino: ſaltem nullum ſcriptioni impedimentū ſermo obiiciet. Deinde interrogabo iſtos: tu inprimis, mi pater, Virgilius, Terentius, Plautus, an iiſdem de reb. loquamini, de quibus nos ſcribimus. Minimè inquiunt. Et tamen à vobis diſertiſsimè atq; politiſsimè nos loqui, ac ſcribere diſcimus. Manutium & alios non idcirco tacuiſſe arbitror, ne fierent in ſcribendo inopes, aridi, exſangues: ſed quia ſuis in ciuitatibus vſum latinè loquendi nullum videbant: & cùm meram, ac puram putam latinitatem expromere vellent, timebant, ne apud ſemilatinos in arrogantiæ ſuſpicionem caderent: aut fortè vſu latinè loquendi carebant, nec magis inductione animi, quàm neceſsitate faciebant, quod feciſſe prædicantur. Quòd ſi ad ſcriptionem quidquam prodeſt obmuteſcere, & elinguem fieri: tu pater, Quintilianus, aliiq; dicendi docto-

doctores hoc in præceptis non omisissetis: nullum autem verbum aliquando inueni. Hæc sunt quæ aduersus hoc impurum & illotum sodalitium dicenda habui. Nunc noli, pater, comperendinare: da huic tristem, mihi salutarem literam. T. Inuitus facio vt quenquam damnem: at veritas me cogit pro Latinitate iudicium dare. Erras Mixobarbare. Quòd si in hoc tam pernicioso errore perseuerare, eum rationibus defendere, sectam tuam inter studiosos literarum propagare perrexeris, & me grauem aduersarium atque inimicum perpetuum es habiturus, & aut vinculis & carceri mandaberis quoad viues: aut ad Scythas exulatum proficiscêre. L. Dignum factis exitium: iam satis est mihi, fiat quæso. M. Res mihi egere deliberatione videtur: post triduum renuntiabo quid decreuerim. T. Concedamus illi triduum. L. Concedamus. Quid me aspectas stolide? quid nunc vis tibi?

ANNOTATIONES.

NE FANDO QVIDAM AVDITA) *In perpessione positum gerundium. Plaut. Amphit. Qua neque fieri possunt, neque fando vnquam accepit quisquam. Cicer. pro Quinctio. Non deniq; vlla vnquam intercessit postulatio, mitto aqua: verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita. Et 1. de nat. Deor. Ne fando quidem auditum est, crocodilum, aut ibim, aut felem violatam ab Ægyptio. Virg. 2. Æneid. Fando aliquid si fortè tuas peruenit ad aures. Talia sunt apud eundem, cantando, videndo. eclog. 8. Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, & Georg. 3. Carpit enim vires paulatim vritque videndo*

Fœmi-

Fœmina. FILIAM AD PARENTIS TRIBVNAL) *Enumerantur fœminæ 3. quæ caussas egerunt, à Valerio lib.8.c.3. in ijs Hortensia, Q. Hortensij filia, de qua etiam Quint. lib. 1. cap. 1. eius orationē apud Triumuiros habitam legi non tantum in sexus honorem.* QVANQVAM NIHIL DEDIT NATVRA) *Orat. post red. ad Quirites. Ad Att. epist. 2. lib. 7. Filiola tua tè delectari lætor, & probari tibi* στοργὴν *esse* φυσικὴν τὴν πρὸς τὰ τέκνα. *Etenim si hæc non est, nulla potest homini esse ad hominē naturæ adiunctio: qua sublata, vitæ societas tollitur.* SINE TVO MAGNO MALO) *Veteres cùm minarentur, aut significarent, quod quis diceret, aut faceret impunè non habiturum, malo id eius futurum aiebant, & ferè hæc formula: malo tuo. Vide Iani Guilelmi Quæst. in Asin. Plauti.* VT GRACCHI, CORNELIAM MATREM) *Cornelia Scipionis Africani maioris filia matrimonium tenuit Tib: Sempronij Gracchi, cui genuit liberos duodecim, eosq́ tanti fecit, vt illorum causa Ptolemæi Regis nuptias repudiaret. Cic. in Brut. Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris à puero doctus. In eodē lib. infrà. Legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum. Apparet filios non tam in gremio educatos, quàm in sermone matris. Quintil. lib. 1. cap. 1. Gracchorum eloquentiæ multū contulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo in posteros quoq́ est epistolis traditus. Et Lælij filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam dicitur. Eurydice Illyria vt filios docere posset, prouecta iam ætate disciplinis animum studiumq́ applicuit. Plutarch.*

de

de lib. educand. in extremo. Aristippi quoq; Socratici filia, Aristippum filium optimis artibus, ac disciplinis, & Philosophia instituit, vt eum se & auo dignum efficeret. Themist. orat. 1. VNAM AVREM HVIC DEDI) *Traditum est memoriæ, Alexandrū Magnum cùm fortè accusatorem audiret, manu admota alteram aurē occlusisse. Interrogatum cur id faceret, respondisse: Quoniam hanc seruare me defensori oportet. Vtraq; pars igitur in cōtrouersiis & litibus audienda, quantumcunq; manifestum & euidens appareat, quod altera dicit. Seneca.*

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Aequum licet statuerit, haud aquus fuit.

COMPERENDINARE) *Quid sit comperendinatio, & quid ab ampliatione distet. Turneb. lib. 1. cap 3.*

PROGYMNASMA
OCTOGESIMVM SEXTVM.
Litera Pythagoræ, seu biuium Herculis.

SOPHIA, PALATINA, ADOLESCENS fluctuans.

SOPHIA. Iam dudum te, quisquis es, & vndecunque tandem veneris, chare iuuenis (certè autem ex hominum vulgo, & alicuius baiuli, aut operarii filius non es) in hoc secessu, sub ista quercu ad biuium sedentem intuita, vultum mœstitia suffusum, & aliquam animi ægritudinem, ancipitisúe cogi-

cogitationis distractionem, aut tædium ac satietatem cuiuspiam negotii declarantem obseruaui. Vidi quemadmodum modò vngues roderes, modò caput scaberes, modò brachia dissipares, modò librum abiiceres: quocirca tui conueniendi, consolandi, & instituendi voluntas me subiit. Ibo aduersum, inquam, & electabo quidquid est molestiæ. Quod est hoc intestinum malum quod te cruciat? ne clausum tene in pectore. P. Et ego, lectissime ornatissimeq; adolescens, viam ad te flexi, vt allocutione mea prodessem tibi: quare idem te interrogo. At inprimis nosse te interest quæ simus. A. Deas quispiam vos ambas suspicari posset: adeò & augustus est vtriusque habitus, & plus quàm humana species ac pulchritudo, vt omnibus vnæ omnes munditias, & elegantias surripuisse videamini: vox verò ipsa diuinum quiddam, ac cæleste sonat. O quænam tandem? vnde? quò gressus dirigitis? S. Tibi generis mei claritatem vno verbo pandam. Pater mihi est Deus, matre careo, quam nunquam habui: Sapientiam Latini, Græci Σοφίαν vocitant. A. Papæ, coniecturam ex re ipsa capio. Tu illa es, quàm patrimam, & è capite cælicolûm regis ortam poetæ canunt. S. Nequaquam: nihil mihi cum commentitiis antiquorum numinibus. Mineruam nescio. Iouem non adoro. Ab vno illo, soloque rerum effectore, ac principe Deo me procreatam, & cum genere humano, quod ipse admodum vehementerq; diligit communicatam, omni asseueratione tibi affirmo. Ille est omnis sapientiæ fons & origo. P. Mihi Palatina nomen est: sum preses ac domina eorum, qui vitam colunt aulicam, potentissimisq; Imperatori-

bus

bus ac Monarchis, opulentiſsimis regibus, nobiliſ-ſimis dynaſtis ad nutum inſeruiunt. Ecquid te capit ſpecies mea? A. Quo magis aſpicio, hoc magis vtraque placetis: ſed egomet mihi ſummoperè diſpliceo, meique me valde pœnitet. S. Quamobrem? A. Quia confuſus, atque incertus mentis ſtatuere non poſſum, quid poſthac incipiendum ſit: procederéne debeam in colendis literarum ſtudiis, an ad aliquod plebeium artificium appellere animum. P. Quid iſtuc verbi ex ore tuo profluxit? tam eximia facie, tam egregio corpore adoleſcentem cogitare opificium? Non diſcedam hinc, niſi te mecum abduxero, fecerôque vnum è domeſticis potentiſsimi alicuius Regis, eumq; vel à cubiculis, vel à poculis, vel ab epiſtolis. S. Vel à ſtabulis, vel à tergendis calceis, vel à canibus. P. Oh, quid tu? S. Nónne hi quoque ſunt aulici? Sed tu mihi iſtum bolum hodie è faucibus, vt ſpero, non eripies. Frangam ſententiam tuam, frangam impetus. O adoleſcens optime, túne faſtidio teneris literarum? A. Maximo. P. Nec primum hunc eſſe ſcito, nec poſtremum fore, niſi ſpreto ac deſerto ignauiſsimo clientum tuorum otio in gremium ſe meum recipiat. S. Non me latet, in aulis excellentia euanuiſſe, & quaſi in nihilum occidiſſe ingenia, quæ à me rebus ampliſsimis atque honorificentiſsimis ornari potuiſſent, quibuſque ciuitatum ſalus, & incolumitas niti debuiſſet. Quid verò creauit tibi iſtuc tam delicatum faſtidium? A. Quòd neque vllam neceſsitatem, neque tam admiranda commoda, neque tam incredibiles ſuauitates ineſſe in his occupationibus atque laboribus animaduerto;

uerto : quin contra moleſtias innumerabiles, & incommoda nec pauca, nec mediocria. P. Facetè, lepidè, lautè, nihil ſuprà. Si quid verum eſt, hoc eſt. S. Deprehendo manifeſtiùs, te non ita longè prōuectum à primo littore, nec delatum adhuc fœlicibus Euris in ipſum eruditionis vaſtiſsimum altiſsimumque pelagus : nunquam tu has coram me voces emiſiſſes. Sic autem iudico, magis bonam voluntatem ac diligentiam, quàm bonum ingenium hactenus tibi defuiſſe. A. In tua penetralia nondum me penetraſſe confiteor: quòd ſi tamen aures patefacere mihi parumper volueris, non planè fatuum cognoſces : nec ſine iuſta cauſſa rem in deliberationem adducere, & curas animum meum haud immeritò diuersè trahere, pergámne hoc vitæ genus agitare : an vel artem aliquam ſedentariam addiſcam ; vel in militiam proficiſcar ; vel etiam aulicas elegantias amplectar, quo me iſthæc aduerſaria tua pellicere videtur. P. Pelliciam profectò, téque aduerſus iſtam differentem enixè adiuuabo. S. Aquila non captat muſcas, & teſtudo non ſentit culices. Dicite quæ fert animus. A. Cùm neceſſarium id definiatur, ſine quo res aliqua finem & propoſitum ſuum aut nullo modo, aut non ſatis commodè aſſequatur, neutrum neceſsitatis genus in literas cadit. Finis quippe hominis eſt felicitas, quam ſi quis in artibus iſtis, quas honeſtas, ingenuas, liberales appellitant, quærendam putat, verendum eſt magnoperè, ne pro theſauro carbones effodiat. De ipſa autem felicitate opiniones trecentæ inter doctos : & adhuc ſub iudice lis eſt. P. Iſtuc verò bene. S. Multò faciliùs & commodiùs

auxi-

auxilio doctrinæ ad beatitudinem peruenitur. P. Erit ergo quiſque hoc ſanior, formoſior, copioſior, quò doctior: ſine iſtis enim non eſt conſummata felicitas: tametſi eam in virtute potiſsimùm Peripatetici tui conſtitutam eſſe philoſophantur. S. Non ego philoſophicam potiùs, quàm Christianam beatitatem intelligi volo: quam is faciliùs conſequitur, qui Deum ardentiùs amat: amabit ardentiùs, qui clariùs cognoſcet: cognitiò ſiquidem amorem parit: nemo autem cognoſcere poteſt Deum, niſi qui res ab eo conditas intelligentia percepit. Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Et quamuis non ita ſentirem, tua tamen argumentatio nihil efficeret: non enim quoniam aliquid ad aliud conſequendum vim & momentum affert, idcircò illud dat, tantóque ampliùs dat, quantò plus ad acquirendum prodeſt. Sine vehiculo poteſt quis pedibus ſuis in locum remotum peruenire: faciliùs autem atque celeriùs vehiculo: non ideo totum eſt ſitum in vehiculo: commoditas tantùm illius eſt, quæ nulla erit, niſi aſcendis, niſi equos adiungis, niſi eos flagello increpas, vt procedant alacriter. A. Veruntamen vt à genere ſummo deſcendamus; poſſum dicere quare neceſſaria fuerit calcearia, quare neceſſaria ſutrina, fabrica ferraria, architectonica, textroria, & ſimiles: quid opus ſit Grammatica, Muſica, Geometria, cæteriſque non video. P. Nec ego. S. Nec ego viderem ſanè, ſi veſtros haberem oculos: & vos perſpicuè videretis, ſi meos haberetis. P. Cæci ergo tibi videmur? S. Cæci: vt ille qui Platoni dicebat, videre ſe cyathum, videre menſam; at cyathitatem;

tatem, & menſeitatem non videre. P. Niſi tu fortaſſe dicas, diſciplinas iſtas liberales, vt vocas, animo eſſe neceſſarias, quem ornent atque perficiant. S. Dico. P. Hinc eſt quod docti iſti hominem illiteratum nihil niſi forma à beſtiis, & tanquam equum indomitum à domito differre clamant. S. Haud falsò. P. Omnes ergo qui literas neſciunt, beſtiæ: vos ſoli homines. Eſtote Dii ſi vultis. S. Non ſoli homines, ſed excellentiores homines, ſeu magis homines. Eſt enim hominum propria veri inquiſitio & mentis agitatio, quæ in rudibus permodica eſt, in doctis multa & aſsidua. Proinde perſapienter Ariſtippus: ſatius eſſe fieri mendicum quàm indoctum: quod ille tantùm eget pecunia, hic humanitate. Cui deeſt pecunia, eſt ille quidem homo: at homo non eſt (hoc eſt, hominis nomine dignus non eſt) cui deeſt eruditio. Cur igitur qui pecunia caret, à viatoribus petit: qui eget ſapientia, neminem eius adipiſcendæ cauſſa ſollicitat? P. Qui eſt animal rationis & conſilii compos, is mihi homo perfectus videtur. Omnes tales ſunt. S. Stultíne etiam perfecti? Si dixeris: tu iudicio tuo inter ſtultum & ſapientem nihil intererit. Hóccine erit purpuram iuxta purpuram diiudicare? Si negaueris, quæram, cur? an quia rationis compos non eſt? imò eſt: an quia ratione parum vtitur? ita, dices. Perfectio igitur hominis à perfectiore vſu rationis eſt, qua perfectiſsimè vtuntur, qui ſunt literarum doctrinis quàm maximè imbuti. An non perfectiſsimi homines qui ſapientiſsimi? P. Eſto. S. Nónne eruditiſsimi ſunt ſapientiſsimi? P. Priùs vt confitear me cogis iſtis punctis interrogationis tuæ, quam vt aſſentiar. Accipe reliqua velut vno cumulo.

mulo. Aut priuatis aut publicis rebus sunt necessariæ literæ. Si priuatis: paterfamiliâs vxorem, liberos, seruos malè gubernabit, nisi linguam Græcam & Latinam nouerit: nihil vendi, nihil emi, nihil negotii inter vicinos conferri sine Rhetorica, Dialectica, Astronomia poterit. Quod ad publica attinet, sæpe illud Platonis audiui. Tum demum beatas fore Respublicas cùm aut Philosophi eas regere incipient, aut qui regunt, philosophabuntur. Quare igitur ipse, vt Athenarum gubernacula susciperet, se adduci non est passus? quare scripsit, Philosophos non accessuros ad Remp. nisi coactos? Populi mores ferre non possunt, quietem nimis amant. Non ergo commodo est Philosophia ciuitatibus, si Philosophi se à studiorum contemplatione ad negotiorum tractationem auocari nolunt. Quam diu literæ à Romanis repudiatæ fuerunt, virtus & disciplina militaris apud eos in honore fuit: cum primùm otium vestrum inertissimum illud clarissimum imperii domicilium, illam arcem omnium gentium occupauit; neque tam boni, neque tam fortes & generosi postea ciues extiterunt. Quæ doctrina fuit Romuli? quæ Numæ Pompilii? quæ Tarquinii Prisci? Quæ Seruii Tullii? quę multorum Imperatorũ, in quibus etiam Iustinianus ἀναλφάβητος, qui tamen sapienter, moderatè & clementer imperauerunt? Si necessariæ sunt artes, omnesne, an aliquæ? De Grammatica vanitatis sit affirmare: Mathematicæ otiosam habent delectationem, & obscuritatibus refertæ sunt. Dialecticorum sermones ipsimet Philosophi aranearum telis similes confitentur: vtpote subtiles quidem, sed inutiles. Rhetorica non mi-

nimam partem incommodorum vrbibus & prouinciis ſæpe importauit, eſtque inſtrumentum ſeditionum & tumultuum. Iureconſulti ex æquo & bono iudicant præcipuè: quòd facere poſſemus etiam nos, qui Iureconſultorum nomen atque perſonam non gerimus. Medici non niſi coniecturis ferè nituntur. Philoſophia eſt plena incertis opinionibus. Theologia non ad Rempub. temperandam, ſed ad ſalutem animarum procurandam eſt vtilis, quam apud monachos; & ſacerdotes reperias, ab Imperatoribus fruſtra deſideres. Oſtendi non eſſe literas neceſſarias, putoque ſimul oſtenſum, parum eſſe vtiles: tum enim valde commodas iudicare licuiſſet, ſi vita humana iis carere minimè potuiſſet. Quibus autem angoribus implicitus, quibus moleſtiis cinctus, quibus malis obrutus fueris tu; bone adoleſcens, dum incumberes in literas; rectius ipſemet explicabis. A. Quo pacto iucundum eſſe queat, à quo nihil vtilitatis ſperes? Lætari, & exultare gaudio fortaſſe poteſt, qui iam in doctrinarum eſt poſſeſsione collocatus: at cui, quæſo, id ante obitum contigit? Cùm ſapere incipimus, tum à nobis debitum natura exigit, & colligere vaſa, ac de vita recedere, volentes iubet, nolentes compellit. Atque vt delectarent, non eſt tamen ſapientis, ſequi potius quod delectat, quàm quod commodat. Ego porrò non alias literarum delectationes cerno; quàm frequentem capitis dolorem, qui exiſtit, cùm intendere cogitationem velut arcum continenter vrgemur, & in altiſsimo puteo Democriti latentem veritatē perſcrutando indagare cogimur: crebram tuſsim, epiphoras, multas cruditates, inſomniam, nauſeam, phtiſin;

ſin,varioſque morbos. Pro miraculo eſt, deditum ſtudiis paulò vehementius, retinere bonam corporis habitudinem. Noctes & dies requirunt libri, ſocietates & colloquia amicorum excludunt, patrimonia exſorbent. Hæccine poſſunt eſſe voluptati? hæccine expetenda? P. Ito iam Sophia, prædicato nectar & ambroſiam præbere alumnis tuis. Quin è veſtigio mecum vadis? A. Quònam? P. In regiam. S. Per Deum immortalem noli adoleſcens huic auſcultare, quæ te ſuæ temeritatis implet & inſaniæ: noli cantionibus huius veneficæ delinitus, animum ad malas partes adducere, nondum audiſti reſponſum meum, quo diſturbabo huius machinas. P. Ito mecum: honores, potentiam, diuitias, voluptates tibi polliceor. A. Accendis me pollicitationibus tuis: ſed explicatiùs pollicere. P. Túne ignoras inter minſtros Principum quanta varietas, quãtum nominis, auctoritatis, loci, munerisque diſcrimen? nónne complures honorum gradus? A. Non ignoro iſta. P. Nónne ab vno ad alium, ab inferiore ad ſuperiorem, ab infimo ad ſummum aſcendi ſolet? A. Etiam, ſolet. P. Prô quanta aulicorum gloria? Incedunt per vrbē, homines paſsim nudant caput, aſſurgunt, genua incuruant: Si ad mutuum ſermonem veniatur, ſi ſalutentur, ſingularis adhibetur cærimonia, manib. figuntur oſcula, delecta verba, pudoriſque ac reuerentiæ plena vſurpantur? Nónne ipſorum opem, ac gratiam mortales plurimi expoſcunt? nónne ipſos ſibi propitios inprimis facere laborant? nónne ipſorum apud ſe habere imagines, iiſq; domum illuſtrare percupiunt? Poſſunt illi & nocere, & prodeſſe multis: nec pluris propemodum

refert, vtrum apud aulicos domino suo charos, an apud dominum ipsum in offensa sis. Licebit præterea tibi ex ærario Principis magnificentissimas ædes construere: quin vltro, nec rogatus nunc mille, nunc duo aut tria aureorum millia donabit: nunc torquem, nunc pateram, nunc inauratum ensem, nunc aliud quippiam magni pretii. Longa famulorum caterua comitatus, auro & ostro conspicuus prodibis. Si vehi cupies, paratus currus te dignus: si equitare, è Turcia, aut Hispania præsto erit elegantia mira caballus. Frueris insuper quotidianis, iisque suauissimis oculorum, aurium, odoratus, gustatus, tactionisque voluptatibus. Videbis ludos apparatissimos, spectacula sumptuosissima, hominum vtriusq; sexus & forma insignium, & vestibus non tantùm mundissimis, verum etiam rarissimis indutorum cœtus: quos choreas identidem ducentes aspicere quàm erit iucundum? Ibi perelegantes picturæ pascent animum, morabunturq; oculos belluata, & auro argentoq; intexta vela, quibus parietes couestiuntur: supellex denique omnis visetur ibi tam lauta, tam copiosa, tam artificiosa, vt quidquam optari melius non possit. Ædificia ipsa è solido marmore, mirabili & exquisito opere fontes, amœnissimi horti, præstantes ferè lectissimi canes, catuli etiam Melitæi, simiæ, psittaci. Infinita memorare possim præterea ibidem oculorum oblectamenta. Quid aures? Illæ verò dulcissimis musicorum cantibus assiduò recreabuntur, miscebis colloquia optatissima cum illustribus viris, & de magnis viris, qui ad gloriam virtutis via grassati sunt: nihil acciderit in Germania, nihil in Italia, nihil in Gal-

lia, nihil in Hiſpania, nihil in Perſide, nihil in Turcia, nihil in toto terrarum orbe, quod tibi non etiam narrabitur. Menſa conditiſsimis, optimiſque & diuerſiſſimis dapibus conſtructa, quantam pariet voluptatem? quod enim Principi apponetur, tibi quoque appoſitum iri ne dubites. Quid vina dulciſsima, generoſiſsima, è peregrinis terris allata memorem, quæ poculis gemmatis, & criſtallinis miniſtrantur? quæ porrò in aulis vnguenta, qui flores, qui odores deſiderantur? omnia perfecta, quibus & corpora & animi reficiuntur: multóque plura reperies, quàm à me breui ſermone poſsit exponi. Quocirca dubitationem quæ te habet prorſus excute: me hac via ad quam ſedes ingredientem hilari paſſu ſequere: nunquam te ſuſcepti conſilii pœnitebit. Plures dixerunt ſalutẽ iſtis ignauiſsimis literis, quos ego ex ignotis, notos, ex egentibus beatos, ex infimis ſummos reddidi: tu noli ſapere nimiũ, & laureolam in muſtaceis quærere. A. Acres mihi ſtimulos admouiſti: parũ omnino abeſt, quin te ſequar. S. Faciam ego tu idem aliter prædices. Adoleſcens, vnum rogare te volo. A. Quid vis? roga. S. Vt auſcultes, & diſcas à me, quos tibi fumos indocta huius garrulitas vendiderit. P. Eia fumos. S. Etiam: meros fumos, & ſi quid eſt fumo inanius. Honores aulicos iactas? Heu quam illi ſæpe non virtuti non meritis tribuuntur. In ſpeciem te multi venerabuntur: vbi præterieris, medium extendent digitum, malè dictitabunt tibi, tua vitia in ore habebunt. Quis explicabit ſolicitudines, quis ratione conſequetur metus, quibus iſti aulici noctes & dies ſuſpenduntur, cùm ſe negligi, alios efferri, aut ſibi præferri aſpiciunt?

cùm honorem quiddam lubricum esse, quòd parua offensione interposita amitti, & ignominia etiam multa compensari possit, considerant? Potentiam verò diuturnam obtinere quempiam, inuidorum, obtrectatorumque insidiæ, & multorum odia non sinunt. Quisque primus esse nititur: & quò quis Principi gratior fuerit, quò apud illum plus poterit, eò à pluribus oppugnabitur, & tandem ruet: grauissimè autem ruunt, qui ex tam alto dignitatis gradu præcipitantur, & inimicis suis fiunt ludibrium, sibi dolorem, amicis dedecus ferunt. Quàm autem indignum, & risu prosequendum, vt diuitias assequare, libertatem vendere? quo enim pluribus beneficiis te cumulauerit Princeps, eo ampliùs obseruare nutus eius, & ad omnia inseruire te ipsi oportebit: militare, nauigare, iusta, iniusta imperia exsequi: ridere si rideat, flere si fleat, laudare si quem laudet, vituperare si vituperet. Noui ego nonnullos, qui cùm maiorum virtute essent diuites satis, in aula fortunarum naufragium fecerunt: multique cùm tot annos exegissent vitam illam, nec ad vllum honorem, nec ad opes peruenire quantascunq; potuerunt. Iam si extremum bonum situm esset in voluptate, rectè eam sibi proponerent, qui aulam cogitant, vt dediti corporis gaudiis, per otium, luxum, somnum & ignauiam æuum suum exigerent. Cæterùm alibi vera bona, & homine digna sunt reposita. Quàm multa nihilominùs iucunda & admiranda non videre eos necesse est, qui latera Principum stipare coguntur? Nec tantum hauriunt in aula voluptatis oculi, quantum doloris: audiuntur autem plura quæ displiceant, quàm quæ placeant. Obscœnas voluptates omitto,

to, quibus fruendis quo quis est beatior, tanto est infelicior: atque in ea ipsa re quot timores, & incommoda insint, nemo facilè dixerit. Gustus & odoratus voluptates sectari pecudum est, quas natura pabuli tantùm studiosas finxit: ac sæpe muscas potiùs, quàm istos videbis epulas regales attingere. Quoties, donec plerumque noctis processerit, exspectanda cœna? quoties prandendum, cœnandumque simul? malè cocta, frigida, insulsa, & aliquando ante lucem ortam compellêris esitare, nisi velis nimium diu esurire. Cùm in meridiè pranderis, post horam iubeberis cœnare: nihil enim propemodum certo, ac suo tempore fit in aula: hinc vomitus, calculus, intestinorum dolores, variáque morborum cruciamenta. Vinum bibes sæpe corruptum: nec quantumuis sitiens bibere audebis, nisi maiores cœperint, transibitque poculum per multorum manus priusquam ad te veniat, & in fundo fex plurima hærebit: carnes edes frigidas, immundas, fœtentes, legumina semicocta, pisces paratos ante quatriduum. Tædet plura enumerare incommoda, quæ non perpendunt, qui ad pauca quædam foris magnifica, & in speciem consectanda respiciunt. Agricolam, priuatum aliquem ciuem, opificem denique aulico feliciorem arbitror. Nunc, mi iuuenis, meliora capesse consilia, & deserta Palatina ad meam te voluntatem nutumque conforma, ad meas te rationes adiunge, ac scito, me ea expectare abs te, quæ à summa virtute summóque ingenio expectanda sunt. A. Tua oratio. Sophia, ad veritatem visa est propensior. Quare tametsi aulam non cogito, tamen nisi mihi studia li-

terarum insigniter collaudaueris, & flammam in pectore meo adolescere incipientem confoueris, atque in immensum adauxeris, etiam te non potero sequi. P. O stultum: littori & vndis concionata sum: præ iracundia nequeo animum ad cogitandum instituere. Abi in crucem cum tua muliercula. S. I hinc quò digna es cum tuis tam lepidis conclusiunculis.

ANNOTATIONES.

LITERÆ PYTHAGORÆ) *Cursum vitæ humanæ Samius ille senex literæ Y comparauit, cuius basis pueritia, summum autem basis, vbi videlicet duo cornua oriri incipiunt, limen seu initium adolescētiæ, quod quisq; hominum cùm attigerit, hæreat, ac nesciat in vtram sese partem det, dextrámne an læuam vitæ agendæ viam teneat. Illam esse virtutū bonarumq; artium, asperam quidem, sed exitu iucundam & amœnam: hanc luxuriæ, inertiæ & ignauiæ, gratam & suauem in speciem, sine ipso plenā miseriæ. Qua de re Lactant. lib. 6. cap. 3. & 4. Fertur etiam carmen inter cæter a Virgilianæ Appendicū, Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni, &c. Sic Prodicus Sophista Herculi etiamnū puero in solitudine ad biuium sedenti Virtutem & voluptatem apparuisse, & vtramque ad se Herculem perducere conatam finxit. Meminerunt Xenophon lib. 2.* ἀπομνημον. *Quint. lib. 9. c. 2.* Cic. 1. *Off. Silius Italicus figmentum hoc ad Scipionem sub lauro sedentem, & de bello cogitantē transtulit. Talis deliberatio est Lysiteli adolescentis in Trinum. Plaut. Huc referatur somniū Luciani de Statuaria & Pædia. Huc angusta porta*

porta,& lata via, de qua apud Matth. MODO VNGVES RODERES) *Sic facere consueuerunt, qui aut de mutandare, cuius pœnitere cœptum est, seriò multumque cogitant: aut in aliqua attentissimâ curâ defixum habent & immersum animum: præcipuè autem, qui maiorem ponunt in scribendo attentionem ac diligentiam. Hinc Persius negligentiam Poëtarum reprehendens: nec demorsos sapit vngues. Et Horat. de Lucilio Sat. 10. lib. 1.*

Si foret hoc nostrum fato delatus in æuum,
Detereret sibi multa, recideret omne quod vltra
Perfectum traheretur, & in versu faciendo
Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngues.

QVAM PATRIMAM E CAPITE) *De ortu Mineruæ è capite Iouis exstat festiuus apud Lucianum dialogus. Quorum vterque parens in viuis esset, patrimi matrimi dicebantur. Quibus pater mortuus, matrimi: quibus mater, patrimi. Catull. epigram. 1. Mineruā vocauit patrimam virginem (sic enim quidam rectè legunt pro patrona virgo) quod matre carens, tantùm haberet patrem.* TE NON ITA LONGE PROVECTVM) *Vulgò dicitur, Scientiam neminem habere hostem, nisi ignorantem. Qui enim in adyta disciplinarum semel introierunt, ij demum experiuntur, quàm sit verum illud Aristoteleum: radices literarum amaras esse, fructus verò dulces. Ac potest sanè quod de dialectica scripsit Gellius lib. 16. cap. 8. ad quamlibet doctrinam liberalem, atque ad chorum totum Musarum æquè referri. Huius disciplinæ studium atque cognitio, inquit, in principiis quidem tetra & aspernabilis, insuauisq; esse, & inciuilis videri solet: sed vbi aliquantum processeris, tum denique & emo-*

& emolumentum in animo dilucebit tuo, & sequetur quædam discẽdi voluptas insatiabilis. Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne, vt plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris tanquam apud Sirenios scopulos consenescas. ARTEM SEDENTARIAM) *Sedentarij, & sellularij opifices sunt, textores, sutores, sartores, & omnes deniq́, qui sedendo opus faciunt, eæq́ artes sellulariæ, & sedentariæ dicũtur, suntq́ in contemptu propemodum.* QVI PLATONI DICEBAT) *Laërt. in Diogene rem his verbis exponit. Platone de Ideis differente, & nominante mensalitatem, & cyathitatem: equidem, ait Diogenes ô Plato, mensam, & cyathum video, mensalitatem verò, & cyathitatẽ non video. Rectè (inquit Plato:) quibus enim cyathus, mensaq́ conspicitur oculos habes: quo autem mensalitas, & cyathitas intelligitur, animum non habes. Hac historia melius se tuebuntur, qui ob rerum obscuritatem voces cogũtur in auditas producere, & illo Lucretij:*

> *Multa nouis verbis præsertim cùm sit agendum*
> *Propter egestatem linguæ & rerum nouitatem,*

melius, inquam, ita sese defendent, quàm eo, quod Cicero Lentulitas, & Appietas dixerit. ESTOTE DII SI VVLTIS) *Messeniorum legati, aut alius ciuitatis, legati certè, Philippo Regi narrarunt, decreuisse Rempublicam propter rerum ab eo gestarum gloriam & magnitudinem in deos ipsum referre. Tum Rex ita quæsiuit: Habétne vestra Respublica potestatem faciendi deos? Illi, habet, inquiunt. Et Rex: Facite ergo primùm vos ipsos deos. Non ita filius Alexãder, qui Dario superato spiritus ingentes,*

immo-

immoderatosq́; concipiens, Græcis scripsit, vt se deorum numero ducerent. Aliis igitur aliud statuentibus. Lacedæmonij decretum tale fecerunt. Quoniam Alexander deus esse vult; esto deus Laconicè, & patrio more hominis stuporem, & vecordiam redarguerunt. Ælianus lib. 2. cap. 19. Idem ægrotus se in Euphratē deiicere cogitauit, vt cùm non appareret, ad deos abiisse crederetur. Rhodig. lib. 3. cap. 5. In eodem de iis qui aut seipsos fecerunt deos, aut relati sunt in deos EST ENIM HOMINVM PROPRIA) *Cic. 1. Offic. Inprimisq́; hominis est propria veri inquisitio atque inuestigatio. Itaque cùm sumus necessariis negotiis curisq́; vacui, tum auemus aliquid videre, audire, addiscere, cognitionemque rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene beatéq́; viuendum necessariam ducimus. Et infrà nō longè. Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatē, & quæ sequuntur. Quæ sententia est etiam Aristotelis lib. 1. de Sapientia.* QVI EGET SAPIENTIA; NEMINEM) *Laërt. Percunctanti Dionysio, quamobrem Philosophi diuitum limina tererent, diuites verò philosophorum non item. Quòd illi, inquit Aristippus, sciunt quibus indigeant: at hi nesciunt. Duæ sunt præclaræ sententiæ Isocratis, oratione ad Demonicum, quæ quidem referta est præceptionibus saluberrimis: eas attulisse, videtur ex vsu futurum, spectant enim ad rem propositam. Audiuisse multa, præstare puta, quàm pecunia multum coëgisse. Nam hæc facilè amittitur, illa perpetuò durant. Solius enim sapientiæ possessio est immortalis. Altera continenter sequens hæc est: Ne te pigeat longam ire viam, ad eos,*

qui

qui se aliquid vtile docturos profitentur. Cum enim mercatores rei familiaris augēdæ gratia tanta maria transmittāt, turpe fuerit adolescentes excolendi ingenij caussa nec terrestre iter velle suscipere. ANIMAL RATIONIS, ET CONSILII COMPOS) *Cic. 1. de legib. hominem describit hīs verbis. Animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilij, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum esse à supremo Deo. Solum est enim ex tot animantium generibus, atque naturis particeps rationis & cogitationis, cùm cætera sint omnia expertia. Idem 4. de finibus. Hoc solùm animal natum est pudoris & verecundiæ particeps, appetensq; coniunctionem hominum ac societatem, animaduertensq; in omnibus rebus, ne quid ab eo fieret, nisi honestè & decorè.* PVNCTIS INTERROGATIONIS TVÆ) *Fuit hic mos Stoicorum; quorum omnis cura in dialecticis consumebatur, quiq; disputationum suarum veluti laqueis alios irretiebant. In Tuscul. Stoicorum more agamus, qui breuiter astringere solent argumenta. Et præfat. Paradox: Cato autem perfectus (mea sententia) Stoicus, & ea sentit, quæ nō planè probantur in vulgus: & in ea est hæresi, quæ nullum sequitur florem orationis, neque dilatat argumentum: sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod proposuit efficit.* CVM AVT PHILOSOPHI EAS REGERE) *Est apud Platonem in V. de rep. loquens Socrates in hunc modū:* ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, &c. *id est. Nisi vel Philosophi ciuitatibus imperitent, vel ij, qui nunc reges & dynastæ appellantur, legitimè, & quod*

satis

ſatis eſt philoſophentur, atque in idem ciuilis facultas & philoſophia concurrant, & contra, quàm hoc tempore in vtroq; fit, ingenia multa neceſſariò diuerſa in ſtudia diſtrahantur, nunquam malorum finis reperietur. Cicero epiſt. 1. lib. 1. ad Q. F. paucis totius ſententiæ ſummã eſt complexus. Atq; ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato, tum deniq; fore beatas Reſpub. putauit, ſi aut docti & ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent. VT ATHENARVM GVBERNACVLA) *In 1. Off. Itaq; eos (philoſophos) ne ad Remp. quidem acceſſuros putat, niſi coactos. Æquius autem erat id voluntate fieri. Vide locum. Præterea epiſt. 9 ad Lentulum, cur ipſemet. Remp. attingere noluerit, cauſſam quandam affert: nempe quòd cùm offendiſſet populum Athenienſem prope iam deſipientem ſenectute, cumq; eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, cùm perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Ælian. lib. 3. c. 17. plurimos philoſophos recenſet, qui Reſp. gubernauerint, eaſq; inſtituerint, & emendauerint.* QVAMDIV LITERÆ A ROMANIS) *Anno ab V. C. CCCCX. ſeu vt alij numerant DX. C. Claudio Cæci filio, & M. Tuditano Coſſ. Liuius Andronicus Romæ primus dedit fabulam; anno vno ante natũ Ennium qui fuit maior natu, quàm Plautus & Næuius. Serò igitur Romani poëticã acceperunt. At contrà Oratorẽ celeriter complexi ſunt, nec eum primò eruditũ, aptum tamen ad dicendum. Vide initium 1. Tuſcul. Quin edicto prohibiti ſunt docere, & vt putabant, ignauia corrumpere iuuentutem Rhetores. Id habes*

apud

apud Gell. lib. 15. c. 11. Meminit etiam Suetonius libello de claris Rhetor. duoq; censoria edicta subiicit. At postea, quam imperio omnium gentium constituto, diuturnitas pacis otium confirmauit, vt est in 1. de Orat. existimarũt Romani sibi quoq; ad literarũ, & sapientiæ laudem enitendum, qua Græcis non multum cederent, qui ipsos eousque vicissent non repugnantes. NON MINIMAM PARTEM INCOMMODORVM) *Lege proœmium 1. de Inuent. & librorum de Orat.* COLLIGERE VASA) *Locutio militaris. Vasa quippe, hoc est, impedimenta colligunt milites & sarcinas, quoties castra metaturi sunt. Allegoria quadã & cum lepore Cic. Verrina 4. cùm Diodorum è Sicilia ante discessisse vellet significare, quàm à Verre, cuius rapiendi libidines non solùm oculis, sed etiã auribus excitabantur, scyphis & supellectile argẽtea spoliaretur: conquiri, inquit, Diodorum tota prouincia iubet. Ille ex Sicilia castra iam mouerat, & vasa collegerat. Conuasare, ait Nonius, est furto omnia colligere. Hoc est in sarcinã constringere & componere, quæ tecum asportare, & auferre velis. Terent. Phorm. Aliquid conuasassem, atque hinc me conicerem protinus in pedes.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM SEPTIMVM.

Pars posterior, seu laudatio Eruditionis.

ΣΟΦΙΑ.

SOPHIA, ADOLESCENS.

SOPHIA. Gratificabor tibi quod petisti, (quid enim hac petitione tua dici potest æquius?) si paucis adhuc; quæ tam inscitè ab inimica mea, tamque odiosè, & putidè effusa sunt refutauero. A. Tui audiendi mira me cupido incessit. S. Credas igitur ipsam partim falsa, partim sibilo digna, partim aliena locutam, literasque non modò laudari; sed nec vituperari sine literis posse, de quibus illa gustasse videtur aliquid, vt canis è Nilo. Vna scientia liberalis alteri necessaria est, vt suo munere perfectè fungatur. Habent quoddam inter se commune vinculum: omnes autem humano generi tantum conducunt, quantum nullius, etiam eloquentissimi lingua declarare potest. Imperitus literarum, est ille quidem homo, & absolutus homo, quod ad naturæ humanæ partes attinet: verumtamen socialis, ciuilis, mansuetus; similibusque laudum honestamentis excultus; ac decoratus non est. Deinde si id necessarium interpretamur, sine quo esse non possumus omnino id quod volumus, aut debemus (volumus autem omnes boni, humani, tractabiles ac sapientes esse) ad virtutem sanè, & doctrinarũ studia incumbendum est, sine quarum præsidio, adminiculóque in istorum quæ à me nominata iam sunt bonorum possessionem nemo pedem est aliquando positurus. Incommoda quæ recensuit, iocos & cauillationes quibus nugata est, existima ad homines, non ad ipsas artes pertinere. A. Non habeo dubium, nihil illam magnoperè auditione dignum disseruisse. Te autem, mater, opere maximo rogo, pro tua facultate & copia præstantiam, fructus, suauitatemque studiorum explanes:

abs te enim verissima certissimaque dici putabo, & animam relinquam citius, quàm tua castra deseram. S. Nauo tibi hanc operam fili, teque iam desperatione illa exemptum, qua initio conflictabare, auersumque ab illa vitæ ratione, quam loquacula mulier insipientissimè suadere nitebatur, mirum in modum vehementerque gaudeo. A. Demonstrasti perspicuè miserias aulicorum hominum, & tanquam in tabella spectandas exhibuisti, grauique me huius voluntariæ seruitutis odio incendisti: quamobrem me quidem certè non inescabit hamus ille, nec aureis istis compedibus vnquam astringar. S. In terris nihil sanè est admirabile atque magnum præter hominem, quem nonnulli terrestrem mortalemque Deum nominare voluerunt. At in ipso homine nihil eximium præter animum: in quo ipso rursum nihil magnum præter virtutem & scientiam. Porrò vnus ille mundi rex & constitutor scientiarum semina, cupiditatemque cognoscendi mortalibus ingenerauit: quidquid autem ab illo largifluo, perennique bonorum fonte promanat, hoc iustum honestumque confiteri, mos pius ac bonus est. Iam si non frustrà inseuit, adhibenda est cultura, qua adolescant illa semina, fructusque pariant innumerabiles. Ecquid ita est fili? A. Est verò haud aliter ac loqueris, mater. S. Quid verò æquè decens hominem reperiatur, quàm indagando, & quotidie aliquid cognoscendo addiscendoque concessum à natura viuendi spatium decurrere? cùm enim in eo nihil sit ratione præstabilius atque diuinius, certè nulla erit rationis functione nobilior: illa autem est intelligere, quo vno mens alitur. Propria hæc, inquam, rationis est actio, vt natatus pisci-

piſcium, volatus auium, curſus equorum, ſæuitia belluarum. Vnde animorum veſtrorum origo in terris nulla apparet, quoniam cœleſtis eſt. Iſtoque modo ad diuinam ſimilitudinem peruenitur: ſiquidem Deus alio modo ab hominibus non intelligitur, niſi mens ſoluta quædam ac libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, omnia mouens. Hebetes autem, indociles, & intelligentia parum valentes, non magis ſecundum naturam, quàm prodigioſa corpora & monſtra videntur naſci. Apud omnes nationes atque populos eruditis, ac ſapientibus viris ſummus ſemper tributus eſt honos, ampliſſimaq; decreta præmia, philoſophis, oratoribus, poëtis, medicis, mathematicis, iuriſconſultis. A. Et quidem non immeritò. S. Suſpice hunc ducem ac moderatorem temporum ſolem, aſsidua vertigine cælum obeuntem, ſuaque clariſsima luce perfundentem, & colluſtrantem omnia. A. Suſpicio. S. Nonne is omnium quicunque oculorum ſenſu orbati nôn ſunt lux eſt, per quam res ſingulas intuentur? A. Eſt ſanè. S. Sic prorſus omnibus quibus cæleſti beneficio conceſſa eſt ratio, tanquam oculus, lumen, dux & ornamentum eſt vir ſapientiæ compos. Atque illi demum dicendi ſunt viuere, & memoriam ſui quàm maximè longam efficere, quibus vel in ſenectute aſpirare ad ſapientiam licuit: reliquorum vita ſomno eſt quàm ſimillima, in quo vanæ imagines inanesque rerum ſpecies deludere animos conſueuerunt: nec eſt animal in terris pulchrius homine literis tincto, atque adeò infecto. Eruditorum vitam exemplar quoddam dixerim illius beatiſsimi ſtatus, in quo aurea ætate homines erant victuri:

fuisset quippe tum vita non aliud quàm iucundissima quædam schola, in qua de rebus diuinis, de natura rerum, de æternitate animorum, de motibus cœlestibus; de quibuscunque vitæ officiis, de pulcherrimis demum quæstionibus quàm frequentissimè disputaretur. Duæ item res sunt, quibus nihil habet natura humana constantius, nihil melius, nihil clarius, nihil maius, veritas & iustitia: diuitiarum enim, formæ, reliquarumque rerum gloria fragilis, caduca, & exigua est. Harum porrò inquisitio, explicatióq; scholis est commendata. Et quanquam in templis, aulis & foro veritatem atque iustitiam regnare oportet, earum tamē notitia è scholis petitur. Splendor generis & familiæ, bonum quoddam est à maioribus acceptum. Diuitiarum possessio fortunæ dominationi subiecta est. Honor res instabilis. Forma haud longi temporis. Sanitas quoq; facilè corrumpitur. Etiam robur senectus, & morbus auferunt. Et elephantis, tauris ac leonibus validiores quàm homini vires concessæ sunt. Bonorum itaque omnium sola doctrina cœleste quiddam & immortale est, nulli periculo, casibus nullis, nulli temporum varietati obnoxium. A. Admirabilia hæc, quæque in pectus meum sensusq; intimos quàm suauissimè influunt. S. Quid dicam de fructibus? si in animum idoneum tanquam in pingue, ac sua natura fertile solum disciplinarum isti satus inciderint, non poterunt non fœcundas ac lætas efferre segetes. An non memorabilis sapientiæ fructus hic tibi videtur, quòd Reges & Principes viris doctis amicitiæ suæ fores cupidissimè patefecerunt semper; & singulari eos liberalitate beneuolentiaque prosecuti sunt, seq; illis instituendos

tra-

tradere voluerunt? Pericles, qui annis quadraginta Athenienſium Rempub. adminiſtrauit, ab Anaxagora Clazomenio fertur inſtitutus. Timotheum Cononis filium Iſocrates, Epaminondam Lyſias Pythagoreus, Alexandrum Magnum Ariſtoteles, Ageſilaum Xenophon, Dionem Plato erudierunt. Solonis collocutionibus ſummoperè tenebatur Crœſus, cum Dionyſio Plato & Ariſtippus familiariter vixerunt, cum Alexandro Calliſthenes, alii demùm cum aliis. Inter ſapientes autem non poſtremas poetæ occupant, è quibus charum fuiſſe conſtat Æſchylum & Simonidem Hieroni, Euripidem Archelao, Scipionibus & Catoni maiori Ennium, Lælio ſapienti Lucilium, Memmio Lucretium, Mæcenati, & Auguſto Imperatori Virgilium, & Horatium: omitto alios, quos memorandi magna mihi eſſet copia. Ac tametſi opes docti non ſitiunt, fit tamen vt eas aſſequantur. Non vixit pauper ac tenuis Ariſtoteles, non Demoſthenes, non Gorgias, non Iſocrates, non Virgilius. A. Ducenta quinquaginta millia coronatorũ acquiſiſſe per amicos ſcribitur hic poſtremus. S. Et hic idem aliquando panes in mercedis loco accipiebat ab Auguſto. A. Legi hiſtoriam. S. Cenſen' quidquam vtilius, quàm rectè viuere? A. Nihil. S. Atqui Philoſophia omnem virtutis, officii, benéque & innocenter viuendi diſciplinam continet, omnium bene factorum, benéque dictorum mater. Quid quæris? Eloquentia hominum fraus ad perniciem, integritas ad ſalutem vocatur. Iuriſprudentia quid æquum, quid iniquum ſit decernit. Poëtæ aut prodeſſe volunt, aut delectare: aut ſimul & iucunda, & idonea dicere vitæ. Mathematicarum doctrina-

rum terra marique multis rebus, ac temporibus creber eſt vſus. Eruditio iuuenibus donat ſobrietatem, ſenibus affert ſolatium, pauperibus conciliat opes, diuitibus eximium decus. Summatim, quidquid cernitur inter mortales humanitatis, moderationis, prudentiæ, virtutis ac ſapientiæ, totum è literarum puriſsimis ſanctiſsimiſque fontibus profluxit. A. Sic me ad aſſentiendum commouet oratio tua, vt hactenus æquè nulla. S. De voluptate literarum dicendum reſtat. A. Eam partem percupidè exſpecto. S. Incredibile memoratu eſt, quanta ea, & quàm multiplex ſit: quam augent conuentus illi ſcholaſtici, vbi in omnium artium varietate verſati doctores conſuli, interrogari, audirique poſſunt. Natura ſimili delectatur: at in gymnaſiis multos quiſque ſui ſimiles, hoc eſt, iiſdem artibus initiatos atque conſecratos inuenit. A ſemetipſo in rebus aduerſis ſolatiũ petere vir doctus poteſt: obliuiſcitur etiam calamitatum ſuarum, & aberrat à moleſtiis eruditis cogitationibus intentus ſemper animus. M. Tullius filia mortua per literas doctiſsimis, ſuauiſsimiſque allocutionibus dolorem ſibi ſuum leuauit. Fecit hoc idem in exilio Ouidius, fecit Boëtius. Quantæ autem iucunditatis putas, cum tot excellentiſsimis veteris memoriæ hominibus colloqui, & eos quaſi hoſpitio excipere? cum Homero, Platone, Cicerone, Plutarcho, Herodoto, Thucydide, Liuio, Salluſtio, Cæſare, Euclide, Virgilio, Terentio? velut in imagine ipſorum ſenſa, ingenia, ſapientiam perſpicere: ſuperioribus, & vetuſtiſsimis illis ſæculis videri interfuiſſe: totum mundum, omnemque antiquitatem animo circumferre? Si etiam agreſti parua, leuiſ-

leuisque notitia delectationem dat: quantoperè hominem eruditum infinitæ rerum pulcherrimarum maximarumque cognitiones delectabunt? Mira voluptas è fidium, tibiarum atque vocum cantibus hauritur: veruntamen illa continuò euanescit: literarum est stabilis ac permanens: quæ interdum mentem humanam ita velut captiuam & oppressam detinet, vt nec oculi nec aures, nec gustatus suum faciant officium: Atque hæ res quas hactenus audisti, in caussa fuerunt, vt tam indefessos aßiduosq; labores in cumulata eruditione sibi pariunda multi susciperent, totq; regiones tam distantibus locis, tam diuerso sub cœlo positas peragrarent. Plato, & Pythagoras in Ægyptum, ille etiam in Italiam contendit, Anacharsis Scytha Athenas venit, Apollonius ad Indos est profectus. Carneadi idem philosophandi qui viuendi finis fuit. Demosthenes Thucydidem octies sua manu descripsit: de cuius vigiliis, & studiis multa paßim narrantur. Sophocles, cùm propè centesimum ætatis annum attigisset, sub ipsam mortem fabulam præclarißimam Oedipum Colonæum diuulgauit. Horum, aliorumque exempla studiosè imitaberis, & in eo, quod tam necessarium, tam fructuosum iucundumque intellexisti confectando, nullam neque corporis, neque animi defatigationem contentionémue recusabis. A. Abducas me tecum licebit, tuisque diuinißimis præceptis instituere pergas. Nihil me iam præter vnam te potest recreare: in te mihi sunt omnia; tibi immensas & habeo, & ago gratias, cuius prudentißima splendidißimaq; disputatione mens mea collustrata liquidißimam veritatem intuetur: tibi omnia mea quàm commendatißima esse cupio: ad

tuum arbitratum imperiumq; me totum conuerto. S. Saluus es si istam animi firmitudinem obtines. Serua tibi perpetuam patronam & adiutricem me, atque hanc inuentam inueni.

ANNOTATIONES.

NEC AVREIS ISTIS COMPEDIBVS) *Diogenes Aristippum philosophum in aula regia degentem aureis compedibus teneri dicebat, ne exire posset: captũ videlicet delicata illa, & splendida vita Principum. Est tamen stulti, vt ait Seneca, suis delectari compedibus, tametsi aureis. Lege prouerb. Aureæ compedes. Item de miseriis Curialium Æneam Syluium, aliosq́ue complures auctores cum eodem coniunctos, de vita aulica & priuata*, CVPIDITATEMQVE COGNOSCENDI) *Cic. 5. de finibus. Tantus igitur innatus est in omnibus cognitionis amor & scientiæ, vt nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur. Videmúsne vt pueri ne verberibus quidem à cõtemplandis rebus, perquirendísque deterreantur? vt aliis narrare gestiant? vt pompa, ludis, atque eiusmodi spectaculis teneantur, ob eamq́; rem vel famem, & sitim perferant?* VNA SCIENTIA LIBERALIS ALTERI) *Quid poterunt sine Grammatica reliquæ omnes? quandoquidem illa velut ianua & clauis est aliarum. Quid sine Dialecticis & Rhetorica & Iuris ciuilis prudentia, & rursum cæteræ omnes? siquidem instrumentum sciendi est. Quid sine Mathematicis Philosophia? quid sine Philosophia vel Medicina, vel Theologia? Quid*

sine

sine leuioribus, seu humanioribus literis illæ interiores & reconditæ? Quid rursum sine illis istæ? Ac putarunt quidam ob hanc caussam dictas esse Musas quasi ὁμοῦ ἔσας, quod sunt, seu esse debent simul. NIHIL SIT RATIONE PRÆSTABILIVS) *Id in quoque optimum est, cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio: hac antecedit animalia. Deum sequitur. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est: cætera illi cum animalibus satuq; communia sunt. Valet? & leones. Formosus est? & pauones. Velox est? & equi. Non dico, in his omnibus vincitur. Non quæro quid in se maximum habeat, sed quid suum. Corpus habet? & arbores: Habet impetum & motum voluntarium? & bestiæ? & vermes: Habet vocem? sed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremque lusciniæ? Quid in homine proprium? Ratio. Hæc recta, & consummata felicitatem hominis impleuit. Seneca epistola 76.* HVNC DVCEM ET MODERATOREM TEMPORVM SOLEM) *Adscribamus locum Plinij ex capite 6. lib. 2. quo hunc principem ac moderatorem luminū reliquorum, mentem ac temperationem mundi eximie collaudauit. Eorum (siderum errantium) medius sol fertur, amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modò terrarúmque, sed siderum etiam ipsorum, cælíque rector. Hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem: hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æstimantes. Hic lucē rebus ministrat, aufertque tenebras: hic reliqua sidera occultat: hic vices*

temporum, annumq; semper renascentem ex vsu natura temperat: hic cæli tristitiam discutit, atq; etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen cæteris quoq; sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, vt principi literarum Homero placuisse in vno eo vide. Arnobius lib. 1. Siderum sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur atque animantur, fons rerum, fator sæculorum ac temporum. Vide multa apud Macrobium cap. 20. lib. 1. in som. Scip. DICENDI SVNT VIVERE) *Otiosi à dormientibus, atque adeò à mortuis perparum differunt. Qui autē verè, & vtiliter sint occupati, atq; idcirco etiam verè vigilantes, viuentesque, ostendit Seneca de breuit. vitæ cap. 14. in extremo, & sequenti.* HOMINE LITERIS TINCTO, ATQVE ADEO INFECTO) *Cic. 2. de Orat. Sit enim mihi tinctus literis, audierit aliquid, legerit, ista ipsa præcepta acceperit, &c. Vbi Budæus Commentar. linguæ Græcæ, arbitratur Tullium exprimere voluisse δευσοποιὸν, quòd valet bene tinctus, seu imbutus, ita vt deleri tinctura, aut elui nō possit. Ac de purpura propriè, de aliis omnibus quæ colorem habent, metaphora dici affirmat Suidas. Victorius lib. 10. cap. 18. aliter sentit, Ciceronem in promptu, summáq; tantùm cute aspersum, ac coloratum significasse: id declarari verbis sequētibus, legerit aliquid, audierit, &c. lege reliqua apud eundem.* A SEMETIPSO IN REBVS ADVERSIS) *Hoc fecerunt, qui in hoc ipso dialogo nominantur Cicero & alij. Et testatur id de se pluribus locis Cicero, sibi literas suas esse in rebus incommodis leuamento*

mento ac solatio. Quod si auaro in aduersa quapiam fortuna dulcis est pecunia in arca recondita, ambitioso suus honor, voluptario sua Venus: cur sapientem non delectet sua sapientia? SESE PER LITERAS) *Epist. 9. lib. 12. ad Atticum, ipse me per literas consolatus sum, quem librum ad te mittam. In Bruto, hanc scientiam Varro pluribus, & illustrioribus literis explicauit. In eodem librū Attici, quem dicit sibi solatio fuisse, vocat literas. Omnino vox literæ, frequenter Cic. libros, orationes & monumenta significat.* SVAVISSIMISQVE ALLOCVTIONIBVS) *Alloqui quempiam dicebatur, qui ad eum mœrentē accedebat, verbisq́ue dolorem illius minuebat, vt Græcū παραμυθεῖσθαι & παρηγορεῖν. Varro lib. 6. de ling. lat. Hinc allocutum ire mulieres aiunt, cùm eiunt ad aliquam locutum consolandi caussa. Sic allocutio pro consolatione, vt παραμυθία, παρηγορία. In quam notionem cœpit hoc verbum Sueton. in Tiberio. cap. 23. Catull.*

Quem tu, quod minimum facillimumq́ est,
Qua solatus es allocutione?

Seneca Troade. Alios parentes alloqui in luctu decet. Tibi gratulandum est. Sic alloquium παραμύθιον. Horat. Illic omne malum vino cantúque leuato. Deformis ægrimoniæ Dulcibus alloquiis. Victor. lib. 8. c. 23. Muret. lib. 2. cap. 4. IN EXILIO OVIDIVS) *Sic ipsemet de se ac studio suo Trist. 4 eleg. 1. Scribit item Plutarchus in consolat. ad Apollon. de Antimacho poëta. Cui cùm mortua esset vxor Lyde, quam eximiè diligebat, elegiam,*

qua

qua semet consolaretur composuit, quam Lyden nominauit, enumeratisq; heroicis calamitatibus & infortuniis, malis alienis ægritudinem sibi minuit. VT NEC OCVLI, NEC AVRES) *Cic.5.de finibus. Quid verò, qui ingenuis studiis atque artibus delectantur: nónne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniáque perpeti, ipsa cognitione & scientia captos? & cum maximis curis & laboribus compensare eam quam ex discendo capiunt, voluptatem? Lege totam paginam: multis enim ostenditur, quomodo ad sese totos conuertat homines, & mirabiliter pascat scientiarum iucunditas.* PLATO, ET PYTHAGORAS IN ÆGYPTVM) *De Philosophorũ peregrinationibus Cic. lib. 5. de finibus in hunc modum. Cur Plato Ægyptum peragrauit, vt à sacerdotibus barbaris numeros & cælestia acciperet? Cur post Socratem ad Architam? Cur ad cæteros Pythagoreos, Echecratem, Timæum, Acrionem Locros, vt cùm Socratem expreßisset, adiungeret Pythagoream disciplinam, eáque quæ Socrates repudiabat addisceret? Cur ipse Pythagoras & Ægyptum lustrauit, & Persarum magos adiit? Cur tantas regiones barbarorum pedibus obiit, tot maria transmisit? Cur eadem Democritus. &c. In eodem, Quid de Pythagora? quid de Platone, aut Democrito loquar? à quibus propter discendi cupiditatem vltimas terras videmus esse peragratas.*

PRO-

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM OCTAVVM.

Studia politioris Humanitatis.

VERANNIVS, MVSAEVS Magistri.

VERANNIVS. Frequens excusſi atq; ponderaui acutiſsimam illam, præclariſsimamq;, & perpaucis notam M. Tullii ſententiam de doctoribus, qua nihil verius dici potuiſſe confirmo: vt quiſq; ingenioſiſſimus eſt, inquit, ita laborioſiſsimè docet: quod enim ipſe celeriter didicit, id cùm alii tardius arripiunt, cruciatur. M. Nondum perſpicio quorſum collimes. V. Atqui nihil facilius. M. Aſt ego Dauus ſum, non Oedipus. V. Ingeniũ ego mihi quidem ſummũ non arrogo; mediocre & infra ſummũ detrahi ferrem paulò ægrius. M. Eſto. V. Sed quanquam ingenioſiſsimus haud numerer, hoc tamẽ narro tibi, me docere laborioſius: id eſt, cùm video quæ à me dicũtur arripi tardius à multis, cruciari vehementius. M. Et mihi bilẽ commouent, quos ita de iiſdẽ rebus cogor docere in dies, velut ſi eandem incudem perpetuò continenterq; tundere. Qui, etſi meo iudicio tam ſapiens minimè ſum, quàm fuit is, qui oraculo Delphico mortalium ſapientiſsimus eſt renuntiatus; at ſtultitia certè quidem carere me confido: quæ quidem conſenſu omnium philoſophorum maius eſt malum, quàm ſi omnia mala & fortunæ & corporis ex altera parte ponantur. Ita Cic. in 3. de nat. deor. ſcripſit. V. Simili

mili fortuna vtimur: tuorum plerique sunt hebetes, meorum pauci ingeniosi ac dociles. Proinde ex sententia philosophi nescio cuius, non iniustè magnam mercedem exegerimus ab vtrisque: ab ingeniosis quidem, quòd multa discunt: ab obtusis, quòd multum molestiarum exhibent. Veruntamen communis hæc ludimagistrorum calamitas: communia autẽ toleranter patienda sunt. Ingenium dare sibi nemo potest: sedulitatẽ & industriam potest quilibet. Quibus de rebus ante meridiem disputasti, in gymnasio? M. De illustribus. V. Sic reor equidem. De bello Troiano (quæ est materia in ore nostro frequentissima) aut de historia, aut de poesi fortasse. M. De nullo istorum. V. Quid suspendis me? quin rem dicis? M. Quoniam iuuentuti trado literas humaniores, & hac voce nihil contritius, cùm tamen eius ratio & subiecta vis nec à doctoribus nonnullis intelligatur, de studiis Humanitatis de industria disserui. V. Prudenter fecisti. Non multi abierunt dies, cùm idem inter meos argumentum tractaui. M. Munere singulari abs te ornatum me putabo, si disputationis tuæ summam quandam, ipsáque capita recensueris. V. Faciam id ego, si tu priore loco sententiarum tuarum conscium me feceris. M. Primò triplicem humanitatis significatum statui: post id caussas attuli tres, ob quas hæc liberalissima studia isto nomine afficerentur. V. Quid tertio loco ostendisti? quanquam id opinione præcipio. M. Quàm latè paterent, quas artium facultates ambitu suo includerent. Postremò de iucunditate, vtilitate, dignitate eorundem verba feci, & adolescentes ad ea toto pectore complectenda excolendaq; inflammaui,

maui. V. Debitum tenuisti ordinem, via & ratione processit oratio. Cæterum animi & memoriæ caussa rerum propositarum summam mutuo sermone iteremus. Et sicut nautis de re nautica, de ventis ac tempestatibus, agricolis de seminibus & frugibus, militibus de bello & armis audire, & colloqui cum voluptate mos est, ita nos de communi professione nostra, deque suauissimis studiis, in quibus vterque iam pridem versamur, vel sæpius in colloquium venire delectet. M. Bene iudicas. Humanitas igitur in latina lingua idem est, quod natura hominis, quodque ad hominem pertinet, eiusque proprium est: hoc, inquam, totum humanitatis nomine comprehenditur. Sic eos omnē humanitatem exuisse dicimus, qui naturæ officia contempserunt, perinde ac si homines se esse quodammodo obliti sint. M. Tullius agens de parricidio, quod à Sexto Roscio filio commissum accusatores mentiebantur. Magna est enim vis humanitatis, inquit, multùm valet cōmunio sanguinis, reclamat huiusmodi suspicionibus ipsa natura. Deinde humanitas est, quæ à Græcis φιλανθρωπία dicitur, dexteritas quædam & beneuolentia erga omnes nobiscum naturæ societate fœderatos, prorsus erga omnes homines morum facilitas & suauitas, lenitas, placabilitas, mansuetudo. Sic Cicero scripsit difficillimum esse societatem grauitatis cum humanitate. Idem laudat nescio quem, qui summam seueritatem cum summa humanitate coniunxerit. Sequitur tertia notio, qua capitur pro eruditione & institutione in bonas artes: Greci παιδείαν vocant. Cicero. Homo non habes, neque inexercitatus, neque

neque communium literarum, & politioris humanitatis expers. Et alibi: Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Testis item à Gellio adducitur, M. Varro, qui sic vsus est hoc verbo, libro rerum humanarum primo. Praxiteles qui propter artificium egregium nemini est paulùm modò humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita vt vulgò dicitur, facili, & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conueniret) sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem quis fuerit, & ex libris, & ex historia cognouerit. V. Perspicuè disertèq; docuisti, quę huic vocabulo notiones subiicerentur. Mea porrò opinio est, ab illa prima fluxisse alteram, & ab hac tertiam. Quia enim ad humanitatem, id est, ad naturam hominis vehementer pertinent lenitas, mansuetudo, comitas, idcirco ea communiter humanitatis nomen accepērūt. Certè homines iracundos, agrestes, inurbanos, duros, implacabiles, vix in hominibus, sed in belluis magis numerandos arbitror. Et quoniam, qui istas, de quibus sermo à nobis susceptus est, literas studiosè colunt, comes, faciles, tractabiles, iucundi & suaues euadunt, propterea ipsimet eruditioni, ab effectu scilicet, hoc nomē impositum mihi videtur. M. Extra controuersiam est huius elegantissimæ doctrinæ alumnos humanitatis laude excellere. Habet enim eam vim ac potestatem, vt quamuis naturam, quoduis ingenium mitescere, mollescere, ac mansuescere, cogat: & vt quisq; ab ea felicissimus, ita est facillimus atque lenissimus. Testimonium petere possumus

inus ab Ouidio, ingenioſo ac pereruditὸ poëta duplex.
Primum eſt.

Adde quod ingenuas didiciſſe fideliter artes;
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Alterum.

Artibus ingenuis (quarum tibi maxima cura eſt)
Pectora molleſcunt, aſperitaſq; fugit.

Sit ergo hæc prima cauſſa, cur hæc vox ad ingenuas artes ſignificandas ſit accommodata. Secundam video à nonnullis afferri; quòd nemo ferè niſi placabili & manſueta præditus natura, & ab omni motione feritatis aliena, poſsit in hanc partem ſtudiorum placidiſsimam pulcherrimamque incumbere, & eius cupiditate incendi. V. Nec iſti rationi ſua deeſt probabilitas, humanas; ſiue humaniores appellari literas; quando eas ferè non niſi humani, id eſt, lenibus à natura & manſuetis ingeniis ornati homines conſectantur. Vel igitur quia faciunt humanos, vel quia non patiuntur niſi humanos, ideò humanitatis nomen ſortiuntur. M. Adiungam his tertiam ex A. Gellio, apud quē ita ſcriptum eſt. Huius enim ſcientiæ cura & diſciplina ex vniuerſis animantibus vna homini data eſt, idcirco Humanitas appellata eſt. V. Hoccine Gellius? M. Etiam. Sed quod bona cum venia tanti ſcriptoris liceat mihi dicere, cùm neque iſtarum, neque aliarum artium, vt Mathematicæ, Medicinæ, Iuriſprudentiæ, Philoſophiæ, Theologiæ participes ſint aliæ animantes præter hominem; ſi quid hæc ratio valeret; eædem illæ quoque quas recenſui diſciplinas; Humanitatis nomen ferrent. V. Rectè argumentationem concludis; non placet

hæc vltima cauſſa. Quibus autem finibus, qui-bus terminis Humanitatem circumdas ac circumſcri-bis? M. Grammaticis (quo nomine duarum lingua-rum, Græcæ videlicet ac Latinæ acerrimum, & ad-modum latè patens ſtudium intelligo) poëticis, orato-riis, hiſtoria ſiue antiquitatis notitia, dialecticis, & morum philoſophia. Non quidem his ſolis, ſed his po-tiſsimùm. V. Multa hæc, imò infinita complectun-tur. M. Nec ſolùm vniuerſa, ſed ſingula: quod nôrunt optimè, qui longiùs diſcendo progreſsi ſunt. V. Perue-nimus ad diſputationis tuæ quartum caput, quo iſto-rum laudes celebraſti. Si otium ſupereſt, quæſo, ſtrictim quædam repete: non enim te audiendo fatigari poſ-ſum. Quid enim agam nunc aliud? aut in quo vtiliùs hunc diem poſſum conſumere? M. De laudibus harum literarum puto abs te orationem habitam. Quare tu mi-hi exponas licet, quibus argumentis earum dignitatem, ſuauitatem, vtilitatem oſtenderis: multò enim eruditiùs elegantiuſq; id præſtitiſti quàm ego poſsim. V. Falſus a-nimi es: vituperatoribus enim humanitatis reſpondi tantùm. M. Eam ipſam reſponſionem fuiſſe laudatio-nem dico: quippe cùm ſtudia hæc noſtra maximè de-fenduntur, & à contemptu vindicantur, tum maximè commendantur. Incipe Verranni, fac promiſſa, libera fidem. V. Quoniam premis, & acriùs inſtas mihi, acci-pe: alieno vti nihil moror. Criminationem iſtorum in quatuor diuiſam eſſe partes, & quodammodo quatuor tela in nos iaci animaduerto. Hoc genus ſtudiorum leue, inane, ac nugatorium ducunt: quod qui profiten-tur, nequaquam graues difficileſque labores ſuſcipiant.

Ex

Ex eo deinde haud ita admirabiles vtilitates ad Rempublicam peruenire censent, cùm eius doctores interiore, & singulari eruditione præditi non videantur. M. Probè rem percepi, & quatuor illa, de quibus dixisti, capita accusationis planè video. Aciem igitur tuam contrà sic instruxisti; vt munus nostrum & grauissimum, & multis difficultatibus plenum esse, nosquè & commodare plurimùm ciuitatibus, & partes nostras sine variis, multisquè literis tueri neutiquam posse demonstrares. V. Hæc ipsa docui Musæ. M. Potuítne ergo magis collaudari Humanitas? V. Potuit ab alio me disertiore & doctiore. Tamen cùm hæc studia mihi famam aliquam celebritatemquè in hac vrbe peperissent, decere existimaui, vt ipsis vicissim pro virili mea aliquid splendoris conciliarem. M. Iure. V. Valde ad nos deformandos mouet aduersarios, quòd non ita præmiis & honoribus mactari conspiciunt in hisce studiis, vt in medicina, & iure ciuili sese collocantes: quæ quidem hoc tempore sunt artes duæ quæstuosissimæ. Nullis in negotiis, deliberationibusq; arduis consilium nostrum postulatur, non componimus ciuium controuersias, non agimus caussas, nemini salutem damus. Proinde nos arbitrantur tantùm versari in figmentis poëticis, quibus auditorum nostrorum animos hilaremus: & in aliquot faciendæ ornandæque orationis præceptiunculis operam consumere: quærere quæ fuerit mater Hecubæ, quid cantent Sirenes, quot remiges Vlysses habuerit: Æneas à naui egrediens, vtro pede Italiam tetigerit priùs: Anacreon vinosior, an libidinosior, Homerus an Hesiodus antiquior fuerit. Hanc ef-

se eruditionem nostram: quæ neque si adsit, vllum emolumentum, neque si absit, vllum detrimentum communi generet: dialecticen, physicen, philosophiam moralem maximas vtilitates parere aiunt, idque ipsum verbis docent. M. Audire gestio confutationem tuam. V. Etiamsi assentiremur hoc verbis, inquam, nihil nos nisi poëticas fabulas, & orationis perpoliendæ præcepta tradere, non liceret tamen concludere, hanc nostram doctrinam quiddam inane, & ad puerorum tantummodò aures, animosq; demulcendos idoneum esse, nec vllum artibus nostris cum Philosophia commercium intercedere. Non sunt enim otiosorum hominum commenta duntaxat istæ poëtarum fabulæ, vt vos calumniamini: quin tanquam integumenta omnem liberalibus ingeniis decoram cognitionem, sapientiamque omnem complectuntur. Nunquámne illud Maximi Tyrii legistis? Quid aliud est poëtica, inquit, quàm philosophia, tempore quidem vetusta, compositione metrica, sententiis mythologica, ac fabularum inuolucro tecta? Plato & Aristoteles quàm studiosè Homerum legerunt? quàm sæpe eius testimoniis ad res suas confirmandas vsi sunt? Ipse Plato poëtas modò sapientiæ patres ac duces, modò Deorum interpretes, modò Deorum filios appellat. Cùm igitur poëtas interpretamur, sementem quodammodò virtutis, atque doctrinæ facimus. Cùm autem quo pacto aptè, distinctè, ornatè, copiosè, planéque oratoriè loquendum sit præcipimus, ea docemus, quæ semper in omni libera ciuitate, beneque instituta, & optimis temperata legibus Repub. plurimũ valuerunt. Quis ignorat vim eloquentiæ, quantumque

ipsi

ipsi à sapientibus semper tributum sit? legite quæ à Crasso in 1. & ab Antonio in 2. de oratore grauissimè sapientissiméque dicuntur, & à nobis eius facultatis artificium petendum intelligite. Quòd si hæc duo tantùm tractaremus, & hoc solùm à nobis postularetur, tamen nec leuibus in rebus industriam nostram exerceri; nec parum nos prodesse hominum societati iure affirmaremus. Nunc attendite paulisper, quantum opinione vestra aberretis, & quantoperè fallat vos sententia. Nulla est ars ingenuo apta homini, cuius non aliqua cognitione imbutum esse oporteat eum, qui cum laude hoc munus velit administrare. Alii eos voluunt & tractant scriptores, quorum vno aliquo genere disputatio continetur. In libris quippe dialecticorum, physicorum, medicorum, iurisconsultorum haud ferè inuenias, cuius intelligentiam non ex illis ipsis, de quibus inscripti conscriptíq; sunt artibus petere queas. Nobis ii sunt explicandi libri, qui cùm à viris omni scientia instructissimis confecti sint, ipsi quoque innumerabiles locos ex omni disciplina depromptos habent. Cæteri si vnam illam artem tenent quam docent, aliarum sint omnino imperiti, atque rudes, existimantur tamen munus suum præstare posse: nec medico vitio datum est nescire leges, aut iurisperito ignorare medicinam, aut astrorum rationem: nos vni sumus, quibus omnis illa artium magnarum liberaliumq; varietas non pertractanda quidem ac pernoscenda penitus, sed degustanda certè & delibanda est necessariò. Itote nunc, nullamq; eximiam in Humanitatis doctoribus scientiam inesse blaterate. Pergite iam in odium contem-

ptumque nos trahere, vt qui nullo commodo simus Reip. qui nullos labores perferamus, quique nugas tantùm venditemus. Fateor me breuem fuisse. Atq; hoc ideo, quòd non desunt, qui de hoc argumento vos plura & melius doceant. Hæc, Musæe, capita sunt defensionis meæ. M. Nisi me domum reuocarent negotia, pluribus tecum agerem: nascetur alia occasio. Vale. V. Mi Musæe, tu quoque.

ANNOTATIONES.

STVDIA POLITIORIS HVMANITATIS) *Cic. vocat artes, quæ ad humanitatẽ pertinent. Præterea, artes, quibus puerilis ætas ad humanitatem informari solet. Item politiorem humanitatem, & virum humanitate politum. Docti sæpenumero studia humanitatũ, liberalia, optimarum artium studia, liberalem, ingenuam doctrinam, artes ingenuas.* DAVVS SVM, NON OEDIPVS) *Ita seruus apud Terent. Andr. cùm senex obscuriùs, & quasi ænigmata loqui videretur, vt proinde opus esset aliquo Oedipo, Notum est ænigma apud Thebas à Sphinge propositũ de eo quod manè quatuor pedibus incederet, meridie duobus, vesperi tribus, quod quidem Oedipus dissoluit. Plaut. Pœnulo.*

Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui sphingi interpres fuit.

SVMMAM QVANDAM) ἀνακεφαλαιοῦν *Græcis est breuiter, summatim, rem in summa quadam repetere, capitulatim, seu per capita iterare antè dicta. In scientia numerorum est in summam colligere ac redigere,* ἀνακεφα-

λαίωσις

λαίωσις est summaria repetitio. Sic potiùs dicam, quàm recapitulatio, & sæpe vtar libentiùs duabus, aut tribus vocibus aut latinis, aut latinioribus, quàm vna inquinata, & veteribus inaudita: modò obscurus ne fiam. Nam si quid ego iudico, præstat barbarè loqui. quàm obscurè loqui. Obscuritas autem aliquando dicentis, aliquando audientis culpa contingit. ADDE QVOD INGENVAS) Cic. ad Q.F. lib. 1. epist. 1. Cuius natura talis, vt etiã sine doctrina videatur moderata esse potuisse: ea autem adhibita doctrina est, quæ vel vitiosissimam naturam excolere possit. Similis sententia extat apud Plat. in extremo tertio de Repub. QVOD NON DESVNT) Agminis nostri duces & Imperatores, Victorij, Mureti, Sigonij, Amasæi, quod sciam, de studiis Humanitatis luculentissimas orationes reliquerunt, quæ calumniatoribus ora obstruere, & ad funem reducendum eos cogere poterunt. Nos è Mureto quædam saltuatim decerpsimus.

PROGYMNASMA
OCTOGESIMVM NONVM,
M. Tullius Cicero.

CHRYSOSTOMVS, GLAPHYRVS.

CHRYSOSTOMVS. Nunquam tam manè, neque tam serò te conuenio, Glaphyre, quin legentem aliquid, affixumque libro offendam

dam : vt tibi illud Plinii penitus in animo insedisse videatur: Omne tempus perire sibi dicebat: quod studiis non impenderet. Cùm autem ex te percunctor, quid auctoris euoluas, raro alium præter M. Tullium nominare soles, cuius modò epistolas, modò τεχνικὰ, seu præcepta oratoria, modò orationes, modò φιλοσοφούμενα manu tenes. Facere nequeo quin te mirer. G. Cur mirare? C. Nam cùm impendio non modico bibliothecam tibi construxeris, possideasque scriptores & eruditione præcipuos, & elegantia non contemnendos, eosq; propè innumeros, quid est quod vni huic tam fixè pertinaciterque inhæres, vt ab eo diuelli non possis? Crantor philosophus de poëtis exosculabatur Homerum & Euripidem: hic tibi vnus præ omnibus in amore ac deliciis est. G. Nicostratus pictor Zeuxidis Helenam cùm admiraretur, eum quidam interrogauit, quid ita tam vehementer illam picturam suspiceret? Non interrogasses, inquit ille, si meos oculos habuisses. Nec tu me Ciceroni adeò deditum mirarere, si in eo videres, quæ ego videre cœpi, si meos, inquam, oculos haberes, non me etiam ipse interrogares. Me istuc factitare quod obiicis fateor, atque etiam profiteor, & præ me fero: & quo magis facio, eo minùs fecisse pœnitet: quantoque amplius & diutiùs hunc suauissimum saluberrimumque cibum comedo, tanto maior me stimulat esuries, illiusque vehementiore desiderio exardesco, sumque in dolore ob eam rem grauissimo, quòd diuini huius, ac cælestis ingenii monumenta, à quo tot magnarum, optimarumque artium probè percepta fuit, & præclarissimis literis explicata doctrina,

ſtrina, nec omnia ad nos peruenerunt, & quæ peruenerunt, nec integra ſunt, nec adhuc ſatis clara & emendata: id quod eius ſtudioſi tantùm non quotidie experiuntur. Et quis tandem eſt ἐκ τῶν φιλολόγων, qui non vnum ſaltem alterúmue locum emaculet, corrigat, ſanet, illuſtret, declaret, caſtiget, reſtituat, purget, defendat? his enim verbis, idémque valentibus multis in iſta re vtuntur. C. Hæc tria, primum potiſſimè cum T. Liuio, Varrone, poëtis, plurimiſque non ſpernendis ſcriptoribus antiquis, tum Latinis, tum Græcis ipſi commune eſt: quorum labores & vigilias aut edax tempus, inuidioſáque vetuſtas nobis abſtulit: aut barbarorum Italiam & Græciam depopulantium furor, & immanitas deperdidit. Deum immortalem quas gazas? plus quàm Pactoli opes, plus quàm talenta Pelopis. Ac ſi tantis copiis fortuniſque indigniſſimè ſpoliati, nihilominus tam exaggeratas adhuc eruditionum diuitias retinemus, qualis quantáque extitiſſet noſtra felicitas, ſi tot librorum lectiſſimorum millia ſeruata fuiſſent? Veruntamen tu reliquorum auctorum vicem parum ſollicitus, vnius caſum iacturamque inprimis dolenter pateris & lamentaris, cuius amore percuſſus es ſupra omnes. G. Equidem Ciceronis vnius, qui mihi eſt pro centum millibus, amore percuſſus ſum, vt dicis. Iam ſi amare, ex quo amicitiæ nomen dictum eſt, nihil eſt aliud, vt hic idem docuit 2. de Finibus, niſi velle bonis aliquem affici quàm plurimis, etiamſi ad ſe ex iis nihil redeat, nónne mihi optandum medullitus, vt extent de Repub. de conſolatione, de temporibus ſuis, Hortenſius, cæterique libri latinæ linguæ, & eloquentiæ Ro-

manæ parentis, omni doctrina elegantiáque refertiſsimi? vt quanquam vbique terrarum iampridem adeptus eſt ampliſsimam, tamen longè ampliorem adhuc laudis & gloriæ celebritatem adipiſcatur. C. Peruellem ego quoque extarent tam præſtantis ingenii, tamque ſapientis & clari hominis opuſcula reliqua: ſed ea aut noſtram, aut poſteritatis memoriam aliquando viſuram, cùm hactenus tanto interuallo temporis prolata non ſint, deſperandum opinor. Hic ego immortales gratias habendas illi ſtatuo, qui ab hinc ſeptennium Conſolationem, aureolum profectò libellum è tenebris vetuſtatis in lucem eduxit, & deſiderationem tot amiſſorum librorum vnius inuentione quoquo modo leniuit. G. Ha ha ha: ſimplicitatem ſpectate huius mei Chryſoſtomi. C. Ride, & deride vt lubet, me de ſententia non detrudes. G. Quid? tu illum commentariolum è Ciceronis officina proceſſiſſe? quid? tu illius ingenii extra omnem ingenii aleam poſiti, tu facundiæ literarumque parentis fœtum eſſe credis? C. Quid ni credam? ita prædicant. G. Ita prædicant? ô inſcitiam, ô impudentiam. Quis inuenit? vbi inuentus eſt? qua occaſione? quo modo? quo anno? cur nullæ lacunæ? cur nihil vſquam imperfectum? cur nullam cariem? cur blattas ac tineas nuſquam ſenſit? vſque adeóne oleo cedrino illum perunxerant? omnia plena, integra, nihil mutilum, nihil ſitu exeſum, nulla litera fugiens, omnia expeditiſsima, quaſi tum primùm ſcriptus eſſet, cùm eſt repertus. C. Mouerunt me principiò iſta quæ opponis, & mirabar ſine vlla præfatione, ſine emendatione, ſine vlla annotatione tot annorum centuriis ſepultum proferri

ferri librum. Ast omnem postea scrupulum Caroli Sigonii, hominis in antiquitate perscrutanda diligentissimi & eloquentissimi, orationes duæ mihi exemerunt, quibus eum & à Cicerone confectum, & partum suo parente dignum esse demonstrauit. G. Errorem haud leuem in extrema senectute obiectum Sigonio, & Consolationem istam esse suppositiam, ex frustulis per totum Ciceronem è germana illa consolatione dispersis contextam, imò ex 1. Tusculana magnam partem descriptam, inflatam nimis & grandiloquam, suauitatis, & diuinæ illius dulcedinis, qua pollet in consolando tenera molliqúe natura præditus M. Tullius, prorsus expertem, & alliis præterea vitiis laborantem, complures postea eruditi homines minimè dubiis rationibus conuicerunt. Sed me reprimam, nec vagabor in hac opinione refutanda longiùs. Nam vt est apud Arnobium, aiunt sana sentientes, cōtradicere rebus stultis, stultitiæ esse maioris. C. Quando tu isti libello non temerè, sed ad probandum firmis argumentis, complexionibusque confisus, quod animaduerto, tanquam ementito hæredi, & impostori, Ciceronianæ dignitatis, nobilitatisque patrimonium negas, cur ego asseram? aut cur eius patrocinium suscipiam, si eum Sigonius, (qui vir?) defendere, siue vt dicam rectiùs, cooptare in familiam Tullianam toto, vt aiunt, corpore neruisqúe omnibus connisus non potuit? Tuum porrò iudicium in complectendo, & in oculis atque in sinu semper gestando Tullio nequaquam reprehenderim: velim nihilominus ad meam vtilitatem eiusdem iudicii tui amorisque tam inflammati caussam ex te cognoscere. G. Non tu mihi

mihi imperterritus, animæque prodigus miles videris. C. Quidûm? G. Quia cùm vix adhuc signa cecinerint, relicta parmula meorum armorum aspectu tremefactus te fugæ mandasti. C. Ego non contremiscam? ego non fugiam? primo congressu imperatorem meum dedisti ad necem: & parœmiam nosti veterem: cæso duce fugantur milites. Nec verò si quis mihi hanc fugam exprobrauerit, responsurus sum quod ille è prælio apud Cheronæam fugiens, qui ignominiæ caussa ῥιψάσπις est cognominantus, respondisse fertur: ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. Qui fugerit, rursum ille præliabitur. Sed ad incœpta redeamus. G. Multitudo, Chrysostome, lectitantium Ciceronem, imitarique conantium, ipsa insuper experientia, variusq; fructus, quem mihi ex eo tot annis diligenter etiã atque etiam lecto, ac pene contrito collegisse videor, ipsum mihi penitus penitusque commendauerunt, hæretq; mihi in venis, in medullis. Quæ enim schola est in tota Europa, immò in Asiâ, & Africa quoque, in qua quidem latinus sermo doceatur, cuius parietes nõ quotidie vocibus Ciceronianis personent? quis magistrorum non mille colaphis puniendus censeatur, si Cicerone careat, cùm Alcibiades tam ægrè ferendum sibi putarit, magistrum illum, in cuius ludum intrauerat, carere Homero, vt manum ab eodem verberando abstinere nequiuerit? quis autem scholasticorum non vnum saltem atque alterum eius librum tenet in capsa sua, si omnes præ nummorũ penuria non possit emere? quis est qui se studiosum literarum dicere audeat Ciceronis ignarus? quis non sibilis conscindatur,

qui

qui ſe hunc non curare, nolle imitari, non nimis
dictionem eius probare præ ſe ferat? quis tot in-
terpretes, tot ſcholiaſtas, tot correctores, tot expli-
catores & illuſtratores, tot etiam admiratores, enco-
miaſtas & præcones inuenit? in quo toties recudendo
typographi, toties vendendo bibliopolę, toties colligan-
do bibliopegi occupati & ſunt, & fuerunt, & erunt? C.
Manifeſtiora ſunt hæc, quàm vt ea neget vel impuden-
tiſsimus. In quo autem tibi tantum emolumenti pepe-
rerit, ac mihi, aliiſque ſui amantibus parere poſsit, ve-
lim pro noſtra inueterata coniunctione oſtendas. G.
Non dubito quin multa & ſæpe de illius viri laudibus le-
geris. C. Multa equidem, & frequenter legi. G. Ea
ipſa quid in eo quærere, quo pacto eius opulentia rem
tuam augere deberes, vtcumque docendi te vim ha-
buerunt. C. Habuiſſent: verùm cùm ea legerem, non id
cordi erat, vt in alumnis, & clientibus Tullianis nume-
rarer. G. Quid ergo? C. Tantummodo vt liberali doctri-
na augerer: bonæque latinitatis inſtrumento domum
meam exornarem atque inſtruerem: qui omnium pro-
pè in literis verſantium communis eſt finis. Etſi verò
non pauci ſunt qui ſe ad exemplum Tullii effingere
laborant, non ita multi tamen illius effigiem, virtutem-
que aſſequuntur. G. Hoc ideo fit, quia ſtylum eius probè
cognoſcere, & de eo ſcriptore iudicium ferre non
eſt cuiuslibet: deinde rationem certam ac veram eò quò
intendunt perueniendi non obſeruant: in qua præ-
ſcribenda videmus quoſdam ſtudium poſuiſſe. C. Me-
mini me in eiuſmodi commentariolos incidere,
quos duabus de cauſsis voluere ſuperſedeo. Primùm
quia

quia ferè non persequuntur nisi exilia quædam & minuta, atque ad solam elocutionem spectantia: perinde quasi eloquentia, cuius perfectus ad vnguem, absolutusque magister & dux Cicero proponitur, non etiam aliis partibus contineretur. Deinde; quia præcipiunt, quæ in ipsorum oratione, cùm aliquid scribere aggressi sunt, non elucent: est enim horrida plerumque ieiunia, dissoluta, incompta, plena ruris. Ciceronis autem plena succi, plena suauitatis, plena cultus, æquabiliter fluens, aptis illigata numeris, multisq; distincta luminibus. Quare tacitè illos iubeo in suū ipsorum sinum inspuere, & cùm se purpuram vendere profiteantur, à semetipsis quoque sumere, non aliunde quæritare exemplum quod mihi exhibeant. G. Mittamus horum institutum in præsens. Quid mihi Cicero meus contulerit, malo ab aliis, & aliquando abs te ipso (quando nimirum planiùs eum exploratiusque noueris) cognosci, quàm à me non sine arrogantiæ suspicione enuntiari. Alterum illud, quid nempe tibi cæterisque scripta M. Tullii vtilitatis afferre possint, spero te ex ore meo hodie intellecturum. C. Aures admoueo percupidas, meq; regalibus epulis abs te acceptum iri diuino. G. Verissimè. T. Liuius de Cicerone: in eius viri laudes sequendas ipso laudatore opus fore. Quod non solùm de rebus illius præclarissimè pro salute & incolumitate Reipub. gestis, tolerataque morte, verùm etiam de eximia, & omnibus sæculis prædicanda eloquentia interpretandum scias: quæ quidem eodem ipso teste, ex plurimarum maximarumque rerum cognitione efflorescit ac redundat, & est copiosè loquens sapientia, &

vnum quiddam ex multis artibus, ſcientiis, ſtudiiſque conflatum atque collectum. Quartam iſtuc admirationem habet: eum qui quinto & viceſimo ætatis anno intra iudicum ſubſellia verſari, ad cauſſas priuatas atque publicas adire cœpit, omne reliquum vitæ ſuæ tempus honorum, magiſtratuumque perfunctione, vrbanis ſeu domeſticis, prouincialibusq; negotiis, longiſsimis creberrimisq; itineribus tranſmiſit, nihilominus ita multos, ita rebus & verbis ſingulares edere libros potuiſſe? Quid tibi hæc inter tantas corporis animiq; contentiones πολυγραφία, quid, inquam, aliud indicare videtur, niſi vehementiſsimum, incitatiſsimumque ſtudium, ſummum, & ab omni laude feliciſsimum ingenium, ſcientiarum copiam, exercitationem maximam, memoriam penè diuinam? C. Sæpe illi vigilatas noctes exiſtimo, & ſententias aliquot recordor, quibus incenſum in literas amorem ſuum teſtatus eſt: quæ ipſi cùm delectationi in ſecundis, tum ſolatio in aduerſis, in grauiſsimis nempe illis Reipublicæ tempeſtatibus, priuatisque incommodis fuerunt. *Me, inquit in epiſtolis, à prima ætate omnis ars, & doctrina liberalis, & maximè philoſophia delectauit. Pro Archia. Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat, ſi quantum cæteris ad res ſuas obeundas, quantum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alij tribuunt tempeſtiuis conuiuiis, quantum denique aleæ, quantum pilæ, tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? In primo autem de Oratore. Ac fuit tempus illud,*

cùm

cùm mihi quoque initium requiescendi, & animum ad vtriusque nostrum præclara studia referendi fore, iustum & probè ab omnibus concessum arbitraret. Sic initio Tusculanarum. Cum defensionum laboribus, senatoriisque muneribus: & quæ sequuntur. Ad Atticum: Ego, hic duo magna συντάγματα *absolui: nullo enim alio modo à miseria quasi aberrare possum. Ad Meßinium, lib. 5. ad familiares: Itaq; vtor eodem perfugio; quo tibi vtendum censeo. literulis nostris. Et ad Appium Balbum; lib. 6. Sed est vnum perfugium, doctrina ac literæ, quibus semper vsi sumus: quæ secundis rebus delectationem modò habere videbantur: nunc verò etiam salutem.* Et sexcentis præterea locis per illos epistolarum libros. G. Qui ætatem omnem procul à Republica abundantes ingenio, doctrina & diligentia homines in literis habuerunt, tam multa certè mandare chartis superuicturis nõ potuerunt. C. Tibi istuc assentior, est enim apertissimum. G. Leges tu quidem Latinos scriptores omnes, si me audias, & leges quamdiu voles: hunc vnum imitaberis, quem vt transeundi spes non sit; magna tamen est dignitas subsequendi, de quo multò iustiùs quàm de Epicuro canetur:

Qui genus humanum ingenio superauit, & omnes
Præstinxit stellas, exortus vti æthereus sol.

Siquidem alios vniuersos in omni dicendi genere longinquo post se interuallo reliquit.

quid enim contendat hirundo
Cygnis? aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Consimile in cursu poßint, ac fortis equi vis?

Hinc

Hinc copiam & vbertatem, hinc breuitatem, hinc grauitatem, hinc suauitatem, acrimoniam, perspicuitatem, subtilitatem, mediocritatem, magnificentiam petas. Ad ingenia illustria limanda, perpolienda, & alenda nemo aptior: nec est quisquam, quem ille non vt rebus doctiorem, sic oratione splendidiorem ab se dimittat. Hic vnus merito gnomon quidam, & regula in verbis deligendis statuatur, quam esse originem eloquentiæ Cæsar scripsit. Abiecta, obsoleta, dura, aspera, impropria, longiùs ducta, obscura in eo nulla. Contra autem dilucida, plena, sonantia, illustria, iucunda, magnifica, propria, vsitata, pura, numerosa omnia. Proinde si rectè ratiocinaberis, huic vni præoptabis te similem, quàm aliis superiorem esse. Caue autem idem facias illis, qui quoties aliquid arrogantius ab eo dictum inueniunt, quoties ille se auidum gloriæ confitetur, miserum reprehendunt: cùm nos non mores, sed linguam & doctrinam in ipso quærere potiùs; & ista collaudare imitationeque pro viribus exprimere, illa dissimulare debeamus. C. Vellem tecum sensissent, qui oppugnare imitationem Ciceronianam, vt gigantes cælum, non horruerunt. G. Non curat Hippoclides quid illi mastiges fabulentur; Zoilosque & Andabatas nec pili facit. Cicero noster omnium doctorum suffragiis in omni sermonis virtute primas tulit: quem quidem è Græcia Romam reuersus, cùm ingentes sibi copias ex facundissimæ, & eruditissimæ gentis illius copiis collegisset, ita excoluit, ornauit, amplificauit, vt iam Græcis ipsis non adeò multùm concedamus: cum quibus ipse de dicendi gloria tam felici Marte di-

micauit, vt de iis trophæum constituerit. C. Quoniam de copiis è Græcia Romam transportatis mentionem iniecisti, occurrit animo præclarum illud testimonium, quo Apollonius Molo, quem Romæ bis audierat prius, & cui se Rhodi postea recoquendum dedit, cùm tota Asia peragrata, cum summis se oratoribus exercuisset, cohonestâsse Ciceronem dicitur, cùm eum græcè eloquentissimè orantem audiuisset. Nam cùm cæteri omnes qui tum aderant obstupuissent, Ciceronemque certatim extollerent: Apollonius neq; dum audiret hilaris visus est, & postquam ille perorauit, diu tristis attonitoque similis cùm sedisset, tandem aliquando: te quidem Cicero laudo, inquit, & admiror: sed me Græcorum fortunæ miseret, cùm videam doctrinam & eloquentiam, quibus bonis iam solis beati eramus ad Romanos per te translatas esse. G. Fuit sanè præclara vox illa Græci doctoris, eamque postea euentus comprobauit. Quamuis igitur meritò præferendus videatur omnibus, qui domi forisque Rempub. probè administrarunt, quod illi partes aliquas iuuerunt, hic simul vniuersam conseruauit, possitque tanto iustiùs secundus appellari Romulus, quàm Camillus, qui paruum adhuc, & angustum restituit, cùm hic tantoperè auctum amplificatumque imperium è faucibus fati eripuerit: tamen quod Cæsar de eo scripsisse proditur, ad gloriam illi maius est. C. Quid scripsit? G. Ciceronem omnium triumphorum lauream adeptum maiorem, quanto plus est ingenii Romani terminos tantum promouisse quàm imperii. Nec illa non certissima sunt, quæ vir literis Græcis & Latinis iuxta atque doctissimè

ſimè eruditus, atq; in Ciceronianis ſcriptis multum diuque exercitatus de eo magnificè protulit. C. Quænam? G. Strictim, & ex multis pauciſsima tibi recitabo. C. Animo arrectus ſum ad audiendum. G. *Ex hoc tanquam vberrimo omnium doctrinarum atque artium fonte, ſiue grammaticũ aliquid, ſiue rhetoricum, ſiue dialecticum, ſiue hiſtoricum, ſiue poëticum, ſiue geographicum, ſiue œconomicum, ſiue morale & politicum, ſiue phyſicum, ſiue geometricum, ſiue muſicum, ſiue aſtrologicum, quidquid deniq; ad vllam artem libero homine dignam pertinens requiras, hinc tibi aſsiduo haurire licebit. Ab hoc diſcunt pueri, ſenes priuati, magiſtratus, ruſtici, vrbani, miſeri & calamitoſi beati & fortunati, pauperes & egentes, diuites & abundantes, ignobiles & obſcuri, nobiles & clari viri: ab hoc militares & ſagati, ab hoc pacis alumni & togati, ab hoc infimi & humiles, ab hoc viri excellentes & principes. Deniq; nemo eſt mortalium cuiuſcunq; ſit vel ætatis, vel loci, vel ordinis, vel fortunæ, vel ſtudij, vel nationis, quin à Cicerone & melior & doctior fieri poſsit.* C. Agnoſco laudationem. Iure ſibi illum tantis laudibus ornandum ſumpſit, à quo fuit ipſe tam eximiè excellenterq; ornatus. Et par eſſe duo, vt omnes animi ingeniique vires, in eo deprædicando profundant, quibus ille tantum quantum huic profuerit, cuius verba modò recitabas. G. Num Victorii, Sigonii, Mureti, Manutii, Corradi, quos Germanos Tullii diſcipulos appellare poſsis, ſcribendi elegantia atque munditia, & eruditionis varietate magiſtrum ſuum non valde commendant? C. Maximè commendant. Ad ea poſthac exem-

plaria reſpiciam, verſaboque Ciceronem non paulò di-…entiùs, & aliquam eius ſimilitudinem in meam ima-g… vt Zeuxis; transferre annitar. G. Gaudebis fruc…ius diligentiæ tuæ magis, quàm ſi quis tibi regnum …onauiſſet. Sed cùm initiò Tullianos libros in 4. ordines diſtinxerimus; auéſne audire quo ſeſe pactò in ſingulis geſſerit, qualémue ſe præſtiterit, & quantoperè in hac rerum ſcriptionumque diuerſitate excelluerit? C. Nihil vtique malim: & te rogo, hoc bellum in meam gratiam milites. G. Militabitur.

ANNOTATIONES.

QVI cognoſcere cupit quantus in doctrina & eloquẽtia vir fuerit M. Tullius, & quàm eximiè tanquam à buccinatoribus ſuarũ laudum cantatus ſit, legat Quintil. lib. 1 0. c. 1. ſub finem Præfa. Lamb. in eius editionem. Plin. lib. 7. cap. 30. QVID EST QVOD VNI HVIC TAM FIXE) *Sunt qui libros quamplurimos commercantur, eoſq́; non legunt. Ii tam docti euadent, quàm citharœdi, ſi multas emant citharas, quas domi ad parietẽ ſuſpendant, & quotidie intueantur. Sunt qui ſine delectu ac diſcrimine per varios ſcriptores vagantur, & circumcurſant, creduntq́; multa & varia legendo ſe doctos fore. Iſti ſolliciti ſunt vt multa ingerant, nõ etiã vt digerant, quæq́; legunt in ſuũ ſuccum ſanguinemq́; conuertant. Audiamus quid Seneca ſtatuat de legendu auctorib. ep. 2. Eſt enim res magni momenti, & ſcitu neceſſaria ſtudioſis, ne tempus, quod nunquam redit, malè conterant, & ſeſe fruſtra macerent. Illud vide, inquit, ne iſta lectio multorum*

rum auctorum, & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est, qui vbique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & properantes transmittunt. Nihil aequè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non coalescit planta, quae saepe transfertur. Nihil tam vtile est, quod in transitu prosit. Distrahit animum librorum multitudo. Itaque cum legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas. Probatos itaque semper lege: & si quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. Idem *epist.* 45. *Non refert quàm multos libros, sed quàm bonos habeas. Lectio certa prodest, varia delectet.* QVAS GAZAS) *Persia vox gaza pecuniam regiam significat. Curt. lib. 3. Gazam Persae aerarium vocant. Vtuntur hac voce Cic. Virg.* AMORE PERCVSSVS SVM) *Percussit idem valet, quod permouit & affecit. Cic. ad Att. lib. 4. Percussit animum. Sic Terent. And. Percussit illico animum. Horat. Ode 7. lib. 1.*

Me nec tam patiens Lacedamon
Nec tam Larissa percussit campus opimae.

Quod autem quidam apud Terent. legunt perculsit, errant. Perculit enim à percello, non perculsit, latinum est. Atque vt amore percussus, sic perculsus dicitur. CONSOLATIONEM ISTAM ESSE SVPPOSITITIAM) *Mitto alios, Iani Gulielmi pereruditum libellum vidimus, quo istam Consolationem nec Tullij, nec Tullio satis dignam esse conuicit Carolum Sigonium quem in infami argumento eloquentiae suae diuitias ...*

natur ostendere voluisse. Concedit tamen esse hominis neque indiligentis, & philosophiæ, ac Ciceronis studiosi; ingenio autem nec ad illam comprehendendam, nec ad hunc exprimendum vel acuto satis, vel accommodato. lege librum. Alterius acuti, & eruditi hominis iudicium, hoc est. Scripta frigidè, solutè, & vt verbo dicam, ineptè. Quis ille tam stultus, qui sperauit se posse imponere nobis falsa hac persona, sub qua latet aliquis ne superioris quidem, vt suspicor, aui? Bardi typographi, qui tam ambitiosè hæc diuulgant. Sed credo in nostrum risum, & suum quæstum. Va'de me Ciceronis Pœniteat, si ille vel in medio dolore tam elumbis. Nusquam nerui, nusquam sententiarum sanguis, ne color quidem verborum, nisi cum cerussa & fuco. Hactenus ille Cicero autem eandem consolat. suam etiam inscripserat, de luctu minuendo. ad Atticum lib. 12. epist. 21. Eodē libro epist. 22. de ea sit ipsemet. Neque tamen progrediar longius, quàm mihi doctissimi homines concedunt: quorum scripta omnia, quæcunque sunt in eam sententiam, nō legi solùm, quod ipsum erat fortis ægroti, accipere medicinam: sed in mea etiam scripta transtuli, quod certè afflicti, & fracti animi non fuit. VT MANVM AB PODEM VERBERANDO) *Incussit ei pugnum satis durum, inquit, narrans hoc factum Ælianus lib. 13. c. 38. eum imperitum esse, & similes sibi pueros efficere ostendens. Plutarch. quoque in Apohtheg. Regum & Impp.* NON ELVCENT) *In arte subtiliores, in oratione ieiuniores. Nem sæpe fit, vt qui artem sciunt, scribere nesciant, quod de Varrone, Hortēsio, Galba, Horatio, Quintiliano, Seneca, Hermogene dicitur. Quin fuerūt, qui neminem*

minem scriptorem artis ne mediocriter quidem disertũ fuisse dicerent. Cic. 1. de Orat. PLENA RVRIS) Plenus ruris dicitur, qui est inurbanus, insulsus, rusticitatis plenus, vt Graeci dicunt: ἄγρε πλέως. & Hesychius explicat ἀγροικίας πλήρης. Catul. in annales Volusii. At vos interea venite in ignẽ, Pleni ruris & inficetiarũ. In Truculen. ancilla seruum, à quo tractaretur inhumanius, vocat rus merum. OPPVGNARE IMITATIONEM CICERONIANAM) Ausus est Politianus, cui respondit Paulus Cortesius. Scimus etiam Erasmum dialogum euomuisse, quem Ciceronianum inscripsit. In quo ea de imitatoribus Ciceronis per calumniandi libidinem mentitur, quae illis in mentem nec venient aliquãdo, nec venerunt. AVIDVM GLORIÆ CONFITETVR) Propter immoderatum gloriae studium non mediocriter reprehensus scribitur à Quintiliano lib. 11. c. 1. Est tamen rerum à se gestarum, quae sine dubio magnae fuerunt, quam eloquentiae maior in omnibus iactator. Et ingenium suũ rarò ac modestè, labores suos, resque gestas saepius ac liberius commendat. Quod non sine aliqua ratione fecit plerumque. Aut enim tuebatur eos, quibus erat vsus adiutoribus in opprimenda coniuratione: aut respondebat inuidiae, cui tamen non fuit par, seruatae patriae poenam passus exilium: vt illorum, quae egerat in consulatu frequens commemoratio, posit videri non gloriae magis, quàm defensioni data. Plura Quintilianus. CICERONEM OMNIVM TRIVMPHORVM) Plinius lib. 7. c. 30. Idem Caesar. vt narrat in Bruto Atticus, lib. 1. eorũ

quos ad Ciceronem de ratione latinè loquendi scripsit, ipsum latinæ copiæ inuentorem ac principẽ nominauit. SIMILITVDINEM VT ZEVXIS) *Quid hic pictor nobilissimus fecerit Crotoniatis Helenam in templo picturus, Cic. præfat. 2. de inuent. Multa de eodem Corradus in Brutum.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM.

Epistolæ M. Tullii.

IIDEM.

CHRYSOSTOMVS. Nemo quisquam antiquorum, quod ego sciam, plures composuit epistolas. G. Nec tam bonas & probatas, Chrysostome, nedum meliores. C. Tametsi non aliter esse mihi persuadeo, & omnes ita persuasos non sum nescius: nihilominus caussas huius rei abs te cognoscendi quodam studio efferor. G. Demetrio Phalereo, qui à Theophrasto disciplinam accepit, prima laus epistolæ videtur, vt sit imago nostræ mentis, nósque ipsos penitus, velut in tabella depictos ostendat, plenáque sit humanitatis & blanditiarum. C. Sententiam & iudicium huius Demetrii planissimè intelligo. G. Hæc laus cùm in illis quæ familiares dicuntur, tum verò in iis quæ ad T. Pomponium Atticum, & ad Q. Fratrem missæ sunt, satis superque eminet. C. Hoc summatim est laudare. G. Mane, iam laudabi-

dabimus etiam speciatim. Estne illis ad Lentulum quidquam humanius? ad Memmium aliosque officiosius? ad plurimos, quibus in aduersis rebus consilium & solatium impertitur, beneuolentius atque fidelius? ad Terentiam mollius? ad Tironem dulcius? quàm multa passim ad legendum inuitamenta? quanta vbique testificatio amoris? quanta studii? quanta voluntatis? Sanè consolari eos, qui aliquod à fortuna vulnus acceperint, quod non infrequens facit, mitissimum ingenium, & ad commiserationem mirificè inclinatam naturam perspicuè declarat. C. Certum est, lenem, placidam, ac blandam orationem, qualis est illa consolatoria, nisi è facili, mansueto, minimèque duro ac tetrico ingenio existere non posse.

Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore graui deducit & angit.
Post effert animi motus interprete lingua.

Quoties porrò in hoc genus orationis apud Tullium incido, toties in florem nectaris, in medullam mellis, in Attica bellaria me incidisse iudico, adeò excellit. G. Quid est, obsecro, in quo ille non excellat? Et quis sine ipso vnquam aut excelluit, aut potuit excellere? Cuilibet fas est exclamare de hoc viro, quod de suo Epicuro Lucretius, vnica tantùm mutata vocula:

Te sequor, ô latiae gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis.

Sed ne longius ab incœpto trahamur: quando gratulatur, quàm sincerus? quando petit, quàm verecundus? quando iocatur, quàm vrbanus? quando

gratias agit, quàm nullius meriti oblitus? quando commendat quempiam, quàm ſollicitus? quando narrat, quàm apertus? quando monet, quàm ſerius? quando (vt comprehendam breui) in quouis tandem genere, (multa autem ſunt genera, quæ ad duos fontes & capita, ad morale, & negotiale à quibuſdam reuocantur) epiſtolam contexit, quàm eiuſdem exemplar & ideam perfectè conſequitur? C. Quid ergo præceptionibus opus eſt, ſi in Ciceronis epiſtolis ſunt omnia? G. Ne orationibus quidem eius vlla deſit laus oratoria, num idcirco non erit docenda Rhetorica? ſtatuam videmus perfectam, picturam ſimiliter; quis tamen ſine magiſtri ductu, ſine præceptis, non dicam bene pingere, bene ſculpere ex ipſa modò pictura & ſtatua, quamuis egregiè factis addiſcet, ſed vel ipſam ſtatuam picturamq; ſatis intelliget? *Ars igitur* hanc vim habet, vt opus facere ipſi, & ab aliis factum iudicare poſsimus. Habes quippiam ad hæc? C. Magnoperè faueo huic aſſertioni tuæ: iam carpe viam vlterius. G. Delectat in eo ſcita breuitas: quanquam nihilominus ipſa longitudo lectorem retinet ac paſcit, vt ſe ad finem perueniſſe non ſentiat. Nec poteſt omittere argutias homo argutiſsimus, de quibus ita ipſemet epiſtol. 32. lib. 7. ſcribens ad Volumnium: Pugna, ſi me amas, niſi acuta ἀμφιβολία, niſi elegans ὑπερβολή, niſi παράγραμμα bellũ, niſi ridiculũ παρὰ προσδοκίαν, niſi cætera: quæ ſunt à me in ſecundo libro de Oratore per Iulii perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα & arguta apparebunt, vt ſacramento contendas mea non eſſe.

C. A-

C. A Plutarcho & Macrobio dicta quædam referuntur, quæ cùm legerem, valde ſum recreatus. G. Quàm nos caperent illi tres libri, quos Tiro libertus ex eius facetiis confeciſſe dicitur? C. Longè ampliùs, quàm nonnullos ſordidiſsimi & ſpurciſsimi lepores Martini cuiuſdam, quibus inter epulas vtebatur, & qui compluribus libris collecti, ab eius diſcipulis cum voluptate leguntur. G. Ad epiſtolas noſtras redeundum eſt. Deſideras res obuias, minimè ſpinoſas, è communi hominum vita ſumptas? his refertæ ſunt Tullianæ epiſtolæ. Vis rurſum haud vulgares & tritas, ſed magnas, illuſtres, è ſapientum monumentis decerptas? harum veluti meſsis hîc non eſt defutura tibi. Præclarè diſſerit de religione erga Deos, de charitate erga patriam, de fidelitate in amicos, de maximis virtutibus, de vitiis. Humilem ſeu infimum dicendi characterem epiſtolis valde proprium, vt plurimùm ſectatus eſt: interdum tamen propter rerum ſubiectarum pondus grauitatemque aſſurgit, ac verbis fulminat, quod Fabius Quintilianus fieri aliquando oportere admonuit. C. Ex tuis verbis efficitur, non ſolùm ad exercitationem ſcribendi, ſtylumque expoliendum, ſed ad animum quoque inſignium, variarumque rerum cognitione locupletandum perutile ad neceſſarium eſſe iſtas lectitare epiſtolas. G. Reuera & vtiliſsimum, & vehementer neceſſarium. Philoſophia eſt illa quidem ars vitæ, medicina & cultura animi, quæ vitia radicitus extrahit, & virtutes inſerit: verùm hæc ipſa commoda magnam partem ex epiſtolis huius admirandi ſcriptoris noſtro ingenti bono ad nos deriuare poſſumus. C. Dandum eſt igitur

ſum-

summæ laudi maioribus nostris, cùm has epistolas, aliorum vel prætermissis, vel è schola exclusis relegatisque, iuuentuti explanandas, ediscendas imitandasque proposuerunt. G. Prouidè illi. Multis tamen de caussis in gymnasiis Grammaticis etiam dandus est locus dialogis: quas ego, si requisieris, aliâs opportunius explicabo. C. Sanè requiram; quando me eruditas prudenterq; excogitatas rationes auditurum esse nihil dubito. G. Tuum fecero iudicium.

ANNOTATIONES.

HOMO ARGVTISSIMVS) *Macrob. Saturnal. lib. 2. c. 1. ipsum & Plautum à iocorum venustate commendat. Idem tamen alibi, & alij eundem vt aliquando nimium in iocando notauerunt.* QVOS TIRO LIBERTVS EX EIVS) *Quintil. lib. 6. cap. 3. Vtinam libertus eius Tiro, aut alius, quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parciùs dictorum numero indulsissent, & plus iudicij in eligendis, quàm in congerendis studij adhibuissent: minus obiectus calumniantibus foret: qui tamen nunc quoque, vt in omni eius ingenio, faciliùs quid reijci, quàm quid adijci possit, inueniunt. De Tirone Gellius lib. 7. cap. 3.*

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMVM PRIMVM.

Rhetorica M. Tullii.

IIDEM.

CHRYSOSTOMVS. Inter volumina de ratione dicendi, quorum complura foras dedit. M. Tullius, primum ſemper locum obtinet, primum in oculos lectorum incurrit, quod ad C. Herennium inſcribitur. Túne verum ſincerumque, an adulterinum, ſubdititiumq; partum hunc eſſe arbitrare? G. Arbitror verò adulterinum eſſe, & Ciceronis grauitate indignum. C. Docti ſunt illi quatuor libri. G. Quis negat? C. Non peſsimè loquuntur latinè. G. Quis contradicit? addo etiam, quartus tam ad rem apposita; tam elegantia figurarum exempla ſubiicit, vt admirationi potius, quàm reprehenſioni locum reliquerit: digni tamen qui in Tullii hæredes adſciſcantur, quique ipſius tam glorioſum nomen in fronte præferant, non ſunt: quidquid homines nonnulli tenui literatura garriant: quorum aliqui nullas, aliqui parum probabiles huius opinionis ſuæ rationes producũt. C. Cuinam ergo venditori redhibendos ſtatuemus? G. Ei videlicet, quem iam pridem conſenſu homines elegantiore doctrina perpoliti, legitimum operis illius parentem ſtatuerunt. Q. Cornificio. C. Quandoquidem commentarium hunc à Cicerone abiudicas nolo

ex

ex te ſciſcitari qualem exiſtimes, tametſi iam audiui, non vituperas certè. De Inuentione quid me ſentire poſtulas? G. Idem quod eius libri conditor Cicero. C. Quid ille? G. Præfatione trium de oratore ad Q.F. Vis enim, inquit, vt mihi ſæpe dixiſti, quoniam quædam pueris, aut adoleſcentulis nobis ex commentariolis noſtris inchoata atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc vſu, quem ex cauſsis, quas diximus tot, tantiſque conſecuti ſumus, aliquid iiſdem de rebus politius à nobis, perfectiusque proferri. C. Ergóne duo illi de Inuentione ibi ſignificantur? G. Illi ipſi. C. Sunt ergo imperfecti? G. Imperfecti: non ita tamen, quin probata præcepta, eaque multa contineant, atque ad emendandam, excolendamque linguam futuri ſint frugiferi, valdéque commodi. Reliqui vniuerſam facultatem oratoriam copiosè, diſtinctè, prudenter & abſolutè pertractant. Quòd ſi omnia tum à Græcis, tum à Latinis euulgata eloquentiæ præcepta in vnum conferantur, non poterunt cum illo ſolo, qui de Oratore nomen accepit, nedum cum omnibus ſimul contendere. C. Quid ego abs te audio? G. Quod verum eſt. C. At ipſius Ciceronis teſtimonio (quo quid poteſt eſſe grauius? quid credibilius?) Ariſtotele nemo doctior, nemo acutior, nemo in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior. Huius Græci doctoris de dicendo libri feruntur, in quos eruditiſsimè artem ipſam incluſit, ingenioſiſſimè cuncta diſpoſuit, politiſsimè explicauit, à quo ipſemet Tullius vel ſumpſit multa, ſi fatetur: vel ſi negat, ſurripuit: vtar enim iiſdem verbis, quibus ipſe in Bruto vſus eſt, cùm de Ennio & Næuio poëtis

tis vetustissimis loqueretur. Hunc tu saltem excipias, quæso, quod ille solet facere Platoni, cùm de philosophis est sermo. G. Non excipiam. C. Quid vetat, G. Audies. Aristoteles à forensi strepitu remotus, nullis in caussis vnquam iactatus, domi in otio literato, tanquam in vmbra, non in sole ac puluere viuens, iis oculis, eaque mentis acie, qua res cæteras à natura tectas & inuolutas, hanc etiam oratoriam rationem perspexit, eamque diligentissimè scribendo est persecutus. Atqui vehementer æquum est, nos illis doctoribus semper potiores deferre, qui, quod docent, ipso quoque vsu, à quo multa emendantur, multa adduntur, & eo quidem diuturno experti comprobauerunt. Ac si in cæteris artium honestarum disciplinis illis magistris, qui vsum non mediocrem scientiæ suæ addiderunt, maiorem cõsueuimus honorem habere, quàm iis, qui modicum aut nullum: cur hoc in dicendi ratione non similiter nobis obseruandum putemus? C. Verbum hac de re tecum non commutabo. Quoniam autem ad hosce dialogos delapsi sumus, quid est quod tantoperè tibi cõmendandi videantur? G. Complura sunt, quæ mihi charos & suscipiendos efficiunt. C. Quæ tandem? G. Persona ipsa scribentis: composuit enim hos libros grandis natu, iudicio longa dicendi exercitatione perfecto & confirmato. Deinde res quæ tractantur, quarum dignitate nihil grauius, subtilitate nihil elegantius, varietate nihil iucundius, vbertate & copia nihil fructuosius. Quàm multa ex Platone, ex Philosophis, ex Oratoribus hausta? quos non ille riuos ex illorum fluminibus in suum agrum deduxit? delectat

cogno-

cognoscere quid valeat vis oratoris; quid oratoria natura, quid studium, quid exercitatio, quid historia, poësis, philosophia, ius ciuile adiuuet: quibus, id est, quàm amplis regionibus septa & circumscripta teneatur Rhetoricæ materia; quæ docendi ratio, quæ mouendi: quomodo fieri possit sermo facetus, ac nulla in re rudis appareat; qui sint affectus in vestibulo orationis tentandi, qui perorata caussa concitandi, ex quibus locis ad gignendam fidem argumenta sumenda, quibus quasi luminibus tota oratio illustretur. In iis porrò quibus disputandi partes dantur, quibusque sermo affingitur quanta moderatio? quanta prudentia? in probando refellendóque admirabilis solertia, in tota disputatione summa grauitas, & cum eximia venustate coniunctus lepos: genus orationis quàm ornatissimum, & copiosissimum. Ipsemet non vulgari laude eosdem extulit, magnique fecit. Ad Lentulum: Scripsi, inquit, Aristoteleo more, quemadmodum quidem volui, tres libros de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles: abhorrent enim à communib. præceptis; & omnem antiquorum Aristoteleam & Isocrateam rationem oratoriam complectuntur. Item ad Atticum: De libris oratoriis factum est à me diligenter: diu multumque in manibus fuerunt, describas licet. Et rursus ad eundem, Sunt etiam de oratore nostri tres; mihi vehementer probati. C. Præcipua semper voluptate his dialogis lectitandis affectus sum, tantóque libentius tibi, tam pleno ore eos collaudanti fidem adiungo, quòd pro ingenii mei tenuitate hæc ipsa quoquo modo me in iis obseruasse recordor. G. De tribus orato-

oratoriis ad neceſsitudinem rei dictum eſt ſatis: ſequitur vt de Bruto dicamus, ſiue de illo, quem de claris Oratoribus inſcripſit. C. Quare hunc edidit? G. Cùm tribus illis libris oratorem præceptis inſtituiſſet, vt eum quaſi populo exhiberet, exemplis exprimere voluit: quocirca oratorum penè ſingulorum cum Græcorum tum Latinorum initia, ætates, progreſſus, vitia virtuteſque expreſsit, eo conſilio, vt has imitari, illa vitare poſſemus. Qui autem paulò attentiùs hunc librum legerit, omnem penè Romanam hiſtoriam cognoſcet, in quo quantum ipſe de rebus oratoriis iudicium habuerit, præclarè ante oculos ponit. C. Qua occaſione Oratorem perfectum ſcripſit? G. Rogatu Bruti, qui, quænam eſſet potiſsima dicendi ſpecies, præſtantiſsimumque genus orationis, ex ipſo diſcere cupiebat. C. Illos de oratore ipſemet commendauit: vtrum hoc idem in iſto fecerit, non memini. G. Fecit. C. Vbi? G. Epiſt. ad Leptam. lib. 6. his verbis: Oratorem meum à te tantoperè probari vehementer gaudeo. Mihi quidem ſic perſuadeo, me quidquid habuerim iudicii de dicẽdo, in illum librum contuliſſe: qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum: ſin aliter, non recuſo, quin quantum de illo libro, tantundem de iudicii mei fama detrahatur. Meminit eiuſdem lib. 12. epiſt. 17. ad Cornif. Sed proximè ſcripſi de optimo genere dicendi: in quo ſæpe ſuſpicatus ſum, te à iudicio noſtro, ſic ſcilicet, vt doctum hominem à non indocto paululùm diſsidere. Huic tu libro maximè velim ex animo, ſi minus, gratiæ cauſſa ſuffragere, & quæ ſequuntur. Iterum epiſt. 22. l. 14. Oratorem meum (ſic enim inſcripſi)

Sabino tuo commendaui, &c. C. Bruto tamen nō vſque adeo ſatisfecit, id quod Cic. ipſemet cum Attico conqueſtus eſt, ni fallor, epiſt. 20. lib. 4. G. Bruti iudicium nihil moramur, dummodo nobis ſatisfaciat. C. Quid erat igitur, in quo diſcreparent amborum iudicia? G. Elocutioni Cicero tribuebat plurimùm, Brutus autem rebus haud paulò plus quàm verbis. Ineſt in hoc ſyntagmate variarum doctrinarum recondita eruditio: inſunt graues magniquè ponderis ſententiæ: ineſt mira orationis feſtiuitas, quæ legentium mentes alliciat, & ſine vlla ſatietate, faſtidióque permulceat. Quod ſi M. Tullius ipſemet talis orator non fuit, qualis illic exprimitur, nullus fuit, nullus erit. C. Nō adeò putarim diſsimilem huic libello illum Demetrii Phalerei de elocutione. G. Sic eſt: nam de variis orationis generibus venuſtè diſputat, quamuis quæ ſit optima dicendi forma non quærat. Dionyſius Halicarnaſſeus in commentario de componendis nominibus non paucas quæſtiones à Cicerone hoc volumine explicatas attingit. Dionyſius Longinus librum reliquit περὶ ὕψȣς, in quo de principatu inter oratores diſſeruit, quibusq; gradibus ad altiſsimum illud abſolutæ eloquētiæ faſtigium aſcenderetur oſtendit. Scripſit & Hermogenes de formis dicendi, quas Ideas nominauit. C. Topica ſequuntur. G. Hæc Velia in Græciam nauigans, cùm libros non haberet ſecum, repetita ſolùm harum rerum memoria confecit. Mira breuitate arctauit, quæ apud Ariſtotelem diffuſa leguntur. Quod verò ipſa præcepta exemplis è iuris diſciplina illuſtrauit, Trebatio iureconſulto gratificatus eſt: prodeſt tamen ea ſcire

etiam

etiam oratoribus. C. Habet profectò libellus ille multas obscuritatis latebras, & non paucis impeditam difficultatibus doctrinam. G. Responsum tibi puta, quod Trebatio scripsit ipse: Sin tibi quædam videbuntur obscuriora, inquit, cogitare debebis, nullam artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi posse: quanquá tu si attentè leges, si sæpiùs, per te omnia consequêre. C. Ordo nos ad Partitiones deduxit. G. Affirmat ipse has è media Academia effloruisse: neque sine ea intelligi aut tractari posse. Mole quidem & paginarum numero vides quàm exiguus paruusque sit liber: verum vtilitate haud scio an par, aut maior vnoquoque aliorum Rhetorum, etsi fuerint longiores multis Iliadibus. Pauxillum auri mallem, quàm aceruos arenarios: & smaragdum pusillum anteponerem minantibus in cælum scopulis. Breuiter, apertè, miro ordine quidquid ad artem eloquentiæ pertinet exponit. Seruauit Præceptum Horatianum:

Quidquid præcipies, esto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq́; fideles.
Omne superuacuum pleno de pectore manat.

Concludam rem verbis Quintiliani. Præcipuum lumen sicut eloquentiæ, ita præceptis quoque eius dedit vnicum apud nos specimen orandi docendique artes oratorias M. Tullius: post quem tacere modestissimum foret; nisi & Rhetoricos suos ipse adolescenti sibi elapsos diceret: & in oratoriis hæc minora, quæ plerique desiderant, omisisset. C. Quin addis vnum verbum de illo, cui de optimo genere oratorum nomen esse voluit? G. Cùm tan-

quam Asiaticus notaretur ab iis, qui Atticorum eloquentiam ſiccitate ac ieiunitate ſua definiebant, quo illorum errorem principum oratorum auctoritate conuelleret, Æſchinis, & Demoſthenis nobiliſsimas, & inter ſe contrarias orationes latinitate donauit: quarum exemplo diſcerent, Attici eſſe, orationem ad id quodcunque decet accommodare, & humilia ſubtiliter, magna grauiter, mediocria temperatè dicere: alioquin ſi ornatè, grauiter & copiosè dicere non eſſet Atticorum, ne Æſchines quidem, & Demoſthenes Attici fuerunt, quos grauiter ornatéque dixiſſe notiſsimum eſt. Priuſquam verò orationum argumenta exponeret, breuiter de optimo genere oratorum, & conſummatæ eloquentiæ forma diſſeruit, quo perfecti oratoris imago quædam ab iis cerneretur qui Attici, hoc eſt, excellentes atque optimi oratores vſurpari volebant: quam quidem pluribus in oratore ad Brutum expreſsit. C. Nec plura deſidero de hac quidem parte librorum quæ τεχνικῶν eſt, nec ſi deſiderē, velim te vrgere: animus enim meus ad eum locum feſtinat, qui cæteris & ad diſſerendum magnificentior, & ad cognoſcendum iucundior eſt, nempe de orationibus: & mihi quantus fuerit orator M. Tullius declarari peropto: quanquam primorum principem eſſe credibile mihi faciunt cateruæ ita ſentientium atque credentium. G. Fiet hoc quantum noſtra imbecillitas permiſerit: volo meam ad tuam voluntatem aggregare. Verumenimuerò hic maior rerum mihi naſcitur ordo. Maius opus moueo, vt canit Latinus vates.

ANNOTATIONES.

QVOD AD C. HERENNIVM) *Antiquitas putauit Ciceronem auctorem, sed antiquitas rudis, & elegantiorum literarum ignara, atq; in Cicerone nimis parum exercitata. Digladiantur adhuc hodie quidã super hoc negotio. Veruntamen standũ est à pluribus. Scripsit quiddam de hoc Aldus Manutius. Pauli pater. Maioragius lib. reprehensionum in Nizolium, & alij.* IPSEMET TVLLIVS VEL SVMPSIT MVLTA) *Ex his qui supersunt libris Aristoteleis, Cicero multa in suos trãstulit: præsertim in tertium de Oratore. Nec pauca vtiq; ex illo, quo ipsum dicendi artes omnium superiorum exposuisse confirmat 2. de Oratore. Quinetiam in 2. de Inuentione confiteri non dubitat, se omnium quicunq; fuerant ab vltimo principio Rhetoricæ præceptionis vsq; ad id tempus expositis copiis, quodcunq; placeret elegisse, ad illos scilicet de Inuentione libros locupletandos. Fatetur etiam epist. ad Lentulum 9. se omnium antiquorum Aristoteleam, & Isocrateam dicendi rationem oratoriã tribus illis ad Q. F. esse complexum. Vide Manut. explanat.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SECVNDVM.

Orationes M. Tullii.

IIDEM.

GLAPHYRVS. Vnde conuenientiùs exordiar disputationem hanc, quàm ab ipsius confeſsione Tullii, non video. Nulla eſt, inquit, vllo in genere laus oratoria, cuius in noſtris orationibus non ſit aliqua, ſi non perfectio, at conatus tamen atque adumbratio. Iudicauit hoc poëta, qui fuit illius æqualis, cùm diſertiſſimum Romuli nepotum, quot ſunt, quot fuerunt, quotque pòſt aliis erunt in annis epigrammate nobili appellauit. Iudicauit etiam Quintilianus, qui eum cuiq; Græcorum fortiter poſſe opponi: & cùm ſe totum ad Græcorum imitationē contuliſſet, effinxiſſe vim Demoſthenis, copiam Platonis, iucunditatem Iſocratis affirmat. C. Præclariſsima laus, ſimilem trium illorum euaſiſſe, quos vniuerſa Græcia ſuſpexit, & omnes gentes omnibus ſæculis admiratæ ſunt. De Octauio Auguſto Plutarchus lib. de Fortuna Romanorum: Cùm quartū & quinquageſimum annum ætatis ageret, eum tria à Diis precatum: Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompei, fortunam Cæſaris. Ego ſi quid magnum à Deo precari velim, illa tria velim, imò verò vnicum tantùm: nimirum ſimilem eſſe Ciceronis vnius, qui omnes omnium oratorum laudes vnus eſt complexus. G. Votum maximum. Sed ſi lubet, audiamus quid adiūngat Fabius, & quemadmodum plenis buccis virū celebret. C. Lubet. G. *Nec verò quod in quoq; optimum fuit, ſtudio conſecutus eſt tantùm, ſed plurimas, vel potius omnes ex ſeipſo virtutes extulit immortalis ingenij beatiſſima vbertas. Nō enim pluuias (vt ait Pindarus)*

aquas

aquas collegit, sed vno gurgite exundat, dono quodam prouidentiæ genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentiùs, mouere vehementius potest? Cui tanta vnquam iucunditas affuit? vt illa ipsa quæ extorquet, impetrare eum credas: vt cùm transuersum vi sua iudicem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed sequi. Iam in omnibus quæ dicit, tanta auctoritas inest, vt dissentire pudeat: nec aduocati studium, sed testis, aut iudicis afferat fidem: cùm interim hæc omnia, quæ vix singula quisq; intentissima cura consequi potest, fluunt illaborata: & illa qua nihil pulchrius auditu est, oratio præ se fert tamen fœlicissimam facilitatem. Quare non immeritò ab hominibus ætatis suæ regnare in iudiciis dictus est: apud posteros verò id consecutus, vt Cicero iam non hominis, sed eloquentiæ nomen habeatur. Hunc igitur spectemus: hoc propositum nobis sit exemplum. Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. C. Quoniam cum Demosthene frequenter componi solet Cicero, velim mihi vna opera comparationes illas, si plures sint, repræsentes. G. Difficile est ex tempore: conabor tamen, ne aut noluisse me, aut nesciisse, aut laborem vitauisse suspicere. Duos hosce oratores Deus ab initio veluti nummos duos eadem materia, eodem signo percusit, cùm naturam similem ipsis indidit. Vterque honoris & gloriæ cupientissimus, libertatis Reip. amantissimus, in periculis & armis timidus, fortunæ dominationi multum subiectus. Vix enim duos reperias oratores, qui, vt hi, ex obscuris & mediocrib. potentes & magni euaserint, ...

gibus & tyrannis se obiecerint, filias vterque vnam habuerint, & ante obitum suum amiserint, in patriam post exilium publica omnium lætitia & gratulatione reuerterint, iterum profugere coacti sint, & in manus hostium inciderint, à quibus communi luce priuati, vnà cum vita patriæ libertatem posuerint, eadem propemodum ætate. Nam Demosthenes quidem secundum & sexagesimum: Cicero tertium supra sexagesimum vidit. Virtutes in ambobus pleræque similes: consilium item, ordo, diuidendi, præparandi, probandi ratio, omnia demùm quæ inuentioni subiiciuntur. In elocutione diuersitas est aliqua. Ille densior, hic copiosior: ille concludit astrictiùs, hic latiùs pugnat; ille acumine semper, hic frequenter pondere: illi nihil detrahi potest, huic nihil addi: curæ plus in illo, in hoc naturæ. Salibus & commiseratione (qui duo affectus plurimum valent) vincimus: cedendum verò in hoc quidem, quòd ille & prior fuit, & ex magna parte Ciceronem, quantus est, fecit. C. Periucunda mihi fuit hæc collatio. Quod nisi labor memoria, in parallelis Plutarchi, & nescio quo loco apud Fabium vel eadem, vel horum similia diu est cùm legi, quæ tu compendio quodam retulisti, & ex vtriusq; sententiis vnum quoddam paruumque corpus effecisti. G. Num aut acutiores, aut doctiores sumus duobus illis, vt aut videre nos, quod ipsi non viderint, aut intelligere, quod ipsi non intellexerint putare debeamus? C. Μὴ γένοιτο. G. Cur itaq; illorum iudicio verbisque non vtamur, præsertim cùm nos per eos profecisse haud negemus? C. Si quis in eodē Cicerone simul omnia eluxisse assereret, quæ in cæteris

teris seorsum emicuerunt, fortasse nihil erraret: id quod antè dixi. G. Nihil prorsus. Est in eo Lysiæ subtilitas, acumen Hyperidis, Æschinis sonus, lenitas Lælii, grauitas Africani. C. Quid Periclis habet? G. Hunc à cælesti quadam eloquentia Olympium cognominatum aiunt: quem Aristophanes fulgurare, tonare, permiscere Græciam dixit: in eiúsdem labris Suadam sessitasse, illumque sic auditores permulcere solitum, vt aculeum in ipsorum animis relinqueret, scripsit Eupolis Comicus. Hæc omnia iure de Cicerone affirmaueris. C. Audio etiam T. Liuium illustre testimonium ei dedisse. G. Fragmentum quoddam Liuianum ex amissis libris ad nostram ætatem permansit. Illic narrans caput eius præcisum, atque in rostris inter duas manus positum, addit. Vbi ille consul, vbi sæpe consularis, vbi eo ipso anno aduersus Antonium quanta nulla vnquam vox humana, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat. Quoties ei acclamatum est à populo Quiritum: Bene, rectè M. Tulli, præclarè, non potuit melius? Simul atque pro Sex. Roscio dixit, quæ oratio publica prima fuit, quam iuuenis habuit, annum ingressus sextum & vicesimum, adeò suspici eius eloquentia cœpta est, vt iam tum nulla maior caussa non digna eius patrocinio videretur. Pericles quia Anaxagoram physicum audierat, ideo ab ipso Tullio in percellendis animis tantum valuisse existimatur. Cur ego ipsemet, qui ad Diodorum, Philonem, Antiochum, Posidonium, viros doctissimos, clarissimosque philosophos audiendos sese applicauerat, non fuerit parem in dicendo facul-

tatem consecutus? *Duo sunt*, ait in Orat. *quæ bene tractata ab oratore, admirabilem eloquentiam faciunt; quorum alterum est quod Græci ἠθικὸν vocant, ad naturas, ad mores, & ad omnem vitæ consuetudinem accommodatum: alterum quod παθητικὸν nominant, quo perturbantur animi, & concitantur.* In superiore illo quantum præstiterit, qui nondum cognouit, exordia orationum eius percurrat, quibus nihil iucundius, moderatius, mitius, ad suauiter mouendum aptius: nihilominus in mediis quoque orationibus mirabiliter sæpe audientium mentes sibi conciliat, & ad se amandum allectat. In posteriore, quod totum est incitatum, & torrentis instar rapidissimè fertur, nec illum quisquam vnquam superauit, nec par ei vnquam fuit. Cùm Verrem propter vexatam & expilatam Siciliam accusaret, non ausus est respondere Hortensius patronus disertissimus, cuique summam copiam facultatemque dicendi natura tribuerat. Ab eodem in senatu homo audacissimus Catilina accusatus obmutuit. In priuata caussa, quam pro Ticinia dixit, cùm cœpisset Curio pater respondere, subitò assedit, ac repentè totam caussam oblitus, veneficiis Ticiniæ sibi memoriam ereptam vociferatus est. Quod ad miserationem attinet, qui affectus ad victoriam, atque ad iudicem planè expugnandum ac subuertendum valet imprimis, in eo commouendo omnibus antecelluit: quamobrem cùm plures eandem caussam agerent, perorationem ipsi semper relinquebant. C. Legi illam pro Quintio, & illam pro Milone: vix lachrymas cohibui. Autu-

Autumo tum in affectibus grauioribus, tum in miseratione concitanda multùm profecisse ex Euripide, cuius singulos versus singula testimonia putat. G. Non in hoc tantùm affectu concitando, in quo tragicus ille facilè præcipuus, verumetiam in tota ratione oratoria: quandoquidem eruditus & ingeniosus magister eloquentiæ Fabius eundem in dicendo & respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diserti, comparandum pronunciat. C. Memini item cuiusdam loci, vbi de semetipso his verbis prædicat: Qua nos (miseratione, videlicet) ita dolenter vti solemus, vt puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus: vt alia in caussa, excitato reo nobili, sublato etiam filio paruo, plangore & lamentatione compleremus forum. G. Officium boni oratoris est docere, delectare, & permouere: quò tria genera dicendi pertinent: subtile ad docendũ, temperatum ad delectandum, graue ad impellendum. Si quis in vno horum excelluerit, in magnis: si in omnibus, in maximis oratoribus numerari poterit, & potuit semper. Vt de Græcis taceam, quis ex Latinis præter vnum Ciceronem nominari potest, in quo ista perfectio fuerit? Hoc nemo in paruis subtilior, in modicis temperatior, in magnis grauior: non alius iudicem docuit acutiùs, delectauit iucundiùs, incitauit ardentiùs. C. Arbitror præter alias laudes orationum eius innumeras ne hanc quidem ei deesse, locos, inquam, philosophicos. G. Et hos quidem grauissimè, ornatissiméque tractatos, quod ipse in 1. de natura Deorum testatur, vbi eas Philosophorum senten-

tiis refertas affirmat. Quàm porrò eleganter, quàm venustè, quàm veluti ad perpendiculum orationem construit? quàm studiosus, & obseruans est numerorum? vt quod Antonius in secundo de Oratore, cùm eloquentiam laudaret, inter cætera dixit, hoc potissimùm de Tulliana oratione dictum accipi posse videatur. Quis enim cantus, inquit, moderatæ orationes pronuntiatione dulcior inueniri potest? quod carmen artificiosa verborum conclusione aptius? Addam quæ sequuntur, nihilominus in Ciceronem, si in alium quempiam, conuenientissima: Quid autem subtilius, quàm acutæ crebræque sententiæ? quid admirabilius, quàm res splendore illustratæ verborum? quid pleniùs, quàm omni rerum genere cumulata oratio? Quæ schemata sententiarum? quæ figuræ verborum? quæ suauitas, quæ vehementia? Hac arma de sceleratissimorum manibus excussa persæpe ceciderunt: hæc Catilinam pestem patriæ molientem oppressit: hæc Vatinium & Pisonem sempiternis maculis inustos, & ad omnem posteritatis memoriam ignominia notatos reliquit: hæc P. Clodium amentia, & furore exultantem domuit, & Antonii crudelissimis consiliis incitatos impetus retardauit: hæc populum Romanum victorem gentium non semel vicit. Neque potuisset illa lux orbis terrarum Roma extingui: illud pulcherrimum, & post homines natos amplissimum imperium funditus deleri, nisi priùs illud diuinum os Tullii conticuisset, caputque à ceruicibus auulsum fuisset, per quod tot ciuium capita seruata erant. Quid de copia memorem? quæ cùm in toto Cicerone

fone, tum in orationibus est admirabilis. Quanta varietas? quis Oceanus? quàm dissimiliter omnia similia? & rursum quàm similiter omnia dissimilia? Reliqui scriptores quantumuis copiosi, cum hoc vno, si comparentur, verborum inopes existimari profectò possint: non fontes, non riuos: sed flumina fundit, & flumina aurea. Vt absoluam: si quis ex me quærat, quæ sit optima Ciceronis oratio, respondebo quod ipse de Demosthenis: quæ longissima. C. Ego idem respondero, quamuis vt tu, in Cicerone nondum habitauerim: sæpius tamen ad eum diuerti, & hospitio acceptus sum perhumaniter, dimissusque peramanter. G. Posthac igitur me duce tabernaculum tibi in eo colloces. C. Faciam quæ suades, & faciam quàm primùm, nisi meis consiliis mors importuna intercurrerit. Vnum nomen restat, hoc etiam rogo vt dissoluas, deque libris Philosophicis aliquid in medium afferas. G. Respondebo.

ANNOTATIONES.

QVOT SVNT, QVOT FVERVNT) *Epigramma Catulli in Ciceronem, nescio ob quod beneficium quod videtur ab eo accepisse, agit enim gratias: hoc est:*

Disertissime Romuli nepotum,
Quot sunt, quotq́ fuère Marce Tulli,
Quotq́ post alios erunt in annos:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poëta.
Tanto pessimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Vtitur autem idem poëta sæpius isto amplificandi modo

iisdem verbis, aut pæne iisdem. Cic. etiam Orat. post reditum ad Quirit. Cn. Pompeius vir omnium qui sunt, fuerunt, erunt, virtute, sapientia, & gloria princeps. Et epist. 21. lib. 11. Dij isti Segulio malefaciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Plaut. Persa. Qui sunt, qui fuerunt, quique futuri sunt posthac, ego solus omnibus antideo facilè, miserrimus hominum vt viuam. QVAM ARISTOPHANES FVLGVRARE) Versiculum Aristophanis Græcum, itemque alios Eupolidis de eodem Pericle inuenies apud Plinium, epist. 20. lib. 1. CAPVT EIVS PRÆCISVM) Quanta constantia mortem exceperit Tullius, in illo fragmento Liuij, cuius suprà facta est mentio, luculentissimè exponitur. Nimirum viuere diutius potuisset, si patriam tantoperè non dilexisset. Nunc illi mors non ignominiæ, sed honore sempiterno est. Occurrit illud ex Arnobij lib. 1. Nemo vnquam innocens malè interemptus infamis est: nec turpitudinis alitutus commaculatus nota, qui non suo merito pœnas graues, sed cruciatoris perpetitur sæuitatem. Caput abscissum Antonius ad se afferri, & in mensa apponi iussit, tamdiúque per diem aspexit, donec animum expleuisset. Fuluia porrò Antonij vxor, cùm caput illud in manus sumpsisset, primò maledictis & diris execrationibus est prosecuta: deinde conspuntans atq; in gremio reponens, toruissiméque inspectans linguam eius extraxit, & in eam sæpius aciculam infixit, vt ad crudelitatem nihil faceret reliquum. Suidas. Crinit. lib. 1. cap. 8. Xiphilin. in August. Eandem immanitatem in caput

D. Ioan-

D. Ioannis Baptistæ adultera mulier Herodias exercuit. Testis Hieronymus, apud quem ita est in apologia aduersus Rufinum. Ne magnoperè glorieris, si feceris quod faciunt scorpiones atque cantharides fecerint. Hæc & Fulnia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem: quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam discriminali acu confoderunt. Cædem Tullianam multi luculentis versibus deplorauerunt. E quibus carmen suum quidam ἐμφατικῶς hoc disticho conclusit.

Vulnere nempe vno Ciceronem conficis, at te
Tullius æternis vulneribus lacerat.

Vide append. Virgilianam. SVBLATO ETIAM FILIO PARVO) Suos paruos liberos, consanguineos, & amicos Græci in iudicium adducebant secum, misericordiæ commouendæ caussa, quam consuetudinem tetigit in apologia Socratis Plato. Fuit & Romanis hic mos, vt intelligitur cùm ex hoc loco, tum ex illo in Bruto de Galba. Cùm suos pueros, tum C. Galli etiam filium flens commendabat: cuius orbitas & fletus mirè miserabilis fuit, propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit flamma, propter pueros misericordia populi commota. Forsitan & Hebræi idem solebant. Susanna quidem venit cum parentibus, & filijs, & vniuersis cognatis suis, Daniel. 13. QVÆ LONGISSIMA) Ita sentit de epist. Attici Tullius. Nam l. 6. ad eundem epist. 1. Quod vereris, ne ἀδόλεσχος mihi tu? quis minus? cui vt Aristophani, Archilochi iambus, sic epistola tua longissima quæque optima videtur. De Cicerone autem ita Plinius.

epist.

epist. 20. lib. 1. cuius oratio optima fertur esse qua maxima. Addit: & hercule, vt alia bonæ res, ita bonus liber melior est quisq; quo maior. RESPONDEO) *Vt appellari dicitur debitor à creditore, cùm flagitatur vt soluat, ita cùm soluit, aut soluere se dicit, respondere dicitur. Obseruauit Manut. Cic. ad Att. lib. 16. Fit sæpe, vt ij, qui debent, non respondeant ad tempus.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM TERTIVM.

Philosophica M. Tullii.

IIDEM.

GLAPHYRVS. Testatus est ipse in 1. Tuscu-lan. hanc se perfectam philosophiam semper iudicasse, quæ de maximis quæstionibus copiosè posset ornatéque dicere: & in 1. de Offic. ait: Quis enim qui nullis officii præceptis tradendis philosophum se audeat dicere? Neutra laus in eius libris desideratur. Nam cùm ad variorum philosophorum decreta, ad locos tenebricosos atque difficiles, ad res abstrusas & magnas explicandas lucem orationis, & disserendi elegantiam sibi adhibendam putauerit, tum Præceptor morum atque virtutis tantus est, quantus potest aut Seneca, aut Plutarchus, aut Aristoteles, aut Plato iudicari. C. Cur orator ipse de philosophia scribere voluit? Cur non, quod Aristoxeno Musico præcepit, cùm in enumerandis de natura animi philosophorum sententiis eius harmoniam reprehendit

hendit, ipsemet fecit? Hæc philosophis, inquit, relinquat: canere ipse doceat. Bene enim illo Græcorum prouerbio præcipitur: Quam quisque norit artem, in ea se exerceat. G. Voluit suis ciuibus hac quoque in parte prodesse, eosq́ue beneficio nouo cumulare? quoniam turpe ducebat gentem illam, quæ per totum orbem victricia arma circumtulisset, populum, inquam, latè regem, vitam ac mores suos sine Græcis magistris excolere, ac regere non posse, & seruire quodammodo illis, quibus iura legesque daret. Philosophia, inquit, iacuit, vsque ad hanc ætatem, nec vllum habuit lumen literarum latinarum: quæ illustranda & excitanda nobis est, vt si occupati profuimus aliquid ciuibus nostris, prosimus etiá, si possumus, otiosi. C. Stoicam philosophiam non parum videtur admiratus, propter grauitatem ac seueritatem doctrinæ fortaßis. Principio quidem Offic. se ex illorum fontibus haurire solitum ipsemet confirmat, verbisq́ue eam quàm honorificentißimis paßim prosequitur. G. Prorsus, vt dicis. Delectatus est tamen singulariter ratione scribendi Platonica, dialogo videlicet, & eius philosophi placita quàm maximè complexus est, quem Deum suum alicubi vocauit. C. Recordor illa: Quem ego auctorem vehementer sequor. Errare me herculè malo cùm Platone, quam cum cæteris vera sentire. Vt rationem nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. Quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maximè diligis. Diuinus ille vir, quem quadam admiratione commotus, sæpius fortasse laudo, quàm necesse est. Et locis aliis præterea sex-

centis. G. Quin si verã fateri volumus, eius scripta totam fermè & veterum Academicorum, & nouorum, & Peripateticorum, & Stoicorum, & Epicureorum aliorumque sententiam continent. C. A quibus magistris hæc didicit? G. A Diodoto, & Posidonio Stoicam, à Phædro, & Zenone Epicuream, à Philone, & Antiocho Academicam, à Cratippo, Stasea, & Pisone Peripateticam. Omnes penè qui tum erant in philosophia clari ac nobiles audiuit: philosophorum libros innumerabiles legit, ex iisq; multa latinis vocibus, liberè tamen, & suo more expresit. C. De Deo quid sensit? G. Tot locis tam piè de Deo, tamque sacris Christianorum consentanea locutus est, vt admirabile videatur tam liquidas eum tantæ maiestatis, ab humanis sensibus remotissimæ intelligentias habuisse. Eum vnum huius mundi effectorem statuit, mentem solutam, & ab omni concretione mortali segregatam, omnia sentientem & mouentem, in omnes beneficum & liberalem, omnibus animantibus commoda quibus vtuntur, lucem qua fruuntur, spiritum quem ducunt dantem, atque impertientem, bonis præmia persoluentem, improbos pœnis afficientem sempiternis. Dici non potest, quanta in libris istis veterum ac recentium historiarum cognitio, quanta optimorum exemplorum copia, quàm denique multa lectio, quàm ingens sanctissimorum præceptorum multitudo. Quem iracundia obfirmatum Ciceronis oratio non flecteret? quem durum non leniret? quem adeò mœstum non consolaretur? Libros de officiis Plinius non modò de manibus nunquam deponendos, sed edi-

scens

scendos etiam censet. Alexander Seuerus Imp. eosdem, & de Repub. libros præcipuè legebat, & ex iis tantum admirabatur Tullium, vt eius imaginem in larario, siue sacello domestico cum præstantissimorum virorum statuis & imaginibus collocaret. De quibus libris, vt item de Tusculanis, & de Finibus, verissimè quispiam Horatianas illas voces vsurpauerit:

Feruet auaritia, miseroq́ cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Quotusquisque versat hæc scripta, quin contrahi appetitus, & sedari turbidas animi sui commotiones, seque in dies probiorem fieri experiatur? Queritur D. Augustinus, omnes mirari linguam Ciceronis, pectus non item. Se autem fatetur etiamnum Manichæum incidisse in eius Hortensium, in quo ille laudauit & defendit philosophiam, quam accusârat & vituperârat Hortensius; hic planè affectum Augustini mutauit. *Et ad teipsum Domine,* inquit, *mutauit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repentè omnis vana spes; & immortalitatem sapientiæ concupiscebam æstu cordis incredibili, & surgere iam cœperam vt ad te redirem. Non ad acuendam linguam referebam illum librum;*

neq; mihi locutionem: sed quod loquebatur persuaserat. C. At enim de natura, in qua euoluenda versatur pars philosophiæ altera, nihil ab ipso habemus. G. Secus est ac dicis. Habemus multa passim, & totos libros de natura Deorum, quæ est res occulta admodum, explicatuq; difficilis: Platonis item librum περὶ φύσεως latinè conuertit. Quod si ipsi diutiùs per Antonii scelus, crudelitatemque ætatem propagare licuisset, plura scripturus erat. Nec idcirco tamen existimandum est, illum ea nesciuisse, quia non scripsit. Quid, quæso, scriptum reliquit Socrates? hic tamen princeps philosophorum, & parens philosophiæ ab omnibus & dicitur & habetur. Quid alii complures? quorum tamen non est inauditum nomen inter philosophos. C. Temperare mihi non possum quin exclamem: O ineptos, & ab omni iudicio derelictos mortales: ô bardos, qui nihil nisi verborum lenocinia, nihil nisi res leues merasque nugas in Cicerone reperiri improbissimè mentiuntur. Inanis rerum est, qui Augustinum, (prô quale ingenium?) humi repentem, & obscœnas auidissimè consectantem voluptates, ad vitæ integritatem, cœlestemque sapientiam excitare potuit? Soláne verba habet, quem Plinius lucem doctrinarum, Lactantius Firmianus modò perfectum & summum philosophum, modò Romanæ philosophiæ principem appellat? G. Quidam doctus vir, cùm fuisset aliquando satis alienus à Cicerone, tandem senex in gratiam cum eo rediens, inter alia quæ gloriosè de eo scribit: Quid aliis accidat, inquit, nescio: me legentem sic afficere solet M. Tullius, præsertim vbi de bene viuendo disserit, vt non dubi-

dubitem quin illud pectus, vnde ista prodierunt, aliqua diuinitas occuparit. C. At illius pectus, vnde non pauca ad lacerandam fidem orthodoxam prodierunt, contemptio, & arrogantia occuparunt. G. Non potest seiungi à sapientia eloquentia. Proinde si eloquentissimum fatemur Ciceronem, sapientissimum quoque statuamus necesse est: sin aliter sapimus, nihil sapimus, & elleboro indigemus. C. Nunquam ex vllius sermone tantum percepi fructum, quantum hodie ex tuo. Quasi de cælo isthęc huius disputationis occasio decidit. Summo me gaudio delibutum reddidisti.

ANNOTATIONES.

AD DIODOTO) *De hoc ita in Lucullo. Diodoto quid faciam Stoico, quem à puero audiui: qui mecum vixit tot annos? qui habitat apud me? quem & admiror, & diligo?* VT EIVS IMAGINEN IN LARARIO) *Sic appellat Lampridius sacrarium illud Imp. domesticũ. Sed is cùm in interiore, seu maiore larario etiam Christi Seruatoris nostri statuã inter principes diuos & animas sanctiores haberet, in eodem habebat Apollonium Tyaneum, Abrahamum, & Orpheum, in minore Achillem, aliosq́, duces clarissimos & cum Ciceronis simulacbro etiam Virgilij. Crinitus lib. 10. cap. 5.* FERVET AVARITIA MISEROQVE) *Hunc locum Horatij confert cũ versibus Euripideis ex Hippolyto Muret. lib. 1. c. 4. Quæ proximè antegressis dialogis V. disseruimus, ea nos bonã partem ex initio editionis Lambinianæ, & aliunde ex Philotullijs mutuatos, arbitrio nostro disposuisse haud inficiamur.*

 PRO.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM QVARTVM.

Tres linguæ principes.

AELIVS, MAXIMINVS.

ÆLIVS. Eheu. M. Qua gratia tu sic ingemiscis? Æ. Quòd misero mihi vnum tantummodò est cor. M. Cachinno digna res. Esne apud te? cuinam vel homini, vel mutæ animanti duo corda vnquam fuerunt? Æ. Nuper legi olim Calabro cuidam tria corda fuisse, nedum duo. M. Portentum narras. Æ. Immo veritatem profectò. M. Quis hic mortalis? Æ. Ennius, poëtarum Romanorum pater, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam. Amicus ille P. Scipionis, qui primus Africani cognomentum obtinuit. M. Quomodo is tria corda gessit? aut quæ tandem sunt ista corda? aut quis hoc de ipso miraculum vel memorauit, vel chartis illeuit aliquando? Æ. Ipsemet ita gloriatus perhibuit. M. Quare? Æ. Quod latinè, græcè, oscè loqueretur: à mente enim (quam cor etiam nominamus) omnis fingitur oratio. M. Papæ. Cædò quot corda habuisse rex ille credendus est, quem duabus & viginti linguis locutum accepimus? Æ. Totidem Maximine: cur dubitas? M. Fuit igitur quàm cordiosissimus, vt nullus alius: siquidem tot linguas tenere aùt tenuisse puto neminem. Sed quid hoc, quod tu tria potius tibi optas, quàm aut decem,

aut

aut quindecim , aut viginti? Æ. Quia si hebraicè, græcè, & latinè doctus essem (quanquam hasce linguas degustaui singulas) non inuitus ignorarem reliquas, Germanicam, Italicam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Boëmicam, Indicam, & quotquot tandem barbaræ numerantur. M. Quid? túne præter illas tres audebis omnes appellare barbaras? Æ. De Græcis exemplum capio, qui præter suam alias ad vnam omnes ita vocauerunt. M. Etiámne Romanam? Æ. Etiam. M. Facilè tibi istuc de aliquibus concesserim : nec recusarim quin agrestes, incultæ ac barbaræ nominentur: de Gallica, Hispanica , Italica vereor vt possim concedere: quæ discuntur, & in congressionibus ac deliberationibus exercentur ab honoratissimis, nobilissimisq; hominibus : confirmantq; illarum periti (in quo ipsis ego libens suffragor, pro mediocri cognitione mea) iis eas laudibus abundare, quæ quidem linguarum sunt propriæ. Æ. Haud possunt sanè hæ tres cum illis tribus in contentionem venire. Primùm, non est istarum tam veneranda canities, tàm longæua vetustas: existere siquidem cœperunt annos abhinc mille centum octoginta, aut circiter , quibus nimirum temporibus Gothi, Vandali, Alani, Hunni, Gepidæ , aliique populi truces è Septentrione egressi, & in florentissimas, nobilissimasque terrarum prouincias Italiam, Hispaniam, Galliam infusi, eas ab imperio Romano vi & armis distraxerunt. Quin si quis eas corruptam latinitatem, nec toto genere à Romana seiunctas ac differentes appellare voluerit , non errauerit. Nequibant enim illæ indolatæ linguæ, illa

immanium belluarum ora distortissima ad voces tam compositas, ad sonos tam suaues & rotundos sese aptare: itaque omnia penè conciderunt, immutarunt, peruerterunt, fœdauerunt. M. De originis excellentia & antiquitate non est fas ipsis tollere supercilium, vt illis tuis: quorum cum antiquissima sit Hebræa, secundas tenet Græca, Latina tertias. Æ. Prorsus ita. Nam genus humanum mox vt est à Deo fabricatum, sermonis facultatem habuit, & quidem non alius quàm Hebræi. Ad hæc quà de scriptione, veterrima est eadem: siquidem Moyses multis antè tempestatibus sacram contexuit historiam, quàm Græci obsidione cingere Troiam & oppugnare cœperunt: id quod regnante apud Iudæos Dauide contigisse chronographi obseruarunt: post quod bellum annis CLX. floruit Homerus, fermè primus scriptorum Græciæ. M. Hoc propter Hesiodum dicis, quem quidam antiquiorum faciunt. Æ. Non: propter Sibyllam & Orpheum inprimis dico, quos illo priores vixisse, & nonnulla literis mandasse indubitatum est. M. Varia sunt, quæ de horum duorum sæculis scribuntur. Æ. Et eiusmodi, vt disputationes tam curiosas legisse sit tempus minimo cum fructu contriuisse. Hasce tres linguas in crucem actus Dei Filius Seruator noster dedicauit: nempe vt sanctissimus, sapientissimus, potentissimus, Hebræam sanctissimam, Græcam sapientissimam, Romanam potentissimam. Quid enim Romanis potentius? an non illi rerum domini? quid Græcis sapientius? an non illi & inuentores, & perfectores artium ferme omnium? quid Hebræis sanctius, Deoq; sub sole isto charius? Audi

quid

quid Isaias dicat in persona Dei. *Et tu Israël, serue meus Iacob quē elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terra, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & nō abieci te.* & quæ deinceps leguntur in eodem cap. 41. præclara sanè. M. Iudicaui semper, & eruditis ita placuisse intelligo, titulum IESVS NAZARENVS, &c. non sine mysterio tribus illis linguis conscriptum, & supra crucem positum, atque hoc ipsum ad earundem decus pertinere: quemadmodum & hoc pertinet, omnia illis tradita & explicata esse, quæ cùm ad res sacrosanctas, diuinas, cælestes, ad salutem animarum nostrarum sempiternam, tum ad res humanas, ad ciuilia negotia, atque ad omnem denique scientiam spectant, easque vagari quàm latissimè, & omnes propemodum orbis angulos vltimosque fines occupasse, cùm cætera suis sese tantùm, iisque non ita amplis regionibus contineant: aut si exierint, non sint æquè communes, neque in scholis doceantur, neque ad libros tam multos, vel potiùs innumerabiles conscribendos adhibeantur. Æ. Huc accedit, quod gentes alioqui vehementer dissidentes ac discrepantes inter se, harum beneficio coniunguntur, & consociantur, quæ hominem ingenuum præcipuè ornant & cohonestant.

ANNOTATIONES.

QVOD LATINE, GRÆCE, OSCE) *Gell. lib. 17. cap. 17.* DVABVS ET VIGINTI) *Mithridates Ponti atq; Bithyniæ Rex inclytus, qui à Cn. Pompeio*

bello superatus est, duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit linguas percalluit: earumq́ omnium gentium viris haud vnquam per interpretem locutus est: sed vt quem q; ab eo appellari vsus fuit, perinde lingua & oratione ipsius non minus scitè, quàm si gentilis eius esset, locutus est, Gell. ibidem. QVAM COR ETIAM NOMINITAMVS) Cor pro animo sæpe dixerunt veteres: quod videlicet animi sedem in corde quidam Philosophi constituerunt; aut animum cor esse decerent. Cic. 1. Tusc. Aliis cor ipsum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordesq́ue dicuntur; & Nasica ille prudens bis consul Corculum. Plaut. Mostell.

Recordatus multum & diu cogitaui,
Argumentaq́ in pectus multa institui
Ego, atque in meo corde (si est quod mihi cor)
Eam rem volutaui & diu disputaui.

Idem Milite. Cuique sapiat pectus, nam cor non potest, quod nulla habet. Quasi mulieres omnes sint excordes & amentes: nam de muliere ibi sermo est. Cic. 2. de finibus. Hoc est non modò cor non habere, sed ne palatum quidem. Ausonius reprehendens Grammaticum quendam de barbarismo.

Qui reminisco putat se dicere posse latinè,
Hic vbi co scriptum, faceret cor, si cor haberet.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM QVINTVM.

Hebræa lingua.

IIDEM.

ÆLIVS. Hebræam dici poteſt Deus ipſe inueniſſe per ſe, cùm reliquæ ab hominibus inuentæ, & expolitæ ſint. Eadem ipſe cum genere noſtro, & nos cum illo: & angeli nobiſcum, & nos cum angelis ſæpenumerò collocuti fuimus. Eadem vnigena DEI IESVS CHRISTVS, cùm in terris corpoream indutus naturam degeret, conciones habuit, & directum ad cælos iter monſtrauit. De Plauto notum eſt illud Epii Stolonis, à Quintiliano repetitum: Muſas, ſi latinè loquantur, Plautino ſermone vſuras. Quia nimirum verborum Latinorum auctor eſt elegantiſsimus, ſeu princeps in latina eloquentia, vt Gellius cenſet. Nonne magis optabimus nos ea lingua vti poſſe, qua Deum eſſe vſum cognouimus? Singulæ item literæ admirandam multis in locis vim & emphaſin habent, reconditoſque ſenſus, & diuinos ſignificatus efficiunt. M. Frequens Iudæos colloquentes audiui: horrida omnino, ac difficilis pronuntiatu mihi præ cæteris viſa eſt hæc lingua. Æ. Non tamen horridior, neque aſperior quàm vel Turcica, vel Perſica, vel Æthiopica: quas nihilominus percipi, & commodè pronuntiari à noſtrarum regionum hominibus, cum in illis oris aliquandiu verſati fue-

fuerint, ne tu quidem nescis. Nec ego satis dispicio, quamobrem adeò inconcinna, & cura videri debeat oratio, quæ sua sponte, scriptore id non laborante, ad aptos numeros venit. M. Ad quos numeros? quis hoc affirmat? Æ. D. Hieronymus hebraicè doctissimus. Is Isaiæ orationem phaleratam, & apud Prophetas creberrima carmina hexametra, iambica, sapphica reperiri: imò quosdam penè totos versibus confectos testatur. M. Testis omni exceptione maior Hieronymus. Æ. Est insuper pudica admodum & verecunda hæc lingua, & sine honestarum aurium offensione plerumque effert, quæ turpicula, parumque casta sunt: quam illi laudem Græca & Latina meritò inuiderint, in quibus ad res obscœnas explicandas (in Græca præsertim) nimis copiosam vocabulorum syluam, & loquendi nimis multa genera inuenias.

ANNOTATIONES.

MVSAS PLAVTINO SERMONE) *Idem Quintil. de Xenophonte lib. 10. cap. 1. Adde quod M. Tullius ne Thucydidem quidem aut Xenophontem vtiles oratori putat, quanquam illum bellicum canere, huius ore Musas esse locutas existimet. In eodem cap. longè admodum infrà. Quid ego commemorem Xenophontis iucunditatem illam inaffectatam, sed quam nulla possit affectatio consequi? vt ipsæ finxisse sermonem Gratiæ videantur. Celebre est etiam Cic. illud de Platone in orat. perf. Iouem si, vt aiunt Philosophi, græcè loqui velit, Platonis sermone vsurum. Non potuit certè maior hisce scri-*

ptoribus ornatißimæ dictionis, & omni numero consummatæ elegantiæ laus impertiri.

PROGYMNASMA
NONAGESIMVM SEXTVM.
Græca lingua.

IIDEM.

MAXIMINVS. Cum græca tamen neutram harum, nec vllam aliam arbitror copia & varietate posse comparari. Æ. Hoc verissimum, falsóque ac malignè Cicero, nimius nonnunquam suorum laudator, aliorum contemptor, exclamat: O verborum inops interdum Græcia, quibus te semper abundare putas. Etiam illud minus verè: Latinam esse locupletiorem quàm Græcam. Satis copiosè, & doctè iam illi responsum est à nonnullis, quorum libri in promptu sunt. M. Túne Ciceroni, quem tantoperè suspicis, quem vbicunque potes dilaudare consueuisti, dicam impingis? Æ. Amicus Plato, sed amicior veritas. M. Appositè. Æ. Ea insuper inest in Græca verborum proprietas, vt cum rebus ipsis nata videantur: ea vis, vt sub aspectum quasi rem subiiciant. M. Non possum hoc loco idem obiicere Græcis, quod suprà Hebræis: esse asperos in pronuntiando, & insuaues: nam quantum ego Græca legi, omnia videntur æquabiliter, placidéque ac leniter decurrere, & mira cum iucunditate ad aures affluc-

affluere: rectéque Horatium dixisse puto: Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo Musa loqui. Æ. Potuisti & hoc animaduertere, eandem latinæ linguæ matrem; & quandam velut pro creatricem ac nutricem esse. Et quomodo Romana alias linguas ornat, illustrat ac perficit, ita vicissim ipsa à Græca ornatur, illustratur atque perficitur: à qua si omnem sapientiam, doctrinam, fructum separemus, ac veluti detracta veste nudam intueamur, eximia certè pulchritudo, & elegantia ipsius nostros in se animos conuertet. Ceterùm cum illis literarum principibus, Homero, Platone, Aristotele, Demosthene, Herodoto, Xenophonte, Isocrate sine interprete confabulari quanti est? Nam latinè quàm horridè, impurè, inquinatè ac sordidè iidem, & alii plerique loquantur, non te fugit. M. Minimè fugit: & soleo stomachari in tam illotos ac lutulentos interpretes, conditionemque sapientissimorum doctissimorumque hominum vehementer miserari, qui cùm in sua lingua fundant aurea orationis flumina, in nostra balbutiunt, indisertique sunt. Nec illud nobis non molestissimum accidit, quòd vnius eiusdemque scriptoris tantùm non in singulos annos nouam conuersionem accipimus: vt in tanta copia quem interpretem præ aliis eligas, explicare sententiam non possis. Verùm quid tu illis responderes, qui hanc linguam minùs necessariam esse affirmare non erubescunt? quid etiam adolescentibus nonnullis, quibus laboriosa videtur atque difficilis? Æ. Sic occurrerem istis posterioribus: Itáne verò? Sit difficilis, vt vultis: an vos tantùm facilibus studebitis? Et quæ, obsecro, sunt isti

tam-

tam facilia? quæ ars? quæ disciplina? segnibus & ignauis nihil non difficile; industriis atque impigris nihil non facile futurum asseuero. τῆς ἐπιμελείας πάντα δοῦλα γίγνεται. Assidua vincit cuncta diligentia. M. Latina, inquient, multis partibus est facilior. Æ. Si hoc latinè indocti affertis, oratio vestra nullam meretur fidem: si docti: quæro, num hoc anno latinam didiceritis? M. Nequaquam, dicent, sed à paruis in hunc vsque diem latinis dediti fuimus. Æ. Iam constrictos & impeditos teneo. Potéstne, rogo vos, id facile nominari, quod annis 15. aut 16. quotidiano labore vix aliquatenus consequare? quòd si vos ab incunabulis Græcam discere cœpissetis, affirmare non timeo, tam laboriosa Latina vobis nunc appareret, quàm Græca apparet. M. Dimittamus pueros cum querela sua puerili: viros refuta, & eos quidem suo iudicio non indoctos. Æ. Vulpes cùm amisisset caudam, nitebatur cæteris persuadere, vt tanquam rem superuacuam, & onus minimè necessarium eam resecarent: Nesciunt isti docti Græcas literas, proinde socios quærunt, ne soli sine caudis, turpiterque deformati, & ignorantes incedant. Vtilem & necessariam non esse fateor ad quæstum, ad otium, ad voluptates, ad opes: sed ad liberales artes percipiendas eius cognitionem requiri dico: idque in Theologia, Philosophia, Mathematicis, Rhetoricis, Dialecticis, Medicina, Iurisprudentia, Grammaticis possem quamuis copiosè ostendere, si cum illis agerem coràm. Sed quod omnes ad Latinam mittunt, & à Græca reuocant, quis hoc ferat? Quid tandem esse existimant latinè scire?

num

num. Calepinum euoluiſſe? num vocabularios aliquos memoria comprehendiſſe? num epiſtolarum phraſes, num copiæ & inopiæ certas formulas: & locutiones latinogermanicas didiciſſe? Illud eſt latinè noſſe: primùm optimum quemque ſcriptorem diurna & nocturna manu verſauiſſe, legendo contriuiſſe, penitus & in cute noſſe: omnem loquendi rationem à præſtantiſſimis latinitatis auctoribus vſurpatam, non ab epitomis & compendiis neſcio quibus traditam tenere: verborum, loquendique generum fontes & origines cernere: purè, ornatè, politè ex multa exercitatione tum loqui, tum ſcribere: quæ quidem Græcis incognitis fieri nullo modo poſſunt. M. Mihi & antè perſuaſeram, & nunc etiam magis perſuaſi, delirare, qui huic linguæ obtrectant eamque vel vt difficilem, vel vt non adeò neceſſariam atque vtilem calumniantur. Quapropter iſtis accuſatoribus ſalute dicta, de Latina commentemur.

ANNOTATIONES.

ET MIRA CVM IVCVNDITATE) *Tanto eſt ſermo græcus latino iucundior, vt noſtri poëtæ, quoties dulce carmen eſſe voluerunt, illorum id nominibus exornent. Quintil. lib. 12. cap. 10. Si ex inſtituto velim hanc linguam laudare, facilius mihi erit orationis principium quàm exitum inuenire: tanta ſuppeditat à me olim ex doctiſſimorum hominum ſcriptis collecta argumentorum vis. Sed hoc tempore ſatis eſſe duxi pauca de multis promere, & adoleſcentibus ac magiſtris plura re-*

qui-

quirendi dicendíque occasionem dare, & quasi quoddam calcar admouere ad hoc ipsum. Poteram & de alijs duabus disserere copiosiùs, ni melius fore iudicassem, non omnia simul & vno loco dicere.

PROGYMNASMA
NONAGESIMVM SEPTIMVM.
Latina lingua.
IIDEM.

ÆLIVS. In huius laudatione caput est: quod vniuersas propemodum linguarum omnium laudes in se cohibet. Dulcis est Gallica? dulcior Latina. Virilis est Hispanica? virilior Latina. Tenera quodammodo Italica? tenerior Latina. Grauissima putatur Germanica: numerosa Hebræa? hæc quoque in Latina cumulatè reperiũtur. Et quia Græcæ partus ac filia est; quis negabit eam maternis dotatam laudibus? quis hæreditatem pulcherrimam atque amplissimam ipsi relictam ibit inficias? M. Populum Romanum cæteras gentes non modò imperij magnitudine, verùm etiam linguæ suæ propagatione vicisse certum est. Persæ, Medi, Assyrij, Græci latè quidem suos fines protulerunt; attamen cum imperio linguam proferre non potuerunt vt Romani, qui non corporis, sed animi suauissimum quendam conditissimumque cibum cum innumerabilibus nationibus sibi cõmunem fecerunt. Nec summos, & amplissimis in Republica

perfunctos honoribus viros puduit huic linguæ commentariis explicandæ & illustrandæ operam tempusque tribuere. Num fuit quisquam M. Tullio honoratior? Num C. Cæsare potentior? Num Varrone variarum artium scientia eruditior? Num quouis istorum publicis negotiis domi, foris tractandis occupatior? Nihilominus in mediis belli tumultibus, inter armorum fremitus de analogia Cæsar, de lingua latina Varro, vterque ad Ciceronem scripsit. Cicero autem Grammaticum studium in libris suis sæpe indicauit, & Grammatici officio sæpe functus est. Æ. Hæc ad veram sapientiam nos instituit: hac sanctissimæ religionis mysteria custodiuntur: hac per omnia templa Deo Opt. Max. & beatis cælitibus diu noctúque sacra carmina concinuntur: cumque reliquæ duæ scholarum parietibus includantur, hæc etiam ad cœtus, consultationes, conuiuia, familiaresque congressus admittitur. Quò magis dignum est miseratione, adeò superiore sæculo neglectam contemptamque iacuisse. Nemo fermè quid esset latinè loqui sciebat, quilibet verborum monstra & prodigia inuehebat: quod ita fieri necesse erat, cùm bonos libros ne de nomine quidem quisquam nosset. M. O sæculum insipiens, & infectum. Æ. Insigne etiam vulnus latinæ linguæ inflixit quorundam temeritas, qui tam multa ex ea in alias linguas conuerterunt, vt paucissimi deinde ad eam discendam mentes appellere voluerint. Quare quod principiò in sacris Bibliorum voluminibus euenit, vnde huius mali factum est initium, vt quisque putaret se arcana illa capere, atque inde noua & horribilia opinio-

num

num inter se pugnantium commenta nascerentur: hoc idem in disciplinis literariis vsuueniet aliquando, cùm textor aliquis, aut lanius, cetarius Aristotelem & Platonem pro sua inscitia interpretabitur. M. In Aristotelem tamen, & Platonem peccaretur tolerabiliùs. Æ. Sed absurdè vtrobique: Gratia verò habenda Victoriis, Manutiis, Sigoniis, Lambinis, Muretis, qui tanquam luciferi quidam nostra memoria exorti, quantum in ipsis fuit, sua luce barbarici caliginem ab oculis nostris discusserunt, scribendíque perfectione ad antiquorum præstantiam proximè accesserunt: quorum libri ab omnibus & Humanitatis, & latinitatis studiosis quàm accuratissimè legendi sunt. M. Quà de me, Lydum prouocas in planiciem.

ANNOTATIONES.

QVanti suam linguam fecerint Romani, multi indicijs potest cognosci. Tiberium narrat Suetonius, c.71. quanquam alioqui græco sermone promptũ & facilem, non vsquequaque vsum, abstinuisseque maximè in senatu, adeò quidem, vt monopolium nominaturus veniam postularit, quod sibi verbo peregrino vtendum esset. Et in quodam decreto Patrum cum ἔμβλημα recitaretur, commutandam vocem censuit, & pro peregrina nostratem requirendam, aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque græcè testimonium interrogatum, nisi latinè respondere vetuit. Eadem Xiphilinus in Tiberio.

Vide quid idem Sueton. de Claudio memoret cap. 16. & Cic. de Lucullo ad Atticum lib. 1. ep. 16. Valerius lib. 2. c. 2. Magistratus verò prisci quantoperè suam populíque Romani maiestatem retinentes se gesserint: hinc cognosci potest: quòd inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoq; magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis vnquam nisi latinè responsa darent. Et quæ sequuntur, nolo enim esse longior.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM OCTAVVM.

Solutæ, pedestrisq; scriptionis varietas.

CONSTANS, APOLLINARIS.

CONSTANS. Dies non ita multi effluxerunt, cùm te in quodam conuentu literato mira, nec pauca sanè de exercitatione iactantem, eiusque laudes plena manu in astra tollentem lætus ac lubens audiui: quorum summa quædam est hæc: Ab ea naturæ vitia emendari, longéque plus diligentia, assiduitate, labore, consuetudine cum mediocri ingenio, quàm sine his etiam cum summo effici: corrumpi enim ingeniorum bonitatem ignauia atque socordia: & cùm negligens etiam facilia non consequatur, studioso ac diligenti nihil esse

ſe difficile. Adducebas quoque Periandri verbum ἡ μελέτη πάντα δυνάται, quo ſignificatur, nihil eſſe tã arduum, laborioſum atque magnum, quod cura, induſtria, contentione, ſedulitate non ſuperetur. Hac Ariſtotelem tantum philoſophum, Ciceronem & Demoſthenem tantos oratores, Archimedem & Euclidem tantos mathematicos, Virgilium & Horatium tantos poëtas, Apellem & Parrhaſium tantos pictores, Phidiam & Polycletum tam excellentes ſtatuarios euaſiſſe. Commendabas autem nobis ſcriptionis vſum & exercitationem præſertim, quandoquidem hoc ſæculo, & iſtis hominibus, neque in ſcholis aliud maius quæritur: neque extra ſcholam maiori gloriæ ducitur, quàm Latina lingua. Hanc nos puram, elegantem, propriam & copioſam aſſecuturòs, ſi quamplurimum ſcribere in animum induceremus: ſtylum enim optimum eſſe, & præſtantiſsimum huius rei effectorem atque magiſtrum. Et cùm Cicerò ipſe, fons latinitatis vberrimus, vnuſqúe omnium poſt hominum memoriam diſertiſsimus & eloquentiſsimus, libro 9. ad Pætum ſcribens de ſe dicat: Ipſa illa, ſi qua fuit in me facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet: quid de nobis miſeris cogitandum eſt, aiebas, qui tantos orationis theſauros etiam creberrimis exercitationibus vix aliqua ex parte corrademus? Ego tum illa diſputatione tua ita animatus diſceſsi, vt ſtatuerem, ſimul ac in te rurſus incidiſſem, quærere, quænam quaſi genera putares eſſe ſcriptionis, non ſolutæ tantùm, verùm etiam ligatæ, in quibus nos adoleſcentiores verſaremur, qui in vtraque

orationis facultate præstare cuperemus. Itaque te valde pro amicitia nostra rogo, vti me tanquam discipulum instituas, quæque scribenda sint, monere ne detrectes. A. Quid tibi, quæso, opera mea in istoc negotio opus est? lege Aphthonium, lege alios recentiores, qui istud argumentum doctè, integrisq́ue voluminibus persecuti sunt. C. Tua volo, tuis ego contentus: ne fuge tantillum laborem caussa mea. A. Haud expeditum est ex tempore satisfacere votis tuis. Sed quoniam finem orandi, vrgendíque non videris esse facturus, exponam tibi quæ requiris vel ex tempore, & breuiter. C. Nullum est periculum, ne quid tibi excidat, quod mihi non profit audiuisse. A. Principiò id do consilium, vt scriptites epistolas, frequenter quidem ex præceptis, quæ à Rocho Perusino accuratissimè traduntur; aliquando tamen liberas omnino, nullis quasi vinculis præceptionum alligatas. Nec mihi non placent, qui sine argumento scribunt, & hanc solam habent epistolæ sententiam, non habeo quod scribam: quales ad se mitti epistolas ab Attico etiam M. Tullius voluit, & est hoc genus inter doctos frequentatum. Solent præterea magistri diligentes argumentum, siue rem totam epistolæ cuiuspiam docti viri sumere, Corradi, verbi gratia, Sadoleti, Manutij, Longolij, eamque dictare discipulis, postea illorum epistolas cum his conferentes docent eos quid agere, & quonam modo scribere debuissent, vt essent viris illis non dissimiles: laudant si quid bene, si alicubi persimiles, si opera & labore haud parci fuerunt. C. Iucunda exercitationis ratio. Est enim suaue per se

epistò-

epiſtolas facere, quamuis eas nuſquam ſis miſſurus : & poſterior modus Præceptorem in argumentis inueniendis non mediocriter adiuuat. Dic iam de alio genere. A. Ex Æſopo, aut ex poetis lepidam fabellam depromas licet, eamque nunc breuiſsimè ac ſimpliciſsimè, nunc copioſè, cum auctoris commendatione, cum affabulatione, cum interpoſitis aliorum nominibus & colloquiis tracta. Item narratiunculas è Theatro vitæ humanæ, è Valerio Maximo & exemplorum libris nouas, antiquas, veras, commentitias (nihil enim intereſt) nonnunquam petes, quas ſimiliter aut paucis verbis, ſineq; ornamentis, aut pluribus & ornatioribus, affectibus quoque admiſtis expones. C. Quàm vellem hîc mihi tuum exemplum proponeres aliquod : adoleſcentes enim milites cùm ducum & imperatorum ſuorum ſtrenuè facta coràm intuentur, longè perfectiùs bellicam artem, quàm ſolis præceptis audiendis diſcunt. Sed video id fieri iam minimè poſſe. A. Cùm poterit, & in hoc, & in aliis quæ recenſebo, aut conſcribam ipſe exempla tibi, aut conſcripta iam pridem oſtendam. C. Docebis me igitur quæ ipſe experiundo cognouiſti : non vt quidam, qui cæcis volunt præire, cùm ipſi propemodum talpæ ſint. A. Exercitationem amaui & complexus ſum à puſillo puero, cui maximè debeo ſi quid ſum. Non paruam inſuper copiam ad ſcribendum ſuppeditabunt apophthegmata, quæ vbi breuiter comprehenſa fuerint, argumentis excogitatis aut confirmari, aut refutari, aut laudari, aut vituperari poterunt. Commendentur item, aut reprehendantur aucto-

res eorundem, ſimilia & diſsimilia adducantur, quibus illa magis illuſtrentur. Idem ſtatuendum de prouerbiis & ſententiis, ſiue ſacris, ſiue profanis, quæ etiam παραφραστικῶς dilatabuntur, & tanquã communes loci tractabuntur. C. Tam multi extant ſententiarum libelli in vtroque genere, auctorum, inquam, ſacrorum, non ſacrorum, poëtarum quoque, vt ſi quando eſt animus aliquem eorum legere, neſciam quem præ aliis legam. A. Vtilem præſtitit ſtudioſis operam Andreas Eborenſis Luſitanus, hunc eme. Præterea Stobæum, ſententias Ciceronis, gemmas Platonis, flores poëtarum tibi commendo: nec ſperno quæ ſeorſum ex Seneca Neronis magiſtro, & Plutarcho collectæ ſunt. C. Meminero horum. A. Non ad ſtylum modò exercendum, verùm etiam ad inuentionem, iudiciumque, ad decori quoque diſcendam rationem (quod tamen eſt iudicii) proderit dialogos breues, & varios conficere, materia ſæpe ex quauis occaſione ſumpta, nec non ex poëtis, hiſtoricis, oratoribus, quos vel legimus ipſi, vel explicari audimus. In hac ipſa exercitatione non modica ineſt delectatio, quam tum rerum, tum perſonarum viciſsitudo conciliat. C. Modò ne iubeas me dialecticum, & rhetoricum in iis artificium obſeruare, ac neſcio quæ alia, quæ nuper ex commentario quodam in dialogis obſeruanda eſſe cognoui. A. Ille commentarius de dialogis maioribus, grauioribus & grandioribus loquitur, quos componere debent, qui ad magiſtrum itare, manumque ferulæ ſubiicere iam deſierunt. C. Amabò, quid ſentis de conuerſionibus? eſtné vtendum ea exercitatione

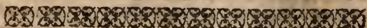
adolę-

adoleſcentibus? A. Non aliter, quàm vt ſolent in ſcholis, cùm Præceptor argumentum vel à ſe conſcriptum, vel ex aliquo Latino Germanicum factum diſcipulis conuertendum proponit. Verùm in emendatione accuratum eſſe conueniet, vt linguæ vtriuſque idiotiſmi, elegantiæq; oſtendantur, & moneantur pueri, quid ſequi, quid vitare, quid meliùs facere debuerint. Qui robuſtiores ſunt in literis, interdum ad conuerſionem aliquot paginarum aggrediantur. Laudat hoc genus Cic. 1. de Orat. & habet cùm magnas, tum non paucas vtilitates. Addam hoc appendicis loco. Componenda exempla illuſtrium figurarum, vt diſtributionis, ſubiectionis, frequentationis, ſimilitudinum, comparationum. Aliquid breuiter laudandum, aut reprehendendum. Aliquid breuiter laudandum, aut reprehendendum; eadem ſententia variatis verbis ac figuris efferenda ſæpius; eadem græcè ac latinè, metro & ſoluta oratione varianda. Nunc de ligata diſſeram, ſi attendas. C. Attendo.

ANNOTATIONES.

SOLVTÆ PEDESTRISQVE) *Tribus potiſſimùm modis appellatur oratorum oratio. Soluta, non quod pedibus & numeris careat, ſed quod ijs tam aſtricta non ſit, vt carmen, Proſa, ſeu prorſa, quaſi profuſa. Pedeſtris, græcè πεζὸς λόγος quod quaſi pedibus incedat cùm carmen quodammodo equo ferri videatur. Itaque Horat. hiſtorias ſoluta oratione compoſitas pedeſtres vocauit Ode 12. lib. 2.* POST HOMINVM MEMORIAM) *Sic ſæpe Cicero. Nec rarò, poſt homines natos, quæ for-*

mulæ ad amplificandum valent. Demosthenes de emen-titâ legat. dixit: ἀφ᾽ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, ex quo homines esse cœperunt. Lege Victor. c. 12. l. 17. Quod quidam sic loquuntur, ab orbe, à mundo condito, non est vituperandum. Pro illis autem, nostro tempore, patrum nostrorum tempore, melius dicemus, nostra, patrum, maiorum memoria. Quod Cæsar habet lib. 3. de bell. Gall. Nec adhuc hominum memoria repertus est, &c. videtur id velle, quod Germani, bey Manns gedencken.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM NONVM.

Poëticæ scriptionis varietas.

IIDEM.

APOLLINARIS. Rem quampiam eodem genere carminis bis, ter, quater, diuersis nimirum verbis locutionibusq; & figuris explicabis. Cernis in Catalectis Virgilianis tam iucunda mirabiliq; varietate, & tot modis auroram, quatuor anni tempora, amnem glacie concretum, & alia expressa elegiacis, vt nihil suprà posſit esse. Quid si etiam eandem materiam tribus, quatuor carminum formis mandes, vt hexametro, elegiaco, iambico? Virgil. in 8. Æneid. Ouid. 9. Metamorph. Ausonius, labores Herculis hexametro

com-

complexi sunt: Ouidius rursum in epistola Deianire elegiaco, Seneca in Hercule furente iambicis eos inclusit. C. Contuli aliquando istos diuersorum poetarum versiculos, & poeticæ orationis diuitias sum contemplatus. Occurrit tum illud de Archia poëta, quem defendit Cicero. Fertur is cum Roscio principe ætatis suæ histrionum certare solitus, vtrum ille eandem rem sæpiùs variato gestu exprimeret, an hic mutatis verbis per carmen efferret. A. Magna eloquentiæ, & incredibilis fæcunditas, oratoribusq; cum poëtis communis est. C. Quæ adhuc exercitationum metricarum genera laudas? A. Hoc: solutam orationem, siue dictum elegans & graue, siue historiam, siue fabulam ad carmen redigere, poëticáque libertate vti, & flores, fucos, vbertatem quandam verborum atque rerum adhibere. C. Arbitror contrà etiam fieri posse, vt soluatur carmen, fiátque libera pedibus oratio. A. Potest, maximè. Deinde vnum genus carminis apud auctorem aliquem inuentum, nos mutatis numeris in aliud transferemus, hexametrum in elegiacum, & hoc in phaleucium, & istud in sapphicum: ne ignoremus tamen vniuscuiusque generis suam ac propriam ideam esse. Curabimus præterea, vt nobis versus alieni proponantur, aut ipsimet eos deligemus, quibuscum nostra Músa decertet, vt suprà in epistolis faciendum dicebamus. C. Vellem hac tempestate in scholis vigerent certamina poëtica, vt adolescentes se mutuò non tantùm numero versuum (nam id parui duco, breui tempore sexcentos versus euomere: & tamen id in vsu est pænè solùm)

sed

is in suo genere Roscius diceretur. Cic. 1. de Orat. Eundē laudat orat. pro Quint. Festus. Roscij appellabantur in omnibus perfecti artibus, quod Roscius quidam perfectus vnus in arte sua, id est, comœdia iudicatus sit. Horat. epist. 1. lib. 2. Quæ grauis Æsopus, quæ doctus Roscius egit. Vide & Macrob. lib. 3. cap. 14. Disputauimus de variis exercitationum, scriptionúmue generibus in duobus antegressis progymnasmatis; & quæ adolescentum viribus æqua videbantur attulimus. Nunc robustioribus alium magistrū, doctiorem, Plinium scilicet Secundum dabimus, qui eos varietatem exercitationū tam oratoriæ, quam poëticæ admodum eruditè ac disertè doceat epistol. 9. lib. 7. quam subscribemus per capita distinctam, quo omnia dilucidiora fiant.

C. PLINIVS FVSCOS.

Quæris quemadmodum in secessu, quo iamdiu frueris, putem te studere oportere.

EXERCITATIONES ORATORIÆ.

I. GENVS.

VTILE *inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas, splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi: præterea imitatione optimorum*

morum similia inueniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt: intelligentia ex hoc, & iudicium acquiritur.

II. GENVS.

Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, vt rem argumentumqúe teneas, quasi æmulum scribere, lectisqúe conferre, ac sedulò pensitare, quid tu, quid ille commodiùs. Magna gratulatio si nonnulla: tum magnus pudor, si cuncta ille meliùs.

III. GENVS.

Licebit interdum & notissima legere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta contentio. Quanquam multos videmus huiusmodi certamina sibi multa cum laude sumpsisse, quosq; subsequi satis habebant; dum non desperant, antecessisse.

IV. GENVS.

Poteris & quæ dixeris, post obliuionem retractare, multa retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud, & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum; recalescere ex integro, & resumere impetum

tum fractum omissumq́. Postremò noua velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare.

V. GENVS.

Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi. Sed non ideo semper pugnacem hunc, & quasi bellatorium stilum suaserim. Vt enim terræ variis mutatisq́ seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas.

VI. GENVS.

Volo epistolam diligentiùs scribas. Nam sæpe in oratione quoq́ non historiæ modò, sed propè poëticæ descriptionis necessitas incidit, & pressus sermo purusq́ in epistolis petitur.

EXERCITATIO POETICA, QVI DICVNTVR LVSVS.

FAs est & carmine remitti: non dico continuo & longo (id enim perfici in otio non potest) sed hoc arguto & breui, quod aptè quantaslibet occupationes curasq́ distinguit. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum glo-

gloriam quàm seria consequuntur: atque adeò (cur enim te ad versus versibus non exhorter?)

Vt laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, iussaque fingat opus,
Et nunc informet Martem, castámue Mineruam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Vtque sacri fontes non sola incendia sistunt:
Sæpe etiam flores, vernaque prata iuuant:
Sic hominum flecti ingenium, ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque summi Oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant, aut delectabant, immo delectabant, exercebantque. Nam mirum est, vt his opusculis animus intendatur, remittatur. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, vrbanitatem: omnia denique, quæ in vita, atque etiam in foro caussisque versantur. Inest his quoque eadem, quæ aliis carminibus vtilitas, quod metri necessitate deuincti soluta oratione lætamur: & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus.

EPILOGVS, ET PAVCA DE LECTIONE.

HABES *plura etiam fortasse, quàm requirebas. Vnum tamen omisi: non enim dixi*

quæ

quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cùm dicerem quæ scribenda. Tu memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim multum legendum esse, non multa. Qui sint hi, adeò notum promulgatumque est, vt demonstratione non egeat: & alioqui tam immodicè epistolam extendi, & dum tibi, quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas, scribis? Vale.

PROGYMNASMA CENTESIMVM.

Actio scenica.

CONRADVS, HELISÆVS.

CONRADVS. Accenditur mihi animus haud mediocriter, Helisæe, ad personam in theatro agendam, siue id in comœdia, siue in tragœdia, siue in dialogo, (nam hoc tertium quoddam dramatis genus nostri faciunt) non, inquam, parua cupido huius rei mihi crescit in pectore, cùm obseruo spectatores vultus atque ora in ludionibus defigere, & non modò primarum, secundarum, ac tertiarum partium, sed in suo ge-

nere optimum quemque actorem intueri continenter, admirarique maximè, & alios collatis capitibus percunctari, quínam sit ille, aut ille adolescens, cuius filius, quod ei nomen. H. At mihi cùm hac, tum aliis de caussis semper iucundum fuit obligari sacramento huius militiæ. C. Recense caussas illas, nisi onerosum est, & adde currenti calcar. H. Plerique de studiosis literarum aliena misericordia liberalitatéque indigent; qui quidem cùm suas partes egerint egregiè, & ita se populo probauerint, à diuitibus ac nobilibus viris sumptum in singulos annos, quò victum tolerent, facilè hac ratione, etiam non rogantes, consequuntur. Exempla complura commemorauerim, & ex illis ego ipse vnus sum, qui quoniam in comœdia quæ inscribitur Salomon coronatus, puerum Salomonem non malè videbar egisse, illustri, & opulento viro annuos aureos quinquaginta in acceptis refero. C. Pro tantilla opera tanta merces? H. Non illi operam & laborem, sed ingenium, quod sese in huiusmodi comicis actionibus mirabiliter ostendit ac prodit, spectare solent. Videmus præterea parentes admodum desiderare, vt filii doceantur bene gestum agere, moderari manus, vultum, corpus totum, ac vocem etiam inflectere, atque variare, & in his omnibus posthabito pudore subrustico liberi esse, nihil metuere. Hoc nusquam commodiùs, maioréque cum eorum, & aliorum voluptate fit, quàm in theatro. C. Quàm vera sunt hæc? nam quod mihi mei, hoc aliis perinde suos parentes credo facere. Quærunt sæpe: dabitúrne comœdia? quæ

par-

partes mandatæ ſunt tibi? putant, credo, etiam ad ſuam ipſorum gloriam pertinere, ſi filii placuerint. H. Et ad gymnaſii quoque decus atque gloriam vehementer ſcito intereſſe: laudatur enim locus, & magiſter, vbi, & à quo tam præclara indole, tam apti ad res pulcherrimas adoleſcentes inſtituantur. Quin noſmetipſos, condiſcipulos, populum, magiſtratus, totas ciuitates liberaliſsima & honeſtiſsima voluptate cumulamus, ſi nos ex poëtæ ſententia geminus. C. Ac me quoque doctiorem factum ſentio, tam multis egregiis ſapienterque ſcriptis verſibus ediſcendis: & memoriam non parum exercui: ſiquidem trecentos, quingentos aliquando, vt digitos meos, vt nomen meum recitare potui. H. Si fabula quæ datur, latinè ornatéque compoſita fuerit, neceſſe eſt omninò actores, cùm eam ediſcunt, omnes omnium perſonas propemodum memoria tenere (quippe quos toties cùm exercentur audiunt) in latinitate, & orationis virtutibus nonnihil proficere, atque ad ſcribendum, loquendumque aliquam ſibi ſupellectilem comparare. Augetur adhæc prudentia, & cognitione ἐμπείριας, cùm animaduertimus ſcilicet, in œconomia adhibitum iudicium, & cùm perſonæ cuiuſque eum ſermonem audimus, qui ad naturam, ingeniū, mores illius καθ᾽ ὅλου eſt appoſitus. In quo quidem officium poëtæ inprimis conſumitur, qui vniuerſa in ſingulis imitari, atque exprimere debet. C. Cur igitur apud veteres probro dabatur hiſtrioniam facere? H. Si cogitemus qualia priſcarum comœdiarum argumenta fuerint, non mirabimur: leuia,

litigiosa, nugatoria, impura: quales item versus, spurcidici, vt inquit Plautus, & immemorabiles. Ibi lenones, meretrices, parasiti, serui callidi, adolescentes asoti. Huiusmodi personas agere honestum hominem iure pudeat: scurram autem, circulatorem, malè feriatum ac triobolarem non pudeat. Dramatum nostrorum longè diuersa est ratio, quæ fermè illustres, graues, notas historias, & frequenter è sacris literis petitas continent, quo populo & notiores sint, & placeant magis. Quàm autem tales historias, tot annis præsertim, tamque distantibus locis gestas rectè deligamus, & quàm easdem materias præceptis & exemplis antiquorum seu comicorum, seu tragicorum conuenienter tractemus, non est meum disputare, doctioribus relinquo. Cùm igitur res sint honestæ & sacræ, personæ etiam ciuilibus honoratiores, aut saltem, non viles atque abiectæ, tantum apud nos abest vt sit ignominiæ histrionem profiteri, vt sit commendationi ac laudi potiùs. C. Illud superest, vt Roscios atque Æsopos habeamus, qui nos in hoc artificio ipsi artifices celebratissimi instituant. H. Bene optas. Nulla ars sine magistro discitur: quanquam noster doctor non est postremus in hac palæstra.

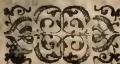
ANNOTATIONES.

SI FABVLA QVÆ DATVR) *Dare fabulam vsitatum est Terentio. Sic autem dicitur, data est fabula, vt data est cœna, datum est prandium. Et dari dicitur*

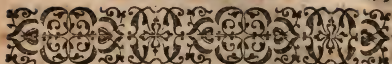
citur fabula cùm agitur, stare, cùm placet. Hæc Donat. in prolog. Hecyr. Cicer. Tusculan. 1. Annis enim ferè CCCCX. post Romam conditam Liuius fabulam dedit. Et in Bruto. Minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit. Vtitur etiam verbo docere, vt eodem libro. Annis XXX. post, quàm eum fabulam docuisse & Atticus scribit. In eodem libro. Ennius cùm Thyesten fabulam docuisset, mortem obijt. Sic Horat. ad Pison. Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas. APVD VETERES PROBRO DABATVR) *Apud Romanos, at non apud Græcos. Itaque Æmilius Probus præfat. docens, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicari, commemoratis alijs: in scenam verò prodire, inquit, & populo esse spectaculo, nemini in ijsdem gentibus fuit turpitudini: quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur: contra ea pleraque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur, &c. Lege Lambin. in eundem locum. Rem ergo histrionicam apud Romanos non alij fermè, quàm serui & venalitij tractabant, erantque non ita magno in pretio & honore. Hinc Cicer. pro Quintio de Q. Roscio: Etenim, cùm artifex eiusmodi sit, vt solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur; tum vir eiusmodi est, vt solus dignus videatur, qui eò non accedat.* IBI LENONES, MERETRICES) *Quales comœdiarum veterum personæ vt plurimum essent, indicauit Terent. quoque in prolog. Heaut.*

Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assidue agendi sint mihi.

Certè cùm Plautus Captiuos laudet etiam ob hoc, quod ibi non sit meretrix mala, intelligimus nullam pane sine infamibus illis personis dari solitam. Vnde totam grauitatem, & sanctimoniam dramatum illorum æstimare licet. Addam istuc corollarij loco. Intermedia quæ hodie vocantur in comœdiis & tragœdiis, diuerbia scilicet, quibus spectatorum animi actoribus è theatro, post actū finitū digressis recreantur, à veteribus dicta exodia, & actores ipsos exodiarios, qua de re legendus Turneb. lib. 3. cap. 17. & lib. 10. c. 27. Addam alia. Primarū partium actores seu personas in dramatis eas dici posse, quæ plurimum versantur in dramate, seu quarum maior habetur ratio, quas potissimùm respicit fabula, & à quibus plerumq; nomen fabulæ imponitur, vt Hecuba, Orestes, Hippolytus, Andromacha Euripidis, Andria Terentij, Amphitruo Plauti. Ex hoc intelligitur quæ sint secundarum, aut tertiarum partium. Designator is dicitur, quia loca spectatoribus designat in theatro.

EX

EX HIEROCLE, ET PHILAGRIO GRAMMATICO, SCHOLASTICORVM, SIVE LITERIS STVDENTIUM, & aliorum ridiculè dicta, & facta.

SCholasticvs, siue litteratus argentario lucernam faciendam locauit. Eo quærente, quantam vellet, respondit, quasi pro octo hominibus. *Si de pane interrogatus sic respondisset pistori, recte respondisset.*

Scholasticus dum natare tentat, pæne summersus est. Iurauit igitur, non ingressurum de cætero aquas, nî prius bene natare didicisset.

Scholasticus quidam medicum conueniens dixit, medice, quoties de somno surgo, per dimidiũ horæ adhuc mihi tenebræ sunt, atque ita demum restituor. Tum medicus, serius igitur dimidio horæ expergiscere.

Cum Scholasticus equum venderet, interrogauit quispiam, num πρωτοβόλος esset, (*hoc est,*

num primos dentes emitteret, βόλος enim Aristoteli est dentitio) & illo respondente, δεύτεροβόλον esse, quæsiuit ille rursum, quonam modo? Quia, inquit, semel me, semel patrem meum deiecit. *Iocus est in ambiguo βόλος, à βάλλω, quod cum πρῶτον, & δεύτερον iunctum, alium atq; alium sensum efficit, Respondens quasi à βάλλω pro iacio, interrogans à βάλλω pro emitto πρωτοβόλον accepit.*

Quidam Scholastico obuius factus dixit, domine Scholastice, per somnium te vidi, & compellaui. Tum Scholasticus, per deos, inquit, occupatus non attendi. *Aliter hunc iocum in suo codice legit Anonymus, & ordine inuerso, vt ex eius interpretatione apparet, quam subijcio. Scholasticus amico obuiā factus, inquit, in somno te visum allocutus sum. Cui ille, da mihi veniam quod non auscultauerim.*

Scholasticus conspicatus medicum pro consuetudine venientem, cooperuit se ne videretur. Interrogatus à quodam sodali suo, cur id faceret; respondit; diu est quod non ægrotaui, & me coram illo pudet.

Scholastico cui secta erat vua, præceperat medicus ne loqueretur, qui famulo mandauit, vt suo loco salutantibus responderet. Deinde ipse cuilibet dicebat: ne pro iniuria reputes, si pro me seruus meus te resalutat, medicus enim vetuit me loqui.

Scholasticus volens murem libros eius assiduè

duē arrodentem comprehendere, carnes mandens in tenebris sedebat.

Scholasticus volens asinum suum docere, ne multum comederet, illi pabulum non apponebat. Moriente autem asello præ fame, aiebat, magnam feci iacturam: quando enim didicit non multum comedere, tunc extinctus est.

Scholasticus equum vendens, interrogabatur num esset timidus: non, per salutem patris mei, inquit, nam in stabulo solus stetit.

Scholasticus volens videre an decorè dormiret, clausis oculis speculum intuebatur.

Scholastico peregre proficiscenti amicus dixit, quæso mercare mihi duos pueros, siue seruulos, vtrumque annorum quindecim. Sed si non inuenero, inquit ille, duos, mercabor tibi vnum, annos natum triginta.

Scholastici duo parricidæ indignabantur inter se, quod patres illorum adhuc viuerent. Altero itaque dicente, visne igitur vt vterque suum præfocet? absit, inquit alter, ne parricidæ audiamus. Sed, si placet, tu meum, ego tuum occidam.

Scholasticus cum putaret se in somnis clauum calcasse, pedem circumligauit. Sodalis autem eius caussa quæsita & cognita, iure, inquit, fatui vocamur, cur enim non dormimus calceati?

Scholasticus multis diebus libro requisito,

necinuento, cum forte lactucam comederet, conuersus in angulum, vidit ibidem iacere librum. Postea amico occurrens lamentanti, vt qui vestimentorum ornatum amisisset, ne doleas inquit, sed lactucas eme, & eas comedens in angulum conuersus attende oculos, & vestes inuenies.

Scholastico amicus peregre absens scripsit, vt sibi libros coëmeret. Is re neglecta reuerso inquit, misisti epistolam de libris emendis, quam non accepi.

Scholasticus visis super arbore multis passeribus, sensim subiens, vestis sinum expandit, & arborem concussit, quasi decidentes excepturus.

Quidam in Scholasticum incidens, seruus, inquit, quem vendidisti mihi, mortuus est. Tum Scholasticus, per deos, quando mecum erat, tale nihil fecit.

Scholastici duo à cœna se inuicem domum comitantes, honoris caussa illa nocte non dormierunt.

Scholasticus cum haberet villam multis milliaribus distantem, vt eam propinquiorem faceret, septem millia nummum decreuit.

Scholasticus somnum capere cupiens, cum puluinum non haberet, seruo mandauit vti amphoram supponeret. Quo dicente, nimis duram esse, iussit eam plumis impleri.

Scho-

Scholaſticus occurrens amico dixit, audiui te eſſe mortuum. Reſpondit amicus, atqui vides me viuere. Et Scholaſticus, at qui mihi hoc narrauit, fide eſt te longè dignior.

Scholaſticus vt primum apertum eſt balneum, ingreſſus, cum neminem intus inueniſſet, ad pediſſequum conuerſus infit, nemo hîc lauat, vt video.

Scholaſticus cum patre ſuo litigans, dixit ei, male ſerue, an non vides, quantum mihi nocueris? Si enim tu natus non eſſes, ego aui mei hæres eſſem.

Scholaſtico canis digitum momordit, tum ille, ſi veſtem, inquit, corripuiſſet, laceraſſet.

Scholaſticus atroci tempeſtate nauigans, miniſtris flentibus, nolite flere, inquit, nam ego vos omnes in teſtamento liberos ſcripſi.

Scholaſticus inquirens, vbinam ſibi monumentum, ſiue ſepulchrum conderet, affirmantibus quibuſdam hîc fore commodum; ſed iſte locus inquit, eſt contagioſus.

Scholaſticus ægrotans pactus eſt mercedem medico, ſi conualeſceret. Cum itaque in febri vinum bibentem vxor obiurgaret, an tu, inquit, ſanum me ad dandam medico mercedem cogi vis?

Ex gemellis fratribus altero defuncto Scholaſticus viuo occurrens, ſic eum appellat, tunc, an frater tuus obiit?

Scho-

Scholaſticus fluuium traiicere volens, nauim ęquo inſidens conſcendit. Percunctante autem quopiam cur id faceret: feſtino, inquit.

Scholaſticus naufragio periturus tabellas poſtulabat, vt teſtamentum conderet.

Scholaſticus ad cœnam vocatus non edebat. Interrogatus à conuiuis cur non comederet, ne comedendi cauſſa, inquit, adeſſe exiſtimet.

Scholaſticus ad patrem Athenis ſcribens, & de progreſſu in ſtudiis glorians, adiecit, opto autem & te inuenire cum lite, ſeu cauſſa capitali, vt me tibi oratorem oſtendam.

Scholaſtici filius pila ludebat. Lapſa igitur in puteum pila deſpiciens, & ſuum ipſius ſimulacrum videns, pilam ab eo repetebat. Deinde id apud patrem accuſabat, quod ſibi pilam non redderet. Ille in puteum ſimiliter deſpiciens, & ſuam quoque imaginem ibidem intuens, pilam repetebat: paterfamiliâs inquiens, redde puero ſuam pilam.

Scholaſticus amicum in morbo viſens, de morbo ex eo quærebat. Quo tacente, iratus, ſpero inquit, me quoque ægrotaturum, nec tibi reſpondebo.

Scholaſticus cum illi quidam narraſſet, ſe heri gallinam ſaginatam cœnaſſe, ad ſaginatorem accedens, pridianam ſibi gallinam occidi petiuit.

Scho-

Scholasticus occurrentium vestimenta honorabat: Id cum ex quopiam pater eius audiuisset, eumque obiurgaret: respondit, à calumniatore persuasus es, & fortassis nec ab homine. Patre excipiente, ille mihi dixit. Et tu (inquit filius) ei aures das, qui nec quinquagintà drachmarum vestem habet?

Scholasticus equum vendebat. Accedente autem quodam, & quantum dentes prodiissent considerante, quid, inquit, dentes eius consideras? vtinam quemadmodum bene comedit, ita etiam bene ambularet.

Scholastici duo ambulabant. Conspicatus alter horum gallinam nigram, frater, inquit, fortassis huius gallus est mortuus.

Scholasticus declamator, rogatus vt in mortuos funebres orationes haberet, cuidam adhuc viuo funebrem composuit, Qui cum eum idcirco in ius vocasset, respondit demens, ne mihi prædixeritis quando morimini. Ego ex tempore dico. Vultis, vt me indecorè geram?

Scholasticus paruo amisso filio, cum cerneret multos ad exequias eius concurrere, dixit, erubesco pusillum puerum in tantam turbam efferre.

Scholasticus domum proscribens, lapidem ex ea pro exemplo circumferebat.

Scholasticus audito à quibusdam barbam

iam

iam sibi venire, abiens ad portam vrbis, exspectabat ipsam. Caussam dum alius quærit, & cognoscit meritò, inquit, stultus æstimaris. Vnde enim scias, annon per aliam portam veniat?

Scholasticus cum patre dormiens, noctu super lectum surgens, vuas desuper suspensas deuorabat. Cum autem illo surgente pater sub olla lumen absconditum repente protulisset, ille erectus stans, & rhonchos trahens, dormire se simulabat.

Scholastico negotiator renuntiauit, agrum eius à flumine inundatum. Exclamans ille, vim, inquit, & iniuriam flumen nobis facit.

Scholasticus in agrum profectus, pecudes in pascua exire vidit. Quas cum vt consuêrant, auidè pabula carpentes aspiceret, caussam quæsiuit. Hîc œconomo per iocum respondente, salutant te salutem meam: mea caussa, inquit, vacationem ipsis da, & triduo ad pascua ne educito.

Scholasticus conspecta luna percunctatus est patrem suum, an & aliis vrbibus tales lunæ essent.

Scholasticus fœnerator cum nauclero deberet, iussit eum sortem recipere, & duas ancillulas, quas octennibus filiis suis daret vxores, vt iustæ mensuræ auctarium videlicet.

Scholasticus in agro suo profundum cernens

puteum,

puteum, quærebat, num bona esset aqua: agricolis autem respondentibus bonam esse, nam & parentes eius inde bibisse: & quàm longa inquit, habebant colla, si è tam profundo bibere potuerunt?

Scholasticus in scrobem lapsus, frequenter clamabat, & sibi auxiliarios inuocabat. Vt autem nemo vociferantem audiuit dixit ad semetipsum, fatuus sum, nisi ascendens omnes flagello, vt me audiant, & scalas apportent.

Scholasticus cum patre cœnans, apposita lactuca magna, & habente thyrsos foliosos, age pater, inquit, comede tu filios, nos matrem comedemus.

Scholasticus facetus, sumptibus egens, libros suos vendebat, scribensq; ad patrem dicebat gratulare nobis, iam enim libri nos alunt.

Scholasticus, & caluus, & tonsor vna iter facientes, & in solitudine quadam manentes, pepigerunt, vt quatuor horas vicissim vigilarent, & vasa vnusquisque custodiret. Cum autem tonsor forte ductus vigilare primus deberet, volens laudari, scholasticum dormientem rasit. Et horis transactis expergefecit. Tum Scholasticus caput fricans, vt à somno fieri solet, & illud nudum inueniens, malam pestem tonsori, inquit, errans enim pro me caluum excitauit.

Scholasticus in flumine cymbam frumento onu-

onustam, & grauatam videns, si paulum flumen increuerit, inquit, cymba submergetur.

Scholasticus ex peregrinatione reuersus, socero occurrens, rogatusque ab eo, vt condiscipulus eius valeret: admodum bene nunc, inquit, & læto animo est: socerum quippe suum sepeliuit.

Scholasticus mortuo condiscipulo inuisit parentes eius. Lamentante autem patre, dicenteque super exanimem, ad inopiam redegisti me, matre autem, excœcasti me, ad vtrosque scholasticus, si hæc fecit, inquit, etiam viuum deflere oportebat.

Scholasticus ægrotans, cum esuriret, quoniam quartam horam horologium non edebat, non credens, illud ad se apportari iussit.

Scholasticus cum filium funere extulisset, & postea magistro eius occurreret, ignosce, inquit, quod filius in ludum non venit, est enim mortuus.

Scholastico nauigante, nauis ex tempestate in discrimen veniebat. Cum autem vectores de oneribus ad leuandam nauem eiicerent; hortabantur eum vt idem præstaret. Ille vero chirographum habens centum qninquaginta myriadum, quinquaginta deleuit, dixitque, en, quantis nauim leuaui.

Scho-

Scholasticus vectoribus tempestate iactatis, & plorantibus, quid, inquit, pusillanimes estis? Ego qui dedi decem drachmas Atticas amplius periculo gubernatoris nauigo.

Scholasticus nauigans percunctabatur gubernatorem: Quota hora esset? Eo respondente, se nescire: Quæsiuit, quandiu esset, quod nauim gubernaret? Triennium, inquit; Quomodo igitur ego (subiicit Scholasticus) qui ante semestre domum emi, cum in atrium sol descendit, horam coniicio: Tu verò tanto tempore nauim regens, ex ea quota sit hora coniicere non potes?

Scholasticus militibus, cras, inquit, longam inire viam opus erit? Hodie igitur crebrius sedere.

Scholasticus ex peregrinatione reuertens, & cliuum ascendens, mirabatur, dicebatque, cum prius hac iter facerem, descēsus erat, & quomodo tam citò in ascensum mutatus est?

Scholasticus condiscipulos ad cœnam vocauit. Qui, cum caput porci laudassent, petissentque, ut apud eum etiam postridie cœnarent, adiens ille cocum, appone nobis, inquit, de eodem porco caput alterum, nam hesternum per quàm sapuit.

Scholasticus percunctabatur patrem suum,

lécythus πεντακότυλος, (quinquaginta heminarũ) quantum caperet.

Scholaſticus audiens de ſcalis quibuſdam, eas habere in aſcenſu gradus vicenos, quæſiuit, num etiam in deſcenſu totidem haberent.

Scholaſticorum meticuloſorum vnus quidẽ in puteo ſe abſcondit: alter in arundineto. Submittentibus igitur galeam militibus, ad aquam hauriendam, ratus militem deſcendere, ſupplicans comprehenſus eſt. Vt autem dixerunt milites, ſi tacuiſſet, præterituros ipſum fuiſſe; qui latebat in arundineto: Me igitur, præterite, inquit, taceo enim.

Scholaſtico dicebat quidam; De mea, tertius eſt dies, cum te in ſomnis vidi. Tum ille, mentiris, ait, in agro enim eram.

EX SCHEDA INTERPRETIS ANONYMI PAVCARVM EX HIS FACETIArum, XXIX. videlicet, deſcripta paucula, quibus codex Auguſtanus carebat.

I. *Scholaſticus cum audiuiſſet coruum ultra ducentos annos viuere, ut periculum faceret, coruum emit, & aluit.*

II. *Scholaſticus tempeſtate oborta nauigans, cum cæteri*

teri vectores obuia quæque arma, quibus enatarent, arriperent, ille vnam ex anchoris arripuit.

III. *Scholasticus vas vinarium, quod habebat, obsignauerat. Quod cum famulus subtus perforaret, vinúmque demeret, mirabatur ille, saluis signis vinum imminui. Cui alter quidam, vide, inquit, ne subtus sit ablatum. Tum, ille, stultißime, inquit, non infra, sed supra deficit.*

IV. *Scholasticus empta domo de fenestra despiciens, prætereuntes interrogabat, an se illa deceret.*

DE PHILOGELO, AVT *Philagrio fortassè.*

Auarus testamentum condens, seipsum hæredem scripsit.

Pauper de magnis diuitiis glorians, cum plane esset inops, fortè ægrotabat. Ad eum visendum amicus improuisò ingressus, super stoream iacentem offendit. Ille pudore suffusus, accusare medicos, ac dicere: Isti boni, & probati huius ciuitatis medici me in storea iacere iusserunt.

Abdera vrbs in duas partes erat diuisa; Quidam enim versus orientem, quidam versus occidentem habitabant. Hostibus igitur improuisò vrbem adortis, orientales inter se sic loquebantur. Quid turbamur, cum hostes per occidentales partes irruant.

Abderis asinus latenter gymnasium ingressus, oleum (*quo Palæstritæ, & luctatores corpora perungebant*) effudit. Ciues coëuntes, accersitis omnibus quotquot in vrbe erant asinis, & vnum in locum coactis, ad sibi inposterum cauendum, & ad exemplum statuendum, coram ipsis asinum illum reum difflagellarunt.

Abderites cum se vellet suspendere, fracto fune decidens, capite grauiter offendit. Emplastro igitur sibi à chirurgo imposito, abiit, & denuò se suspendit.

Abderites eunuchum cum muliere familiarius colloquentem cernens, ab alio quæsiuit, num vxor αὐτοῦ eius esset. Eo respondente eunuchum vxorem habere non posse. Non igitur, inquit αὐτοῦ ἐστὶ eius est. *Iocus est in pronomine masculino, & simul in ambiguo. Nam eunuchus non tam est αὐτὸς, quàm αὐτὴ, quia, ut quidam dixit, eunuchi sunt inter mulieres viri, inter viros mulieres, Terentius loquens de eunucho in comœdia eiusdem nominis, illum mulierē senem, &c. Et cùm videatur iocosus hic confirmare quod alter dixit, eunuchum non esse aptum ad rem vxoriam, falsè eius, eorum naturam effeminatam tangit.*

Abderites quendam cursorem, suspensum videns, per Deos, inquit, hic non iam currit, sed volat.

Adderites peluim aures (ansas) non haben-

tem

tem vendens, caussam dixit esse, ne si se vendi audiret, aufugeret.

Abderites in somnis porculum vendebat, postulabatque pro eo denarios centum. Cum emtor numerasset quinquaginta, ille nolens accipere, euigilauit, captusque pœnitudine, & compressis rursum oculis, in speciem dormientis, ac iterum protensa manu dixit: Des igitur saltem quinquaginta.

Abderitæ mortuus est passer. Aliquanto igitur pôst conspecto struthiocamelo dixit: Si vixisset passer meus, iam tantus esset. *Struthiocamelus auis genus, à passere & camelo appellatum, quasi passer magnitudine camelum æquans, de quo Plinius l. 10. c. 1. aliàs struthio.*

Abderites Rhodum profectus, ipso nomine deceptus (*a rosis factum putans*) muros olfaciebat.

Sidonius mercator vnà cum alio iter faciens, cum aluus vrgeret, paululùm hæsit, & retrò remansit. Interea comes ipso relicto processit, & in cippo, quo miliaria definiũtur, inscripsit, festina præueni me. Ille vt legit, subscripsit & ipse, maneamus.

Sidonio cuidam cocus ait: Mutuare mihi gladium vsque Smyrnam. Respondit Sidonius: Non habeo gladium, qui Smyrnam vsque pertingat.

Sidonius medicus à patiente ſuo (vt vocant) legatum poſt eius mortem mille drachmarum conſecutus, cum in funus prodiret, de exiguitate legati conquerebatur. Poſtquam igitur à filio demortui quoque in morbum lapſo ad curationem adhibendam, ac morbum depellēdum vocatus eſt, reſpondit, ſi mihi quinquaginta drachmarum millia reliqueris, ego te, vt patrem, curabo,

Homo lepidus videns Grammaticum imperitum docere, accedens ſciſcitabatur, cur non doceret citharam pulſare. Illo reſpondente, quia neſcio. Quomodo, igitur inquit, literas doces, cum neſcias?

Homo feſtiuus animaduertens citharœdum cantu fidium, & voce abſurdum, ſalutans eum, inquit, ſalue galle. Quærente illo cauſſam, cur ſe ſic appellaret: quia, inquit, quando tu coccyzas, omnes excitantur.

Cumanus amicum quęritans, ante ædes ipſum nominatim euocabat. Alio autem dicente, ὑψηλότερον (hoc eſt, altius) clama, vt exaudiat, relicto eius nomine, quod norat, clamauit, ὑψηλότερε. *Nam ὑψηλότερον accepit, vt nomen proprium, accuſandi caſu; quaſi moneretur, vt ὑψηλότερον nominaret, quam vocabat, & quidem vero ac proprio nomine.*

Cumanus fœneratoris domui inſidians, vo-

Ienſ-

lenſque ei maiores vſuras furari, chartulas grauiores deligebat.

Cumanis vrbem cingentibus, vnus ciuium, Lollianus nomine, duo propugnacula ſuis ſumptibus ædificauit. Hoſtibus poſtea vrbem adortis, irati Cumani conſpirarunt, ut Lollianos muros nemo, præter illum ſolum defenderet.

Cumanus dum natatu ludit, pluuia decidente, ne complueretur, in aqua ima ſe abſcondit.

Cumanus feneſtras emens, interrogauit, vtrum ad meridiem poſſent reſpicere.

Cumanus aſino inſidens, iuxta hortum vehebatur. Conſpiciens igitur ramum ficulneum maturis ficubus grauidum, aſino ſubtercurrente, hæſit. Hortulano autem quærente quid feciſſet, cur penderet; ex aſino, inquit, decidi.

Cumanus cernens ouem pedibus colligari, atque ita tonderi, ago, inquit, gratias domino meo, quod nunquam me ligauit, ac totondit.

Cumanus interrogatus, vbi maneret Dracontides Rhetor; ſolus ſum, inquit. Sin autem vis, cuſtodi interim officinam; & ego abiens oſtendam, vbi habitet.

Cumanus conſpecto gladiatore, multis ſaucio vulneribus, quærebat, vnde haberet. Reſponſum eſt, à Myrmece. Quare, inquit, humi

dormit? μήρμηξ etiam formica est. *Iocus in ambiguo insecti, & gladiatoris.*

Cumanus mel vendebat. Cum quidam aduenięns id gustasset, dixissetque, admodum bonum esse; ille, si enim mus, inquit, in id cecidisset, non venderem.

Cumanum ægrotantem visebat medicus. Qui cum conualuisset, declinabat occurrentem medicum. Quæsitus caussam, respondit: cum tu dixeris me moriturum, erubesco me adhuc viuere.

DE MOROSIS.

Ad morosum medicum quidam adiens, dixit: Vir erudite non possum recumbere, nec stare, nec sedere. Tum medicus, solùm tibi reliquum est, suspendi. *Græcè melius:* ἀνακεῖσθαι οὐ δύναμαι, οὔτε ἑστάναι, ἀλλ' οὐδὲ καθῦσθαι, καὶ ὁ ἰατρός. οὐδέν σοι λοιπὸν, ἢ κρεμασθῆναι.

Morosus medicus, & vnoculus ægrotum interrogabat, ut haberet. Ille, ut vides. Et medicus, si habes, vt ego video, dimidium tui mortuum est.

Morosum quendam medicus vbi accessit, tacta eius vena, malè febricitas, ait. Et ægrotus, si tu potes melius febricitare, en lectulus, recuba, & febricita.

Cum

Cum morosus quidam mellis amphoram emisset, & à nescio quo interrogaretur, quanti emisset? euersa amphora dixit, ita sanguis meus effundatur, si tibi dixero.

Ad ægrotum morosum veniens medicus, iussit frustula, seu offulas cum passere comedere. Tum morosus, quo pacto caueam possum ingredi, ut cum passerculo offulas comedam?

Morosum quærebat quispiam, qui ait, non sum hic. Ridente altero ac subiiciente, mentiris: an ego non audio vocem tuam? respondit, heus, nequam: si seruus meus dixisset, crederes illi: & ego illo fide dignior tibi non videor?

DE INEPTIS.

Ineptus Grammaticus interrogatus, qui vocaretur mater Priami, hæsitans ait: nos eam honoris caussâ dominam appellamus.

Imperitus tonsor, quibus stigmata fecisset, iis emplastra imponebat. Reprehensus deinde ab vno, ingrate, inquit, frustra indignaris. Pro vno enim denario tonsus, quatuor denariorum emplastra abiicies?

Timidus venator, quem singulis noctibus vrsus in somnis insequebatur, conductos canes iuxta se dormire fecit.

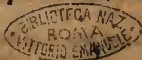
Timidus pugil, prædium emens, indigenas interrogabat, num formicas haberet.

FINIS.

Hic Progymnaſmatum primus Liber R. P. IACOBI PONTANI, ex ſocietate IESV, politioris literaturæ Studioſis vtiliſsimus eſt, eò quòd & doctrinam ſingularem ad formanda Chriſtianę iuuentutis ingenia contineat, & de moribus grauem admodùm diſciplinam complectatur. Typis proinde mandatum publicari debere iudicaui.

PETRVS STEVARTIVS Leodius, Collegij Theologici hoc tempore Decani Vicarius.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS.

p. principium, m, medium, f. finem paginæ significat.

A.

A, Aduerbij vsus. 160.f
A Cubiculis, Pedibus, Commentarijs, &c. 198. m 359.m
A manu seruus. 139.f
A primordio ætatis, &c. 5.f
A prandio, à cœna, &c. 261. m
A tempore subsecare. 290.m
Ab asino lanam petere, prouer. 239.p
Aberrare. 25.f. 382.m. 408. m
Absentia. 249. & 65.p
Abscondere in ventrem. 198. f
Academia Atheniensis qualis 302.m
Academiæ vsus & vtilitas. 331.m
Academici honores. 334.p
Accidere ad pedes, ritus huius quæ caussa. 33.f
Accipere aliquem. 36.f
Accipere muneri aliquid. 252.f
Actio latinitatis. 347.f
Actio scenica, eiúsque vtilitas. 473 m. 475.m
Actum reddere. 156.f
Accusationes. 69.p
Acroama quid. 283.m
Acumē Chrysippeum. 113.m
Adeò, elegans vsus. 82.m
Adesdum. 36.f
Ad incitas redigere. 178.m
Adolescentia prima, adulta, &c. 166.m
Ad pedes seruus, ad cyathos puer, ad baculū, &c. 198.
Ad quem diem, pro, quo die 53.m

Ad solis radios desiccare. 157.m
Adsum coram, præsens. 34.p
Aduentus serus in ludum. 55.m
Ad verbum. 126.f
Ad vnguem imitari. 41.m
Ad vnum omnes. 34 p
AEneas Anchisen patrem ex incendio liberauit. 149.p
AEra quid distent lupinis, prouer. 215.m
AEro alieno exire, aut æs conflare. 121.f
AErea fistula, alij sclopum dicunt. 236.f
AEstatis laudatio & descriptio. 163.p
AEtas hominum comparatur quatuor partib. anni. 165.m
AEtas puerilis variè efferri potest latinè 5.f
AEtate ineunte, exeunte, &c. 166.m
AEtatem decrepitam attigerunt viri aliqui literati. 117 m
AEtatis humanæ gradus.ibid. & 166.
AEtatis humanæ vires. 166.m
Affectus quomodo Cicero mouerit & quales. 458.p
Afferre se aliquò. 15 f
Affinis culpæ, reprehensionis. 251.m
Age, si quid agis. 69.p
Aggregare iudicium suum ad alterius sententiam. 254.f
Agitare animum, animos. 9.p
Agitare diem. 54.m
Agitare annum. 9.p
Agitur res, caput, salus, &c. 68 p
Agnus. 126.m
Ain' tu pridem? & ain' tandem. 24.p
Alacritatem iniicere alicui. 210.p
Albo, atro calculo notare. 216.m
Albus ales, pro cygno. 146.m
Alcedonia, pro vacationibus. 167 m
Alexander Magnus de Aristotelis libris editis conquestus. 254.m
Idem ab Aristotele instituitur. 381.m
Alexandri Magni dictum. 357.p
Alexandri Regis liberalitas. 26.m.31.p
Alexander Seuerus Ciceronis Officia legit impensè, & lib.

lib de rep. 443.p
Alcibiades magistro iratus colaphum infringit, & cur. 404.f
Alligare se crimine. 153 p
Alloquium, consolatio. 387.m
Aliud stans, aliud sedens. 238.m
Aliud in pectore, aliud in lingua promptum habere. 240.m
Alterna requies. 77.f
Alterna increpationes, & collaudationes sunt adhibendæ. 229 m
Amabò. 23.f
Ama me. 56 m
Ambitiosi Sisypho comparantur. 161.m
Ambulatio ante cibum, cœnã. 201.p
Amicus veterrimus. 242.m
In amicitiam intrare alicuius. 27 p
Amissus & promissus liber. 189.p
Amœna, angusta viarum, & alia huiusmodi formulæ loquendi. 84 m 145.m
Amor & amores pro deliciæ. 220.m
Amor patrius impotens in liberos. 229 f
Amore percussus. 143 m
Amplius horam 87.m
Anni diuisio. 165.m.166.f
Anni venientes, recedentes. 9.m
Annus post Christum natum quomodo latinè efferatur. 121 m.
Animaduertere 226.m 240.p
Animum effundere ad hilaritatem. 262 f
Animum aduertere pro attendere. 4 m
Animus reliquit me. 185.p
Animus rediit. 28.p
Animus intentus. 173.m
Animam amittere 282.m
Animus, quis vsus verbi. 273 m
Angorem capere ob rem aliquam. 253 p
Annosa vulpes haud capitur laqueo. 86.m
Anteuertere aliquem. 71.m
Ante alios insignis specie, pulchritudine. 85.m
Ante diem 3. Non. & similes modi loquendi. 169.f
Antiquum obtines, morem, ingenium. 81 p
Antiquus homo, pro bono, candido. 216 m

An

Antiqui mores, pro, sinceris, candidis. 261.m
Apage. 60.m
Aperire se alicui. 245.f
Apologus de hædo & lupo. 86. p. Vide fabellam.
Apollonius Molo Præceptor Ciceronis. 510.p
Approbare. 150 m 245.p
Aqua hæret. 250.p
Aquam tundere in mortario. 342.f
Arbitrum capere. 242.f
Arbiter quis. 147.f
Archetypon scitum, Prototypon, exemplar. 43.p
Archidami dictum. 270.m
Argumenta in opera Rhetorica. 324.p.&c.
Argutus. 420.m
Armaspi qui & quales. 151. m
Aristoteles comparatur cum Xenocrate. 141 p
Aristotelis physica spinosa. 254.m
Aristotelis laus. 422.m
Arma scholastica. 102.p
Ars sedentaria, sellularia. 372 p
Artificio sordido & illiberali se alligare 132 m
Articulus { temporis. 284.f
Articulus { horæ. 204.m
Artes inter se commune vinculum habent. 392.p
Artis præcepta necessaria. 418.m
Armorum nomine quid intelligatur. 104.f
Ascensus. 145 p
Asellos iungere equis, celerioribus. 141.p
Asinorum votum. 114.f
Asinus 157.p.228.p
Aspergere aliquid molestiarũ. 107.f
Aspergere aquam, pro consolari. 28.p
Assidere alicui. 60.m
Assiduitatis laus 254.m
Assignare culpam alicui. 154. m
Astutia puerilis. 206.m
Asymbolos. 87.m
Atramenti Epitheta. 40. p
Atramenti genera. 103.f
Attica bellaria. 417.m
Attingere rem primoribus labris. 154.m
Auctor tibi sum. 19.m
Auctor in aliqua arte clarus. 65.m
Auctores scholastici. 314. m
Auctores quomodo legendi. 412.m

Aucupium. 60.f
Audacia pro virtute. 210.f
Audire quàm legere præstat. 253 m
Audire pro vocari, nominari. 312.f
Auditiones. 252.m
Auditor. ibid.
Auerruncare. 262.m
Auerruncus Deus. 264.m
Auersionibus stomachi laborare. 108.p
Auferre quidpiam ab aliquo, pro impetrare. 80.m
D. Augustinus de Cic. 443.f
Aulæ gymnasij seu Academiæ descriptio. 303.f
Aulica vita. 365.p
Aureæ compedes. 384.p
Aures vnde dictæ. 286 m
Aures tundere. 178.p
Auricula infima mollior. 286.m
Auritum facere se, pro attendere. 318.m
Austrum percellere. 34.m
Auxilium & consilium. 190.f
Axioma quid. 339 p

B.

Baccalaureus vnde. 336.m
Baro. 196.f
Basilicæ edictiones quæ. 271.f
Beanus qui. 336.m
Beare aliquem dicto. 236.m
Beatorum fortunatæ insulæ. 98.f
Beatitas quomodo acquiratur. 361.p
Bellerophontis litera. 234.f
Belle valere. 252.m
Benè manè. 195.m
Benè narras, vbi quid prosperè accidit. 92.p
Benè precandi formulæ veterum. 7.f
Beneficium debere. 23.f
Beneficentia in alios officium. 199.m
Bibliopegus. 194 p
Bibliothecæ descriptio. 296. 297.p
Bilem ciere. 111 f
Bile intumescere, irasci 245.p
Biuium Herculis. 357.f
Blandiri oculis aliquid dicitur. 149.p
Bombarda. 237.p

Bombardarum globuli, glandes, pilæ plumbeæ. ibidem. p
[illegible] factum 54 m 76.
m
[illegible]chio leui aliquid agere. 61.f
Brauium. 210.p
Breuitas laudatur. 427.m

C.

Caballus. 366.p
Cadere. 36.p
Cadere sermones. 200.m. 201.p
Calites, cælestium nomina. 196.p
Cælum albescit, lucescit. 10.p Nitet diffuso lumine. 163. m
Cælum pro aëre. 304.m
Cœna terrestris. 94 m
Cænare 109.f
Cæsaris testimonium de Cicer. 410.f
C. Furij Cresini industria. 259.p
Calami præparatio. 39 m
Calefacere limina ludi. 312. m
Calepino, Nizolio, Dictionarijs, Thesauris, Phrasium libris quomodo vtendum. 192.p
Calliditas. 86.m
Canere receptui. 264.f
Canes custodes dominorum & gregis. 127.p
Canes nobiles qui. 228.p
Canicula. 164.p
Canis seuit in lapidem, prouer. 86.f
Canto opus est. 28.p
Cantus Musicus. 284 m
Capessere spem, opem, consiliũ. 158 p
Capita conferre. 25.p
Capiti tuo sit. 281 p
Captus somno, mente, &c. 24. f
Caput quassare. 27.f
Caput pro homine. 36.m
Caput à ceruicibus amputare. 90.m
Caries. 402 f
Carmina sunt latum opus. 104.m
Carminum quanta vis. 174. m
Catechesis Christiana. 250. m
Catones qui dicantur. 117.p
Catonis vtriusque grauitas 117.p
Catulli Epigramma in Cicer. 437.f

Co-

Cedere palmam. 248.m
Certamen copia. 296.f
Certamen certare. 65.f
Certiorem facere, pro reddere. 120.m
Certum est, pro constat. 23, m
Certum pro deliberatum 164 p
Cessare. 9.f
Cessatio. ibid.
Charta, eiusdemq; epitheta. 39.m
Chartæ in membranam consuta. 193 p
Chartarum genera. 103 m. 150.m
Chirurgus. 149.m
Chorda oberrare eadem. 96. m
Chrysippus acutiss. Dialecticus 113.m
Κειμήλια *quæ dicuntur.* 211 f
Cibus eorum qui cupidi litterarum. 110.p
Cibum è flamma petere. 126. m
Cicada. 157.m
Cicero versandus, & imitandus 404 f
Ciceronis alumnus & cliens. 405.m
Cic. eloquentia commendatur. 407 p
Cic. amor in literas. ibid.
Cic. imitandus in quo. 409. m
Cicero ex Græcis eruditionem collegit. ibid.
Ciceronis præceptor Apollonius Molo. 410.p
Cicer. multa ex Aristotele. 429.m
Ciceronis mors. 438.m
Cicer. comparatur cum Demosthene, & aliis. 431. m
Cicer philosophia laudatur. 440 m
Cic. de Deo quid senserit. 442. m
Cicero vindicatur ab imperitis. 444.m
Ciuilium nomina functionum 196 f
Cynici unde dicti. 269.p
Cygni in morte canunt. 285 p
Chilonis de conuiuis dictum. 108.m
Clauam Herculi extorquere. 227.p
Cleanthis de cibo dictum. 210 m
Cleanthes irrisus ab ingeniosis. 141.m

m Cle-

Clementia quid sit. 187.f
Colligere vasa quid. 376.m
Colloquium in schola. 100. p
Collunies. 225.p.257 p
Comburere diem. 263.m
Commendandi formula. 458 p
Commercari libros. 412 m
Commodare alicui, variata locutio. 317 f 318 p
Commodare pro mutuum dare. 176.m
Compactio ad aliquem venire. 80.m
de Compacto. 81.m
Comparatio nominum, verborumque coniugatio. 181. p
Compatior. 207 f
Comperendinare quid. 357. m
Componere se ad aliorum exemplar. 122.m
Conceptis verbis iurare. 241. m
Concertatio scriptionis. 244. m
Concertationum scholasticarum formula. 242.p.243. p
Conclaue. 116.p.325 m
Conditionem latam renunciare. 212 p
Condolet caput. 34.f
Condonare erratum. 35.f
Conferre verba ad rem. 113. f
Congiarium quid 73.f
Congressio. 266 m
Consectare OEdipo opus est. 398.f
Consciscere flagitium 71. m
Conscribere corium alicui. 38. f 39.p.
Consilium & auxilium. 190. f
Consolatio Ciceronis. 413.f
Conterere diem. 172.p
Continens biduum, &c. 114. f
Contradicere. 403.m
Contumelias intorquere. 71. m
Conualescere, confirmare se. 65.p
Conuitium iacere in aliquem. 27 p 60 p
Conuitio aliquem consectari. 70 f 71.p
Conuiua 108.m
Copia ludendi. 85 m
Cor pro animo 450.p
Cornelij Cethegi eloquentia. 113 m
Corpus cor, δέμας & σῶμα. 282 f

Coryczi unde dicti. 225 m
Creator. 196 p
Crena calami quæ. 41 f
Cibrum carnificinum, homo flagris laceratus. 32. f
Crimen fabricari. 25.m
Critici qui vocati. 160.m
Crusta, crustula, crustularius, crustarius. 17.m
Cubitu surgere. 35.m
Culpam admittere vanitatis, mentiri. 57 m
Culpam contrahere. 100. m
Cum hasta, cum scuto, prouer. 36.m
Cupiditas discendi. 117.m
proficiendi. 325 p
Curatio vulneris. 149.m
Cursuram incipere. 213.m
Custodire rem charam. 149. m

D.

Dare iudicium. 244.m
Dare aliquid gratia, familiaritati. 243.p.224.f
Dare mutuum. 175 m
Dare pœnas. 37.m
Dare vacuas aures alicui. 237.p
Dare verba seni difficile. 238. m
Dare vtendum aliquid, pro commodare. 176.m
Dat bis, qui citò dat. 178.m
Dauus. 398.m
De suo se alere. 155.m
Deductio pueri ad magistrum. 1 m
Dædala tellus. 163 p
Deformis. 256.m
Deglutire voces 238.p
Dei mater, Deipara, &c. 196 p
Delitia, pro re iucunda. 220. m
Delphicum templum celebratissimum. 142.p
De meliore nota commendare. 203 m.210 m
Demetrius Phalereus. 416. m
Demosthenis vigilia. 139 p
Demosthenes se sub terraneis locis condebat. 172. m
Demosthenes cum Cic. comparatur. 431.f
Depositio, Deponere. 340 f
Depositionis mos vnde profluxit. 345 m
Desperatio. 247.m
Despondere. 300.m
Deus tardus ad pœnas. 30.f

Deus laneis pedibus incedit. ibid.

Deus auerruncet. 264.p

Deus scientiarum fons. 378.m

Diana montibus inerrat. 171 p

Dicere salutem ultimam. 212 p

Dicta alterna. 184.f

Dicta quæ proprio nomine appellentur. 186 p

Diei ortus. 10.p.195 p

Dies. 114 m 139.f

Dies remißionis. 114.m

Difficultas nulla est à me 115 m

Digitum tollere, quid apud ueteres. 283.m

Digitorum nomina. 41.42.m

Dignitatis ciuilis, Ecclesiasticæ nomina. 196.p

Diligentia laus. 494.m

Dimißio improuisa. 53.p

Diogenis apophthegma. 372.m

Diogenis dictum de formosis mulieribus sed uulgatis. 87.p

Θησαυρὸς quis propriè dicatur. 211 f

Discendi cupid. 384 m

Discendum diutißimè. 6.m

Disceptare. 210 p

Disputatur, Disputatio 244.p

Dij 128.m 372 f

Diues promißis. 114.p

Diuina uirgula. 43 p

Diuis bene iuuantibus, & id genus locutiones. 10.f. 149 m

Diuitia. 401 m

Diuus Caßianus à pueris enecatur. 85.m

Diuus Augustinus. 230.m

Doctis noti regibus & principibus. 381 m

Doctor literarum, pro Magistro Grammat. 4 f

Doctori turpe est, cùm culpa redarguit ipsum 246 p

Doctrina finis, fructus. 361.p. 380.f.

Doctrina ornat animum. 362 p

Doctrina medium ad fœlicitatem. 361.m

Doctrina constantia. 380.m

Doleo. 208 p

Dolor occupat sinciput. 34.m

Dormitantium habitus. 55.m

Dormitator. 208.m

Dor-

Dormire variè effertur. 306. m
Drama. 473. m
Dramata nostra vt à veteribus distinguantur. 476. m
Ducere classem 223. m
familiam. 17. m
Ductare aliquem dolis, decipere. 234. m

E.

Ebriorum facies ebriosa. 185. m
E conspectu aliquem fugare. 155 m
Ecclesiastes pro concionatore, 196 m
Ecphrasis pura ac dilucida narratio. 133 m
Eculeus quid. 346 p
Educatio puerilis 7. m. 14. m
Educationis exempla. 356. f
Effingere aliquem moribus, verbis. 137 f
Efflictim amare, vehementer. 165. p
Efflictim deperire aliquem. 297. m
Efflorescit vtilitas. 202 p
Effundere animum, se ad hilaritatem. 262. f
Elementorum conformatio, & conficiendorum ratio. 43. p 44 45. & 46. m
Elinguare aliquem munusculis. 34. m
Eloquentiæ vis. 381. p
Eloquentia Cicer. 407. *vid. Cic*
E malo coruo malum ouum. prouerb. 353. p
Emblemata & parerga frontium, libri. 149 p
Emendatio scriptionis. 118. f. 125. p
Emittere in lucem libros 173. m
En vnquam? 158. m
Endymionis somnus. 59 p
Ennij somnium. 14. m
Ennius poëtarum Romanus princeps. 446
Ennius tria corda gessit, hoc est, tribus linguis locutus est. ibi.
Eodem redire. 187 m
Ephorus Isocratis discipulus calcaribus indigebat. 140. m
Epaminondas institutus à Lyside. 381 p
Epigramma Catulli in Cicer. 437 f

Epistola M. Tullij. 416 m
Epistolæ laus, & epistolarum genera. 416. 417. m
Epistolarum vtilitas. 419. p
Epistolæ ad duo genera reuocatur. 418. p
Epularis accubatio sermone commendatur velut condimento. 108. p
Errorem eripere alicui. 245. f
Eruditionis vtilitas. 382. p
Eruditionis voluptas. ibidem.
Eruditio liberat à molestijs. 382. m
Esse vnà, pro simul edere. 190. f
Esse in numero aliquo, id est, honore. 256. f
Est quando id facis. 60. p
Est annus, cùm hoc feci. 91. f
Est mihi benè, malè. 143. p
Esto. 163. m
Esquilla rosam promer. 163. p
Euangelia, præmia læta nunciantis. 146. m
Euellere opinionem alieni. 245. f
Euntes in ludum 18 m
Euolare de corporum vinculis. 282. m
Euomere in aliquem, quicquid agrè fuit alicui. 185. m
Eurydices studium in discendo. 356. f
Examen. 249. m
Exarare corium. 204. m 213. p
Exardere iracundia, furore. 72. p.
Exarmare aliquem. 177. m
Ex asse hæredem scribere 300 f
Ex bono & æquo disceptare controuersiam. 244. m
Excandescere. 72. m
Excellere ingenio. 408. f
Excusatio absentiæ. 34. p
Excusatio. 236 p. 238. m
Excutere veternum, ruborem, excutere aliquem.
Excutere aliam quercum, prouerb. 177. f
Exemplum vnius corrumpit multos 238 f
Exemplum in aliquem facere, edere. 68. m. 72. f
Exemplum in aliquo prodere, statuere. 68. m
Exemplum ratio est vindictæ. ibid.

Ex ephœbis excedere. 307. 308.m
Exercitationes oratoriæ. 469. f
Exercitationes literariæ 201. m. 260. m. 164.m.416. m.462.
Exhibere alicui molestiam, epistolam. 197.m
Exigere reddenda. 181 p
Eximere se periculo alicuius rei. 66.p
Exire de potestate mentis.339. f
Exire ære alieno. 151.p
Exire seruitio. 152.p.
Ex musca elephantem. 76.p.
Exonerare se metu. 23.m
Expediendi verbi vsus. 20. m
Expedire virgas in alicuius pellem 113.p
fustes, flagella in asinos pigros. 228.p
Expedire impedita 191.f
Explicando quis ordo seruandus. 184 m
Exprobrare alicui maleficiũ. 26.m
Expuere miseriam ex animo. 170.m
Expurgatio. 66.p
Ex quo 75 m
Extendere tempus. 218 p
Extingui quis verbi vsus 281 m
Extorquere aliquid alicui de manibus. 227.p
Extra noxiam esse. 190 p
Extra eos, pro præter 34 p
Exuere pudorem subrusticum. 137.f
Exuere metum. 210.f

F.

Fabella de lupo & asino. 87. f
de oue & cane. 127.m
de formicis & cicadis. 157. m
de asino & olitore. 307.p
Faber ærarius. 187.m
Fabula de vulpe. 455.m
Fabulam dare spectatoribus. 476 m
Facere aliquam rem. 100.p
Facere Deo vota. 90.m
Facere copiam alicuius rei. 100.f
Faciamus esse, fac potuisse & similia. 209.m
Facinus magnum non fit sine periculo. 96.m
Factum muto, uolo, capio, uolo, quid 286 m
Facultatum petendarum formula. 268 p

Facultas ludendi. 80.m
Fallit me animi. 149.f
Fallaciam intendere 66 p
Falsiloquus. 240.f
Familiam ducere. 17.p
Familiaritas mutua. 170. m.
Fenestram aperire ad socordiam. 155.p
Feras transuerberare venabulo. 170.f
Feræ induunt se in plagas. ibid.
Feriæ literariæ. 36.p
Ferulam volæ impingere. 111 m
Festina lentè. 48 f
Ficus & ficulus fructus. 17. m
Fidem interponere suam. 177 m
Figuræ verborum & sententiarum apud Cic. 436. m
Filius albæ gallinæ, charus. 26 f
Filiorum erga parentes amor. 250.m
Filiorum bona indoles & mores qui sint. 221 f
Filum orationis. 131.m
Fingere alia omnia quid. 98. p
Flagitium consciscere. 71.p
Flagitium admittere. 232.p
Flere quid propriè. 29.m
Flos dicitur in re aliqua præstantissimum 197.m
Flos equitum, nobilitatis, puerorum. ibid.
Flos nectaris, orationis quoddam Tullij genus. 417.f
Fontes. 163.m
Fons bonorum Deus. 378. m
Formica sua bilis inest, prouerb. 25.m
Formicarum prudentia. 157. m
Formæ elegantis descriptio. 358 m
Formula petendarum facultatum. 267.p
Salutandi & valedicendi in congressibus & literis. 317. p
Foras promittere. 108.m
Fortunarum naufragium facere. 368.m
à fortuna vulnus accipere. 417 p
Fortunis suis desperare. 253. p
Foruli qui. 105.m
Fœminis non licuit Romæ vinum bibere. 186. m
Fœtet hesterno mero. 186 m
Frater geminus. 17.p
Fraudem dare. 62.m

Fraudi mihi res est, pro damno. ibid
Frequentare scholas. 155 m
Frequentare idem quod iterare. 202.m
Frons pro impudentia. 36.p
Frugi, frugalis. 185.m
Frustum discipuli. 57 m
Frustra esse, falli, errare, decipi. 142.f
Frustra operam conterere. 156 m
Frustratio petiti atramenti. 177.p
Fucum alicui facere. 215.m
Fugit me ratio, cum aliud diximus, aliud volumus. 146.f.
Fumos venditare. 367.m

G.

Gallorum periphrasis, vigilantia. 58.m
Garrulus, garrire. 240.m
Gaza. 401.m
Geminum pro simile. 6.f
Gestare aliquē in sinu. 262.f
Gestire quid sit. 145.m
Glandes, globuli qui è bombarda emittuntur. 237.p
Gloriari. 242.p
Gloria auidior Cic. 415.m
Gloriola iactura ad desperationem abuti. 247.m
Gossypium auid. 178.p
Gracchus educatus & doctus a matre Cornelia. 356
Grammatici. 135.f
Grassatores. 127.m
Gratia, grata, ingrata, tarda. 178 m
Gratiam delicti facere. 23. m
Gratiam inire apud aliquem. 44 p
Gratiam extorquere. 54.p
Gratias agere. 76.m
Gratiarum hortuli. 119.f
Gratias referre. 324 m
Gratificari. 101.f
Gratuito dare. 177.f
Gratus. 63 m
Græca lingua difficilis. 288. m
Græca lingua necessitas. 291. m
Grex commilitonum. 152. m
Gryphes infesti sunt equis. 151 m
in Riphæis montibus quales: ibid.
mira arte aurum è cuniculis eruunt. ibid.
Gustatu aliquid experiri 187 m
Gustatus oblectamenta. 367. p

Gustasti ut canis è Nilo. 377.p
Gymnasium flagitiorum 66.m 67.f
Gymnasia unde dicantur. 9.m
Gymnasij praefectus. 152.m
Gymnasij descriptio. 301.m

H.

Habeo statutum. 187.m
Habeo, non habeo pro more. 195.m
Habere se male. 65.p
Halcedones, seu Halcyones, quales aues. 167.f
Harpagare. 205.f
Harpocratis silentium. 30.m
Harpocratem reddere. ibid.
Hebes. 379.m
Hebraea lingua. 451.p
Hercules belluam contudit Lernae. 149.p.
Herculis aerumna. 162 m
Haret aqua. 250 p
Heroës, Heroina. 196 f
Historia delectant. 194.m
Histrioniam facere apud veteres probro dabatur. 475.f
Nodio. 158 p
Homo bulla. 47 p
Homo flagris exercitus. 60.f
Homo indoctus. 377 p
Homo argutissimus. 420.m
Hora producta. 217.m
Hominis propria. 373 m
Hominis stupidi epith. 290 p.
Hominis descriptio. 374.p
Homulus, homuncio. 214.f
Humanarum literarum duces. 399.m
Humanitatis officium. 190.m
Humanitatis studia. 398.m
Humanitatis significatio triplex 390.m
Honorarium. 44.p
Honores Academici. 334.p
Honos alit artes. ibid.
Honores aulici. 365 m
Honoratus locus. 243 m
Honor merces virtutis. 335.m
Horatij oblectationes. 173.m
Hyems senescens, procella. 166.m

I.

Iam inde ab adolescentulo. 131.f
Icari & Daedali fabula. 316 m

Idem piscator sapit. prouerb. 27.m
Idola rerum, pro imagine seu speciererum. 172.m
Ientare. 195.m
Ientaculum. ibid.
Ignis non extingui igni, prouerb. 86.m
Iliade longiores, prouer. 191 p
Illuderein aliquem. 107.m
Imbrem in cribro portare, prouerb. 258 m
Imitari. 412.p.417.f
Imitationem Cic. cur pauci assequantur. 350.f
Imitatio magistri. 307.p
Imitandum in Cicer. quid sit. 409.f
Impendio magno rem construere. 400.m
Imperij amplificandi cupiditas in Alexand. 81.p
Imperium dote vendere. 307.f
Implicari, impediri casibus. 234.m
Imponere alicui. 34.f
Imponere alicui munus, necessitatem, prouinciam. 120.m
Imponere plagas. 226.m
Importunus flagitator. 82.p
In album referre. 2 m
In cinere scribere, prouerb. 82.f
In angusto mihi res est. 243 m
Inaudire quid. 33.m
In caput & perniciem tuam sit. 233.f
Incita pro egestate. 178.m
Incitamentum. 157.p
Inclinat annus ad finem 202 m
In conuentu hominum quomodo loquendum. 349 p
Incumbere toto pectore in aliquid. 236.p. 329.m
Incutere alicui pugnam. 414.m
In Dialecticis, in Rhetoricis, sic veteres loquebantur. 360.p
Indoctus. 377.m
Indulgentia vacationum. 115.m
Indulgentia. 213.f
Industria discendi. 256.p 257 m
Inedia praesens medicamentum. 66.f
Infestare. 378.m
Inest formicae sua bilis, prouer. 25.f
Inflammare. 210.m
Infinitis modis vsus eum accusatione. 38.p
Ingenium segnitia tepescit. 186.m
Ingeniosi laboriose docet. 389.m
Ingenio potiores partes dantur. 257.m

Ingerere verbera. 113.m
In illis sum, pro inter illos. 112 p
In medullis esse. 222.m
In mente insculpere, in tabulis mentis inscribere. 82.f
In pistrino molere. 158 m
In portu nauigare. 185.f
In primis, in postremis numerare. 262.m
In præsens, præsenti, præsentia. 205.m
In rem præsentem venire. 276 m
Insanus. 339 f.
Inscitia. 236.p
Insculpere in mente. 82.f
Insidijs aliquem excipere. 127 f
In sinu, complexu aliquem habere. In amoribus esse. 219. p
In sinu gestare 222 p
Instaurare vires 115 m
Institutum suum seruare. 231.f
Instructus à libris, pecunia. 316.p
Instrumentum musicum. 199.m
In sua causa nemo est incorruptus arbiter. 112.m
Insuere charitas in membranam. 193 p.
Insuendi libros, quæ ratio & modus. 193.m
Insula beatorum quæ. 98.f
Intempesta nox. 215 p
Intendere fallaciam. 66.p
Intumescere bile. 245.p
Interponere se in aliquam contentionem. 244.f
Interrogationes variæ. 186.f
Interuallum est hora & semis. 261 m
Intimus sensibus dolere. 242. m
Intra labra & dentes iacuit. 309.m
Intra carceres est reuocanda oratio 338.m
Intrare in amicitiam alicuius. 27 p
In vado res est, id est, in portu. 142.p
In vento, aqua, cinere, scribere. 82.f
Inuentor Hebrææ linguæ. 451. p
Inuidia, inuidere. 212.m
Inuitationes hortorum. 255. p
Inuocatus. 195.m
Inurbanus. 415 p
Iratus nemo multare debet. 231.p
Ira mediocritatem seruare non potest. ibid.
Irretiri negotio. 233.m

Irrisio. 341 f
Irrogare alicui pœnam. 228. m
Isocratis domus habita officina eloquentiæ. 140. m
plurimos habuit discipulos. ibid.
10. minis docebat, id est 100. aureis. ibid.
in Theopompo calcaribus vtebatur. 140 m
Isocrates Attica Siren. 286. f
Iudices inferorum, qui sint. 106 m
Iudicij extremi dies. 99. m
Iudicium hominum falsum in rebus. 194 m
Iudicis integritas. 348 p
Iulus AEneam secutus non æquis passibus 149. m
Iungere equis asellos. 141 p
Iurare conceptis verbis quid. 241 m
Iurisprudentia vis. 381 f
Iuuenes cur ita dicantur, & quamdiu. 165 f
Iuuentus effusa & prodiga. 22. p
Iuuenum curuanda ceruix. 230. m
Iuxta vtilissimum & iucundiss. 108. m

L.

Labor vires delassat. 115. m
Laboriosus quis. 293. m
Lacedæmoniorum disciplina. 231. f
Laconum breuitas. 161. f
Lamentari quid, & querum sit. 29 m
Lampas clara Reip. accensa est. 222. m
Lanei pedes, id est, tardi. 30. f
Lararium. 445. f
Latina lingua. 457. m
Latinæ linguæ vsus laudatur. 352. p
Latinè loqui. 349. p. 246. p
Latinitatis auctores optimi. 119 f
Laudare coram in os. 189. f
Laudare plenis buccis, pleno ore. 430. f. 424. f
Laudatio eruditionis. 376 f
Laudatione aliquẽ prosequi. 239 f
Laudationis formula. 430 p
Laureolam in mustaceis quærere, prouerb. 267. m
Laurus quibus debeatur. 337. p
Lectio puerorum qualis esse debeat. 17 p
Lectio solutaria veluti somnus

nus quidam. 253.m
Leuitas sedat iracundiam. 86 m
Leui brachio, molli brachio rem agere, prouerb. 61 f
Leonem promittis, murem ostendis, prouerb. 273.m
Lesbium vinum. 256.f
Liberi pro unico filio aut filia. 223.m
Liberos suscipere. 132.p
Libidinosi omnium turpissimi 89.m
Libri pulchri descriptio. 149. p
Libri partium nomina. 103. p
Libri impij pestes animorum. 139.f
Libri frontes, volumen, cornua, umbilicus. 151.p
Libri frons pumicata. 151. m
Libri de Orat. Cicer. quando scripti. 423 f
Libri Ciceronis de Inuent. 422.p
Librorum loculamenta, receptacula 299.m
Librorum munditses. 328. m
Libros corrigere, variè effertur. 401 f
Licentiam dare, pro moderata & honesta potestate. 79.f
Licentiatus unde dicatur. 337.m
Lingua mentem anteuertit. 32.m
Linguarum trium principum antiquitas. 447 m
Earum encomium ibid.
Litterarum utilitas. 16 f
Litterarum candidati amant recessus. 172 m
Litterarum formatio. 176.p 297.f
Littera Bellerophontis. 233.m
Littera Pythagora. 370.p
Litteras quando Romani amplexi. 375.f
Litterarum fastidium explicatur. 359 f. 360.p
Litterarum incommoda. 364 m
Littera in rebus aduersis leuamentum. 386.p
Litteris tinctus, infectus. 386. m
Littori concionari, prouerb. 370.p
Litigium. 212.m
Loca deserta amarunt Philosophi 172.f
Longinqua res. 240.m
Loquendum meditatè. 352 p
Loris cooperire aliquem. 80.f
Lubentibus omnibus. 75.m
Lucellum. 26.m

Lucianus statuarius. 133.f
Lucilius semel in vita risit. 361.f
Lucerna Aristophanis. 93.f
Lucernam olet ibid.
Lucifer agmina stellarum cogit. 197.m
Ludere nucibus, id est, pueriliter agere. 253.m
Ludendi potestas recusata. 197.p
Ludi 21.p
Ludimagister qualis cum discipulis esse debeat, defensus 228 m. 111.m
Ludos aliquem facere. 91.m
Ludus Grammaticus. 152.f
Ludus ex pacto concessus. 85.m
Luere commissum. 238.f
Lydius lapis, prouerb. 349.m
Lydum prouocare in planitiem, prouerb. 459.m

M.

Macte, vnde hac vox emanarit. 112.m
Mæcenas. 155 m
Madidusne an siccus. 145 m
Magistri Grammat. Doctores appellantur. 4.f
Magister in puniendo qualis debeat esse. 226.m
Magister vnde dicatur. 337.f
Magistrorum sceptra. 231.m
Magnificè se circumspicere. 26 f
Maledictio. 242.m
Maleficium in se admittere. 265.m
Malo tuo, vetus locutio. 356.m
Manus cur ita dicta. 44.m
Manus pro figura litterarum. ibid.
Mathematica. 381.p
Matrimi. 871.m
Maturrimè. 198.m
Medicus. 255.p
Medicina. 203.m
Meditari. 182.f
Medium digitum ostendere. 341.f
Medulla. 213.f
Medulla mellis. 417 f
Memoria me fugit. 64.p
Memoria. 223.p. 237.m
Memoria Themistoclis. 241.m
Mendacio qui confidit, in caducum parietem inclinat. 234 f
Mens pro voluntate & ratione. 176.f

Mensa sine arte beatum facit. 111.p
Mensium ratio apud veteres. 167.m
Mentiri periphrasis. 314 m
Merenda unde dicta. 308.p
Meretrices a Diogene mulso lethalibus succis temperato comparantur. 87 m
Mero fætet hesterno. 186.m
Μετεμψύχωσις Pythagoræ. 145.m
Metus. 23.m.92.f.90 p
Militis fuga. 404 p
Militiatis trophæa. 284.p
Mineruał Magistrorum merces. 16.m
Mina. 235.m
Minerua non minus quam Diana montibus inerrat. 171 p
Minerua ortus. 371.m
Ministrare accumbentibus. 215.p
Mithridates. 22. linguas percalluit. 449.f
Mittere sanguinem. 53.m
Moderatio vita philosophorum 110.m
Modi infiniti vsus cum Accusatiuo. 38.p
Molarum apud veteres vsus nō erat. 158 m
Molestiam alicui aspergere. 107.f.
Momus Deus 287.m
Montes Phœbo & Musis dedicati. 171.m
Mori varie effertur. 281.m
Mori ante ipsam mortem. 93.p
M. T. Cicero. 399.f
Mortem obire vnde deducta locutio. 282.m
Mortem ineuitabilem, illustratur versiculis ibid.
Mortuo concionari. 239 p
Mos cuique suus est. 187.m
Mulier meritoria est inferis proxima. 89.p
Muliebris lamentatio. 344.m
Multa loqui. 53.f
Munditia librorum. 328.m
Muscas prateruolantes horres. 90.m
Musæ mansuetiores. 141.f
Musæ vnde dictæ. 385.p
Musæ Plautinæ. 451.m
Musica comparatur cum literis. 383.f
Musica laudatio. 285.p
Musicè canere. 157.m
Musici instrumenti nomina. 199.m
Mussare quid sit. 84.f
Mutare factum, pœnitere. 286.m
Mutuari. 129.p

Mutuatio calami. 175.m

N.

Nare sine cortice. 129.m
Narras benè, malè, vbi quid tristè, vel prosperè accidit. 92.p
Narras somnia. 226.p
Natale solum. 164.m
Natalis dies. 53.f
Natalitia dare. 53.f
Natalia Domini. 65.f
Nati pro vno tantum vsurpatur. 224.p
Natura sibi quisque est amicus 96.f
Natura repugnare, est cum Dijs bellum gerere. 91.p
Naufragij periphrasis. 128 p
Nec latum pedem discedere. 107 p
Necessitudo, necessitas. 22 m
Nefastus dies. 310 f
Negotium dedere alicui. 56 m
Nihil attraxit funis tuus, prouerb. 209 p
Nimium quantum, pro vehementer 6 p
Nimia omnia nimium negotium hominibus exhibent. 115.f
Nimiū miris modis mira prodigia. 156 m
Niti contra torrentem, frustra. 155.m
Nomenclator. 152 m
Nomenclatura. 194.f. 199.p
Nomen tuum cum aeternitate coniunges. 258 f
Nomina mensium. 167.m
Nomina dissoluere. 119.p
Nominis proprij indicandi ratio. 8 f
Nomine negligentię, pro causa. 119.m
Non aquum dicis. 32.m
Non, eleganter geminatur ibidem p
Non nostrum inter vos tantas componere lites. 248 p.
Non in omni pulchro capite inest cerebrum, prouerbiū. 259.f
Nosce teipsum. 142.m
Nostrates Scriptores, Homines. 122 m
Notare punctis. 242.f
Nouissimus. 49.m 206.m
Nouum cum vocibus inauditum, inusitatum, admirabile coniungitur. 92.m
Nox transacta. 89.m
Nox mater est consilij. 67.m

Noxa quis vocis vsus. 190.p
Numerare aliquid in bonis. 143.f
Numerare aliquem in amicum. 225.p.245.m
Numerosa Oratio Ciceronis. 437.p
Nutricum officia erga infantes. 229.m

O.

Oberrare chorda eadem. 96.m
Obire scholam. 34.p
Obligari sacramento militiæ. 474.m
Obrepsit mihi hoc imprudenti. 127.p
Obsecrandi & obtestandi formulæ. 16.p.33.p.238.f. 128.p
Obsequi. 65.m
Obseruator. 265.p
Obserere pugnis aliquem. 71.m
Obsidet corpus pallor, & macies. 115.m
Obsonare famem. 200.f
Obstringere aliquem beneficio. 184.p.
Obtemperare variè effertur. 369.f
Obtrectatores lauijs comparantur. 191.m
Obuium est mihi hoc facere. 265.m
Occasionem opprimere. 81.m
Occisißimus sum. 158.p
Oculi dolere quibus dicantur. 30.m
Oculißimus homo, pro, valdè, charo, Plaut. 220.m
Occultare se ab hominum conspectu. 172.m
Oculum adijcere. 242.m
Oculus, ocellus. 346.f
Odium Vatinianum. 269.m
Odorari vafriciem alicuius 215.m
Odoratus oblectamenta. 367.m
Oedipus. 298.m
Offendere valetudinem. 139.m
Officina disciplinarum. 154.m
Olet lucernam, hircum. 93.m
Olet rosas. 126.m
Olet rus. 246.m
Oleum perdere. 43.m
Olei plus quàm vini consumere. 93.m
Oleum flammæ esse. 215.m
Oleum cedrinum. 402.f
Olim pro futuro. 115.m

Olympionica. 82.p
Omnia quibus tribuantur. 7. m
Ominari meliora. 257 p
Omnes sibi melius esse malunt quàm alteri. 96.f. 98.m
Omne punctum ferre. 73.p
Onerare aliquem pugnis, maledictis, lætitia, mendacijs. 73 m
Opere maximo rogare. 377.f.
Dare operam. 61 p
Opificium sordidum. 236 m
Opinione sua deijci, seu deijcere aliquem. 242.f
Opinione præcipere. 390.f
Oracula canere. 172.p
Ora paginæ. 328.m
Oratio, horridula, ieiunia, plena ruris. 406.p
Orationis copia, suauitas, &c. 409 p
Oratio lenis ac placida. 417. m
Orationes Cicer. laudantur à Quintiliano. 430 f
Oratio pro Sextio laudatur. 433.f
Oratio optima Cic. quæ longissima. 437.p
Oratio triplex, soluta, prosa, pedestris. 465 f
Orpheus cantu flumina, & ventos moratus. 174 p
Orthographia. 49.p
Ortus diei. 10.p
Os obstruere alicui. 231.f
Os pro impudentia. 36 m
Otiosi mortuis similes. 386. m
Otium continuatis occupationibus interponendum. 82. m
Otium non debet esse otiosum. 168.f
Otium oblectare suum re aliqua. 262.p
Ouidius in exilio seipsum consolatus. 387 f
Ouum an extiterit ante gallinam. 217.f.

P.

Pædagogi. 304.f
Palæmon arbiter certaturis constitutus. 248.f
Palæmon Grammaticus quis fuerit. ibid.
Palimpsestus. 181.f
Palma cur in certaminibus signum victoriæ. 248.f
Palmæ natura. ibid.
Palpũ alicui obtrudere. 215. m
Paraphrasis quid. 133.m

Parca. 283.p
Parentum in libros amor nimius. 226.& 229.m
Parentes filios castigare debent. 230.f
Quo modo. 231 m
Paria reponere. 100.p
Paruissimus. 41.m
Patria amor, encomium. 169. m.
Patria nos omnium maximè delectat. 169.m
Peccata discipulorum in Gymnasio qua. 59.f
Peccatum peccare. 64 m
Pugnam pugnare. &c. ibid.
Pecunia scholasticis necessaria. 104.m
Pegasus qualis equus. 266.f
Pegasides Musa. 267.p
Penelopes tela. 78.m
Penitissimè excutere, introspicere 213.m
Penna qua aptissima ad scribendum 40.m
Penna preparatio. ibid.
Pensum diurnum. 260 m
Percutere tergum fustibus. 157.p.
Peregrinationes ob eruditionē suscepta. 383.m
Pericles ab Anaxag. institutus. 381.p.433 f
Pericles laudatur ab eloquentia. 433.p.
Personam tetricam inducere, deponere. 111.m
Per transennam agere, inspicere. 61.p
Petitio lusus. 47 f.77 p
Philosophia. 381.f
Philosophia descriptio. 419 f
Philosophia qua sit perfecta. 440.m.
Philosophica M. T. Cicer. ibidem.
Phœbus cum Musis. 171.m
Phryges serò sapiunt. 165. m
Phrontisteria qua, & vnde dicta. 20.m
Piaculum perpetrare. 90 p
Piger. 116.m
Piscis taciturnus. 265 m
Pistrinum, pro loco bonorum pleno. 159.p
Platonis in victu temperantia. 110.m.
Plato Xenocratem cum Aristotele confert. 141.p
Plato de Ideis. 372.m
Eiusdem peregrinatio. 388.m
Platonis Timao nihil tenebricosius. 152 p
Platonicis numeris nihil obscu-

scurius. 159.m
Plenus ruris. 415.p
Plinij epistolæ quales. 170.m
Plus æquo. 235.f
Plus nimio. 228.m
Pluteorũ genera quæ. 103.m
Poëma alacritatem desiderat. 106.m
Poëta. 116.m. 135.f. 146 m
Poëta in syluas secedunt. 171. m. 173 m
Poëtica facultas. 381.f
Poëticæ Scriptionis Varietas. 466.m
Ponamus ita esse, dicimus in rebus controuersis, 209 m
Porcum sacrificare. 180.m
Portenta Vnde dicta. 28.m
Post hominum genus natum. 205.p
Post hominum memoriam. 465.f
Praxiteles. 392.m
Præceptor honesta imperat. 224.m
Præceptores. 309.p
Præcepta artis sunt necessaria. 418 m
Prædictiones malorum. 156 p
Præmia. 148.p
Præsidiarius. 26.f
Præstare culpam, fidem. 98. m
Præstigiæ. 215.m
Præceptoris laus. 254.f
Pueros castigare debet. 230.f
Quo modo. 231.m
Precari numen cæleste. 222. m
Premit aduersarius. 70 m
Princeps pro primus, 28.m
Principia sunt perrumpenda. 202 m
Principum corruptores. 87.p
Principum gratia Vna. 368. p
Principum Vita. 384.p
Profiteri nomen suum. 112.p.
Progymnasmata Vnde dicantur. 4 m
Pro mea parte, pro Virili, pro Viribus. 248.m
Promißis manere, stare. satisfacere. 203.m
Promissa seruare, soluere. 203. m
Promouere ad discendum ictibus. 221.f
Promus. 272.f
Pro more habeo aliquid facere. 195.m
Pronunciatum. 339.p
Prorogare, producere tempus. 217 f
Prosequi aliquem, pro comitari. 82.p
Prouinciam alicui imponere-

 re.

re. 224.m
Prytaneum locus Athenis. 313 p
Puer, pueri pro quibus sumantur. 78.p
Pueri muneribus ad discendũ inuitandi. 17.m
Puerilis natura adumbrata. 101.m
Pueri vnde dicantur. 165.f
Romã ijs vinum interdictum. 186.m
Multandi verberibus. 226.m. 230 p
Cur cedantur. 232 p
Pueritia nimis ad delicta propensa & lubrica. 228.m
Pueri ad disciplinas quomodo adducendi. 229.m
Pugnare variè effertur. 270.p
Pugnis onerare, contundere. pectere. 73 m
Pulsare campanam, nolam. 206 m
Punctis omnium. 70.p
Pulueres scriptuarij. 187.m
Puniendorum peccatorum ratio. 68.m
Putamina ouorum. 187.m
Pythagora μετεμψύχωσις, 145.m
Pythagora litera. 370 p
Pythagora peregrinatio. 388.m

Q.

Qua qua, qualis, qualis, 99.f
Quadrimus. 206.m
Querimonia. 217.f
Quæsitores. 249.f
Quæstionem inter maleficos exercere. 153 m
Quæstuosum opificium. 157.p
Quàm vellem. 161.f
Quam quisque norit artem in ea se exerceat. 441.p
Quando pro Quandoquidem. 128.p. 225.m
Quanquam cum indicandi modo. 119.m
Quantum est, qui viuunt hominum, prò, quàm multi, seu quotquot. 54 m
Quatuor ipsos dies: & huiusmodi formulæ loquendi. 91.f
Qui cum, pro quo cum, 101.p
Qui? interrogantis & respondentis vocula eadem repetita. 36.f
Quî tandem? 201.f

Quid

Quid illi, aut illo factum est, & huiusmodi loquendi formulæ. 62 p
Quid habes dicere. 34.m
Quid quòd. 253.m
Quid ita verò? ibid.
Quintilis mensis quis. 167.p
Quintilianus Orationes Ciceronis laudat. 430.f
Quisque sibi est charus. 97.f
Quod, quis vsus huius particulæ. 133.m.126.p
Quod bonum, faustum, &c. 7 f
Quod quis intriuit, hoc illi exedendum est. 154.f
Quod ad me attinet, barbari, Quantum ad me attinet. 246.p

R.

Rami vbertate Baccarum incuruescunt. 163.m
Ratio. 379.f
Ratio me fugit, vnde loquendi forma sit orta. 146.f
Rationem subducere. 215 p
Rationem ducere alicuius. 54.m
Recipio tibi me id præstaturũ. 194.p
Recipere se ad libros. 76 f
Recipere alicuius causam. 132.f
Recipere se ad frugem. 183 p.
Recitationes Prælectionum. 237.m
Recreare animum, corpus. 262.m
Reddere sententiam sententiæ, verbum verbo. 130.m
Reddere latinè de Germanico. 129.m
Redire & reuerti differunt. 255.m
Regis oculo nihil magis saginat equum. 223.p
Rhetorica Cic. 421 p
Relaxatio. 164 p
Religiosissimè Deũ colere precibus. 222.m
Relinquere aliquem post se longo interuallo. 408.f
Relinquit me animus. 158 p
Rem acu tangere. 143 m
Remissiones crebras odisse. 115.m
Renunciare cõditionem. 212.p
Repulsam pasſi. 152 p
Repetiones lectionum. 239.m
Res mihi in angusto est. 243.m

Res est in vado, in portu nauigat. 142 p
Res cadit vt volumus. 148. m
Res est in acie nouaculæ. 187. m
Rescire quid propriè significet. 140. m
Respondere. 440 p
Responsio perfacilis, perexpedita. 185. p
Respondere votis alicuius cumulatissimè. 222 m
Respub præmio & pœna continetur. 161. p
Ridere. 351. f
Riphæi montes. 151. m
Rimarum plenus. 172. m
Roscius in sua arte. 469. p
Ruborem incutere alicui. 242. f
Rus olet. 246. m
Rustici hominis epitheta. 415. p

S.

Sacchari species. 310. m
Sacramentum conceptis verbis dicere. 343 m
Sacramento contendere. 418. f
Sacrificandus porcus tibi. 186. m
Saltatio Pyrrhica qualis sit 236. f
Saltem, Barbari, ad minus. 38. f
Salutandi formulæ in congressionibus & literis. 317. & seq.
Salutem dicere. 161. m
Sanctitudo. 22. p
Sapientia non est inclusa tenenda. 137 p
Sapientia à Numine efflagitanda. 137. p
Sapientia possessio immortalis. 373 f
Sapientum septem nomina. 118. p
Sapientiæ fructus. 380. f
Saxum voluere. 161. p
Scholæ etymon, & nomina. 20. f
Scholastica arma. 103 p
Sceptrum Præceptoris, virga. 227 p
Scelus quodnam propriè dicatur. 232 p
Scientia vna liberalis alteri commodat 384 f
Scriptio. 353. m
Scriptionis concertatio. 244. m
Secundo patre, populo, eiusque vocis vsus. 37 f

Secundum Natalem Domini, id est, post. 65.f
Seipso eruditiorem fieri. 155.m
Senecæ studia. 327.m.413.p
Senectus placida ac lenis 117.m
Senes unde dicti. 166 p
Seni verba dare difficile 238.m
Senum duo vitia, tenacitas & auaritia. 22 p
Sensuum quinq; oblectamenta. 366.m
Sermo castus, incorruptus, natiuus, minimè infuscatus, 120 p
Sermo festiuus in conuiuijs. 108.p
Sermo in congressibus. 351.f
Sermo mitis lenit iram. 417.m
Sermones serere. 60.m.70.m
Sermones cadere. 201.p
Seruator pro saluatore. 121.m
Sextilis mensis. 167.p
Sexcentæ vtilitates, pro numero ingenti. 168.m
Siccus, id est, sobrius. 147.m
Sigonij Consolatio confutatur. 403.m
Silentium & attentio. 59.m
Silentio ediscere. 70.m
Similitudo tædium generat. 121.p
Simplicitas & lenitudo Magistri. 214.m
Sirenum scopuli. 286.f
Sisyphi saxum. 161.m
Sisypho ambitiosi comparantur. 161 m
Socrates oraculo Delphico sapientissimus mortalium. 389.f
Socratis Apoph. 313 p
Sol dux & moderator temporum. 385 m
Solemne suum tenere. 8.m
Solis conuersio. 379.m
Solitudo studiorum. 171.p
Soluta pedestrisque scriptionis varietas. 460 m
Somni mancipium. 55.m
Somnus in Gymnasio. 208.m
Somnum excutere. 57 p
Somnia fallunt ac terrent. 90.p
Somnum inire. 91.p
Sono tenuissimo loqui. 60.m
Sophocles apis Attica. 286.f
Sophoclis Oedipus. 383.m
Sospitator Christus. 121.m
Spes & metus ob certamē scholasticum. 210.p
Sponsionem facere. 58.p
Studia politioris Humanitatis. 389 p

Studium in syluis ac nemoribus. 170 m
Suggestio. 63.p

T.

Tabula. 134.p
Tabulata. 148.m
Talentum non meream. 346. m
Tangere aliquem, verbo, virgis. 15.m
Tardè ludum petentes. 22. m
Telam retexere. 78.m
Temeraria suspicio. 204.p
Tempore nihil pretiosius. 138. f
Temporius vnde deducatur. 182.
Tempus anni quibus literis scribatur. 122.m
Tempus antecapere. 53.p
Tempus otio transmittere. 257.f
Teneo te manifestum mendacij. 36 m
Tene errare? & huiusmodi formula loquendi elegantes. 38.p
Tentare alicuius progressus, vel periclitari. 143.m
Terq; quaterq; beatus. 314. m
Testudineus gradus. 212.p
Testudo à Ioue propter tarditatem punita. 213.f
Testudo non sentit culices. 360.m
Themistoclis memoria. 241.f
Eiusdem Apophthegma ibidem.
Theodosij Iunioris studium. 94.p
Theopompus Isocratis discipulus. 140 m
Theorius Balbus quo cibo vtebatur, & exercitio. 201. p
Thracum consuetudo. 216. m
Thucydidis vigiliæ. 383.m
Timotheus Cononis filius cur dormiens pictus. 116. m
Timotheus ab Isocrate institutus. 381 p
Tisiphone. 38.p
Titus Imperat. expreßit nummis dictum, Festina lentè. 49.f
Tomentum. 178.p
Tonsoribus res nota. 162.m
Topica Ciceronis. 426 f
Trabalibus clauis aliquid figere. 78.m
Tragœdia in nugis. 150.p
Trahere molestiam ex aliqua re 245.p
Transenna quæ dicantur. 61. p

Transire vitam silentio. 229.p
Tres linguæ principes. 446.p
Tristitiæ signa. 357.f
Triumuirum munus. 160.p
Tunica intima. 57.f
Tutela. 308 m
Typographion. 52 m

V.

Vacationum feriæ. 163 m
Vacillare dicuntur versus, literæ, memoria 21.m
Vadum pro securitate. 242.p
Valedicendi formulæ. 317 & seq.
Vale quomodo varietur. 122.p
Vatinius quis fuerit. 269.m
Vatinij odium. ibid.
Venationis instrumẽta. 171 p
Venationes instituere. 82 p
Veneris sandalia. 287.f
Veniam dare delicti, ignoscere. 79.m
Venti nuncij crediti fuerunt ad Deos. 83.p
Venti mea verba discerpunt. 128.f
Ventis verba tradere. 83 p
Venustus idem est quod salix. 150.f
Ver nouum, adultum, & huiusmodi formulæ. 166.m
Verbis tuis, meis, dicere. 82.f
Verbum verbo exponere. 183.f
Versare saltatorium orbem. 216 p
Vesper quid vehat serus, nescis. 47.m
Vicissitudo in rebus est necessaria. 77.m
Victoria amat curam. 144 m
Victus Xenocratis, & Platonis moderatus. 110.m
Victum è terra petere. 126.m
Videre somnum. 35.m
Vigiliæ Demosthenis, & aliorum. 93.326.m
Vini cados in cella quibus notis veteres notabant. 203.p
Vino olim mulieres carebant. 186 m
Vinosi. 89.m
Vinum Lesbium. 256.f
Vinum moderatum acuit ingenium. 104.m
Virgatum: virgatores. 98.p
Virga. 95.m
Virgis cadere variè effertur. 305 p
Virgil 172.p.159 f.381.m
Virtus in teneris. 221.m
Virtus qualis sit. 47.m

Virtute qui perit, non interit. 94.m
Virum à viro legi. 271.p
Visceribus aneu qui sint. 31.m
Vita aulica descriptio. 365.m
Vitæ breuitas ex Virg. & Sen. 86 m
Vndeuiginti, vndetriginta, &c. 66.m
Vndis concionari, prouerbium. 370.p
Vngues rodere quorum. 371.p
Vocare apud veteres absolutè, pro, inuitare. 109.p
Voluptas qualis. 47.m
Voluptatem perpetuus dolor sequitur. 87.m
Volutari in libris, voluptatib. 116 p
Vox viua maximè afficit. 31.f 253 p
Vox Stentorea. 307.f
Vsus venit. 111.m
Vsus est mihi sic. 208.m
Vt qui maximè. 108.m
Vtendum dare aliquid. 176.m

X.

Xenocrates Aristotele tardior. 141.p
Xenocratis frugalitas. 110.m
Xenocratis caseolus. ibid
Xenophon Attica Musa. 286.f

Z.

Zonula bullis nitens argenteis. 219 m
Zeuxis pictor. 416 p. 400.m

FINIS.

